

**PRIRUČNIK ZA TRENERE
NA ZAPADNOM BALKANU**

**VRŠNJAČKA EDUKACIJA
MLADIH ZA
IZGRADNJU MIRA I
TRANSFORMACIJU
SUKOBA**



2021



VRŠNJAČKA EDUKACIJA MLADIH ZA IZGRADNJU MIRA I TRANSFORMACIJU SUKOBA

PRIRUČNIK ZA TRENERE NA ZAPADNOM BALKANU

Pripremili

Anina Chileva i tim Y-Peer PETRI-Sofia

Dr Sara Clarke-Habibi, savjetnica za izgradnju mira

Dr George Kut, savjetnik za izgradnju mira

© 2021 UNFPA Albanija i RYCO



Ova aktivnost doprinosi postizanju ciljeva održivog razvoja.

Naslovna fotografija: RYCO

Mišljenja izražena u ovom radu odgovornost su autora i ne odražavaju nužno službenu politiku/stavove RYCO -a i/ili UNFPA -e.

Sadržaj

Priznanja	8
Uvod	9
KOME JE NAMIJENJEN OVAJ PRIRUČNIK?	9
KO SMO MI?	10
ZAŠTO JE POTREBAN OVAJ RESURS?	10
<i>Izazovi s kojima se danas suočavaju mladi na Zapadnom Balkanu</i>	<i>10</i>
<i>Uloga mladih u izgradnji mira</i>	<i>12</i>
<i>Pristup vršnjačke edukacije</i>	<i>13</i>
<i>Model Y-PEER.....</i>	<i>13</i>
KO SU MLADI IZ RANJIVIH, MARGINALIZIRANIH I TEŠKO DOSEGLJIVIH SREDINA?	14
CILJEVI PRIRUČNIKA.....	15
SADRŽAJ PRIRUČNIKA.....	16
DIO 1: KLJUČNI POJMOVI.....	17
<i>Interkulturalni dijalog</i>	<i>19</i>
<i>Izgradnja mira</i>	<i>19</i>
<i>Pomirenje.....</i>	<i>20</i>
<i>Transformacija sukoba.....</i>	<i>20</i>
<i>Inkluzija</i>	<i>20</i>
<i>Mladi iz ranjivih, marginaliziranih i teško dosegljivih sredina</i>	<i>21</i>
DIO 2: MODULI I AKTIVNOSTI OBUKE.....	23
<i>Uzorak jednodnevnog rasporeda obuke</i>	<i>26</i>
<i>Uzorak sedmodnevnog rasporeda obuke</i>	<i>27</i>
<i>Indeks aktivnosti</i>	<i>28</i>

Modul 1: Interkulturni dijalog	36
<i>Identiteti.....</i>	<i>41</i>
<i>Kultura</i>	<i>46</i>
<i>Interkulturni dijalog</i>	<i>47</i>
<i>Vrijednosti.....</i>	<i>52</i>
<i>Aktivno i empatično slušanje.....</i>	<i>55</i>
<i>Prepreke interkulturnom dijalogu.....</i>	<i>59</i>
<i>Nasilništvo, govor mržnje i zločini iz mržnje.....</i>	<i>69</i>
<i>Suprotstavljanje i spriječavanje govora mržnje</i>	<i>70</i>
<i>Poštovanje različitosti.....</i>	<i>79</i>
<i>Dijalog o kontroverznim pitanjima.....</i>	<i>83</i>
<i>Činjenice naspram mišljenja.....</i>	<i>88</i>
<i>Kritički odnos prema izvorima informacija i narativima.....</i>	<i>90</i>
<i>Razmatranje višestrukih perspektiva.....</i>	<i>90</i>
<i>Ostvarenje viših nivoa međusobnog razumijevanja i saradnje.....</i>	<i>96</i>
Modul 2: Razumijevanje nasilja, sukoba i mira	97
<i>Šta je nasilje?.....</i>	<i>98</i>
<i>Psihološke dimenzije ljudske agresije.....</i>	<i>100</i>
<i>Rod i nasilje</i>	<i>105</i>
<i>Šta je sukob?.....</i>	<i>107</i>
<i>Neposredni i temeljni uzroci sukoba i nasilja</i>	<i>112</i>
<i>Pristupi sukobu</i>	<i>116</i>
<i>Šta je mir?.....</i>	<i>116</i>
<i>Šta je izgradnja mira?</i>	<i>117</i>
<i>Akteri i nivoi izgradnje mira.....</i>	<i>118</i>
<i>Žene i izgradnja mira</i>	<i>121</i>
<i>Kompetencije za rješavanje sukoba i izgradnju mira</i>	<i>122</i>

<i>Analiza sukoba</i>	123
<i>Alati za analizu sukoba</i>	126
Modul 3: Transformiranje sukoba	149
<i>Lični stilovi bavljenja konfliktom</i>	150
<i>Moć</i>	160
<i>Komunikacijske strategije za rješavanje sukoba</i>	162
<i>Inkluzivni mirovni dijalozi</i>	176
<i>Transformiranje složenih sukoba</i>	182
<i>Izgradnja jedinstva</i>	185
<i>Povezivanje izgradnje mira sa pomirenjem i suočavanjem s prošlošću</i>	188
Modul 4: Mobiliziranje mladih za izgradnju mira	205
<i>RVSUN 2250: Mladi, mir i sigurnost</i>	206
<i>Ljestvica učešća mladih</i>	209
<i>Uloga mladih vršnjaka graditelja mira</i>	215
<i>Spriječavanje diskriminacije u radu mladih</i>	218
<i>Prevazilaženje barijera učešću</i>	222
<i>Kritičko građanstvo</i>	229
<i>Mladi, mediji i izgradnja mira</i>	232
<i>Izgradnja mira preko umjetnosti</i>	236
<i>Angažiranje zajednice i zagovaranje mladih</i>	244
DIO 3: PRIPREMA ZA VRŠNJAČKU EDUKACIJU	257
ŠTA JE VRŠNJAČKO OBRAZOVANJE?	260
<i>Zašto vršnjačko obrazovanje?</i>	261
<i>Vršnjačka edukacija i partnerstvo mladi-odrasli</i>	261

DIZAJN I PROVOĐENJE VAŠE OBUKE	262
STVARANJE DJELOTVORNIH OKRUŽENJA ZA UČENJE	264
(1) <i>Iznesite jasno ciljeve učenja</i>	264
(2) <i>Stvorite odgovarajuće okruženje</i>	264
(3) <i>Odaberite odgovarajuću metodologiju podučavanja.....</i>	266
(4) <i>Odaberite odgovarajuću interaktivnu metodu učenja.....</i>	270
(5) <i>Modelirajte željene kompetencije u procesu obuke.....</i>	271
(6) <i>Informativna sesija sa učesnicima nakon aktivnosti učenja</i>	273
(7) <i>Razmišljajte o praksi: Vodite dnevnik učenja</i>	273
GRUPE I GRUPNI PROCES.....	275
VOĐENJE ONLINE OBUKA.....	278
OSNOVNE VRIJEDNOSTI IZGRADNJE MIRA ZA TRENERE	280
„BRIGA O SEBI“ ZA TRENERE	282
UPOMOĆ! ŠTO DA SE RADI AKO NEŠTO KRENE „KAKO NE TREBA“?	283
SASTAVITI SVE ZAJEDNO	287
VJEŠTINA FACILITACIJE: UPITNIK ZA EVALUACIJU.....	299
Dodaci.....	301
DODATAK 1: KOMPETENTNOSTI MLADIH LJUDI ZA IZGRADNJU MIRA	301
DODATAK 2: INTERAKTIVNI METODI, VODIČ „KAKO DA“	307
DODATAK 3: ALATI ZA OSIGURANJE KVALITETNE OBUKE	323
POJMOVNIK.....	337
BIBLIOGRAFIJA	343

Priznanja

Ovaj priručnik je nastao u sklopu zajedničkog projekta UN -a *“Podrška kolektivnom vodstvu Zapadnog Balkana u pomirenju: izgradnja kapaciteta i poticaji za Regionalnu kancelariju za saradnju mladih (RYCO)”*, kojim upravljaju i koji koordiniraju Vladica Jovanović, vođa projekta RYCO; Elida Nuri, projektna menadžerica UNFPA; i Rune Brandrup, stručnjak za pitanja mladih regionalne kancelarije UNFPA za Istočnu Evropu i Centralnu Aziju EECA

Autori izražavaju zahvalnost na posvećenom timskom radu i dragocjenom doprinosu stručnjacima, kolegama i partnerima širom Zapadnog Balkana koji su podržali svaku fazu pripreme ovog priručnika. Bilo je nekoliko krugova konsultacija posvećenih oblikovanju i usavršavanju ovog rada, od izrade nacрта do provjere, testiranja i finalizacije.

Posebna zahvalnost se upućuje članovima tima Y-Peer Petri Sophia (Ana Mosiashvili, Anmar Khalid, Nino Chitishvili, Sophia Kandilarova, Sargis Ghazarian i Julia Andzhekarska, Gumru Aliieva i Aiim Olzhabai); članovima RYCO koordinacionog tima (Matilda Karčanaj, Sokol Zeneli, Bojana Bulatović, Dea Elmasllari); članovima lokalnih ogranaka RYCO po abecednom redu (Albert Hani, Berina Bukva, Besarta Halimi, Edin Koljenović, Ivana Antonijević, Ivana Markulić, Krešnik Loka, Marija Bulat, Ali Mahmutćehajić, Bojana Lalatović, Bojana Zimonjić, Elena Miševska, Flutura Brakaj, Ramadan Sokoli); Nacionalnim konsultantima UNFPA za Zapadni Balkan po abecednom redu (Andi Rabiaj, Bernard Tahirbegoli, Brankica Mladenović, Demir Mekić, Jasmin Hasić, Majda Halilović); članovima UNFPA ureda za Zapadni Balkan po abecednom redu (Afrodita Šalja-Plavjanska, Besnik Šerifi, Dorina Točaj, Gabriela Jurela, Irena Spirkovska, Jovana Petrović, Jovanka Brajović Grigorijević, Manuela Bello, Nevena Sović, Samid Šarenkapić, Visare Mujko Nimani; kolegama iz UNDP: Suzana Dakaš, Eno Ngjela, Rodika Goci; kolegini iz UNICEF-a Mirlinda Bushati; kao i učesnicima Trenera za trenere koji su ispitivali materijale po abecednom redu (Amina Sačić, Andrea Siništaj, Blagica Eftimova, Blendi Hodai, Dejana Stošić, Egzona Bokshi, Eleni Nanaj, Ilma Čosić, Jasmina Ristić, Jorena Xhaferraj, Klajdi Kaziu, Ljubica Darković Behrami, Mario Vrhovac, Marko Lončar, Nikola Ilić, Samra Radončić, Tamara Vučić, Teodora Mileska, Velimir Milošev.

Uvod

Dobrodošli! Ovaj priručnik fokusira se na izgradnju mira i transformaciju sukoba od strane mladih. Dizajniran je za trenere mladih i predstavnike civilnog društva sa Zapadnog Balkana koji traže načine da angažuju svoje vršnjake – uključujući mlade iz ranjivih, marginaliziranih i teško dosegljivih sedina – u izgradnji mira i transformaciji sukoba kroz aktivnosti i projekte neformalna edukacije.

Priručnik je izrađen za početni i srednji nivo trenera i edukatora mladih na polju izgradnje mira. Ipak, predložene aktivnosti mogu se prilagoditi drugim kontekstima formalnog obrazovanja i neformalnog učenja i starosnim grupama.

Priručnik objedinjuje najbolje prakse i originalni materijal posebno dizajniran da zadovolji potrebe edukatora mladih sa Zapadnog Balkana. U bibliografiji se navode ključni dokumenti i resursi koji su korišteni.

Kao treneri mladih pronaći ćete sve što vam je potrebno za provođenje obrazovnih aktivnosti s vršnjacima. Priručnik sadrži korisnički prilagođena upoznavanja sa ključnim konceptima, primjere specifične za regije, kao i postavljenost radionica i praktične prijedloge o provođenju obrazovnih aktivnosti s mladima koristeći interaktivne, neformalne metode učenja.

Nadamo se da će podrškom koju pruža razvoju kompetencija mladih za dijalog, izgradnju mira i transformaciju sukoba, ovaj priručnik pomoći u osnaživanju mladih ljudi i njihovom sticanju značajnije uloge u izgradnji bezbjednih, inkluzivnih, miroljubivih i pravednih zajednica i snažnijeg glasa u procesima donošenja odluka koji utiču na njihov život i budućnost.

Kome je namijenjen ovaj priručnik?

Ovaj priručnik može koristiti svako ko želi održati obuku za mlade o pitanjima vezanim za interkulturalni dijalog, izgradnju mira, analizu sukoba i transformaciju sukoba. Namijenjen je posebno vršnjačkim edukatorima i trenerima sa Zapadnog Balkana, uključujući one iz ranjivih, marginaliziranih i/ili teško dosegljivih grupa ili koji rade s takvim grupama. Ovaj vodič će vam biti koristan ako radite:

- S mladima uzrasta od 18-27 godina
- S mladima u regijama i općinama u kojima se sukob dogodio ili se ističe kao moguć;
- S mladima u izoliranim, siromašnim i ruralnim zajednicama koje su u većem riziku od radikalizacije;
- S mladima koji nisu uključeni u obrazovni proces, nisu zaposleni ili ne pohađaju obuku (NEET)
- S mladima iz diskriminiranih grupa/manjina, uključujući mlade sa invaliditetom, romsku omladinu, LGBTIQ + mlade i mlade koji su preživjeli rodno zasnovano nasilje.

Ovaj priručnik će biti posebno koristan mladim ljudima čiji rad obuhvata sljedeća pitanja:

- Predrasude, diskriminacija i inkluzija
- Rodna ravnopravnost
- Međuetnički i interkulturalni dijalog i saradnja
- Izgradnja mira i transformacija sukoba
- Prevencija nasilja
- Ljudska prava

Ko smo mi?

RYCO je osnovan 2016. godine u skladu sa zajedničkim sporazumom vlada Zapadnog Balkana 6 (Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo^{1*}, Crna Gora, Sjeverna Makedonija i Srbija). Rad RYCO-a usmjeren je na promoviranje duha pomirenja i saradnje između mladih u regiji kroz programe za -razmjenu mladih. U partnerstvu sa udruženjima mladih, školama i organizacijama civilnog društva, RYCO promovira izgradnju kapaciteta i prekograničnu saradnju među mladima i pruža obuke za mlade

Fond Ujedinjenih nacija za stanovništvo (UNFPA) je agencija Ujedinjenih nacija za seksualno i reproduktivno zdravlje. Naša je misija ostvarenje svijeta u kojem će svaka trudnoća biti poželjna, svaki porođaj bezbijedan i u kojem će se ispuniti potencijal svake mlade osobe. Organizacija je osnovana 1969. godine, iste godine kada je Generalna Skupština Ujedinjenih nacija proglasila da „roditelji imaju ekskluzivno pravo da slobodno i odgovorno određuju broj i razmak rođenja svoje djece“, a danas djeluje u 150 zemalja svijeta. Današnja generacija mladih ljudi je apsolutno ogromna: oko 1,8 milijardi je na uzrastu od 10 do 24 godine. Koliko će se dobro snaći u adolescenciji odredit će ne samo tok njihovog sopstvenog života, već i života u svijetu uopće. Ako se osnaže i pruže im se prave mogućnosti, mladi će ljudi biti učinkoviti pokretači promjena. UNFPA se udružuje s mladima, pomažući im da učestvuju u odlukama koje ih se tiču i jačajući njihovu sposobnost da unaprijede ljudska prava i razvojna pitanja kao što su zdravstvo, obrazovanje i zapošljavanje.

Zašto je potreban ovaj resurs?

Izazovi s kojima se danas suočavaju mladi na Zapadnom Balkanu

Mladi se na Zapadnom Balkanu suočavaju s mnogim socijalnim, političkim i ekonomskim pritiscima. Za mnoge od ovih izazova ne postoje lahka rješenja, a oblikuju ih politički narativi pod uticajem nacionalističkih narativa, predrasuda i diskriminacije. Izazovi brzo promjenljive prirode, u nedovoljno stabilnom globalnom kontekstu, i dalje su protkani neriješenim naslijeđem koje potiče iz historije nasilnih sukoba u regiji.

Današnja omladina rođena je tokom i nakon sukoba na Zapadnom Balkanu devedesetih. Mlade generacije odrasle su slušajući priče iz prošlosti, a mnoge su i dalje izloženi međugeneracijskim traumama, nacionalističkim narativima i društvima i obrazovnim sistemima izgrađenim na etničkoj segregaciji. Neki se brinu da je današnja omladina otvrdnula u svojim identitetskim linijama i pogledima na „druge“, što otežava postizanje socijalne kohezije i održivog mira². Drugi prepoznaju snažnu želju današnje omladine da izađe izvan politike identiteta i da normalno živi u otvorenim, raznolikim i demokratskim društvima.

Bilo bi previše pojednostavljeno reći da je historija jedini izazov s kojim se mladi ljudi u regiji danas suočavaju. Mnogo je pitanja koja rađaju suprotstavljene stavove, žustre rasprave i moralne dileme među mladima. Nezaposlenost, ekonomsko iskorištavanje i sistemska korupcija; seksualni identitet, rodna nejednakost i rodno zasnovano nasilje; politika, nacionalizam i manipulacija; historija ugnjetavanja, nasilja i rata; religija, ideologija i ekstremizam; uvjerenja i nevjerovanja; identitet(i) i međuetnička/međureligijska druženja i veze; nizak nivo socijalnog i institucionalnog povjerenja; institucije; savremena

1. * Za UN, sve reference na Kosovo će se shvatati u kontekstu Rezolucije Vijeća sigurnosti 1244 (1999). Za RYCO, ovo imenovanje ne dovodi u pitanje stavove o statusu i u skladu je s Rezolucijom 1244 Vijeća sigurnosti i Mišljenjem MSP-a o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

2. Izvor: Fischer, M.; Petrović-Ziemer, L. (2013) Suočavanje s prošlošću na zapadnom Balkanu, Berghof fondacija.

svjetska politika, migracije i odliv mozgova, izbjeglice i ksenofobija; klimatske promjene i potrošačko ponašanje; upotreba i zloupotreba medija i društvenih medija, neizvjesnost uslijed značajnih pojava poput COVID-19 itd. Današnja omladina svjesna je svijeta oko sebe i svakodnevno se suočava sa složenim problemima, izazovima i izborima.

Sva ova pitanja izazivaju zabrinutost u vezi s društvom i budućnošću. S obzirom na to da su još uvijek u velikoj mjeri isključeni iz procesa donošenja odluka u lokalnim zajednicama i širem društvu, mnogi mladi ljudi se osjećaju nesigurno u vezi s tim šta mogu učiniti i kakvu moć imaju da pozitivno utiču na svijet oko sebe. Iz ovih i mnogih drugih razloga, veliki broj mladih u regiji osjećaju frustraciju zbog sporosti pozitivnih socijalnih, ekonomskih i političkih promjena. Ova frustracija dovela je do češćih i nasilnijih javnih protesta i demonstracija posljednjih godina i doprinijela zabrinjavajućim trendovima poput rasta radikalnih omladinskih političkih grupa i povećanog obima govora mržnje među mladima, kako na internetu tako i izvan njega. Mladi iz ranjivih, marginaliziranih i teško dosegljivih sredina suočavaju se s istim problemima, ali i dodatnim izazovima zbog smanjenih mogućnosti, pristupa, glasa, resursa i podrške.

Uprkos ovim regionalnim izazovima, važno je prepoznati napredak i pomake koji su postignuti posljednjih godina. Nedavno su se pojavili novi oblici regionalne saradnje na Zapadnom Balkanu, poput Regionalnog ureda za saradnju mladih (RYCO), osnovanog 2016.³ zajedničkim sporazumom vlada u regiji WB6, uz podršku Fonda za izgradnju mira Ujedinjenih nacija, koji je fokusiran na osnaženje mladih graditelja mira u regiji. Na višim nivoima pronalaze se kreativna rješenja za prekogranične tenzije⁴, a perspektiva integracije u Evropsku uniju nastavlja da predvodi daljnji ekonomski razvoj i institucionalne reforme. Također se formiraju novi pokreti predvođeni građanima, koji zahtijevaju društvene promjene i koji se zalažu za veću odgovornost lidera i značajniju ulogu mladih u svim sektorima.

Mladi u regiji, posebno oni koji iz ranjivih, marginaliziranih i teško dosegljivih sredina, još uvijek se bore da dobiju pristup prostorima za donošenje odluka gdje mogu učestvovati u pronalaženju rješenja i strategija kojima će osigurati bolju budućnost za sebe i svoje zajednice. Bez snažnijeg glasa i brojnijeg učešća mladih teško je osmisлити odgovarajuće i efikasne odgovore izgradnje mira na izazove s kojima se suočavaju. Rezultat toga će biti neefikasne inicijative za izgradnju mira.

Dio razloga zašto je učešće mladih širom regije i dalje na niskom nivou⁵ leži u tome što kanali za direktno učešće koji su im na raspolaganju nisu niti dovoljni niti efikasni. Drugi dio razloga jeste da je i samim mladima potrebno veće povjerenje u njihova prava i sposobnost učestvovanja, što bi trebalo potvrditi nekim dokazima da se njihovo učešće „računa” i ima uticaja. Ovo predstavlja propuštenu priliku za društva Zapadnog Balkana. Jedinstveni uvidi, energija i kreativno učešće mladih u javnim i građanskim aktivnostima na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou su prijeko potrebni. Mladi najbolje znaju šta doživljavaju i šta žele učiniti u vezi s tim. Važno je stvoriti sigurne i inkluzivne prostore u kojima će se djevojke i dječaci, mlade žene i muškarci iz različitih društvenih slojeva zajedno konsultovati o tome kako doživljavaju izazove s kojima se suočavaju, o tome štabi htjeli učiniti u vezi s tim, u kojem pravcu

//////////

3. Regionalni ured za saradnju mladih (RYCO) je institucionalni mehanizam koji funkcioniра neovisno, a osnovali su ga učesnici zapadnog Balkana 6 (WB 6): Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo*, Crna Gora, Sjeverna Makedonija i Srbija, s ciljem promocije duh pomirenja i saradnje među mladima u regiji kroz programe rza azmjenu mladih. Sporazum o uspostavljanju RYCO bio je dio berlinskog procesa, a potpisali su ga premijeri WB6 na samitu WB održanom u Parizu 4. jula 2016.
4. Na primjer, početkom 2019. Sjeverna Makedonija službeno je usvojila svoje novo ime i riješila 27-godišnji spor oko imena s Grčkom.
5. Gledajući podatke iz Indeksa razvoja mladih, regija je ukupno najgora u području građanskog učešća. Pored toga, ako pogledamo podatke iz studije FES YEE, vidjet ćemo sljedeće procenete mladih ljudi koji su volontirali: 16% u Albaniji, 21% na Kosovu, 13% u Makedoniji i 19% u Bosni i Hercegovini (Flere, Sergej i dr., 2015, stranica 25). Izmjereni procent u Srbiji iznosio je 39,4% (Tomanović i Stanojević, 2015, str. 69). Štaviše, većina mladih iz regije ne pripada niti jednoj građanskoj organizaciji ili udruženju.

bi željeli da se njihova društva kreću u budućnosti i kako bi se ta budućnost mogla efikasno graditi.

Upravo zbog toga smo mi u RYCO-u, zajedno s našim partnerima, posvećeni stvaranju boljih prilika za mlade da bi mogli razviti kompetencije potrebne za proaktivno i konstruktivno učešće u preoblikovanju društava i ulažemo napore za stvaranje okruženja za učešće mladih.

Uloga mladih u izgradnji mira

To što nas nadahnjuje je svijest da mladi širom svijeta igraju ogromnu ulogu u društvenim promjenama. Sve više mladih pokazuje da su vitalna i hrabra sila za promjene u pitanjima kao što su klimatske akcije, ljudska prava, zdravlje, obrazovanje, anti-rasizam, socijalna pravda i sprečavanje nasilja. Zapravo, mladi postaju pokretači kampanja za podizanje svijesti i društvene akcije, podižući svoj glas u svim sferama društva i uključuju se direktno u pronalaženje novih i boljih rješenja za izazove koji utiču na njihov život.

I na Zapadnom Balkanu su mladi i organizacije koje vode mladi sve više u središtu napora za unaprijeđenje izgradnje mira i pomirenja u regiji. Izgradnja kapaciteta vršnjačkom edukacijom, inicijativama za izgradnju mira i zagovaračkim kampanjama usmjerenim na jačanje svijesti, znanja i vještina mladih za osporavanje stereotipa, transformaciju narativa i slom systemske diskriminacije, doprinose promjeni u razmišljanju i postavljanju temelja bolje budućnosti, uključujući jačanje regionalne saradnje i pomirenje. RYCO je ključni akter u tim naporima, udružujući se sa organizacijama civilnog društva i školama širom regije, podržavajući inicijative koje povezuju mlade ljude preko granica radi unaprijeđenja međusobnog razumijevanja, razmjene i mobilnosti. Primjeri takvih inicijativa koje podržava RYCO mogu se naći na više mjesta u ovom priručniku.

Izgradnja mira pod vodstvom vršnjaka jedan je od najatraktivnijih načina da mladi razviju svoje međuljudske vještine, interkulturno razumijevanje i druge neophodne kompetencije kao što su analiza sukoba za efikasnu transformaciju sukoba, spriječavanje nasilja i promocija saradnje među mladima u inicijativama za izgradnju mira i razvoj. Uz unapređene vještine i izloženost različitim kulturama i perspektivama, uz bolje razumevanje složenih problema i sa snažnijom kompetencijom i samopouzdanjem za inovativno razmišljanje o novim alternativama, mladi i omladinske organizacije mogu bolje izraziti svoje potrebe i promovirati izvodljiva i efikasna rješenja. Tako će mladi biti u boljoj poziciji da daju svoj doprinos, preuzmu vlasništvo i iskoriste povoljno okruženje, smanjujući na taj način predrasude i diskriminaciju među zajednicama u regiji, razvijajući kontra-narative i jačajući otpornost na destruktivne snage nacionalizma.

Kroz takve inspirativne napore mladi će biti prepoznati kao ključni akteri u izgradnji mira, pomirenju i transformaciji sukoba. Historijska rezolucija 2250 Vijeća Sigurnosti Ujedinjenih nacija, usvojena u decembru 2015. godine, formalno prepoznaje pozitivan i neophodan doprinos mladih u održavanju i promoviranju mira i sigurnosti. Rezolucija 2250 VS UN-a je vitalni instrument koji mladi mogu koristiti za suprotstavljanje isključenju mladih iz pregovora o izgradnji mira i dijaloga i procesa donošenja odluka namijenjenih promociji oporavka i pomirenja. Što su mladi više uključeni u ove procese, sve više će svjetske vlade voditi računa o potrebama, težnjama i snalažljivosti mladih, a mladi će imati više samopouzdanja u provođenju dogovorenih akcija i osjećati vlasništvo nad njima. Zapravo, ogroman potencijal mladih i njihova uloga u uspjehu mirovne i sigurnosne agende presudan je je od ključne važnosti za ostvarenje svih ciljeva održivog razvoja UN-a.⁶

Samo strast nije dovoljna za osnaživanje mladih. Neophodni su obrazovanje, obuka i alati kako bi mladi ljudi stekli znanje i kompetencije da se suoče sa ovim izazovnim pitanjima, da ih razumiju u njihovoj višedimenzionalnosti, da artikuliraju svoje težnje i vrijednosti, da procijene raspoložive mogućnosti, da pronađu nove pristupe tamo gdje je to potrebno, kao i da sarađuju, planiraju i konstruktivno djeluju po

6. Generalna Skupština Ujedinjenih nacija, Mladi, mir i bezbjednost, pristup na: <https://www.un.org/pga/73/priorities/youth-peace-and-security/>

ovim pitanjima kako bi osigurali sopstveno blagostanje i dobrobit svojih društava i svijeta. Stvaranje mogućnosti da mladi iz ranjivih, marginaliziranih i teško dosegljivih sredina ravnopravno učestvuju u tim procesima zahtijeva promjenu načina razmišljanja i dodatne napore koje ovaj priručnik naglašava.

RYCO Tim posvećeno podržava mlade širom Zapadnog Balkana, kao što se vi, da to učine. Izrada ovog predstavlja jedan važan korak u tom pravcu. Nadamo se da ćete opremivši, se vještinama obuke, vodičima i alatima, zauzvrat, moći, sa svoje strane, nadahnuti i podržati svoje vršnjake u sticanju znanja, vrijednosti i vještina potrebnih za rješavanje problema i sukoba koji utiču na njihov život – počevši s razumijevanjem njihovih temeljnih uzroka, identificiranjem inkluzivnih i kreativnih rješenja i njihovim strateškim provođenjem u djelo. Naša je vizija ambiciozna, ali vjerujemo da **bolja regija počinje s va(mladi)ma!**

Pristup vršnjačke edukacije

Vršnjačka edukacija je metodologija za osnaživanje mladih kako bi oni postali nosioci pozitivnih promjena. Umjesto da se oslanjaju na odrasle „stručnjake“ koji će mladima govoriti o čemu treba razmišljati i šta raditi, vršnjačka edukacija u središte procesa učenja stavlja iskustva, ideje i kreativnost mladih.

Vršnjačka edukacija može se odvijati u malim grupama ili putem individualnog kontakta u raznim okruženjima: školama, univerzitetima, klubovima, kafićima, bogomoljama, uličnom okruženju, skloništim ili gdje god se mladi ljudi okupljaju. Iako je najpoželjniji način za vršnjačku edukaciju fizičko okupljanje učesnika, danas se ona može odvijati i u online prostoru, uz pomoć raznih kreativnih online platformi.

Naročito među mladima iz ranjivih, marginaliziranih i teško dosegljivih sredina, učenje od vršnjaka i među njima važan je dio izgradnje i jačanja socijalnih veza i pripadnosti. Vršnjaci se lakše vezuju za međusobne životne faze i iskustva, zbog čega učenje od vršnjaka može pomoći u stvaranju veza između koncepata i ideja i proživljene stvarnosti svakodnevnog života.

Da biste efikasno provodili edukaciju vršnjaka, morat ćete razviti specifične kapacitete, uključujući sticanje znanja, vrijednosti i vještina potrebnih za obuku i pomoć u mobilizaciji druge omladine. Ovaj priručnik je osmišljen da vam pomogne da izgradite ove kapacitete kod sebe i kod drugih, učestvujući u aktivnostima vršnjačke edukacije i vodeći ih na osnovu Y-PEER modela obuke. Novost u ovom priručniku je inkluzivan pristup s primjerima koji vam omogućavaju da vršnjačku edukaciju izvodite u oflajn i online okruženjima.

Model Y-PEER

Model Y-PEER obuke mladih testiran je i usavršen u desetinama zemalja tokom proteklih 20 godina⁷. Y-PEER pristup primjenjuje se za izgradnju kapaciteta kod mladih kroz tri nivoa obuke:

- Osnovna obuka za „vršnjačke edukatore“
- Dublja obuka za „trenere“
- Napredna ili specijalizirana obuka za „trenere trenera“

Prvi nivo (osnovna obuka) ima za cilj osnaživanje mladih kako bi mogli prenijeti znanje, vještine i praktičnu stručnost novim učesnicima u programu vršnjačke edukacije. Obuke na lokalnom nivou uvode nove informacije i vještine koje mladi mogu koristiti za organiziranje i provođenje terenskih aktivnosti među vršnjacima u svojoj zajednici. Neformalne obrazovne aktivnosti kombiniraju se s

//////////

7. Više o Y-PEER pristupu, njegovoj pozadini i dostupnim resursima možete pronaći na web sajtu Y-PEER: <http://www.y-peer.org>

usmjeravanjem i nadzorom iskusnijih trenera, kako bi se poboljšala sposobnost vršnjačkih edukatora da prenose tačne informacije i i da samopouzdana i pozitivno utiču na svoje vršnjake.

Drugi nivo (namijenjen budućim trenerima) priprema one osobe koje pokazuju vještine i predanost vršnjačkoj edukaciji za izvođenje osnovnih obuka. Obuka trenera pruža detaljne informacije o ključnim konceptima (u ovom slučaju izgradnji mira i transformaciji sukoba), zajedno sa tehnikama za izvođenje obuka vršnjačke edukacije. Također se obrađuju dodatne relevantne teme kao što su učešće mladih, angažiranje i zadržavanje vršnjačkih edukatora, potrebe mladih ljudi iz ranjivih sredina i strategije za nadzor vršnjačkih edukatora. Ovaj priručnik pruža nastavni plan i program za ovaj nivo obuke.

Treći nivo obuke ima za cilj da iskusnijim trenerima pruži napredno znanje o tehnikama obuke i specijalizirano znanje o određenim temama, poput rodno zasnovanog nasilja, suočavanja s prošlošću ili traumama. Ovi napredni i specijalizirani treneri zauzvrat podržavaju manje iskusne trenere i vršnjačke edukatore. Oni dobijaju podršku da povremeno održavaju radionice za osvježavanje radi prenošenja novih i relevantnih informacija i vještina.

Kroz vršnjačku edukaciju, mladi stiču znanje i praksu koristeći vještine olakšavanja obuke kako bi podigli kapacitete svojih vršnjaka. Kako treneri za mlade grade znanje i kapacitete među sve širom populacijom mladih, tako se razvija i „domino“ efekt odnosno efekt „multiplikatora“.

Ko su mladi iz ranjivih, marginaliziranih i teško dosegljivih sredina?

Svi mladi trebaju biti podjednako uključeni kao ključni akteri izgradnje mira. U stvarnosti nekim mladim ljudima se pruža mnogo više prilika, dok su drugi isključeni iz učešća na osnovu faktora kao što su rod, seksualni identitet, etnička pripadnost, nacionalnost, religija, sposobnost, geografski položaj ili socioekonomski status. Stoga je jedan od ključnih ciljeva ovog priručnika skretanje pažnje na potrebe mladih iz ranjivih, marginaliziranih i teško dosegljivih sredina kako bi potakli trenera mladih da budu svijeni i odlučni u pogledu uklanjanju prepreka za njihovo puno i ravnopravno učešće.

Da biste to uradili, važno je prvo shvatili šta podrazumijevamo pod ovim terminima. Ukratko:

Omladina iz ranjivih sredina: odnosi se na mlade koji su izloženi većem riziku od povređivanja ili zlostavljanja.

Omladina iz marginaliziranih sredina: odnosi se na mlade osobe koje društvo diskriminira, koje su potisnute na marginu i kojima je data mala ili nikakva moć odlučivanja o faktorima koji utiču na njihov život.

Omladina iz teško dosegljivih sredina: odnosi se na mlade koji su isključeni iz socijalnih institucija i usluga putem kojih se ostali mladi obično angažiraju.

Važno je razumjeti kako se ti pojmovi razlikuju i presijecaju. Mladi mogu dolaziti iz ranjivih i/ili marginaliziranih i/ili teško dosegljivih sredina. Također je važno shvatiti kako se takvi mladi mogu suočiti s mnogobrojnim oblicima diskriminacije i preprekama za učešće, uključujući i aktivnosti vršnjaka mladih. U 1. dijelu ovog priručnika pronaći ćete potpunije definicije ovih pojmova s primjerima iz konteksta Zapadnog Balkana. Kroz Priručnik ćete pronaći više smjernica o tome kako uključiti ovu populaciju u inicijative za izgradnju mira za mlade, kao na primjer kako stvoriti sigurno i inkluzivno okruženje zasnovano na uzajamnom poštovanju i povjerenju, kao osnovu za pristup važnim i osjetljivim temama.

Ciljevi priručnika

Svrha ovog priručnika je da podrži izgradnju mira kod mladih na Zapadnom Balkanu. Nudi kurikulum zasnovan na vještinama za trenere vršnjačke edukacije u oblastima interkulturnog dijaloga, izgradnje mira i transformacije sukoba, posvećujući posebnu pažnju potrebama mladih iz ranjivih, marginaliziranih i teško dostižljivih sredina i promovirajući rodnu perspektivu.

Cilj priručnika je da pruži omladinskim trenerima i facilitatorima sljedeće:

- 1) **Poznavanje ključnih pojmova** vezanih za izgradnju mira i transformaciju sukoba;
- 2) **Vrijednosti, stavovi i vjerovanja** koja podržavaju učešće mladih u izgradnji mira, na osnovu različitosti, inkluzije i ljudskih prava;
- 3) **Alati i tehnike** za analizu, reagiranje i spriječavanje konfliktnih situacija;
- 4) **Vještine olakšavanja i obuke** za obavljanje neformalnih aktivnosti vršnjačke edukacije;
- 5) **Senzibilitet i sposobnost** za angažiranje mladih različitog porijekla i identiteta, uključujući mlade iz ranjivih, marginaliziranih i teško dostižljivih sredina.

Cilj ovog priručnika je pružanje podrške trenerima mladih u njihovim naporima na izgradnji kapaciteta i mobilizaciji neiskorištenih mladih iz različitih sredina, različitog roda i identiteta, širom Zapadnog Balkana, kako bi bili osposobljeni da se uključe u izgradnju mira, transformaciju sukoba i da se zalažu za mlade, gdje god nailađu na nacionalne, etničke, socio-ekonomske i kulturne podjele.

Moduli obuke usredotočeni su na jačanje angažmana mladih kao graditelja mira jačanjem njihovih kapaciteta:

1. Da poznaju i razumiju sebe, druge i svijet oko sebe;
2. Da grade pozitivne odnose s drugima;
3. Da vode konstruktivan dijalog s vršnjacima i donosiocima odluka o pitanjima od društvenog interesa;
4. Da vrednuju svoje i tuđe jedinstvene perspektive i doprinose;
5. Da na nenasilan način razjasne i riješe nesporazume i sukobe;
6. Da analiziraju osnovne uzroke i posljedice sukoba;
7. Da identificiraju rješenja za izgradnju mira koja zadovoljavaju njihove i tuđe potrebe;
8. Da se zalažu za mir i za učešće mladih u odlučivanju o politikama i programima izgradnje mira;
9. Da sarađuju s drugima na stvaranju inovativnih rješenja, projekata i platformi koje se bave utvrđenim izazovima;
10. Da vode inicijative za izgradnju mira i pomirenje;
11. Da budu otporni na neuspjehe;
12. Da procijenjuju i uče iz iskustava i da ih nadograđuju.

Pogledati Dodatak 1 za potpuniji opis kompetencija za izgradnju mira kod mladih koje su cilj podrške ovog priručnika.

Sadržaj priručnika

Dio 1: U ovom dijelu su predstavljeni ključni koncepti o kojima ćete učiti i sa kojima ćete raditi u ovom Priručniku i vaše vršnjačke aktivnosti na izgradnji mira.

Dio 2: Ovaj dio pruža set **modula za obuku**, uključujući vodiče za aktivnosti, koji će vam pomoći da upoznate vršnjake s konceptima i vještinama interkulturalnog dijaloga, analize sukoba, transformacije sukoba i izgradnje mira. Također je dat **puni indeks aktivnosti** obuhvaćenih ovim priručnikom. Predložene aktivnosti zamišljene su kao polazna osnova kojoj se mogu i trebaju dodati ostale teme i formati obuke. Svaki modul za učenje uključuje konceptualni uvod i vodiče aktivnosti sa savjetima za facilitatore.

Dio 3: U ovom dijelu su predstavljeni **temelji vršnjačke edukacije**, uključujući savjete kako da planirate vaše edukativne aktivnosti, da stvorite poticajno okruženje za učenje, razumijete grupne procese, postanete dobar facilitator ili ko-facilitator, riješite teške situacije i, naravno, tu je i puno ideja o interaktivnim metodama koje će vršnjačku edukaciju učiniti zabavnom i dati joj dubinu.

Dodaci Priručniku predstavljaju **okvir kompetencija** za izgradnju mira mladih koji objašnjava kompetencije za interkulturalni dijalog, izgradnju mira i pomirenje koje mladi trebaju steći putem efikasne edukacije, a pored toga ovi Dodaci pružaju dodatne savjete o korištenju različitih **interaktivnih metoda** u kontekstu vršnjačke edukacije.

Pojmovnik ključnih koncepata i termina nalazi se na kraju ovog priručnika, zajedno sa **bibliografijom** koja sadrži reference na dodatne izvore.

DIO 1: **KLJUČNI POJMOVI**



Dio 1: Ključni pojmovi

S ciljem pružanja podrške vama i vašim vršnjacima u radu na izgradnji mira, ovaj prvi dio uvodi ključne koncepte na koje ćemo se pozivati u cijelom priručniku i koji će predstavljati centralni fokus vaših aktivnosti i obuke u okviru vršnjačke edukacije.

Razumijevanje ovih pojmova omogućit će vam, kao trener, da ih na razumljiv način objasnite svojim vršnjacima i bolje ih podržite dok planiraju i provode aktivnosti vezane za transformaciju sukoba i izgradnju mira u svojim zajednicama. Odvojite trenutak da se upoznate sa sljedećim kratkim uvodima:

Interkulturalni dijalog

Interkulturalni dijalog je otvorena razmjena ispunjena poštovanjem za različite poglede, koja omogućava međusobno razumijevanje i saradnju između pojedinaca i grupa pripadnika različitih kultura. To je način komunikacije i slušanja koji omogućava ljudima da premoste različita gledišta i da se konstruktivno kreću kroz različite percepcije, potrebe i prioritete zbog kojih je često teško razgovarati o osjetljivim i kontroverzним pitanjima.

Interkulturalni dijalog omogućava mladim ljudima da steknu bolje razumijevanje historije, kulture i pogleda na svijet drugih ljudi i razviju informiraniji stav o društvenom i političkom kontekstu savremenih međugrupnih odnosa. Njime se njeguju stavovi i ponašanja otvorenosti, znatiželje i poštovanja prema drugima koji vode ka većoj empatiji, povjerenju i solidarnosti. Gaje se vještine razmjene perspektiva i kritičkog razmišljanja, pomaže se mladim ljudima da prepoznaju i odbace stereotipe i pruža im se prilika da se suoče s predrasudama i diskriminacijom gdje god se pojave.

Svrha edukacije za interkulturalni dijalog je omogućiti mladim ljudima da se uključe u otvorenu razmjenu ispunjenu poštovanjem za različite poglede s pojedincima i grupama različitog porijekla, u potrazi za uzajamnim razumijevanjem. Krajnji cilj ove razmjene je stvaranje zajedničkog okruženja saradnje koje omogućava mladim ljudima, njihovim zajednicama i liderima da prevaziđu političke i socijalne tenzije. Interkulturalni dijalog je prema tome vitalna kompetencija za sve kontekste i temelj je druge dvije oblasti kompetencija u ovom Priručniku, odnosno izgradnje mira i suočavanja s prošlošću.

Izgradnja mira

Izgradnja mira odnosi se na uspostavljanje temelja za održivost unutar i između društava koja su iskusila značajne socijalne sukobe, nasilje ili rat. Tu se radi o naporima da se osigura da odnosi između različitih pojedinaca i grupa budu utemeljeni i zaštićeni sporazumima, politikama, institucijama, kulturama i ponašanjima koji su nenasilni, poštuju različitost, inkluzivni su, pravični i pravedni. Prema tome, izgradnja mira ovisi o sticanju univerzalnog i integrativnog pogleda na svijet u kojem se vrednuje zajednička humanost i međuzavisnost svih naroda, dok se s druge strane prepoznaju i transformiraju barijere na putu ka punom razvoju i postizanju blagostanja svih pripadnika društva.

Izgradnja mira se, između ostalog, oslanja na sposobnost angažiranja u interkulturalni dijalog i sposobnost konstruktivnog bavljenja prošlim i sadašnjim sukobima. To zahtijeva kompetencije u

analizi sukoba, transformaciji sukoba i izgradnji jedinstva. Stoga obrazovanje za izgradnju mira ovisi o participativnom i kritičkom pedagoškom pristupu koji:

- direktno angažuje mlade u analizu svijeta oko sebe,
- dekonstruira usvojene ideje i norme koje su se u prošlosti koristile za ograničavanje, isključivanje ili dominaciju,
- prepoznaje sopstvene i tuđe latentne moći i potencijal za pozitivne društvene promjene,
- prepoznaje goruće izazove, hitne potrebe i mogućnosti u našem globaliziranom svijetu i
- koristi kreativnost i resurse mladih da zajednički grade i sarađuju na novim putovima djelovanja koji će povećati održivo blagostanje za sve.

Pomirenje

Pomirenje je postupan i namjerni proces ponovnog uspostavljanja odnosa između strana zahvaćenih sukobom. Pomirenjem se prekidi prethodnih veza uzrokovani sukobom, nepravdom i/ili nasiljem popravljaju uzajamnim priznavanjem i odgovornošću. Time se omogućava obnova povjerenja i saradnje.

Pomirenje je stoga neodvojivo od priznavanja i kompenzacije za nepravde iz prošlosti, dok mu je cilj da utemelji osnovu za ponovno uspostavljanje takvih odnosa između bivših neprijatelja, koje karakteriziraju istina, uzajamno priznavanje i odgovornost, što će dovesti do povećanja povjerenja i saradnje. To bi konkretno značilo da se pomirenje odnosi na „spajanje pojedinaca, grupa i društava opterećenih prošlim ili sadašnjim sukobima i negativnim predstavama i percepcijama o „drugima“. Kroz zajedničko iskustvo, saradnju i stalnu razmjenu grade se novi putevi za pomirenje ljudi koji bi inače ostali zarobljeni u prošlosti.”⁸

Transformacija sukoba

Transformacija sukoba jedan je od procesa koji omogućavaju izgradnju mira i pomirenja. Ovaj proces počinje analizom sukoba – vještina koja uključuje pažljivo sagledavanje konteksta, problema, aktera i zainteresovanih u konfliktnoj situaciji – na osnovu čega se mogu pronaći strategije za intervenciju. Cilj transformacije sukoba je promijeniti stavove, kontekst i/ili ponašanje oko sukoba na način koji će osigurati pravično rješavanje sukoba među svim uključenim stranama, ali i onemogućiti ponovno pojavljivanje faktora koji su doveli do njega. Transformacija sukoba je stoga ključna za sve aktivnosti na izgradnji mira, uključujući inicijative s mladima.

Inkluzija

Inkluzija znači da se pojedincima i grupama s različitim porijeklom i potrebama osigura da budu kulturno i društveno prihvaćeni, dobrodošli, vrednovani i osposobljeni za ravnopravno učešće. Inkluzija je leća kroz koju je koncipiran ovaj priručnik o izgradnji mira među mladim vršnjacima. Nastoji se da sav sadržaj i aktivnosti budu uokvireni kroz inkluzivnu perspektivu. Prilikom organiziranja omladinskih aktivnosti važno je da svaka osoba ima jednake mogućnosti bez obzira na nacionalno porijeklo, dob, rasu, etničku pripadnost, jezik, vjeru, rod, obrazovni nivo, socioekonomski status ili sposobnost.

Svrha akcija mladih za izgradnju mira i pomirenje trebalo bi biti poduzimanje svih mjera neophodnih za smanjenje nepovoljnog položaja, omogućavanje pristupa, uklanjanje diskriminacije i isključenja, kao i korekcija pogrešnih informacija i ispravljanje nepravdi iz prošlosti. Primjeri toga su: unaprijeđenje svijesti o diskriminaciji, nepovoljnom položaju i isključenju, razvijanje strategija za borbu protiv stereotipa i predrasuda i promoviranje empatije i solidarnosti, provođenje mjera za uklanjanje fizičkih,

8. RYCO statuti (str. 6)

materijalnih i socijalnih prepreka za pristup i učešće, kao i zagovaranje protiv stavova, kulturnih praksi i struktura moći kojima se održava nejednakost i nepravda. Da bi se osigurala inkluzivnost u izgradnji vršnjačkih mirovnih programa za mlade, posebnu pažnju treba posvetiti potrebama, brigama i težnjama mladih iz ranjivih, marginaliziranih i teško dosegljivih sredina.

Mladi iz ranjivih, marginaliziranih i teško dosegljivih sredina

RYCO je posvećen radu s mladima koji imaju najmanje mogućnosti. To znači da su prioritet mladi koji dolaze iz ranjivih, marginaliziranih i/ili teško dosegljivih sredina. Za potrebe ovog priručnika ove pojmove mi definiramo na sljedeći način:

„Mladi iz ranjivih sredina“ odnosi se na omladinu koja je izložena većem riziku od povređivanja ili zloupotrebe.

- To su, na primjer, mladi koji žive u siromaštvu, na ulici ili u nestabilnim uvjetima, mladi bez roditeljskog staranja ili koji žive u „alternativnoj brizi“, mladi koji su izloženi porodičnoj disfunkcionalnosti, sukobu, nasilju i/ili nasilništvu, mladi sa emocionalnim, mentalnim i fizičkim zdravstvenim poremećajima mladi sa invaliditetom, mladi pripadnici manjina, migranti i izbjeglice, mladi izloženi eksploataciji i trgovini, mladi u sukobu sa zakonom i mladi u riziku da naštetite sebi ili drugima.
- Mladi iz ranjivih sredina često su ovisni o socijalnim sistemima podrške jer se suočavaju sa dodatnim preprekama u pogledu kompletiranja svog obrazovanja, sticanja pristupa zaposlenju i stanovanju i/ili održavanja zdravih i sigurnih odnosa.⁹

„Mladi iz marginaliziranih sredina“ odnosi se na mlade koje društvo diskriminira, potiskuje na marginu i kojima pruža malu ili nikakvu moć da odlučuju o faktorima koji utiču na njihov život.

- Primjeri takve omladine su mladi koji su diskriminirani na osnovu svog roda, seksualnog identiteta, rase, nacionalnosti, etničke pripadnosti, religije, fizičkog izgleda, životnog stila, potkulture, političke orijentacije, (ne)sposobnosti ili nekih drugih karakteristika.
- Marginalizacija započinje negativnim stereotipima i predrasudama prema određenim mladim ljudima i rezultira njihovim socijalnim isključenjem iz prostora i prilika kojima drugi (društveno prihvaćeni) mladi imaju pristup.
- Mladi iz marginaliziranih sredina time su lišeni prava da u potpunosti i ravnopravno učestvuje u društvu.
- Mladi ljudi koji dolaze iz marginaliziranih sredina često izjavljuju da osjećaju da su nevidljivi, nepoželjni i/ili bezvrijedni.

„Omladina iz teško dosegljivih sredina“ odnosi se na mlade koji su isključeni iz društvenih institucija i službi kroz koje se obično angažuju drugi mladi.

- To su uglavnom mladi koji žive u udaljenim područjima bez pristupa službama, udruženjima, grupama ili klubovima za mlade, mladi koji nisu zaposleni, bez obrazovanja ili obuke, mladi sa među kojima retko ko ima, ili niko nema telefon, računar ili internet, mladi beskućnici ili migranti.
- To su, na primjer, mladi koji iz različitih razloga sami donose odluku da se odvoje i od uobičajenog društvenog svijeta, uključujući omladinske službe i udruženja.

//////////

9. Vidi Fernandes-Alcantara (2018), Ranjiva omladina: pozadina i politika. Kongresna služba za istraživanje.

Važno je shvatiti kako se ovi pojmovi razlikuju i presijecaju. Mladi mogu dolaziti iz ranjivih i/ili marginaliziranih i/ili teško dosegljivih sredina. Također je važno razumjeti kako se takvi mladi mogu suočiti s višestrukim oblicima diskriminacije i preprekama za učešće, uključujući vršnjačke aktivnosti mladih.

Na Zapadnom Balkanu u **mlade iz ranjivih, marginaliziranih i teško dosegljivih grupa** uglavnom su uključeni:

1. Mladi koji žive u siromaštvu
2. Mladi Romi
3. Mladi sa invaliditetom
4. Mladi migranti i izbjeglice koji žive u progonstvu i raseljenju
5. Mladi povratnici
6. Mladi ljudi koji se identificiraju kao LGBTIQ +
7. Mladi roditelji
8. Mladi bez roditeljskog staranja ili koji žive u alternativnim oblicima zbrinjavanja
9. Mladi koji žive u udaljenim i ruralnim područjima
10. Mladi ljudi koji žive na ulici
11. Mladi ljudi izloženi nasilju ili riziku od nasilja i trgovine ljudima
12. Mladi ljudi koji žive sa HIV-om

Važno je posvetiti posebnu pažnju mladima iz ranjivih, marginaliziranih i teško dosegljivih sredina. Ako se iskustva, perspektive i potrebe ovih mladih ne uzmu u obzir, pojavit će se značajan jaz u našoj viziji, strategiji i pristupu izgradnji mira. Ako se ideje, kapaciteti i resursi ove omladine ne vrjednuju i njeguju, onda propuštamo da pozitivno utičemo na njihov život, ali i da osnažimo svoje timove za izgradnju mira. ***Mir mora biti inkluzivan i pravedan, inače to nije pravi mir. Kultura mira ne može nikoga isključiti.***

Ključni koncepti predstavljeni prethodno leže u srcu vršnjačke izgradnje mira među mladima. Moduli koji slijede u ovom priručniku odvest će vas da dublje pogledate svaki koncept i pružiti primjere i aktivnosti koji povezuju ove ideje sa kontekstom i iskustvima mladih na Zapadnom Balkanu.

DIO 2:

**MODUL I
AKTIVNOSTI
OBUKE**



Dio 2: Moduli i aktivnosti obuke

U ovom delu naći ćete četiri tematska modula koji uvode ključne koncepte i nude predloge koje možete koristiti tokom svojih obuka, kako veštine za izgradnju mira.

U ovom dijelu naći ćete četiri tematska modula koji uvode ključne pojmove i nude prijedloge o participativnim aktivnostima koje možete koristiti tokom svojih obuka za vršnjačku edukaciju, kako bi mladi savladali vještine izgradnje mira.

- **Modul 1** se fokusira na interkulturni dijalog
- **Modul 2** se fokusira na nasilje, sukobe i mir
- **Modul 3** se fokusira na transformaciju sukoba
- **Modul 4** se fokusira na mobilizaciju mladih za izgradnju mira

Svaki modul pruža vam sljedeće sadržaje:

- Ciljevi i ishodi učenja** koje će učesnici steći do kraja modula;
- Ključni koncepti** i njihov značaj za mlade na Zapadnom Balkanu;
- Vodiči kroz aktivnosti radionica** koji su spremni za upotrebu od strane trenera mladih za izgradnju mira u okruženju vršnjačke edukacije.
- Savjeti za facilitatore** o upravljanju grupnim procesom i zadovoljavanju potreba učesnika, uključujući mlade iz ranjivih, marginaliziranih ili teško dostigljivih sredina.

Aktivnosti radionica su osmišljene tako da odgovaraju **programima neformalne vršnjačke edukacije** kod koje se primjenjuju metodologije participativnog učenja. Aktivnosti su izložene na jasan način, uz korak-po-korak pristup, i predstavljene su u logičnom redoslijedu. Instrukcije se nude samo kao vodič, a iskusni treneri trebali bi slobodni odabrati predložene aktivnosti i prilagoditi ih ili kombinirati tako da najbolje odgovaraju kontekstu obuke i potrebama učesnika.

Svaka od aktivnosti predloženih u ovom priručniku ima za cilj da pomogne izgradnji razumijevanja i kompetencija mladih u odnosu na glavnu temu. Aktivnosti se razlikuju u pogledu nivoa složenosti:

- Za aktivnosti **nivoa 1** potrebna je vrlo mala priprema i zahtijevaju malo emocionalne ili predmetne kompetencije bilo od učesnika ili od facilitatora. To su kratke, jednostavne aktivnosti, korisne uglavnom za početak kako bi ljude potaknule na razmišljanje o problemima, a da ne zalaze previše.
- Aktivnosti **nivoa 2** su osmišljene da stimuliraju interes za neko pitanje. Ne zahtijevaju prethodno znanje iz predmeta. Pomažu u razvijanju vještina komunikacije i grupnog rada i uvodnog razumevanja teme.
- Aktivnosti **nivoa 3** su duže, osmišljene da razviju dublje razumijevanje i uvid u problem. Zahtijevaju viši nivo kompetencije u diskusiji ili vještinama grupnog rada.
- Aktivnosti **nivoa 4** su složenije i zahtjevnije, kako u pogledu pripreme, znanja iz predmeta, tako i u smislu emocionalne uključenosti. Duže su, zalaze dublje, zahtijevaju dobre vještine grupnog rada i diskusije, uključujući koncentraciju i saradnju učesnika.

Priručnik nudi niz aktivnosti koje se mogu prilagoditi kontekstu i problemima s kojima se susreću mladi na Zapadnom Balkanu. Međutim, neće svaka obuka obuhvatiti sve aktivnosti koje su ovdje predložene. Treneri bi trebali odabrati aktivnosti za dati program vršnjačke edukacije na osnovu profila grupe i specifičnih potreba za učenjem povezanih sa projektima koje će provoditi nakon obuke. Trajanje obuka (jednodnevne, trodnevne, sedmodnevne itd.) također će odrediti koliko vremena se može posvetiti istraživanju određene teme ili vještine kroz jednu ili više aktivnosti. Pogledajte kompletni „**Indeks aktivnosti**“ za pregled vodiča za aktivnosti koje sadrži ovaj priručnik.

Da biste dobili ideju o tome kako bi mogao biti organiziran program obuke za vršnjačku edukaciju, u nastavku su dati primjeri jednodневnih i sedmodnevних rasporeda. Prikazani su samo kao primjeri i trebali bi biti prilagođeni potrebama vaše grupe. **Također biste trebali ugraditi ledolomce i redovne vježbe za energiziranje kako biste održali energiju i motivaciju grupe.**

👉 UZORAK JEDNODNEVNOG RASPOREDA OBUKE¹⁰

Vrijeme	Dan 1
8:30-9:00	DOLASCI
9:00-10:30	Sesija 1 Zvanična dobrodošlica, program i metodologija Međusobno upoznavanje
10:30-11:00	Pauza za čaj/kahvu
11:00-12:30	Sesija 2 Sukob, nasilje i mir
12:30-13:30	Ručak
13:30-15:00	Sesija 3 Sukobi u našoj zajednici
15:00-15:30	Pauza za čaj/kahvu
15:30-17:00	Sesija 4 Transformacija sukoba i izgradnja mira
17:00-18:00	Sesija 5 Kretanje naprijed i evaluacija

10. Prilagođeno iz UNOY (2018) Priručnik za obuku Youth4Peace Training Toolkit, str. 83

UZORAK SEDMODNEVNOG RASPOREDA OBUKE

Vrijeme	Dan 1 Postavljanje terena	Dan 2 Interkulturalni dijalog	Dan 3 Analiza sukoba	Dan 4 Izgradnja mira	Dan 5 Transformiranje sukoba	Dan 6 Vršnjačka edukacija	Dan 7 Kretanje naprijed
8:00-8:30	DOLASCI	Doručak	Doručak	Doručak	Doručak	Doručak	Doručak
8:30-9:00	Sesija 1 Zvanična dobrodošlica i Upoznavanje	Sesija 1 Sažetak i dnevni red	Sesija 1 Sažetak i dnevni red	Sesija 1 Sažetak i dnevni red	Sesija 1 Sažetak i dnevni red	Sesija 1 Sažetak i dnevni red	Sesija 1 Sažetak i dnevni red
9:00-10:30	Sesija 2 Lični i Socijalni identiteti	Sesija 2 Nasilje, sukob i mir	Sesija 2 Rad sa mladima iz ranjivih, i marginaliziranih sredina	Sesija 2 Vršnjačka edukacija i interaktivne metode	Sesija 2 Davanje i primanje povratnih informacija	Sesija 2 Kretanje naprijed: Dalji akcioni planovi	
10:30-11:00	Pauza za čaj/kahvu	Pauza za čaj/kahvu	Pauza za čaj/kahvu	Pauza za čaj/kahvu	Pauza za čaj/kahvu	Pauza za čaj/kahvu	Pauza za čaj/kahvu
11:00-12:30	Sesija 3 Kultura i Interkulturalni dijalog	Sesija 3 Pokretači sukoba	Sesija 3 Lokalizacija Agende RVSUN 2250	Sesija 3 Grupni proces i vještine olakšavanja	Sesija 3 Praktične sesije vršnjačke edukacije i povratne informacije	Sesija 3 Završna evaluacija	
12:30-13:30	Ručak	Ručak	Ručak	Ručak	Ručak	Ručak	Ručak
13:30-15:00	Sesija 2 Ciljevi i metodologija učenja	Sesija 4 Stereotipi i diskriminacija	Sesija 4 Analiza sukoba	Slobodno popodne	Sesija 4 Priprema za sesije vršnjačke prakse	Sesija 4 Praktične sesije vršnjačke edukacije i povratne informacije	Odlazak
15:00-15:30	Pauza za čaj/kahvu	Pauza za čaj/kahvu	Pauza za čaj/kahvu	Pauza za čaj/kahvu	Pauza za čaj/kahvu	Pauza za čaj/kahvu	
15:30-17:00	Sesija 3 Osnovna pravila i Nenasilna komunikacija	Sesija 5 Raznolikost i inkluzija	Sesija 5 Izgradnja mira		Sesija 5 Priprema za sesije vršnjačke prakse	Sesija 5 Praktične sesije vršnjačke edukacije i povratne informacije	
17:00-17:30	Sesija 4 Završna razmišljanja	Sesija 6 Završna razmišljanja	Sesija 6 Završna razmišljanja	Sesija 6 Završna razmišljanja	Sesija 6 Završna razmišljanja	Sesija 6 Završna razmišljanja	
18:30	Večera	Večera	Večera	Večera	Večera	Večera	
20:30	Sajam organizacija	Filmska noć	Slobodno veče	Šou talenata ili diskoteka	Oproštajna noć		

Indeks aktivnosti

U nastavku je prikazana kompletna lista aktivnosti koje ćete naći u ovom priručniku. Svaka je pažljivo odabrana na osnovu iskustva u provođenju efikasnih inicijativa za vršnjačku edukaciju mladih za izgradnju mira i transformaciju sukoba.

Podsjetnik: Treneri bi trebali odabrati aktivnosti za dati program vršnjačke edukacije na osnovu profila grupe i potreba za učenjem. Od trajanja obuke (jednodnevna, trodnevna, sedmodnevna itd.) također će zavisiti koliko se vremena može posvetiti istraživanju određene teme ili vještine kroz jednu ili više aktivnosti.

Aktivnost	Fokus	Ključne teme	Metode	Ishodi	Trajanje	Nivo	Strana	
1.1	Uvodi Osnovna pravila i dnevni red	Standardno otvaranje za sve obuke	Formiranje grupa Orijentacija Osnovna pravila	Igra, mozgalice, lična refleksija, prezentacija	Učesnici će: <ul style="list-style-type: none"> Saznati više jedni o drugima; Utvrđiti osnovna pravila grupe; Podijeliti svoja očekivanja i strahove; Predstaviti program obuke 	90 min	1	30
1.2	Lični i socijalni identiteti	Uvažavanje jedinstvenosti sopstvenog i tuđeg ličnog i socijalnog identiteta	Identitet Raznolikost Politika identiteta	Razmisliti-upariti-podijeliti	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Razumjeti razliku između ličnog i socijalnog identiteta; Definirati sopstveni lični i socijalni identitet; Objasniti kako društvene i političke snage utiču na identitete i kako ih koriste. 	30 min	2	34
1.3	Kultura i interkulturalni dijalog	Definiranje „kulture“ i „interkulturalnog dijaloga“. Razumijevanje zašto je dijalog važan.	Kultura Raznolikost Identitet Interkulturalni dijalog	Mozgalice, mapiranje uma u malim grupama	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Definirati pojmove „kultura“, „interkulturalni“ Razlikovati vidljive i nevidljive aspekte kulture i njihovu interakciju Navesti dobre razloge za promociju i prakticiranje interkulturalnog dijaloga. 	30 min	2	41
1.4	Pojašnjenje vrijednosti	Identificiranje i procjena nečijih ličnih vrijednosti i njihove uloge u usmjeravanju životnih izbora i ponašanja.	Vrijednosti Izgradnja mira	Razmisliti-upariti-podijeliti, lični dnevnik	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Imenovati i procijeniti vrijednosti kojima pridaju važnost; Uvažavati vrijednosti koje su važne njihovim vršnjacima; Povezati vrijednosti sa njihovom ulogom mladih graditelja mira 	60 min	2	44
1.5	Aktivno i empatično slušanje	Razumijevanje razlika između lošeg slušanja i aktivnog slušanja	Aktivno slušanje Empatija	Igranje uloga u akvarijumu	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Definirati i vježbati vještine aktivnog i empatičnog slušanja. 	30 min	1	49
1.6	Tačke	Razumijevanje prirode diskriminatornog ponašanja i osjećaja isključenosti.	Diskriminacija Empatija	Igra	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Objasniti šta je socijalna kategorizacija i kako može dovesti do diskriminacije; Suosjećati s onima koji su izloženi diskriminaciji i isključenosti. 	20 min	2	53

Aktivnost	Fokus	Ključne teme	Metode	Ishodi	Trajanje	Nivo	Strana
1.7 (Ne) u mom susjedstvu	Mjerenje stavova o socijalnoj/etničkoj distanci na Zapadnom Balkanu	Socijalna/etnička distanca Stereotipi Predrasude Tolerancija	Online anketa	Učesnici će moći: • Procijeniti sopstveni stav prema „drugima“; • Prepoznati predrasude u sebi i svom društvu; • Razmisliti o važnosti razbijanja predrasuda za stvaranje tolerantnijih i inkluzivnijih društava.	60 min	4	55
1.8 Stereotipi, predrasude i diskriminacija	Razumijevanje prepreka interkulturalnom dijalogu, uključujući nacionalizam i ksenofobiju.	Stereotipi Predrasude Diskriminacija	Mozgalice, upariti-podijeliti, mapiranje uma	Učesnici će moći: • Definirati i dati primjere stavovnih barijera interkulturalnom dijalogu sa Zapadnog Balkana.	45 min	2	58
1.9 Online nasilništvo	Razumijevanje različitih oblika nasilništva, veze između nasilništva izvan i na internetu i načini da se odgovori na nasilništvo.	Nasilništvo Netolerancija	Mozgalice, analiza scenarija	Učesnici će moći: • Razumjeti različite oblike nasilništva i veze između nasilništva izvan i na mreži; • Utvrditi različite načine reagiranja na sajber nasilništvo; • Podizati svijest o važnosti reagiranja.	90 min	3	63
1.10 Netolerancija, rasizam i ksenofobija	Razumijevanje uzroka netolerancije, rasizma i ksenofobije u Evropi.	Netolerancija Ksenofobija Radikalizacija	Analiza fotografija, Mapa uma	Učesnici će moći: • Prepoznati simptome netolerancije i ksenofobije u društvu; • Analizirati njihove temeljne uzroke i posljedice.	60 min	4	65
1.11 Sve što dijelimo	Uvažavanje zajedničkih osobina i razlika među ljudima	Predrasude Raznolikost	Fizička aktivnost	Učesnici će moći: • Poštovati sličnosti i razlike među članovima njihove grupe. • Shvatiti da „prvi utisci“ mogu zavarati.	30 min	1	72
1.12 Identiteti i društvo	Dublje sagledavanje pitanja identiteta u kontekstu kulturnih i društvenih normi.	Identitet Predrasude Povjerenje	Fizička aktivnost	Učesnici će moći: • Prepoznati uticaj društvenog konteksta i normi na formiranje i izražavanje identiteta; • Prepoznati osjetljivost kontroverznih dimenzija identiteta; • Vježbati aktivno i empatično slušanje.	45 min	2	73
1.13 Vruće ili hladno?	Uvod u kontroverzna pitanja	Kontroverzna pitanja Raznolikost Interkulturalni dijalog	Fizička aktivnost	Učesnici će moći: • Prepoznati različite nivoe ugodnosti unutar grupe po određenim pitanjima; • Utvrditi faktore koji određena pitanja čine kontroverznim; • Cijeniti potrebu za interkulturalnim dijalogom i vještinama izgradnje mira.	25 min	2	76
1.14 Ljudska Likertova ljestvica	Pokretanje kontroverznih pitanja	Kontroverzna pitanja Raznolikost Interkulturalni dijalog	Fizička aktivnost	Učesnici će moći: • Uvažavati različita gledišta o kontroverznim temama; • Vježbati izražavanje sopstvenih stavova o kontroverznoj temi u kontekstu interkulturalnog dijaloga.	15 min	2	78
1.15 Napravite korak naprijed	Razumijevanje kako smatramo da su „neki jednakiji od drugih“ ovisno o njihovim životnim šansama i prilikama.	Nepravda Empatija	Fizička aktivnost	Učesnici će moći: • Opisati značaj nejednakosti prilika u životnim ishodima; • Suosjećati s onima koji su u nepovoljnom položaju u društvu.	60 min	2	83

Aktivnost	Fokus	Ključne teme	Metode	Ishodi	Trajanje	Nivo	Strana	
2.1	Kakva je ovo vrsta nasilja?	Razumijevanje pojmova direktnog, kulturnog i strukturnog nasilja.	Nasilje	Analiza slučaja	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Klasificirati primjere nasilja kao direktno, kulturno ili strukturno; Prepoznati kako ova tri oblika nasilja često djeluju uzajamno. 	45 min	3	92
2.2	Definiranje sukoba	Definiranje sukoba i njegovo razlikovanje od nasilja	Sukob Nasilje	Crtanje, Mapa uma	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Razviti zajedničko razumijevanje sukoba; Razlikovati „sukob“ od „nasilja“. 	90 min	1	98
2.3	Nivoi i pokretači sukoba	Klasificiranje uzoraka sukoba prema njihovom nivou i pokretačkim faktorima	Nasilje u sukobu	Analiza scenarija	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Analizirati nivo i pokretače scenarija sukoba 	45 min	1	
2.4	Dilema stolica	Simulacija sukoba resursa među grupama radi uvođenja različitih stilova rješavanja sukoba	Eskalacija sukoba Rješavanje sukoba	Igra	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Objasniti kako mogu nastati sukobi oko resursa; Primjeniti niz stilova odgovora na sukob za upravljanje sukobima u grupi; Razmisliti o svojim snagama, ograničenjima i alternativama. 	45 min	2	100
2.5	Mir i izgradnja mira	Definiranje pojmova mira i izgradnje mira.	Mir Izgradnja mira	Crtanje, Igranje uloga	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Definirati pojmove „negativni mir“, „pozitivni mir“, „unutrašnji mir“ i „izgradnja mira“ Identificirati aktivnosti mladih na izgradnji mira. 	90 min	1	105
2.6	Uvod u analizu sukoba	Razumijevanje svrhe i komponenta analize sukoba.	Analiza sukoba	Prezentacija	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Objasniti ključne svrhe i komponente analize sukoba; Objasniti zašto je analiza sukoba važna kao prvi korak u transformaciji sukoba i izgradnji mira. 	30 min	2	109
2.7	Drvo sukoba / Drvo rješenja	Vježbanje pomoću alata za analizu sukoba Drvo sukoba.	Analiza sukoba	Studija slučaja Prezentacija u malim grupama	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Izvršiti analizu sukoba pomoću alata Drvo sukoba; Utvrđiti osnovne uzroke i posljedice sukoba; Utvrđiti moguća rješenja i ulazne tačke za transformaciju sukoba i izgradnju mira. 	60 min	2	112
2.8	Mapiranje aktera / odnosa	Vježbanje pomoću alata za analizu konflikta Mapiranje aktera / odnosa.	Analiza sukoba	Igranje uloga, Prezentacija u malim grupama	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Izvršiti analizu sukoba pomoću alata za mapiranje aktera; Artikulirati dimenzije historijskog ili trenutnog sukoba koji pogađa mlade na Zapadnom Balkanu. 	105 min	4	114
2.9	ABC trougao (nasilja)	Vježbanje pomoću alata za analizu sukoba ABC trougao (nasilja).	Analiza sukoba	Studija slučaja Prezentacija u malim grupama	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Izvršiti analizu sukoba pomoću alata ABC trougao; Objasniti ulogu i interakciju stavova, ponašanja i konteksta u sukobu, dajući primjere svakog od njih; Povezati rad mladih na izgradnji mira s naporima da se transformiraju ABC-i sukoba na Zapadnom Balkanu. 	60 min	2	118

Aktivnost	Fokus	Ključne teme	Metode	Ishodi	Trajanje	Nivo	Strana	
2.10	Mapiranje potreba i strahova	Vježbanje pomoću alata za analizu sukoba Mapiranje potreba i strahova.	Analiza sukoba	Igranje uloga, Analiza sukoba u malim grupama, Prezentacije	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Identificirati potrebe i strahove u osnovi određenih ponašanja u sukobu; • Prepoznati ulazne tačke za transformaciju sukoba kojima se ističu potrebe i strahovi. 	60 min	3	121
2.11	Migracije i ksenofobija u Evropi	Analiza složenog sukoba: migrantska i izbjeglička „kriza“ i ponovno oživljavanje nacionalizma i ksenofobije u Evropi.	Analiza sukoba Migracija Ksenofobija Nacionalizam	Analiza fotografija, prezentacija, studija slučaja	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Primjeniti vještine analize sukoba na složeni sukob • Objasniti zajedničke faktore u osnovi nacionalizma, ksenofobije, nasilnog ekstremizma i zločina iz mržnje 	60 min	4	125
2.12	Putovanje migranta	Simuliranje izazova sa kojima se suočava migrant/ izbjeglica	Migracija Ksenofobija Nasilje	Forum teatar Igranje uloga	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Suosjećati sa ranjivošću i diskriminacijom koje doživljavaju migranti i izbjeglice; • Razgovarati o ulozi različitih aktera u oblikovanju iskustava migranata i izbjeglica; • Razmisliti o sopstvenoj ulozi u odbrani ljudskih prava ljudi primoranih da napuste svoje domove. 	90 min	4	137
3.1	Aktivnost „Povlačenje“	Simuliranje međuljudskog sukoba radi uvođenja različitih stilova rješavanja sukoba.	Odgovori na sukobe	Igranje uloga u akvarijumu	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Prepoznati da imaju izbora u načinu na koji definiraju i reagiraju na sukob . 	20 min	1	132
3.2	Lični stilovi rješavanja sukoba	Upitnik za samoprocjenu odgovora na sukob i uvod u pet „stilova“ rješavanja sukoba	Odgovori na sukobe	Upitnik za samoprocjenu, slagalica-vježba vršnjačke edukacije	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Naveći 5 stilova rješavanja sukoba • Opisati njihove prednosti i ograničenja • Odlučiti kako da se oblikuje potencijalno konfliktna situacija • Odabrati metodu koju žele primijeniti da bi riješili sukob. 	60 min	2	133
3.3	Kad sam u konfliktnoj situaciji ...	Prepoznavanje sopstvenih misli, osjećanja i ponašanja u napetim i konfliktnim situacijama i rad na vršnjačkoj edukaciji.	Odgovori na sukobe Rješavanje sukoba	Upariti-podijeliti	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Razmisliti o sopstvenim osjećanjima i ponašanju u konfliktnoj situaciji; • Istražiti alternative za rješavanje sukoba. 	60 min	2	138
3.4	Nenasilna komunikacija	Predstavljanje i vježbanje nenasilne komunikacije.	Komunikacija Rješavanje sukoba	Igra, Igranje uloga u akvarijumu	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Izražavati svoje brige i potrebe na nenasilan način; • Vježbati empatiju i poštovanje prema sebi i prema drugima u sukobu. 	60 min	3	143
3.5	Pregovaranje o „win-win“ rješenjima gdje svi dobijaju	Vježbanje rješenja za scenarije sukoba: gdje neko dobija neko gubi, svi gube, neko gubi neko dobija i gdje svi dobijaju.	Rješavanje sukoba	Studije slučaja	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Prepoznati i primijeniti četiri osnovna rješenja za sukob; • Primijeniti ih u situacijama gdje konflikt postaje sve složeniji. 	30 min	3	146

Aktivnost	Fokus	Ključne teme	Metode	Ishodi	Trajanje	Nivo	Strana	
3.6	Vještine posredovanja	Vježbanje procesa posredovanja.	Rješavanje sukoba	Simulacija	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Opisati ciljeve i proces posredovanja; • Obavljati ulogu posrednika; • Razmisliti o prednostima i izazovima posredovanja na osnovu sopstvene prakse. 	60 min	4	150
3.7	Forum za dijalog	Vježbanje kolektivnog generiranja znanja i planiranja akcija u odnosu na pitanje / agendu izgradnje mira.	Transformacija sukoba Izgradnja mira Dijalog	Dijalog, World Café metoda	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Primjeniti dijalog za utvrđivanje preporuka za prioritete akcije u različitim sektorima; • Savjetovati se i zajedno konstruirati rješenja za zajedničke probleme; • Generirati preporuke za mlade u smislu djelovanja usmjerenog na promjene. 	120 min	3	155
3.8	Društveno premještanje	Razvijanje ideja koje generiraju mladi o tome kako pozitivno transformirati izazove i zadovoljiti potrebe izgradnje mira u njihovom društvu.	Transformacija sukoba	Igra pregovaranja	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Identificirati izazove i potrebe u svom društvu i objasniti njihove međusobne odnose; • Opravdati prioritete za djelovanje na promjenama; • Dati konkretne preporuke za potrebne promjene; • Utvrditi koje su im mogućnosti da kao mladi daju doprinos tom procesu 	60 min	3	158
3.9	Transformacijane-tolerancije, promoviranje pozitivnih promjena	Identificiranje akcija za transformiranje netolerancije i promociju inkluzivnih društava.	Netolerancija Transformacija sukoba Izgradnja mira	Mozgalice, ples/drama	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Identificirati niz protuotrova za netoleranciju, ksenofobiju i nacionalizam; • Procijeniti ulazne tačke za intervencije u izgradnji mira u njihovom društvu i regiji. 	45 min	3	161
3.10	Pomirenje	Razumijevanje koncepta pomirenja, njegovih preduvjeta i napretka na Zapadnom Balkanu.	Pomirenje	Mapa uma, refleksija, poezija	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Definirati pomirenje i šta ono zahtijeva; • Identificirati kretanja ka pomirenju na Zapadnom Balkanu; • Zamisliti svoju ulogu u promociji pomirenja. 	60 min	3	167
3.11	Posjeta mjestu sjećanja	Učenje o prošlosti sukoba na Zapadnom Balkanu i kritičko razmišljanje o naslijeđu iz prošlosti u sadašnjosti.	Sjećanje Pomirenje	Izlet / posjeta sa vodičem mjestu sjećanja ili gledanje dokumentarnog filma	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Opisati značaj mjesta sjećanja i njegov položaj u historiji Zapadnog Balkana; • Povezati naslijeđe iz prošlosti sa regionalnim izazovima i potrebama za izgradnju mira u sadašnjosti. 	Nekoliko sati	4	169

Aktivnost	Fokus	Ključne teme	Metode	Ishodi	Trajanje	Nivo	Strana	
3.12	Suočavanje sa tenzijama među grupama tokom razmjena mladih	Razmišljanje o tome kako intervenirati kao trener kada se pojave tenzije među grupama tokom radionica za obuku i razmjene mladih.	Sjećanje Pomirenje	Studije slučaja	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Prepoznati i otvoreno i s poštovanjem razgovarati o nekim potencijalnim rizicima i izazovima vezanim za prekogranične i interkulture susrete tokom vršnjačke edukacije mladih za izgradnju mira i transformaciju sukoba na Zapadnom Balkanu Pomagati jedni drugima da identifiraju strategije za trenere kako bi se mogli nositi s tim rizicima i izazovima kroz etički i inkluzivni način učenja 	90 min	4	172
4.1	Lokalizacija Agende RVSUN 2250 o mladima, miru i sigurnosti	Lokalizacija Agende 2250 kako bi se podržalo učešće mladih u zajednici i društvu.	Učešće mladih Transformacija sukoba Izgradnja mira	Kreativne prezentacije	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Objasniti 5 stubova RVSUN 2250 Povezati Agendu 2250 sa svojim sadašnjim i budućim radom kao mladi graditelji mira. 	90 min	3	172
4.2	Penjanje po ljestvama	Razumijevanje stepena učešća mladih u donošenju odluka i promjenama.	Učešće mladih Izgradnja mira	Mozgalice, Igranje uloga	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Definirati različite nivoe učešća mladih; Objasniti faktore koji ometaju, odnosno koji omogućavaju učešće mladih; Lobirati i organizirati značajniju ulogu za mlade u donošenju odluka i akcijama; Preuzeti veću odgovornost za sopstveni stepen učešća. 	120 min	3	178
4.3	Snage i mogućnosti za izgradnju mira	Identificiranje ličnih i grupnih snaga i mogućnosti za izgradnju mira u lokalnom, nacionalnom i regionalnom kontekstu. Razvojni partneri u izgradnji mira.	Učešće mladih Izgradnja mira	Pričanje priča	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Učiti iz priča o uspjehu mladih u lokalnoj, nacionalnoj i regionalnoj izgradnji mira. Identificirati strukture i institucije koje podržavaju izgradnju mira mladih u njihovom kontekstu. 	45 min	2	182
4.4	Promijenite naočale	Sagledavanje svijeta očima nekoga koga društvo dovodi u nepovoljan položaj.	Nepravda Empatija	Aktivnosti na otvorenom, Galerija fotografija	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Identificirati lokalne prepreke za ravnopravnost u društvu; Suosjećati s onima koje društvo dovodi u nepovoljan položaj; Utvrđiti lokalne mogućnosti za poboljšanje pravičnosti inkluzije i pristupa. 	90 min	3	185
4.5	Forsirajte krug	Prepoznavanje uloge diskriminacije i isključenosti u društvenim sukobima.	Diskriminacija Nepravda	Igra	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Razumjeti ulogu društvene većinske grupe u jačanju diskriminacije manjina; Suosjećati s naporima manjina da steknu društveno priznanje i pristup; Biti svjesni kada želimo biti dio većine, a kada želimo da budemo odvojeni ili u manjini. 	30 min	2	191

Aktivnost	Fokus	Ključne teme	Metode	Ishodi	Trajanje	Nivo	Strana	
4.6	Regrutiranje mladih za izgradnju mira	Naučiti kako regrutirati i angažirati mlade ljude za projekte i aktivnosti izgradnje mira.	Učešće mladih	World Café metoda	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Procijeniti mogućnosti regrutiranja potencijalnih vršnjačkih edukatora; • Procijeniti rizike i prepreke za njihovo učešće; • Izraditi strategije za regrutiranje i zadržavanje vršnjačkih edukatora za mir. 	60 min	3	193
4.7	Vršnjačka edukacija za mir	Utvrđivanje prioriteta za vršnjačku edukaciju za mir u lokalnim i nacionalnim zajednicama mladih, povezivanje s drugim inicijativama mladih u regiji.	Vršnjačka edukacija Izgradnja mira	Forum teatar, grupni rad	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Prepoznati ulogu vršnjačke edukacije u aktivizmu izgradnje mira • Prepoznati izazove i prioritete u vršnjačkoj izgradnji mira na Zapadnom Balkanu • Identificirati ideje za lokalne inicijative za vršnjačku edukaciju. 	90 min	3	197
4.8	Mirovno novinarstvo	Razumijevanje uloge medija u oblikovanju narativa o sukobu i miru i važnosti mirovnog novinarstva.	Izgradnja mira Novinarstvo	Kritička analiza medija	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Kritički analizirati upotrebu jezika i selektivno izvještavanje o temama u vijestima; • Objasniti kako mirovno novinarstvo funkcionira kako bi se suprotstavilo predrasudama u medijima koji promoviraju društveni sukob; • Razviti medijski sadržaj koji doprinosi izgradnji mira. 	60 min	4	200
4.9	Umjetnost mladih za mir	Prepoznavanje potencijala umjetnosti za angažman u zajednici, zagovaranje i promjene. Dizajn i realizacija umjetničkog projekta zajednice.	Izgradnja mira Umjetnost	Crtanje, foto analiza, mozgalice, umjetnost aktivista	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Artikulirati viziju mladih za promjene u zajednici; • Prenijeti je vizuelno; • Provesti projekt umjetnosti i zagovaranja u zajednici. 	2 dana	3	206

Aktivnost	Fokus	Ključne teme	Metode	Ishodi	Trajanje	Nivo	Strana	
4.10	Šta je zagovaranje?	Upoznavanje s koracima potrebnim za sastavljanje poruka zagovaranja i kreiranje kampanje zagovaranja.	Zagovaranje	Mozgalice, diskusije, prezentacija	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Definirati „zagovaranje“ i njegove ključne korake/komponente; Objasniti važnost zagovaranja kao alata za izgradnju mira; Dizajnirati i implementirati strategiju zagovaranja za transformaciju sukoba mladih i intervencije u izgradnji mira. 	60 min	2	212
4.11	Dizajnirajte sopstvenu kampanju zagovaranja	Kreiranje kampanje zagovaranja putem koje bi poruke i ideje o izgradnji mira koje vode mladi stigle do kreatora politika i javnosti.	Zagovaranje	Grupni rad	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Dizajnirati i implementirati strategiju zagovaranja za transformaciju sukoba mladih i intervencije u izgradnji mira. 	90 min	4	216
5.1	Interaktivne metode obuke	Razumijevanje i vježbanje interaktivnih metoda za različite svrhe u vršnjačkoj edukaciji.	Vršnjačka edukacija	Mozgalice, male grupe, interaktivne aktivnosti	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Opisati prirodu i funkciju različitih interaktivnih metoda; Provoditi niz interaktivnih metoda sa vršnjacima. 	90 min	1	253
5.3	Kontroliranje teških učesnika	Naučiti kako se upravlja teškim interakcijama u grupnim procesima.	Vršnjačka edukacija	Mozgalice, male grupe, prezentacija, diskusije	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Objasniti osnove grupnih procesa u vršnjačkoj edukaciji; Objasniti kako bi ponašanje „teških učesnika“ moglo ometati i potkopati postizanje rezultata grupe; Vježbati efikasne strategije za kontroliranje ponašanja teških učesnika u svom radu kao facilitatori obuke. 	90 min	4	254
5.4	Vještine facilitatora i kofacilitatora	Naučiti kako raditi kao facilitator i kofacilitator tokom obuka vršnjačke edukacije.	Vršnjačka edukacija	Mozgalice, male grupe, prezentacija, diskusije	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Razumjeti efekte loše kofacilitacije; Pokazati kako dobar timski rad doprinosi uspjehu programa obuke; Kroz interaktivne vježbe razviti sopstvene vještine facilitatora i kofacilitatora. 	90 min	3	256
5.5	Priprema za sesije vršnjačke edukacije	Naučiti kako dizajnirati sesiju vršnjačke edukacije i primjeniti je u praksi.	Vršnjačka edukacija	Rad u malim grupama	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Planirati, osmisliti i predstaviti interaktivnu sesiju izgradnje mira sa vršnjacima. 	90 min	3	258
5.6	Vođenje sesija i primanje povratnih informacija	Vježbanje provođenja sesije vršnjačke edukacije i davanja/primanja povratnih informacija od vršnjaka i trenera.	Vršnjačka edukacija	Demonstracije, diskusije	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> Steći iskustveno znanje o tome kako voditi interaktivnu sesiju o izgradnji mira; Steći znanje i vještine kako davati i primati povratne informacije; Procijeniti snage i slabosti provedenih sesija na osnovu dobijenih povratnih informacija. 	90 min	4	259

Modul 1: Interkulturni dijalog

Uvod

Interkulturni dijalog leži u središtu svih napora za izgradnju mira i pomirenja. RYCO definira interkulturni dijalog kao „proces edukacije koji podržava ljude i da razumiju kulturu i da komuniciraju s ljudima iz kultura različitih od njihove. Prema tom shvatanju, kultura se može odnositi na mnoge vrste (politička, socijalna, vjerska, nacionalna, zajednička, regionalna, rodna itd.), a pojedinci se mogu identificirati ili pripadati više nego jednoj.“

Prilike za interkulturno učenje nastaju kada se mladi ljudi iz različitih društava i etničkih grupa, s različitim životnim iskustvima susreću i upoznaju, posebno kada im ti susreti daju priliku da preispitaju svoje stereotipe i predrasude i razgovaraju o svojim stavovima, iskustvima, izazovima, potrebama i težnjama u sigurnom okruženju. Da bi se provela edukacija za interkulturni dijalog, pojmovi „identitet“, „kultura“ i „interkulturni“ i „interkulturni dijalog“ trebaju biti jasno definirani i razumljivi.

Ciljevi učenja

Cilj ovog modula je da pomogne trenerima mladih da:

- Predstave koncepte identiteta, socijalnog identiteta i kulture;
- Razmisle o vrijednostima i vještinama koje omogućavaju interkulturni dijalog;
- Shvate važnost interkulturnog dijaloga za stvaranje inkluzivnih, demokratskih i pravednih društava;
- Prepoznaju i uklone prepreke interkulturnom dijalogu;
- Razmisle o prednostima i rizicima diskusije o kontroverznim pitanjima s vršnjacima;
- Primjenjuju vještine interkulturnog dijaloga zasnovanog na toleranciji i poštovanju međusobnih razlika.

Ishodi učenja:

Na kraju ovog modula učesnici će moći:

- Kritički se ovrnuti na svoj lični i socijalni identitet;
- Razlikovati vidljive i nevidljive aspekte kulture;
- Objasniti interkulturene dimenzije sukoba i izgradnje mira;
- Identificirati sopstvene vrijednosti i sagledati vrijednosti drugih;
- Prepoznati negativan uticaj stereotipa, predrasuda i diskriminacije među narodima na Zapadnom Balkanu;
- Primjeniti vještine interkulturnog dijaloga kako bi promovirali veće uvažavanje i toleranciju različitosti u regiji.

Sažetak ključnih pojmova za učenje

- **Identitet** se odnosi na čovjekov osjećaj ko je i samoopise kojima pripisuje značaj i vrijednost.
- **Lični identiteti** zasnivaju se na ličnim atributima (npr. ljubazni, smiješni, marljivi), društvenim ulogama (npr. sestra, prijateljica, kolegica) i autobiografskim narativima (npr. rođeni u ruralnom području, obrazovani u lokalnoj školi).
- **Društveni identiteti** se zasnivaju na pripadnosti društvenim grupama (npr. nacija, etnička grupa, vjerska grupa, rodna grupa, dobna ili generacijska grupa, grupa zanimanja, obrazovna institucija, hobi klub, sportski tim, virtualna grupa na društvenim medijima).
- **Kulture** predstavljaju obrasce ideja, običaja i ponašanja koje dijeli grupa ljudi. Kulture su dinamične i razvijaju se. Porodice, institucije, grupe i društva imaju svoje kulture. Većina ljudi ima „kompozitni identitet“, što znači da pripadaju mnogim grupama i podgrupama, a samim tim i većem broju kultura.
- **Interkulturene situacije** se događaju kad god neko primijeti da se uvjerenja, norme i/ili običaji druge osobe ili grupe razlikuju od sopstvenih.
- **Interkulturalni dijalog** je otvorena razmjena mišljenja, ispunjena poštovanjem, između pojedinaca i grupa koje pripadaju različitim kulturama koja dovodi do dubljeg razumijevanja globalne percepcije drugog. Interkulturalni dijalog podrazumijeva otvaranje prostora za sagledavanje stvari sa različitih gledišta kako bi se bolje razumjela druga osoba ili grupa i stekla potpunija slika o predmetu razgovora. Dijalog započinje zauzimanjem stava učenja i znatiželje, a olakšava ga aktivno slušanje, izbjegavanje stereotipa i predrasuda, praksa kritičke samorefleksije i otvorenost za razmjenu.
- **Prepreke interkulturalnom dijalogu** uključuju stereotipe, predrasude, diskriminaciju (poput seksizma, rasizma, homofobije, islamofobije itd.) i ideologije koje uzdižu jednu grupu iznad drugih (poput etnocentrizma i nacionalizma), kao i loše komunikacijske vještine.
- **Dijalog o kontroverznim pitanjima** zahtijeva samosvijest, poštovanje različitosti i spremnost da se teme ispituju iz više perspektiva. Također je potrebna sposobnost da se ne donose sudovi, da se razlikuju činjenice od mišljenja, zatim osjetljivost na porijeklo drugih, aktivno i empatično slušanje, vježbanje kritičkog razmišljanja o narativima i izvorima informacija i prakticiranje kritičke samorefleksije i emocionalne samoregulacije.
- **Višestruke perspektive** pomažu nam da cjelovitije sagledamo probleme i da bolje razumijemo tuđa iskustva, vrijednosti i osjećanja.
- **Prednosti interkulturalnog dijaloga** uključuju prepoznavanje i slavljenje raznolikosti u našim zajednicama, izgradnju viših stupnjeva međusobnog razumijevanja i saradnje i inkluzivnije rješavanje izazova.

AKTIVNOST 1.1 Uvodi, osnovna pravila i dnevni red

Pregled:	○ Ova sesija je standardna za bilo koju obuku. Svi elementi sesije, uključujući upoznavanje učesnika, zajedničko kreiranje osnovnih pravila, identificiranje očekivanja i strahova, pregled dnevnog reda s grupom, presudni su za početak obuke.
Složenost:	○ Nivo 1
Veličina grupe:	○ Bilo koja
Vrijeme:	○ 90 min
Ciljevi:	○ Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Saznati više jedni o drugima. • Izgraditi osnovna pravila grupe • Podijeliti svoja očekivanja i strahove • Upoznati se s programom obuke • Stvoriti pravično i inkluzivno okruženje za učenje zasnovano na uzajamnom poštovanju
Metode:	○ Interaktivna igra, diskusija, mozgalice, lična refleksija, prezentacija
Materijali:	○ Zvono ili drugi izvor zvuka za označavanje vremena; flipčart papir, flomasteri; Traka, olovke, A4 papir, grafitne/kemijske olovke u boji, tri kompleta post-it samoljepljivih cedulja u različitim bojama
Priprema:	○ Prilagođena pitanja po želji
Postavke u prostoriji:	○ Otvoren prostor za kretanje

Instrukcije:

Predstavite tim [5-10 minuta]: Članovi tima za obuku trebaju se predstaviti i ukratko ispričati učesnicima o svojim kvalifikacijama i obuci, ističući svoj entuzijazam što im se pruža prilika da rade s tom grupom

Brzi randevu: Upoznajte me bolje [40 minuta]:

1. Facilitatori mogu pripremiti pitanja unaprijed (vidjeti primjere u nastavku).
2. Grupu podijelite u parove koji će stajati ili sjediti u krugu. Učesnici u parovima okreću se licem jedan prema drugom kako bi stvorili vanjski i unutarnji krug. Svako treba imati partnera. Ako je potrebno, da bi se stvorio par, jedan od ko-facilitatora ili neko iz organizacionog tima može učestvovati u vježbi, ali nikada ne treba ostaviti nekog učesnika samog.
3. Pročitajte jedno od dolje postavljenih pitanja i dajte parovima 2 minute da odgovore jedno drugome.
4. Označite „vrijeme“ zvonjenjem ili brzo isključite/uključite svjetla kako bi učesnici znali da je vrijeme da pređu na novog partnera. Budući da ova aktivnost može postati bučna jer svi razgovaraju istovremeno, signal za „vrijeme“ mora biti jasan.

5. Vanjski krug se pomera za dva mjesta ulijevo tako da su učesnici okrenuti prema novom partneru.
6. Nakon 2 minute, isti postupak se ponavlja s novim pitanjem i mjesta se ponovo mijenjaju.
7. Nastavite na isti način do kraja aktivnosti.
8. Nakon posljednjeg pitanja, vratite učesnike na svoja mjesta za informativnu sesiju.

Primjeri pitanja:

Uvodna pitanja mogu se odnositi na lakše teme poput hobija, strahova, sviđanja i nesviđanja itd., kako bi se učesnici lakše uključili u aktivnost. Fokus posljednjih pitanja treba biti tema obuke.

- a) Koje je značenje vašeg imena?
- b) Šta vam se / ne sviđa u vašem gradu ili mjestu u kojem živite?
- c) Čega se bojite?
- d) Šta je najvažnije što vam se dogodilo u životu?
- e) Koji je vaš najveći uspjeh?
- f) Zašto ste se prijavili za ovu obuku?
- g) Zašto izgradnja mira?
- h) Šta biste željeli postići nakon ove obuke?

Osnovna pravila [20 ili 70 minuta]: Na početku sesije obuke, trebalo bi da grupa identificira i usaglasi osnovna pravila ili smjernice za svoj rad, kao i da shvati zašto su pravila važna. Ako ima vremena, odradite ovu igru, a zatim razgovarajte o osnovnim pravilima. U suprotnom, samo razgovarajte o osnovnim pravilima prije nego što nastavite.

Igra „Grupni kaos“:¹¹ [70 minuta]

1. Instrukcije [5 min] Objasnite grupi da će imati samo 20 minuta da izvrše osam složenih zadataka. To je veliki izazov za vrlo kratko vrijeme. Recite im da mogu odlučiti kako će se organizirati, ali cijela grupa treba učestvovati i doprinijeti zadatku. Podesite tajmer i pustite zvučni zapis „Mission Impossible“.

2. Grupni rad [20 min] Objavite/projektujte sljedeće zadatke tako da ih svi mogu vidjeti. Pobrinite se da grupa ima hrpu flipčart papira i puno flomastera.

Izvršite sljedeće zadatke:

1. 10 najuzbudljivijih mjesta za odmor gdje treba otići
2. Izmislite slogan za grupu (s omiljenim riječima vaše grupe)
3. Da mogu proživjeti još jedan život, to bi bilo ...
4. Lista imena kućnih ljubimaca svih u grupi
5. Navedite najveće strasti u grupi
6. Recite „Ludo sam zaljubljen u tebe!“ na što više jezika
7. Crtanje grupnog portreta
8. Strastveni ples

3. Informativna sesija [30 min] Kada istekne vreme, zamolite učesnike da prezentuju sve zadatke koje su završili. Zatim ih zamolite da sednu za informativnu sesiju. grupni ugovor postavljanjem sledećih informativnih pitanja.

3. Informativna sesija [30 min] Kad istekne vrijeme, zamolite učesnike da prezentiraju sve zadatke koje

//////////

11. Prilagođeno iz UNOY (2018) Priručnik za obuku Youth4Peace, str. 90

su završili. Zatim ih zamolite da sjednu za informativnu sesiju. Sastavite grupni ugovor postavljanjem sljedećih informativnih pitanja.

- *Kako se osjećate?* [po jedna riječ od svake osobe u grupi]
- Šta se dogodilo tokom aktivnosti?
- *Jeste li uspjeli izvršiti sve zadatke?*
- Šta vam je pomoglo da ih dovršite?
- Šta ste propustili?
- Šta vam je trebalo za efikasnije obavljanje svih zadataka? [Zapišite ove sugestije na flipčart s oznakom „osnovna pravila”]
- *Ako bi ovo postao naš grupni ugovor, šta biste dodali? Šta vam je potrebno kao grupa kako biste se međusobno podržavali u postizanju glavnog cilja obuke, ali i da biste se međusobno podržavali oko ciljeva učenja?* [Dodajte ovo „osnovnim pravilima”]

Savjeti: Trener bi trebao osigurati da budu predviđena određena zajednička pravila (vidi donji okvir). Dok učesnici identificiraju osnovne vrijednosti i principe, pobrinite se da im ne promaknu važni koncepti kao što su poštovanje, nenasilje, različitost, aktivno slušanje, posvećenost, učešće itd. Ako ih nito ne spominje, slobodno ih predložite i dodajte na flipčart.

Važno pravilo u radionici koja se bavi osjetljivim pitanjima je poštovanje privatnosti i povjerljivosti svih učesnika; treba jasno reći da niko ne smije dijeliti lične podatke o drugim polaznicima izvan grupe. Obično su učesnici prijatelji i, kad nisu u grupi za obuku, žive u istoj zajednici. Zbog toga im može biti teško da aktivno učestvuju u grupnom procesu i razmjenjuju lične podatke, ukoliko nisu sigurni da će ti podaci „ostati samo u krugu obuke”. Možda će biti potrebna i druga osnovna pravila koja udovoljavaju potrebama osjetljivih, marginaliziranih i na drugi način ugroženih mladih ljudi, kao što je ne dodirivanje bez dozvole ili ne govoriti previše tiho ili prebrzo.

Neke grupe također djeluju u skladu s pravilom koje potiče ljude da podijele svoja osjećanja ako ih neko vrijeđa ili povrijedi, tako da počinitelj ima priliku da se izvini. Ovo može biti posebno relevantno u slučajevima kada se učesnici osjećaju povrijeđenim ili uvrijeđenim zbog šale ili opaske vezane za rod, etničku pripadnost, sposobnost, seksualnu orijentaciju ili lične karakteristike. Obavezno pitajte grupu za saglasnost prije zapisivanja svakog pravila na flipčart papir.

Mogu biti potrebna i druga osnovna pravila koja udovoljavaju potrebama osjetljivih, marginaliziranih i na drugi način ugroženih mladih ljudi, kao na primjer ne dodirivati bez odobrenja ili ne govoriti prebrzo ili tiho.

Uobičajena osnovna pravila

- Dolaziti na vrijeme
- Isključiti mobilne telefone
- Naizmjenično slušati i izlagati
- Poštovati jedni druge, čak i kada se ne slažete
- Pristati na aktivno učešće
- Imati pravo da ne učestvujete u aktivnosti zbog koje se osjećate nelagodno
- Slušati šta drugi ljudi govore, ne prekidajući ih
- Koristiti rečenice koje počinju sa „ja” kada dijelite vrijednosti i osjećaje (za razliku od „ti”)
- Ne koristiti uvredljive i omalovažavajuće fraze (tj. namjerno odbijanje ili ponižavanje ljudi)
- Poštovati povjerljivost

[Za osnovna pravila koja se odnose na teške ili osjetljive teme, pogledajte primjer u „Suočavanje s historijom i sobom”: <https://www.facinghistory.org/resource-library/teaching-strategies/contracting>]

- 9. Refleksija i dijeljenje:** Da biste zaključili proces, pitajte grupu: „Možemo li se svi složiti da ćemo živjeti po ovim pravilima tokom trajanja radionice? Ako je odgovor da, podignite ruku.“ Pitajte ima li prigovora. Ako ih ima, morati odvojiti vrijeme za obradu prigovora s grupom. Nastavite TEK nakon što se grupa složila sa utvrđenom listom osnovnih pravila.
10. Nakon što se svi učesnici dogovore oko pravila, lista se postavlja u prostoriji za obuku i stoji tu tokom čitavog trajanja radionice. Ponekad će možda biti potrebno podsjetiti učesnike na dogovorena pravila.
- 11. Potrebe, očekivanja i strahovi** [20 minuta]: Facilitator traži od učesnika da zapišu svoje potrebe, očekivanja i strahove na svaku različito obojenu post-it cedulju. Imaju 5 minuta da se pripreme, a kada završe, stavljaju svoje bilješke na flipčart. Facilitator čita bilješke i procjenjuje koja će očekivanja vjerojatno biti ispunjena tokom radionice za obuku, kao i koja bi mogla biti izvan njenog obuhvata. Na kraju radionice, pregled ovih početnih očekivanja trebao bi biti dio evaluacije. [20 minuta]
- 12. Predstavljanje dnevnog reda:** Facilitator daje kratko objašnjenje očekivanja trenerskog tima od uspješne radionice, vodeći računa da uključi i očekivanja učesnika. Zatim objašnjava šta će se događati tokom obuke u narednih nekoliko dana, tako da učesnici budu svjesni šta mogu očekivati.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Svi smo članovi ove grupe i odgovorni smo za nju i pred njom;
- Imamo zajednički skup osnovnih pravila za iskazivanje poštovanja u međusobnim odnosima;
- Postoji dnevni red koji uokviruje naše prioritete i naš fokus u narednih nekoliko sati/dana;
- Potrebe učesnika se poštuju i biće udovoljene u najvećoj mogućoj mjeri.

Identiteti

„Identitet“ se odnosi na osjećaj neke osobe ko je ona, posebno na njene sopstvene aspekte kojima pripisuje značaj i vrijednost. Većina ljudi koristi čitav niz različitih „markera identiteta“ (atributa) da bi opisali sebe. Svaka osoba ima i lični identitet i različite društvene identitete.

Lični identiteti zasnivaju se na kombinaciji ličnih atributa (npr. brižan, tolerantan, ekstrovertan), međuljudskih odnosa i uloga (npr. kćerka, prijateljica, kolegica) i autobiografskih narativa (npr. rođeni u ruralnom području i obrazovani u lokalnoj školi).

Društveni identiteti zasnivaju se na pripadnosti grupi (npr. određenoj naciji, etničkoj grupi, vjeri, rodu, generaciji, društvenoj klasi, zajednici, školi, udruženju, sportskom timu, zanimanju itd.). *Kulturni identiteti* (identiteti koje ljudi konstruiraju na osnovu pripadnosti kulturnim grupama) su vrsta društvenog identiteta.¹²

12. Na osnovu: Vijeće Evrope (2018), Kompetencije za demokratsku kulturu: svezak 1, str. 29-31

Identiteti i sukobi

U vrijeme društvenih i političkih sukoba identiteti pokazuju tendenciju da postanu uski i kruti. Suparničke grupe često će pripadnost smanjiti na jedan bitan atribut (poput rase, religije, nacionalnosti, seksualne orijentacije, političkog opredjeljenja ili tima), na osnovu čega se ljudi zatim organiziraju u kategorije „mi“ nasuprot „njih“.

To se naziva „othering (stvaranje drugosti)“. Često se „drugi“ („oni“) doživljavaju kao inferiorni, ali ipak opasni, dok se naša grupa („mi“) osjeća superiorno, a ipak ranjivo.

Opravdanja za „drugost“ obično počivaju na tvrdnjama o superiornosti, poput mitova ili tradicija o rasnoj ili jezičkoj čistoći, nacionalnoj jedinstvenosti, vjerskoj pobožnosti, socioekonomskoj prednosti, političkoj dominantnosti ili drugim takvim tvrdnjama. Problem s narativima o superiornosti je taj što oni postaju prepreka razumijevanju i uvažavanju različitosti i često se koriste za legitimiranje nepravde i nasilja nad drugim grupama. Narativi o superiornosti obično se zasnivaju na neznanju o drugima i ukazuju na nezreo pogled na svijet.

Lideri često manipuliraju populacijama na osnovu njihovog identiteta, stvarajući klimu straha usredsređenu na (stvarne ili zamišljene) prijetnje uskom markeru identiteta.

U demokratskim društvima u kojima su migracije, kulturna razmjena i raznolikost sve normalniji, mnogi pojedinci, posebno mladi, danas pokazuju višestruko društveno i kulturno opredjeljenje u kome svakodnevno uživaju i kojim upravljaju u svojim porodicama i zajednicama. Njihov **kompozitni identitet** nije ograničen samo na jednu nacionalnu, etničku, vjersku ili socijalnu grupu, već na šire, višestruke i raznolike grupe.

Treneri mladih mogu pomoći vršnjacima da nauče prepoznati i cijiniti svoj i tuđi višestruki identitet, razmišljajući o izvorima i atributima njihovih identiteta. Ova spoznaja predstavlja važnu odbranu od opasnosti od manipulacije i uvođenja u međugrupne sukobe i nasilje.



Šta je važno za vaš identitet? Koji su izvori vašeg identiteta? Koliko ste otvoreni za učenje o identitetima drugih ljudi i šta je važno njima? Zamislite vrijeme kada ste upoznali nekog sasvim različitog od sebe. Kako je upoznavanje te osobe proširilo vaše razumijevanje identiteta i raznolikosti?

AKTIVNOST 1.2 Lični i društveni identiteti

Pregled:	○ Učesnici razmišljaju o svom ličnom i društvenom identitetu, što im daje priliku da cijene kako svoju, tako i jedinstvenost drugih. U produžetku, učesnici razmišljaju o odnosu između društvenih identiteta i politike identiteta na Zapadnom Balkanu.
Složenost:	○ Nivo 2
Veličina grupe:	○ Bilo koja
Vrijeme:	○ 30 - 70 min
Ciljevi:	○ Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none">• Shvatiti razliku između ličnog i socijalnog identiteta;• Definirati sopstveni lični i društveni identitet;• Objasniti kako identitete oblikuju i koriste društvene i političke snage
Metode:	○ Razmisliti-upariti-podijeliti
Materijali:	○ Štampani obrasci
Priprema:	○ Kopije štampanog obrasca ili prazan papir za svakog učesnika
Postavke u prostoriji:	○ Radna ostrva

Instrukcije:

- 1. Mapa uma „Moj identitet“ (30 minuta):** Neka učesnici na sredinu prazne stranice napišu riječi „Moj identitet“ i zaokruže ih. Dajte im 5 minuta da napišu što više stvari o sebi i svom identitetu. Trebali bi pokušati pronaći najmanje 15 stvari koje povezuju sa aspektima svog identiteta.
- 2.** Dajte učesnicima 3 minute da **zaokruže** aspekte svog identiteta koji su povezani s pripadnošću grupi (poput religije, nacionalnosti, članstva u političkim i društvenim klubovima ili udruženjima, itd.) ida **podvuku** aspekte svog identiteta koji su jedinstveni za njih, njihove odnose, lične kvalitete ili sklonosti.
- 3.** Dajte učesnicima 5 minuta da podijele svoje sagledanja s vršnjakom, a zatim još 5 minuta da ih podijele sa grupom.
- 4.** Pozovite učesnike da u parovima razviju radnu definiciju „ličnog identiteta“ i „društvenog identiteta“ (5 min).
- 5.** Za **informativnu sesiju** postavite sljedeća pitanja:
 - *Kako ste se osjećali u vezi vježbe?*
 - *Šta je bilo iznenađujuće za vas?*
 - *Šta ste naučili?*
- 6. Završite** aktivnost ukazujući na sljedeće:
 - Ljudi nemaju jedan jedini identitet: mi nismo „samo ovo ili ono“. Imamo više identiteta i opredjeljenja istovremeno.
 - Identitet može imati neke vidljive elemente, ali najvažnije je da sadrži čitav niz nevidljivih

karakteristika.

- Na identitete utiču društvo, kultura, religija, porodica, obrazovanje itd., ali na kraju krajeva oni su rezultat nečije individualne i lične odluke o tome „ko sam i šta cijenim“.
- Identiteti se vremenom razvijaju i višeslojni su. Razmišljajući o tome ko smo bili, ko smo sada i ko želimo biti u budućnosti, shvatamo da smo u kontinuiranom stanju razvoja. Ako se mi možemo promijeniti, mogu i drugi. Svi ljudi imaju potencijal da rastu i evoluiraju u svom razumijevanju, vrijednostima i ponašanju. Naše slike o „drugom“ također bi trebalo biti otvorene za promjene.

Alternativa za mlađe učesnike:

Za mlađe učesnike, može se koristiti radni list „Idemo identificirati!“ (na poledini) za poticanje učesnika da navedu prijevode kojima bi opisali sebe, svoje vještine, omiljene knjige, hobije itd.

Napomena za facilitatore o samootkrivanju: Svaki učesnik samostalno odlučuje šta će otkriti o svom identitetu, a šta će zadržati kao privatno. Ako učesnik smatra da je pitanje osjetljivo, trener bi trebao pokazati stav poštovanja, poštujući dijeljenje, ali ne postavljajući dodatna pitanja u ovoj vježbi.

Produžetak: „Da li je vaš identitet vaš?“ (20 min) Za zreliju grupu ili intenzivnije okruženje za obuku, ovaj produžetak može se koristiti za osvrt na odnose između društvenih identiteta i politike identiteta na Zapadnom Balkanu.

- Kada završe sa izradom svojih mapa identiteta u prvom dijelu aktivnosti, dajte učesnicima nekoliko minuta za razmjenu primjera i refleksija s grupom. Zatim pitajte: „*Jesu li naši identiteti „naši“ ili ih drugi definiraju i kontroliraju?*“
- Dozvolite polaznicima da razgovaraju o ovom pitanju s različitih gledišta. Navedite grupu da prepozna da vanjski uticaji na naše identitete mogu biti snažni, ali s druge strane mi uvijek imamo moć odabrati s čime ćemo se povezati.
- Zatim predstavite odnos između politike i društvenih identiteta.
- Podijelite polaznike u male grupe i zamolite ih da identificiraju najmanje 3 načina na koje politika i identitet uzajamno djeluju, plus 3 primjera kako se ta interakcija pokazuje u njihovom sopstvenom društvu.
- Okupite se ponovo u veliku grupu za informativnu sesiju od 10 minuta, sažimajući ključne tačke na tabli/flipčartu.

Produžetak: „Politika identiteta u društvu“ (30 min) U malim grupama čitajte i raspravljajte o kratkim studijama slučaja ili isječcima iz novina gdje se društveni identiteti mobiliziraju u političke svrhe – pomozite učesnicima da prepoznaju i uporede isključive i inkluzivne diskurse o identitetu. Neka odgovore na sljedeća pitanja: *Na koji se društveni identitet narativ fokusira? Koji markeri identiteta se prizivaju u ovom slučaju? Da li je ovaj društveni identitet umetnut u pozitivnom ili negativnom svjetlu? Kako se mobilizira društveni identitet i zašto? Šta izgleda da djeluje kao politička svrha?*



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- **Identitet** je društveni konstrukt koji ima dinamičnu i višestruku prirodu; svi ljudi imaju višestruke identitete koji se vremenom razvijaju.
- **Lični identiteti** zasnivaju se na ličnim atributima (npr. brižni, tolerantni, ekstrovertni), međuljudskim odnosima i ulogama (npr. kćerka, prijateljica, kolegica) i autobiografskim narativima (npr. rođeni u ruralnom području i obrazovani u lokalnoj školi).
- **Društveni identiteti** zasnivaju se na pripadnosti društvenim grupama (npr. naciji, etničkoj grupi, vjerskoj grupi, rodnoj grupi, dobnoj ili generacijskoj grupi, grupi zanimanja, obrazovnoj instituciji, hobi klubu, sportskom timu, virtualnoj grupi na društvenim medijima), poput ličnih kvaliteta, međuljudskih odnosa i uloga i životnih iskustava i narativa.
- **Politika identiteta** odnosi se na manipulaciju markerima identiteta u svrhu unaprijeđenja političkih interesa jedne grupe na račun druge.
- Diskursi o identitetu koji su **isključivi** i diskriminirajući imaju tendenciju poricati ili obezvrijediti postojanje raznolikosti i prikazivati različite identitetske grupe kao da se međusobno nadmeću ili sukobljavaju.
- Diskursi o identitetu koji su **inkluzivni** pokazuju tendenciju da priznaju i vrjednuju postojanje različitosti i pridaju značaj zajedničkim interesima i pitanjima.

ŠTAMPANI OBRAZAC: IDEMO IDENTIFICIRATI!

Instrukcije: Ovo je aktivnost „razmisliti-upariti-podijeliti“. Dajte učesnicima 10 minuta da popune svoje obrasce. Zatim ih pozovite da se okrenu učesniku pored sebe i da razmjene aspekte svog ličnog identiteta u roku od pet minuta. Ako vrijeme dopušta, parovi se mogu rotirati jednom ili dva puta kako bi se omogućilo dijeljenje s ostalim članovima grupe za obuku.

Broj braće i sestara

Redoslijed rođenja

Omiljena muzika

Jedna vještina na koju se ponosi

Omiljeni film

Omiljena knjiga

Omiljena hrana

Omiljeni hobi

Omiljena boja

Lični foto

Redoslijed rođenja

Tri pridjeva kojima opisujete sebe

1. _____

2. _____

3. _____

Ime _____

Kultura¹³

Kultura se uopćeno shvata kao obrazac ili skup vjerovanja, normi i običaja koji su zajednički među ljudima unutar neke grupe. UNESCO-ova Univerzalna deklaracija o kulturnoj raznolikosti (2001.)¹⁴ definira kulturu kao „duhovne, materijalne, intelektualne i emocionalne odlike društvene grupe“, uključujući njihove vrijednosti, vjerovanja, stavove, ponašanje, običaje, tradicije, prakse, identitet, način života, jezik i religija. Kultura se ogleda u našem jeziku i kolokvijalnim izrazima, odjeći, hrani, zakonima, nasljeđu, historiji, tehnologiji, u vrijednostima ili stavovima izraženim u našim razgovorima i odnosima, u načinima na koje smo međusobno povezani kao porodice, susjedi i prijatelji, kao i u načinu na koji radimo stvari.¹⁵ Ona se također izražava i u umjetnosti, muzici, plesu, pozorištu, arhitekturi, književnosti i na festivalima koje slavimo.

Hidalgo (1993) upoređuje kulturu s ledenim brijegom. Ona objašnjava da su neki aspekti kulture vrlo vidljivi, dok su drugi ispod površine i mogu se nagađati ili naučiti samo uz rast našeg razumijevanja kulture. Poput sante leda, vidljivi dio kulture samo je mali dio mnogo veće cjeline. Ove vidljive osobine često se odnose na materijalne aspekte kulture kao što su odjeća, hrana i jezik. Dok drugi aspekti poput vrijednosti, uvjerenja i društvenih uloga ostaju ispod površine. Nevidljivi aspekti kulture utiču na one vidljive. Te nevidljive dimenzije kulture su one koje oblikuju način na koji razmišljamo i koje pružaju filter kroz koji opažamo svijet. Kaže se da se kulture „sukobljavaju“ kada se ljudi susreću sa vidljivim i nevidljivim aspektima kulture kod druge osobe ili grupe koji se značajno razlikuju od njihovih. Ponekad se ovaj kulturni sukob može činiti prijetećim, drugi put može biti uzbudljiv ili čak oslobađajući.



Koliko razumijete sopstvenu kulturu? Koji su njeni vidljivi i nevidljivi aspekti? Sjetite se trenutka kada ste sreli osobu iz druge kulture. Šta ste primijetili kao različito: vidljive aspekte njihove kulture ili nevidljive aspekte njihove kulture? Šta se dogodilo, kako ste se osjećali i kako ste reagirali?



Izvor: <http://expatwithkids.blogspot.com/2015/03/whats-cultural-iceberg.html>

13. Na osnovu: Vijeće Evrope (2018), Kompetencije za demokratsku kulturu: svezak 1, str. 29-31

14. UNESCO-ova univerzalna deklaracija o kulturnoj raznolikosti (2. novembra 2001.): http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13179&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

15. Joe De Leo (2010). Preusmjeravanje edukacije trenera na bavljenje održivim razvojem: smjernice i alati za edukaciju za interkulturno razumijevanje. Bangkok: UNESCO.

Ograničenja kulturnog modela ledenog brijega

Rizik koji postoji kod modela „ledeni brijeg kulture“ sastoji se u tome što se njime kultura predstavlja kao monolitna – to jest, kulture se uzimaju kao zasebna ostrva kojima neko ili pripada ili ne. U stvarnosti, kulture i kulturna pripadnost su fluidniji, pluralni i presijecaju se. Historija svijeta zapravo je povijest interkulturalizma, kroz koji kulture komuniciraju i razmjenjuju se putem migracija i trgovine.

Grupe bilo koje veličine mogu imati svoje različite kulture. Ovo se odnosi na porodice, nacije, etničke grupe, vjerske grupe, gradove, četvrti, radne organizacije, grupe zanimanja, interesne grupe, generacijske grupe, timove itd. Kako ljudi istovremeno pripadaju mnogim različitim grupama, oni također pripadaju mnogim kulturama. Unutar svake grupe ili kulture, svaka osoba također zauzima jedinstveni društveni položaj i pridaje personalizovana značenja i osjećanja datoj grupi ili kulturi na osnovu svoje jedinstvene životne historije, iskustva i ličnosti.

Kulture se uče i prenose na nove generacije, ali su također dinamične i razvijaju se. Čak su i „stare“ kulture iznutra heterogene, osporavane, dinamične i neprestano se mijenjaju. Grupe i njihove kulture su pod uticajem političkih, ekonomskih, socijalnih i historijskih događaja. Kulturne grupe su uvijek heterogene u svojoj unutrašnjosti, jer pojedinci uspostavljaju kulturne norme i prakse na personalizirane načine. Vremenom kulturne norme, vrijednosti, prakse i njihova značenja često postaju predmet rasprava i premještanja, kako bi se prilagodili novoj stvarnosti.



Kolikim kulturama pripadate? Jesu li to „stare“ ili „nove“ kulture ili oboje? Kako na svoj lični način učestvujete u tim kulturama?

Interkulturalni dijalog¹⁶

Interkulturalni dijalog je otvorena razmjena mišljenja ispunjena poštovanjem, između pojedinaca ili grupa koje međusobno smatraju da pripadaju različitim kulturnim opredjeljenjima. Interkulturalne situacije mogu uključivati ljude iz različitih mjesta, ljude iz različitih regionalnih, jezičnih, etničkih ili vjerskih grupa ili ljude koji se međusobno razlikuju na osnovu načina života, roda, dobi ili generacije, socijalne klase, seksualne orijentacije, obrazovanja, zanimanja, stepen prakticiranja religije itd. Kada se dobro obavi, interkulturalni dijalog potiče saradnju, smanjuje netoleranciju, predrasude i stereotipe, poboljšava socijalnu koheziju i pomaže u rješavanju sukoba.

Međutim, interkulturalni dijalog može biti i izazov, posebno kada učesnici jedni druge doživljavaju kao predstavnike „suparničkih“ grupa ili kada neki učesnik vjeruje da je grupa drugog učesnika naštetila njegovoj grupi (tj. diskriminirala, iskorištavala ili oštećivala nasiljem ili genocidom).

Ipak, interkulturalni dijalog je presudan za zdravo funkcioniranje demokratskih, kulturno raznolikih društava. Kao što navodi Vijeće Evrope (2018., str. 24.), „Interkulturalni dijalog je najvažnije sredstvo putem kojeg građani mogu izraziti svoje stavove drugim građanima s različitim kulturnim opredjeljenjima... Interkulturalni dijalog je stoga suštinski značajan jer svim građanima osigurava mogućnost ravnopravnog učešća u javnim raspravama i donošenju odluka.“ Prema tome, „naučiti kako se stupa u dijalog s ljudima čije se vrijednosti razlikuju od sopstvenih i poštovati ih od presudnog je značaja za demokratski proces i od ključne važnosti za zaštitu i jačanje demokratije i njegovanje kulture ljudskih prava.“¹⁷

16. Na osnovu: Vijeće Evrope (2018), Kompetencije za demokratsku kulturu: svezak 1, str. 29-31

17. Crick (1998) u Vijeću Evrope (2017), str. 7

Na Zapadnom Balkanu nerijetko se mogu čuti komentari poput: „Kako to mislite interkulturalno? Svi smo iz iste kulture“, ili „Svi znaju šta se dogodilo u prošlosti, nema potrebe o tome razgovarati“ ili „Neke stvari su previše političke da bi se o njima moglo razgovarati s mladima“. Mnogo je razloga za ovu slabu kulturu dijaloga u regiji: dijalog se ne promovira u regionalnim obrazovnim sistemima; škole uče mlade ljude da reproduciraju znanje, a ne da kritički analiziraju informacije; treneri mogu biti otvorenog uma, ali dobijaju malo obuke ili podrške; patrijarhalna kultura i dalje dodjeljuje podređeni položaj djeci i mladima u odnosu na autoritet, obeshrabrujući na taj način mlade ljude da izraze svoje stavove i pitanja; a regionalni dijalog nema politički prioritet niti ga promoviraju mediji.

Pružanje podrške razvoju kompetencija mladih za interkulturalni dijalog važno je za njihov život kao građana i za postizanje saradnje i prosperiteta među društvima u regiji.

Da bi se stvorilo povoljno okruženje za interkulturalni dijalog, veoma su važne sljedeće vještine:

- Interkulturalna kompetencija
- Aktivno i empatično slušanje
- Prepoznavanje i prevladavanje prepreka interkulturalnom dijalogu
- Razumijevanje uzroka i posljedica nasilništva, govora mržnje i zločina iz mržnje
- Suprotstavljanje i spriječavanje govora mržnje
- Poštovanje različitosti
- Dijalog o kontroverznim pitanjima
- Razlikovanje činjenica od mišljenja
- Angažiranje uz kritički stav prema izvorima informacija i narativima
- Razmatranje više perspektiva
- Postizanje višeg nivoa međusobnog razumijevanja i saradnje

Interkulturalna kompetencija

Kao treneri mladih, željet ćete pomoći sebi i svojim vršnjacima da razviju interkulturalnu kompetenciju. Interkulturalna kompetencija uključuje svijest, znanje i razumijevanje drugih kultura, u svrhu zajedničkog života u miru i harmoniji. Također uključuje promjenu naših stavova i ponašanja kako bismo bili tolerantniji i prihvatili različitost.

Tri komponente interkulturalne kompetencije su sljedeće:

- 1) sposobnost poznavanja i upravljanja sobom,
- 2) sposobnost poznavanja i upravljanja susretima sa drugima (razlikama), i
- 3) sposobnost integriranja naučenog iz ovih razlika u sopstvene postojeće okvire razumijevanja i očekivanja.



Izvor: Katalog interkulturalnih sposobnosti. Preuzeto iz Steixner 2007: 169

AKTIVNOST 1.3 Kultura i interkulturalni dijalog

Pregled:	○ Razumjeti šta je „kultura“, šta je „interkulturalni dijalog“ i zašto je to važno.
Složenost:	○ Nivo 1
Veličina grupe:	○ Do 30, u grupama od po 3 osobe
Vrijeme:	○ 30-45 min
Ciljevi:	○ Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none">• Definirati pojmove „kultura“, „interkulturalno“• Razlikovati vidljive od nevidljivih aspekata kulture.• Objasniti kako nevidljivi aspekti kulture utiču na vidljive.• Navesti dobre razloge za promociju i prakticanje interkulturalnog dijaloga.
Metode:	○ Mozgalice u malim grupama, mapiranje uma
Materijali:	○ Prazan papir i olovke za sve učesnike, slika „ledenog brijega kulture“ Hidalgo, prazan štampani obrazac sa kulturnim ledenim brijegom. Kopija ili projekcija slike „slijepi ljudi i slon“.
Priprema:	○ Pregled stranica 39-44 ovog priručnika.
Postavke u prostoriji:	○ Radna ostrva

Instrukcije:

Porijeklo aktivnosti Naša imena (15 minuta, opciono):

1. Učesnike podijelite u grupe od po 3 osobe i pozovite ih da podijele priču o njihovim imenima. Na primjer, ko im je dao ime? Postoji li iza toga neka zanimljiva situacija? Šta znači njihovo ime? Jesu li imali neugodne situacije zbog svog imena?
2. Nakon što ispričaju svoje priče unutar grupa, svaka grupa odlučuje da prezentuje najzanimljiviju priču. Zadatak je priču prikazati kao neverbalnu scenu.

„Kulturna“ mapa uma (10 minuta):

3. Učesnici rade u grupama od po 3 osobe kako bi izmogli asocijacije koje stvaraju za riječ „kultura“, koristeći mapu uma. Potaknite razmišljanje učesnika pitanjima: Na šta vas asocira ideja o „kulturi“? Kako znate kada neko dolazi iz „drugačije“ kulture? Zabilježite svoje ideje. Jesu li vidljivi svi aspekti kulture? Šta možda nije vidljivo? Pozovite grupe da podijele svoje ideje. Zabilježite ih i postavite na tablu.
4. Pomozite učesnicima da stvore radnu definiciju „kulture“.
5. Razgovarajte: „Gdje vidimo kulture u našem društvu?“ Učesnici će vjerovatno ukazati na grupe zasnovane na rasnim, vjerskim ili etničkim obilježjima. Pohvalite ove odgovore, a zatim ih pitajte: „Gdje još možemo pronaći kulture?“ Navedite ih da povežu ideju o kulturi s drugim vrstama grupa i udruženja, kao što su porodice, radna mjesta, institucije (poput škola), klubovi, udruženja, kao i među interesnim grupama (npr. prema muzičkom žanru itd.)

Kulturni ledeni brijeg (15 minuta):

1. Predstavite koncept „Kulturnog ledenog brijega“, ali nemojte još pokazivati popunjeni dijagram. Predajte praznu verziju ledenog brijega i dajte učesnicima 10 minuta da zabilježe vidljive i manje vidljive aspekte kulture. Kroz diskusiju, pomozite im da upotpune sliku.
2. Predstavite vizuelni prikaz modela kulture Hidalgo, kao ledeni brijeg. On prikazuje elemente kulture koji su na površini i elemente koji su više simbolični i nisu toliko vidljivi. Napomenite da je samo mali dio ledenog brijega iznad površine. Razgovarajte o ograničenjima ovog modela.
3. Razgovarajte: „Šta se može dogoditi kad se sretnu ljudi iz različitih kultura?“
4. Navedite učesnike da shvate da će im, ovisno o tome koliko su slični, odnosno različiti (iznad i ispod površine), vjerovatno biti lahko, odnosno teško, razumjeti se međusobno. Pitajte: Možete li se sjetiti nekih primjera? Na primjer, (ne)rukovanje između muškaraca i žena, obraćanje starijim osobama s (ne)formalnošću, (ne)ubijanje životinja radi hrane, prekidanje/čekanje dok drugi govore, (ne)vjerovanje u odgovornost za svoje postupke u zagrobnom životu, itd. Oni mogu, ali ne moraju, pozajmljivati jedni od drugih. Na primjer, trendovi u muzici i odjeći, prehrambene kulture, duhovna vjerovanja i prakse itd.

Tokom **informativne sesije** o aktivnostima, razgovarajte sa učesnicima o sljedećim pitanjima:

- *Da li svi ljudi u nekoj grupi dijele potpuno ista uvjerenja, vrijednosti i ponašanje?*
- *Šta se događa kada se sretnu ljudi iz različitih kultura?*
- *Koje su potencijalne koristi interkulturnog dijaloga?*

Navedite učesnike da prepoznaju da uvijek postoji **različitost unutar grupa** i **razmjena između grupa**. Kulture su stoga dinamične, a ne statične i evoluiraju s vremenom.

Navedite učesnike da prepoznaju da se **interkulturene situacije** događaju uvijek kad neko smatra da se uvjerenja, norme i/ili običaji druge osobe ili grupe razlikuju od sopstvenih.

Predstavite pojam **interkulturnog dijaloga** kao otvorenu razmjenu mišljenja ispunjenu poštovanjem između pojedinaca i grupa koje pripadaju različitim kulturama, što dovodi do dubljeg razumijevanja kakva je percepcija svijeta drugih. Pokažite sliku slijepih ljudi i slona kako biste potaknuli razmišljanje o prednostima interkulturnog dijaloga.

**KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:**

- **Kulture** predstavljaju obrasce ideja, običaja i ponašanja koji su zajednički za grupu ljudi. Kulture su dinamične i razvijaju se.
- Poput sante leda, vidljivi su neki dijelovi kulture (npr. materijalni aspekti kulture poput odjeće, hrane i jezika), dok su drugi aspekti ispod površine (npr. vrijednosti, uvjerenja i društvene uloge i očekivanja).
- Porodice, institucije, grupe i društva imaju svoje kulture. Većina ljudi ima „kompozitni identitet“, što znači da pripadaju mnogim grupama i podgrupama, a time i većem broju kultura.
- Interkulturene situacije se događaju kad god neko smatra da se uvjerenja, norme i/ili običaji druge osobe ili grupe razlikuju od sopstvenih.
- **Interkulturni dijalog** je otvorena razmjena mišljenja ispunjena poštovanjem između pojedinaca i grupa koje pripadaju različitim kulturama, što dovodi do dubljeg razumijevanja kakve je percepcije svijeta drugih. Prednosti interkulturnog dijaloga uključuju sagledavanje stvari s različitih gledišta i sticanje potpunije slike o predmetnoj temi.

Primjer dobre prakse: Akcija mladih za interkulturalno razumijevanje

Mladi su posebno pogođeni sukobima koji su karakterizirali regiju Zapadnog Balkana od 1990. do 2001. godine. Iako su bili premladi (ili nisu bili rođeni) kad su se sukobi dogodili, porodične historije i kulturna sjećanja ostavljaju trajne tragove rata, pa je i dalje uobičajeno da mladi ljudi čuju govor mržnje prema drugim etničkim grupama. Mnogi mladi u regiji nisu putovali u inostranstvo i imaju malo prilika da upoznaju vršnjake iz drugih dijelova regije. Kao rezultat toga, mnogi su mladi ljudi prilično ksenofobični i plaše se razlika.

Program „Učenje demokratije – učešće mladih», koji je organizirala Grupa Most (na engleskom 'bridge') u Beogradu, Srbija, direktno se bavi predrasudama i strahom od različitosti među mladima.¹⁸ Predmet njihovog rada su sve vrste razlika, ali poseban naglasak stavljen je na kulturnu, etničku i vjersku raznolikost. Program naglašava one elemente koji povezuju sva ljudska bića i istražuje pitanja vezana za ljudska prava. Ideja je da mladi ljudi postanu svjesni svojih predrasuda, ali da ih se ne plaše. Cilj programa je pokazati mladim ljudima da imaju izbor da drugačije reagiraju na ova osjećanja i da kod sebe razviju toleranciju, znatiželju i poštovanje.

Program se sastoji od seminara o interkulturalnom razumijevanju koji se zasniva na simulacijskim igrama i diskusijama gdje mogu suočiti sa svojim strahovima i pronaći načine za slavljenje različitosti. U okviru sesije pod nazivom „Tri kulture”, učesnici su podijeljeni u tri grupe. Svakoj grupi je dodijeljena određena kultura sa specifičnim vjerskim obrascima, ponašanjima, sistemima vrijednosti, rodnim odnosima i jezičkim karakteristikama. Oni su postavljeni u zamišljenu situaciju u kojoj bi trebali sarađivati, ali gdje moraju reagirati u skladu s određenim unaprijed definiranim kulturnim obrascima. Prema menadžerima programa, ove sesije mogu biti vrlo intenzivne i ponekad uznemirujuće za učesnike, ali krajnji rezultat je izuzetno pozitivan. Nakon sesije, raspravlja se o tome kako su ove simulacijske vježbe povezane sa njihovim stvarnim iskustvima i koracima koje ovi mladi ljudi mogu poduzeti da pozitivnije odgovore na različitost.

Organizatori iz grupe MOST primjećuju da je na Balkanu često teško razdvojiti etničku i vjersku pripadnost. Oni smatraju da je religija glavni faktor u definiranju etničke pripadnosti u regiji i da svaka religija ima svoje kulturne obrasce. Tačnije, religije i etničke pripadnosti se politiziraju i manipuliraju, što pojačava nadmetanje i nepovjerenje među grupama. Istovremeno, osjećaju da ima nade za budućnost zbog činjenice da postoje i značajni zajednički kulturni obrasci među etničkim grupama u regiji (npr. vijekovi zajedničkog života u istoj regiji, sličnosti u jeziku, itd.) koji prevazilaze političke uvjete. Te se sličnosti mogu koristiti kao sredstvo povezivanja mladih.



18. Pogledajte „Šta djeluje uspješno u izgradnji tolerancije među balkanskom djecom i omladinom” autorke Cathrin L. Thorup, Međunarodna omladinska fondacija (2003). str. 33-36.

Primjer dobre prakse: Neizgovoreni glasovi

„Neizgovoreni glasovi“ bio je projekt izgradnje mira koji je vodio Teatar DIS-YOUTH iz Banja Luke (Bosna i Hercegovina), uz podršku RYCO-a, s partnerima iz CDO-a BiH u Mostaru (Bosna i Hercegovina), Pozorište mladih CEKOM iz Zrenjanina (Srbija) i Pozorišna omladina Makedonije iz Skoplja (Makedonija). Osamdeset i šest mladih ljudi iz svakog od ovih gradova zajedno su saradivali na pisanju, produkciji i izvođenju pozorišne predstave u kojoj se raspravlja o pitanjima socijalne napetosti u njihovim zajednicama. Da bi kreirali predstavu, mladi su prvo intervjuirali 120 ljudi u njihovim mjestima o vjerovanjima, znanju, predrasudama i mišljenjima o drugim nacionalnostima i migrantima u regiji, „balkanskom mentalitetu“ i evropskim integracijama i identitetu. Pod mentorstvom profesionalnih glumaca iz tri društva, mladi su sami napisali scenario, uloge i muziku na osnovu prikupljenih podataka, a također su pronašli i umjetničke načine za suočavanje s mnogim problemima u svojim zajednicama. Deset mladih ljudi premijerno je izvelo predstave širom regije, uključujući Omladinski festival u Nišu u Srbiji, gdje su dobili jednu od nagrada. Obilazeći regiju sa svojom predstavom, mladi su saznali više o drugim balkanskim kulturama. Pored novih prijateljstava, mladi učesnici stekli su vještine izvođenja i lične vještine, poput zrelosti, poboljšane komunikacije i samopoštovanja.

Vrijednosti

Vrijednosti su važan dio kulture. Vrijednosti predstavljaju ideje i principe koje pojedinac najviše cijeni i u koje vjeruje. Na vrijednosti utiču životna iskustva i ono što se nauči od roditelja i porodice, zatim vjerska uvjerenja, prijatelji i vršnjaci, škola, književnost i mediji i još mnogo toga. Svi ljudi žive prema određenim vrijednostima, bili oni toga svjesni ili ne. Zapravo, vrijednosti vode i upravljaju našim životima, oblikuju naše izbore i ponašanja, informiraju način na koji komuniciramo, utiču na naše odgovore na sukobe i usmjeravaju naše pristupe izgradnji mira. Vrijednosti se mogu razlikovati među kulturama, a svakako i među pojedincima. Neke vrijednosti su nezamjenjivi temelji održivog mira: ove univerzalne vrijednosti treba naučiti i primijeniti. Relativna važnost koju ljudi i grupe pridaju određenim vrijednostima nad drugima može dovesti do sukoba vrijednosti. Spoznaja o svojim vrijednostima je stoga važna za napore na rješavanju sukoba i izgradnji mira.

AKTIVNOST 1.4 Pojašnjenje vrijednosti

Pregled:	U ovoj vježbi učesnici razmišljaju o svojim ličnim vrijednostima i funkciji koju one imaju u usmjeravanju njihovih životnih izbora i ponašanja. Nakon toga će dobiti priliku povezati vrijednosti s radom na izgradnji mira i sa svojim ulogama graditelja mira.
Složenost:	Nivo 2
Veličina grupe:	Bilo koja
Vrijeme:	60 min
Ciljevi:	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none">• Postati svjesni vrijednosti kojima pridaju značaj• Kontinuirano pregledati i procjenjivati kako njihove vrijednosti utiču na njihov životni izbor i ponašanje• Poštovati vrijednosti koje su važne njihovim vršnjacima• Povezati vrijednosti sa njihovom ulogom mladih graditelja mira
Metode:	Razmisliti-upariti-podijeliti, lični dnevnik
Materijali:	Flipčart papir; flomasteri; olovke; kopije listova sa vježbama 1 i 2
Priprema:	Kopije štampanih obrazaca za sve učesnike.
Postavke u prostoriji:	Bilo kakve postavke

Instrukcije:

Vrijednosti koje ja vrjednujem:

1. Podijelite **list sa vježbama 1** svim učesnicima.
2. Dajte učesnicima 5 minuta da odaberu **10** od sljedećih vrijednosti/ponašanja koje najbolje odražavaju ono što cijene. Primjer u nastavku može se odštampati ili projektirati na ekran.
3. Nakon što su svi učesnici odabrali svoje vrijednosti, zamolite ih da formiraju parove i međusobno podijele 10 vrijednosti i objasne kako su te vrijednosti uticale na njihov život. [15 min].

Moje vrhunske vrijednosti

4. Podijelite **list sa vježbama 2** svim učesnicima. Neka rade individualno kako bi identificirali najvažnije 3 vrijednosti u svom životu i odgovorili na pitanje u donjem listu sa vježbama dolje: [10 min]
5. Zatim neka formiraju nove parove i podijele:
 - Svoje vrhunske 3 vrijednosti
 - Svoja uvjerenja o tim vrijednostima
 - Ponašanja koja upražnjavaju

- 6. Dnevnik:** Zamolite učesnike da razmišljaju o sljedećim pitanjima oko 5-10 minuta, pojedinačno i u tišini, upisujući u svoje bilježnice. Pustite neku umirujuću muziku ako je prikladno.
- *Kako sam se osjećao u vezi sa ovom vježbom?*
 - *Šta me je iznenadilo?*
 - *Kakve uvide ili zaključke mogu izvući iz ovog iskustva?*
 - *Na koji se način vrijednosti mogu povezati sa izgradnjom mira?*
 - *Kako ću primijeniti svoje vrijednosti na svoje buduće aktivnosti kao graditelj mira?*
- 7. Završni krug** [20 min]: Pozovite članove tima da podijele svoja razmišljanja, bilo kružeći okolo ili hodajući nasumce. Potaknite ih da se povežu s onim što osjećaju. Kada vrijeme istekne ili kada se čini da je pravo vrijeme za kraj, zatvorite sesiju. Zahvalite učesnicima na njihovom angažmanu i učešću.

Produžetak: Ako vam vrijeme dopušta, svojoj grupi možete objasniti sljedeće:

Vrijednosti se mogu podijeliti u dvije vrste:

- 1) Krajnje vrijednosti**, koje obuhvaćaju sveukupne ciljeve koje se nadamo da ćemo postići tokom svog života (sloboda, mir, pravda, dostojanstvo itd.), i
- 2) Instrumentalne vrijednosti**, koje nisu krajnji cilj, ali pružaju sredstva pomoću kojih se krajnji cilj može postići (novac, diploma itd.).

Drugi način razmišljanja o vrijednostima odnosi se na:

- a) Duhovne vrijednosti** koje čovjek razvija u sebi (npr. samospoznaja, sreća, ljepota, sklad u odnosima, kreativnost, ljubav, mir)
- b) Materijalne vrijednosti** povezane s vanjskim predmetima i postignućima (npr. novac, roba, dobit, status, životni standard, moć, uticaj).

Pozovite grupu da podijeli ideje o tome na koji način su krajnje i instrumentalne vrijednosti, a na koji način duhovne i materijalne vrijednosti, važne za procese izgradnje mira.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Vrijednosti su kompas u našem životu: one usmjeravaju naše prioritete i izbore i motiviraju naše ponašanje.
- Kada naša ponašanja i izbori nisu u skladu s našim vrijednostima, možemo osjetiti unutarnji sukob.
- Vrijednosti igraju važnu ulogu u izgradnji mira. Nisu sve vrijednosti jednako pogodne za mir. Vrijednosti koje su najpovoljnije za izgradnju mira zasnivaju se na univerzalnom i inkluzivnom načinu razmišljanja utemeljenom na prepoznavanju jedinstva i međuzavisnosti ljudske rase
- Sve vrijednosti koje se zasnivaju na razmišljanju „mi“ nasuprot „njih“ na kraju će dovesti do nadmetanja, sukoba i podjele.

ŠTAMPANI OBRAZAC

➤ VJEŽBA 1: VRIJEDNOSTI

Dostignuće	Jasnoća	Efikasnost	Prijateljstvo	Slušanje	Poštovanje
Prilagodljivost	Koučing / Mentorstvo	Entuzijazam / Pozitivan stav	Buduće generacije	Napraviti razliku	Nagrada
Ambicija	Oprez	Poduzetnički	Velikodušnost	Otvorenost	Preuzimanje rizika
Ravnoteža između posla i života	Kompetencija	Ekološka svijest	Zdravlje	Strpljenje	Sigurnost
Biti omiljen	Rješavanje sukoba	Etika	Poniznost	Ustrajnost	Samodisciplina
Biti najbolji	Kontinuirano učenje	Izvrsnost	Humor/zabava	Lično ispunjenje	Timski rad
Brižan	Mir	Poštenje	Nezavisnost	Lični razvoj	Povjerenje
Suosjećanje	Kreativnost	Finansijska stabilnost	Integritet	Profesionalni razvoj	Bogatstvo
Angažman u zajednici	Dijalog	Oproštaj	Sigurnost radnog mjesta	Priznanje	Blagostanje
Predanost	Lahkoća s neizvjesnošću	Sloboda	Liderstvo	Pouzdanost	Mudrost

➤ VJEŽBA 2: MOJE VRHUNSKÉ VRIJEDNOSTI

Moje top 3 vrijednosti	Moja uvjerenja o tim vrijednostima	Kako izražavam ove vrijednosti na djelu

Aktivno i empatično slušanje

Aktivno slušanje je još jedna neophodna vještina za efikasnu komunikaciju s drugima. Jeste li ikada primijetili kako se neki pretvaraju da slušaju, a zapravo razmišljaju o drugim stvarima? Ili samo čekaju što prije priliku da uskoče i preuzmu razgovor? Ili kako ljudi (unaprijed) donose sud o osobi koja govori i, prema tome, manje obraćaju pažnju na vrijednost onoga što ta osoba govori? Ili kako ljudi slušaju samo ono što žele čuti, filtrirajući tako sve ostalo kao nevažno? Ovakve vrste ponašanja postaju prepreka dobroj komunikaciji. Za aktivno i empatično slušanje potrebno je naučiti kako se bolje komunicira.

- Za **aktivno slušanje** potrebno je ostaviti po strani sve predrasude, očekivanja i smetnje te u potpunosti i pažljivo saslušati riječi i govor tijela druge osobe.
- **Empatično slušanje** odnosi se na razumijevanje osjećanja ili iskustava druge osobe unutar referentnog okvira te osobe. Kad se stavimo „u kožu druge osobe“, često smo osjetljiviji na ono što ta osoba doživljava.

Vježbanjem aktivnog i empatičnog slušanja naučit ćemo zaustaviti sopstveni unutarnji narativ i usmjeriti pažnju s poštovanjem i suosjećanjem na drugu osobu. Slušamo šta zapravo govore (a ne ono što mislimo da žele reći) i obraćamo pažnju na nagovještaje u govoru njihova tijela o tome kako se osjećaju. Neko ko aktivno sluša, u stanju je ponoviti tačno ono što je čuo. Neto ko empatično sluša u stanju je tačno opisati osjećanja osobe koju je slušao. Što više aktivno slušamo šta drugi govore i razvijamo empatiju prema onome što osjećaju, to više mogućnosti imamo za stvaranje okruženja pogodnog za interkulturni dijalog, izgradnju mira i pomirenje.

Za vježbanje aktivnog slušanja, isprobajte slijedeće savjete:



Izvor: Centar za kreativno liderstvo, 2016

- 1. Budite pažljivi:** Usredsredite se u potpunosti na drugu osobu, ne prekidajte je i ne dopustite da vam telefon, računar ili drugi ljudi odvlače pažnju. Možete pokazati da slušate i razumijete govorom tijela održavajući kontakt očima i klimajući glavom, te malim komentarima poput „da“, „ah“, „u redu“ itd.
- 2. Slušajte da biste razumjeli:** Slušajte ne samo riječi koje druga osoba izgovara, već već zađite dublje u njihova temeljna osjećanja, misli i mišljenja. Pokušajte ne suditi, već sagledajte situaciju iz njihove perspektive.
- 3. Postavljajte otvorena i prodorna pitanja:** Umjesto prebrzog donošenja zaključaka, postavljajte pitanja kako biste potaknuli drugu osobu da nastavi objašnjavati i sugerirati svoje ideje, tumačenja i rješenja.
- 4. Zatražite pojašnjenje:** Postavite razjašnjavajuća pitanja o svemu što niste u potpunosti razumjeli ili ste možda pogrešno razumjeli.
- 5. Parafrazirajte:** Pokažite da slušate tako što ćete kratko ponoviti to što je druga osoba rekla i provjeriti jeste li pravilno razumijeli (npr. „Dakle, ono što kažete je ...“ ili „Dakle, vi kažete ... je li tako?“)
- 6. Budite prilagođeni osjećanjima:** Obratite pažnju na govor tijela i ton glasa. Ako se druga osoba čini uznemirenom, ljutitom, frustriranom, tužnom, uzrujanom, uzbuđenom itd., pokažite da cijenite njene emocije. Pokažite da vam je stalo do sagovornika, čak i ako se ne slažete s njegovim mišljenjem.
- 7. Posavjetujte se (ako je potrebno) i sažmite:** Ako je prikladno, posavjetujte se o opcijama u vezi sa trenutnom situacijom. Sažmite ono o čemu ste zajedno razgovarali i dogovorite se o načinu provođenja bilo koje donesene odluke.
- 8. Uvažavajte:** Da biste dovršili proces aktivnog slušanja, razmislite o onome što ste naučili ili poštovali dok ste slušali i dajte pozitivne povratne informacije i ohrabrenje drugoj osobi.

AKTIVNOST 1.5 Aktivno i empatično slušanje¹⁹

Pregled:	○ Aktivno slušanje neophodna je vještina za svaku istinsku komunikaciju. Ova aktivnost pruža učesnicima priliku da vide loše slušanje i aktivno slušanje prikazano kroz igranje uloga.
Složenost:	○ Nivo 1
Veličina grupe:	○ 10 – 30
Vrijeme:	○ 30 min
Ciljevi:	○ Učesnici su u stanju vježbati aktivno i empatično slušanje.
Metode:	○ Igranje uloga u akvarijumu
Materijali:	○ Flipčart i flomasteri, štampani obrazac „Savjeti za aktivno slušanje”
Priprema:	○ Kopije štampanog obrasca za svakog učesnika
Postavke u prostoriji:	○ Stolice u velikom krugu, dvije stolice u sredini (opciono)

Instrukcije:

1. Za ovu aktivnost primjenjuje se metoda „Akvarijum”, a izvodi se tako da grupa sjedi u velikom krugu i posmatra interakciju koja se odvija među izvođačima u sredini.
2. Odaberite dva dobrovoljca i recite im da napuste prostoriju i pričekaju u hodniku gdje ćete im dati instrukcije (pogledajte dolje).
3. U međuvremenu, dajte slijedeće **instrukcije ostatku razreda**: Sljedećih 5 minuta pomoću mozgalice identificirajte 5 znakova dobrog slušaoca s osobom pored sebe.
4. Dok ostali rade u parovima, pridružite se dobrovoljcima i dajte im slijedeće instrukcije.
Instrukcije za volontere: Recite im da će odigrati dijalog u dva kruga. Jedna osoba će biti govornik, a druga slušalac.
 - a. Govornik treba govoriti o situaciji (zamišljenoj) koja ga je uznemirila tokom dana (padanje na ispitu, svađa s prijateljem itd.) Treba pokušati prenijeti šta se dogodilo i kako se osjeća zbog toga. Naravno, trebao bi i odglumiti te osjećaje.
 - b. **U 1. krugu**, dok govornik govori, slušalac treba uraditi puno toga i pokazati da zapravo ne sluša (izgleda rasejano, prekida, propušta emocionalne nagovještaje, ne postavlja pitanja, bira samo jednu izgovorenu riječ i prebacuje se na drugu temu sa svojim primjedbama, donosi sudove o onome što govornik kaže, itd.)
 - c. **U 2. krugu**, govornik će pokušati ponoviti ono o čemu je govorio ranije, ali sada će slušalac pokazati osobine aktivnog i empatičnog slušanja (uspostaviti će kontakt pogledom, neće govoriti, klimati će glavom ili verbalno pokazati da prati ono što je rečeno, postavljaće neosuđujuća pitanja radi pojašnjenja, ponavljat će riječi ili osjećaje druge osobe, itd.)

19. Prilagođeno iz: <https://positivepsychology.com/kindness-activities-empathy-worksheets/> and <https://positivepsychology.com/active-listening/>

5. Vratite se u razred i zamolite učesnike da sjednu i formiraju veliki krug. Objasnite da će slušati dvoje prijatelja i da se od njih traži da nakon toga podijele ono što su primijetili.
6. Nakon odigranog prvog kruga (2 minute), postavite grupi sljedeća informativna pitanja: Šta ste primijetili tokom ove interakcije? Šta je radila osoba A, a šta osoba B? Koje ponašanje osobe B ukazuje na to da nije slušala? Kako biste se osjećali u ovoj situaciji da ste osoba A?
7. Ponovite vježbu i informativnu sesiju za 2. krug.

Obavite **informativnu sesiju** o aktivnosti, rezimirajući sljedeće greške u slušanju, kako bi ih učesnici izbjegavali. Napišite ih na flipčart, ako je moguće, koristeći simbole za aktivne savjete za slušanje prikazane na stranici ... ovog Priručnika.

Savjeti za aktivno i empatično slušanje

- **Slušajte:** Dok slušate, zadržite komentare i mišljenja za sebe – koncentrirajte se na to da ne govorite i pažljivo slušajte dok druga osoba govori;
- **Kontakt pogledom:** Održavajte dobar kontakt pogledom i, kada gledate direktno u govornika, radite to s pažnjom;
- **Više slušajte:** Zastanite prije nego što izgovorite nešto nakon govornika – za svaki slučaj ostavite otvoren prostor, ako još nije završio.
- **Pokažite da slušate:** Komunicirajte neverbalnim ohrabrujućim govorom tijela (poput klimanja glavom), vodeći računa o neverbalnim znakovima govornika; i
- **Parafrazirajte:** Kada druga osoba prestane govoriti, pokušajte parafrazirati ključne riječi koje je izgovorila i provjerite dali jasno razumijete šta je rekla;
- **Pitajte:** Postavite dodatna pitanja kako biste pokazali da se zaista trudite razumjeti šta govornik dijeli ili doživljava.
- **Slušajte iz perspektive druge osobe:** Uzmite u obzir perspektivu govornika – slušajte da biste u potpunosti razumjeli šta druga osoba govori o svom iskustvu, umjesto da pripremate svoj odgovor;
- **Pokažite empatiju:** Prepoznajte i odražavajte osjećanja govornika; na primjer, možete reći: „Zvučiš ljutito“ ili „Izgledaš uznemireno“. Zapitajte se: „Kako bih se ja osjećao u ovoj situaciji?“

Produžetak: Zrelim učesnicima mogu se podijeliti štampani obrasci sa „Šest savjeta« koji su navedeni u nastavku.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Aktivno slušanje je od vitalnog značaja za efikasnu komunikaciju.
- Empatično slušanje pomaže nam da bolje razumijemo druge.
- I aktivno i empatično slušanje zahtijevaju od nas da vježbamo kako da se odupremo sopstvenom nagonu za govor, kao i nagonima da donosimo sudove i preuranjene zaključke ili da jednostavno ometamo.
- Ako aktivno slušamo šta drugi govore i razvijemo empatiju prema onome što osjećaju, imat ćemo više mogućnosti za stvaranje okruženja pogodnog za interkulturalni dijalog, izgradnju mira i pomirenje.

Štampani obrazac: Šest savjeta za aktivno i empatično slušanje

Evo nekoliko koraka kako postati aktivan i empatičan slušalac.

1. Neverbalno učešće: Gledajte u svog sagovornika umjesto da proučavate ljude koji prolaze. Pokažite svoju pažnju klimajući glavom ili podižući obrve. Izgovorite glasove koji ukazuju na pažnju. Zapamtite da čak i slušajući, komuniciramo neverbalno (Weger i sar., 2010).

2. Obratite pažnju na govornika, a ne na svoje misli: Posvetite punu pažnju govorniku. Biti pažljiv znači biti prisutan u tom trenutku i obraćati pažnju na ono što se trenutno događa (Kabat-Zinn, 2003). U razgovoru to znači gledati u govornika dok dijeli svoju priču. Budite svjesni suptilnih promjena u njegovom glasu, načina na koji vas oponašaju, riječi koje koriste i emocija koje proživljavaju. Pokušajte u razgovoru istinski razumjeti proces razmišljanja vašeg partnera (Ucok, 2006). Razmotrite sopstvene misli, ali iz daljine, i oduprite se iskušenju da se unesete u njih.

3. Vježbajte nedonošenje sudova: Biti pažljiv znači vježbati nedonošenje sudova. Nema potrebe da se slažete ili ne slažete s onim što se govori ili da ocjenjujete date izjave. Imajte na umu da je pokazivanje vašeg aktivnog prisustva važnije od odgovaranja na njihova dublja pitanja (Rogers & Farson, 1957). Vješt aktivni slušalac može jednostavno primiti poruku bez potrebe da prosuđuje ili odgovara sopstvenom pristrasnošću.

4. Tolerirajte tišinu: Oduprite se nagonu da ispunite trenutke šutnje. Postoje različite vrste šutnje. Poštovanje trenutaka šutnje može biti moćno sredstvo za dubok razgovor. Šutnja daje i govorniku i slušaocu priliku da razmisle i nastave s tim procesom. Tako se često dogodi da požurimo „ispuniti“ tišinu, neposredno prije nego što neko želi podijeliti izuzetno važnu misao. Ako vam je tišina teška, možete potaknuti osobu da nastavi postavljanjem otvorenih pitanja poput „Šta mislite o ovome?“ Ili „Recite mi više o onome što se dogodilo.“ Ne potcjenjujte šutnju za potencijalno bogat razgovor.

5. Parafrazirajte: Parafraziranje je još jedan moćan komunikacijski alat. Počevši od rečenica poput „Dakle, vi kažete da ...“, pa do ponavljanja svojim riječima ono što smatrate da je druga osoba rekla, sve su to načini pokazivanja da ste pratili razgovor i razumjeli ga. Možete parafrazirati i postavljanjem pitanja govorniku, na primjer: „Dakle, hoćete reći da vam je to iskustvo bilo neugodno?“ Iako parafraziranje ne mora nužno značiti da ljudi osjećaju da ih razumijemo, ono stvara snažniji osjećaj bliskosti i intimnosti u razgovoru. Ovo je ključni dio izgradnje povjerenja i mogućih prijateljstava (Weger i sur., 2010).

6. Postavljajte pitanja, izrazite empatiju: Kada napokon odgovorite, potrudite se da taj odgovor ne služi samo učvršćivanju vašeg stava. Oduprite se impulsu da ispričate svoju priču na tu temu. Postavljajte otvorena pitanja poput „Kako ovo tumačite?“, „Šta vam je to značilo?“ Ili „Šta ste učinili nakon što se to dogodilo?“ Otvorena pitanja su snažno sredstvo za produbljivanje razgovora i otkrivanje skrivenih rezoniranja (Weger i sur., 2010.). Na primjer, ako neko podijeli koliko je tužan zbog izgubljenog kućnog ljubimca, nemojte odgovarati pričom o tome kad vam se to isto zadnji put dogodilo. Umjesto toga, postavite im dodatno pitanje kako biste pokazali da vam je stalo do njihovog iskustva. Pokažite svoju pažnju i empatiju koristeći rečenice poput „Mogu zamisliti koliko ste morali biti tužni.“ Ako podijele sretno vijesti, pokažite pažnju i empatiju riječima poput: „To mora biti divno! Mogu zamisliti kako se sretno osjećaš!“

Prepreke interkulturalnom dijalogu

Ostale prepreke interkulturalnom dijalogu obuhvataju negativne obrasce razmišljanja i ponašanja. Neke od ovih prepreka sa kojima se susreću mladi na Zapadnom Balkanu uključuju:

- 1. Stereotipi:** široko rasprostranjena, pojednostavljena vjerovanja o članovima grupe društvenog identiteta. Neki su stereotipi pozitivni, drugi negativni. Stereotipi se obično zasnivaju na predrasudama i često su pod uticajem medijskih prikaza drugih grupa.
- 2. Predrasude:** negativni unaprijed stvoreni sudovi o nekoj osobi ili grupi koji se ne zasnivaju na razumu ili stvarnom iskustvu, već na nekim socijalnim atributima (poput religije, roda, rase, etničke pripadnosti, jezika, nacionalnosti, itd.) prema kojem se osjeća odbojnost, ili neko neosnovano vjerovanje o osobi ili grupi.

3. **Diskriminacija:** nejednak tretman različitih kategorija ljudi, često na osnovu rase, dobi, spola, roda ili drugih stvarnih ili pretpostavljenih ličnih karakteristika, koje se koriste za njihovo isključivanje ili udaljavanje od drugih grupa ili da bi se ograničilo ili uskratilo puno ostvarivanje njihovih prava.
4. **Etnocentrizam:** stav da je nečija kulturna, nacionalna ili vjerska grupa superiornija od drugih grupa.²⁰
5. **Nacionalizam:** uzdizanje svoje nacije i nacionalnih interesa iznad svih ostalih, često na štetu drugih nacija.
6. **Ksenofobija:** strah i mržnja prema strancima ili stranim stvarima.

Ove prepreke interkulturnom dijalogu često su međusobno povezane. Na primjer, na Zapadnom Balkanu, društva i dalje ispoljavaju visok nivo međusobnog optuživanja, stereotipiziranja i predrasuda, i to zapravo među sopstvenim raznolikim zajednicama, ustrajno slijedeći nastavljajući s nacionalizmom i ometajući regionalni razvoj mira, sigurnosti i prosperiteta. Mladi još uvijek nasljeđuju pripovijesti o prošlosti regije koje fokusirane na krivnju i podjele, a ne na pomirenje i saradnju. Takvi narativi se hrane stereotipima koji se uče u kućnom okruženju, iz medija i u školi, što dovodi do pojednostavljenih pogleda na „druge“ o kojima se formiraju sudovi. „Mi“ ne volimo „njih“ jer su oni „različiti“ i obrnuto. Ova negativna osjećanja čine da se mladi osjećaju nelagodno u interakciji s drugima, pa nastojimo držati „njih“ na distanci. Diskriminirajući govor, ponašanja i politike koji drže „druge“ izvan „naših“ škola, radnih mjesta, kvartova i porodica dodatno dijele društva. Ako se ne ne drže pod kontrolom, ovi načini razmišljanja mogu eskalirati u druge oblike nasilja među mladima i među društvima u regiji.

Ideološki ekstremizam bilo koje vrste stoji kao prepreka dijalogu. Ekstremistički narativi imaju tendenciju da miješaju ideološke, političke, moralne, vjerske i socijalne narative, svodeći ih na pojednostavljenu ideološku strukturu koja kombinira činjenice s poluistinama i dezinformacijama kao odgovor na niz stvarnih ili zamišljenih nepravdi.²¹ Nasilni ekstremisti uzdižu jednu identitetsku grupu iznad drugih, mobilizirajući ljude i resurse da nasilno unište postojeće političke i kulturne strukture i zamijene ih alternativama koje su totalitarne i netolerantne.²²

20. Studija FES YEE također otkriva da je „religija važan marker njihovog ličnog identiteta“ i da „veliki segmenti mlade populacije tvrde da pripadaju dominantnoj religiji u njihovoj zemlji.“ Konačno, „vjerovanje u religijsku dogmu također je na visokom nivou“ među mladima u regiji (Flere, Sergej i dr., 2015, str. 26).

21. Crosby, Patricia & Ali, Assan (bez datuma). Kontranarativi za suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu. Commonwealth. <https://thecommonwealth.org/sites/default/files/inline/ComSec%20CVE%20Counter%20Narratives%20Presentation.pdf>

22. Bak, Mathias, Nilas Tarp, Kristoffer & Schori Liang, Christina (2019). „Definiranje koncepta „nasilnog ekstremizma“: Razgraničenje atributa i fenomena nasilnog ekstremizma“. Ženevski dokument 24 /, avgust 2019

AKTIVNOST 1.6 Tačke²³

Pregled:	Ovo je jednostavna i interaktivna vježba koja potiče mlade na diskusiju o diskriminaciji. Igra stimulira procese socijalne kategorizacije koji često dovode do grupiranja, isključenja i diskriminacije. Kroz ovu aktivnost učesnici uče kako ponekad oni sami doprinose diskriminatornom ponašanju i kakav je osjećaj kada je neko diskriminiran.
Složenost:	Nivo 2
Veličina grupe:	10 – 30
Vrijeme:	20 min
Ciljevi:	Učesnici će biti u stanju objasniti šta je socijalna kategorizacija i kako se ona provodi, pa će moći suosjećati s onima koji su izloženi isključenju i diskriminaciji.
Metode:	Fizička igra
Materijali:	Tačkaste naljepnice u različitim bojama (najmanje 2 od svake) i 1 bijela tačkasta naljepnica
Priprema:	Nema
Postavke u prostoru:	Otvoren prostor za kretanje

Instrukcije:

1. Zamolite sve učesnike da stanu u krug zatvorenih očiju. Recite im da ne smiju razgovarati dok traje igra.
2. Zalijepite po jednu tačku na čelo svakog učesnika. Pazite da samo JEDAN učesnik ima bijelu tačku.
3. Kada završite sa lijepljenjem tačaka, zamolite učesnike da otvore oči.
4. Izgovorite naglas sljedeću jednostavnu frazu i ponovite je samo 3 puta: „Napravite grupe”. Primijetit ćete da će ljudi početi da se grupiraju prema boji tačaka na čelu.
5. Posmatrajte osobu s bijelom tačkom – kako je drugi prihvaćaju ili odbijaju. Posmatrajte govor tijela ove osobe kako igra odmiče.
6. Nakon 3-5 minuta, zamolite grupe da sjednu i započnu diskusiju.

Alternativa: Ako imate na raspolaganju više vremena, jednostavno pauzirajte vježbu i zamolite učesnike da „formiraju nove grupe” (ne objašnjavajte dalje). Učesnici mogu pomisliti da će facilitator stati zaustaviti kad se pravi sistem i prave grupe – to će pomoći njihovim razmišljanjima kasnije. Ako je moguće, napravite ovu reorganizaciju dva puta. Nakon jedne ili nekoliko rundi, neka učesnici sjednu i započnu diskusiju.

23. Preuzeto iz UNOY (2018) Priručnik za obuku Youth4Peace Training Toolkit, str. 37

Savjet: Neki učesnici mogu posmatrati aktivnost.

Oprezno: Ova aktivnost može biti osjetljiva ako je učesnik s bijelom tačkom u prošlosti bio diskriminiran. Obavezno obavite detaljnu informativnu sesiju i uzmite u obzir osjećaje koji su se pojavili tokom aktivnosti. Ovo nije aktivnost koju treba raditi u ranoj fazi obuke; ona bi trebala doći na red kada se grupa već osjeća ugodno i kada je stvorila je siguran prostor.

Obavite informativnu sesiju s grupom:

Pitajte sve:

1. Kako se osjećate?
2. Šta se dogodilo? Kako ste se grupirali? Jeste li primijenili strategiju?
3. Kako ste se osjećali ne znajući šta imate na čelu?

Pitajte osobu s bijelom tačkom:

4. Šta se događalo tokom cijele igre i kako ste se osjećali?

Ako ste imali više krugova grupiranja učesnika, pitajte:

5. Ko je odredio pravila za formiranje grupa?
6. Kako se vaše razumijevanje „grupe“ mijenjalo iz jednog kruga u drugi?

U ovom trenutku zamolite ih da uklone naljepnice kako bi saznali šta su imali na čelu.

7. Zamolite učesnike da povežu ovu igru sa stvarnošću.
8. Recite im da su instrukcije bile jednostavne, da su se grupirali prema onome što su imali na čelu, ali im niste rekli je li to prema obliku ili boji. Recite im da su svi mogli formirati jednu grupu, jer su svi imali TAČKU na čelu – bez obzira na boju.
9. Objasnite koncept „socijalne kategorizacije“: kako smo skloni grupirati ljude u kategorije koje ih dijele na „nas“ i „njih“
10. Potaknite učesnike da daju primjere iz stvarnog života koji se mogu povezati s igrom (npr. kako su ljudi kategorizirani prema kulturama, rasama, rodu itd.). Šta to znači ovoj grupi? Objasnite da uvijek imamo mogućnosti odabrati širu, sveobuhvatniju kategoriju pripadnosti kako bismo spriječili isključenje i diskriminaciju. Izmozgajte ideje za neke šire kategorije (npr. ljudska bića, sugrađani, živa bića itd.)
11. Konačno, ovu aktivnost također možete povezati i sa konceptima inkluzije i različitosti.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Socijalne kategorije ne moraju biti negativne. Psihološki proces kategorizacije je način na koji ljudi pojednostavljaju svijet kako bi ga razumjeli uopćenije.
- Međutim, kategorije koje stvaramo mogu dovesti do stereotipa, negativne diskriminacije i isključenosti.
- Važno je biti svjestan kategorija u koje smještamo ljude i jesu li one zasnovane na stereotipima koji vode do predrasuda i diskriminirajućeg djelovanja.
- I pojedinci i grupe doprinose i diskriminaciji i njenom uklanjanju.
- Da bismo spriječili diskriminaciju i isključenje, za početak možemo proširiti svoje kategorije pripadnosti.

AKTIVNOST 1.7 (Ne) u mom susjedstvu

Pregled:	Ovo je digitalna aktivnost koja od facilitatora obuke zahtijeva da provede jednostavnu online anketu kojom se mjeri socijalna/etnička distanca na Zapadnom Balkanu. Učesnici će na anketu odgovarati anonimno prije ili tokom sesije obuke. Vježba je osjetljiva i u vezi s njom treba obaviti informativnu sesiju s raspravom o tome šta predstavlja „socijalna distanca“, kako je povezana sa stereotipima i predrasudama i kako svrsishodan kontakt i saradnja s „drugima“ pomažu u smanjenju otuđenosti, razbijanju predrasuda i izgradnji bližih društvenih odnosa.
Složenost:	Nivo 4
Veličina grupe:	15 – 30
Vrijeme:	30 minuta pripreme; 30 minuta aktivnosti.
Ciljevi:	<ul style="list-style-type: none">• Postati svjestan svojih stavova prema različitim vrstama „drugih“;• Prepoznati predrasude u sebi;• Razmisliti o važnosti izgradnje mira za razbijanje predrasuda i stvaranje tolerantnijih i inkluzivnijih društava.
Metode:	Online anketa i diskusija
Materijali:	Uređaji povezani s Internetom (npr. mobilni telefon, računalo, tablet) za odgovaranje na online anketu; ekran i bim projektor za prikazivanje rezultata ankete
Priprema:	Online anketu trener treba izraditi unaprijed. Učesnicima će trebati mobilni telefon ili računar sa pristupom Internetu kako bi odgovorili na anketu.
Postavke u prostoriji:	Bilo kakve

NAPOMENE ZA FACILITATORA

Svrha ove vježbe je provođenje brze ankete o stavovima učesnika obuke u vezi sa socijalnom distancom prema različitim grupama ljudi u društvima Zapadnog Balkana. Anketa se mora provesti anonimno kako bi se razgovaralo o rezultatima bez stigmatizacije učesnika. Aktivnost može biti osjetljiva i potrebna je dobra informativna sesija.

Kao pozadinska informacija za anketu, **socijalna distanca** odnosi se na „opaženi ili željeni stepen udaljenosti između pripadnika jedne socijalne grupe i pripadnika druge, što se pokazuje kroz nivo bliskosti koji se među njima tolerira“. Istraživanje socijalne distance koristi se u posljednjih 50 godina za praćenje nivoa tolerancije između različitih društvenih grupa. U istraživanjima na Zapadnom Balkanu često se naziva „etničkom distancom“.

Instrukcije:

1. Primijenite neku online alatku za izradu anketa, poput SurveyMonkey (www.surveymonkey.com), Google Forms (<https://docs.google.com/forms>) ili druge, kako biste kreirali kratku anketu o stavovima o socijalnoj distanci, kako slijedi. Ovisno o alatu za anketu koji koristite, možete odabrati format odgovora „klizne ljestvice” ili „višestruki izbor”.

👉 KAKO BISTE SE OSJEĆALI KADA BI SE OVI LJUDI USELILI U STAN/KUĆU PORED VAS?

	Vrlo ugodno	Ugodno	Neugodno	Vrlo neugodno
Romska porodica				
Homoseksualni par				
Par u penziji				
Albanska porodica				
Bošnjačka porodica				
Hrvatska porodica				
Kosovska porodica				
Crnogorska porodica				
Makedonska porodica				
Srpska porodica				
Porodica iz Kine				
Porodica sa tinejdžerom koji ima fizički invaliditet				
Porodica migranata				
Porodica azilanata				
Svećenik				
Imam				

ALTERNATIVA:

<i>prihvaćam / za mene je u redu / ne smeta mi ako ...</i>	Bošnjak	Albanac	Srbini	Crnogorac	Hrvat	Sjeverni Makedonac	Kosovar
Postane predsjednik mog društva							
Je građanin mog društva							
Živi u mom susjedstvu							
Živi u mojoj zgradi							
Je moj prijatelj							
Je u vezi sa osobom iz moje najbliže rodbine							
Venča se za osobu iz moje najbliže rodbine							
Je moja djevojka / moj dečko							
Postane moj supružnik							
Uči moju djecu							

2. **Otvorite anketu:** Kad sve bude spremno, aktivirajte anketu na Internetu, pošaljite vezu učesnicima putem e-pošte/Whatsapp-a/Viber-a i dajte svim učesnicima 5 minuta da anonimno odgovore na pitanja koristeći svoj mobilni telefon ili računar s internet vezom.

3. **Pogledajte konačne rezultate:** Nakon što su svi učesnici odgovorili, zatvorite anketu i kliknite na navedenu vezu da biste prikazali objedinjene rezultate. Rezultati su predstavljeni u obliku grafikona s procentima.

4. **Podijelite i posmatrajte:** Podijelite rezultate s grupom i pozovite ih da razmisle o onome što primjećuju u odgovorima. Pitajte:

- Šta primjećujete u rezultatima ankete?
- Koje su društvene grupe više, a koje manje prihvaćene kao susjedi?
- Mi smo raznolika grupa mladih ljudi zainteresiranih za izgradnju mira. Mislite li da bi rezultati bili isti sa slučajno odabranom grupom mladih ljudi u regiji?

Oprezno: Na obuci za izgradnju mira s grupom mladih ljudi, vjerovatno će se pojaviti jedan od sljedeća dva rezultata: ili će polaznici iskreno odgovoriti na anonimnu anketu, što će u rezultatima biti predstavljeno kao viši i niži stepen ugodnosti za različite društvene grupe, **ILI** će učesnici odgovoriti „politički korektnim” stavom o izgradnji mira i svi odgovori će pokazati visok stepen ugodnosti za sve različite društvene grupe. U oba slučaja važno je pažljivo obaviti informativnu sesiju.

5. Razgovarajte: Ako rezultati pokazuju niz različitih nivoa ugodnosti za različite društvene grupe, morate imati u vidu da se neki polaznici mogu uznemiriti, posebno ako je njihova društvena grupa manje prihvaćena. Važno je postaviti brojna dodatna pitanja kako bi se istakli osjećaji i članovi grupe naveli da razmotre posljedice predrasuda u njihovom društvu, kao i da razmisle konstruktivno o svojoj ulozi mladih graditelja mira:

- a) *Kako vam se čine ovi rezultati?*
- b) *Kako ste se osjećali oko svog izbora?*
- c) *Jeste li bili sigurni kako da odgovorite na pitanja?*
- d) *Koje je bilo najteže pitanje?*
- e) *Šta vas je navelo da tako odgovorite?*
- f) *Kada vam je bilo ugodnije da odgovorite? Kada vam je bilo manje ugodno?*
- g) *Odakle potiču naša osjećanja prema drugim grupama?*
- h) *Šta pomaže mladim ljudima da se osjećaju ugodnije s „drugima“?*
- i) *Kako je ovo povezano sa našim radom kao graditelja mira i vršnjačkih edukatora?*

6. Informativna sesija: Tokom informativne sesije s grupom, pokušajte uspostaviti veze sa sljedećim ključnim tačkama:

- Objasnite grupi šta je „socijalna distanca“ i kako se koristi u istraživanju za praćenje stavova prema „drugima“ u društvu.
- Objasnite važnost kontakta i pozitivne interakcije s drugim grupama za smanjenje predrasuda i udaljenosti između njih (to se naziva „teorija kontakata“ i čvrsto je dokazana istraživanjem). Povežite ovo s ulogom mladih kao vršnjačkih edukatora za mir.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Stavovi o socijalnoj distanci povezani su sa stereotipima i predrasudama koji oblikuju naše stavove i nivo ugodnosti prema „drugim“ grupama. Ti se stavovi mjere istraživanjem socijalne/etničke distance.
- Istraživanja na Zapadnom Balkanu pokazuju da se mladi razlikuju u svojim stavovima i nivoima ugodnosti prema različitim grupama. Na naš odnos prema drugima utiče način na koji kontaktiramo s njima; šta znamo o njima; i jesu li naše interakcije konkurentne ili kooperativne. [Za rezultate istraživanja stvarne socijalne distance na Zapadnom Balkanu, grupu možete uputiti na izvještaj RYCO istraživanja iz 2018. godine pod nazivom „Šta već znamo o mladima u regiji.“]
- Svrshodan kontakt i saradnja s „drugima“ pomažu u smanjenju otuđenosti, rušenju predrasuda i izgradnji bližih društvenih odnosa.
- Što nam je bolja interakcija sa drugima, to postaju niži nivoi neugodnosti i predrasuda i osjećamo se ugodnije živjeti u bližim vezama (npr. u susjedstvu, na radnom mjestu/školi, kao članovi sopstvene porodice itd.).

AKTIVNOST 1.8 Stereotipi, predrasude i diskriminacija²⁴

Pregled:	○ Prepoznati prepreke interkulturalnom dijalogu. Shvatiti šta su „stereotipi“, „predrasude“ i „diskriminacija“, kako su povezani i kako ometaju efikasan interkulturalni dijalog, izgradnju mira i pomirenje.
Složenost:	○ Nivo 2
Veličina grupe:	○ Bilo koja
Vrijeme:	○ 45 min
Ciljevi:	○ Učesnici su u stanju definirati i dati primjere ovih ključnih pojmova iz sopstvenog konteksta, kao i pokazati empatiju za izloženost pretpostavkama, stereotipima i/ili predrasudama i diskriminaciji.
Metode:	○ Mozgalice, upariti-podijeliti, mapiranje uma
Materijali:	○ Papir, olovke, flipčart / tabla
Priprema:	○ Pregledajte stranicu 53 ovog priručnika
Postavke u prostoriji:	○ Bilo koja postavka, sa površinama za pisanje.

Instrukcije:

1. **Primjeri** (8 minuta): Napišite na tabli nekoliko uobičajenih stereotipa koji nisu pretjerano grubo, kao što su: „Svi su stari ljudi zaboravni“ itd. Alternativno, napišite nekoliko početaka rečenica i neka ih učesnici naglas dovrše (sa stereotipnim odgovorima). Npr. Stari ljudi su... Djevojke su... Dječaci su... Izbjeglice su... Jevreji su... Amerikanci su... itd.

Napomena: Možete odlučiti da povežete osjetljivije početnike s regionalnim etničkim grupama ili s ranjivim i marginaliziranim grupama, ali imajte na umu da to stvara veći rizik od izazivanja ozlojeđenosti u vašoj grupi i može dovesti do negativnog presedana ako se ne postupa pažljivo. Na primjer, jedan internetski izvor izvještava o sljedećim stereotipima koji se odnose na nacionalne grupe na Zapadnom Balkanu: *Slovenci (pristojni i nespretni), Hrvati (agresivni i sportisti), Bošnjaci (trgovci i preprodavači), Srbi (agresivni i vole turbo-folk muziku), Makedonci (uzurpiraju grčku historiju), kosovski Albanci (poslastičari i imaju mnogo djece), Crnogorci (pospani i lenji)*,²⁵ *Romi (prosjaci i prevaranti)*.²⁶

2. Dajte učesnicima nekoliko trenutaka da razmotre fraze. Zatim ih zamolite da podijele svoje

24. Prilagođeno iz: Suočavanje s historijom i sobom, <https://www.facinghistory.org/resource-library/teaching-holocaust-and-human-behavior/stereotypes-and-single-stories>

25. Izvor: <https://www.nationalstereotype.com/balkan-stereotypes/>

26. Izvor: <https://theconversation.com/to-europes-shame-roma-remain-stigmatised-outsiders-even-when-they-live-in-mansions-95468>

reakcije. Navedite učesnike na zaključak da su izjave previše uopćene da bi bile istinite; potaknite ih da prepoznaju da je također nepravedno davati takve generalizirane izjave. Pomozite učesnicima da stvore vezu između fraza i pojma stereotip.

3. Neka učesnici rade u parovima 5 minuta i neka zapišu druge stereotipe koje su možda čuli ili o kojima su razmišljali. Nakon toga okupite grupu i zatražite primjere. Zatim ih zamolite da podijele svoje reakcije.

4. Razgovarajte:

- Jeli neko nekada vas stereotipizirao (odnosno pretpostavio nešto o vama, na osnovu jednog aspekta vašeg identiteta)?
- Jeli to bila pozitivna ili negativna pretpostavka?
- Kako ste se osjećali?
- Kako ste odgovorili?

5. Mapa uma „Stereotip“ (10 minuta): Recite učesnicima da se pretpostavke koje stvaramo jedni o drugima ponekad zasnivaju na stereotipima. Vodite učesnike kroz korake Mape uma kako biste kod njih razvili razumijevanje stereotipa.

Neka učesnici na sredini stranice velikim slovima napišu riječ „stereotip“. Zatim neka izmoghaju o riječima, primjerima i osjećanjima koje povezuju sa stereotipima i neka ih organiziraju oko ključne riječi na svojoj stranici.

6. Neka učesnici podijele svoje mape uma sa svojim partnerom. Svoje mape mogu revidirati dodatnim idejama koje proširuju ili izazivaju njihovo razmišljanje. Zatražite primjere od grupe i zapišite ih na mentalnu mapu razreda koju ćete objesiti u prostoriji, da bi joj se mogli vraćati tokom lekcije.

7. Radne definicije (7 min): Zamolite učesnike da zapišu „radnu definiciju“ *stereotipa* ispod svoje mape uma, koristeći informacije sa svojih mapa uma i iz njihovih diskusija. Zamolite volontere da podijele svoje ideje kako bi stvorili radnu definiciju stereotipa za razred, koju zatim možete dodati na mapu uma razreda.

8. Objasnite vezu između **stereotipa, predrasuda i diskriminacije** (10 min):

Stereotip je pojednostavljeno vjerovanje o grupi ljudi koje je generalizirano za sve pripadnike grupe. Neki su stereotipi pozitivni, drugi negativni. Stereotipi se obično zasnivaju na predrasadama i često su pod uticajem medijskih prikaza „drugih“.

Predrasude su unaprijed stvoreni sudovi ili stavovi o osobi ili grupi zasnovani na pretpostavkama, a ne na činjenicama. Međugrupne predrasude imaju sljedeće karakteristike:

- Zasnivaju se na stvarnim ili zamišljenim razlikama između grupa.
- Pridaju vrijednosti tim razlikama na način koji donosi korist osobi/grupi koja donosi sud.
- Uopćeni su i odnose se na sve pripadnike ciljne grupe.

Diskriminacija se javlja kada se predrasude pretoče u djelo.

Primjer:

- *Osoba koja kaže da su „svi Crnogorci lijeni“ izgovara **stereotip**.*
- *Osoba koja kaže: „pošto je Crnogorac, mora biti lijen“ kriva je za **predrasudu**.*
- *Ko odbije zaposliti Crnogorca na osnovu ovog stereotipa i predrasuda, kriv je za **diskriminaciju**.*
- *Nisu svi stereotipi uzrok diskriminacije, ali mnogi jesu.²⁷*

9. Objasnite da su **etnocentrizam** i **nacionalizam** primjeri kako se stereotipi, predrasude i diskriminacija koriste za promociju interesa jedne grupe nad drugima. Zamolite učesnike da uvrste ove dodatne koncepte u svoje mape uma i povežu ih s drugim idejama koje su prethodno zabilježili.

////////////////////////////////

27. Izvor: <https://www.facinghistory.org/holocaust-human-behavior/stereotyping>

10. Objasnite da ponekad imamo predrasude, a da toga nismo ni svjesni. To se naziva **implicitna pristranost**. „Misli i osjećaji su „implicitni“ ako ih nismo svjesni ili se varamo u vezi s njihovom prirodom. Pristrasni smo kada, umjesto da budemo neutralni, favoriziramo neku osobu, odnosno grupu ljudi (ili osjećamo odbojnost prema njoj, odnosno prema njima). Stoga termin „implicitna pristranost“ koristimo za opisivanje situacija kada gradimo stav prema ljudima ili povezujemo stereotipe s njima, bez svjesnog znanja. Prilično čest primjer toga zabilježen je u studijama koje pokazuju da bijelci kriminal često povezuju s crncima, a da nisu svjesni da to čine.“²⁸

10. Zatražite od grupe ideje o tome šta ljudi mogu učiniti kako bi **spriječili i savladali** stereotipe, predrasude i diskriminaciju. Zabilježite njihove ideje na tabli ili flipčartu. Evo nekoliko primjera kako bismo se trebali ponašati:

- Zadržati za sebe pretpostavke o drugima, sve dok ne budemo u prilici da ih bolje upoznamo
- Tretirati svaku osobu kao pojedinca, a ne kao predstavnika određene grupe
- Zauzeti se za neku osobu kada primijetimo da se prema njoj postupa s predrasudama. Raskrinkati pretpostavke i pokazati solidarnost.
- Insistirati na jednakom tretmanu svih ljudi bez obzira na rod, rasu, etničku pripadnost, religiju, nacionalnost itd.
- Kontrolirati pristrasno ili diskriminatorno ponašanje ili govor nas samih i mijenjati se po potrebi
- Prozivati predrasude i diskriminaciju kad se uoče („imenovati i osramotiti“)
- Zagovarati nediskriminatorne zakone i politike u našim školama, zajednicama, institucijama i u vlasti.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Stereotipi, predrasude i diskriminacija prepreke su interkulturalnom dijalogu.
- Da bi se savladale ove prepreke interkulturalnom dijalogu, potrebno je srušiti njihovu iskrivljenu logiku i zamijeniti je nijansiranijim, tačnijim i inkluzivnijim razumijevanjem.
- Sam interkulturalni dijalog to omogućava: upoznavanje i interakcija s drugima u sigurnom i kooperativnom okruženju pomaže nam da shvatimo da imamo puno toga zajedničkog i da ono što druge čini jedinstvenima nije prijetnja našoj sopstvenoj jedinstvenosti i obrnuto.

Nasilništvo, govor mržnje i zločini iz mržnje

Govor mržnje je ekstremni oblik nasilne komunikacije. Govor mržnje, nasilništvo i cyber nasilništvo, kao i drugi oblici agresije i nasilja, su destruktivni.

„Govor mržnje definiran je kao govor kojim se vrijeđaju, napadaju i upućuju prijetnje grupama ili pojedincima na osnovu njihove etničke pripadnosti, boje kože, vjere, roda, seksualne orijentacije itd. Može biti usmjeren i protiv različitih političkih i drugih mišljenja ili društvenih slojeva. Govor mržnje se izražava radi izazivanja prezira prema osobi ili grupi, poticanja diskriminacije ili neprijateljstva, provociranja kritika iz okruženja, stvaranja osećaja nesigurnosti i straha, izazivanja i provociranja nasilja i kreiranja stava da je takvo

28. Izvor: <https://perception.org/research/implicit-bias/>

ponašanje općenito prihvaćeno, tolerirano i prošlo bi nekažnjeno. Kao rezultat izloženosti govoru mržnje stvaraju se emocionalni stres, osjećaj manje vrijednosti, poniženje i gubitak ljudskog dostojanstva i osporava se pravo na jednakost, što sve ostavlja posljedice na ličnom, emocionalnom i socijalnom polju funkcioniranja pojedinca ili grupe. Svjedoci smo sve veće prisutnosti govora mržnje u političkom diskursu i javnoj sferi, kao i na Internetu. Srećemo ga na društvenim mrežama koje koriste mladi, ali i u javnom prostoru, kojem smo svi izloženi, bilo na Internetu, bilo izvan njega”.²⁹

Govor mržnje, bilo na Internetu ili izvan njega, ugrožava osnovna ljudska prava. Pravo na slobodu izražavanja isključuje bilo koji oblik izražavanja koji potiče mržnju i sukobe, a mnoge zemlje imaju zakone kojima se takve aktivnosti kažnjavaju.

Internet može funkcionirati kao „eho komora“, pojačavajući i potvrđujući ekstremistička uvjerenja. Stoga je obrazovanje o digitalnoj pismenosti od vitalne važnosti kako bi se mladim ljudima omogućilo da se bave ne samo doslovnim značenjem materijala s kojima se susreću na Internetu, već i sa komunikacijskim svrhama tih materijala. Pored toga, trebaju im vještine da identificiraju izmišljene vijesti na Internetu (na primjer, provjerom autorstva, provjerom da li izvori podataka navedeni u priči podržavaju iznesene stavove, provjerom drugih nezavisnih izvora informacija koji bi potkrepili priču, provjerom datuma korištenih fotografija itd.).

Iako zakoni i kazne mogu ograničiti aktivnosti zasnovane na mržnji, oni ne mogu transformirati temeljne uzroke. Destruktivni stavovi i ponašanja trajat će sve dok se ne posveti pažnja njihovim temeljnim uzrocima. Mržnja je često vanjski izraz duboko ukorijenjenih strahova i bijesa povezanih s uočenom prijetnjom ili nezadovoljenom potrebom. Brojni faktori mogu povećati osjećaj ranjivosti kod mlade osobe što dovodi do negativnog razmišljanja, mržnje i radikalizacije. Neki od ovih faktora uključuju probleme kod kuće, udaljavanje od drugih, sukobe oko identiteta, nedostatak pozitivnih uzora, nedostatak izloženosti alternativnim pogledima, iskustva diskriminacije, lišavanja ili marginalizacije, iskustva nepravde i kao i razočaranje u lidere i nenasilni pristup rješavanju problema.³⁰

Suprotstavljanje i spriječavanje govora mržnje

Postoji niz strategija koje se mogu primijeniti za suprotstavljanje ekstremističkim narativima. **Kontranarativi** su dizajnirani da direktno ospore, dekonstruiraju, diskreditiraju i demistificiraju nasilne ekstremističke narative opovrgavanjem dezinformacija i osporavanjem ekstremističke ideologije pomoću emotivnih apela, teologije i drugih argumenata. Cilj kontra-narativa je razotkriti licemjerje i laži ekstremista odvratile populacije koje su podložne vrbovanju. **Alternativni narativi** imaju za cilj da pruže uvjerljivu alternativu ekstremizmu mobiliziranjem pažnje javnosti oko onoga „za“ šta glasamo, a ne oko toga što dobija naš glas „protiv“. To se često postiže postavljanjem pozitivnih poruka i priča koje promoviraju društvene vrijednosti tolerancije, otvorenosti, inkluzije, slobode i demokratije. (Za primjere pogledajte RAS, 2019).³¹

29. Izvor: Ujedinjene nacije (2018), Priručnik Dijalog za budućnost, str. 32-33

30. Izvor: Vijeće Evrope (2018), Kompetencije za demokratsku kulturu: svezak 3, poglavlje 6.

31. Izvor: Mreža za svjesnost o radikalizaciji (RAN) (2019). Spriječavanje radikalizacije ka terorizmu i nasilnom ekstremizmu: pružanje kontra ili alternativnih narativa. Evropska unija. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-best-practices/docs/delivering_alternative_narratives_en.pdf

Iako se govor mržnje ne bi trebao tolerirati, izražavanje neprijateljstva u situaciji učenja može se transformirati u priliku za bavljenje nekim temeljnim strahovima i potrebama s kojima se mladi ljudi možda bore. Kada mladi izražavaju mržnju, treneri imaju na raspolaganju nekoliko strategija koje mogu primijeniti za suzbijanje te mržnje:

1. Povucite crtu	<i>Kako biste ukazali da je odabir riječi nepoželjan ili da ne predstavlja vaše mišljenje ili mišljenje organizacije.</i>	<p>Uopće se ne slažete sa onim što se govori ili kako se govori. Možda niste imali argumente ili ih niste mogli iznijeti, da biste to pokazali, ali jasno ste istakli svoje stajalište.</p>
2. Prijavite	<i>Kako bi se javno objavljena poruka mržnje suzbila.</i>	<p>U slučaju da se poruke mržnje objavljuju u javnom domenu, možda ćete trebati odmah poduzeti mjere kako biste spriječili njihovo širenje. To možete učiniti suočavanjem sa osobom koja je poslala poruku mržnje, vlasnikom profila ili platforme, kako bi je uklonio, ili prijavom društvenij mreži ili administratoru stranice na kojoj je poruka objavljena. Također možete kontaktirati vruće linije, vlasti ili policiju kako biste prijavili diskriminaciju.</p>
3. Opovrgnite	<i>Kako biste mogli opovrgnuti ili raskrinkati poruku mržnje ili represivni narativ, pokazujući da je ona zapravo netačna.</i>	<p>Ako odlučite da pokušate opovrgnuti poruku mržnje, važno je suprotstaviti joj se činjenicama koje joj protivrječe i dokazati njenu irelevantnost.</p>
4. Ponudite alternative	<i>Kako biste pružili kontranarativ koji pokazuje da postoji drugačiji način.</i>	<p>Možda odlučite ne reagirati direktno, već promovirati alternativne narative koji nude pozitivne perspektive. Analiza sukoba pomoći će vam da bolje razumijete kontekst i moguće nezadovoljene potrebe koje mogu osobu ili grupu navesti na govor mržnje. Tada možete sarađivati s drugima kako biste osmislili alternativne narative koji nude pozitivne poruke. „Pružanjem tačnih informacija, korištenjem humora i pozivanjem na emocije o temama, kao i uzimanjem u obzir različitih perspektiva i pogleda“, alternativni narativ može učiniti razliku (WE CAN! (MOŽEMO!), VE, str. 12) Napomena: stvaranje novog miroljubivog narativa ne događa se preko noći; treba ga strateški razvijati i integrirati.</p>
5. Vodite dijalog	<i>Kako biste razumjeli odakle dolaze i potražili zajedničko rješenje.</i>	<p>Direktnija strategija je uključivanje u dijalog koristeći nenasilnu komunikaciju. Dijalog nije ubjeđivanje drugih, već razumijevanje potreba i onoga što ih pokreće. Iako se ova strategija čini prikladnijom ako poznajete počinitelje, uvijek možete pokušati čak i sa savršenim neznancima i može biti vrlo korisna. Dijalog je najbolji u kombinaciji sa strategijama zajednice za promociju inkluzivne pripadnosti i dobiti svih pripadnika, posebno onih koji osjećaju da su najviše izostavljeni i frustrirani.</p>

Prilagođeno iz: Mediawijs. Citirano u UNOY 2018.

AKTIVNOST 1.9 Online nasilništvo

Pregled:	○ Tokom ove aktivnosti učesnici uče da prepoznaju različite oblike nasilništva i ozbiljne socijalne i emocionalne uticaje koje ono može imati na mlade. Učesnici se također upoznaju s nizom strategija za spriječavanje i bavljenje nasilništvom. Kroz raspravu o primjerima scenarija, grupa vježba i odlučuje kako da odgovori.
Složenost:	○ Nivo 2
Veličina grupe:	○ Do 30
Vrijeme:	○ 90 min
Ciljevi:	○ Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Prepoznati različite oblike nasilništva; • Prepoznati veze između nasilništva na Internetu i izvan njega; • Identificirati različite načine reagiranja na cyber nasilništvo; • Podići svijest o važnosti odgovora na nasilništvo.
Metode:	○ Mozgalice, analiza scenarija
Materijali:	○ Flipčart papir; flomasteri; traka; projektor; ekran; internet konekcija
Priprema:	○ Napravite 4 znaka na A4 papiru i svaki zalijepite u drugi ugao prostorije. Znakovi bi trebali glasiti: <i>Ništa, Odgovoriti nasilniku, Prijaviti ponašanje, Nešto drugo.</i>
Postavke u prostoriji:	○ Osigurajte dovoljno prostora za kretanje učesnika.

Instrukcije:

Počnite tako što ćete pitati učesnike šta za njih znači pojam „nasilništvo“. Potaknite ih da razmisle o različitim načinima na koje ljudi mogu pokazati nasilništvo prema drugima.

Ukažite na znakove u uglovima prostorije i objasnite da ćete pročitati nekoliko različitih scenarija. Svako bi trebao odabrati jednu od sljedećih opcija koja najbolje odgovara onome što bi uradio:

- Ne uraditi ništa
- Odgovoriti nasilniku / nasilnicima
 - Na primjer, započeti diskusiju, uzvratiti udarac ili nešto treće. Ako je nasilnik nepoznat, ova opcija može biti irelevantna.
- *Prijaviti ponašanje*
 - Na primjer, nastavniku, roditelju, administratoru stranice ili drugom organu.

- *Nešto drugo*
 - Na primjer, uključiti druge u diskusiju, uspostaviti „grupu solidarnosti“ itd. Pitajte učesnike za dalje ideje.

Objasnite da bi nakon čitanja svakog od scenarija učesnici trebali otići do ugla koji najviše podsjeća na način na koji bi vjerovatno odgovorili. Recite im da budu iskreni iskreni u pogledu onoga što misle da bi uradili!

Pročitajte prvi scenarij i dajte učesnicima vremena da odaberu svoj ugao. Kada zauzmu položaj, zamolite nekolicinu u svakoj grupi da objasne zašto su odabrali takav odgovor. Zatim pročitajte sljedeći scenarij i nastavite dok ne osjetite da je diskutovano o dovoljnom broju slučajeva.

Scenariji:

1. Primili ste neke uvredljive e-poruke i tekstualne poruke s adresa ili brojeva koje ne prepoznajete. Neke od njih su prijeteće; čini se da vas nasilnici poznaju. Šta ćete učiniti?
2. Neki ljudi s vašeg fakulteta uredili su neke od vaših fotografija i postavili ih na Internet s neugodnim komentarima. Mislite da znate ko je to. Šta ćete učiniti?
3. Dječak drugačijeg etničkog/vjerskog porijekla upravo se pridružio vašem razredu. Vaši prijatelji ga ismijavaju i počeli su objavljivati zle šale o njemu na svojim društvenim mrežama. Stalno vam ponavljaju da retvitujete ili ponovo objavite viceve. Šta ćete učiniti?
4. Grupa učenika iz vašeg razreda širi uznemirujuće glasine o vama na stranicama društvenih mreža. Mnogi školski drugovi sada neće razgovarati s vama. Čak i vaši prijatelji počinju misliti da su glasine istinite. Šta ćete učiniti?
5. Djevojčicu koju poznajete, Mašu, u početku su nazivali „debelom“ i „ružnom“, a onda je to postalo gore i počeli su je zvati „drolja“, mnogo prije nego što je uopće razumjela značenje te riječi. Kad se ošišala jer se tako osjećala bolje, nadimak se promijenio u „lijepi dječak“. Maša je bila toliko zlostavljana da je molila majku da je školuje kod kuće. Željela je pobjeći od užasne mladosti u školi, ali majka je to odbila. Nasilništvo se nastavilo kod kuće putem društvenih mreža. Šta ćete učiniti?

Informativna sesija

Za informativnu sesiju o aktivnosti, možete postaviti neka od sljedećih pitanja:

- *Kako vam se čini aktivnost?*
- *Na koje scenarije mislite da je najteže odgovoriti i zašto?*
- *Mislite li da svi predstavljaju nasilništvo?*
- *Jeste li se ikada susreli sa nasilništvom ili cyber nasilništvom – bilo kao žrtva, počinitelj ili svjedok (slučajni prolaznik)?*
- *Ko se smatra svjedokom (slučajnim prolaznikom) i kakva je njihova uloga u sprječavanju i zaustavljanju nasilništva?*
- *Šta možete reći o vezi između nasilništva na Internetu i izvan njega?*
- *Postoje li neke bitne razlike?*
- *Je li vas aktivnost potaknula da na nasilništvo / cyber nasilništvo gledate na drugačiji način?*
- *Da li vas je aktivnost nagnala na razmišljanje da biste u budućnosti mogli drugačije reagirati?*
- *Šta možete učiniti protiv cyber nasilništva?*
- *Ko bi trebao poduzeti mjere za sprječavanje cyber nasilništva? Kakva bi trebala biti uloga medijskih mreža, pružalaca usluga, policije, roditelja, školskih vlasti i tako dalje?*

Savjeti za facilitatora

- Učesnici će možda željeti odabrati više opcija, odnosno i da odgovore nasilnika i da prijavljive zlostavljanje. U tom slučaju, recite im da zauzmu onaj ugao koji im se čini najvažnijim, a zatim im dajte priliku da objasne svoj stav.
- Imajte na umu da su neki učesnici možda izloženi nasilništvu, možda čak i od nekoga u grupi.
- Morat ćete voditi računa o različitim ličnim potrebama ili sukobima i ne smijete pritiskati nikoga da odgovori ako izgleda da nije voljan to učiniti.
- Ako ima učesnika koji se suočavaju s nasilništvom, aktivnost može na površinu iznijeti njihove probleme, navodeći ih da prepoznaju svoju potrebu za daljom podrškom. Morate ili jasno staviti do znanja da takvu podršku možete ponuditi – u povjerenju – ili biste trebali imati alternativne sisteme podrške na koje im možete ukazati. Prije aktivnosti, možda ćete htjeti istražiti postojeće lokalne ili nacionalne službe, poput linija za pomoć ili organizacija koje nude podršku žrtvama.
- Ako učesnici nisu upoznati sa cyber nasilništvom ili se čini da ne prepoznaju njegovu štetnu prirodu, mogli biste pružiti neke osnovne informacije kako biste podigli njihovu svijest o problemu i pristupima koje su drugi ljudi primijenili.

Ideje za akciju

Na osnovu odgovora, facilitator može razgovarati i o različitim načinima nastavka aktivnosti, na primjer, podizanju svijesti o problemu (na Internetu ili izvan njega), uspostavljanju grupe za podršku ili solidarnost, provođenju politike protiv nasilništva u grupi ili pokretanje kampanje „Ne Internet nasilništvu“ itd.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Nasilništvo je ciljano ponašanje s namjerom da se osramoti, ponizi, manipulira i/ili zastraši druga osoba;
- Nasilništvo ima mnogo oblika, kako na Internetu tako i izvan njega;
- Pojedinci koji su maltretirani često su previše uplašeni, postidjeni ili osramoćeni i ne mogu prijaviti takvo ponašanje;
- Psihološki i socijalni efekti nasilništva na žrtve mogu biti doživotni;
- Nažalost, odrasli i vladini službenici izvještaje o nasilništvu ne uzimaju uvijek ozbiljno, iako bi trebali;
- Postoje brojne strategije koje mladi ljudi, institucije i zajednice mogu primijeniti za spriječavanje, zaustavljanje i posvećivanje pažnje nasilništvu.

AKTIVNOST 1.10 Netolerancija, rasizam i ksenofobija³²

Pregled:	○ Ova aktivnost ispituje temeljne uzroke netolerancije, ksenofobije i pronalaženja žrtvenih jaraca na dubljem nivou. Kao poticaj, koriste se fotografije najnovijih vijesti za pokretanje razmišljanja i rasprave o uzrocima i posljedicama rastuće ksenofobije i nacionalizma u Evropi.
Složenost:	○ Nivo 3
Veličina grupe:	○ 8 – 20
Vrijeme:	○ 60 min
Ciljevi:	○ Prepoznati simptome i uzroke netolerancije i ksenofobije.
Metode:	○ Analiza fotografija, diskusija, mapa uma
Materijali:	○ Fotografije netolerantnog i ksenofobnog ponašanja / protesta / grafita; štampani obrazac
Priprema:	○ Odaberite i odštampajte fotografije ili iskoristite unaprijed dostavljene primjere slika
Postavke u prostoriji:	○ Bilo kakve

Instrukcije:

Uvod: U ovoj ćemo aktivnosti razmisliti o tome zbog čega se ljudi ponašaju netolerantno i nasilno prema drugima. U produžetku sesije naučit ćemo šta možemo učiniti da spriječimo širenje netolerancije u našem društvu.

Vizuelna pomoćna sredstva i diskusija: „Pokazat ću vam neke slike iz vijesti i želio bih da opišete šta mislite da se događa.“ Pokažite slike netolerantnog i ekstremističkog ponašanja [pogledajte predložene slike ili odaberite svoje]. Vodite grupu kroz diskusiju uz pomoć sljedećih pitanja. Izrazite zahvalnost za doprinos svakog učesnika.

- Šta vidite na ovim slikama?
- Šta se ovdje događa?
- Zašto se kod nekih grupa javljaju bes i netrpeljivost prema drugim grupama?
- Šta mislite kako se ljudi osjećaju u vezi sa ovom vrstom netolerancije?

Definicije: Angažujte grupu da pokuša definirati sljedeće ključne pojmove, a zatim rezimirajte.

- Šta je „netolerancija“? Netolerancija znači nespremnost za prihvaćanje uvjerenja / stilova života / ponašanja koja se razlikuju od sopstvenih.
- Šta je „ksenofobija“? Strah i mržnja prema nepoznatima ili strancima, ili prema bilo čemu što je nepoznato ili strano.

32. Izvor: „Naslikajte kurikulum promjena“ autorke Sara Clarke-Habibi za produkcijsku kuću Off-Centre Productions, London, 2019.

Ukažite grupi na to da ljudi koji se ponašaju na netolerantan i/ili ksenofobičan način često **pokušavaju kriviti drugu osobu**, „drugačiju“ osobu, za svoje probleme i agresivno ponašanje (to se naziva pronalaženjem žrtvenog jarca). Ali to nije pravi uzrok. Važno je razumjeti stvarne uzroke kako biste pronašli načine da ih transformirate.

Na primjer, na Zapadnom Balkanu, društva i dalje pokazuju visok nivo međusobnog optuživanja, stereotipiziranja i predrasuda, i to upravo među svojim raznolikim zajednicama, uporno nastavljajući sukobe i ometajući razvoj socijalnog mira i napretka. Mladi nasljeđuju narative o prošlosti regije koji su usredotočeni na krivnju i podjele, a ne na pomirenje i saradnju.

Mapiranje uma: Uz pomoć flipčarta kreirajte konceptualnu mapu ili dajte svakom učesniku papir da kreira svoju mapu. U središtu napišite „Uzroci netolerancije“ i zaokružite te riječi. Potaknite grupu postavljanjem pitanja u nastavku i usmjeravajte učesnike dok kreiraju svoju konceptualnu mapu sa sljedećim ključnim riječima. Pomozite grupi da definira svaku ključnu riječ, bilo usmeno ili pismeno.

Poticajno pitanje: „Koji su po vašem mišljenju osnovni uzroci netolerancije i diskriminacije na Zapadnom Balkanu?“

Odgovori trebaju sadržavati sljedeće:

- **Neznanje i strah:** kada ljudi različitih rasa, religija, nacija i kultura nemaju međusobni kontakt, boje se onoga što ne znaju, boje se onoga što je „drugačije“, vjerujući da to predstavlja prijetnju njihovom načinu života.
 - Neznanje znači nedostatak znanja, informacija, svijesti ili razumijevanja.
 - Strah je osjećaj tjeskobe zbog percipirane opasnosti, bola ili štete.

Poticajna pitanja:

- O čemu postoji neznanje kod ljudi?
- Čega se ljudi plaše?
- Šta još vodi ljude ka netoleranciji?

- **Stereotipi i predrasude** se često uče u kućama i putem medija
 - Stereotip je široko rasprostranjena (pojednostavljena) slika ili ideja o tipu osobe ili stvari. Stereotipi se zasnivaju na neznanju. Zatražite nekoliko primjera iz grupe.
 - Predrasuda je prethodno donesen sud – unaprijed stvoreno i neosnovano mišljenje o nekome ili nečemu, koje vas sprječava da ih upoznate i koje obično vodi prema nenaklonosti, neprijateljstvu ili nepravednom ponašanju prema njima.

Poticajno pitanje:

- Koji su neki od stereotipa i predrasuda koje ljudi izražavaju ovdje, u školi ili na ulici?

- **Frustracija i bijes:** zasnovani na nezadovoljstvu načinom na koji se društvo kreće i tjeskoban osjećaj da ne postoji način da se stvari promjene na bolje.
 - Frustracija znači uzrujanost zbog toga što ne možete postići to što želite, često povezana sa percepcijom da drugi ljudi ili okolnosti sprječavaju vaš uspjeh.

Poticajno pitanje:

- Zbog čega su ljudi frustrirani i bijesni ovdje?

- **Pronalaženje žrtvenog jarca** znači kriviti druge za svoje probleme / probleme u vašem društvu
 - Natjerati druge ljude da pate zbog stvari zbog kojih ste uznemireni, umjesto da sami preuzmete odgovornost ili okrivite stvarnog prestupnika.

Poticajno pitanje:

- *Koga ljudi krive za svoje probleme ovdje?*

Diskusija: Vodite grupu kroz diskusiju o sljedećim pitanjima.

- Da li ste ikada vidjeli/čuli da se ljudi ponašaju netolerantno (na ulici / u autobusu / u prodavnicama / u školi, itd.) Šta se dogodilo?
- Kako ste se osjećali zbog tog iskustva?
- Da li se iko ikada ponašao prema vama sa predrasudama ili netrpeljivošću?
- Kako ste zapravo željeli da se prema vama ponašaju?

Kao odgovor na ova pitanja, učesnici mogu navesti rasističke komentare ili šale, grafite mržnje, tuče. Oni mogu reći da su se osjećali šokirano, posramljeno, loše, bijesno, uplašeno, frustrirano. Mogu navesti želju da se prema njima postupa s poštovanjem, kao s jednakima, da osjete uključenost, normalnost, sigurnost itd.

Slušajte priče učesnika i pokažite uvažavanje za njihova iskustva s predrasudama i/ili nasilništvom. Pokažite empatiju.

Završni krug: Zaokružite aktivnost sa završnim krugom, kako slijedi:

- Provjerite s grupom kakve su im misli i osjećanja: *Kako se osjećate nakon ove diskusije?* [Možete olakšati učesnicima da podijele svoje osjećaje tako što će se neki predmet (štap, kamen, nešto drugo kao simbol) predavati ukруг među učesnicima. Onaj ko ga drži, može govoriti. Odgovore možete modelirati tako što ćete sami odgovoriti na pitanje, a zatim predati predmet sljedećoj osobi.]
- Za očekivati je da učesnici budu reflektivni. Neki možda ne mogu iskazati kako se osjećaju. Neki učesnici mogu reći da osjećaju zabrinutost, bijes, anksioznost. Drugi mogu biti energični.
- Pohvalite odgovore učesnika i zamolite druge da podignu ruke ako imaju slična osjećanja (grupirajte slična osjećanja, tako da se niko ne osjeti izdvojenim).
- Sumirajte slažući se da su netolerancija i predrasude štetne za zajednice. Završite sesiju pozitivno dajući učesnicima do znanja da ljudi i društva mogu puno toga učiniti kako bi spriječili i smanjili predrasude, mržnju i nasilje među ljudima. Na predstojećim sesijama naučićete o alatima i strategijama transformiranja netolerancije, ksenofobije i diskriminacije. [Pogledajte na primjer aktivnost 3.7]



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Netolerancija i ekstremizam imaju mnogo oblika;
- Glavni uzroci netolerancije su neznanje i strah, stereotipi i predrasude, frustracija i pronalaženje žrtvenih jaraca među drugima zbog problema u društvu;
- Većina ljudi – bez obzira na nacionalno porijeklo, rasu, vjeru, dob, pol, seksualnu orijentaciju, obrazovanje, socijalnu klasu ili sposobnost – jednostavno žele biti prihvaćeni i vrjednovani onakvima kakvi jesu.
- Mladi mogu igrati važnu ulogu u spriječavanju i transformaciji netolerancije u svojim porodicama, društvenim krugovima, zajednicama i društvu, držeći pod kontrolom sopstveni strah i predrasude, pomažući drugima da vide dalje od stereotipa i aktivnijim učešćem u rješavanju društvenih izazova.

Primjeri slika



Vijesti

U Njemačkoj skoro 1.000 anti-islamskih zločina u 2017. godini

Oktobar 2019

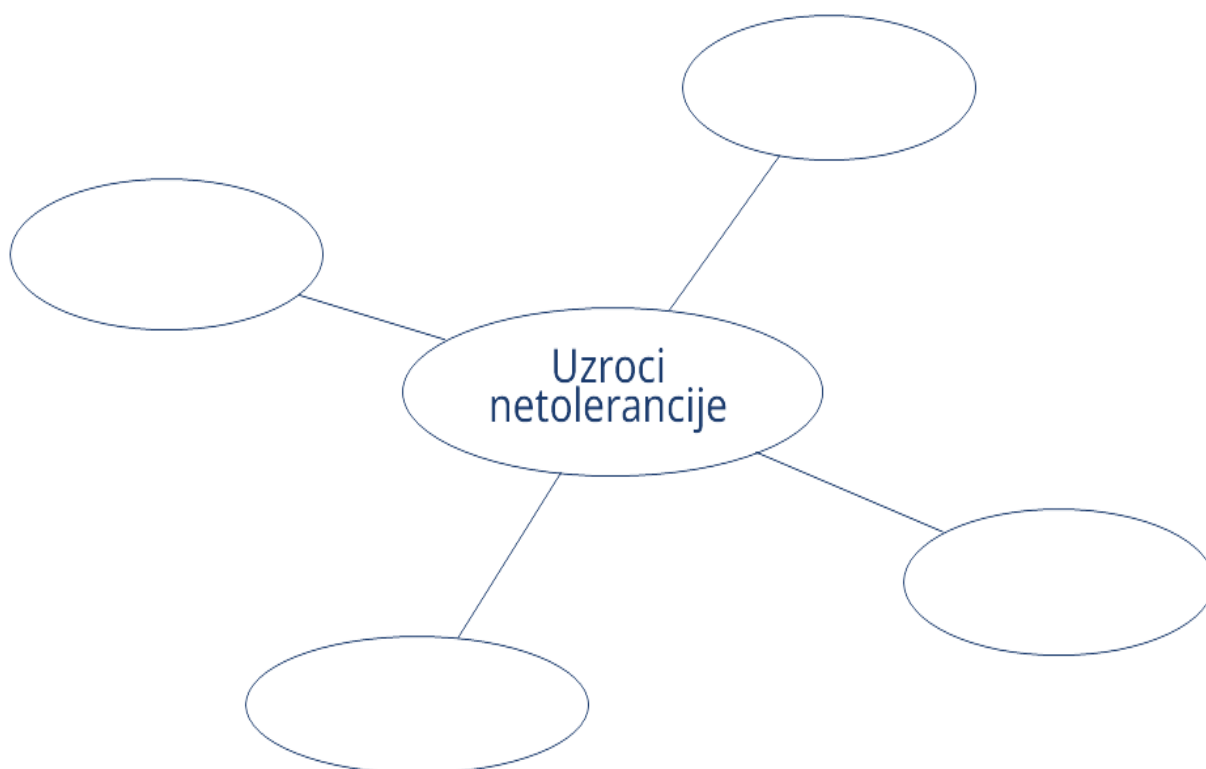
Zločini iz mržnje za pet godina udvostručeni u Engleskoj i Velsu



Hate crimes on rise in Greece amid surge in 'nationalist populism'

19 APR 2019

Štampani obrazac



Poštovanje različitosti

Poštovanje je od suštinskog značaja za interkulturalnu kompetenciju.³³ Bez poštovanja, komunikacija sa drugim ljudima postaje ili suparnička ili prinudna. U suparničkoj komunikaciji, cilj je „pobijediti“ drugu osobu u pokušaju dokazivanja „superiornost“ sopstvenih stavova nad njihovim. U prinudnoj komunikaciji, cilj je nametnuti, prisiliti ili izvršiti pritisak na drugu osobu da napusti svoj stav i da zauzme stav drugog učesnika u komunikaciji. Ni u jednom od ova dva slučaja nema niti poštovanja za drugu osobu, niti pokušaja uzimanja u obzir stavova drugih ljudi. Bez poštovanja, dijalog gubi svoje ključne karakteristike otvorene razmjene mišljenja, pomoću kojih pojedinci različitih kulturnih opredjeljenja mogu steći razumijevanje perspektiva, interesa i potreba drugih.

Poštovanje se zasniva na shvatanju da druga osoba ima urođenu vrijednost i zaslužuje nečiju pažnju i interese. Poštovanjem se prepoznaje dostojanstvo druge osobe i potvrđuje njeno pravo na izbor i zalaganje za svoje stavove i način života. Interkulturalni dijalog stoga zahtijeva poštovanje dostojanstva, jednakosti i ljudskih prava drugih. Također zahtijeva kritičko promišljanje odnosa između kulturnih grupa i između većinskog i manjinskog stanovništva. Stavovi manjina, uključujući, ali ne ograničavajući se na stavove mladih iz ranjivih, marginaliziranih i teško dosegljivih sredina, obogaćuju diskusiju i nikada ne bi trebali biti isključeni.³⁴

33. Preuzeto iz: Vijeće Evrope (2018), Kompetencije za demokratsku kulturu: tom 1, str. 24

34. Ibid.

AKTIVNOST 1.11 Sve što dijelimo³⁵

Pregled:	○ Da prepoznamo da s ljudima koji nam se čine drugačijim, često dijelimo zajednička iskustva i interese, a da se oni koji izgledaju slični nama često razlikuju na razne načine.
Složenost:	○ Nivo 1
Veličina grupe:	○ 10+
Vrijeme:	○ 30 min
Ciljevi:	○ Učesnici su svjesni sličnosti i razlika između članova njihove grupe. Učesnici prepoznaju da pretpostavke zasnovane na fizičkim svojstvima ili „prvom utisku“ mogu zavarati.
Metode:	○ Fizička vježba
Materijali:	○ Traka za maskiranje
Priprema:	○ Pripremite izjave za čitanje.
Postavke u prostoriji:	○ Otvoreni prostor. Pomoću trake za maskiranje, u prostoriji napravite 4 okvira (kvadrate na podu) u kojima će se učesnici okupljati. Ostavite prazan prostor u sredini prostorije.

Instrukcije:

- 1. Stavljanje ljudi u okvire:** Zamolite učesnike da se grupiraju u četiri ugla prostorije prema vidljivim/fizičkim karakteristikama koje ste se prethodno odabrali: na primjer, muški / ženski / drugog roda, niski ili visoki, svijetle ili tamne kose, sa ili bez invaliditeta itd. Prema ovim kriterijima oni će biti «unutar kutija», odnosno u kvadratima na podu. Oni predstavljaju površne kategorije u koje ljudi često stavljaju druge na osnovu fizičkog izgleda, koji se stoga ponekad povezuju sa stereotipima i predrasudama.
- 2. Izlazak iz okvira:** Pročitajte sljedeće izjave i zamolite ih da pređu u sredinu ako se izjava odnosi na njih. Izjave treba nadograđivati od laganih ili šaljivih do značajnijih ili ozbiljnijih u odnosu na društveni kontekst u kojem se odvija lekcija ili obuka. Na primjer, izjave se mogu protezati kako slijedi:
 - Imate smeđu kosu / plave oči
 - Plašite se pauka
 - Imate sestru / brata / oboje
 - Volite da plešete / pjevate / svirate gitaru / slušate heavy metal
 - Vegetarijanac ste / netolerantni ste na gluten
 - Vi ste introvertni/ekstrovertni
 - Bili ste u Africi / Južnoj Americi / Aziji

35. Izvor: UNOY (2018), str. 32

- Stalo vam je do okoliša / budućnosti planete
 - Protestirali ste zbog nečega s čime ste strastveno povezani
 - Zaljubljeni ste / srce vam je slomljeno
 - Nikada vas nisu maltretirali / maltretirali ste druge
 - Izgubili ste nekoga sa kim ste bili bliski
 - Itd itd.
3. Obavite **informativnu sesiju** o aktivnosti tako što ćete pitati grupu: Kako ste se osjećali tokom ove aktivnosti? Šta ste primjetili? Šta vas je iznenadilo? Da li ste neke ljude etiketirali, a sada ih drugačije razumijete? Zašto? Šta možemo iz ovoga naučiti o našem svakodnevnom životu i interakciji s ljudima koji se čine drugačijima od nas?
 4. **Razmislite** sa grupom o tome kako smo skloni stvaranju priča o „drugom“ na osnovu vidljivih atributa ili stereotipa koje smo izgradili. Ipak, ljudi se mogu puno razlikovati od naših unaprijed stvorenih ideja i često imaju puno zajedničkih stvari koje su manje očigledne.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Ponekad više primjećujemo svoje razlike nego sličnosti. Također, lakše je identificirati to što nas razlikuje, a ne ono što nas okuplja. Ponekad pustimo da naše sopstvene predrasude odluče kako ćemo komunicirati s drugima u društvu.
- Ono što je unutra u čovjeku mnogo je veće od onoga što je izvana. Upoznavanjem ljudi dalje od njihovog izgleda, često otkrijemo da imamo puno toga zajedničkog. Također često utvrđujemo da je to što nam nije zajedničko zanimljivo i otvara prostor za učenje i lični razvoj.

Dobra praksa: Interkulturalni dijalog s mladima iz ranjivih grupa

U okviru projekta „Podrška izbjeglicama i tražiocima azila u Srbiji“, Beogradski centar za ljudska prava razvio je program „CoolTour Tube“, kurikulum interkulturalnog učenja za rad s mješovitim grupama mladih iz Srbije i mladim izbjeglicama iz Avganistana, Irana, Sirije i drugih zemalja, koji trenutno žive u Centru za azil Krnjača i Prihvatnom centru Obrenovac. Kroz edukativne radionice, dramske i animacijske radionice, mladi su imali prilike baviti se temama stereotipa, predrasuda, odnosa moći i inkluzije. Učesnici su bili mladi ljudi različitog porijekla, uključujući mlade iz ranjivih grupa kao što su: mladi u riziku, mladi s oštećenim vidom, LGBTIQ+ mladi i mlade izbjeglice. Rezultati projekta su bila dva animirana filma: „Bajka“ i „O snovima“ i jedna pozorišna predstava „Bajka o dječaku i onima koji se boje“. Pogledajte: <https://www.youtube.com/watch?v=Kh9bpMIU8jg&t=10s>. Scenariji za oba animirana filma kao i za pozorišnu predstavu plod su zajedničkog rada sa učesnicima tokom edukativnog i kreativnog procesa. Svi učesnici su doprinijeli animaciji, uključujući i mlade sa oštećenim vidom, čiji su doprinos bili crteži. Pomoću jezika drame i animacije savladane su jezičke i kulturne prepreke.

AKTIVNOST 1.12 Identiteti i društvo

Pregled:	○ Ova vježba potiče mlade na razgovor o dubljim aspektima njihovog identiteta. Društvo utiče na to koliko se ugodno osjećamo u vezi sa svojim ličnim i društvenim identitetom. Poput vidljivih i nevidljivih dimenzija ledenog brijega kulture, mnogi mladi osjećaju da postoje određeni dijelovi njihovog identiteta koje ljudi primjećuju ili ih je lakše dijeliti, kao i drugi dijelovi identiteta koje ljudi ne primjećuju ili koje je teže podijeliti.
Složenost:	○ Nivo 2
Veličina grupe:	○ 10+
Vrijeme:	○ 45 min
Ciljevi:	○ Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Razumjeti razliku između ličnog i društvenog identiteta; • Definirati sopstvene aspekte društvenog identiteta; • Razmotriti kritički svoj identitet i kako se identiteti više ili manje snažno osjećaju u različitim društvenim kontekstima; • Usvajati lični identitet koji pozitivno utiče na raznolikost identiteta u društvu.
Metode:	○ Individualni rad; diskusija; video-prezentacija; radionička aktivnost
Materijali:	○ Papir, flomasteri, traka
Priprema:	○ Pripremite papirnatu natpis unaprijed i zalijepite ih po prostoriji
Postavke u prostoriji:	○ Mogućnost kretanja

Instrukcije:

- Višestruki identiteti;** Facilitator traži od učesnika da razmotre svoje višestruke identitete. Kroz prostoriju postavite odštampane riječi koje upućuju na kategorije društvenog identiteta, kao što su dob, rasa, etnička pripadnost, rod, pol, seksualna orijentacija, religija, društvena klasa, prisustvo ili odsustvo invaliditeta, nacionalnost, prvi jezik, vrijednosti, hobiji, itd. Zatim pročitajte 5-6 od sljedećih pitanja.
- Ne govoreći ništa, učesnici prelaze na natpis koji im najjasnije pomaže oko odgovora na pitanje.
- Sa ostalima koji su se priključili istoj kategoriji, učesnici bi trebalo da razgovaraju nekoliko trenutaka o razlozima prelaska u taj prostor.
- Zatim pročitajte sljedeće pitanje i ponovite postupak.

Primjeri pitanja:

- Šta mislite, koji dio vašeg identiteta ljudi prvo primijete kod vas?
- O kom dijelu vašeg identiteta vam je najugodnije razgovarati s drugim ljudima?
- O kom dijelu vašeg identiteta vam je najneugodnije razgovarati s drugim ljudima?

- d) Koji dio vašeg identiteta vam pruža najviše samopouzdanja?
- e) Sa kojim dijelom identiteta ste se najviše borili tokom odrastanja?
- f) Koji dio vašeg identiteta vam je najvažniji?
- g) Koji dio vašeg identiteta vam je najmanje važan?
- h) Koji dio identiteta prvo primjećujete kod drugih ljudi?
- i) Za koji dio vašeg identiteta ste smatrali da je društveno marginaliziran?
- j) Za koji dio vašeg identiteta ste smatrali da je društveno privilegiran?
- k) O kom dijelu svog identiteta biste željeli da saznate više?
- l) O kom dijelu vašeg identiteta najmanje razmišljate?
- m) Koji dio vašeg identiteta vas najviše povezuje s vršnjacima?
- n) Koji dio vašeg identiteta vas najviše razlikuje od vršnjaka?

5. Na kraju ovog dijela, facilitator se zahvaljuje učesnicima i traži od njih da sjednu u krug.

Informativna sesija:

- *Kako se osjećate tokom procesa? Šta se dogodilo?*
- *Da li je bilo teško identificirati se sa pitanjima?*
- *Da li vam je aktivnost pomogla i kako?*
- *Ako vas je išta iznenadilo, šta je to bilo?*
- *Šta ste naučili?*

Završna diskusija: Potencirajte da identiteti imaju lične i društvene dimenzije i da se te dimenzije razvijaju tokom vašeg života. To se može odnositi na aspekte vašeg života nad kojima nemate kontrolu, na primjer gdje ste odrasli ili boja kože ili etnička pripadnost, kao i odabire koje pravite u životu, poput načina na koji provodite vrijeme i u šta vjerujete. Pojedinci i zajednice imaju moć da ospore i redefiniraju društveno izgrađene aspekte svog ličnog i društvenog identiteta.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- **Identitet** je društveni konstrukt i ima dinamičnu i višestruku prirodu
- Svi ljudi imaju višestruke identitete, a oni se vremenom razvijaju.
- Naši identiteti nas povezuju s drugima i razlikuju nas od drugih.
- Aspekti našeg identiteta stavljaju nas u relativne položaje društvene prednosti i nepovoljnosti.
- Pojedinci i zajednice imaju moć da ospore i redefiniraju socijalno izgrađene aspekte svog ličnog i socijalnog identiteta.

Dijalog o kontroverznim pitanjima

Veliki dio rada na izgradnji mira kod mladih zauzima učenje kako voditi „teške razgovore“ o „osjetljivim pitanjima“ na načine koji vode većoj jasnoći, empatiji, razumijevanju, razlučivanju i saradnji. Među mladima na Zapadnom Balkanu, osjetljive i kontroverzne teme mogu se odnositi na pitanja seksualnosti, neriješene historije nasilnih sukoba/ratova, autoritarizma, političke propagande i manipulacije, nedostatka nezavisnih novinskih medija, nedostatka kritičkog mišljenja, rasprostranjene nezaposlenosti i korupcije, marginalizacije mladih od kreiranja politika i odlučivanja, krutih/pesimističnih mentaliteta/pogleda na svijet, međugrupnih predrasuda, međusobno ukrštenih oblika nepovoljnog položaja i diskriminacije manjina, stanovništva iz ruralnih područja i žena, rodno zasnovanog nasilja, nasilja među mladima i još puno toga.

Pristup ovim temama može biti težak zadatak kada se obavlja dijalog s drugima čije se vrijednosti i perspektive razlikuju od naših ili s kojima smo prethodno iskusili sukob ili nasilje. Prema Vijeću Evrope (2015), kontroverzna pitanja „pokazuju tendenciju da budu složena i bez lakih odgovora. Ona pobuđuju snažna osjećanja i imaju tendenciju da stvaraju ili pojačavaju podjele među ljudima što izaziva sumnju i nepovjerenje“(str. 8). Ova pitanja često dovode do sporova oko temeljnih činjenica, interesa, motivacije i vrijednosti. Kao vršnjački edukatori i treneri, važno je da se pažljivo pripremite prije nego što pristupite kontroverznim pitanjima u okruženju vršnjačke edukacije, kao i da uspostavite osnovna pravila a grupom. Neka uobičajena osnovna pravila za teške diskusije uključuju sljedeće:

Osnovna pravila za teške diskusije³⁶

1. Slušajte s poštovanjem, bez ometanja.
2. Slušajte aktivno i sa sluhom razumijevanja za stavove drugih (tj. Ne razmišljajte samo o tome šta ćete reći dok neko drugi govori.)
3. Kritikujte ideje, ne ljude.
4. Posvetite se učenju, ne debatiranju.
5. Komentirajte kako biste podijelili informacije, a ne da biste nagovarali.
6. Izbjegavajte optuživanje, špekulacije i zapaljive riječi.
7. Pružite svima priliku da govore.
8. Izbjegavajte pretpostavke o bilo kom članu grupe.
9. Izbjegavajte uopćavanja o socijalnim grupama.
10. Nemojte tražiti od pojedinaca da govore u ime svoje (opažene) društvene grupe (tj. Govorite iz perspektive „ja“, a ne iz perspektive „mi“)

Postavljanje osnovnih pravila za teške diskusije osigurava da se svi u grupi obavežu na istu etiku komunikacije. Bez obzira da li će osnovna pravila zajednički definirati grupa ili će ih prezentirati facilitator, o njima trebaju svi razgovarati i složiti se. Tada se na njih može pozivati, kao na koristan podsjetnik i podršku u trenucima kada dijalog postane napet.

36. Izvor: „Smjernice za diskusiju o incidentima mržnje, pristrasnosti i diskriminacije“, Centar za istraživanje učenja i podučavanja, Univerzitet u Mičigenu, 2016.

AKTIVNOST 1.13 Vruće ili hladno?³⁷

Pregled:	Šta je to što neka pitanja čini kontroverznijim od drugih? Sljedeća aktivnost je osmišljena da pomogne učesnicima istražiti faktore koji čine pitanja kontroverznim.
Složenost:	Nivo 2
Veličina grupe:	15 – 30
Vrijeme:	25 min
Ciljevi:	Učesnici postaju svjesni različitih nivoa ugodnosti unutar grupe ok određenih pitanja. Učesnici postaju svjesni faktora koji čine pitanja kontroverznim. Učesnici prepoznaju izazove koje različite vrste pitanja mogu uzrokovati u kontekstu interkulturalnog dijaloga i izgradnje mira.
Metode:	Fizička aktivnost, diskusija
Materijali:	Trebaće vam ljepljive ceduljice – po nekoliko za svakog učesnika, zatim tri velika natpisa - „VRUĆE“, „HLADNO“ i „MLAKO“, prazan zid, štampani obrasci
Priprema:	Napravite kopije štampanog obrasca (pogledajte u nastavku) o faktorima koja čine pitanja spornim – po jednu za svakog učesnika – ili ga konvertirajte u PowerPoint slajd.
Postavke u prostoriji:	Pronađite prostor na praznom zidu i na jedan kraj zalijepite veliku natpis s tekстом „VRUĆE“. Na drugom kraju zalijepite DRUGI natpis „HLADNO“, a na sredini natpis „MLAKO“.

Instrukcije:

1. Dajte učesnicima 5-6 ljepljivih ceduljica.
2. Zamolite ih da razmisle o primjerima kontroverznih pitanja (uopćeno, ili o određenoj temi, poput sukoba na Zapadnom Balkanu od 1990-ih do danas) i da zapišu po jedan primjer na svaku od svojih ljepljivih ceduljica.

Neki od primjera bi mogli biti:

• Upotreba alkohola	• Korupcija u društvu
• Upotreba droga	• Nasilje kod kuće
• Seks prije braka	• Politička i vjerska radikalizacija
• LGBTIQ+ seksualnost i prava	• Međuetnička prijateljstva i sastanci
• Roditeljstvo tinejdžera	• Ratovi devedesetih
• Pobačaj	• Genocid

37. Izvor: Vijeće Evrope (2015), Podučavanje spornih pitanja, str. 40-41

• Preдрасуде i govor mržnje	• Progon/zatvaranje za vrijeme komunizma
• Rodno zasnovano nasilje	• Nasilništvo (na Internetu / izvan Interneta)
• Rasizam	• Međuetničko nasilje među mladima
• Politike prema današnjim migrantima i izbjeglicama na Balkanu	• Drugo...?

Po želji, ova pitanja se mogu grupirati u tri kategorije:

- Tradicionalne kontroverzе (abortus, itd.),
- Savremene kontroverzе (korupcija itd.),
- Historijske kontroverzе (ratni zločini, spomenici, međugeneracijske traume itd.)

3. Zamolite ih da svaku ljepljivu ceduljicu zalijepe na natpis na zidu koji pokazuje koliko se ugodno ili neugodno osjećaju u svom društvu/učionici/porodici danas - HLADNO ako se osjećaju sasvim ugodno, VRUĆE ako ne mogu izaći na kraj s tim pitanjima jer su „prevruća“ i „MLAKO“ ako im nije niti ugodno, niti neugodno.

Savjet: Ovu vježbu najbolje je raditi u tišini. Ona omogućava učesnicima da razviju i izraze sopstvene brige i strijepnje bez ičijeg uticaja.

4. Dajte im nekoliko minuta da razmotre probleme koje su drugi ljudi izabrali i gdje su ih postavili.

5. **Informativna sesija:** Rasporedite stolice u krug za diskusiju i zamolite učesnike da prenesu svoje mišljenje o ovoj vježbi i različitim odgovorima koje su oni i drugi ponudili.

Varijacije: Postoji nekoliko varijanti vježbi na istu temu i svaka od njih se može koristiti umjesto gore navedene:

- **Ljudska Likertova ljestvica** (Pogledajte Aktivnost 1.14 za potpune instrukcije)
- **Zid sa grafitima** - Na zidu se određuje prostor kao „zid sa grafitima“. Učesnici zapisuju svoja kontroverzna pitanja na „ljepljive ceduljice“ i lijepe ih na zid uz komentare o tome koliko im je ugodno ili neugodno razgovarati o tim pitanjima. Čitaju šta su drugi napisali i dodaju sopstvene komentare na ljepljive ceduljice. **Napomena:** Ova vježba može biti osjetljiva, jer anonimni komentari mogu biti kontroverzniji nego kada ljudi govore direktno, jer to nedvojbeno znači da su upravo oni ti koji daju te primjedbe. Pažljivo odaberite informativna pitanja ukoliko dođe do situacija sa uvredljivim sadržajem.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Pitanja su kontroverzna kada izazivaju snažno suprotstavljena mišljenja i osjećanja, koja su obično utemeljena u sistemima vrijednosti i/ili političkim orijentacijama ljudi.
- Pitanje koje neka osoba smatra kontroverznim, ne mora biti kontroverzno za drugu.
- Razumijevanje faktora koji pitanje čine kontroverznim prvi je korak ka razumijevanju različitih gledišta.
- Primjenom vještina aktivnog slušanja, kritičkog razmišljanja i interkulturnog dijaloga, mladi ljudi mogu razmotriti kontroverzna pitanja iz različitih perspektiva prije donošenja zaključka po tom pitanju.

AKTIVNOST 1.14 Ljudska Likertova ljestvica

Pregled:	Ovo je varijacija aktivnosti „Vruće ili hladno?“ U ovoj vježbi učesnici se kreću prostorom za učenje da bi pokazali gdje se nalaze u odnosu na datu temu/ pitanje/izjavu. Ova metoda predstavlja participativan i siguran način uvođenja učesnika u složena i kontroverzna pitanja. Učesnici vježbaju razmjenu mišljenja i refleksija o uzorku kontroverzne teme ili predmeta.
Složenost:	Nivo 2
Veličina grupe:	Bilo koja
Vrijeme:	10 – 15 min
Ciljevi:	Učesnici postaju svjesni različitih mišljenja o kontroverznim temama. Učesnici vježbaju izražavanje sopstvenih stavova o kontroverznoj temi u kontekstu interkulturalnog dijaloga.
Metode:	Fizička aktivnost, diskusija
Materijali:	Dva natpisa s tekstem „U potpunosti se slažem“ i „Uopće se ne slažem“
Priprema:	Trebate unaprijed pripremiti 5-6 kontroverznih izjava vezanih za temu koju uvodite. Postavite dva natpisa na suprotne krajeve prostorije ili zida.
Postavke u prostoriji:	Otvoreni prostor

Instrukcije:

1. Neka svi učesnici stanu u sredinu prostorije.
2. Objasnite da se tema koju ćete proučavati smatra kontroverznom i da ljudi o njoj imaju suprotstavljena gledišta.
3. Objasnite da ćete temu predstaviti čitajući neke izjave / argumente iznesene u medijima / politici / udžbenicima historije, a oni će imati priliku da svoj stav iznesu „nečujno“ duž kontinuuma od „slažem se“ do „ne slažem se“.
4. Recite: „*Ako se slažete sa izjavom, pomjerite se na lijevu stranu prostorije, a ako se ne slažete idite na desnu stranu. Također možete stajati u sredini ili bilo gdje drugdje na ljestvici, kako biste izrazili svoje stavove.*“
5. Pročitajte izjavu i sačekajte da se učesnici pomjere na položaj koji izražava njihove stavove.
6. Na primjer, ako uvodite temu međugrupnih odnosa, uzorci kontroverznih izjava mogu biti:
 - a. „*Momcima i djevojkama različitih religija treba omogućiti da se zabavljaju i vjenčavaju jedni s drugima.*“
 - b. „*Prirodno je da ljudi žele ostati sa svojom (nacionalnom / vjerskom / jezičkom / rasnom) grupom.*“
7. Kada se učesnici rasporede duž ljestvice, zamolite neke od njih da podijele sljedeće:
 - a. *Zašto ste odlučili da stanete na to mjesto?*
 - b. *Iz koje perspektive promatrate ovo pitanje?*
 - c. *Da li neko ima drugu perspektivu?*

d. Šta možemo naučiti *spajajući ove različite perspektive?*

8. Nakon što se učesnici vrate na svoja mjesta, obavite informativnu sesiju o aktivnosti, pitajući ih kako im se čini vježba, prije nego što nastave sa dubljom prezentacijom teme.
9. Razmotrite razlike između „perspektive“ i „percepcije“ (vidi str. ... ovog priručnika) kao način predstavljanja važnosti uvažavanja višestrukih perspektiva o pitanjima. Pokažite sliku dvije istovremene istine (krug/kvadrat) na str. ... ovog priručnika, da bi ih potakli na razmišljanje.

Varijacije:

- „Zauzmite stav“ - neka učesnici ustanu ako se slažu sa izjavom.
- „Nagazite liniju“ - neka se učesnici poređaju ispred linije. Ako se slažu sa izjavom, neka nagaze liniju. Učesnicima koji su stali na liniju postavlja se pitanje žele li podijeliti zašto su to uradili.
- „Pređite liniju“ - učesnici koji se slažu sa izjavom neka pređu liniju, a oni koji se ne slažu neka ostanu na drugoj strani linije. Kad se suoče jedna s drugom licem u lice, dvije strane mogu započeti brzu raspravu o tome zašto se slažu ili ne slažu sa izjavom.

**KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:**

- **Kontroverzna pitanja** „pokazuju tendenciju da budu složena i bez jednostavnih odgovora. Ona pobuđuju snažna osjećanja i imaju tendenciju da stvaraju ili pojačavaju podjele što izaziva sumnju i nepovjerenje među ljudima“. Kontroverzna pitanja mogu dovesti do sporova oko temeljnih činjenica, interesa, motivacije i vrijednosti.
- Pristup ovim temama može biti težak zadatak kada treba povesti dijalog sa drugima čije se vrijednosti i perspektive razlikuju od naših ili sa kojima smo prethodno iskusili sukob ili nasilje.
- **Različite perspektive** o nekom pitanju mogu oblikovati različitu percepciju (razumijevanje) njegovih implikacija i značaja.
- Veliki dio rada mladih na izgradnji mira zauzima učenje kako voditi „teške razgovore“ o „osjetljivim pitanjima“ na načine koji vode ka većoj jasnoći, empatiji, razumijevanju, razlučivanju i saradnji.
- Diskusija o problemima iz više perspektiva može nam pomoći da bolje razumijemo problem i druge, a također može proširiti naše razumijevanje.

Činjenice naspram mišljenja

Prije nego što pristupe kontroverznim pitanjima, veoma je važno da učesnici nauče **razlikovati činjenice od mišljenja**.³⁸ Da bi se konstruktivno raspravljalo o kontroverznim pitanjima, od vitalnog je značaja razlikovati i pravilno procijeniti objektivne i subjektivne dimenzije predmeta rasprave, prije nego što se krene sa donošenjem zaključaka.

Činjenica je nešto što se zaista dogodilo ili se zna da je postojalo i što se može potvrditi dokazima. Činjenice su strogo definirane i mogu se mjeriti, posmatrati i dokazivati, tj. potkrijepiti dokazima, statističkim podacima, dokumentacijom itd. Činjenice se izvode iz istraživanja i proučavanja i pružaju istinitost izjavama. Prema tome, činjenica je provjerljiva istina ili stvarnost. Tumačenje ili sud o vrijednosti činjenica predstavlja mišljenje.

//////

38. Izvor: <https://keydifferences.com/difference-between-fact-and-opinion.html>

Mišljenje je lični stav ili osjećaj ili sud o subjektu (nečemu ili nekome), koji može ali ne mora biti potkrjepljen činjenicama. Mišljenje je subjektivna izjava za koju se ne može dokazati je li tačna ili netačna. Na mišljenja u velikoj mjeri utiču čovjekova osjećanja, misli, perspektiva, želje, stav, iskustva, shvatanje, vjerovanja, vrijednosti itd. Zbog individualnih razlika, mišljenje svake osobe o određenoj stvari može biti različito. Nečije mišljenje o određenom pitanju također se može vremenom promijeniti.

👉 TABELA POREĐENJA ČINJENICA I MIŠLJENJA³⁹

	ČINJENICA	MIŠLJENJE
Značenje	Činjenica se odnosi na nešto što se može provjeriti ili dokazati kao tačno.	Mišljenje se odnosi na sud ili uvjerenje o nečemu.
Osnova	Promatranje ili istraživanje.	Pretpostavka ili lično gledište.
Šta je?	Objektivna stvarnost	Subjektivna izjava
Verifikacija	Moguća	Nemoguća
Predstavlja	Nešto što se zaista dogodilo	Percepcija o nečemu
Promjenljivost	Ne, činjenica je univerzalna	Da, razlikuje se od osobe do osobe
Riječi	Predstavlja se nepristrasnim riječima.	Izražava se pristrasnim riječima.
Diskutabilno	Ne	Da
Uticaj	Činjenice imaju značajnu moć da utiču na druge.	Mišljenja imaju ograničenu moć uticaja na druge.
Snaga	Snažna nasuprot osporavanju	Nestabilno i može se diskreditirati



Kako razlikujete činjenice od mišljenja kada slušate, govorite, čitate članak ili slušate vijesti? Da li izdvajate vremena da bi verificovali tvrdnje i izvore? Da li ste oprezni oko mogućih pristrasnih pogleda koje bi vi mogli imati?

39. Izvor: <https://keydifferences.com/difference-between-fact-and-opinion.html>

Kritički odnos prema izvorima informacija i narativima⁴⁰

Pored razlikovanja činjenica od mišljenja, važno je razviti kritički stav o izvorima informacija. To znači naučiti analizirati sadržaj i (zlo)upotrebu vladinih dokumenata, istraživačkih izvještaja, novih članaka i rasprava, historijskih plaketa i spomenika i drugih izvora informacija, koje se često miješaju sa mišljenjima. Mladi graditelji mira moraju naučiti prepoznati kako se njima može manipulirati i (zlo) upotrijebiti za promoviranje određenih interesa, politike, ideologija i tvrdnji kojima se hrane konfliktni narativi i ponašanja.

Društveni mediji su posebno moćna sredstva uticaja danas. Kao treneri mladih, možda ćete željeti razgovarati sa svojim učesnicima u vršnjačkoj edukaciji o tome kako koriste internet i društvene medije i da zajedno identifikirate kako koristi, tako i potencijalne opasnosti e-medija. S jedne strane, internet i društveni mediji znatno olakšavaju pristup informacijama, učenju, razmjeni i saradnji među ljudima širom svijeta. S druge strane, isti stepen pristupa značajno povećava rizik od izlaganja lažnom i namjerno obmanjujućem sadržaju. Mladi ljudi mogu biti posebno osjetljivi na sadržaj i prostore koji promoviraju radikalizaciju stavova zasnovanih na ideologijama netolerancije i ekstremizma i koji vode ka mizoginiji, homofobiji, nasilništvu i drugim oblicima govora mržnje.

S obzirom na sve to, u okruženjima vršnjačke edukacije, posebno za one iz osjetljivih, marginaliziranih i/ili teško dosegljivih populacija koje su često ciljane u online prostorima, izuzetno je važno stvoriti mogućnosti za osporavanje, raspravu i dekonstrukciju negativnih narativa s kojima se mladi susreću, kako bi pronašli konstruktivne načine da im se suprotstave.⁴¹ Za osjetljive teme poput sjećanja i pomirenja potrebno je potražiti pouzdane činjenice, dokaze i argumente. Na primjer, istraživanja kako se pamti prošlost, kako se vremenom grade historijski narativi i kako se o njima pregovara, ali i kako način na koji se pamte događaji može dovesti do daljih sukoba i nasilja ako nismo oprezni prema političkim agendama (npr. kako su sjećanja na Drugi svjetski rat bila iskorišćena 1990-ih za poticanje straha i pozivanje na agresiju), predstavljaju priliku za prakticanje otvorenog dijaloga, lične refleksije, kritičkog razmišljanja i ispitivanja. [Pogledajte aktivnost na temu mirovnog novinarstva za priliku za provođenje kritičkog angažiranja u praksi.]

Razmatranje višestrukih perspektiva

Još jedna ključna vještina za interkulturni dijalog, izgradnju mira i transformaciju sukoba je učenje da se stvari sagledaju iz drugih perspektiva. Različite perspektive nisu nužno tačne ili netačne, ali mogu biti korisne za međusobno proširenje načina razmišljanja i ideja o nekoj temi i za sticanje potpunije slike o situaciji, posebno ako je tema kontroverzna. Uz iskustvo, razmatranje više perspektiva postaje lakše, ali u početku će mladima biti teško, zbunjujuće ili čak prijeteće: *Znači li to da moram napustiti svoju perspektivu? Moram li se složiti sa gledištem druge osobe? Je li moje sopstveno shvatanje šta je „ispravno“ manje vrijedno?*

Kada iskrсну ovakva pitanja, možete sa svojom grupom razjasniti razliku između „perspektive“ i „percepcije“.

- **Perspektiva** se odnosi na gledište neke osobe.
- **Percepcija** se odnosi na to kako neka osoba shvata određenu situaciju.

Na gledište (perspektivu) neke osobe utiču mnogi faktori:

- njena bliskost situaciji i uloga u njoj,

//////

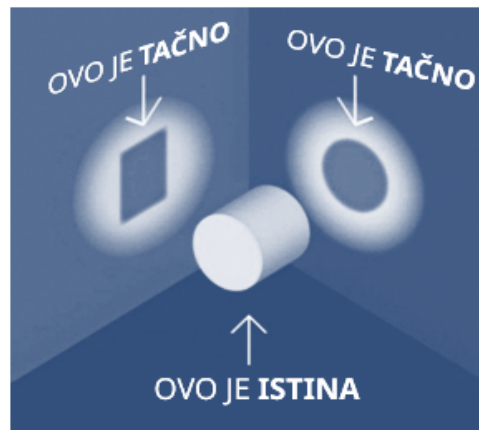
40. Prilagođeno iz: Vijeće Evrope (2015), Podučavanje spornih pitanja

41. Pogledajte: „Shvatanje prošlosti koja odbija da prođe: Preporuke za odgovorno podučavanje ratova u Jugoslaviji i državama nasljednicama.“, Devedesete.net, <http://www.devedesete.net/policy-paper/>

- informacije koje ima ili nema,
- njena očekivanja od situacije,
- njen društveni identitet, društveni položaj i stepen opažene moći,
- njen odnos sa drugima koji su uključeni ili su pogođeni situacijom,
- njeno fizičko, mentalno i emocionalno stanje u to vrijeme,
- njena zrelost, svjetonazor i stepen iskustva u sličnim situacijama

Sagledavanje stvari iz **perspektive** (tj. tačke gledišta) druge osobe može promijeniti našu početnu **percepciju** (tj. shvatanje) situacije, ali ne uvijek. Razmotrite sljedeće dvije slike i šta one otkrivaju o prirodi višestrukih perspektiva:

➤ **SLIKA 1: MOGUĆE JE DA RAZLIČITE PERSPEKTIVE IZGLEDAJU NESPOJIVO, ALI DA SU OBADVIJE ISTINITE**



➤ **SLIKA 2: ŠEST SLIJEPIH LJUDI POKUŠAVA DA OPIŠE SLONA IZ SVOJE PERSPEKTIVE**



Odvojite trenutak da razmotrite sljedeći primjer. Zamislite da raznoliku grupu mladih koji žive na Zapadnom Balkanu pitate o izazovima izgradnje mira kod mladih. Kako bi se perspektiva 18-godišnjeg homoseksualnog muškarca u Srbiji koji se suočava sa nasilništvom i nasiljem i koji nema podršku odraslih na koje bi se oslonio, razlikovala od perspektive 19-godišnje religiozne žene na Kosovu koja je nedavno završila studije, ali joj roditelji ne dozvoljavaju da učestvuje u aktivnostima zbog kojih bi morala putovati?

AKTIVNOST 1.15 **Napravite korak naprijed**⁴²

Pregled:	○ Svi smo jednaki, ali u današnjem društvu neki su „jednakiji od drugih“. U ovoj aktivnosti učesnici razvijaju svijest i empatiju prema perspektivama onih koji se suočavaju sa nejednakostima, preuzimajući uloge i krećući se naprijed ovisno o svojim šansama i prilikama u životu.
Složenost:	○ Nivo 2
Veličina grupe:	○ 10-30
Vrijeme:	○ 60 min
Ciljevi:	○ <ul style="list-style-type: none"> • Upoznati se sa ranjivim, marginaliziranim i teško dosegljivim (nedovoljno zastupljenim) zajednicama i grupama • Podići svijest o nejednakim mogućnostima • Razviti maštu i kritičko razmišljanje • Njegovati empatiju prema drugima koji imaju manje sreće
Metode:	○ Fizička aktivnost
Materijali:	○ Kartice sa ulogama, muzički plejer i nježna muzika, kapa ili tanjir za izvlačenje kartica.
Priprema:	○ Pažljivo pročitajte instrukcije. Pregledajte listu „situacija i događaja“ i prilagodite je grupi s kojom radite. Pripremite kartice sa ulogama za svakog učesnika. Kopirajte (prilagođeni) list, izrežite trake, preklopite ih i stavite u kapu/tanjir.
Postavke u prostoriji:	○ Otvoreni prostor (velika prostorija ili na otvorenom)

Instrukcije:

1. Stvorite mirnu atmosferu uz nježnu muziku ili zamolite učesnike za tišinu.
2. Zamolite učesnike da svako izvadi karticu sa ulogom iz kape. Recite im da je zadrže i da je ne pokazuju nikome.
3. Pozovite ih da sjednu (po mogućnosti na pod) i da pažljivo pročitaju šta je na njihovoj kartici sa ulogom.
4. Sada ih zamolite da počnu ulaziti u svoju ulogu. Kao pomoć, pročitajte neka od sljedećih pitanja, praveći stanke nakon svakog, kako bi učesnici imali vremena razmisliti i stvoriti sliku o sebi i životu svog lika:
 - *Kakvo je bilo vaše djetinjstvo? U kakvom stanu ste živjeli? Koje igre ste igrali? Kakvim poslom su se bavili vaši roditelji?*
 - *Kakva je vaša svakidašnjica sada? Gdje izlazite? Šta radite ujutru, poslijepodne, uveče?*
 - *Kakav je vaš životni stil? Gdje živite? Koliko novca zarađujete svakog mjeseca? Imate li slobodnog vremena? Imate li praznike? Kako provodite to vrijeme?*
 - *Šta vas uzbuđuje i čega se bojite?*

42. Izvor: Compass: Priručnik za edukaciju mladih o ljudskim pravima, Vijeće Evrope, 2015, str. 281-285

5. Sada zamolite učesnike da budu sasvim tihi dok se redaju jedan pored drugog (kao na startnoj liniji).
6. Recite učesnicima da ćete pročitati listu situacija ili događaja. Svaki put kad na neku izjavu mogu odgovoriti sa „da“, trebaju napraviti korak naprijed. U suprotnom, trebaju ostati gdje jesu i ne pomjerati se.
7. Pročitajte situacije jednu za drugom. Zastanite malo između svake izjave kako bi učesnici imali vremena iskoračiti i osvrnuti se oko sebe kako bi zabilježili svoj položaj prema drugima.
8. Na kraju, pozovite sve da zabilježe svoje krajnje položaje. Zatim im dajte par minuta da izađu iz svoje uloge, prije informativne sesije na plenarnom skupu.

Informativna sesija i evaluacija

Počnite tako što ćete pitati učesnike o tome šta se dogodilo i kako se osjećaju u odnosu na aktivnost. Zatim razgovarajte o pokrenutim pitanjima i onome što su naučili. Oprez: Ova aktivnost može biti osjetljiva ako se učesnici identificiraju sa životnim situacijama i nejednakostima koje utiču na različite uloge. Budite pažljivi prema učesnicima koji mogu doživjeti teške emocije.

- *Kako ste se osjećali kad ste pravili korak naprijed – ili kad niste?*
- *Za one koji su često pravili korak naprijed, u kom trenutku ste počeli primjećivati da se drugi ne kreću tako brzo kao vi?*
- *Je li neko osjetio da je bilo trenutaka kada su njihova temeljna ljudska prava bila zanemarena?*
- *Možete li prepostaviti koje su uloge drugih? (Dozvolite učesnicima da otkriju svoje uloge tokom ovog dijela diskusije)*
- *Koliko je bilo lahko ili teško igrati različite uloge? Kako ste zamislili osobu koju ste igrali?*
- *Je li vježba na neki način odraz društva? Kako?*
- *Koja su ljudska prava bila u pitanju kod svake od uloga?*
- *Koji bi se prvi koraci mogli poduzeti za rješavanje nejednakosti u društvu?*

👉 KARTICE SA ULOGAMA: ODŠTAMPAJTE, IZREŽITE I PREKLOPITE OVE KARTICE SA ULOGAMA KAKO BI IH UČESNICI NASUMIČNO BIRALI IZ KAPE ILI TANJIRA.

Vi ste nezaposlena samohrana majka.	Vi ste predsjednik omladinske političke organizacije čija je stranka „majka“ sada na vlasti.
Vi ste kćerka direktora lokalne banke. Studirate ekonomiju na univerzitetu.	Vi ste sin kineskog imigranta koji vodi uspješan biznis sa brzom hranom.
Vi ste muslimanka koja živi sa roditeljima i koji su pobožni, religiozni ljudi.	Vi ste sin američkog ambasadora u mjestu u kojem sada živite.
Vi ste vojnik u vojsci i služite obavezni vojni rok.	Vi ste vlasnik uspješnog preduzeća za uvoz i izvoz.
Vi ste mladić sa invaliditetom koji se može kretati samo u invalidskim kolicima.	Vi ste umirovljeni radnik iz fabrike koja proizvodi cipele.
Vi ste 17-godišnja Romkinja koja nikada nije završila osnovnu školu.	Vi ste djevojka mladog umjetnika koji je alkoholičar.
Vi ste HIV pozitivna sredovječna prostitutka.	Vi ste 22-godišnji homoseksualac.
Vi ste nezaposleni univerzitetski diplomac koji čeka prvu priliku da radi.	Vi ste modni model afričkog porijekla.

Vi ste 24-godišnja izbjeglica iz Avganistana.	Vi ste 27-godišnji mladić, beskućnik.
Vi ste ilegalni imigrant iz Afrike.	Vi ste 19-godišnji sin poljoprivrednika u zabačenom selu.
Vi ste 25-godišnji neoženjen, slijepi muškarac koji koristi psa vodiča za kretanje, ali koji nije uspio naći posao.	Vi ste student na studentskoj razmjeni koji živi od skromnog studentskog kredita.
Vi ste 35-godišnja neudata žena koja brine o svojim hronično bolesnim roditeljima.	Vi ste ribar u području u kome su međunarodne kompanije iscrpile zalihe zbog prekomjernog ribolova.
Vi ste 22-godišnji zaposlenik u apoteci koji živi u svom rodnom gradu sa roditeljima, koji su također zaposleni.	Vi ste mali poljoprivrednik koji živi od sopstvenih usjeva i prodaje sve što preostane da bi kupio druge potrepštine.
Vi ste 40-godišnja medicinska sestra, zaposlena u bolnici udaljenoj 1 sat od mjesta gdje živite.	Vi ste menadžer u građevinskoj firmi i radite na osnovu ugovora sklopljenih s državom.

Situacije i događaji

Pročitajte naglas sljedeće situacije. Dajte vremena učesnicima da pročitaju svaku situaciju i nakon toga iskorače, a također pogledajte i koliko su se pomjerali u odnosu na ostale.

- Nikada niste naišli na ozbiljne finansijske poteškoće.
- Imate pristojan stan sa telefonom i televizorom.
- Smatrate da se vaš jezik, religija i kultura poštuju u društvu u kojem živite.
- Osjećate da se vaše mišljenje o društvenim i političkim pitanjima poštuje i da se vaši stavovi slušaju.
- Drugi ljudi se konsultuju s vama o različitim pitanjima.
- Ne plašite se da vas ne zaustavi policija.
- Znaete gdje da se obratite za savjet i pomoć ako vam zatreba.
- Nikada niste osjetili diskriminaciju zbog svog porijekla.
- Imate odgovarajuću socijalnu i medicinsku zaštitu za svoje potrebe.
- Jednom godišnje možete otići na odmor.
- Možete pozvati prijatelje na večeru kod kuće.
- Imate zanimljiv život i pozitivno gledate na svoju budućnost.
- Osjećate da možete učiti i izabrati profesiju po svom izboru.
- Ne plašite se nasilništva ili napada na ulici ili u medijima.
- Možete glasati na nacionalnim i lokalnim izborima.
- Najvažniji vjerski praznik možete proslaviti s rodbinom i bliskim prijateljima.
- Možete učestvovati na međunarodnom seminaru u inostranstvu.
- Možete ići u bioskop ili pozorište najmanje jednom sedmično.
- Ne plašite se za budućnost svoje djece.
- Novu odjeću možete kupiti najmanje jednom u tri mjeseca.
- Možete se zaljubiti u osobu po vašem izboru.
- Smatrate da se vaša sposobnost cijeni i poštuje u društvu u kojem živite.
- Možete koristiti Internet i imati koristi od njega.
- Ne plašite se posljedica klimatskih promjena.

Savjeti za facilitatore:

Ako ovu aktivnost provodite na otvorenom, pobrinite se da vas učesnici čuju, posebno ako radite sa velikom grupom. Možda će vam trebati pomoć ko-facilitatora da prenose vase riječi.

U fazi zamišljanja na početku neki učesnici bi mogli reći da malo znaju o životu osobe koju će igrati. Recite im da to nije naročito važno i da bi trebali koristiti svoju maštu i da rade najbolje što mogu.

Moć ove aktivnosti leži u uticaju shvatanja da se udaljenost među učesnicima povećava, posebno na kraju, kada bi udaljenost između onih koji su često išli naprijed i onih koji to nisu radili trebalo da bude velika. Da biste pojačali ovaj uticaj, bit će vam važno prilagoditi uloge tako da samo minimum ljudi može ići naprijed (tj. može odgovoriti sa „da“). Ako imate veliku grupu, imajte ovo na umu dok osmišljavate više uloga.

Tokom informativne sesije, važno je istražiti kako su učesnici saznali o liku koji glume. *Je li to bilo na osnovu ličnog iskustva ili iz drugih izvora informacija (vijesti, knjige, vicevi?) Jesu li su sigurni da su informacije i slike koje imaju o likovima pouzdane?* Na ovaj način možete predstaviti kako funkcioniraju stereotipi i predrasude.

Varijacija: Provedite aktivnost kako je opisano. Zatim odigrajte još jedan krug koji može otkriti ponekad potcijenjene kompetencije. Učesnici zadržavaju iste uloge. U drugom krugu pročitajte naglas izjave koje ste prethodno pripremili i koje se fokusiraju na prednosti koje mogu imati osobe u nepovoljnom položaju, upravo zbog njihove situacije. Na primjer:

- Govorite više od dva jezika i koristite ih svakodnevno.
- Prevladali ste lični fizički ili mentalni invaliditet, što vam je dalo samopouzdanja i unutrašnju snagu da se nosite sa nezaposlenošću.
- Patite od terminalne bolesti i bolje od drugih znate vrijednost života.
- Odrasli ste u zabačenom selu i duboko razumijete ekološku krizu sa kojom se svijet suočava zbog klimatskih promjena.
- *Znate kako da živite sa malim budžetom i gdje možete pronaći najbolje cijene.*

Ovu metodu možete prilagoditi da biste istakli nejednakosti u mnogim drugim oblastima od značaja, na primjer, učešću u političkom i društvenom životu ili rodnim pitanjima. Ako se usredsredite na neko drugo pitanje, moraćete pripremiti drugačije uloge i izjave. Pri tome budite svjesni potencijalno osjetljivih uloga i izjava.

To možete postići tako što ćete raditi u manjim grupama i tražiti od svojih učesnika da istraže ko u njihovom društvu ima manje, a ko više mogućnosti ili šansi i su koji prvi koraci mogući i treba ih preduzeti za rješavanje nejednakosti.

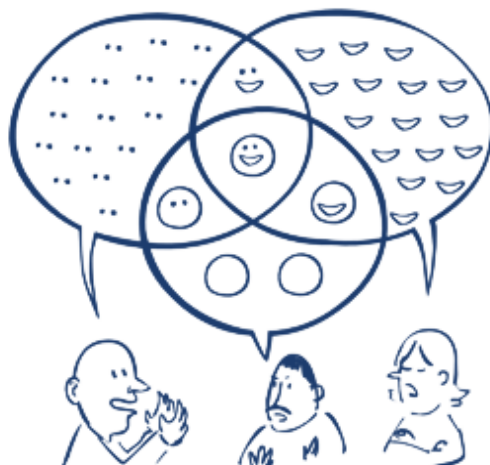


KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Tako bi svi ljudi trebali imati jednak pristup ljudskim pravima, mnogi nemaju taj pristup zbog svog socijalnog i ekonomskog položaja u društvu.
- Ljudi se suočavaju sa preprekama za puno uživanje svojih prava, ponekad na osnovu svog roda, nacionalnosti, rase / etničke pripadnosti, religije, političkog opredjeljenja, geografske lokacije, ekonomskog statusa, političkog statusa, invaliditeta i/ili seksualne orijentacije.
- Neki ljudi se suočavaju sa višestrukim oblicima obespravljenosti i diskriminacije na osnovu kombinacije nekoliko nepovoljnih markera identiteta – to se naziva „intersekcionalnost“.
- Nejednake mogućnosti dovode do značajno različitih razvojnih ishoda u životima ljudi i mogu doprinijeti društvenim podjelama i sukobima.
- Empatija prema drugima koji su u nepovoljnom položaju dobar je prvi korak, ali se također moraju preduzeti konkretne akcije za smanjenje socijalnih i ekonomskih nejednakosti i promoviranje veće socijalne pravde.

Ostvarenje viših nivoa međusobnog razumijevanja i saradnje

Svrha usvajanja pristupa višestrukih perspektiva i prakticanje interkulturalnog dijaloga ne predstavlja samo ubjeđivanje drugih u naše stanovište ili zaključak da su različite perspektive nepomirljive. Naprotiv, svrha je ostvarenje viših nivoa međusobnog razumijevanja i saradnje. Što se ljudi bolje razumiju, to postaju bolji u predviđanju i spriječavanju nesporazuma, rješavanju problema bez nasilja i pronalaženju konstruktivnih rješenja za izazove, a kao rezultat toga dolazi do veće socijalne kohezije i više dobre volje. To je sredstvo za izgradnju jedinstva usred različitosti i osnovna kompetencija za transformaciju sukoba i izgradnju mira.



Modul 2: Razumijevanje nasilja, sukoba i mira

Uvod

Da bi neko postao mladi graditelj mira potrebna su specifična znanja, stavovi i vještine koji omogućavaju shvatanje i transformiranje sukoba i promoviranje promjena u društvu kroz aktivne, inkluzivne i nenasilne strategije.

Modul 2 vas upoznaje sa značenjem, uzrocima i dinamikom sukoba, kako on utiče na pojedince, grupe i sisteme, kako se može spriječiti njegova eskalacija prema nasilju i kako se može transformirati u mogućnosti za bolji dijalog, inkluziju, pravdu, pravičnost i blagostanje. Posebna pažnja posvećena je rodu i nasilju i ulozi žena u izgradnji mira.

Predložene aktivnosti pružaju zajednički set alata za analizu sukoba, kad su u pitanju lične i društvene konfliktne situacije. One će vas pripremiti za strateške odabire u vezi sa radnjama koje vi i vaši vršnjaci možete preduzeti za deeskalaciju i transformiranje potencijalno nasilnih sukoba.

Ciljevi učenja

Cilj ovog modula je pomoći trenerima mladih da:

- Predstave opći vokabular za različite vrste nasilja i sukoba;
- Predstave neke ključne psihološke, socijalne, strukturne i rodne dimenzije nasilja;
- Prepoznaju različite odgovore na sukobe i načine rješavanja;
- Utvrde različite korijene i pokretače sukoba;
- Definiraju koncepte mira i izgradnje mira;
- Predstave i vježbaju korišćenje participativnih alata analize sukoba.

Ishodi učenja

Na kraju ovog modula učesnici će moći:

- Razlikovati različite oblike direktnog i indirektnog nasilja;
- Prepoznati uobičajene odgovore na sukob i kako oni utiču na ishode sukoba;
- Primjene niz alata za analizu sukoba kako bi mogli:
 - Analizirati konfliktni kontekst;
 - Identificirati aktere, korjene, pokretače, izraze i uticaje sukoba;
 - Utvrditi moguće ulazne tačke za intervenciju;
- Opisati karakteristike negativnog, pozitivnog i unutrašnjeg mira;
- Utvrditi ciljeve i karakteristike izgradnje mira;
- Razmotriti svoju ulogu mladih graditelji mira.

Sažetak ključnih pojmova za učenje

- **Nasilje** ima puno oblika. Ono može biti fizičko, verbalno, seksualno, emocionalno, psihološko, ekonomsko, ekološko ili simbolično. Nasilje se odnosi na bilo koji čin kojim se nanosi šteta ili se namjerno spriječava da ljudi ostvare svoj puni potencijal. Specijalisti razlikuju tri kategorije nasilja: direktno, strukturno i kulturno (ili simbolično) nasilje.

- **Sukob** se javlja kada postoji percepcija nekompatibilnosti između potreba, ciljeva ili strategija dviju ili više strana. Način na koji se rješavaju sukobi određuje da li su oni na kraju negativni ili pozitivni: drugim riječima, da li vode ka većoj podjeli ili većem razumijevanju.
- **Mir** je ishod zdravog ljudskog razvoja. „Negativni mir“ odnosi se na samo odsustvo direktnog nasilja. „Pozitivni mir“ se odnosi na dodatno postojanje uslova koji omogućavaju razvoj inkluzivnog blagostanja ljudi.
- **Rješavanje sukoba** može imati mnogo oblika i mnogo ishoda. Bavljenje konfliktom prije svega zahtijeva bolje razumijevanje njegovih uzroka, zajedno sa faktorima i pojedincima/ uticajima koji ga oblikuju. Stoga, rješavanje sukoba započinje „analizom sukoba“, na osnovu koje se mogu identificirati rješenja.
- **Rješavanje konflikta** može biti lahko ili teško, ovisno o složenosti problema, broja uključenih strana i njihove zrelosti i spremnosti na saradnju oko pronalaženja rješenja. Najbolja rješenja su takozvana „win-win“ rješenja, gdje su svi dobitnici. Naročito kada su inkluzivna i pravedna, win-win rješenja će rezultirati višim stepenom jedinstva.
- Cilj **izgradnje mira** je transformirati temeljne uzroke sukoba kroz rad na razvoju pravednih i inkluzivnih društava. To znači poboljšanje uslova ljudskog života, poboljšanje ljudskih odnosa i pronalaženje konstruktivnih rješenja za probleme i izgradnju boljih sistema.

Šta je nasilje?⁴³

Nasilje ima mnogo oblika. Ono može biti fizičko, verbalno, seksualno, emocionalno, psihološko, ekonomsko, ekološko ili simbolično. Nasilje se odnosi na bilo koji čin kojim se nanosi šteta ili se namjerno spriječava da ljudi ostvare svoj puni potencijal.

„Nasilje se sastoji od radnji, riječi, stavova, struktura ili sistema koji uzrokuju fizičku, psihološku, socijalnu ili ekološku štetu i spriječavaju ljude da ostvare svoj puni potencijal. Nasilje je i direktni i indirektni uzrok razlike između potencijala (ono što može biti) i stvarnoga (onoga što jeste)“. (Galtung, 1969)

Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji, nasilje je:

„namjerna primjena fizičke sile ili moći, prijeteće ili stvarne, protiv sebe, druge osobe ili protiv grupe ili zajednice, koja ili rezultira ili ima veliku vjerovatnoću da rezultira povredom, smrću, psihološkom povredom, nerazvijenošću ili siromaštvom.“⁴⁴

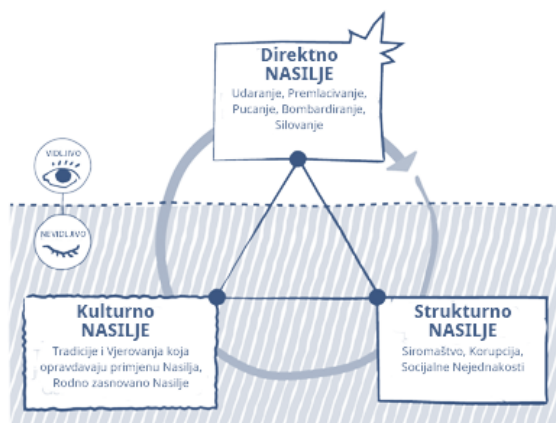
Ova definicija naglašava da osoba ili grupa mora namjeravati da primjeni silu ili moć protiv druge osobe ili grupe kako bi se neko djelo klasificiralo kao nasilno. Stoga se nasilje razlikuje od povrede ili štete koja bi nastala kao rezultat neželjenih radnji i incidenata.

//////////

43. Na osnovu: UNOY (2018) Priručnik za obuku Youth4Peace Training Toolkit, str. 8-10

44. Izvor: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2652990/#ref4>

➤ DIREKTNO NASILJE NIJE JEDINI OBLIK NASILJA, ALI JE NAJVIDLJIVIJI.



Adapted from: Galtung, J. 2004

Izvor: UNOY (2018), str. 9

Direktno nasilje je obično najvidljivija vrsta nasilja. Ono se manifestuje kroz direktno ponašanje. Često je fizičko, ali može biti i seksualno, psihološko ili verbalno nasilje.

Primjeri ove vrste nasilja su: svi oblici fizičkog napada, udaranje, premlaćivanje, pucanje, bombardiranje, ubijanje, mučenje, seksualni napad i silovanje, uništavanje imovine itd., kao i vrijeđanje i verbalno zlostavljanje, nasilništvo, ponižavanje, govor mržnje i psihološke prijetnje nasiljem.

Strukturno nasilje je manje vidljivo, ali može uticati na čitavu populaciju ili određene grupe unutar populacije. Ono se manifestuje kao indirektno nasilje izazvano nepravednim društvenim strukturama (tj. institucijama, politikama, postupcima) koje uzrokuju diskriminaciju ili nejednakost među grupama, društvenim klasama, rodovima, nacionalnostima i drugim manjinama na načine koji ograničavaju njihov pristup pravima, uslugama, resursima i mogućnostima.

Primjeri ove vrste nasilja su: sistemsko siromaštvo, nejednakost i diskriminacija koji proizlaze iz nepravednih zakona kojima se određenim grupama (poput manjina ili žena) ne daju isti pristup ili prava kao drugima.

Kulturnim nasiljem se legitimira direktno i strukturno nasilje na osnovu kulturnih normi, tradicije i vrijednosti. To je još jedan nevidljivi oblik nasilja koji se odnosi na stavove, osjećanja i vrijednosti ljudi i obično je usidren u kulturi društva. Možda to ni ne shvatamo, ali naša kultura kroz svoje šale, pjesme i vjerovanja promovira oblike diskriminacije, nepovjerenja, mržnje ili polarizacije koji zauzvrat mogu opravdati primjenu direktnog nasilja ili imati strukture koje dozvoljavaju da ti oblici nasilja procvjetaju.

Primjeri ove vrste nasilja su rasistički i seksistički humor, patrijarhalne norme i ponašanja, rani i/ili prisilni brakovi, nametanje ili zabrana određenih vjerskih i/ili jezičkih praksi itd.

Važno je da vaši učesnici u vršnjačkoj edukaciji shvate da su ova tri oblika nasilja međusobno povezana. Kulturno i strukturno nasilje dovode do direktnog nasilja. Direktno nasilje jača strukturno i kulturno nasilje. Direktni oblici nasilja su vidljivi kao ponašanja, dok su strukturni (stavovi) i kulturni (kontekstualni) oblici nasilja nevidljivi. Da bi se rješilo direktno nasilje, neophodno je promovirati promjenu ponašanja. Da bi se rješilo strukturno, odnosno kulturno, nasilje, neophodno je promovirati strukturne reforme, odnosno obrazovanje.



Vitalna važnost izgradnje mira proizlazi iz činjenice da je svako društvo pogođeno raznim oblicima nasilja. Možete li u svom društvu ili regiji identificirati primjere tri gore opisana oblika nasilja (direktno, strukturno i kulturno nasilje)?

Psihološke dimenzije ljudske agresije

Ljudska agresija i nasilje su složene teme. Korisno je shvatiti da postoji čitav niz faktora – uključujući biološke, psihološke, socijalne i situacione faktore – koji djeluju uzajamno i doprinose pojavi agresivnog i nasilnog ponašanja.

Na individualnom nivou, nasilje se javlja kao *posljednji korak* u nizu konfliktnih razvojnih događaja u umu, obično kao odgovor na opaženu ili stvarnu **prijetnju** – bilo da je to prijetnja za nečiji opstanak, ili identitet, moralni integritet, osjećaj autonomije, osjećaj samoefikasnosti i/ili osjećaj za pravdu. Prijetnje rađaju **osjećaj** straha, bijesa i anksioznosti. Kada se osjećamo ugroženima, ako smatramo da imamo neophodne resurse (bilo fizičke, psihološke, materijalne ili socijalne) za suočavanje sa prijetećom situacijom, onda to doživljavamo samo kao izazov ili sukob za koji osjećamo da smo sposobni pronaći rješenje i svojim odgovorom upravljamo na promišljen i, nadamo se, racionalan način. Međutim, kada osjetimo da nemamo resurse potrebne za suočavanje sa prijetećom situacijom, postajemo potučeni i **preplavljeni** osjećajem panike, frustracije, biesa i/ili očaja. Ovo pokreće naše instinktivne odgovore na prijetnju – poznate kao „bijeg“, „borba“ ili „smrzavanje“. Naše **misli** se okreću pronalaženju načina da pobjegnemo od situacije ili da je pobijedimo. Ponekad ne znamo šta da radimo i paralizovani smo. Sve se to može dogoditi za samo nekoliko sekundi ili se nakupiti tokom dana i sedmica. Bez obzira je li naš odgovor brz ili spor, i intenzivan strah (naš nagon za „bijeg“) i intenzivan bijes (naš nagon za „borbu“) mogu dovesti do čina agresije i nasilja.

Slični psihološki procesi odvijaju se na kolektivnom nivou ljudskih društava. Postoje brojni uslovi koji mogu pojačati osjećaj individualne i kolektivne prijetnje. Neke od najzastupljenijih u našem svijetu danas uključuju: nebezbedno i nezdravo društveno i emocionalno okruženje za djecu koja rastu i adolescente, nezaposlenost i dosada kod mladih, siromaštvo i ekonomska eksploatacija, diskriminacija i isključenost, prošli sukobi i nepravde, sadašnji oružani sukob, seksualno iskorišćavanje, nasilje u porodici, autoritarnost i ugnjetavanje, neznanje i ideološki ekstremizam, rasizam i ksenofobija, nekažnjavanje počinitelja nasilja i normalizacija kultura nasilja i apatije. S obzirom na to da mnogi od ovih uslova djeluju uzajamno, **nasilje je često ciklično**.



Koji se oblici agresivnog i nasilnog ponašanja pojavljuju u vašoj porodici, zajednici i društvu? Kakvu ulogu u tim situacijama igraju osjećanja straha, bijesa i anksioznosti?

Važno je znati da, uprkos nesigurnosti i prijetnji koji su trenutno preovlađujući u ljudskom životu, **nasilje nije neizbježno**. Prije svega, izgradnja mira i transformacija sukoba (koji su predmet ovog priručnika i vaše obuke) precizno su usmjereni na **bavljenje temeljnim uzrocima** čovjekove nesigurnosti i poboljšanje uslova u društvu kako bi ljudi mogli živjeti, rasti i napredovati u zdravim, bezbednim, prosperitetnim i pravednim zajednicama. Zatim, **nasilno ponašanje i kulture se uče i mogu se odučiti**, pa je zato edukacija (uključujući vršnjačku edukaciju) toliko važna.

AKTIVNOST 2.1 Kakva je ovo vrsta nasilja?

Pregled:	Upoznati učesnike sa pojmovima direktnog, kulturnog i strukturnog nasilja. Testirati koliko učesnici razumiju ove pojmove tako što će razvrstati različite scenarije u ove tri kategorije. Razgovarati o tome kako ove različite vrste nasilja često djeluju uzajamno.
Složenost:	Nivo 3
Veličina grupe:	Bilo koja
Vrijeme:	45-60 min
Ciljevi:	Prepoznati primjere nasilja kao direktno, kulturno ili strukturno
Metode:	Klasifikacija slučajeva
Materijali:	Kopije primjera studije slučaja nasilja (1 primjerak u grupi), prethodno izrezane po potrebi. Štampani obrazac / projekcija ili flipčart crtež „Trougla nasilja“.
Priprema:	Ako je potrebno, pripremite druge primjere slučajeva koji su relevantni grupi za obuku.
Postavke u prostoriji:	Sjedišta za male grupe

Instrukcije:

Korak 1: Definiranje nasilja

1. Izmozgajte s grupom o tome kakve oblike može imati nasilje. Zapišite ih na flipčart i verbalno klasificirajte šta ti primjeri predstavljaju (stavovi, fizičke radnje, riječi itd.)
2. Napišite na flipčart definiciju nasilja kako slijedi:
„Nasilje se sastoji od radnji, riječi, stavova, struktura ili sistema koji uzrokuju fizičku, psihološku, seksualnu, socijalnu ili ekološku štetu/oštećenje i/ili spriječavaju ljude da ostvare svoj puni ljudski potencijal.“

Korak 2: Razumijevanje trougla nasilja

3. Sljedeći dio ove aktivnosti postupno će konstruirati „trougao nasilja“ prikazan na str. 94.
4. Na novoj stranici flipčarta predstavite pojmove direktnog, kulturnog i strukturnog nasilja – ispisujući samo riječi (bez veznih linija) u oblik trougla. Razgovarajte o svakom od ovih izraza da biste objasnili šta oni znače i naveli/zatražili jedan osnovni primjer svakog od njih.
5. Organizujte učesnike u male grupe. Dajte svakoj grupi kopiju štampanog obrasca „trougao nasilja“ i kompletan set kartica sa primjerima nasilnog ponašanja, stavova i konteksta (vidi dolje – kopirajte i izrežite unaprijed). Ako je vrijeme ograničeno, dajte svakoj grupi samo 2-3 slučaja.
6. Dajte grupama 15 minuta da pročitaju i klasificiraju svaki primjer kao ilustraciju direktnog, kulturnog ili strukturnog nasilja. Dajte im sljedeće instrukcije (odštampana ili projicirana na ekranu):

Pročitajte i razgovarajte o svakoj studiji slučaja, jednu po jednu. Postavite sljedeća pitanja kao smjernice za razmišljanje i diskusiju:

- *Kakvo je nasilje prikazano u ovom slučaju? [Savjet: može biti više vrsta u interakciji]*
- *Koji stavovi, ponašanja i nečinjenja doprinose ovoj nasilnoj situaciji?*
- *Šta mislite kakav će biti ishod/efekt ove situacije?*
- *Prepoznajete li ovu vrstu nasilja u svojoj zajednici? Jeste li bili svjedok nečega sličnog? Šta se dogodilo?*
- *Ko se može pozvati i šta se može učiniti kako bi se spriječilo ili odgovorilo na ovu vrstu nasilja? (npr. porodica, prijatelji, susjedi; pouzdani nastavnik ili ljekar; lokalna zajednica; javni organi, mediji itd.)*

7. Prijavljivanje: Kada vrijeme istekne, okupite grupe i razgovarajte, uz sljedeća pitanja:

- Je li vam ova aktivnost bila laka ili teška?*
- Kako ste klasificirali (primjer 1, 2, 3 itd.)?*
- Zašto je bilo teško staviti određene primjere u jednu kategoriju?*

8. Informativna sesija: Grupa će vjerovatno utvrditi da je neke primjere bilo lako klasificirati, dok se činilo da drugi pripadaju u više kategorija. Razgovarajte o tome kako fizički, kulturni i strukturni oblici nasilja često djeluju uzajamno i doprinose jedno drugom. Pokažite to povlačenjem veznih linija i strelica na dijagramu trougla na flipčartu.

- *Kakve misli i osjećanja vam je pokrenula ova aktivnost?*
- *Možemo li uvijek znati koji su ljudi pogođeni nasiljem samo ako ih pogledamo?*
- *Šta bismo trebali imati na umu kada organiziramo vršnjačke radionice sa (potencijalno) učesnicima izloženim nasilju? Koja ponašanja bismo trebali upražnjavati/izbjegavati i koje su naše odgovornosti kao vršnjačkih edukatora kada postanemo svjesni situacije nasilja?*

9. Produžetak: Ako vam vrijeme dozvoli, sa svojom grupom možete pregledati višestruke uloge koje ljudi mogu imati u nasilju: žrtva, počinilac, slučajni prolaznik, ili neko ko staje uz žrtvu nasilja. Nakon toga možete nastaviti sa refleksijom uz pomoć sljedećih dodatnih pitanja:

- *Zašto ljudi ponekad odluče da ne govore, ne djeluju, iako su svjedoci situacije za koju smatraju da je pogrešna ili nepravедna?
[* Napomena: Ovo pitanje se odnosi na razumijevanje razloga ponašanja prolaznika – pokušajte iz svoje grupe izvući 5-6 različitih razloga.]*
- *Šta možemo učiniti kako bi se zauzeli za žrtve nasilja i ojačali prevenciju nasilja u Y-Peer kontekstu?*

Korak 3: Negativan / Pozitivan / Unutrašnji mir

- Kad grupa shvati razlike između direktnog (fizičkog) nasilja i kulturnog/strukturnog (simboličkog) nasilja, objasnite ukratko pojmove „negativni mir“ i „pozitivni mir“. Napišite njihove definicije na flipčart. O njima se dalje govori u aktivnosti 2.5.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- **Direktno nasilje** (fizičko, verbalno, seksualno) najočigledniji je oblik nasilja i ima počinioca i žrtvu koji se mogu identificirati, ali postoje i drugi suptilniji oblici nasilja.
- **Strukturno nasilje** poprima oblik zakona, politika i postupaka koji sistemski marginaliziraju i diskriminiraju određene grupe ljudi.
- **Kulturno nasilje** poprima oblik društvenih normi i vrijednosti (vjerovanja, izreke, tradicije, itd.) zbog kojih se strukturno nasilje čini normalnim i opravdanim.
- Ova tri oblika nasilja (strukturno, kulturno i direktno) se međusobno podržavaju.
- **Rodno zasnovano nasilje** je nasilje usmjereno protiv neke osobe zbog njenog roda. To je krovni pojam za mnoge oblike nasilja koji imaju tendenciju da kombiniraju direktne, strukturne i kulturne dimenzije.
- **Negativan mir** je odsustvo direktnog nasilja.
- **Pozitivan mir** je odsustvo i direktnog i indirektnog (strukturnog i kulturnog) nasilja. Drugim riječima, pozitivan mir znači postojanje socijalnih uslova koji omogućavaju inkluzivni ljudski razvoj, blagostanje i socijalnu pravdu.

ŠTAMPANI OBRAZAC: Studije slučaja nasilja (odšampajte ih i izrežite unaprijed za svaku grupu):

Studija slučaja 1

Suprug svakog dana poslije posla pije alkohol da bi se „opustio“, ponekad i puno. Kad ga supruga i djeca pitaju o nečemu, osjeća se uznemireno, puno više i ponekad ih tuče. Poslije mu je uvijek žao i kaže da se to neće ponoviti ako ga „ne provociraju“. Crvene obraze, modrice i posjekotine minimizira kao „praktično ništa“. Supruga mu je bila „zabavna“ dok su bili mlađi, ali postaje sve nervoznija i depresivnija. Sada se jedva usuđuje da se izražava i brine kad se muž vrati kući pod stresom ili kada popije s prijateljima. Djeca sve češće ulaze u probleme zbog smetnji u školi i bave se opasnim aktivnostima izvan škole sa starijom omladinom.

Studija slučaja 2

Homoseksualni mladić je na meti nasilnika u školi. Redovno se izruguju, šale se na njegov račun, šapuću homofobne uvrede kad nastavnik ne gleda, cirkulišu bezobrazne crteže i fotografije u koje je on impliciran, prijete mu da će ga prisiliti na seksualne radnje i uznemiravaju ga kad se vraća kući. Roditeljima još uvijek nije otkrio da je homoseksualac i plaši se reći im šta se događa, misleći da bi ga mogli odbiti ili okriviti njega za nevolje koje doživljava. Njegov nastavnik i neka druga djeca u školi s vremena na vrijeme primjete da nešto nije u redu, ali ne interveniraju. U školi mu je išlo dobro, ali mu je sve teže koncentrirati se. Odlazak u školu postaje mučenje. Često pomišlja: „Kad bih bar mogao s kim razgovarati ili otići negdje drugdje...“

Studija slučaja 3

Ljudski karavan izbjeglica bježi od beskrajnog rata na Bliskom Istoku između vlade i pobunjeničkih grupa, sukob koji dobija podršku u oružju iz Evrope, Rusije i Amerike. Videći kako se njihovi gradovi, domovi, preduzeća, škole i bolnice uništavaju raketama, kako se smanjuju njihove zalihe vode i hrane, a obećanja o mirovnom sporazumu se gube u otrovnim diskursima političkih protivnika, obični civili odlučuju napustiti sve što su imali i preduzeti rizično putovanje ka bezbjednosti u Evropi. Na granicama traže pravo na azil prema međunarodnom zakonodavstvu. Međutim, državne policije ih ograđuju, na njih se više i tuku ih, uskraćuje im se utočište i dobijaju samo najjeftiniju hranu, vodu i medicinsku pomoć. Dok im neki dobrovoljci priskaču u pomoć, napetost oko prisustva ovih stranaca raste. Mnogi

ljudi u mjestu azila ih ignoriraju ili se žale na nered koji stvaraju i opasnosti koje sa sobom nose. Drugi im viču da idu kući ili ih ciljaju nasiljem. Vrijeme je sve hladnije. I same izbjeglice su sve frustriranije i očajnije. Neki su posebno ranjivi.

Studija slučaja 4

Na fudbalskoj utakmici između škola, dječaci iz različitih kvartova počinju se svađati. Neki dječaci uzvikuju provokativne izjave prema drugima na osnovu etničke pripadnosti i religije. Ništa posebno... odrasli kažu isto. Oko njihovih naselja godinama stoje fašistički simboli i parole koje je grafitirala lokalna omladina. Grafiti nisu uklonili ni vlasnici zgrada ni gradske vlasti. Fudbalski incident je tako jedan od mnogih. Poslije toga, dječaci to spominju u prolazu svojim drugim ženskim i muškim prijateljima. Jedan kaže: „Pusti to, oni su idioti; ostali momci su dobri, znam ih.“ Ali većina zaključuje da je bolje „držati se svojih“.

Studija slučaja 5

Djevojčica s viškom kilograma ima problema u školi svakodnevno dobija poruke na svom telefonu i profilu na društvenim mrežama od vršnjaka u školi o tome „kako je ružna i glupa“. Primjećuje kako gledaju njene reakcije na poruke, smiju joj se kad se uznemiri. Nedavne poruke kažu da je niko nikada neće smatrati privlačnom ili je željeti i da bi se trebala ubiti. Ona razmišlja to i učiniti - ne može više podnijeti mučenje i dio nje vjeruje u ono što govore.

Studija slučaja 6

Na času historije učenica iz etničke manjine osjeća se nelagodno. Udžbenik iz kog razred uči i prema kome će se testirati veliča pobjede u prošlosti i heroje većinske etničke grupe, ali ne govori ništa o prisustvu ili pozitivnoj ulozi drugih etničkih grupa u regiji, uključujući i onu kojoj ona pripada. Njen narod se spominje jedino kada se dogodilo nešto negativno u historiji. Kod kuće uči drugačije narative, drugačije priče. Na času se osjeća ili nevidljivo ili posramljeno. Jednom kada je na času historije prokomentirala o „drugoj strani priče“, nastavnik i ostali učenici su se iznervirali.

Studija slučaja 7

Nastavnik učenicama redovno daje niže ocjene nego što zaslužuju, a zatim traži seksualne usluge zauzvrat da bi dobile bolje ocjene / prošle razred / ili dobile diplomu. Djevojčice su zastrašene ponašanjem nastavnika, zbog mogućnosti da ne prođu dalje, a plaše se da ne osramote sebe i svoje porodice priznajući šta se događa ili šta se već dogodilo. Dakle, one to ne prijavljuju; čak i ne razgovaraju o tome sa svojim prijateljima. Jedna učenica odlazi kod direktora koji kaže da će se to riješiti, ali ništa se ne događa.

Studija slučaja 8

Prije nekoliko godina, vojna jedinica je sistematski opljačkala i zapalila kuće i stanove manjinske etničke grupe. Civili ove grupe su bili okupljeni, pretučeni ili ubijeni. Muškarci i žene su bili razdvojeni, nakon čega su bili zatočeni u lokalnim logorima i/ili seksualno zlostavljani od strane pripadnika oružanih snaga. Lokalne policijske snage, kao i susjedi iz većinske etničke grupe znali su šta se dešava i nisu intervenirali. Prošlo je nekoliko godina, a da još uvijek niko, osim jednog vojnog zapovjednika, nije izveden pred sud. Vojna jedinica je postavila spomen ploču u čast svojih pripadnika koji su se tamo borili. Inače, većinska zajednica ne govori o ovim incidentima. „Najbolje je prošlost ostaviti u prošlosti“, kažu ljudi. Nije objavljeno javno priznanje nepravde; nije postavljeno spomen obilježje za stradale civile. Nisu ponuđena izvinjenja ili obeštećenja za počinjena djela. Pod pritiskom međunarodne zajednice, preživjeli imaju pravo da se vrate na svoja bivša imanja, ali malo njih je to uradilo. Roditelji i mladi iz ove zajednice bore se sa naslijeđem ove nerazjašnjene historije zločina i razaranja.

Studija slučaja 9

Grupa prijatelja koji se redovno druže dobrano se nasmiju ismijavajući druge, posebno ljude sa invaliditetom, siromašne, one sa prekomjernom težinom ili one koji pripadaju drugoj rasi, nacionalnosti ili vjeroispovjesti. Pošto niko iz ovih grupa tada nije prisutan, smatraju da je to u redu – to je ionako

samo šala, zar ne? Ponekad se u gradu ponovo nasmiju kada vide nekoga ko ih podsjeti na neku šalu, ali „niko nije nastradao“.

Studija slučaja 10

Romski mladić se zaista trudi da nađe posao u maloj kompaniji, ali se suočava sa stalnim odbijanjem potencijalnih poslodavaca, uprkos tome što ima potpuno obrazovanje i dovoljno vještina. Većina njih ga i ne poziva na intervju. Drugi se ponašaju čudno kad ga sretnu. Neki su ljubazni, a drugi su samo bezobrazni. Sve je bilo isto i kad je njegova porodica pokušala iznajmiti stan. Ljudi koji se trude da budu fini govore stvari poput „On je Rom, ali je dobro obrazovan. „Ponekad se naljuti, ali ne želi to pokazati da se slučajno i to ne bi iskoristilo protiv njega ili njegove zajednice. Samo želi da se prema njemu ponašaju kao prema svima drugima.

Studija slučaja 11

Mirne demonstracije za LGBTIQ građanska i zdravstvena prava nasilno prekidaju fudbalski navijači koji razbijaju plakate, tuku demonstrante, verbalno ih zlostavljaju i prijete da će ih ubiti. Iako je incident prijavljen, policija nikoga ne istražuje i ne hapsi iako grupa sportskih navijača na Facebook-u objavljuje poruku u kojoj stoji: „Pederi nikada više neće kročiti u naš grad.“

Rod i nasilje

Tokom informativne sesije o prethodnoj aktivnosti, možete skrenuti pažnju svoje grupe na činjenicu da je rodno zasnovano nasilje rasprostranjen i duboko ukorijenjen problem na Balkanu. Uloga roda u nasilju i prevenciji nasilja je veoma široka tema koja zaslužuje posebnu pažnju kad se razgovara o pitanjima sukoba i izgradnje mira. Dublji tretman teme roda i nasilja je izvan opsega ovog priručnika, ali trebalo bi postojati određeno razumijevanje kako bi vršnjački edukatori i treneri stvorili bezbjedne prostore za učenje i uspostavili odgovarajuće veze tokom rasprave o ovim pitanjima. Prvi korak je jasna ključna terminologija.

Spol, rod i seksualna orijentacija

Mnogi mladi postaju ranjivi i doživljavaju socijalnu marginalizaciju na osnovu svog pola, roda i/ili seksualne orijentacije. Izrazi „spol“ i „rod“ ponekad se koriste naizmjenično, ali se u stvari razlikuju:

- **Spol** se odnosi na biološke razlike između muškaraca i žena na osnovu spolnih i reproduktivnih organa.
- **Rod** se odnosi na društveno izgrađene uloge, odgovornosti i norme koje se očekuju od muškaraca i žena u datoj kulturi ili društvu. To se uči u porodici, od prijatelja, zajednice, u školi, vjerskim institucijama, na radnom mjestu, sa medija i iz reklama. Također, ti atributi su pod uticajem običaja, zakona, klase, etničke pripadnosti i individualnih preferencija.

Sljedeći korak je shvatanje da spol nije fiksiran ili određen. Rodne uloge, norme i njihov izraz u rodnom identitetima razlikuju se među kulturama i vremenom se mijenjaju. O njima se stalno iznova pregovara iz generacije u generaciju dok pojedinci i društva razmišljaju o onome što se smatra „prihvatljivim“ i određuju da li pojedinac ili društvo imaju moć odlučivanja po kojoj će društvenoj ulozi i normama neko živjeti. U današnje vrijeme dolazi do snažnog udaljavanja od binarnih pojmova roda ;ija je tendencija ograničiti puni razvoj ljudskih kvaliteta i društvenih uloga kod žena i djevojčica i muškaraca i dječaka. Danas mladi ljudi sve više drže do fluidnijih pojmova o rodu nego prethodne generacije i izražavaju svoj rodni identitet na različite načine. Ni „spol“ ni „rod“ ne treba mješati sa „seksualnom orijentacijom“ koja se odnosi na spol(ove) i/ili rod(ove) koji nekog privlače seksualno.

Nasilje zasnovano na rodu i seksualnoj orijentaciji

Treća stvar koju treba shvatiti jeste da je rodno zasnovano nasilje rasprostranjeno na Zapadnom Balkanu i da ima različite oblike. Mnogi mladi se susreću sa predrasudama, neprijateljstvom i diskriminacijom na osnovu svog spola, roda i/ili seksualne orijentacije. Nasilje u porodici, silovanje i napadi, posebno usmjereni na žene, djevojke i LGBTIQ+ osobe, oblici su direktnog nasilja. Efekti seksualnog nasilja mogu imati nepovratne posljedice za žrtve. Žene i djevojke, kao i lezbijke, homoseksualci, biseksualci, trans i rodno neodređene osobe su pod povećanim rizikom od fizičkog i seksualnog nasilja.⁴⁵ Incidenti fizičkog napada i uznemiravanja pojedinaca na osnovu njihove stvarne ili pretpostavljene seksualne orijentacije ili roda predstavljaju krivična djela iz mržnje. Žene i LGBTIQ+ mladi se gotovo sigurno tokom života suočavaju s nekim oblicima nasilja i često žive u svakodnevnoj svijesti i strahu od njega.⁴⁶ Proces rodne socijalizacije koji vrednuju „nasilnu muškost“, također česti na Zapadnom Balkanu, posebno su značajan faktor u rasprostranjenosti rodno zasnovanog nasilja, nasilnih sukoba i rata.

Rodna neravnopravnost je oblik strukturnog nasilja. Podloga za ove i druge oblike nasilja su kulturne norme koje legitimiraju nasilne stavove i ponašanja. Vršnjački edukatori i treneri trebaju biti svjesni ranjivosti koje ovi stavovi i ponašanja stvaraju u društvu i osigurati da se osobe svih spolova, rodova i seksualnih orijentacija osjećaju bezbjedno, dobrodošlo i cijenjeno u svim aktivnostima izgradnje mira mladih.

Rod, nasilje i rat

Također možete skrenuti pažnju svojoj grupi na činjenicu da nasilni sukobi (poput ratova) na različite načine pogađaju muškarce, dječake, djevojčice i žene, prije svega zbog uloga koje su dodijeljene različitim spolovima, uticaja raseljavanja izazvanog sukobima na porodični život i zbog primjene seksualnog nasilja kao ratnog oružja. Iako nasilni sukob predstavlja prijetnju dobrobiti svih ljudi, žene i djevojke se suočavaju s povećanom ranjivošću u vrijeme rata.⁴⁷

Međutim, u vrijeme oružanog sukoba žene nisu samo žrtve nasilja. Žene i djevojke mogu biti aktivne učesnice u nasilju, bilo direktno kao borci, bilo indirektno, omogućavanjem nasilja putem prikupljanja sredstava ili poticanjem svojih muških rođaka na djela nasilja. Ni muškarci i dječaci nisu samo počinioi nasilja. I oni mogu biti meta fizičkog i seksualnog nasilja, posebno tokom rata.

Silovanje i seksualno nasilje korišćeni su kao instrument ratovanja na Balkanu i u drugim regijama, pri čemu je namjera nanijeti povrede, traume, poniženja i prinudne trudnoće tim pojedincima, izložiti njihove porodice patnji i uništiti društveno tkivo zajednica i društava. Nasljeđe ovih zločina i danas se osjeća na Balkanu. Oni koji su preživjeli fizičko i seksualno nasilje, oba spola, posebno su ranjivi i često socijalno marginalizirani.

Senzibilitet za ove rodne dimenzije nasilja i rata trebao bi pomoći facilitatorima da izbjegnu pojednostavljeno razmišljanje kada razgovaraju o s njima povezanim složenim i osjetljivim pitanjima.

45. Izvještaji generalnog sekretara UN, Seksualno nasilje vezano za sukobe, UN Doc. S / 2015/203, 23. marta 2015, str. 61, i UN Doc. S/2016/361, 20. aprila 2016., str. 69; Michelle Nichols, „Gej muškarci kažu Vijeću sigurnosti UN-a da su mete Islamske države“, Reuters, 25. avgust 2015.

46. Ibid.

47. Izvor: <https://gsdrc.org/topic-guides/gender/gender-in-fragile-and-conflict-affected-environments/> [Pristupljeno 14. decembra 2019]

Šta je sukob?

Ljudi ponekad koriste riječi nasilje i sukob naizmjenično. Međutim, nasilje i sukob nisu isto. Iako neregulirani sukobi mogu dovesti do nasilja, mnogi sukobi nisu nasilni.

Sukob predstavlja sudar ili borbu između dvije ili više strana (osoba, grupa, društava, vlada, itd.) koje smatraju da su njihove potrebe, ciljevi ili strategije nekompatibilni, uzajamno isključivi ili antagonistički.⁴⁸

Sukob obično ima negativnu konotaciju: suprotan je saradnji, harmoniji, sporazumu ili čak miru. Često je povezan s nasiljem i većina ljudi smatra da je sukob destruktivan. Međutim, sukob je višedimenzionalni društveni fenomen i, kao što je gore rečeno, nije sinonim za nasilje.

Sukob nije kategorički pozitivan ili negativan. Ono što ga čini takvim je kako se mi nosimo s njim: ovisno o našim izborima, stavovima i vještinama, sukobi se mogu transformirati u nešto negativno ili pozitivno. Sukobi postoje u našem svakodnevnom životu: kod ljudi dolazi do nesuglasica oko mnogih stvari. Međutim, razlike u mišljenju ili shvatanju određene stvari same po sebi nisu negativne. Objedinjavanje ovih suprotstavljenih stavova zapravo može biti transformativno za obadvije strane. Drugim riječima, različitost ne mora dovesti do nejedinstva.

To se može dogoditi sa porodicom i prijateljima u vašem ličnom životu, sa saradnicima i nadređenima na radnom mjestu ili između pojedinaca i grupa u širem društvu i sa drugim narodima.



Kad čujete riječ „sukob“, koje asocijacije i slike vam padaju na pamet? Zapišite sve riječi na koje pomislite i nacrtajte slike koje povezujete sa sukobom. Kakve konotacije imaju ove riječi? Da li su pozitivne, neutralne ili negativne?⁴⁹

Sukobi su neprijatan, ali prirodan dio života. Kada se sukob rješava na pozitivan način, dolazi do boljeg razumijevanja razlika čime se promoviraju zdravi odnosi. Međutim, ako se konflikt ne rješava efikasno, posljedice mogu biti napadi, zastoji, neproduktivno ponašanje, pa čak i nasilje.

Sukob je ponekad uzrokovan pogrešnom komunikacijom, ali češće se radi o drugim pitanjima, poput vrijednosti, uvjerenja i borbe za kontrolu, koje je teško osporiti bez izazivanja druge, zainteresirane strane. Konflikt možemo definirati kao: „*borbu oko svojih vrijednosti i suprotstavljenih zahtjeva koje iznosimo u odnosu na oskudne resurse, status i moć*“.⁵⁰

Učenje načina rješavanja sukoba je važna vještina u kontekstu rada s mladima gdje su razlike u mišljenjima gotovo zagarantirane.

Kad god se sukobi pojave, oni rađaju određene misli i osjećanja koja se, ovisno o tome kako se izražavaju, mogu koristiti pozitivno ili negativno. Sukob je poput vrha ledenog brijega – on je vidljivi izraz temeljnih problema i tenzija, povezanih sa suprotstavljenim perspektivama, interesima, stavovima ili potrebama.³ Kada ova pitanja postanu očigledna, moguće je rješavati ih i baviti se njima. Problem je u tome što kada se nasilje izabere kao sredstvo za rješavanje sukoba, ono može nanijeti štetu, gubitak, tugu i kršenje ljudskih prava drugim članovima zajednice ili nacije i izroditi nove i složenije sukobe.

48. Izvor: UNICEF (2016) Vodič za senzibilitet za sukobe i programiranje izgradnje mira.

49. Izvor: Vijeće Evrope (2012) Priručnik, str. 56.

50. Izvor: Coser (1956), p.8

AKTIVNOST 2.2 Definiranje sukoba

Pregled:	○ Prvi dio ove aktivnosti pruža priliku učesnicima da skiciraju slike sukoba iz sopstvene perspektive. Grupa zatim radi na zajedničkoj definiciji. Sesija se završava razlikovanjem sukoba od nasilja.
Složenost:	○ Nivo 1
Veličina grupe:	○ 15 – 30
Vrijeme:	○ 30 min
Ciljevi:	○ Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Artikulirati sopstveno razumijevanje sukoba • Razviti zajedničku definiciju sukoba
Metode:	○ Crtanje, mapiranje koncepta, diskusija
Materijali:	○ Flipčart papir; flomasteri; papir i olovke u boji; štampani obrasci i kartice (izrezane) za aktivnost „Nivoi sukoba“ – dovoljno primjeraka za svaku malu grupu
Postavke u prostoriji:	○ Bilo koje

Instrukcije:

- 1. Naša slika sukoba** (15 min): Zamolite učesnike da rade u parovima. Dajte svakom paru A4 papir i flomastere. Zamolite ih da razgovaraju i skiciraju na papiru veliku sliku sukoba bez pisanja bilo kakvih objašnjenja. Nakon 10 minuta zamolite parove da pokažu svoje slike ostalim učesnicima, dok im objašnjavaju šta za njih znači „sukob“ kako je prikazano na njihovim skicama. Dajte im vremena za kratke diskusije.
- 2. Mapa koncepta sukoba** (10 min): Nacrtajte veliki krug na flipčartu ispred učesnika i upišite riječ „sukob“ u krug. Zamolite učesnike da brzo dozivaju riječi ili fraze koje povezuju sa riječju sukob. To mogu biti opisi situacija, strana u sukobu, osjećanja, vrste sukoba, izvori sukoba ili efekti sukoba. Prihvatite sve odgovore bez diskusije ili prosuđivanja i dodajte ih na mapu koncepta, tako što ćete nacrtati liniju koja izlazi iz riječi „sukob“ i zapisati riječi učesnika na kraju svake linije.
- 3.** Nastavite da tražite odgovore oko 10 minuta ili dok grupa ne prestane da nudi odgovore. Često je većina odgovora negativna ili nasilna. Ako je to slučaj, ukažite na to grupi.
- 4. Funkcije sukoba** (5 min): Pokrenite diskusiju putem sljedećeg pitanja: *Zašto su naše reakcije na sukob negativne? Može li sukob biti pozitivan?* Dajte vremena za odgovore, a zatim razjasnite da većina ljudi povezuje negativne riječi ili ideje sa sukobom, ali i da je sukob uobičajena karakteristika ljudskog postojanja. Sukob nam može skrenuti pažnju na potrebe i mogućnosti za promjene. Cilj je rješavanje sukoba bez pribjegavanja agresiji i nasilju.
- 5. Definiranje sukoba** (5 min): Zamolite učesnike da predlože opću definiciju sukoba i njegovih funkcija. Na kraju navedite definiciju datu u pripremnom tekstu na početku ovog modula.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Sukob nije negativan ili pozitivan. On je uobičajena karakteristika svakodnevnog života sa kojom ljudi treba da nauče da se nose na konstruktivan način.
- Sukob nije isto što i nasilje. Nasilje, međutim, započinje iz nekog oblika unutrašnjeg, međuljudskog ili međugrupnog sukoba.
- Sukob često rađa negativne emocije i obrasce komunikacije. Cilj je rješavanje sukoba bez pribjegavanja agresiji i nasilju.

Nivoi sukoba

Do sukoba može doći na više nivoa:⁵¹

- **Intrapersonalni konflikti** su sukobi unutar ličnosti, na primjer, između njenih misli, osjećanja i vrijednosti. Da bi doprinijeli rješavanju socijalnih sukoba, ljudi često moraju prvo da rade na sopstvenim unutrašnjim borbama i pitanjima. Lična transformacija je često važan deo rješavanja sukoba na višim nivoima.
- **Interpersonalni konflikti** se javljaju između pojedinaca ili manjih grupa ljudi. Pozitivno angažiranje s drugima, pregovaranje o razumijevanju i prevazilaženje međuljudskih tenzija i sukoba deo je neophodnog temelja za dalje provođenje širih društvenih promjena.
- **Intergrupni konflikti** se javljaju između grupa u društvu (bilo vjerskih, etničkih, političkih, ekonomskih, itd.) koje imaju suprotstavljena gledišta ili interese koji su na bitan način povezani sa njihovim društvenim identitetima. Primjeri bi mogli biti sukobi između suparničkih timova, etnoreligijskih zajednica, industrija, političkih grupa itd.
- **Intragrupni konflikti** su također značajni. Javljaju se unutar grupa. Važno je da ste u stanju upravljati sukobima u svojoj grupi kako biste stvorili podršku za dugoročne mirovne procese.
- **Internacionalni konflikti** se javljaju između društava i nacija, obično na osnovu sukobljenih materijalnih interesa koji su vezani za pitanja moći, suvereniteta i nacionalnog identiteta. Spriječavanje eskalacije međunarodnih sukoba i promoviranje jače međunarodne saradnje je od suštinskog značaja za rad na održivom i pravednom miru u svijetu.



Da li ste učestvovali u omladinskim aktivnostima kojima se nastoji da se sukobi razumiju i riješe? Na koja pitanja ste se fokusirali? Na kom nivou su bili ti sukobi? Koje aktivnosti ste koristili za rješavanje ovih sukoba? Sa kojim prednostima i izazovima ste se susreli?

51. Source: Peacebuilding, A Caritas Training Manual, p. 58.

AKTIVNOST 2.3 Nivoi i pokretači sukoba

Pregled:	U ovoj aktivnosti učesnici raspravljaju o primjerima scenarija sukoba i klasificiraju ih prema nivou i pokretačkom(-im) faktoru(-ima).
Složenost:	Nivo 2
Veličina grupe:	15 – 30
Vrijeme:	45 min
Ciljevi:	Učesnici će moći: Identificirati konfliktna scenarije prema nivou i ključnom(-im) pokretačkom(-im) faktoru(-ima).
Metode:	Aktivnost u malim grupama
Materijali:	Štampani obrazac „Tabela nivoa i pokretača sukoba“ i kartice sa scenarijom (izrezane). Obezbijediti dovoljno primjeraka za svaku malu grupu.
Postavke u prostoriji:	Radna ostrva

Instrukcije:

1. Nivoi sukoba: Predstavite različite nivoe sukoba (intrapersonalni, interpersonalni, intragrupni i intergrupni) kako je opisano u priručniku, zaustavljajući se na svakom nivou i tražeći primjere od učesnika.

2. Pokretači sukoba: Predstavite različite pokretače sukoba (vrijednosti, moć, prava, identitet, potrebe, ideologija) kako je opisano u priručniku, zaustavljajući se na svakom da bi zatražili primjere od učesnika.

3. Vježba za male grupe: Podijelite učesnike u male grupe. Dajte im priloženi štampani obrazac „Nivoi i pokretači sukoba“ i sljedeće primjere scenarija (izrezanih na komade). Neka razgovaraju o svakom scenariju i stave ga na sto tamo gdje smatraju da pripada. Po potrebi, grupa može da nacrtati strelice kojima će povezati scenarija sa drugim faktorima na stolu.

Napomena za facilitatora: Svaki od primjera scenarija formulisan je generalno na način koji bi omogućio široku primjenu u regiji. Grupa može i treba da poveže opći primjer sa konkretnim situacijama u njihovom lokalnom i nacionalnom kontekstu kako bi scenariji postali „stvarniji“ i omogućili dublju analizu sukoba. Grupe također mogu da izrade sopstvene primjere za analizu.

4. Razmjena na plenarnoj sesiji: Okupite grupe i dajte im po nekoliko minuta da razgovaraju o rezultatima svojih diskusija i uporede svoje popunjene tabele.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Većina sukoba je višedimenzionalna
- Sukobi se ne uklapaju savršeno u jednu ili drugu kategoriju
- Oni se često preklapaju u temelju uzroka i dotiču se na više od jednog nivoa interakcije
- Istovremeno, sukobi nisu svaki put „sve“
- Stoga rješenja često moraju biti višestruka, ali ne mogu biti ni „jedan broj za sve“

👉 KARTICE SA SCENARIJEM: KOPIRAJTE I IZREŽITE SLJEDEĆE KARTICE I/ILI NAPRAVITE SVOJE.

Dvoje ljudi se bori za istu funkciju u organizaciji.	Građani nasilno protestuju protiv vlade, frustrirani korupcijom i neefikasnošću njihovih lidera.	Otac se bori sa odlukom da napusti porodicu i prihvati posao u inostranstvu koji mu je potreban.
Između EU i vlade nastaju tenzije zbog neuspjeha u zaštiti prava manjina	Majka kažnjava svoju ćerku zbog izlaska sa mladićem iz druge nacionalnosti i zabranjuje takvu vezu.	Globalna zdravstvena kriza opterećuje lično i finansijsko blagostanje.
Sukob tinja između zajednica oko toga kako će se odati počast žrtvama rata.	Sukob tinja između zajednica oko slavljenja ratnih „heroja“.	Stvara se konflikt/zastoj između vlade i manjinske političke / etničke / vjerske grupe

HANDOUT

Tabela „Nivoi sukoba“

👉 POGLEDAJTE SVAKI SCENARIO I UTVRDITE: KOJI JE NIVO OVOG SUKOBA? KOJI JE GLAVNI POKRETAČ SUKOBA? SA ČIME JE JOŠ POVEZAN OVAJ SUKOB?

Intergrupni					
Intragrupni					
Interpersonalni					
Intrapersonalni					
Vrijednosti	Moć	Prava	Identitet	Potrebe	Ideologija

Neposredni i temeljni uzroci sukoba i nasilja

Trebalo bi da objasnite svojoj grupi da mogu postojati različiti uzroci sukoba; neki su neposredni / direktni, a drugi su dugoročniji / temeljni uzroci.

- **Neposredni uzroci** uključuju stvari koje se mogu vidjeti, koje se lako osjećaju, vide i identificiraju. Tu mogu spadati direktni oblici nasilja i nepravde.
- **Temeljni uzroci** su dugoročni uslovi koji se često ne vide i koji potiču tenzije koje vode do sukoba i nasilja. Temeljni uzroci se sastoje od kulturnih i strukturnih oblika nasilja (npr. slabe državne strukture, historije sukoba među grupama, socijalne i ekonomske nejednakosti, dugotrajne nepravde, nasilje i nasilna muškost, itd.).

Sukobi se razvijaju u fazama. Kod nezdravog sukoba, tenzije prerastaju u optuživanje drugih. Komunikacija postaje sve manje direktna i tačna. Manje je kontakata i dijaloga sa protivnicima, a više sa pristalicama. Vremenom se mogu pojaviti novi i različiti problemi. Zatim slijede dalje optužbe, kontra optužbe i nepovjerenje. Ova dinamika je vrlo destruktivna i mladi graditelji mira moraju biti svjesni zašto se javlja i kako je promijeniti.

Priroda sukoba i njegovo rješavanje ovisi o više faktora, uključujući njegovu tačku fokusa. Ispod su neke različite vrste sukoba:

- **Sukob interesa:** Nekompatibilnost ciljeva u određenoj situaciji
- **Sukob vrijednosti:** Nekompatibilnost ili nadmetanje između ideja ili moralnih standarda, tj. vjerskih, tradicionalnih, ljudskih prava, konzervativnog ili liberalnog pristupa itd.
- **Sukob identiteta:** npr. između većinskog i manjinskog stanovništva, između lijevih i desnih političkih partija, između nacionalnih grupa itd.
- **Ideološki ili svjetonazorski sukobi:** Nadmetanje političkih programa npr. komunizam, kapitalizam, sekularna država, teokratska država itd.
- **Borba za moć:** oko toga ko može da bira, vlada, odlučuje, kontroliše resurse itd. Temeljni uzrok u gotovo svim sukobima.
- **Sukob potreba:** Oko egzistencijalnih stvari koje ljudi moraju imati da bi živjeli i napredovali, npr. opstanak, sigurnost, pripadnost, identitet, sloboda, učešće, pravda
- **Sukob prava:** kada se čini da ostvarivanje određenih prava jedne grupe ometa zaštitu određenih prava druge grupe.



Da li u mjestu i regiji odakle potičete postoje sukobi ove vrste? Koji su problemi? Možete li se sjetiti nekih konkretnih primjera? Koje organizacije i akteri su angažirani u bavljenju njima? Kakve strategije i rješenja primjenjuju?

Sukob i nasilje mogu proizaći iz percepcije da ljudske potrebe nisu zadovoljene ili da su prekršena ljudska prava. Glavne ljudske potrebe su stvari koje su čovjeku potrebne za život i rast. One su univerzalne i nezadržive, ali nisu uvijek ispunjene. Ljudska prava se dodjeljuju svakoj osobi na svijetu međunarodnim sporazumom, ali nisu uvijek zaštićena. Kada se prava sputavaju ili ostvaruju po svaku cijenu, može doći do sukoba i nasilja. Okviri i ljudskih potreba i ljudskih prava pružaju analitičku alatku koja pomaže u razumijevanju sukoba i nasilja.⁵²

52. Pogledajte Priručnik za resurse i obuku za žene u izgradnji mira

Ljudske potrebe i ljudska prava mogu se svrstati u tri grupe: materijalne, socijalne i kulturne:

- **Materijalne potrebe i prava** uključuju hranu, sklonište, zdravstvenu zaštitu i osnovne resurse za fizički opstanak.
- **Socijalne potrebe i prava** uključuju osjećaj poštovanja, sigurnosti i predvidljivosti u odnosima sa drugima i osjećaj učešća i samoopredjeljenja u odlukama koje utiču na nečiji život.
- **Kulturne potrebe i prava** uključuju osjećaj identiteta, religije i kulture koji oblikuju i daju smisao vrijednostima i vjerovanjima ljudi.

„Svi pojedinci imaju potrebe koje teže da ispune, bilo koristeći sistem, „djelujući na rubu“, ili ponašajući se kao reformisti ili revolucionari... Društveni sistemi moraju odgovarati na individualne potrebe ili će biti podložni nestabilnosti i prinudnim promjenama (možda uz nasilje ili sukobe).“-

Coate i Rosati (1988).

AKTIVNOST 2.4 Dilema stolica⁵³

Pregled:	○ Ova energična vježba naglašava kako mogu nastati grupni sukobi oko resursa i ciljeva u društvu.
Složenost:	○ Nivo 2
Veličina grupe:	○ 15 – 30
Vrijeme:	○ 45 min
Ciljevi:	○ Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Objasniti kako mogu nastati sukobi oko resursa • Primjeniti čitav niz stilova odgovora na sukobe kod rješavanja sukoba između grupa i razmisliti o njihovim snagama i ograničenjima • Pokazati kako treba nenasilno upravljati sukobom pretvarajući ga u priliku za saradnju
Metode:	○ Igra
Materijali:	○ Jedna stolica po učesniku
Priprema:	○ Pripremite primjerke svake instrukcije [A, B i C, prikazani u nastavku] prije sesije.
Postavke u prostoriji:	○ Sve stolove treba ukloniti iz prostorije. Jedna stolica po učesniku, poređane u krug.

Napomene za facilitatora

Vježba pruža opsežan prostor za kreativno rješavanje sukoba. Međutim, imajte na umu da ova vježba ima potencijal za agresivne radnje, zbog čega treba upozoriti učesnike kako bi se izbjegle povrede. Grupe često buknu u mahnito djelovanje, koriste silu i ponekad nose stolice u svoj ugao, sa drugim ljudima koji sjede na njima. Dok neki učesnici pokušavaju da pronađu rješenje za saradnju, može se vidjeti kako drugi nastavljaju da sakupljaju i brane svoje stolice. To zauzvrat frustrira saradnike, koji zaboravljaju svoje pozitivne namjere i pridružuju se raspravi.

Instrukcije:

1. Učesnici su u prostoriji bez stolova, ali sa stolicom za svakog učesnika, vjerovatno sjedeći u krugu.
2. Organizujte učesnike u tri grupe (A, B, C) i dajte svakoj grupi po jednu instrukciju napisanu na papiru. Recite im da ne otkrivaju instrukcije drugim učesnicima jer će se time izgubiti svrha vježbe. Instrukcije su sljedeće:
 - A. Stavite sve stolice u krug. Za ovo imate 10 minuta

53. UNOY 2018, str. 104 „Eskalacija sukoba”

- B. Stavite sve stolice blizu vrata. Za ovo imate 10 minuta.
 C. Stavite sve stolice blizu prozora. Za ovo imate 10 minuta.
3. Recite svima da započnu vježbu, slijedeći instrukcije koje su dobili.
 4. Podsjetite učesnike da pokušaju da koriste razne opcije. Prekinite vježbu nakon nekog vremena.
 5. Obavite **informativnu sesiju** sa grupom pitajući sljedeće:
 - a. Šta ste doživjeli igrajući ovu igru?
 - b. Da li ste osjećali da je stolica na kojoj ste sjedili vaša, da možete raditi s njom šta god želite?
 - c. Kako ste se odnosili prema ljudima koji su htjeli nešto drugo?
 - d. Da li ste saradivali, nagovarali, prepirali se, borili se ili popustili?
 - e. Ako ste se konfrontirali sa drugima, kako ste to učinili?
 - f. Da li ste se pridržavali instrukcija? Zašto ili zašto ne?
 - g. Šta vam je bilo važnije: slijediti instrukcije koje ste dobili ili se dobro slagati sa drugima?
 6. **Objasnite** da se ovom vježbom naglašava važnost neagresivnog rješavanja sukoba.⁵⁴ Instrukcije se ne mogu provesti ukoliko se ljudi ne konsultuju i ne saraduju.
 7. Pozovite učesnike da razgovaraju o ovim dodatnim pitanjima:
 - a. Kako biste ovo riješili kad bi mogli da uradite to drugi put?
 - b. Šta nam je trebalo da bismo izbjegli da završimo u sukobu?
 - c. Možete li povezati to što se ovdje dogodilo sa stvarnim životnim situacijama? Navedite neke primjere.
 - d. Kako je ova vježba primjenjiva na izgradnju mira?
 8. Završite sesiju rečenicom da su moguća nekoliko rješenja kako slijedi:
 - Sve stolice se stavljaju u krug, između vrata i prozora;
 - Uzastopno stavljajući sve stolice u krug, zatim blizu vrata, pa blizu prozora;
 - Nepoštovanje dijelova instrukcija, stavljanjem trećine stolica u krug, trećine blizu vrata, trećine blizu prozora;
 - Preimenovanje situacije, vješanjem dva natpisa u sredinu prostorije; na jednom od njih je napisano „vrata“, a na drugom „prozor“;
 - Nepoštovanje instrukcija u potpunosti.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Grupe u društvu često pokušavaju postići različite ciljeve istim resursima. To može dovesti do zabune i frustracije, posebno kada agenda(-e) druge grupe nije/nisu jasna(-e).
- Svaki sukob ima više mogućih rješenja i često puta bar jedno ili nekoliko rješenja može zadovoljiti potrebe svake strane.
- Da bi se izbjegli sukobi koji mogu proizaći iz frustracije i agresije, grupe treba da razgovaraju zajedno kako bi identificirale potrebe svake strane i razne mogućnosti koje su im na raspolaganju za ispunjenje tih potreba.

//////////

54. Izvor ove prilagođene verzije: Pretti et al., 1995, str. 167-168 u Izgradnja mira: Priručnik za obuku Caritasa, str. 127-128

Pristupi sukobu

Postoje različite škole mišljenja kako najbolje riješiti sukob. Tri uobičajena pristupa su: upravljanje sukobom, rješavanje sukoba i transformacija sukoba. Zvuče slično, ali postoje neke bitne razlike među njima.

Cilij **upravljanja sukobima** jeste samo da se sukob obuzda. Izraz „upravljanje“ podrazumijeva sposobnost kontrole intenziteta sukoba i njegovih efekata. Sastoji se od preduzimanja radnji kako bi se zaustavilo dalje eskaliranje sukoba, ali se ne bavi duboko ukorijenjenim pitanjima koja su izazvala sukob.

Rješavanjem sukoba nastoji se da se strane u sukobu odmaknu od pozicija gdje „neko dobija, neko gubi“ ka ishodima gdje „svi dobijaju“. Nastojanja su usmjerena ka rješavanju nekompatibilnosti između interesa i ponašanja strana u sukobu identifikiranjem i rješavanjem temeljnih problema. Zahtijeva se da se strane u sukobu saglase na obostrano prihvatljiv proces pronalaženja rješenja, koji može ali ne mora uključivati pomoć vanjskih aktera. Rješavanjem sukoba se mogu riješiti neposredni problemi bez rješavanja dubljih problema. Stoga to može biti samo privremeno rješenje jer osnovna dinamika sukoba može kasnije ponovo izbiti na površinu.

Transformacijom sukoba se naglašava da za istinsko rješavanje sukoba, a s time i za postizanje održivog mira, nije dovoljno baviti se samo simptomima sukoba. Naprotiv, moraju se riješiti i temeljni uzroci sukoba, uključujući temeljne strukture i odnose koji održavaju nepravdu. Transformacija sukoba stoga daje važnost historijskom, socijalnom, ekonomskom i političkom kontekstu sukoba i preusmjerava pažnju na pronalaženje dugoročnih rješenja koja nude solidnu osnovu za održivi mir zasnovan na uzajamnom priznavanju i poštovanju, inkluzivnoj zastupljenosti u donošenju odluka, pravičnom pristupu resursima i pravdi.

S obzirom na višestranu i historijski ukorijenjenu prirodu sukoba na Zapadnom Balkanu, transformacija sukoba je pristup koji je najpotrebniji i najbolje odgovara regiji.

Šta je mir?

Sada kada imamo jasnije razumijevanje sukoba u različitim dimenzijama i različitim pristupa u njegovom rješavanju, važno je razviti naše razumijevanje mira. Riječ „mir“ se shvata na razne načine. Na primjer, neki ljudi pod pojmom „mir“ podrazumijevaju odsustvo neprijateljstva ili prestanak nasilnog sukoba. Drugi povezuju „mir“ sa stanjem tišine ili spokoja, odsustvom poremećaja ili uznemirenosti, stanjem harmonije ili nenasilnim načinom života. Mirom se također mogu opisati odnosi među ljudima koje odlikuju poštovanje, pravda i dobra volja. Mirom se mogu opisati lični osjećaj smirenosti, spokojstva i tišine pojedinca, kao da je „u miru“ sa sopstvenim umom.

U oblasti studija sukoba i mira koriste se sljedeće dvije specifične definicije:

Negativni mir se odnosi na odsustvo direktnog nasilja.

Pozitivni mir se odnosi na prisustvo uslova koji omogućavaju puni ljudski razvoj i osiguravaju održive mirne i pravedne ljudske odnose.

Ovu razliku između negativnog i pozitivnog mira predložio je aktivista za građanska prava Martin Luter King mlađi 1963. godine, a kasnije ga je objasnio sociolog Johan Galtung 1969. Ova razlika je važna jer otkriva da mir ne nastaje samo zato što prestaju rat i drugi oblici direktnog/fizičkog nasilja. Potrebno je više od ovoga. Mir istinski proizlazi samo iz blagostanja, pa tako mora doći kraj i indirektnim oblicima strukturnog i kulturnog nasilja, ali moraju postojati i strukture i procesi koji podržavaju zdrav razvoj čovjeka.

Tako, na primjer, sporazum o prekidu vatre i miru može zaustaviti rat, ali sve dok sukobljene strane ne poprave svoj odnos i ne uspostave uslove života koji obezbjeđuju sigurnost, dobrobit i pomirenje, to što se postiže je tek negativan mir. Pozitivni mir iziskuje promjene u socijalnim politikama, strukturama i kulturnim praksama, tako da svi ovi faktori postanu nediskriminatorni, inkluzivni, pravični, pravedni i pogodni za dobrobit ljudi.



Možete li se sjetiti primjera negativnog mira i pozitivnog mira? Šta je još potrebno za poticanje pozitivnog mira u vašem društvu ili u široj regiji Zapadnog Balkana?

Pored negativnog mira i pozitivnog mira, mnogi ljudi prepoznaju značaj mira u njegovim psihološkim i duhovnim dimenzijama. To se zove **unutrašnji mir**. On je jedan od ishoda zdravog ljudskog razvoja i zdravih ljudskih odnosa koje pruža pozitivan mir. Kao što objašnjava mirovni psiholog H.B. Danesh, mir se tako najbolje shvata u holističkom smislu. Mir nastaje iz fizičkog, socijalnog, psihološkog, ekonomskog, političkog, etičkog i duhovnog blagostanja.

Na kraju, mir je rezultat zdravog ljudskog razvoja na individualnom i kolektivnom nivou. Međutim, mir nije samo konačni ishod ili cilj, on je također trajan dinamičan proces. I mir i sredstva za postizanje mira moraju biti miroljubivi. Drugim riječima, da citiramo A.J. Muste-a: „Ne postoji put do mira, mir je put“.



Kako vaše stanje unutrašnjeg mira ili unutrašnjeg sukoba može uticati na vaš angažman kao mladog graditelja mira?

Šta je izgradnja mira?

Izgradnja mira je krovni izraz koji se odnosi na niz inicijativa koje **vode** različiti akteri u vladi i civilnom društvu kojima je cilj da se bave temeljnim uzrocima nasilja i zaštitom civila prije, tokom i nakon nasilnih sukoba.

Ukoliko sukob dovede do nasilja, postoje tri glavna pristupa za jačanje mira:

- **Održavanje mira** = okončanje direktnog / fizičkog nasilja (npr. rarpoređuju se mirovne snage da zaustave/suzbiju direktno nasilje)
- **Uspostavljanje mira** = promjena suprotstavljenih stavova kroz dijalog i uz posredovanje u pregovorima. (npr. mirovni pregovori / mirovni procesi)
- **Izgradnja mira** = programi dizajnirani da se bave temeljnim uzrocima sukoba, uključujući nepravde iz prošlosti, i da promovišu socijalne, ekonomske i političke mjere potrebne za dugotrajnu stabilnost i pravdu.

Efikasna izgradnja mira ima više aspekata i prilagođena je svakom konfliktnom okruženju. Ne postoji jedan jedini put ka miru, ali putevi su dostupni u svakoj konfliktnoj situaciji. Graditelji mira koriste **kommunikacije**, pregovaranje i posredovanje kako bi pomogli pojedincima i zajednicama pogođenim sukobima da pronađu put za rješavanje svojih razlika bez nasilja i rade na inkluzivnijoj, pravičnijoj i pravednijoj budućnosti.

Izgradnja mira sastoji se od širokog spektra **aktivnosti** povezanih sa izgradnjom kapaciteta, pomirenjem i društvenom transformacijom. Proces izgradnje mira olakšava uspostavljanje trajnog mira i on predstavlja pokušaj da se spriječi ponavljanje nasilja, putem isticanja temeljnih uzroka i posljedica sukoba, kao što su nejednakost, diskriminacija, korupcija, neriješene historijske nepravde, nepovjerenje među grupama, strah, neprijateljstvo itd., kroz aktivnosti kao što su dijalog, saradnja, zakonske reforme, izgradnja institucionalnih kapaciteta i socijalna, politička i ekonomska transformacija.

Ciljevi edukacije za izgradnju mira su da osiguraju da novi kadrovi mladih žena i muškaraca u regiji steknu vrijednosti, znanja i vještine za rad sa svojim vršnjacima oko svih etničkih, komunalnih, konfliktnih i društvenih podjela. Njome se nastoji da se među njima izgradi povjerenje i zajedničko razumijevanje putem zajedničkih aktivnosti vezanih za tradicionalne podjele; stupanje u konstruktivan dijalog sa donosiocima odluka; omogućavanje mladim ljudima da utvrde zajedničke prioritete za mir i bezbjednost i da se uključe u stvarne projekte i zagovaranje.

To znači utemeljiti izgradnju mira u pomirenju, što zauzvrat zahtijeva da se uključimo u proces koji se zasniva na jednakosti i povjerenju i kojim se poštuju sposobnosti i talenti svake osobe, osiguravajući klimu tolerancije, kreativnost, traženje istine i solidarnost.

Akteri i nivoi izgradnje mira

Izgradnja mira odvija se na različitim nivoima društva i uključuje niz različitih aktera. Razmotrite sljedeću parabolu:

Izgradnja mira i parabola o kamenolomu⁵⁵

Žena prolazi kroz kamenolom i pita tri različita radnika šta rade. Prvi radnik odgovara: „Ja ovdje razbijam kamenje.“ Žena nastavlja dalje kroz kamenolom i postavlja isto pitanje drugom radniku. Ovaj odgovara: „Zarađujem za život.“ Ona ide dalje i postavlja isto pitanje i trećem radniku. Treći radnik odgovara: „Ja gradim katedralu!“

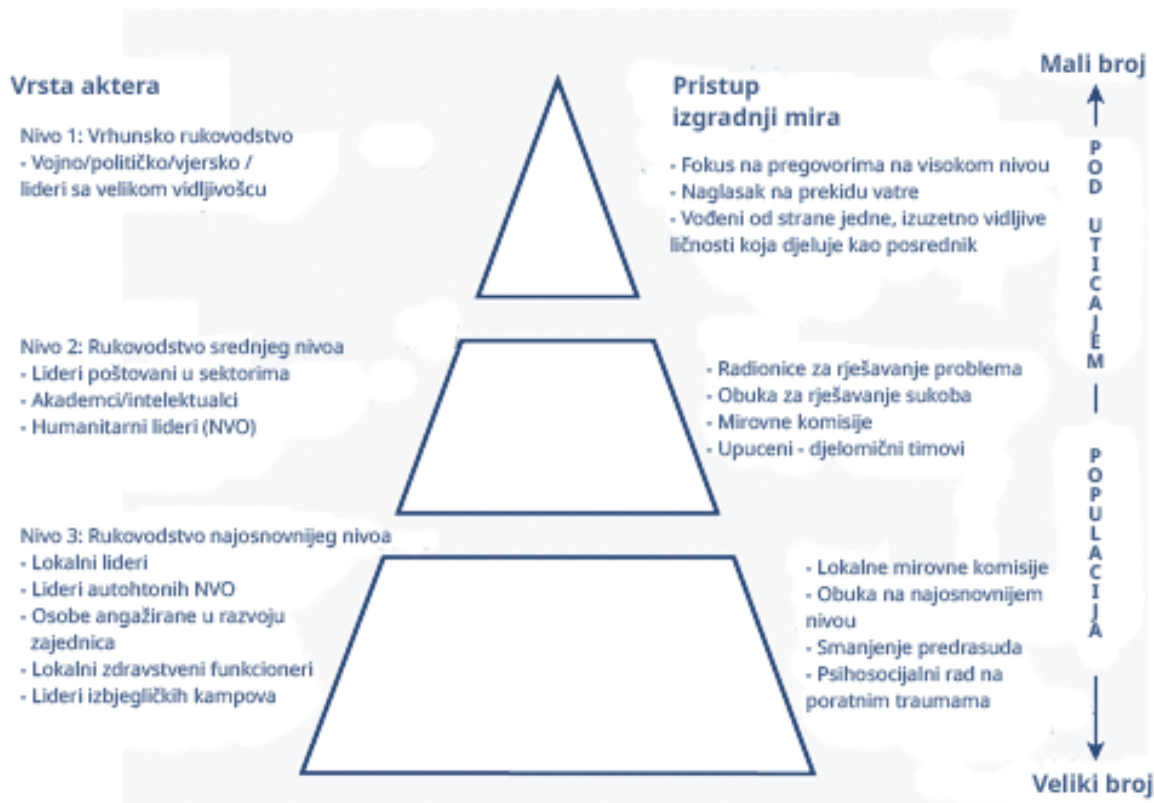
Sva tri odgovora radnika kamenoloma pomažu nam da shvatimo svoj rad u izgradnji mira. Ponekad samo lomimo kamenje i usredsređeni smo na neposredni zadatak, što je vrlo naporan posao. Ponekad smo fokusirani na zarađivanje za život, što je važno za naš opstanak i opstanak i zdravlje naše porodice. Ponekad shvatamo i da je naš rad dio mnogo šire vizije koja uključuje mnoge druge radnike. Baš kao što je tesanje kamena dio izgradnje prelijepe katedrale, tako je i rad na lokalnim odnosima i programima dio izgradnje dugotrajnog mira u kome će mnogi uživati.

Postoji širok spektar strategija i akcija za izgradnju mira koje mladi ljudi mogu preduzeti da bi potakli izgradnju mira. Neke od ovih strategija razmatraju se u ovom modulu. Ovisno o izabranim pristupima i strategijama, mladi ljudi mogu da se angažuju sa drugim vrstama aktera na najvišem nivou rukovodstva, zatim rukovodstva srednjeg ili najosnovnijeg nivoa.

Piramida u nastavku predstavlja sažetak nivoa izgradnje mira, vrste aktera i pristupa izgradnji mira. Izabran je oblik piramide kako bi se objasnila činjenica da se većina ljudi koji su uključeni u izgradnju mira nalazi na lokalnom nivou gdje je piramida najšira. Na ovom nivou su i uticaj sukoba i uticaj na mir najveći.

//////////

55. Izgradnja mira, Priručnik za obuku Caritas, str. 84.



Izvor: Lederach



Na koji nivo piramide pokušavate uticati vi i/ili vaša omladinska organizacija? Zašto radite na ovom nivou? Da li bi vaš rad mogao preći na druge nivoe? Ako može, kako?

AKTIVNOST 2.5 Mir i izgradnja mira

Pregled:	Cilj sesije je konceptualizacija mira kroz igranje uloga i/ili crtanje.
Složenost:	Nivo 1
Veličina grupe:	Bilo koja
Vrijeme:	90 min
Ciljevi:	<p>Učesnici će moći:</p> <ul style="list-style-type: none"> Definirati pojmove „negativni mir“, „pozitivni mir“, „unutrašnji mir“ i „izgradnja mira“ Identificirati aktivnosti na izgradnji mira mladih na nivou zajednice
Metode:	Crtanje, igranje uloga
Materijali:	Flipčart papir u boji; flomasteri; traka
Priprema:	Obezbijediti snabdevenost različitim materijalima, papirom i bojama za crtanje. Također pripremite PowerPoint prezentaciju kako je opisano u donjim koracima.
Postavke u prostoriji:	Radna ostrva; otvoren prostor za igranje uloga

Instrukcije:

- Mozgalica [5 min]** u velikoj grupi o pitanju: Šta za vas znači riječ „mir“? Zapišite odgovore na flipčart papiru
- Organizujte učesnike u male grupe (3-4 osobe).
- Crtaње i/ili igranje uloga [40 min]:** Zamolite svaku grupu ili da nacrtaju sliku mira pomoću papira i flomastera ili da pripremi trominutnu igru uloga koja prikazuje mir. Mogu izabrati mir u domaćinstvu, mir u zajednici ili mir u svom nacionalnom kontekstu. Dajte svakoj grupi 15 minuta da se pripremi.
- Pozovite male grupe natrag na plenarnu sesiju. Zamolite svaku grupu da podijeli „svoj mir“ sa ostalim grupama i razgovara o svojoj slici mira. Svakoj grupi dajte 3-5 minuta.
- Stavite slike na zidove, napišite naslove predstava sa igranjem uloga i stavite i njih na zid.
- Diskutujte o sljedećim pitanjima:
 - Uzimajući u obzir sve naše prezentacije, šta je „mir“?*
 - Kako izgleda miroljubivo domaćinstvo, zajednica ili društvo?*
 - Da li je dovoljno da ne bude borbe / pucanja / itd?*
 - Šta je još potrebno da bi se ljudi i društvo osjećali mirno?*
- Vrste mira [5 min]:** Predstavite koncepte negativnog mira, pozitivnog mira, unutrašnjeg mira i izgradnje mira. Zatražite od grupe primjere za svaki od ovih pojmova kako biste osigurali angažiranje i razumijevanje šta oni predstavljaju. Sažmite svaki pojam definicijom.

8. **Nivoi i akteri mira [5 min]:** Predstavite nivoe, aktere i pristupe na koje se obično nailazi u izgradnji mira.
9. **Izgradnja mira mladih [10 min]:** Neka mladi u malim grupama razmišljaju o idejama za aktivnosti na izgradnji mira na različitim nivoima u koje mladi mogu da se uključe.
10. Na plenarnoj sesiji [10 min], slušajte nalaze svake grupe i zapišite ih na flipčart. Kratko razgovarajte. Pozovite učesnike da podijele svoje ideje koji bi pristupi bili najrelevantniji za njihovu trenutnu situaciju. Sve nalaze postavite na vidljiva mjesta na zidu. Oni se mogu koristiti tokom kasnijih aktivnosti oko planiranja akcije.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- **Negativan mir** je odsustvo direktnog nasilja.
- **Pozitivan mir je odsustvo** i direktnog i indirektnog (strukturnog i kulturnog) nasilja. Drugim riječima, pozitivan mir je prisustvo socijalnih uslova koji omogućavaju inkluzivni ljudski razvoj, blagostanje i socijalnu pravdu.
- **Unutrašnji mir** je stanje psihološkog i/ili duhovnog blagostanja, koje je rezultat osjećaja unutrašnje koherencije i značenja, uprkos prisustvu uzroka stresa.
- **Izgradnja mira** sadrži širok spektar aktera i aktivnosti čiji je cilj uspostavljanje trajnog mira i spriječavanje nasilja putem bavljenja temeljnim uzrocima i posljedicama sukoba, kao što su nejednakost, diskriminacija, korupcija, neriješene historijske nepravde, međugrupno nepovjerenje, strah, neprijateljstvo itd. Aktivnosti izgradnje mira uključuju pitanja kao što su obrazovanje, dijalog, saradnja, izgradnja kapaciteta i razne socijalne, političke i ekonomske reforme.
- **Mladi** mogu učestvovati u mnogim vrstama aktivnosti izgradnje mira i voditi ih.

Žene i izgradnja mira

Žene i djevojke su historijski bile isključene iz političkih procesa izgradnje mira. Međutim, žene su na nebrojene i raznovrsne načine doprinijele uspostavljanju mira i obnovi lokalnih ekonomija i zajednica tokom i nakon nasilnih sukoba. Agenda „Žene, mir i bezbjednost“ podržana Rezolucijom 1325 Vijeća sigurnosti UN-a poziva na transformaciju rodni odnosa i na veće učešće žena i djevojčica u promociji inkluzivnog, ravnopravnog, pravednog i mirnog društva. Ona nalaže da se u svim mirovnim pregovorima i inicijativama za izgradnju mira usvoji „rodna perspektiva“. Treneri mladih, također, treba da osiguraju da rodne perspektive budu integrisane u sve edukativne aktivnosti i izgradnju mira.

Dobra praksa: Mir sa ženskim licima

Izložba „Mir sa ženskim licima“, održana u Sarajevu 2019. godine, rezultat je saradnje i napora ženskog mirovnog pokreta „Mir sa ženskim licem“ i foruma Ziviler Friedensdienst (forumZFD) za integrisanje ženske perspektive u proces suočavanja s prošlošću i u izgradnju mira u Bosni i Hercegovini, kao i za predstavljanje ženske strane priče o preživljavanju, otpornosti, nadi i prevazilaženju posljedica rata. Ova izložba bila je posvećena ženama koje su vodile male (i velike) borbe za svoja prava i prava drugih u poratnoj Bosni i Hercegovini i obnovile ratom razoreno društvo. Životne priče predstavljene na izložbi nove su stranice historije u ovom društvu i jedinstvene su jer se fokusiraju na lična iskustva žena aktivistkinja, za razliku od uobičajenog pristupa fokusiranja na prevlast muškaraca, nacije, kolektivnog nad pojedincima, kao i marginaliziranja ženskih iskustava i dostignuća. Jedna od priča predstavljenih na ovoj izložbi je priča o Indiri Bajramović koja je Romkinja i aktivistkinja za ljudska prava koja se bori za bolji položaj Romkinja i drugih žena u Bosni i Hercegovini. Indira je osnivačica udruženja romskih žena „Bolja budućnost“ iz Tuzle i članica Vijeća Roma.⁵⁶

Bosna i Hercegovina, 25 godina nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma, još uvijek mora prevladati posljedice nedovoljnog učešća žena u mirovnim pregovorima. Kao što je poznato, žene nisu bile prisutne za pregovaračkim stolom, pa mirovni sporazum nije uzimao u obzir potrebe žena i djevojaka, što je rezultiralo dugoročnim negativnim uticajem na svakodnevni život građana. Uz podršku Fondacije CURE, priče ženskih mirovnih aktivistkinja sada se digitalno arhiviraju i dijele u okviru projekta „Žene i izgradnja mira u Bosni i Hercegovini“. Kroz svoj mirovni aktivizam, žene također odlaze u male lokalne zajednice i razgovaraju i rade sa ženama na suočavanju sa prošlošću i mnogim drugim temama. Od posebnog značaja je psihološka podrška koju su pružale ženama koje su odlučile da govore na Ženskom sudu organizovanom 2015. godine u Sarajevu.

Kompetencije za rješavanje sukoba i izgradnju mira⁵⁷

Da biste kompetentno upravljali sukobom i transformirali ga u pozitivne lične i društvene efekte, moraćete bolje razumjeti uzroke i dinamiku sukoba – zašto se pojavljuju, kako utiču na društva, ekonomije, pojedince, kako eskaliraju, kako mogu deeskalirati itd. Stoga je korisno naučiti neke ključne pojmove i teorije za razumijevanje i rješavanje sukoba.

Što se tiče **vještina**, mladi moraju naučiti kako da analiziraju sukobe, razviju efikasne strategije komunikacije, kao i vještine rješavanja problema i izgradnje mira, kako bi mogli konstruktivno da se angažuju u sukobe sa kojima se susreću. Također su im potrebne vještine komunikacije s javnošću i zagovaranja kako bi skrenuli pažnju kreatora politike i šire javnosti na konfliktne situacije koje žele promijeniti kada je to potrebno.

U vezi sa **stavovima i vrijednostima**, mladi koji rade na sukobima i transformaciji sukoba moraju biti duboko uvjereni u neophodnost i mogućnost ispravljanja nepravde i u potrebu promoviranja mirnih, demokratskih i inkluzivnih pristupa radu na sukobima. Ovi stavovi i vrijednosti mogu se osporiti, istražiti i preispitati. Ipak, oni moraju biti prisutni, jer predstavljaju osnovu posvećenosti mladih ljudi da bi ostali na putu transformacije sukoba. Za omladinske radnike i omladinske vođe to znači učiniti sve što je u njihovoj moći da stvore okruženja za učenje gdje će se poštovati i promovirati ove vrijednosti i omogućiti pojavu stavova kao što su tolerancija prema dvosmislenosti, empatija i sposobnost kritičke procjene sopstvene uloge u društvu i uloge drugih.

56. Mir sa ženskim licem, 2019. Ed. Elma Hodžić. Sarajevo: Forum Ziviler Friedensdienst.

57. Vijeće Evrope i Evropska komisija (2012), Priručnik za omladinsku transformaciju sukoba, str. 156-157

Analiza sukoba

Analiza sukoba predstavlja sistematsko ispitivanje temeljnih uzroka i posljedica sukoba, uključujući njegove političke, socijalne, ekonomske i bezbjednosne dimenzije. Cilj analize sukoba je da pruži bolje razumijevanje neposrednih i strukturnih uzroka sukoba i da identificira glavne aktere i zainteresovane strane u sukobu. Također se može koristiti za identificiranje ulaznih tačaka za izgradnju mira i informiranje o dizajnu i određivanju prioriteta programiranja osjetljivog na sukobe.

U osnovi, analiza sukoba pruža:

- bolje razumijevanje uzroka (neposrednih, posrednih i temeljnih), dinamike i sila koje promoviraju sukob i/ili mir; i
- priliku za identificiranje i određivanje prioriteta ulaznih tačaka za rješavanje sukoba, njegovu transformaciju i izgradnju mira.⁵⁸

Analiza sukoba je važna jer otkriva manifestne (vidljive) i latentne (skriveno) aspekte sukoba. Analiza sukoba može se provesti u ranoj fazi sukoba (ili prije nego što sukob izbije) i može se ponoviti bilo kad tokom sukoba radi (ponovne) procjene dinamike i sprječavanja eskalacije. Analizu sukoba može provesti svako ko je zainteresovan za sukob i ko će, u idealnom slučaju, uključiti stavove svih aktera i zainteresovanih strana.

Senzibilitet za sukobe⁵⁹

Senzibilitet za sukobe treba da vodi sve aspekte procesa analize sukoba kako bi se osiguralo da taj proces ne pogoršava postojeće tenzije ili stvara nove. Teme koje će biti obrađene i pitanja koja će se postavljati treba pažljivo pripremiti unaprijed kako bi se našao prikladan način za odgovaranje i vođenje potencijalno kontroverznih pitanja koja će mladi vjerovatno pokrenuti, na primjer o tenzijama između različitih identitetskih grupa ili o iskustvu sa rodno zasnovanim nasiljem. U nekim okolnostima, terminologija može biti osjetljivo pitanje i [edukatori] će morati da razmisle o tome da li da koriste termine kao što su „sukob“, „mir“, „genocid“ itd. Ovisno o lokalnoj situaciji, moglo bi biti prikladnije provesti analizu pod neutralnijim terminima, omogućavajući da „sukob“ ostane implicitan dok se razgovara o drugim aspektima života i iskustva mladih. Sve vrijeme je potrebna svijest o dinamici sukoba, sa senzibilnošću za potencijalne „podjele“ kao što su identitet, jezik, pol, religija, socio-ekonomski status ili nivo obrazovanja. Sve to treba pažljivo uzeti u obzir prilikom organiziranja grupnih aktivnosti.

Usvajanje pristupa „senzibiliteta za sukobe“ znači:

1. Shvatanje konteksta sukoba,
2. Shvatanje interakcije između intervencija i konteksta sukoba,
3. Postupanje po ovom shvatanju kako bi se izbjegli negativni uticaji i maksimizirali pozitivni uticaji na faktore sukoba,
4. Prilagođavanje pristupa kao odgovor na promjenu dinamike sukoba.

58. UNICEF (2013), Angažiranje adolescenata u analizi sukoba: Smjernice, str. 4

59. UNICEF (2013), Angažiranje adolescenata u analizi sukoba: Smjernice, str. 11.

Ključna pitanja za analizu sukoba:60

Profil

Koji je politički, ekonomski, socijalni i kulturni kontekst sukoba?
Da li postoji historija sukoba?

Uzroci

Koji su ključni izvori tenzija?
Koji su temeljni uzroci sukoba?
Koji su efekti sukoba?
Koji bi pokretači mogli doprinijeti eskalaciji sukoba?
Koji bi faktori mogli doprinijeti deeskalaciji ili rješavanju sukoba?

Akteri

Ko su glavni akteri i koju(-e) ulogu(-e) igraju u sukobu?
Koja je njihova perspektiva o sukobu?
Koje su njihove vrijednosti, interesi, ciljevi, položaji i odnosi?
Koji su njihovi razlozi za primjenu agresije i/ili nasilja?
Koji kapaciteti postoje za kompromis i saradnju na lokalnom, nacionalnom, regionalnom i/ili međunarodnom nivou?
Da li postoje ometači? Koje su njihove motivacije?

Dinamika

Kako se je odvijao / mogao odvijati sukob?
Gdje su prozori mogućnosti? Potencijalne ulazne tačke za transformaciju sukoba i izgradnju mira?
Koji scenariji se mogu zamisliti za promjenu dinamike sukoba?

60. Prilagođeno iz CoE 2012, str. 50. Originalni izvor: International Alert and Saferworld, „Senzibilitet za sukobe u pristupima razvoju, humanitarnoj pomoći i izgradnji mira: paket resursa“, © FEVER, International Alert and Saferworld, 2003

AKTIVNOST 2.6 Uvod u analizu sukoba

Pregled:	○ Ova aktivnost služi za predstavljanje svrhe i komponenti analize sukoba kao osnovu za vježbanje korišćenja alata za analizu sukoba u narednim sesijama.
Složenost:	○ Nivo 2
Veličina grupe:	○ Bilo koja
Vrijeme:	○ 30 min
Ciljevi:	○ Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none">• Objasniti ključne svrhe i komponente analize sukoba• Objasniti zašto je analiza sukoba važna kao prvi korak u transformaciji sukoba i izgradnji mira
Metode:	○ Prezentacija, diskusija
Materijali:	○ Flipčart ili PowerPoint, računar, projektor, ekran/zid
Priprema:	○ Za ovu sesiju treba da izradite kratku prezentaciju kako biste predstavili praksu analize sukoba. Možete se pozvati na temu i unaprijed pripremiti flipčart ili PowerPoint prezentaciju.
Postavke u prostoriji:	○ Sjedišta okrenuta prema površini projekcije

Instrukcije:

1. Zamolite dva dobrovoljca da dođu ispred prostora za obuku. Neka stoje blizu jedan drugog, ali okrenuti leđima jedan drugom. Učesnik sa lijeve strane treba da stane sa visoko podignutom desnom pesnicom kao da slavi rezultat ili pobjedu. Onaj s desne strane treba da pozira lijevom rukom podupirući bradu kao da prolazi kroz gubitak ili razočaranje. Zamolite ih da ostanu u tom položaju nekoliko minuta.
2. Recite ostalim učesnicima da njih dvoje predstavljaju sukob i pitajte: „Šta vidite?“ Dozvolite nekoliko odgovora koji će izgraditi pozadinu priče i zamolite dobrovoljce da se vrate na svoja mjesta.
3. Objasnite da su njihovi odgovori bili analiza predstavljene slike sukoba. Zamolite grupu da sumira svoje razumijevanje kao odgovor na pitanja: „Šta je analiza sukoba?“
4. Predstavite detaljan „uvod u analizu sukoba“ prema vašoj pripremi. Tokom prezentacije možete dozvoliti pitanja i odgovore
5. Zaključite tako što ćete reći da postoji nekoliko alatki za analizu sukoba koje ćemo uvježbavati u narednim sesijama.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Analiza konflikta je važna za identificiranje rješenja sa senzibilitetom za sukobe i podizanje svijesti o tome kada i kako se baviti sukobom ili intervenirati u njemu.
- Mladi mogu učestvovati u analizi uzroka i posljedica sukoba.
- Analiza sukoba čini osnovu za identificiranje rješenja.

Alati za analizu sukoba⁶¹

Postoji nekoliko alata za analizu sukoba koje možete koristiti sa svojim vršnjacima da biste razumjeli sukobe u njihovim različitim dimenzijama. Dolje su dati neki primjeri alata za participativnu analizu sukoba i vrste ispitivanja za koje se ti alati koriste. Svaki alat je detaljnije opisan u nastavku. Na kraju ovog modula možete pronaći vodiče aktivnosti za uvođenje ovih alata u radionice za vršnjačku edukaciju.

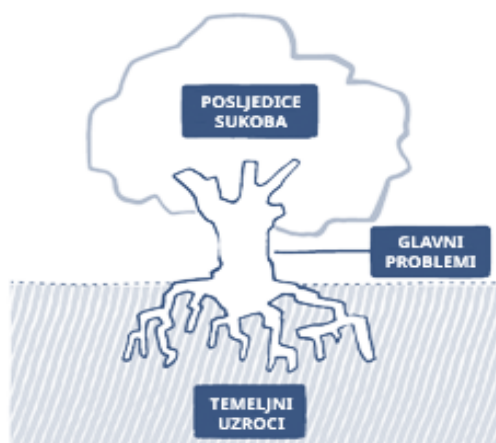
Alati za analizu sukoba	Vrste ispitivanja u analizi sukoba
<i>Analiza „drvo sukoba“</i>	Uzroci i posljedice. Otkrivaju se uzroci i posljedice ili stvari koje utiču jedna na drugu
<i>Mapa odnosa (mapiranje aktera)</i>	Odnosi. Identificiraju se uključene strane i kako su međusobno povezane
<i>Povezivači i razdvajajući</i>	Tačke pritiska. Identificiraju se pitanja, stvari i ljudi koji funkcioniraju kao tačke solidarnosti i jedinstva i tačke napetosti i podjele.
<i>ABC Trougao</i>	Kontekst, ponašanje, stavovi: Povezuju se ključne potrebe aktera sa situacijom, njihovim stavovima i njihovim ponašanjem
<i>Konfliktni luk</i>	Položaji, interesi, potrebe. Pomaže se u razlikovanju onoga što različite stranke kažu da žele i onoga što zaista vrijednuju i što im je potrebno.

Drvo sukoba

Koristan alat za analizu sukoba je drvo sukoba. Ovaj alat generira preliminarne refleksije o temeljnim uzrocima i posljedicama sukoba. Stablo predstavlja suštinsko pitanje sukoba, korijen su uzroci, a grane su uticaji ili posljedice sukoba. Zvuči kao jednostavna vježba, ali imajte na umu da ovo nije tako lako. Ovisno o složenosti sukoba, posljedice mogu biti i temeljni uzroci i obrnuto.⁶²

61. Ovaj dio je prilagođen iz <https://www.ziviler-friedensdienst.org/sites/ziviler-friedensdienst.org/files/anhang/publikation/zfd-peacebuilding-conflict-transformation-54114.pdf>

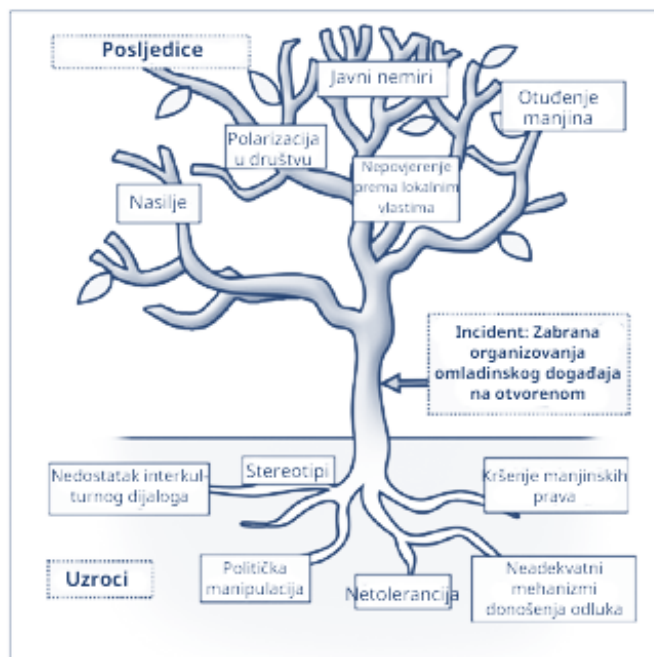
62. UNOY (2018), Priručnik za obuku Youth4Peace Training Toolkit, str. 16



Izvor 2: UNOY (2018), str. 16

Analiza „drvo sukoba“ može se primijeniti za istraživanje problema koje mladi ljudi ili trener identificiraju kao probleme u prošlosti ili sadašnjosti. Ilustrirajući kako su uzroci i posljedice problema međusobno povezani, stiče se dublji uvidi u probleme koji se doživljavaju, što olakšava pronalaženje mogućih rješenja. Facilitator može da nacrtat „drvo“ na flipčartu, a učesnici daju smjernice o tome koje „korijene“ i „listove“ treba nacrtati, gdje i kako mogu biti međusobno povezani. Ova vježba se može izvoditi u velikoj grupi kako bi se analizirao jedan problem, ili u manjim grupama za analizu više problema, o kojima se zatim izvještava na plenarnoj sesiji. Vrijeme dodijeljeno svakom „drvetu sukoba“ varira; poenta je da se dovoljno duboko istraže uzroci i posljedice izabranog problema. Drvo sukoba tada može da pruži osnovu za stvaranje „drveta rješenja“ kao sljedeći korak.

➤ ISPOD JE PRIKAZAN PRIMJER ANALIZE DRVETA SUKOBA:⁶³



Slika 2. Drvo sukoba, ovdje prikazan hipotetički primjer gradskog vijeća koje zabranjuje organizaciju događaja na otvorenom od strane nekih omladinskih subkulturnih grupa

63. Izvor: Vijeće Evrope 2012 Priručnik za obuku, str. 68

AKTIVNOST 2.7 Drvo sukoba / drvo rješenja

Pregled:	U ovoj aktivnosti učesnici vježbaju korišćenje alata „Drvo sukoba“ da bi identificirali uzroke i posljedice problema koji analiziraju na način koji će im pomoći identificirati moguća rješenja i tačke ulaska.
Složenost:	Nivo 2
Veličina grupe:	15 – 30
Vrijeme:	60 min
Ciljevi:	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Utvrditi sržni problem, temeljne uzroke i posljedice sukoba • Istražiti moguće intervencije za mlade
Metode:	Kratke prezentacije, diskusije, analiza sukoba
Materijali:	Flipčart papir; flomasteri; štampani obrazac sa praznim drvetom sukoba
Priprema:	Ova aktivnost se može izvoditi zajedno sa facilitatorom upisivanjem u dijagram drveta sukoba ili se grupa može podijeliti u manje grupe i svaka grupa može napraviti svoje drvo sukoba.
Postavke u prostoriji:	Radna ostrva

Instrukcije:**Osvrt:**

1. Ako je primjenjivo, rezimirajte gdje se nalazimo u procesu participativne analize sukoba. Identificirali smo probleme, aktere, odnose i istražili stavove, ponašanje i kontekst glavnih strana u sukobu.
2. Podsjetite učesnike da su do sada korišćeni alati pomogli da se bolje razumiju situacija i akteri. Sljedeći alat će im pomoći da sagledaju vezu između trenutne situacije i temeljnih uzroka i posljedica sukoba koji su analizirali.
3. Zamolite učesnike da se vrate u svoje grupe za analizu. Nastavljajući sa istim sukobom koji su analizirali uz pomoć mape odnosa aktera i ABC trougla, neka grupa sada provede analizu drveta sukoba. Podijelite štampani obrazac svim učesnicima.

Analiza „drvo sukoba“:

4. Iznesite svrhu i komponente analize „drvo sukoba“.
5. Nacrtajte sliku drveta na flipčartu ili tabli. Oko drveta treba biti dovoljno prostora za unošenje teksta. Stablo predstavlja glavni problem; korijen predstavlja uzroke problema; grane predstavljaju posljedice (i eventualno nove probleme, odnosno korijen, sami po sebi)
6. Uzmite jednostavan primjer za ilustraciju procesa analize. Pitajte:

- a. *U čemu je problem?* [zapišite na stablu]
 - b. *Šta je uzrok ovog problema/sukoba? Neki drugi razlozi?* [zapišite u korijenu] Nastavite dok ne pronađete pet do šest uzroka problema.
 - c. *Koje su posljedice ovog problema/sukoba?* [zapišite na listovima]
7. Facilitator će možda trebati da pomogne grupi da razmisli o tome da sukob može različito uticati na ranjive i marginalizirane populacije kao što su žene/djevojčice, manjine, LGBTIQ+ osobe, Romi, izbjeglice, siromašne zajednice, mladi uopće, itd.
 8. Dajte malim grupama 20 minuta da razviju analizu konflikta specifičnu za dati kontekst pomoću alata „drvo sukoba“.
 9. Nakon što se drvo dovrši, grupe bi trebalo da provedu još 15 minuta raspravljajući o tome kakvim bi intervencijama moglo započeti bavljenje temeljnim uzrocima i efektima sukoba. Istražite moguća „rješenja“. Ona mogu biti zapisana i postavljena na isti dijagram drveta ako ima prostora. U suprotnom, nacrtajte drugo drvo [„Drvo rješenja“] i pomoću njega izradite svoju viziju rješenja.
 10. Sazovite učesnike da podijele to što su naučili [30 minuta]. Neka se svi skupe i zamolite svaku grupu za analizu da predstavi svoje drvo i počnite diskusiju o primjeni drveta i rezultatima analize.

Informativna sesija: Pitajte grupu kako su se osjećali u vezi sa upotrebom ovog alata. Šta je bilo lako / teško itd. Kako on dopunjuje druge alate za analizu sukoba. Dok završavate, potaknite grupu da prepozna da može doprinijeti realizaciji rješenja. U završnoj fazi diskusije usredsredite se na ono što bi članovi grupe mogli preduzeti.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Transformacija sukoba zahtijeva razumijevanje korijena i posljedica sukoba i kako posljedice mogu postati uzroci novih sukoba.
- Analiza „drvo sukoba“ je koristan alat za izvođenje ove vrste analiza.
- Zatim, analiza „drvo rješenja“ omogućava učesnicima da identificiraju mogućnosti za intervenciju, da zamisle idealna rješenja i da se fokusiraju na konkretne akcije.

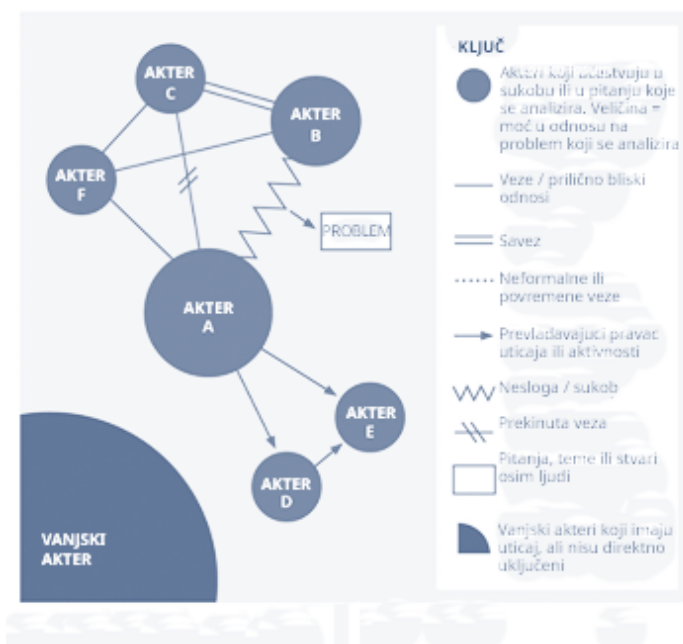
Mapiranje aktera (mapa odnosa)

Mapiranje aktera odnosi se na detaljnije identificiranje onih koji su umješani u sukob i pogođeni njime. Ova vrsta analize bi također trebalo ponuditi mogućnosti za početak identificiranja toga što se može učiniti, ko šta najbolje može učiniti, ko su antagonisti, ko je s kim usklađen, ko je za mir, a ko su ometači itd. Mapiranjem se postavljaju temelji za bolje razumijevanje situacije, razjašnjavanje odnosa moći među akterima, traženje prozora mogućnosti, identificiranje mjesta gdje se nalaze saveznici ili potencijalni saveznici, pomaganje organizacijama da pronađu svoju tačku ulaska i procjenu onoga što su učinili drugi. Ako ljudi različitih gledišta mapiraju svoju situaciju zajedno, mogu učiti o međusobnim iskustvima, percepcijama, interesima i potrebama.

Ključna pitanja su sljedeća:

- Ko je umiješan u sukob?
- Kakva im je međusobna interakcija?
- Gdje je usredsređen sukob?
- Koji ljudi ili grupe imaju snažne pozitivne odnose jedni s drugima?

Akteri i odnosi se zatim izražavaju crtanjem (pogledajte primjer dolje), pri čemu je svaka strana u sukobu (uključujući sekundarne i druge periferne ili zainteresovane strane) predstavljena krugom, a njihovi odnosi različitim vrstama linija.



Povezivači i razdvajači

Dok mapirate aktere u sukobu i odnose između njih, možete identificirati i ona pitanja koja ljude i povezuju i razdvajaju.

- **Povezivači** su događaji i stvari koje okupljaju ljude (na primjer, zajedničke tradicije, proslave, zajednički interesi i ciljevi, itd.), kao i određeni ljudi koji funkcioniraju kao žarišta jedinstva.
- **Razdvajači** su događaji i stvari koje postaju izvori napetosti (na primjer, neriješene historijske nepravde, otvoreno rivalstvo između političkih partija i sportskih timova, nacionalni i vjerski simboli, sukobljeni politički programi itd.), kao i određeni ljudi koji funkcioniraju kao tačke podjela.

Izgradnja mira ima za cilj jačanje povezivača i smanjenje razdvajača ili izvora napetosti.



Upozorenje

Graditelji mira mogu nenamjerno pogoršati razdvajače (tj. izvore napetosti) ako nisu svjesni svojih izbora, riječi i djela. Mladi vršnjački edukatori i treneri treba da odvoje vremena kako bi se upoznali sa povezivačima i razdvajačima u datom kontekstu i među datom grupom učesnika. Svijest o kontekstu sukoba i odnosu mladih prema njemu bolje će osigurati da vaši projekti imaju pozitivne ishode i uticaje koji su predviđeni.

AKTIVNOST 2.8 Mapiranje aktera / odnosa

Pregled:	U ovoj aktivnosti učesnici vježbaju korišćenje alata za analizu sukoba „mapiranje aktera / odnosa“ radi ispitivanja historijskog ili trenutnog sukoba na Zapadnom Balkanu.
Složenost:	Nivo 4
Veličina grupe:	Do 30, male grupe od 6 ljudi
Vrijeme:	105 minuta
Ciljevi:	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none">• Identificirati sukobe i probleme koji utiču na mlade u regiji Zapadnog Balkana• Provesti participativnu analizu sukoba koristeći alat „mapiranje aktera“
Metode:	Igranje uloga, male grupe
Materijali:	Flipčart papir; flomasteri u više boja; obojeni papir; štampani obrazac sa simbolima za mapiranje (po 1 primjerak u grupi)
Priprema:	Ako je moguće, pripremite komplete za mapiranje za svaku grupu. Svaki komplet treba da sadrži paket različitih oblika, ljepljivu traku ili selotejp, tri flomastera različitih boja, olovku i list flipčart papira. Pogledajte temu Mapiranje aktera (mapa odnosa) u priručniku kako biste dizajnirali šablone potrebnih oblika. Imajte na raspolaganju par makaza i dovoljno papira u boji u slučaju da učesnicima treba više tokom vježbe.
Postavke u prostoriji:	Radna ostrva

NAPOMENE FACILITATORU

Ova aktivnost je najpogodnija za analizu sukoba između više aktera na društvenom ili međunarodnom nivou. Za analizu aktera u lokalnim, međugrupnim ili međuljudskim okruženjima pogledajte sljedeću aktivnost na temu „Mapiranje strahova i potreba“. Kako se ova aktivnost usredsređuje na prošle ili trenutne sukobe na Zapadnom Balkanu, ona može dovesti do tenzija. Kružite među radnim grupama da biste pomogli u podržavanju konstruktivne razmjene.

Instrukcije:

Igranje uloga [15 minuta]

1. Pozovite 5-6 volontera da izvedu predstavu sa igranjem uloga u kojoj jedan od njih igra ulogu omladinskog službenika u omladinskom centru ili objektu. Neka omladinski službenik sjedne na stolicu ispred učesnika. Ostali dobrovoljci dolaze jedan po jedan kako bi službeniku prijavili

svoje probleme. Prvi se žali da zbog nesigurnosti i straha ne može prisustvovati aktivnostima omladinskog centra. Prije nego što volonter završi s objašnjenjem problema, dolazi drugi koji se žali da ga je uvredio drugi mladić. Treći kaže da su ga diskriminirali mladi iz druge etničke zajednice, a četvrta je izbačena iz pozorišne grupe u centru zbog etničkog identiteta. Čini se da je omladinski službenik preplavljen žalbama, ne može se nositi i zaglavio je. Kako se žalbe gomilaju, a zadovoljavajućih odgovora nema, mladi počinju da govore kako će stvar uzeti u svoje ruke.

2. Nakon 8 minuta, zaustavite igranje uloga, zahvalite se dobrovoljcima i zamolite ih da se vrate na svoja mjesta. Na plenarnoj sesiji, ostalim učesnicima postavite sljedeća pitanja, dajući vremena za kratke diskusije:
 - a. Šta ste vidjeli da se događa? U čemu je problem?
 - b. Šta mislite da je uzrok problema?
 - c. Kako su problemi najčešće međusobno povezani?
 - d. Postoji li rizik da sukobi postanu nasilni?
 - e. Šta učiniti kako bi se spriječilo da problem postane nasilan u budućnosti?
 - f. Imamo li sličnih problema u ovoj regiji?
3. Objasnite da je diskusija nakon igranja uloga bila jednostavna analiza konfliktne situacije i da će ostatak ove sesije pružiti učesnicima priliku da nauče kako da koriste razne analitičke alate koji pomažu graditeljima mira da steknu potpunu sliku o akterima, problemima i odnosima koji su prisutni u bilo kom sukobu. Prva alatka naziva se „mapiranje aktera“ ili „mapa odnosa“.

Objasnite mapiranje aktera (mapu odnosa) [15 minuta]

4. Objasnite učesnicima da se mapiranje aktera u sukobu (mapa odnosa) fokusira na trenutne i ovdašnje odnose između aktera.
5. Objasnite da će oni konstruisati dijagram koristeći:
 - a. **Krugove** da bi prikazali aktere u kontekstu sukoba. Veličina kruga pokazuje koliko moć taj akter ima u određenoj situaciji.
 - b. **Linije** za povezivanje aktera koje ukazuju na vrstu njihovog odnosa, kao što je objašnjeno u ključu desno.
 - c. **Kvadrati** za predstavljanje problema.
6. Pogledajte dijagram teme o „mapiranju aktera“ u priručniku i konstruirajte dijagram dok govorite kako biste ilustrirali svoje stavove.
7. Naglasite da je zaista važno prepoznati zašto je odnos takav kakav je. Učesnici na mapi treba da imenuju problem u osnovi svakog odnosa. Najvažnije od svega je što učesnici treba da stave na mapu sebe ili svoju organizaciju i da navedu svoje odnose i probleme sa različitim mapiranim akterima.



Analiza u grupama [30 min]:

8. Oformite male grupe sa najviše šest učesnika. Grupe se mogu miješati ili formirati na osnovu zajedničkog ili nacionalnog konteksta i odaberi konfliktno pitanje koje žele da riješe u svom lokalnom kontekstu.
9. Obezbijedite svakoj grupi štampani obrazac sa ključem simbola za mapiranje sukoba.
10. Zamolite svaku grupu da provede 10 minuta odlučujući o konfliktnoj situaciji na Zapadnom Balkanu ili problemu koji pogađa mlade ljude, a koji bi oni željeli iskoristiti za analizu. To treba biti trenutni sukob s kojim je barem jedan učesnik u svakoj grupi dobro upoznat, pa bi stoga trebao biti sukob koji je vidljiv ili se osjeća u njihovoj zajednici. Ohrabrite grupu da odabere i usredsredi se na sukob ili konfliktno pitanje o kojem će svima biti ugodno slobodno razgovarati i koji mogu detaljno razumjeti i na kraju raditi na njemu
11. Kada se svaka grupa odluči za pitanje sukoba, dajte im 30 minuta da izrade mapu odnosa i sprema se da svoju mapu predstave drugima. Raširite grupe tako da mogu slobodno da razgovaraju bez ometanja drugih. Korisno je zadržati grupe u istoj prostoriji, ako to prostor dozvoljava. Ovo održava energiju u prostoriji i trener može biti lahko dostupan svim učesnicima.

Prezentacija i grupna diskusija [45 min]

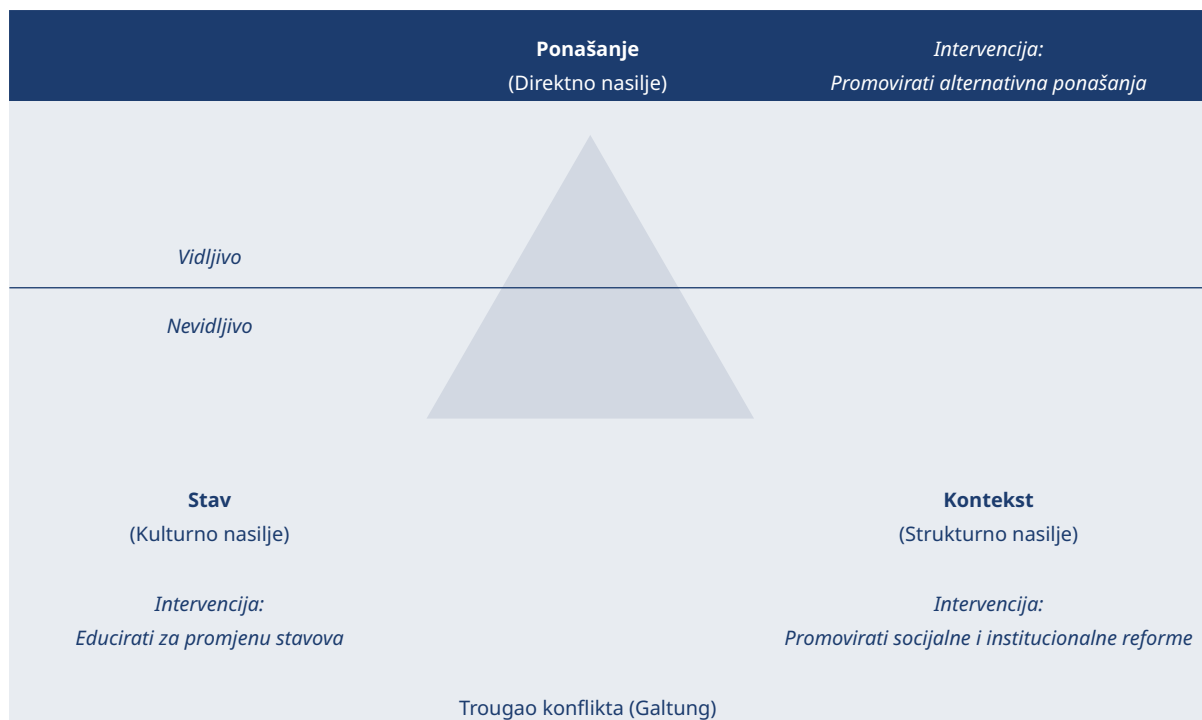
12. Nakon 30 minuta pozovite sve grupe natrag na plenarnu sesiju. Neka grupe prikažu svoje mape i iznesu svoje nalaze po redu. Svaka prezentacija treba da traje najviše 6 minuta. Dajte vremena za kratka pitanja i diskusije nakon svake prezentacije. Pazite da učesnici ne počnu diskutirati o alatima, već da se usredsrede na razumijevanje odnosa i problema koji proizilaze iz analize. Ne zaboravite da pohvalite svaku grupu nakon prezentacije.
13. Zaključite sesiju ističući da se analiza više fokusirala na aktere, odnose i pitanja sukoba. Drugi alati pomoći će u sagledavanju stavova, ponašanja, konteksta, temeljnih uzroka i posljedica sukoba. Zamolite grupu da zadrži mapu za upotrebu u sljedećoj sesiji.

SAVJETI: Kada planiraju da urade analizu sukoba tokom obuke sa učesnicima na različitim stranama historijske ili trenutne konfliktno podjele, treneri bi trebali unaprijed procijeniti i nadgledati nivo napetosti u prostoriji. Ako među učesnicima postoji napetost, diskusije o uzrocima sukoba mogu dovesti do napetih rasprava o političkim uzrocima itd. Tada može doći do sukoba među učesnicima i obuka može poprimiti neprimjeren i štetan smjer. Treneri bi trebalo da se prethodno informiraju o situaciji i da odluče (sami ili sa grupom) o dubini analize sukoba koja će se provesti. Dok se bave napetom konfliktnom situacijom, trenerima mladih se savjetuje da više pažnje posvete razradi strategija rješavanja problema u grupama nego analizi uzroka i korijena sukoba. Poželjno je voditi učesnike ka razumijevanju različitih perspektiva konfliktno situacije i konteksta. U slučaju pojave „vrućih“ trenutaka, prethodno se obratite instrukcijama „Pomoć!“ datim na kraju ovog priručnika, o tome kako s osjećanjem upravljati kontroverznim diskusijama.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Složeni sukobi, kao na Zapadnom Balkanu, uključuju višestruke aktere, uticaje i međusobno povezana pitanja.
- Proces mapiranja aktera/odnosa pomaže da ove dimenzije postanu eksplicitne, a na taj način se mogu detaljnije razmotriti.
- Kao što postaje očigledno tokom procesa, uvijek postoje suprotstavljene perspektive i pogledi na to ko je i kako umiješan u sukob. Proces stoga nije „uredan“ ili „konačan“.
- Prema tome, ovo je jedan od nekoliko koraka osmišljenih da pomognu oko strukturiranja refleksija i početka identificiranja ulaznih tačaka za transformaciju sukoba.



ABC trougao nam također pomaže da razmislimo o tome što znamo i što ne znamo o akterima i dinamici sukoba. On vam može pomoći u identificiranju aspekata svakog aktera koje moramo uzeti u obzir kada planiramo da se angažujemo s njima i šta bismo mogli tražiti ako se u odnosu dogodi promjena. ABC trougao nam pomaže da detaljnije razmotrimo kako akteri sukoba, bilo da su pojedinci ili grupe, razmišljaju o sebi u kontekstu sukoba.



Zamislite sukob koji ste nedavno doživjeli ili o kome ste razgovarali. Pokušajte definirati njegove A, B i C aspekte. Da li je jasno u kom uglu trougla ABC je započeo sukob? Kako je nešto u jednom uglu uticalo na drugi ugao trougla konflikta?

AKTIVNOST 2.9 ABC trougao (nasilja)⁶⁴

Pregled:	U ovoj vježbi učesnici vježbaju primjenu ABC trougla (nasilja) za analizu interakcija između stavova, ponašanja i konteksta sukoba. Zatim će povezati ovaj alat sa svojim radom kao mladi graditelji mira i shvatiće kojem(-im) uglu(-ovima) trougla njihov rad pomaže da se transformira(ju).
Složenost:	Nivo 2
Veličina grupe:	Bilo koja, u grupama od 3-6
Vrijeme:	60 – 90 min
Ciljevi:	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none">• Uzeti primjer funkcije ABC trougla za analizu stavova, ponašanja i konteksta sukoba, dajući primjere svakog od njih• Objasniti kako konfliktna ponašanja, stavovi i kontekst međusobno utiču jedni na druge• Povezati rad na izgradnji mira mladih sa naporima za transformaciju ABC sukoba• Razmisliti o tome da li se i kako svojim sopstvenim radom na izgradnji mira bave sa A, B i/ili C
Metode:	Kratka prezentacija, studija slučaja
Materijali:	Flipčart papir; markeri; komplet za mapiranje, štampani obrazac sa praznim ABC trouglom; štampani obrazac sa studijom slučaja
Priprema:	Unaprijed pripremite resurse i obrasce za svakog učesnika.
Postavke u prostoriji:	Radna ostrva

Instrukcije:

1. **Prezentacija [15 min]:** Predstavite sesiju napominjući da nasilno **ponašanje** koje vidimo u sukobu ima korijene u **stavovima** ljudi (uključujući uvjerenja i vrijednosti) i okolnom društvenom, političkom i ekonomskom kontekstu.
2. Predstavite Galtungov „Trouga nasilja“ tako što ćete prvo nacrtati veliki trougao na flipčartu. Označite svaki od tri ugla: A (stavovi); B (ponašanja); i C (kontekst). Objasnite svaki od A, B i C uglova pozivajući se na tekst ove instrukcije koji se predlaže gore.
 - **Stavovi:** to što mislimo, osjećamo i vjerujemo, na primjer, strahovi, vrijednosti, sistemi vjerovanja, kulturno učenje, predrasude
 - **Ponašanje:** to što vidimo – na primjer, udaranje, pucanje, ignorisanje, silovanje, pljačkanje, ubijanje, diskriminacija
 - **Kontekst:** sistemi i strukture koji diskriminiraju, na primjer, zakoni, socijalne norme (uključujući kako porodice upravljaju svojim odnosima), politike, kulturna praksa.

64. Prilagođeno iz CAMP (2014), str. 21

3. Pozovite grupu da navede primjere nasilja. Pitajte ih gdje u trouglu treba staviti ove primjere i postignite konsenzus o tome. [Ako je potrebno, primjeri se mogu izvući i iz aktivnosti 2.1.] Ako se ne možete složiti gdje treba staviti primjer, stavite ga tamo gdje jedan učesnik predlaže i nacrtajte liniju sa upitnikom usmjerenim ka drugom(-im) uglu(-ovima), gdje također može biti postavljen.
4. Nacrtajte liniju na sredini preko trougla i iznad linije napišite „vidljivo nasilje“, a ispod linije „nevidljivo nasilje“.
5. Svim učesnicima podijelite štampane obrasce sa ABC trouglom.
6. Ohrabrite mlade da razmotre vršnjačke aktivnosti mladih koje se bave različitim oblicima sukoba i nasilja.
7. Pokažite učesnicima kako svaki ugao trougla može uticati na ostale uglove. Naglasite veze i kako se one međusobno ojačavaju, kao što je objašnjeno u tekstu.
8. Objasnite da se naš omladinski rad može odvijati u jednom ili u svim uglovima. Zapravo, ABC trougao može se koristiti kao osnova za strategije mozgalica kojima će se riješiti i, u idealnom slučaju, transformirati sve tri ove dimenzije sukoba. Međutim, intervencije u izgradnji mira često se bave samo jednom ili drugom dimenzijom.



Slučaj 3: Kampanja Svi različiti - Svi jednaki



Svi različiti - Svi jednaki je kampanja za različitost, ljudska prava i učešće koju organizuje Vijeće Evrope u partnerstvu sa Evropskom komisijom i Evropskim forumom mladih. Njena svrha je poticanje i omogućavanje mladim ljudima da učestvuju u izgradnji mirnih društava zasnovanih na ljudskim pravima, različitosti i inkluzivnosti, u duhu poštovanja, tolerancije i međusobnog razumijevanja.

Prva kampanja, vođena 1995. godine, imala je za cilj unaprijeđenje borbe protiv rasizma, antisemitizma, ksenofobije i netolerancije. Druga kampanja, sa istim sloganom i logotipom, pokrenuta je između juna 2006. i septembra 2007. godine kako bi se naglasila pozitivna dimenzija vrijednosti izraženih idejom Svi različiti - Svi jednaki

Kampanja se uglavnom fokusirala na mlade ljude između 12 i 30 godina starosti koji žive u Evropi, kao i na organizacije civilnog društva, omladinske organizacije i inicijative i škole. Njeni glavni partneri su Vijeće Evrope, nacionalni odbori za kampanju, Evropska komisija i Evropski forum mladih.

Pitanja za razmišljanje:
 Koji(-e) dio/djelove trougla kampanja cilja da bi ga/ih promijenila? Na koji nivo cilja kampanja? U kojoj mjeri se ova vrsta kampanje može baviti različitim fazama – prije konflikta, tokom konflikta i poslije konflikta? Koja su suštinska pitanja konflikta kojima ova kampanja nastoji da se pozabavi?



9. Za sljedeću vježbu, zamolite učesnike da se okrenu susjednom učesniku i rade u parovima. Uputite ih da pročitaju slučaj u nastavku i da odgovore na pitanja koja slijede:⁶⁵
10. Dajte učesnicima 5 minuta da razmisle gdje u trouglu spada njihov vršnjački rad. Pozovite učesnike da označe kojim uglovima dijagrama se bavi njihov vršnjački rad. Ovo će pružiti osjećaj proširenja posla koji se obavlja. Pozovite grupu da podijeli nekoliko primjera [5 min].

65. Izvor: Vijeće Evrope 2012 Priručnik za obuku, str.182.

Produžetak: Primjena ABC trougla na Zapadni Balkan

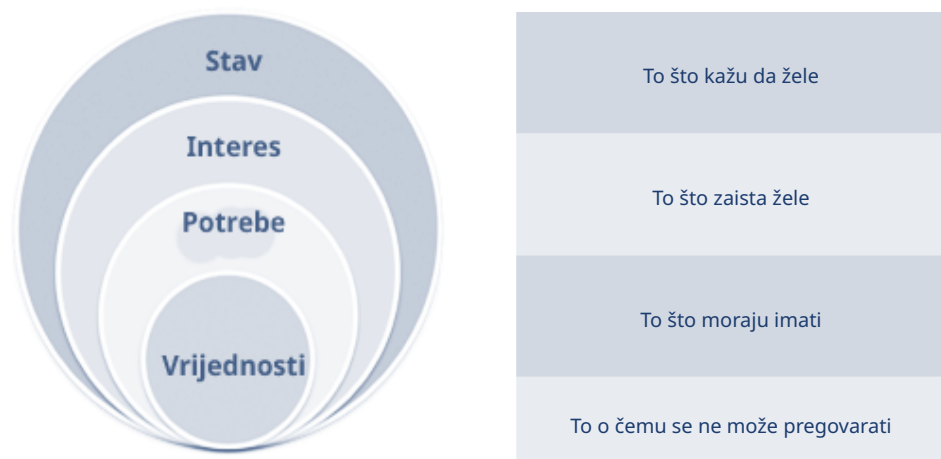
11. Organizujte učesnike u iste grupe kao i tokom sesije mapiranja aktera [Aktivnost 2.8]. Neka se pozovu na mapiranje svojih aktera i identificiraju dva glavna aktera u sukobu.
12. Neka se usredsrede na jednog aktera i nacrtaju ABC trougao za tog aktera. Identificirajte stavove, uvjerenja i vrijednosti aktera, kao i to kako oni vide sopstveno ponašanje i kontekst. Kada se završe svi uglovi, na sredini trougla napišite koje su pretpostavljene ključne potrebe i ključni strahovi tog aktera.
13. Sada ih zamolite da se okrenu drugom akteru i ponove postupak iz perspektive tog aktera. Trener treba da kruži i provjerava svaku grupu, pružajući povratne informacije tamo gdje je to potrebno.
14. Kada grupe završe sa analizom, neka se vrate na plenarnu sesiju radi prezentacija. [20 min]
15. Završite sesiju ističući da će se sljedećim alatom analizirati osnovni uzroci i posljedice sukoba. Zamolite grupu da zadrži mapu za upotrebu u sljedećoj sesiji.

Konfliktni luk⁶⁶

Analogija s lukom koristi se za analizu pregovaračkih procesa kod kojih se sukobljene strane najčešće koncentriraju na stavove (površinska pitanja), a ne na interese (dublja pitanja).

Analogija s lukom nam pomaže da razlikujemo ono što različite strane kažu da žele i ono što zaista žele i što im treba. Zasnovana je na ideji da su slojevi sukoba slični slojevima luka: oni na površini su vidljivi, ali ostali ostaju skriveni dok ne počnemo da ljuštimo slojeve da bismo vidjeli šta leži u srži.

- **Stavovi** su često materijalni zahtjevi koje stranke teže da postavljaju
- **Interesi** su često neizrečeni motivi koji stoje iza stavova strana
- **Potrebe** su osnovni uslovi koji su vitalni za život i dobrobit strana
- **Vrijednosti** su srž onoga što strane smatraju da ne može biti predmet pregovora



Izvor: Prilagođeno iz Harvardskog pristupa pregovorima

Analogija s lukom može se koristiti u pripremi za olakšavanje dijaloga između strana u procesu pregovora ili posredovanja. Neophodno je osigurati da su potrebe i vrijednosti svake strane u potpunosti shvaćene.

66. Iz radova Rogera Fishera i Villiam Ury-a (1981) sa univerziteta Harvard (www.peacebag.org.)

AKTIVNOST 2.10 Mapiranje potreba i strahova⁶⁷

Pregled:	○ Ova metoda je korisna za fokusiranje pažnje na potrebe u sukobu. Često se događa da sukobljene strane usredsređuju svoju diskusiju/debatu na to što se dogodilo, a ne na to koje su potrebe svake od njih. Ovdje predstavljena metoda pomaže nam da razjasnimo svoje potrebe i strahove u konfliktnoj situaciji, kao i potrebe ostalih strana u sukobu. Kada se to uradi, lakše je pronaći adekvatna rješenja za sukob. Metodom se analiziraju razlozi sukoba i premošćuje se jaz između emocija i praktičnih problema.
Složenost:	○ Nivo 3
Veličina grupe:	○ Bilo koja veličina, djeljiva sa 4
Vrijeme :	○ 60-90 min
Ciljevi:	○ Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Identificirati potrebe i strahove u osnovi određenih ponašanja u sukobu • Prepoznati dodatne ulazne tačke za transformaciju sukoba identifikiranjem osnovnih potreba i strahova učesnika u sukobu.
Metode:	○ Igranje uloga, analiza sukoba u malim grupama
Materijali:	○ Olovke i obrasci sa grafikonima strahova/potreba (vidi na poleđini), veliki flipčart papir (po jedan u grupi)
Priprema:	○ Facilitator treba unaprijed pripremiti neke konfliktno situacije koje su relevantne za omladinski rad u regiji, ili izvući ideje iz grupe ili iz ponuđenih primjera scenarija.
Postavke u prostoriji:	○ Radna ostrva

NAPOMENE FACILITATORU

Ova aktivnost je najpogodnija za analizu sukoba u lokalnim, međugrupnim ili međuljudskim okruženjima. Za analizu sukoba sa više aktera na društvenom ili međunarodnom nivou, molimo pogledajte prethodnu aktivnost na temu „Mapiranje aktera / odnosa“.

Instrukcije:

1. Podijelite učesnike u grupe od po četiri osobe.
2. Uvedite alat za mapiranje sukoba i podijelite svakoj grupi dvije kopije štampanog obrasca.
3. Svakoj grupi dajte jednu jasnu konfliktnu situaciju za diskusiju. Nekoliko primjera je ponuđeno u nastavku, ali trebali biste odabrati situacije koje imaju značenje za vašu grupu:

67. Izvor: „Prevazilaženje straha“ Adaptirali Nina Genneby i Ditta Dolejšiová iz vežbi objavljenih u PeaceQuest Sveden (www.peacequest.se), citirano u Vijeće Evrope 2012 Priručnik za obuku, str. 171-174.

<p>Scenario 1</p> <p>Majka je ljuta na svoju ćerku jer želi da studira u inostranstvu, a porodica ne može da priušti troškove skupe umjetničke škole koju je izabrala u Parizu.</p>	<p>Scenario 2</p> <p>Dvoje omladinskih lidera bore se oko prioriteta svoje organizacije. Prvi misli da bi to trebalo da budu aktivnosti sa članovima unutar organizacije; drugi smatra da bi trebalo da postoje zajedničke aktivnosti sa drugim omladinskim organizacijama.</p>	<p>Scenario 3</p> <p>Otac (albanski, srpski, kosovski, crnogorski, makedonski, bosanski) je ljut na svog sina jer mu u posjetu dolazi grupa prijatelja, a jedan od njih je iz susjednog društva sa kojim su bili u sukobu.</p>
<p>Scenario 4</p> <p>Mlada osoba je u sukobu sa svojom sestrom/bratom zbog svog aktivizma i učešća u protestima i drugim aktivističkim radnjama protiv politike i kandidata aktuelne vlade.</p>	<p>Scenario 5</p> <p>Stariji brat je ljut na mlađeg brata jer ga je uhvatio kako se potajno šminka i oblači haljine u svojoj sobi. Viče na njega i govori mu da prestane to da radi, jer su haljine i šminka samo za djevojčice.</p>	<p>Scenario 6</p> <p>Među grupom prijatelja u srednjoj školi dolazi do rasprave da li da nastave da prihvataju prijatelja u svojoj grupi nakon što im je rekao o svojoj seksualnoj orijentaciji. (Bivši) prijatelj je svjestan promjene stavova nakon priznanja.</p>

4. U svakoj četvoročlanoj grupi po jedan par će predstavljati stranu u sukobu. (U scenariju 1 gore, to znači da će dvoje ljudi predstavljati majku, a dvoje ljudi ćerku.)
5. Svaki par treba da radi zajedno na crtanju mape sukoba i nabranjanju svih strahova i potreba za koje vjeruje da su, iz perspektive njihove strane, povezani sa svakom stranom u sukobu. Često se dešava da pitanje koje smo na početku smatrali najvažnijim u konfliktnoj situaciji u stvari nije najzabrinjavajuće.
6. Parovi bi zatim trebalo da uporede svoje mape sukoba i da razgovaraju o različitim perspektivama sa svake strane konfliktno situacije.
7. Zamolite grupu da pripremi vizuelnu prezentaciju njihove zajedničke mape na velikom flipčart papiru. To će biti predstavljeno ostalim učesnicima.
8. Zamolite svaku grupu da drugima predstavi svoj scenario i mape.
9. Pitajte dali učesnici mogu da uoče neko rješenje problema. Kada se predloži rješenje, zabilježite ga i precrtajte odgovarajuću potrebu koja je ispunjena i/ili strah koji je ublažen.

Informativna sesija: Potaknite refleksiju u grupi tako što ćete pitati:

- *Da li je ova vježba bila laka ili teška?*
- *Šta vas je u ovoj vježbi iznenadilo, ako vas je uopće iznenadilo?*
- *Koje potrebe je bilo najteže riješiti?*
- *Šta vas je spriječilo da u potpunosti razumijete perspektivu druge strane u sukobu? Na koje ste prepreke naišli u analizi?*
- *Šta bi vam omogućilo da potpunije razumijete i analizirate situaciju?*
- *Smatrate li ovo korisnim alatom za mapiranje i analizu sukoba? Zašto / zašto ne?*
- *Kako bi takav pristup mogao biti koristan u vašem iskustvu sa sukobima?*
- *Koji bi bili neophodni uslovi u konfliktnoj situaciji da bi se ovaj alat mogao koristiti za razumijevanje strahova i potreba?*
- *Kako možete kao omladinski radnik i aktivan građanin doprinijeti stvaranju neophodnih uslova da bi analiza sukoba bila moguća?*

Završetak: Zaključite da je jedini način da saznamo potrebe i strahove našeg partnera u konfliktu da ih zapravo pitamo. Počinjući da razmišljamo ovako, već smo korak bliže empatiji, a korak dalje od demonizovanja drugog. Govoreći o sopstvenim strahovima i potrebama, čineći ih specifičnijim i demistifikujući ih, pomažemo sami sebi i oslobađamo se unaprijed stvorenih stavova i gradimo veću otvorenost i povjerenje s drugima.

Savjeti:

Uvođenjem različitih pogleda strana i poštovanjem potreba i strahova svih, ova vježba pomaže da se sukob utvrdi kao zajednički problem koji zahtijeva zajedničko rješenje. Važno je to imati na umu i od samog početka objasniti da je to također razlog zašto se vježba izvodi.

Ova aktivnost se obično obavlja na osnovu hipotetičkog sukoba koji ne utiče direktno na učesnike. Možda bi bilo prikladno odabrati sukobe sa kojima su učesnici upoznati i sa kojima se mogu identificirati. Kao produžetak, i ukoliko je prikladno, možete predložiti grupi da razmotri upotrebu ovog alata za mapiranje potreba i strahova iz stvarnog sukoba u njihovoj(-im) zajednici(-ama). Da biste to uradili, možda ćete trebati da izradite upitnik ili intervju za prikupljanje stavova od relevantnih ljudi, lidera, zainteresovanih strana itd.

Međutim, facilitator treba biti oprezan pri otvaranju pitanja koja su izvan njegove nadležnosti. Koju god konfliktnu situaciju izabrali za ovu vježbu, ona bi trebalo da bude relevantna za vašu grupu, sukobe kroz koje učesnici možda trenutno prolaze ili su ih doživjeli u prošlosti i nivo njihove emocionalne udaljenosti od tih sukoba. Također bi moglo biti korisno odraditi neke vježbe za izgradnju povjerenja prije ove aktivnosti, tako da učesnici budu spremni da se uključe dublje od površne analize.

Pokušajte angažirati grupu u mozgalicu o načinu postizanja kooperativnih („win-win“) rješenja kod kojih svi dobijaju.

ŠTAMPANI OBRAZAC

Korak 1: Koristite ovaj jednostavni grafikon da bi razmislili o potrebama i strahovima koji su možda u osnovi perspektive i ponašanja strana u konfliktnoj situaciji.

Korak 2: Uporedite svoj grafikon sa grafikonom koji je pripremila druga strana, kako biste međusobno stekli uvid u svoje perspektive i imali potpunije razumijevanje potreba i strahova svake strane. Neke od njih mogu biti tačne ili netačne pretpostavke. Razgovarajte o njima i pokušajte da dođete do tačne slike oko koje se obje strane mogu složiti.

Korak 3: Nakon objedinjavanja perspektiva u zajednički grafikon, pomoću mozgalice smislite akcije koje se mogu preduzeti da bi se odgovorilo na potrebe i strahove svake strane. Napišite ih u različitim bojama pored odgovarajućeg straha ili potrebe i precrtajte taj strah ili potrebu.

Korak 4: Pregledajte sva predložena rješenja i pokušajte identificirati zajedničko kooperativno („win-win“) rješenje kod koga svako dobija.



AKTIVNOST 2.11 Migracije i ksenofobija u Evropi⁶⁸

Pregled:	○ Sada kada su se članovi vaše grupe upoznali sa osnovama nasilja, sukoba i mira i uvježbali upotrebu nekoliko različitih alata za analizu sukoba, možda će biti spremni da pokušaju da analiziraju i razgovaraju o složenijim scenarijima društvenog sukoba. U ovoj vježbi učesnici analiziraju međunarodnu migrantsku i izbjegličku krizu i ponovni rast nacionalizma i ksenofobije širom Evrope.
Složenost:	○ Nivo 4
Veličina grupe:	○ Grupe od 4-6 učesnika
Vrijeme:	○ 90 min
Ciljevi:	○ Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none">• Primijeniti vještine analize sukoba na složeni sukob• Objasniti uobičajene faktore u temelju nacionalizma, ksenofobije, nasilnog ekstremizma i zločina iz mržnje• Pokazati empatiju za stradanje prisilnih migranata
Metode:	○ Čitanje poezije, prezentacija, studija slučaja
Materijali:	○ Kopije studije slučaja i pitanja za refleksiju; kopije ili računarska projekcija pjesme; tabla ili flipčart, olovke, ljepljive ceduljice (opciono).
Priprema:	○ Iz štampe ili online novinskih agencija prikupite nekoliko fotografija i naslova u vezi sa ksenofobijom i neprijateljstvom prema migrantima i izbjeglicama u regiji i pripremite ih za predstavljanje u PowerPoint-u ili kao štampane obrasce. Pregledajte tekst ovog priručnika o stereotipima, predrasudama i govoru mržnje.
Postavke u prostoriji:	○ Radna ostrva

NAPOMENA FACILITATORU:

Ova sesija nadovezuje se na koncepte koji su predstavljeni u aktivnosti 1.2 i 1.8 i temu ksenofobije koja je prvi put predstavljena u aktivnosti 1.10. Ova sesija se može koristiti kao produžetak ili zamjena za aktivnost 1.10, ovisno o vremenu koje stoji na raspolaganju.

68. Izvor: „Naslikajte kurikulum promjena“ autorke Sara Clarke-Habibi za produkcijsku kuću Off-Center Productions London, 2019.

Instrukcije:

Dio 1: Kolektivno čitanje poezije

1. Pregledajte pojmove **kseofobije** i **netolerancije** koji su predstavljeni u aktivnosti 1.10. Recite svojoj grupi da se današnjom aktivnošću dublje razmatra pitanje antimigrantskog govora mržnje i zločina iz mržnje u Evropi kako bismo razumjeli šta motivira ove stavove i ponašanja i šta možemo učiniti da ih spriječimo.
2. Čitanje poezije (10 minuta): Objasnite svojoj grupi da će započeti sa kolektivnim čitanjem poezije. Ovo je tehnika u kojoj grupa, bez da joj se kaže kada da čita, kolektivno čita pjesmu od početka do kraja. Bez žurbe, svaka osoba treba da pročita barem jednom, ali sama odlučuje kada želi da pročita red, ili samo riječ ili par riječi. Čitanje je stoga spontano, ponekad sa preklapanjem više glasova, poput hora. Recite im da je to u redu i da mogu početi i prestati sa recitovanjem bez pitanja ili izvinjenja. Rezultat je višeglasna pjesma u kojoj svaka osoba postaje učesnik. Pjesma koja se ovdje predlaže („Dom“ Warsan Shire: <https://www.facinghistory.org/standing-up-hatred-intolerance/varsan-shire-home>) posebno je pogodna za ovu temu i za ovu metodu. To je pjesma puna osjećanja i može izazvati snažne emocije kod učesnika. Obavezno obavite informativnu sesiju nakon toga.
3. **Lična refleksija i dijeljenje** (10 minuta): Poslije pjesme, zatražite od svoje grupe da „pokupe stih“ iz pjesme koji im je bio upečatljiv i iskoriste sljedeća 2 minuta da privatno zapišu neke refleksije o njemu. „Šta je zanimljivo u vezi sa tim stihom ili tom riječi? Na šta vas tera da razmišljate? Koja pitanja vam postavlja?“ Poslije 2 minuta prekinuću vas. „Dobro, ko može da nas pokrene i podijeli svoje misli?“ „Hvala, još neko?“

Dio 2: Ključni pojmovi

1. Velikim slovima u sredini table / flipčarta napišite riječi **izbjeglica** i **migrant**. Pitajte svoju grupu šta im pada na pamet kad pomisle na ove riječi. Zabilježite njihove odgovore na tabli ili neka ih oni prilože na ljepljivim ceduljicama. Pregledajte njihove odgovore i razgovarajte o njima.
2. Objasnite svojoj grupi značenje ova dva pojma. Izraz „**izbjeglice**“ odnosi se na ljude koji su prisiljeni da napuste svoje domove zbog oružanog sukoba ili progona.⁶⁹ Situacija u kojoj se nalaze je toliko opasna i nepodnošljiva da prelaze granice tražeći bezbjednost. Izbjeglice su prepoznate i zaštićene međunarodnim pravom, upravo zato što je za njih isuviše opasno da se vrate kućama i treba im utočište negdje drugdje. U 2019. bilo je više od 26 miliona izbjeglica širom svijeta. Pogledajte trenutne statističke podatke iz međunarodnih izvora kao što su UNHCR (www.unhcr.org) i EU (<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained>).
3. Termin „**migrant**“ odnosi se na ljude koji odaberu da se presele na drugo mjesto da bi poboljšali svoje životne uslove putem pronalaženja posla, traženja obrazovanja, spajanja porodice ili na osnovu drugih razloga, ali ne zbog direktne prijetnje progonom ili smrću.⁷⁰ Migranti se mogu vratiti u svoje matične zemlje, iako u nekim slučajevima uslovi života tamo mogu biti teški. Mnoge vlade prihvataju migrante zbog njihovog pozitivnog doprinosa ekonomiji. Ipak, migranti se, poput izbjeglica, mogu suočiti s predrasudama, diskriminacijom i teškim uslovima na putu do zemalja odredišta i/ili kada jednom uđu u njih.
4. Naglasite da, bez obzira na razloge raseljenja, migranti i izbjeglice ne bi trebalo da budu diskriminirani. Oni imaju prava prema međunarodnim zakonima, a način na koji ih tretiraju članovi društva odražava se na moralnu i političku zrelost nacije.

69. <https://www.unhcr.org/news/latest/2016/7/55df0e556/unhcr-viewpoint-refugee-migrant-right.html>

70. <https://www.unhcr.org/news/latest/2016/7/55df0e556/unhcr-viewpoint-refugee-migrant-right.html>

Dio 3: Zašto se kod ljudi javlja bes i agresija prema migrantima i izbjeglicama?

5. Razmotrite s grupom koncept društvenog identiteta, kao identiteta na osnovu pripadnosti grupi, koji je prikazan u aktivnosti 1.2.
6. Podsjetite grupu da se u **vremenima međugrupnih prijatnji i sukoba** grupe okreću prema unutra. Društveni identiteti postaju uski i kruti. Pripadnost grupi svodi se na jedan bitan atribut (kao što su rasa, religija, nacionalnost ili političko opredjeljenje) na osnovu čega se svijet dijeli na kategorije „mi“ i „oni“. Ova podjela se oslanja na **stereotipe** gdje smo svi „mi“ slični, a i „oni“ su svi slični, ali se značajno razlikuju od „nas“. To se naziva „drugost“ i često se gradi na mitovima o rasnoj čistoći, nacionalnoj jedinstvenosti ili nekoj drugoj tvrdnji o superiornosti. „Drugi“ se smatra inferiornim, ali opasnim, dok smo „mi“ prikazani kao superiorni, ali ipak ranjivi.
7. Lideri ponekad **manipulišu** stanovništvom na osnovu ovih identiteta koje prikazuju kao suštinske, stvarajući klimu straha usredsređenu na (stvarne ili zamišljene) prijatnje. Te borbe između identitetskih grupa nazivaju se „politikom identiteta“. „**Politika identiteta**“ se odnosi na korišćenje/manipuliranje markera identiteta u svrhu unaprijeđenja političkih interesa jedne grupe u odnosu na drugu grupu.

Dvije ideologije zasnovane na identitetu su etnocentrizam i nacionalizam.

- **Etnocentrizam** je stav da je nečija kulturna, etnička ili vjerska grupa superiornija od drugih grupa.
- **Nacionalizam** je političko uvjerenje da je nečije mjesto porijekla superiornije od svih ostalih. Nacionalista druge nacije smatra suparnicima, pa se stoga nacionalizam često gradi na osjećanjima nepovjerenja ili neodobravanja drugih naroda.
- Nacionalizam nije isto što i **patriotizam**, što je osjećaj ljubavi prema mjestu porijekla i njegovim vrijednostima. Neko može biti patriota, a da ne osjeća neprijateljstvo prema drugima.
- Druge ideologije zasnovane na razmišljanju „mi protiv njih“ uključuju: **rasizam, antisemitizam i islamofobiju**.

Objasnite: Netrpeljivost, strah i neprijateljstvo između grupa ljudi šire se i povećavaju, pa neki pojedinci mogu postati **radikalizovani**. Svoj bes mogu početi izražavati govorom mržnje, protestima i agresijom, a to može dovesti do porasta stope zločina iz mržnje.

Pitajte: *Znate li šta je govor mržnje / zločin iz mržnje?*

Dajte grupi vremena da razgovara i podijeli primjere.

Definirajte:

- **Govor mržnje** je javno izražavanje mržnje ili izazivanje nasilja prema drugima na osnovu rase, religije, nacionalnosti, seksualne orijentacije itd.
- **Zločini iz mržnje** su djela nasilja protiv ljudi ili imovine motivirana mržnjom.

Dio 4: Uzroci i posljedice govora mržnje i zločina iz mržnje

Podijelite učesnike u male grupe. Dajte grupi 15 minuta da razgovara o sljedećim pitanjima:

1. *Zašto mislite da je posljednjih godina u Evropi došlo do porasta ksenofobije i zločina iz mržnje?*
2. *Zašto ljudi razmišljaju i djeluju na osnovu mržnje?*
3. *Kakav je efekat netrpeljivosti i ekstremizma na zajednice? Čemu to vodi?*
4. *Šta se može učiniti u borbi protiv netolerancije?*

Kad se vratite na plenarnu sesiju pozovite po jednu osobu iz svake male grupe da ukratko podijeli mišljenja. Potaknite ih da ne ponavljaju iste ideje ako je moguće, već samo da ih dopunjuju novim poentama.

Dok grupe dijele svoja otkrića, mogu se dotaknuti nekih ili svih sljedećih ideja:

- **Mnogi za porast ksenofobije krive „izbjegličku krizu“** koja je nastala uslijed prisilnog raseljavanja miliona ljudi iz ratnih zona, poput Sirije i Avganistana, i iz mjesta krajnjeg siromaštva i krhkosti, poput Južnog Sudana i Somalije.
- Iako neki ljudi imaju snažna antimigrantska osjećanja, **mnogi drugi suosjećaju i imaju razumijevanje za izbjeglice** koje u Evropu stižu iz ratom razorenih i krhkih zemalja i nude svoju podršku i pomoć.
- **Međutim, netolerantni ljudi i ekstremističke grupe** doživljavaju dolazak „Drugih“ sa sumnjom i strahom. Ne razumiju razloge „potiskivanja“ i „povlačenja“ zbog kojih su oni pobjegli iz svojih matičnih zemalja, poput nesigurnosti i progona, prijetnje nasiljem i želje da svojoj djeci osiguraju bezbjednije, stabilnije okruženje sve dok se ne mogu vratiti kući. Ekstremisti imaju predrasude prema „drugima“ (koje često hrane političari i mediji), misleći da su oni potpuno različiti, umjesto da prepoznaju da su to obični ljudi poput njih. To ih navodi da ne osjećaju empatiju prema patnji drugih i da im odbijaju pomoć.
- **Neki ljudi u društvu domaćinu frustrirani su zbog svojih vlada** jer smatraju da njihove sopstvene potrebe nisu zadovoljene. Zatim postaju ljubomorni kada njihove vlade brinu o „strancima“ i zbog svojih problema počinju da pronalaze žrtvene jarce među strancima.
- **To dovodi do povećanog rasizma i ksenofobije** u političkim diskursima. Ksenofobija znači odbojnost prema strancima / ljudima iz drugih zemalja. Obično se kombinuje sa nacionalizmom – uvjerenjem da su sopstveno mjesto porijekla i ljudi bolji od svih ostalih.
- **Na primjer, u Velikoj Britaniji je glasanje za Bregzit** (napuštanje Evropske unije) dovelo do ogromnog porasta zločina iz mržnje prema strancima i manjinskim grupama širom zemlje. I druge zemlje su zabilježile sličan talas nacionalizma. To je dovelo do više netrpeljivosti i zločina iz mržnje.
- **Ekstremisti vjeruju da je njihov put jedini pravi.** Ekstremisti mrze određene „druge“ i vjeruju da je u redu primjenjivati nasilje nad njima. Oni imaju **način razmišljanja** koji kaže da su „moja grupa“ („mi“) u pravu, a ostali („oni“) griješe; „Mi“ smo dobri, a „oni“ zli; „Mi“ imamo prava, a „oni“ nemaju.
- **Umjesto da nauče živjeti zajedno,** pokazuju neprijateljstvo i pokušavaju da odgurnu druge.
- Netrpeljivost i ekstremizam dovode do puno **negativnih efekata na zajednice,** kao što su:
 - Povećani osjećaj nesigurnosti i nepovjerenja
 - Povećana socijalna i ekonomska segregacija i diskriminacija
 - Povećani rizik i pojava nepravde i nasilja
 - Ciklusi straha, sukoba, daljih predrasuda i nasilja.

Ako imate zrelu grupu, možete sumirati sljedeće uobičajene pokretače radikalizacije, govora mržnje i zločina iz mržnje:

Uobičajeni pokretači radikalizacije i mržnje

Ideološke orijentacije:	Svjetonazori „Mi protiv njih“, stavovi da su određene kulture ili nacije loše ili prijeteće, gledišta da su sopstveni narod ili nacija superiorni (npr. rasizam, etnocentrizam, nacionalizam, islamofobija, antisemitizam itd.), vjerovanje da je primjena nasilja protiv prijetnji opravdano.
Psihološki faktori:	Strahovanje za ličnu ili grupnu bezbjednost, želja za pripadanjem grupi, želja za svrhom u životu i za junaštvom / avanturizmom i tendencija ka „grupnom razmišljanju“ u kojem se potiskuje nezavisno mišljenje i donošenje odluka.
Političke nepravde:	Frustracije povezane sa kršenjem ljudskih prava, ograničenim političkim i građanskim slobodama, korupcijom i stranom okupacijom, što dovodi do želje za „borbom protiv vlade“, „borbom protiv elita“, „borbom protiv sistema“.
Ekonomске nepravde:	Frustracije povezane sa nezaposlenošću i siromaštvom.
Sociološki faktori:	Osjećaj socijalne otuđenosti, poteškoće u kulturnoj adaptaciji mjestu gdje se živi, doživljene marginalizacije i diskriminacije.
Rodna socijalizacija:	Kulturne norme oko muškosti koje potiču agresiju, koje promovišu mušku superiornost i nadmetanja i koje gaje strah od slabljenja.

Informativna sesija: Zaokružite aktivnost krugom zatvaranja.

1) *Kako se osjećate nakon ove diskusije?*

- Očekuje se da učesnici budu reflektivni. Neki mogu osjećati zabrinutost, bes, anksioznost, frustraciju.
- Pohvalite odgovore učesnika i recite grupi: „Podignite ruke ako imate slična osjećanja“.
- Potvrdite da društveni izazovi mogu djelovati kao da preplavljaju društvo, ali da postoji puno toga što možemo učiniti da direktno i indirektno promijenimo stavove i ponašanje ljudi.

2) *Koja je ta jedna stvar koju možete uraditi da biste prekinuli netoleranciju i mržnju?*

- Potvrdite odgovore svoje grupe i recite da će na budućim sesijama imati mogućnosti da zajedno sarađuju na projektima društvenih promjena.

AKTIVNOST 2.12 Putovanje jednog migranta

Pregled:	○ Kod ove aktivnosti primjenjuje se metoda forum teatar za aktivno promišljanje o iskustvima mladog migranta / izbjeglice koji je bio primoran da napusti svoj dom i otputuje u Evropu u potrazi za sigurnošću. Usput susreće druge migrante, imigracionu policiju i druge pojedince koji odlučuju da li da mu pomognu ili ne da pronađe sigurnost. Publika se poziva da pomogne u donošenju odluke o tome kako će se završiti priča ovog mladog migranta.
Složenost:	○ Nivo 4
Veličina grupe:	○ Grupa od 4 do 6 za igranje uloga, plus šira grupa publike/učesnika (do 30)
Vrijeme:	○ 90 min
Ciljevi:	○ Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Izraziti empatiju za ranjivost i diskriminaciju sa kojima se suočavaju migranti i izbjeglice; • Razgovarati o ulozi različitih aktera, uključujući zvaničnike, krijumčare, humanitarne aktere i članove zajednice u oblikovanju iskustava migranata i izbjeglica; • Razmisliti o svojoj ulozi mladih graditelja mira u odbrani ljudskih prava populacija primoranih da napuste svoje domove zbog nesigurnosti.
Metode:	○ Igranje uloga metodom forum teatar
Materijali:	○ Kopije studije slučaja za igranje uloga i pitanja za refleksiju i olakšavanje
Priprema:	○
Postavke u prostoriji:	○ Prostor za igranje uloga sa publikom

NAPOMENA FACILITATORU:

Ova sesija okuplja mnoge teme koje su izgrađene u prethodnim sesijama. Ona također može izazvati snažne emocije – imajte to na umu i iskoristite informativnu sesiju za razgovor o onome što su učesnici doživjeli.

Instrukcije:

1. **Pročitajte:** Pročitajte sljedeći scenario zajedno, kao cijela grupa (do 30 ljudi)

Scenario igranja uloga: Ramazan iz Pakistana, tada 17 godina

„Stigli smo na more. Mali čamac je bio spreman za nas. Nas pedeset je sjedilo u tom malom čamcu. Bilo je vrlo teško održati ravnotežu. Nakon nekoliko sati plovidbe čekalo nas je novo vozilo. Bili smo u Iranu. Slijedilo je isto: od vozila do vozila, jahanje, trčanje, plivanje... Napokon smo stigli do mjesta okruženog brdima. Danima nisam spavao. Bilo je hladno i bio sam jako gladan. Krijumčar je uzeo novac za svoju uslugu. Otišli smo u Istanbul. Plan je bio da se ide na granicu s Bugarskom. Nekako smo prošli granicu i stigli do Bugarske. Drugi krijumčar nas je odveo u neku šumu i rekao da tamo moramo sačekati. Tražio je novac, rekli smo da ga nemamo i izvinili smo se. Počeo je da nas tuče i da nam provjerava džepove. Uzeo nam je telefone i otišao. Čekali smo da se vrati, nije se pojavio. Ubrzo nakon toga, pronašla nas je policija. Tukli su nas i ismijavali. Slomili su mi prst na lijevoj ruci. Odveli su nas u policijsku stanicu. Četiri dana smo ostali tamo, imali smo samo vodu, a hranu ne. Poslije četiri dana odveli su nas u zatvoreni izbjeglički kamp. Bio sam u jednoj maloj sobi i mogao sam izaći samo da jedem. Zapravo je to bio zatvor. Mislio sam da ću umrijeti u Bugarskoj, bilo je tako teško. Sve vrijeme sam gledao kako zbog hrane izbijaju krvave tuče. Nije bilo dovoljno za sve. Morao sam da idem dalje. Prošao sam granicu Srbije i dugo boravio u logoru Preševo. Kasnije sam otišao do granice sa Mađarskom. Živio sam blizu granice u staroj ciglani. Gotovo svake večeri pokušavao sam da pređem granicu. Počeli bismo da trčimo, a mađarska policija bi nas hvatala i tukla... Svaki put su nas hvatali i tukli. Jednom su nas naterali da ležimo na snijegu bez odjeće, par sati. Zatim su došli i deportovali nas na srpsku granicu. A onda noću, ista granična policija... Sad sam u Austriji, ali sam godinu i po dana bio u Iranu, dva mjeseca u Turskoj, dva mjeseca u Bugarskoj, godinu dana u Srbiji i 4 dana u Mađarskoj.

2. **Razgovarajte:** Odvojite nekoliko trenutaka da otvoreno razgovarate sa grupom kako se osjećaju u vezi sa pričom koju su upravo pročitali, a koja se zasniva na iskustvu stvarne osobe.

3. **Identificirajte:** Utvrdite s grupom ko su ključni likovi/akteri u ovoj priči. Ispod je nekoliko prijedloga:

- Izbjeglance
- Policija
- Krijumčari
- Vladin službenik
- Nevladine organizacije koje rade sa izbjeglicama
- Ljudi iz šire zajednice (na primjer, u mjestima u kojima migranti žive mjesecima/godinama)

4. **Usvojite uloge:** Podijelite učesnike u manje grupe prema ovim likovima. U svakoj grupi razgovarajte o potrebama, strahovima i potencijalnoj negativnoj i pozitivnoj ulozi dodijeljenog lika u ovoj situaciji.

3. **Odgлумite igranje uloga:** Izaberite 6-8 dobrovoljaca iz grupe koji će pred drugima odglumiti scenario, na početku na sličan način kao što je opisano gore, s tim što će se znati da postoje mogućnosti za promjenu putanje i ishoda priče.

4. Zamrznite i pitajte: Zamrznite igranje uloga u ključnim trenucima i pitajte „publiku“ šta će se dalje događati. Neka se predstava razvija prirodno, prema izboru glumaca.

* Veoma važno: ako neko iz publike da prijedlog, mora izaći na scenu, odglumiti svoj prijedlog i nastaviti s glumom do sljedećeg prijedloga. Na taj način publika postaje dio priče. **Svako treba da se potruži da ostane u svom liku i da se razvija sa pričom.**

5. Informativna sesija: Održite zajedno informativnu sesiju o tome šta se dogodilo u scenariju i kako su se osjećali oko toga. Pozovite sve učesnike da razmisle o svojoj ulozi mladih graditelja mira u borbi protiv ksenofobije koji promovišu inkluziju i štite ljudska prava osjetljivih populacija kao što su migranti i izbjeglice. Zatvorite sesiju završnom ohrabrujućom riječju.

Modul 3: Transformiranje sukoba

Uvod

Dok pomažete drugim mladima da razviju vještine i metode za rješavanje sukoba, važno je da pokažete sopstvenu sposobnost kompetentnog rješavanja sukoba na ličnom nivou i u interakciji s drugima, uključujući druge graditelje mira i one koji se možda ne slažu sa vašim radom na izgradnji mira. Tek nakon što sami steknete takve vještine, možete ih prenijeti svojim vršnjacima kroz obuku i u neformalnim okruženjima.

Modul 3 uvodi kompetencije za transformaciju sukoba kao sredstvo za poboljšanje odnosa i bavljenje direktnim, strukturnim i kulturnim nasiljem. Ovdje predložene aktivnosti i vježbe pomažu učesnicima da razviju vrijednosti i vještine za prevazilaženje straha i nepovjerenja i za promociju razumijevanja, zajedničke svrhe i pomirenja. Razumijevanje dinamike moći i učenje kako efikasno komunicirati i odgovoriti na suprotstavljene potrebe i interese su od suštinskog značaja za rješavanje tenzija i preusmjeravanje odnosa u procesu transformacije sukoba.

Složeni sukobi su često povezani sa dubljim historijama nejednakosti, nepravde i nasilja. Kraj ovog modula stoga usmjerava pažnju na procese suočavanja s prošlošću, sjećanja i pomirenja koji su od posebnog značaja za transformaciju sukoba i izgradnju mira na Zapadnom Balkanu.

Ciljevi učenja

Ovaj modul ima za cilj da pomogne trenerima mladih da:

- Shvate osnove transformacije sukoba;
- Shvate zašto je transformacija sukoba najprikladnija za stvaranje održivog mira;
- Vode učesnike dok razmišljaju o svojim ličnim stilovima bavljenja sukobima;
- Razmisle o ulozi moći u procesima sukoba i izgradnje mira;
- Objasne i demonstriraju upotrebu vještina nenasilne komunikacije i njihove koristi;
- Razlikuju procese pregovaranja, posredovanja i dijaloga za rješavanje konfliktnih situacija;
- Povežu dublje procese suočavanja s prošlošću, sjećanja i pomirenja sa dinamikom transformacije sukoba i izgradnje mira u kontekstu Zapadnog Balkana.

Ishodi učenja

Na kraju ovog modula učesnici će moći:

- Razgovarati o snagama i ograničenjima njihovih ličnih stilova rješavanja sukoba;
- Odabrati pristupe bavljenja sukobima koji su najbolje prilagođeni konfliktnoj situaciji;
- Vježbati vještine nenasilne komunikacije, pregovaranja, posredovanja i dijaloga i cijeliti njihovu vrijednost kao konstruktivnih pristupa rješavanju sukoba i spriječavanju nasilja;
- Definirati ključne pojmove „suočavanja s prošlošću“, „konstruktivnog sjećanja“ i „pomirenja“ i objasniti zašto su ove teme istovremeno osjetljive i suštinske u kontekstu izgradnje mira;
- Artikulirati sopstvene refleksije o pomirenju na Zapadnom Balkanu i njihovoj ulozi u procesima pomirenja kao mladi graditelji mira.

Rezime ključnih pojmova za učenje

- **Lični stilovi bavljenja sukobima** odnose se na različite pristupe konfliktnim situacijama. Tu mogu spadati: izbjegavanje, nadmetanje, kompromis, prilagođavanje i saradnja. Ako se zna koji je pristup najbolje prilagođen datoj situaciji, obezbijediće se najkorisniji ishodi.
- **Moć** je od ključne važnosti i za sukobe i za mir. Različiti pristupi moći mogu ili ojačati odnose i zajednice ili ih podijeliti.
- **Nenasilna komunikacija** je metoda komunikacije za mirno rješavanje sukoba koja sadrži četiri osnovna koraka: 1) posmatranje bez evaluacije, 2) izražavanje svojih osjećanja, 3) artikuliranje potreba, 4) postavljanje uljudnih, a ne bespogovornih zahtjeva. Tu se prioritet daje empatiji i uzajamnom poštovanju i može se koristiti za olakšavanje razumijevanja i jačanje odnosa u mnogim okruženjima.
- **Pregovaranje i posredovanje** su dvije metode koje se koriste za identificiranje međusobno prihvatljivih rješenja sukoba zasnovanih na utvrđivanju potreba, interesa i stavova. Ove metode se također mogu baviti suštinskim vrijednostima, ali ne moraju se baviti temeljnim uzrocima kao što su strukturne i kulturne dimenzije sukoba.
- **Mirovni dijalozi** su otvoreni i inkluzivni procesi konsultacija koji nemaju unaprijed definirane ishode. Kada je dijalog inkluzivan, on okuplja raznolik niz glasova koji predstavljaju mikrokosmos šireg društva. Da bi se postigle održive promjene, ljudi moraju razviti osjećaj zajedničkog vlasništva nad procesom i postati zainteresovane strane u identificiranju novih pristupa za rješavanje zajedničkih izazova. Dijalog podrazumijeva da treba slušati i učiti, a ne samo govoriti.
- **Suočavanje s prošlošću (DWP)** je termin koji se koristi za opisivanje dugoročnog procesa usmjerenog na uspostavljanje kulture priznavanja, odgovornosti, vladavine zakona i pomirenja u društvima koja su doživjela i koja su i dalje pogođena nasljeđem nasilnih sukoba i/ili grubih kršenja ljudskih prava.
- **Pomirenje** je „proces koji uključuje uzajamno priznavanje zajedničke nasilne prošlosti i transformaciju štetnih odnosa i ponašanja kako bi se promovirala zajednička budućnost ka održivom miru“ (Lederach, 1997; Bloomfield, 2003). Ono podrazumijeva okupljanje ljudi oko zajedničkog iskustva, saradnju i stalnu razmjenu kako bi se izgradili novi putevi i ka sjećanju i ka budućnosti.
- **Konstruktivno sjećanje** podrazumijeva ispitivanje i raspravu o prošlim događajima kao osnovu za jačanje temelja pomirenja. Predstavlja kombinaciju višeperspektivnog pristupa historijskim činjenicama, kritičkog pristupa njihovim interpretacijama i rasprave o njihovom značenju za sadašnjost i budućnost društva.

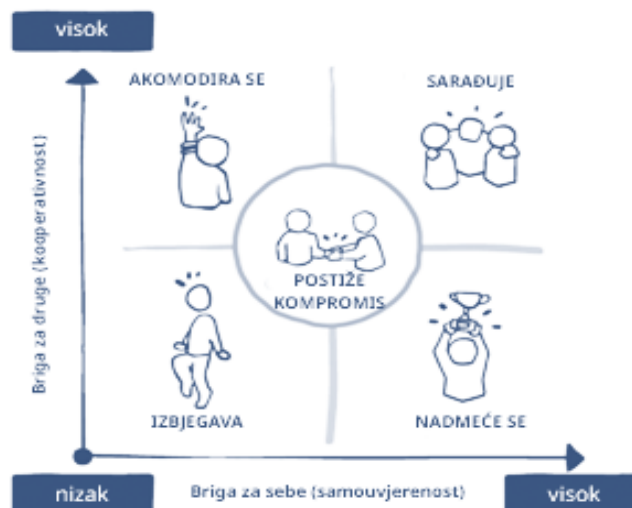
Lični stilovi bavljenja konfliktom

Na svakom nivou sukoba, pojedinci donose odluke o tome kako će se lično nositi sa konfliktnom situacijom. Pristup koji čovjek usvoji ovisi o različitim faktorima, kao što su vrijeme, međuzavisnost sa drugom stranom, nečija ličnost, interesi i potrebe i nivo zrelosti.

Kao što možete vidjeti iz donjeg grafikona, postoji 5 glavnih načina ili „stilova“ bavljenja sukobima, uz pomoć ljestvice zasnovane na dvije glavne osi: prva je „Briga za druge“ (također nazvana Stepem kooperativnosti), a druga „Briga za sebe“ (također nazvana Stepem samouvjerenosti).⁷¹

//////////

71. Izvor: Thomas, K.W., Kilmann, R.H. 2008, str.2.



Izvor: UNOY (2018), str. 22

- **Izbjegavanje** je rezultat nedovoljne brige za druge (tj. slabe kooperativnosti) i nedovoljne brige za sebe (tj. slabe samouvjerenosti): izbjegavate suočavanje sa sukobom, što dovodi do „lose-lose” situacije gdje svi gube.
- **Nadmetanje** je rezultat nedovoljne brige za druge i značajne brige za sebe: nadmećete se (koristeći moć, autoritet, nasilje) i u osnovi neko dobija, drugi gubi.
- **Kompromis** je rezultat umjerene brige za druge i umjerene brige za sebe: pronalazite srednje rješenje gdje niko nije potpuno zadovoljan, ali, iako kratkoročno, to je barem neko rješenje (pola dobitka, a pola gubitka).
- **Akomodacija** je rezultat značajne brige za druge i nedovoljne brige za sebe: u osnovi se predajete potrebama drugog („lose-win” situacija gdje neko gubi neko dobija).
- **Saradnja** je rezultat značajne brige za druge i značajne brige za sebe: saradujete s drugima kako biste razumjeli uzajamne potrebe i zajedno radili na njihovom ispunjenju u „win-win” rješenju gdje svi dobijaju.



Odvojite trenutak da razmislite o gore navedenim ličnim stilovima bavljenja konfliktom. Zamislite priliku u svom omladinskom radnom iskustvu kada se dogodio sukob. Šta je bila osnova sukoba? Kako ste se nosili sa tim sukobom? Koji ste pristup primijenili za rješavanje sukoba? Kakav je bio ishod? Da li biste sada drugačije postupili?

AKTIVNOST 3.1 Aktivnost „Povlačenje“⁷²

Pregled:	○ Ovom vježbom se učesnici na zabavan način upoznaju sa različitim stilovima bavljenja konfliktima.
Složenost:	○ Nivo 1
Veličina grupe:	○ 10 – 30
Vrijeme:	○ 20-60 min
Ciljevi:	○ Učesnici prepoznaju da mogu odabrati kako da uokvire potencijalno konfliktnu situaciju, a mogu odabrati i metodu koju žele primijeniti za suočavanje s njom.
Metode:	○ Vježba Akvarijum
Materijali:	○ Traka ili vrpca dugačka 5 metara; ručni ili stoni sat.
Priprema:	○ Koristeći vrpcu ili selotejp, formirajte liniju dužine 5 metara na podu.
Postavke u prostoriji:	○ Otvoren prostor za igranje uloga dok drugi stoje ili sjede okolo i posmatraju

UIputstva:

1. Napravite dugačku liniju na podu pomoću vrpce ili trake.
2. Zatražite 10 dobrovoljaca (5 parova). Zamolite svaki par da se pozicionira duž linije, stojeći jedan nasuprot drugog, 30 cm od linije (sa linijom između njih). Vodite računa da linija bude dovoljno dugačka da 5 parova ne bude skučeno i da imaju prostora za kretanje.
3. Dajte grupi sljedeće instrukcije jednom: (1) Za 5 parova: imate 2 minuta da izvršite svoj zadatak. Vaš zadatak je da osobu ispred sebe (vašeg partnera) dovedete na svoju stranu linije. (2) Za one koji nisu u sredini prostorije: molim vas, posmatrajte dobrovoljce i hvatajte bilješke ako želite. [Napomena: učesnicima ne treba davati nikakve dalje instrukcije. Očekuje se da će primijeniti različite pristupe zadatku. Neki će pokušati da pregovaraju sa svojim partnerom da pređu liniju, drugi će pokušati da ih fizički prisile, treći će ih ljubazno pozvati itd. Vidjeti sve ove pristupe i emocionalnu dinamiku koja dolazi sa prelaženjem ili ostajanjem je od ključnog značaja za vježbu.]
4. Uključite tajmer. Nakon 2 minute zaustavite aktivnost i zamolite učesnike da sjednu u krug.
5. Zamolite posmatrača da podijele to što su vidjeli, a zatim zamolite svaki par ponaosob da podijeli mišljenja o svom procesu: šta su uradili? Da li su ispunili svoj zadatak?
6. Zatim - ako još uvijek nisu istraženi - predstavite pet stilova upravljanja / bavljenja sukobima (kompromis – nadmetanje – saradnja / kooperativnost – izbjegavanje – akomodacija).
7. Možete zatražiti od volontera da demonstriraju (po 1 par) svaki od stilova/strategija upravljanja sukobima.

72. UNOY (2018), Priručnik za obuku Youth4Peace Training Toolkit, str. 23

8. Obavite **informativnu sesiju** o aktivnosti tako što ćete zamoliti učesnike da razmisle o iskustvu i onome što su naučili.

Savjet: Od ključnog značaja je da instrukcije - naročito oko zadatka - budu kratke i jasne. Poenta ove aktivnosti je da niste tražili od njih da budu na istoj strani niti da zadrže svoje početne položaje. Zadatak se može ispuniti ako se promijene strane ili jedna osoba pređe preko linije na drugu stranu, a zatim i druga osoba uradi to isto. U osnovi, postoji više načina za postizanje win-win situacije gdje svi dobijaju. Stoga je presudno tražiti od učesnika koji ne učestvuju direktno u vježbi da pažljivo posmatraju i zabilježe različite pristupe koje će primijetiti. Dok razgovarate o strategiji saradnje, u analizi sukoba možete se pozvati na alat sa lukom kako biste napravili razliku između položaja, interesa i potrebe, kako bi mogli primijeniti tu strategiju.

Napredni nivo: Ako imate napredniju grupu, postoji i šesti način rješavanja ovog sukoba, a to je uklanjanje trake. Ponekad mislimo da postoji sukob samo da bismo shvatili da ga nameću naše sopstvene strukture/društvo. Također možete razmisliti o tome kako se manipulacija i moć koriste u aktivnosti, kao kad trener/facilitator daje instrukcije samo jednom (dinamika komunikacije ili njen nedostatak) i nameće liniju.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Postoje različiti načini (stilovi/strategije) rješavanja sukoba.
- Ponekad pomaže razmisliti izvan okvira i vidjeti li je sukob socijalno nametnut od strane strukture/društva, a zapravo nije sukob.

AKTIVNOST 3.2 Ličnim stilovi bavljenja sukobima

Pregled:	U ovoj aktivnosti učesnici prvo popunjavaju upitnik za samoprocjenu o svom ponašanju u odgovoru na sukobe. Učesnici zatim uče o pet „stilova“ bavljenja sukobima (kompromis – nadmetanje – saradnja / kooperativnost – izbjegavanje – akomodacija) primjenom metode slagalice za vršnjačku edukaciju, gdje oni postaju „stručnjaci“ za jedan od stilova i predstavljaju ga drugima.
Složenost:	Nivo 2
Veličina grupe:	Bilo koja
Vrijeme:	60 min
Ciljevi:	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Imenovati 5 stilova bavljenja sukobima • Opisati njihove prednosti i ograničenja • Odlučiti kako da uokvire potencijalno konfliktnu situaciju • Izabrati metodu koju žele primijeniti da bi se pozabavili konfliktom.
Metode:	Upitnik za samoprocjenu, slagalica – vježba vršnjačke edukacije
Materijali:	Kopije štampanog obrasca za procjenu ličnog stila bavljenja sukobima, kopije 5 opisa stilova konflikta sa pitanjima za diskusiju o slagalici
Priprema:	Za svakog učesnika unaprijed pripremite dovoljno kopija Obrasca za procjenu stila bavljenja sukobima (na poleđini). Također treba da pripremite kratke opise svakog od pet „stilova“ (pogledajte str. 132 ovog priručnika) i da imate dovoljno primjeraka koje ćete podijeliti učesnicima.
Postavke u prostoriji:	Radna ostrva

Instrukcije:**Upitnik za samoprocjenu [20 minuta]:**

1. Svim učesnicima podijelite obrazac za procjenu ličnog stila bavljenja sukobima (na poleđini).
2. Zamolite ih da pojedinačno popune upitnik kako bi procijenili svo stil upravljanja konfliktom. Dajte im oko 20 minuta da završe i boduju rezultate vježbe.

Diskusija [10 minuta]:

3. Kad svi završe, na plenarnom skupu razgovarajte o tome kako se učesnici osjećaju u vezi sa vježbom i dozvolite svim dobrovoljcima da podijele to što su saznali o sebi.

Slagalice – vježba vršnjačke edukacije [40 minuta]

- Objasnite grupi da će se oni sada međusobno educirati o pet stilova bavljenja sukobima koristeći metodu „slagalice“ u kojoj će svaki od njih postati „stručnjaci“ za jedan od stilova i predstaviti ga drugima.

Korak 1: (20 minuta)

- Neka učesnici formiraju pet grupa, sa jednakim brojem učesnika u svakoj grupi.
- Svakoj grupi dodijelite jedan od stilova konflikta i dajte im odgovarajući odštampani opis. Obavijestite grupe da će im sada biti dato vrijeme da pročitaju i razgovaraju o svom stilu kako bi mogli postati „stručnjaci“ za taj stil. Recite im da kasnije trebaju predstaviti svoj stil ljudima iz drugih grupa.
- Dajte grupama 3 minuta da u sebi pročitaju opis.
- Dajte im 5 minuta da razgovaraju o njihovom „stilu“ konflikta uz pomoć sljedećih pitanja:
 - Kako se zove ovaj stil? Kako on djeluje?*
 - Koje su njegove prednosti i nedostaci?*
 - U kakvoj konfliktnoj situaciji bi ovaj stil bavljenja sukobima bio prikladan?*
- Kada istekne vrijeme, odbrojite članove svake ekspertske grupe (1, 2, 3 itd.) i neka se reorganizuju u nove grupe prema brojevima (svi 1 zajedno, svi 2 zajedno, itd.)
- Svaka grupa sada treba da se sastoji od stručnjaka za svaki od 5 stilova konflikta.
- Dajte im 10 minuta da jedan za drugim predstave svoj stil konflikta u novoj grupi (uključujući prednosti, nedostatke i situacijske primjere).
- Na isteku 10 minuta, svaka grupa bi trebalo da nauči svih 5 stilova.

Korak 2: (8 minuta)

- Podijelite ili postavite na vidljivo mjesto sljedeća pitanja za svaku grupu o kojima će razgovarati
 - Koji stil konflikta vam je najugodnij za korišćenje?*
 - Zašto mislite da više volite taj stil?*
 - Da li je za vas važno da rješavate sukobe sa prijateljima, školskim drugovima i članovima porodice? Zašto?*
 - Kako možete poboljšati način na koji rješavate sukobe sa drugima?*

Korak 3: (10 minuta)

- Odradite **informativnu sesiju** o aktivnosti tako što ćete pozvati svaku grupu da podijeli neke primjere koje su osmislili. Pružite pozitivne povratne informacije.
- Završite aktivnost postavljanjem sljedećih pitanja:
 - Na osnovu toga što ste danas naučili, kako ćete pokušati da prilagodite svoj stil konflikta kako biste bolje rješavali sukobe sa drugima?*
 - Zašto je važno prilagoditi nečiji stil konflikta različitim vrstama sukoba?*
 - Koji stil smatrate da najviše pogoduje održivom miru i zašto?*

Informativna sesija: Zaključite tako što ćete reći da primjenjujemo sve, ili većinu stilova ovisno o okolnostima. Svjesnost o različitim opcijama za odgovor na sukob pomaže nam da donesemo odluke o poboljšanju naših interakcija i odnosa sa drugima.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Svaki stil „bavljenja/upravljanja sukobima“ ima određene prednosti i nedostatke, ovisno o konfliktnoj situaciji.
- Saradnja i kooperativnost ne moraju uvijek biti evidentni ili laki, ali su najpovoljniji za mirnu i održivu transformaciju sukoba.
- Ponekad se saradnja ne nalazi među opcijama, pa možete primijeniti druge strategije (poput izbjegavanja ili akomodacije), ovisno o prioritetima vaših potreba, raspoloživom vremenom ili odnosima sa osobom/grupom na koju nailazite u sukobu.

ŠTAMPANI OBRAZAC: OBRAZAC ZA PROCJENU LIČNOG STILA BAVLJENJA SUKOBIMA⁷³

Molimo **ZAOKRUŽITE JEDAN** odgovor koji vas najbolje opisuje. Budite iskreni, ova anketa je osmišljena da vam pomogne da saznate više o svom načinu rješavanja sukoba. Nema tačnih ili pogrešnih odgovora!

Ime _____

Datum _____

	Retko	Ponekad	Često	Uvijek
Razgovaram o problemima sa drugima i pokušavam da pronađem rješenja koja ispunjavaju svačije potrebe.	1	2	3	4
Pokušavam da pregovaram i primjenjujem pristup davanja i primanja kod problematičnih situacija.	1	2	3	4
Trudim se da ispunim očekivanja drugih.	1	2	3	4
Argumentirao bih svoj slučaj i insistirao na prednostima svog gledišta.	1	2	3	4
Kada dođe do neslaganja, prikupljam što više informacija i držim otvorene linije komunikacije.	1	2	3	4
Kad se nađem u raspravi, obično vrlo malo pričam i trudim se da što prije odem.	1	2	3	4
Pokušavam sagledati konflikt sa obadvije strane. Šta mi je potrebno? Šta treba drugoj osobi? O kojim se problemima radi?	1	2	3	4
Više volim da postignem kompromis kada rješavam probleme i da jednostavno nastavim dalje.	1	2	3	4
Smatram da su sukobi uzbudljivi; Uživam u bici nadmudrivanja koja obično slijedi.	1	2	3	4
U situaciji neslaganja sa drugim ljudima osjećam se nelagodno i uznemireno.	1	2	3	4
Trudim se da ispunim želje svojih prijatelja i porodice.	1	2	3	4
Mogu da dokučim šta treba učiniti i obično sam u pravu.	1	2	3	4
Sreo bih se sa ljudima na pola puta, kako bi stvari krenule sa mrtve tačke.	1	2	3	4
Možda neću dobiti ono što želim, ali to je mala cijena za održavanje mira.	1	2	3	4
Izbjegavam ljutnje zadržavajući za sebe nesuglasice sa drugima.	1	2	3	4

73. Izvor: <https://www.familyconsumersciences.com/2018/10/styles-for-handling-conflict-lesson-activities/>

Bodovanje procjene stilova bavljenja ličnim sukobima

Kao što je navedeno, ovih 15 izjava predstavljaju pet stilova za rješavanje sukoba. Da biste pronašli stil koji najviše volite primjenjivati, zbrojite bodove za svaki stil. Stil sa najvišim rezultatom ukazuje na strategiju koja je omiljena. Stil sa najnižim rezultatom ukazuje na vašu najmanje željenu strategiju. Međutim, svi stilovi imaju dobre i loše strane, pa je važno znati kada i kako primijeniti najprikladniji stil za svaku konfliktnu situaciju.

Izjave koje odgovaraju stilu	Pitanja	Ukupno
1. Nadmetanje	4, 9, 12	
2. Izbjegavanje	6, 10, 15	
3. Saradnja	1, 5, 7	
4. Akomodacija	3, 11, 14	
5. Kompromis	2, 8, 13	

Rezultati:

- a. Moj omiljeni stil bavljenja konfliktom je:

- b. Stil bavljenja konfliktom na kome bih želio da poradim je:

- c. U kojim situacijama bih vjerovatno koristio ovaj i druge stilove bavljenja konfliktom?

AKTIVNOST 3.3 Kada sam u konfliktnoj situaciji...⁷⁴

Pregled:	○ Svrha ove vježbe je da prepoznamo sopstvene misli, osjećanja i ponašanje u napetim i konfliktnim situacijama koje se mogu pojaviti u našem radu kao vršnjački edukatori i mladi graditelji mira. Ona se može koristiti u kombinaciji sa aktivnošću „Procjena stilova bavljenja sukobima“ ili umjesto nje.
Složenost:	○ Nivo 2
Veličina grupe:	○ Bilo koje veličine
Vrijeme:	○ 60 min
Ciljevi:	○ Refleksija o sopstvenom ponašanju u konfliktnoj situaciji; postati svjestan svojih osjećanja kada dođe do suočavanja sa sukobom; istražiti sopstvene načine rješavanja sukoba.
Metode:	○ Diskusija u parovima
Materijali:	○ Počeci rečenica (po jedan kompletan paket za svaki radni par)
Priprema:	○ Unaprijed fotokopirajte i izrežite početke rečenica.
Postavke u prostoriji:	○ Sjedenje u parovima (stolice ili na podu), po mogućnosti rašireno po prostoriji radi određenog stepena privatnosti

Instrukcije:**Rad u parovima [45 min]**

1. Zamolite učesnike da sjednu u parovima po prostoriji. Poželjno je neko mirno mjesto.
2. Dajte svakom paru kompletan paket početaka rečenica (vidi na poleđini) izrezanih na trake.
3. Pročitajte naglas sljedeće instrukcije učesnicima:

„Paket sadrži niz početaka rečenica otvorenog tipa. Svrha vježbe je da vam pomogne da otkrijete sopstvene misli, osjećanja i odgovore u konfliktnim situacijama.

U ovoj aktivnosti vi i vaš partner naizmjenično ćete završavati početke rečenica. Kada dođe red na vas, odaberite samo jednu traku papira – nemojte ih sortirati ili gledati unaprijed. Samo odaberite nasumice. Pročitajte naglas početak rečenice i odgovorite kratko iz svog iskustva. Dodajte papir partneru i slušajte kako on odgovara kada dođe na red. Zatim on bira sljedeću traku papira. Nastavite na ovaj način dok ne prođete cijeli paket.“

//////

74. Prilagođeno iz: Vijeće Evrope 2012 Priručnik za obuku, str. 165-167

Informativna sesija [15 min]

Zamolite grupu u cjelini da razmisli o sljedećim pitanjima:

- Kako ste se osjećali tokom aktivnosti?
- Jeste li bili iznenađeni nekim svojim odgovorima ili odgovorima svog partnera?
- *Da li se drugačije bavite sa sukobima kada se pojave sa nekim koga poznajete i s kim ste bliski, u odnosu na nekoga koga ne poznajete? Ako je odgovor da, kako?*
- Šta ste naučili o sebi?

Savjeti: Rečenice se mogu prilagoditi kontekstu grupe kako bi se potaknulo razmišljanje o određenim konfliktnim pitanjima (poput roda, rase, nacionalnosti, religije, historije itd.) i/ili perspektivama unutar sukoba. Ovisno o tome koliko vremena imate na raspolaganju za vježbu, možete povećati ili smanjiti broj izjava na predloženoj listi.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Naši odgovori na napete i konfliktne situacije mogu se razlikovati ovisno o mnogim faktorima. Oni mogu ovisiti, na primjer, o sljedećim faktorima:
 - Priroda situacije,
 - Naša bliskost/poznavanje uključenih ljudi,
 - Prisutna dinamika moći,
 - Potencijalne posljedice koje opažamo u situaciji,
 - Naše sopstveno emocionalno i fizičko stanje u to vrijeme,
 - Stepem prijatnje koji osjećamo u tom trenutku
 - Koliko osjećamo da smo pripremljeni za situaciju, itd.
- Prepoznavanje naših uobičajenih reakcija i naših posebnih vještina i slabosti u rješavanju sukoba pruža polaznu osnovu za izgradnju boljih strategija i vještina za odgovor na sukobe.
- Ovo je važno za naš rad kao vršnjački edukatori i omladinski graditelji mira.

Počeci rečenica

Treba ih odštampati i izrezati na trake za aktivnost u parovima. Bira se po jedna traka. Svaka osoba ima svoj red za čitanje i za glasan odgovor na pročitano. Odgovori bi trebalo biti spontani i kratki (najviše 1-2 minuta)

1.	1. Ljutim se kad...
2.	Kad se naljutim, ja...
3.	Kad me neko koga volim povredi, ja...
4.	Ono što ja radim da se smirim je...
5.	Kad vidim da se ljudi svađaju, ja...
6.	Konflikt može biti pozitivan za mene kada...
7.	Kada se neko otvoreno konfrontira sa mnom pred drugim ljudima, ja...
8.	Kada me ignorišu zbog starosti ili roda, ja...
9.	Jednom sam se zaista dobro osjećao kako sam se bavio konfliktom, a to je bilo kada ...
10.	Kada se neko ne slaže sa mnom u vezi sa nečim važnim ili me izaziva, ja...
11.	Kad razmišljam o pregovorima, ja...
12.	Najvažniji ishod sukoba je...
13.	Kad dobijem negativne kritike, ja obično...
14.	Kada treba da se suprotstavim nekome do koga mi je stalo, ja...
15.	Tokom sukoba osjećam se najranjivije kada...
16.	Kad neko izbjegava sukob sa mnom, ja...
17.	Moja najjača strana u konfliktnim situacijama je...
18.	Kad stvari ne idu dobro, ja obično...
19.	Ponekad izbjegavam neprijatne situacije tako što...
20.	Moja najveća slabost kod bavljenja sukobom je...
21.	Želio bih da poboljšam svoju sposobnost bavljenja sukobima tako što ću naučiti...

Moć⁷⁵

Moć je važna komponenta u stvaranju i sukoba i mira. Moć se obično shvata negativno, kao oblik dominacije, ali također može biti pozitivna sila za pojedince i grupe da transformiraju odnose i narative. U knjizi „Novo tkanje moći“, VeneKlasen i Miller (2002, str. 55) opisuju četiri „manifestacije moći“ na sljedeći način:

//////////

75. UNOY (2018), Priručnik za obuku Youth4Peace Training Toolkit, str. 28-29

Manifestacije moći



Izvor: UNOY (2018), str. 28

- **Moć nad**: ako pitate učesnike šta je moć, velika je mogućnost da će oni definirati „moć nad“, što znači negativnu definiciju moći, kada se moć primjenjuje nad drugima: represija, prinuda, diskriminacija, zlostavljanje itd. Baš kao i sa slučajem sile kod stila upravljanja sukobima, naći ćemo se u win-lose situaciji u kojoj neki dobijaju, a neki gube: „Ja imam moć nad vama“ (mogu vam uzeti resurse, zemlju, posao, prava itd.). Ali postoje tri druga pozitivna načina izražavanja moći koja pružaju mogućnost stvaranja ravnopravnijih odnosa;
- **Moć da**: „Moć da“ odnosi se na jedinstveni potencijal svake osobe da oblikuje svoj život i svijet. Kada se zasniva na uzajamnoj podršci, otvara mogućnosti za zajedničko djelovanje, odnosno za „moć sa“. Edukacija građana i razvoj liderstva u zagovaranju zasnivaju se na uvjerenju da svaki pojedinac ima moć da napravi razliku;
- **Moć sa**: „Moć sa“ povezana je sa pronalaženjem zajedničkog jezika među različitim interesima i izgradnjom kolektivne snage. Zasnovana na uzajamnoj podršci, solidarnosti i saradnji, „moć sa“ umnožava pojedinačne talente i znanje. „Moć sa“ može pomoći u izgradnji mostova preko različitih interesa kako bi se transformirao ili smanjio sukob i promovirali pravedni odnosi.
- **Moć unutra**: „Moć unutra“ odnosi se na čovjekov osjećaj sopstvene vrijednosti i samospoznaje; on predstavlja sposobnost prepoznavanja individualnih razlika uz poštovanje drugih. „Moć unutra“ je sposobnost zamišljanja i posjedovanja nade; on afirmiše zajedničku ljudsku potragu za dostojanstvom i ispunjenjem. Mnogi bazični projekti ulažu napore kako bi uz pomoć individualnog pripovijedanja i refleksije pomogli ljudima da potvrde ličnu vrijednost i prepoznaju svoju „moć da“ i „moć sa“. Stručnjaci koji pišu o razvoju i društvenim promjenama, oba ova oblika moći nazivaju agencijom – sposobnošću za djelovanje i mijenjanje svijeta.



Zamislite situaciju u kojoj ste sukob rješavali kroz omladinski rad. Sa kakvom grupom ste radili? Kako ste to uradili? Kakvu aktivnost ste koristili? Na koja pitanja se je ta aktivnost fokusirala? Kakvu(-e) vrstu(-e) moći ste koristili?

Razmislite malo više o gore navedenim oblicima moći. Gdje vidite da djeluju ovi oblici moći u vašem društvu?

Komunikacijske strategije za rješavanje sukoba

Komunikacije imaju ključnu ulogu u promoviranju razumijevanja, postizanju jasnosti, rješavanju problema i donošenju odluka u svim našim odnosima.

Komunikacija je proces interakcije između dvije ili više strana čiji je cilj prenošenje informacija ili promjena stava, ponašanja ili mišljenja. Što je poruka jasnija, konkretnija, razumljivija i što su bolji uslovi komunikacije, to je veća mogućnost da poruka bude primljena kako je predviđena. Nisu, međutim, sve poruke pogodne za transformaciju sukoba i izgradnju mira. Stoga je također važno razmišljati i biti pažljiv sa vrstama poruka koje šaljemo. Dalje, također moramo biti oprezni kako primamo poruke od drugih i šta radimo s njima.

Važno je zapamtiti da je komunikacija društvena praksa koja se uči u kontekstu kulture, škole i porodice, a koju dalje oblikuju ličnost pojedinca i životna iskustva. Komunikacija je također vještina koja se može razviti i poboljšati svjesnim vježbanjem. U ovom dijelu predstavljamo četiri komunikacijske strategije za rješavanje i transformaciju sukoba: nenasilnu komunikaciju, pregovaranje, posredovanje i mirovni dijalog.

Nenasilna komunikacija⁷⁷

Nenasilna komunikacija (NVC), koju je razvio Marshall Rosenberg, sredstvo je komunikacije koje se može naučiti i koristiti za rješavanje sukoba i mirno pronalaženje rješenja. Pomaže u olakšavanju protoka komunikacije potrebne za razmjenu informacija i rješavanje razlika. Prije svega je, međutim, važno prepoznati da se ljudi u svakodnevnom životu često služe jezikom koji može biti agresivan, osuđujući ili optužujući, čak i ne shvatajući to. Koliko često vidimo da ljudi prebacuju krivicu i odgovornost na druge, da bi se ovi osjećali krivima i zauzimali odbrambeni stav, isključuju ih, umjesto da komuniciraju na način koji omogućava otvoreno dijeljenje osjećanja i potreba i koji poziva na povezivanje i saradnju?

Nenasilna komunikacija pomaže nam da razmišljamo o jeziku koji koristimo i da bolje komuniciramo povezivanjem sa humanošću osobe ispred sebe, istovremeno se fokusirajući na vrijednosti i potrebe svake osobe. Ona potiče upotrebu jezika koji povećava dobru volju i pomaže da se izbjegnu riječi koje izazivaju nezadovoljstvo ili umanjuju samopoštovanje. Zasnovana je na ideji da sva ljudska bića imaju sposobnost suosjećanja, a nasilju ili štetnom ponašanju pribjegavaju samo kada ne prepoznaju efikasnije strategije za zadovoljenje svojih potreba. Primjena NVC pristupa tako pomaže u izbjegavanju prerastanja konfliktne situacije u nasilje.

Nenasilna komunikacija zahtijeva dvije ključne vještine:

- **Korišćenje poruka sa „ja“:** govor iz vaše perspektive, izražavanje vaših mišljenja, osjećanja i potreba. Nemojte misliti da znate šta se dešava kod druge osobe ili zašto se tako ponaša. Ne znamo.
- **Aktivno i empatično slušanje:** ćutanje i duboko i pažljivo slušanje druge osobe, povezivanje sa njenim potrebama, ne shvatajući ništa lično.

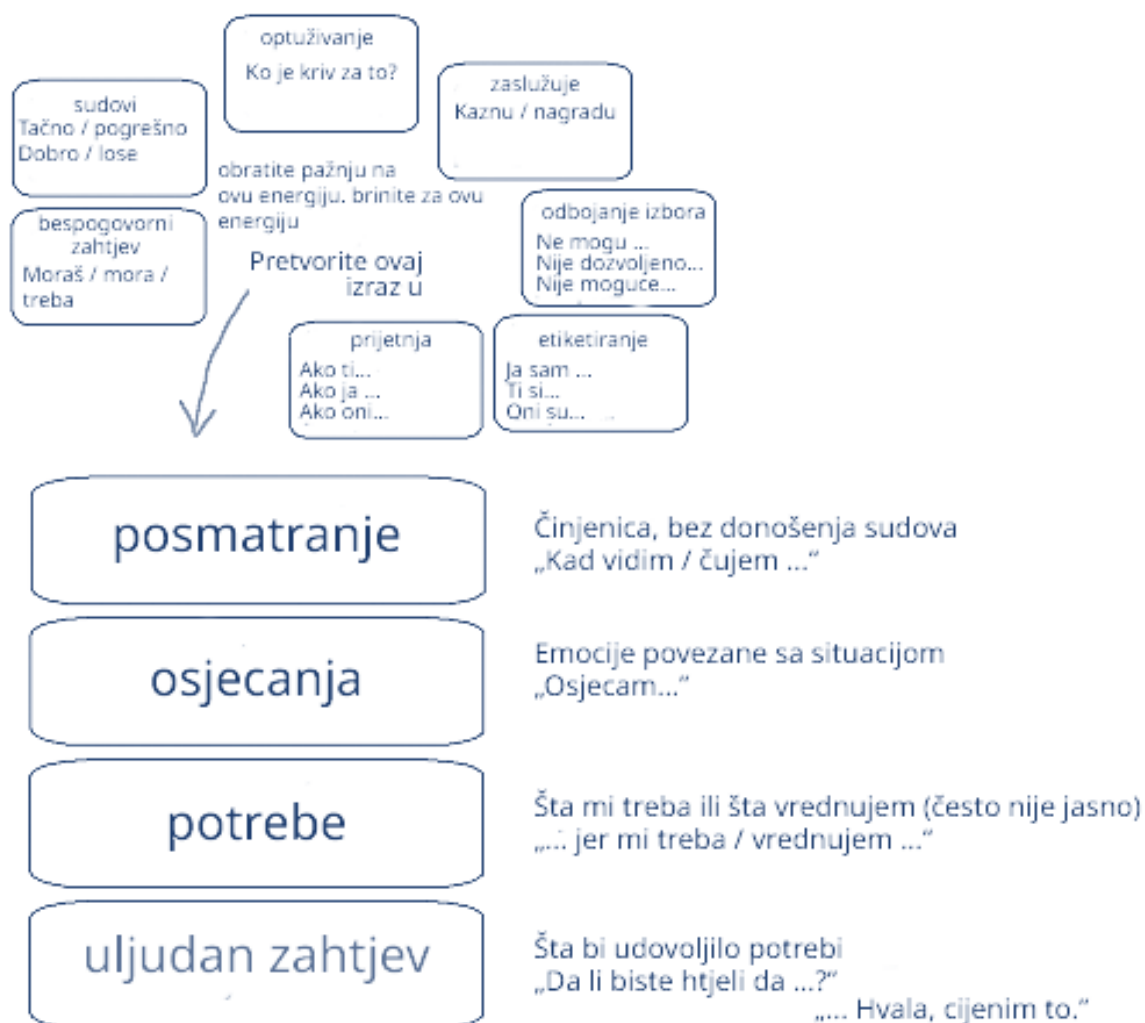
77. UNOY (2018), Priručnik za obuku Youth4Peace Training Toolkit, str. 42

U NASTAVKU SU PREDSTAVLJENA ČETIRI KORAKA NENASILNE KOMUNIKACIJE:⁷⁸

Korak	Kako
1. Posmatrajte bez ocjenjivanja	Započnite opisivanjem radnje ili situacije koja uzrokuje problem. Ovo bi trebalo da bude neutralna izjava: jednostavno navodite to što objektivno vidite ili čujete iz svoje perspektive bez uvođenja bilo kakvog suda, evaluacije, etiketiranja ili optužbe. Primjer: „Juče je muzika bila glasna.“
2. Izrazite svoja osjećanja	Kod ovog koraka izražavate svoja osjećanja. Preuzimate odgovornost za njih i ne krivite druge. Podijelite sa drugima kako se osjećate u toj određenoj situaciji, koja osjećanja ili osjećaje imate. Primjer: „Bila sam frustrirana i pod stresom zbog glasne muzike, jer nisam mogla da zaspim.“ <i>Ne koristite „riječi žrtve“ koje su misli prerušene u osjećanja i često sadrže krivicu, kao što su: (osjećam se) uvrijeđeno, napadnuto, okrivljeno, necijenjeno, nepoštovano, ignorisano ili pogrešno shvaćeno.</i>
3. Povežite osjećanja sa potrebama	Sada opišite potrebu skrivenu iza osjećanja koja ste upravo izrazili. Odnosno, ono što vam treba da biste se osjećali sigurno i ispunjeno. Potrebe se razlikuju od strategija, krivice ili razmišljanja u stilu „trebalo bi“. Pokušajte biti iskreni i otvoreni dok izražavate svoje potrebe. Ulazak u NVC je također čin povjerenja i ranjivosti dok izražavate svoje duboke potrebe. Primjer: „Moram da spavam najmanje osam sati da bih mogao da funkcioniram na poslu. Bojim se da ću izgubiti posao i neću ispuniti porodične obaveze.“
4. Postavljajte uljudne, a ne bespogovorne zahtjeve	Posljednji korak je da izrazite željeni ishod i podnesete zahtjev. To znači da morate da odlučite šta biste željeli da se dogodi i šta biste željeli da vaš partner u sukobu radi. Važno je biti što precizniji i pokušati doći do kreativnih rješenja. Uljudni zahtjevi se razlikuju od bespogovornih. Ne koriste strah, krivicu, sramotu, manipulacije ili nagradu. Oni su konkretni, specifični, izvodljivi i afirmativni. Korisno je pružiti opcije i ostaviti drugoj osobi otvoreni izbor rješenja. Primjer: „Da li biste htjeli da isključite muziku od 22 sata ili da je slušate na slušalicama?“

78. Prilagođeno iz: Priručnik za transformaciju sukoba mladih, Vijeće Evrope, str.136-138.

Primjena ova četiri koraka omogućava iskreno samoizražavanje zasnovano kako na brizi o sebi, tako i na uvažavanju drugih.



AKTIVNOST 3.4 Nenasilna komunikacija

Pregled:	○ Ova aktivnost uvodi principe nenasilne komunikacije (NVC) i pruža učesnicima priliku da vježbaju njihovu primjenu.
Složenost:	○ Nivo 3
Veličina grupe:	○ 10+
Vrijeme:	○ 60 min
Ciljevi:	○ Učesnici su u stanju da nenasilno izraze svoju zabrinutost i potrebe.
Metode:	○ Igra, igranje uloga u akvarijumu
Materijali:	○ Flipčart. Kopije NVC dijagrama, prikazanog gore, za svakog učesnika i/ili sažetak četiri koraka na stranici 146.
Postavke u prostoriji:	○ Otvoren prostor za igru

Instrukcije:

Igra bacanja lopte

1. Učesnici stoje u dva suprotna reda, međusobno udaljeni 2 metra.
2. Facilitator objašnjava učesnicima kako se igra:
 - Mlada osoba baca loptu bilo kome iz suprotnog reda.
 - Osoba koja je uhvatila loptu mora je baciti drugoj osobi u suprotnom redu.
 - Svi u ovoj igri moraju uhvatiti i baciti loptu.
3. Nakon što je prva lopta nekoliko puta bačena od jednog do drugog učesnika i sada se oni s lakoćom igraju, facilitator treba da ubaci drugu loptu u gužvu, a zatim i treću, i tako dalje, sve dok se između dva suprotna reda istovremeno ne baca veliki broj lopti.
4. Nakon završetka igre, facilitator razgovara sa učesnicima o njihovim utiscima o ovoj igri, kroz sljedeća pitanja:
 - Da li ste imali poteškoće kod hvatanja lopti?
 - Koji su razlozi doveli do tih poteškoća?
 - Kako ste se osjećali zbog toga?

Facilitator objašnjava da je to što se je dogodilo u ovoj igri veoma slično procesu komunikacije među ljudima. Komunikacija može postati komplikovana, poput ove igre, posebno u trenucima napetosti i sukoba. Način na koji ljudi razgovaraju i slušaju jedni druge je poput:

- Pošiljaoca koji šalje poruku (baca loptu).
- Osobe koja je prima (hvata loptu).
- Poruka (prva lopta, druga lopta i treća lopta).

Kao i u igri, istovremeno primamo više poruka, pa se ponekad suočavamo s poteškoćama i vanjskim preprekama koje sprječavaju da poruka efikasno stigne na predviđeno odredište.

Nenasilna komunikacija – Igranje uloga

1. Zamolite grupu da zajedno sjednu u krug na podu.
2. Zamolite ih da razmisle i podijele primjere konfliktne interakcije koju su doživjeli, opisujući kako su tada reagirali. Pokušajte da dobijete nekoliko primjera. Slušajte i zahvalite se pojedincima na saradnji.
3. Recite grupi da će igrati uloge u par ovih scenarija uz primjenu metode nenasilne komunikacije.
4. Objasnite četiri koraka nenasilne komunikacije. Sažmite četiri koraka na flipčartu ili podijelite štampani obrazac.
5. Izaberite tri scenarija koje je grupa podijelila i dajte dobrovoljcima da igraju uloge, a zatim razgovarajte o tome kako su mogli drugačije da postupe koristeći 4 koraka NVC-a. Birajte različite dobrovoljce za svaki scenario.

Informativna sesija:

- Razgovarajte o glavnim izazovima i dodatnoj vrijednosti korišćenja NVC-a.
- Istaknite da su u većini konfliktnih situacija naše potrebe i potrebe drugih vrlo slične, dok se strategije koje mi i oni koristimo da bismo ispunili te potrebe mogu razlikovati.
- Upozorite ih da, iako bismo trebali pokušati da koristimo NVC, u slučaju direktnog nasilja, NVC možda nije prikladan i prije svega morate da pazite na svoju bezbjednost i sigurnost.
- Također im potvrdite da možda neće uvijek biti u poziciji koja im omogućava da pitaju o potrebama drugih. Određene kulture možda ne dozvoljavaju takvu komunikaciju između mlađeg i starijeg, na primjer. Ipak, i dalje se možete povezati sa humanošću drugih i shvatiti da oni imaju potrebe.
- Ključno je pronaći strategije pomoću kojih će obje strane osjetiti da su im potrebe zadovoljene.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Grube riječi i zahtjevi nisu efikasni za rješavanje problema s drugima.
- NVC je učinkovitiji u postizanju „uha za slušanje“ jer je manje optužujući, manje agresivan od ostalih uobičajenih oblika sukoba.
- NVC započinje objektivnom izjavom i prelazi na percepciju i potrebe subjekta. Ostaje uljudan, jasan i pun pouzdanja.
- Iako bismo trebali pokušati koristiti NVC, u slučaju direktnog nasilja, NVC možda nije prikladan i prvo morate uzeti u obzir svoju sigurnost i bezbjednost.
- Ipak, nenasilne vještine komunikacije su ključne za istinski dijalog i pronalaženje i održavanje mirnih rješenja za sukob.

Pregovaranje⁷⁹

Pregovaranje je proces komunikacije u dva suprotna smjera čiji je cilj postizanje međusobno prihvatljivog sporazuma sa drugom stranom kada imate suprotstavljene interese.

Svi mi pregovaramo svakog dana – sa prodavcem na pijaci, sa prijateljima i rođacima, na poslu itd. Pregovori su važan dio našeg svakodnevnog života. Na primjer, ako želite iznajmiti kuću, morate ugovoriti uslove iznajmljivanja i druge uslove sa vlasnikom nekretnine. Isto tako, za mnoge druge aspekte svakodnevnog života trebate donositi odluke koje mogu uključivati pregovaranje o različitim opcijama. Pregovori se često odvijaju neformalno, ali se također mogu koristiti kao formalni mehanizam za rješavanje sukoba ili spora. Ljudi iz različitih kultura mogu koristiti različite stilove i pristupe pregovaranju.

Savjeti za pregovaranje:

- Kada pregovarate, vaš cilj treba biti uspostavljanje dobrih radnih odnosa, pa biste se zato trebali usredsrediti na korišćenje pozitivnih komunikacijskih strategija, smanjiti pogrešnu komunikaciju što je više moguće i obuzdati negativne emocije kako ne bi negativno uticale na pregovaranje.
- Imajte na umu da strane u sukobu često iznose svoj stav, umjesto da navode svoje vrijednosti, interese ili potrebe. Na primjer, mnoge vlade imaju stav da „nećemo pregovarati s teroristima“. Ovo je stav, ali temeljni interesi vjerovatno se odnose na zabrinutost i strahove u vezi sa ličnom, političkom ili ekonomskom sigurnošću. Tokom pregovora, pokušajte izvući interese koji stoje iza stavova koje artikulira druga strana, kako biste bolje razumjeli šta vrednuje i šta joj treba. Sa te tačke je možda lakše pronaći zajednički jezik.
- Pristupite pregovorima sa više mogućih opcija, a ne samo jednom. Također, budite otvoreni za mogućnost drugih opcija koje još nisu razmotrene. Posjedovanje opcija povećava vjerovatnoću da će dogovoreno rješenje zadovoljiti potrebe i interese svih strana.
- Idealno bi bilo da pregovarački sporazumi prevaziđu puku razmjenu dobara ili usluga i stvore uslove zasnovane na međusobnom poštovanju, koji su inkluzivni, pravični, pravedni i održivi; doprinoseći time pozitivnom miru.

79. Izvor: Neufeldt, R. i sar. (2002) Izgradnja mira: Priručnik za obuku Caritas. Vatikan: Caritas Internationalis

AKTIVNOST 3.5 Pregovaranje o „win-win“ rješenjima gdje svi dobijaju⁸⁰

Pregled:	○ Shvatanje da postoje četiri osnovna rješenja za sukob između dvije strane. Ta rješenja se nazivaju „win-lose“ – neko dobija, neko gubi, „lose-lose“ – svi gube, „lose-win“ – neko gubi, neko dobija i „win-win“ – svi dobijaju. Svrha ove aktivnosti je primjena ova četiri rješenja na jednostavan scenario sukoba. Kada se dobro shvate ova četiri rješenja, učesnici mogu pokušati da ih primjenjuju postupno, u složenijim konfliktnim situacijama. Cilj je postizanje obostrano korisnih („win-win“) rješenja. Za napredne učesnike mogu se primijeniti scenariji koji uključuju više od dvije sukobljene strane i/ili složenije potrebe.
Složenost:	○ Nivo 3
Veličina grupe:	○ Bilo koja, u grupama od po 4
Vrijeme:	○ 30 min
Ciljevi:	○ Učesnici razumiju četiri osnovna rješenja sukoba i mogu ih primijeniti na jednostavan scenario sukoba.
Metode:	○ Studije slučaja
Materijali:	○ Kopija scenarija sukoba, prazne kopije tabele ishoda (min. 2 u maloj grupi)
Postavke u prostoriji:	○ Radna ostrva

NAPOMENE ZA FACILITATORA

Aktivnost započinje jednostavnim scenarijem, a zatim se kreće ka drugom, sa regionalnim dimenzijama konteksta.

Pažnja!

Činjenica da je neko rješenje „win/win“, ne znači da je i pravedno. Biće pravedno samo ako na inkluzivan način ispunjava potrebe svih zainteresovanih strana – ne samo želje onih pojedinaca koji pregovaraju o rješenju. Na primjer, općinska vlast i privrednik mogu da pregovaraju o rješenju prema kome svako od njih ima finansijsku korist od trgovinskog sporazuma, ali ovo „win/win“ rješenje neće biti pravedno ako taj sporazum ne donosi korist lokalnoj zajednici ili, još gore, ako trgovinski sporazum dovodi do industrijskog zagađenja u susjedstvu. U produžetku ove vježbe, pokušajte da razmislite o nekim drugim „win-win“ situacijama koje bi i koje ne bi zadovoljile više kriterijume pravde.

////////////////////

80. UNICEF Tadžikistan (2018) Kurikulum izgradnje mira, str. 61

Instrukcije:

Dio 1: Identificiranje lose/lose, win/lose, win/win rješenja

1. Podijelite učesnike u grupe od po četvero.
2. Objasnite učesnicima da za svaki sukob postoje četiri ishoda (win-lose – neko gubi neko dobija, lose-lose – svi gube, lose-win – neko gubi neko dobija, win-win – svi dobijaju) i da ljudi umiješani u sukob moraju da naprave izbor o njegovom ishodu.
3. Svakoj grupi podijelite kopije sljedećeg jednostavnog scenarija sukoba i pročitajte ga naglas: *Jedno popodne, tinejdžerka uči u svojoj sobi za ispit. U susjednoj sobi njen stariji brat počinje da pušta glasnu muziku, da bi se opustio nakon napornog dana. Djevojčica se ne može koncentrirati na svoj ispit zbog sve buke koju njen brat stvara. Ona je ljuta.*
4. Zamolite male grupe da razgovaraju i odgovore na sljedeća pitanja:
 - a. Šta želi djevojčica? Djevojčica želi da uči u tišini.
 - b. Šta želi brat? Brat želi da pušta muziku.
5. Podijelite praznu verziju donje tabele sa četiri ishoda. Dajte grupama 10 minuta da razgovaraju o četiri moguća ishoda ovog konkretnog sukoba, počevši od „lose-lose“ i napredujući do višestrukih „win-win“ rješenja. Svoje ideje mogu unijeti u tabelu.

	Sestra dobija to što želi	Sestra ne dobija to što želi
Brat dobija to što želi.	„Win-Win“ – svi dobijaju Mogući ishod: (1) Brat se nudi da sluša na slušalicama kako bi njegova sestra mogla da nastavi da uči u miru. (2) Brat pristaje da utiša muziku dok njegova sestra ne završi sa učenjem, kada će ponovo moći da je pušta. (3) Brat kaže da može da sluša muziku kod svojih prijatelja, ili djevojčica kaže da može da uči u biblioteci.	„Win-Lose“ – neko dobija neko gubi Mogući ishod: Brata iritiraju sestrine žalbe i kaže joj da gleda svoja posla. Viče: „Moje je pravo da se odmaram kod kuće kako želim!“ i nastavlja sa glasnim puštanjem muzike.
Brat ne dobija to što želi.	„Lose-Win“ – neko gubi neko dobija Mogući ishod: Djevojčica se naljuti na svog brata i istragne kabl iz uređaja da prekine muziku i viče „Tiho ili ću pozvati oca i onda ćeš zažaliti.“	„Lose-Lose“ – svi gube Mogući ishod: Svađa izmiče kontroli i svako više grozne i uvredljive stvari. Roditelji intervenišu i kašnjavaju ih oboje. U kući je mirno, ali djevojčica se više ne može koncentrirati na ispit.

Dio 2: Igranje uloga sa scenarijem lokalnog sukoba

Za ovaj dio aktivnosti učesnici mogu ili uzeti drugi scenario sukoba iz svog lokalnog konteksta ili iskoristiti jedan od dolje predloženih primjera scenarija. Cilj je da odrade sva četiri moguća ishoda koristeći obrazac ishoda, a zatim da ih odglume u igri uloga za širu grupu. Podsjetite ih da obično postoji više od jednog win-win rješenja u kome svi dobijaju.

1. Obavijestite male grupe od 4 osobe da će im sada biti predat scenario koji će odglumiti kao igranje uloga.

2. Dajte svakoj grupi scenario (pogledajte primjere u nastavku ili neka grupe identificiraju svoj) i zamolite ih da ga pročitaju i razgovaraju o njemu pet minuta. Mogu da koriste novi obrazac ishoda za strukturiranje svog razmišljanja. Zamolite ih da razmisle o tome šta je svakom liku zaista potrebno i da razmotre načine za postizanje win-win rješenja. Skrenite im pažnju na činjenicu da se win-win rješenje može sastojati od više koraka.

3. Dajte grupama vremena da se organizuju i uvježbaju **petominutnu** (kratku!) igru uloga. Uputstvo je da svaki scenario sukoba treba odglumiti **dva puta**: prvi put bez pozitivnog rješenja; drugi put sa win-win rješenjem.

Scenario 1: Maja, koja je pravoslavna, pozvana je da izađe jedne večeri sa Adnanom, koji je musliman. Poznaju se iz škole. Maja želi da prihvati, ali njena majka ne zna / ne voli Adnana i zabranjuje joj da ide.

Scenario 2: Dvije grupe dječaka koji idu u različite škole u podijeljenom gradu, svađaju se oko pristupa javnom fudbalskom terenu. Obje grupe žele da igraju na istom fudbalskom terenu subotom popodne kada su im prijatelji slobodni za utakmicu. Snažno se frustriraju kada stignu na teren i vide da ga je druga grupa već zauzela. Nekoliko puta su vike i etničke uvrede dovodile do fizičkih obračuna.

Scenario 3: Ana organizuje večeru kod kuće za svoj rođendan. Između ostalih prijatelja iz srednje škole, pozvala bi i Miru koja se identificira kao dio LGBTIQ-a. Njena majka je to saznala i ne želi da se Ana druži sa Mirom, pa joj je strogo zabranila da poziva Miru kući.

Scenario 4: Sandra je Srпкиnja koja je postala veoma dobra prijateljica sa Anom, djevojkom iz Albanije, tokom studija u inostranstvu. Udaje se i željela bi da pozove Anu na svoju malu ceremoniju vjenčanja, ali njen otac je protiv uz izgovor da je vjenčanje samo za rodbinu i bliske prijatelje.

4. Podsjetite grupe na savjete za dobro igranje uloga:

- Govorite glasno i jasno i uvijek gledajte u publiku.
- Neka vaše igranje uloga bude zabavno. Pokažite emocije. Budite dramatični. Budite duhoviti.
- Neka bude kratko.

5. Okupite grupe i zamolite da svaka izvede svoju predstavu sa igranjem uloga.

6. Nakon svake prezentacije, potaknite kratke refleksije u grupi pomoću pitanja kao što su:

- O čemu se radilo u sukobu?
- Koje su bile temeljne potrebe svakog lika?
- Da li je zapravo bilo win-win rješenja? Zašto ili zašto ne?
- Kojih još win-win rješenja se možete sjetiti?
- Da li postoji nešto što biste drugačije uradili da vam se ovo dogodilo?

Obavite **informativnu sesiju** o aktivnosti s grupom tako što ćete razgovarati o sljedećim pitanjima:

- Šta možemo naučiti iz ove vrste konfliktnih iskustava?
- *Koji su naši izbori u konfliktnim situacijama?*
- *Ko bi mogao da nam pomogne da posredujemo u sukobu kako bismo stvorili win-win rješenje?*
- Šta je to što *nenasilne vještine komunikacije* čini vitalnim za postizanje win-win rješenja?



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Rješavanje sukoba počinje razumijevanjem osnovnih potreba i briga svake osobe.
- Za svaki sukob postoji više rješenja. Poželjno je „win-win“ rješenje kako bi se zadovoljile sve potrebe i izbjegli dalji sukobi.
- Nisu sva „win/win“ rješenja **pravedna**. Pravedno je samo ono rješenje koje ispunjava potrebe svih zainteresovanih strana, a ne samo onih koji pregovaraju o rješenju.

Posredovanje⁸¹

Ljudi koji su umiješani u sukob, sporu često pridaju veliki broj ličnih problema i nedoumica, pa on može postati veoma komplikovan. **Posredovanje** je postupak kojim nepristrasna treća strana pomaže učesnicima u sporu da osmisle kako da riješe svoj sukob. Učesnici u sporu, a ne posrednici, odlučuju o uslovima bilo kog postignutog sporazuma.

Uz pomoć neutralne i povjerljive treće osobe, sukobljenim stranama se može pružiti podrška da razdvoje složene stvari i osjećanja, kako bi se bolje identificirala suštinska pitanja i usredsredilo na pronalaženje uzajamno prihvatljivih rješenja. Ljudi iz različitih kultura mogu koristiti različite stilove i pristupe posredovanju.⁸²

Posredovanje je proces u kojem ljudi koji su umiješani u spor mogu konstruktivno istražiti načine za rješavanje tog spora uz pomoć obučenog posrednika. Proces posredovanja **NIJE** sudsko saslušanje, postupak utvrđivanja krivice ili nevinosti, postupak utvrđivanja ko je u pravu ili ne. Proces posredovanja **NE** donosi odluke za strane, već im olakšava proces kako bi pronašli svoja rješenja.

Posrednik je obučen u vještinama posredovanja kako bi pomogao stranama u sporu da riješe svoje razlike, aktivno sluša stavove obadvije strane, postavlja pitanja o sporu kako bi razjasnio probleme. Posrednik pomaže stranama da otkriju i izraze svoje interese, zatim da spor definiraju na jasan i sažet način kako bi mogle da počnu da razgovaraju i procijene mogućnosti za rješavanje, a može pomoći i u pisanju obostrano prihvatljivog sporazuma u kome se konkretno navode uslovi rješenja.

81. Neufeldt, R. i sar. (2002) Izgradnja mira: Priručnik za obuku Caritas. Vatikan: Caritas Internationalis str. 149

82. CAMP i Saferworld (2014), str. 65.

👉 KVALITETI EFIKASNIH POSREDNIKA I OLAKŠANO POSREDOVANJE

EFIKASNI POSREDNIK...	
Stav	Ponašanje
Uvijek neutralan i otvoren; Nastoji da razumije i pokazuje empatiju; Uvjeren u proces; Pozitivan i ohrabruje; Fleksibilan; Pruža podršku; Poštuje mudrost stranaka.	Zadržava fokus strana; Potiče učešće; Dobro komunicira; Proces mu je poznat i zna kako da upravlja njime.
TOKOM POSREDOVANJA...	
Svrha	Komponente i principi
Strane imaju moć da osmisle sopstveni sporazum zasnovan na međusobnom razgovoru i diskusiji o problemu.	Komponente potiču strane da izbjegavaju krute stavove, traže informacije o interesima i prioritetima strana, preusmjeravaju takve interese ka zajedničkim ciljevima - razmatrajući opcije i alternative kako bi se postigli sporazumi.
Posredovanje je proces komunikacije, međuljudskog ispitivanja, grupnog rješavanja problema	Obezbeđuju da svaka zainteresovana strana dobije pravednu priliku da se izjasni
Posredovanje nije proces pravde zasnovane na pravima ili razrada zakonskih prava.	Obezbeđuju da svaka zainteresovana strana ima pristup važnim informacijama kako bi donijela najbolju odluku za sebe: iz Sporazuma o ljudskim pravima i domaćih zakona
Snage	Slabosti
Strane nisu vezane pravnim uzrocima i pravnim lijekovima, strane mogu istražiti sve međuljudske i socijalne aspekte spora i njegovo rješenje, strane mogu uključiti druge zainteresovane strane i članove zajednice koji možda nisu relevantni u parnici, strane mogu primijeniti nepravne lijekove kao što je izvinjenje, strane se mogu više oslanjati na norme/tradicije zajednice nego na sud.	Jača strana može dominirati procesom ili neadekvatno uticati na posrednike, strane mogu odlučiti o rješenju koje je u suprotnosti sa domaćim zakonom, strane mogu da se odluče za rješenje zasnovano na normama/tradicijama zajednice koje nisu u skladu sa principima pravde/ljudskih prava, strane mogu da se odluče za rješenje koje se slabijoj strani ne čini „poštenim“ (tj. na sudu bi dobila znatno bolji ishod).

Izvor: Prilagođena tabela iz Priručnika za mlade mirotvorce

Proces posredovanja razlikuje se od posrednika do posrednika, kao i ovisno o kulturi u kojoj se ono odvija. Ipak, postoje četiri uobičajene faze posredovanja:

- a) **Uvod.** Tokom uvoda, posrednik pozdravlja strane, opisuje postupak i ulogu posrednika. Strane, zajedno sa posrednikom, utvrđuju osnovna pravila za sesiju(-e) posredovanja.
- b) **Pripovjedanje.** Tokom ove faze, svaka strana iznosi svoju priču iz svoje perspektive. Posrednik obično sumira svaku od priča kad strana završi s pričom. Posrednik sačinjava spisak pitanja za rješavanje i strane iskazuju saglasnot sa tim spisakom.
- c) **Rješavanje problema.** Tokom faze rješavanja problema, strane se angažuju u proces rješavanja problema kako bi utvrdile i zatim procijenile različite opcije za rješavanje svog sukoba. Posrednik može povremeno razgovarati odvojeno sa svakom stranom (poznato i kao kokus), kako bi ispitao emocije i neizgovorene interese ili ciljeve, prije nego što se pridruži drugoj strani.

- d) Sporazum.** Nakon procjene različitih opcija za rješavanje nesuglasica, stranke se odlučuju za rješenje. Posrednik omogućava diskusiju o detaljima sporazuma - ko će šta raditi, kada i gdje. Ovo se često zapisuje, uz neke detalje o tome šta treba učiniti ako se bilo koja strana ne pridržava svog dijela sporazuma.

Ovisno o sukobu i kontekstu, posrednik može biti neko nepristrasan („neutralan“) ili član porodice ili prijatelj sa čijim izborom su se obje strane složile. To što je važno je da posrednik ne bude pristrasan prema nijednoj od strana, nego da radi na tome da pomogne stranama da postignu sporazum koji je obostrano prihvatljiv.

Mladi možda nikada ne učestvuju u formalnom posredovanju, ali vještine posredovanja mogu se koristiti u interkulturalnom dijalogu i izgradnji mira. U stvari, mnogi ljudi neformalno posreduju između prijatelja, saradnika ili članova porodice, pomažući u komunikaciji i obnavljanju odnosa između sukobljenih strana.



Da li imate iskustva kao osoba koja rješava sukobe, posrednik ili pregovarač? Da li ste bili uključeni u druge vrste mirovnih aktivnosti? U kom kontekstu se ovo dogodilo? U vašoj porodici? Među prijateljima? U zajednici? Na poslu? Kakvu ste ulogu odigrali i kakvo je bilo vaše iskustvo?

AKTIVNOST 3.6 Vještine posredovanja

Pregled:	U ovoj vježbi učesnici uvježbavaju proces posredovanja kroz igranje uloga.
Složenost:	Nivo 4
Veličina grupe:	4 – 20
Vrijeme:	60 min
Ciljevi:	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Definirati i opisati postupak posredovanja • Objasniti ciljeve posredovanja i ulogu posrednika • Razmisliti o prednostima i izazovima posredovanja na osnovu sopstvene prakse
Metode:	Prezentacija, simulacija kroz igranje uloga
Materijali:	Štampani obrazac 1: Ciljevi i principi posredovanja (po jedan za svakog učesnika); Štampani obrazac 2: Igranje uloga (po jedan za svaku grupu)
Priprema:	Dovoljno kopija štampanog obrasca za svakog učesnika.
Postavke u prostoriji:	Radna ostrva

Instrukcije:**Prezentacija [20 min]**

1. Na plenarnoj sesiji, razmotrite koncept transformacije sukoba i predstavite koncept, ciljeve i principe posredovanja. Objasnite ukratko kako se razlikuje od drugih pristupa (pregovaranje, mirovni dijalozi, itd.). Podijelite smjernice za posredovanje.

Predstavite vježbu i proces posredovanja.

2. Podijelite učesnike u grupe od po 4 osobe
3. Podijelite scenarija za igranje uloga [pogledajte dolje]
4. Neka jedna osoba igra ulogu posrednika, jedna osoba posmatrača, a druge dvije ulogu strana. Ukažite objema stranama da su se odvojeno obratile posredniku radi posredovanja.
5. Objasnite da uspjeh igranja uloga ovisi o tome koliko igrači zaista ulaze u svoje uloge. Što realnije, to bolje.
6. Dajte 30-40 minuta grupama da odglume posredovanje kroz igranje uloga.
7. Ponovo se okupite i održite informativnu sesiju.

Pitanja za strane:

- Kakav je osjećaj biti strana u sukobu?

- Jeste li postigli sporazum?
- Koliko vam je pomogao posrednik u pružanju pomoći za postizanje sporazuma?
- Koji su bili kvaliteti posrednika?

Pitanja za posrednike:

- *Kakav je osjećaj igrati ulogu posrednika?*
- Šta je bilo najlakše u ulozi?
- Šta je bilo najteže? Kako ste mogli da iskoristite svoje prirodne snage u posredovanju?
- Šta biste željeli da probate?

Druga pitanja za završetak sesije:

- Da li je neko ikada igrao ulogu posrednika u stvarnom životu? Formalno ili neformalno?
- Možete li opiati postupak posredovanja u vašoj kulturu?
- Kako bi posredovanje bilo korisno za programiranje izgradnje mira?

ŠTAMPANI OBRAZAC

Posredovanje, igranje uloga 1

Situacija: Izloženost društvenim medijima

Majka i ćerka se raspravljaju oko Fejsbuka i Instagrama. Majka smatra da njena ćerka dijeli previše ličnih podataka na svom profilu i da su njene fotografije previše provokativne. Ćerka smatra da majka griješi i da je ona poput svake druge djevojke njenih godina. Posrednik je sestra, tetka ili brat.

Posredovanje, igranje uloga 1

Situacija: proslava Ramazana

Mladić katolik je pozvan na proslavu Ramazana u kući svog najboljeg prijatelja. Njegova majka je protiv toga da ide. Posrednik je sestra, tetka ili ujak.

Posredovanje, igranje uloga 2

Situacija: Studijska sesija

Bosanska djevojka je pozvana kod školske drugarice Romkinje da zajedno uče. Njen otac ne želi da ona ide tamo. On također ne želi da njena školska drugarica Romkinja dođe kod njih. Djevojčica misli da je njen otac nerazuman i ima predrasude. Povrh toga, ona je dobila zadatak da sarađuje sa svojom školskom drugaricom. Otac je zabrinut za bezbjednost i reputaciju svoje ćerke. Uznemiren je što je nastavnik uopće mogao i da pomisli da njegovu ćerku stavi zajedno sa tom drugom učenicom. Medijator je školski pedagog.

Igra uloga u posredovanju 3

Situacija: Instagram zabava

Arta (etnička Albanka) i Marija (etnička Makedonka) su 16-godišnje susjede, koje žive i rastu u istoj zgradi u etnički raznolikom dijelu Skoplja. One idu u različite škole, ali se puno družu u slobodno vrijeme. Marija ne govori albanski, ali Arta prilično dobro govori makedonski. Nedavno je Marija pozvala gomilu djevojaka iz susjedstva na zabavu, osim Arte. Te noći djevojke objavljuju slike sa zabave na Instagramu. Arta se osjeća povređeno i prevareno, ali Marija ne smatra da je isključila Artu. Ona misli da Arta pretjeruje i da to jednostavno treba pustiti. Medijator je neutralna vršnjakinja.

Posredovanje, igranje uloga 4

Situacija: Neuredna studentska spavaonica

Cimeri u spavaonici prepiru se oko čišćenja sobe. Jedan student smatra da njegov cimer ne učestvuje dovoljno u čišćenju sobe. Posrednik je njihov kolega.

Inkluzivni mirovni dijalozi⁸³

Da bi se pronašla rješenja za sukob, potrebno je stvoriti određene uslove. To uključuje:

- prostor koji omogućava otvorenu diskusiju i istraživanje svih aspekata sukoba, čak i najosjetljivijih, a naročito njih, među kojima su i vrijednosti koje su temelji određenih stavova;
- adekvatan nivo uzajamnog povjerenja i poštovanja za one koji učestvuju u iznalaženju konstruktivnih načina upravljanja ili bavljenja sukobom;
- aktivnosti kojima se istražuju praktični načini za prevazilaženje nesuglasica ili njihovo pretvaranje u uzajamnu korist svih zainteresovanih⁸⁴.

Iako su pregovaranje i posredovanje alati koji se mogu koristiti u rješavanju dobro definiranih sukoba, složena priroda širih društvenih i historijskih tenzija zahtijeva otvoreniji i inkluzivniji proces dijaloga kako bi se postavili temelji za transformaciju sukoba, izgradnju mira i pomirenje. U tu svrhu dizajnirani su **inkluzivni mirovni dijalozi**.

Mirovni dijalozi su otvoreni i inkluzivni procesi konsultacija koji nemaju unaprijed definirane ishode. Kada je dijalog inkluzivan, on okuplja raznolik skup glasova koji predstavljaju mikrokosmos šireg društva. Da bi se postigle održive promjene, ljudi moraju razviti osjećaj zajedničkog vlasništva nad procesom i postati činioци u identifikiranju novih pristupa za bavljenje zajedničkim izazovima.

Dijalog podrazumijeva da treba slušati i učiti, a ne samo govoriti. U tom procesu se ne radi samo o sjedenju za stolom, već o promjeni načina na koji ljudi razgovaraju, razmišljaju i komuniciraju jedni s drugima. Dijalog zahtijeva samorefleksiju, istraživački duh i spremnost na lične promjene. Učesnici moraju biti spremni da se bave temeljnim uzrocima krize, a ne samo simptomima na površini.

Kroz dijalog, učesnici uzajamno prepoznaju humanost kod drugih. Učesnici moraju biti spremni međusobno pokazati empatiju, prepoznati razlike kao i područja zajedničkih osnova i demonstrirati sposobnost za promjene.

Dijalogom se naglašava dugoročna perspektiva. Proces može biti mukotrpno spor i postupan, može trajati od deset minuta do deset godina, ali u održivi mir vrijedi uložiti. Jednokratne intervencije vrlo često nisu djelotvorne za bavljenje duboko ukorijenjenim uzrocima sukoba ili temeljno rješavanje složenih pitanja. Dijalog je namjenjen kao dopuna drugim oblicima izgradnje mira, poput političkih procesa, i njime se mogu postaviti temelji za buduće i formalnije razgovore ove vrste.

//////////

83. Izvor: UNDP briefing bilješka: Dijalog za donosiocе odluka. Februara 2009.

84. Izvor: Vijeće Evrope (2012) Priručnik za obuku, str. 157

Primjer dobre prakse: Dijalog za budućnost

Dijalog za budućnost⁸⁵ (DFF) je bio značajna inicijativa koja je potekla u Bosni i Hercegovini 2014. godine, sa proizvođačima u Crnoj Gori, Srbiji i Hrvatskoj. Projekt je izvorno bio razvijen na inicijativu i pod pokroviteljstvom Predsjedništva BiH, koje je prepoznalo potrebu za stvaranjem prostora za dijalog i promociju suživota u Bosni i Hercegovini. Kao zajednički projekt UNICEF-a, UNDP-a i UNESCO-a, Dijalog za budućnost (DFF) prvi put je implementiran između 2014. i 2017. Tokom ovog perioda, inicijativa je uspostavila platforme za dijalog i omladinske forume širom Bosne i Hercegovine i podržala 43 projekta zajednica kroz instrument za male grantove (uključujući 13 projekata za mlade i 11 obrazovnih projekata) koji su direktno dosegli 54.000 ljudi i posredno gotovo 30% stanovništva BiH. DFF projekt je inicirao saradnju sa tri ključna omladinska institucionalna partnera: 1) Ministarstvo civilnih poslova na nacionalnom nivou (Komisija za koordinaciju mladih); 2) Ministarstvo kulture i sporta na nivou entiteta FBiH (omladinski sektor); i 3) Ministarstvo porodice, omladine i sporta na nivou entiteta RS, što je već donijelo rezultate u vidu jačanja vladine mreže od 143 općinska koordinatora za mlade.

Obilježje projekta DFF bile su **platforme za dijalog** koje su se fokusirale na olakšavanje procesa dijaloga između starijih mladih (19+) i vladinih institucija u Bosni i Hercegovini. **Platforme za dijalog** na nacionalnom i lokalnom nivou bile su strukturirane kao forumi sa više zainteresovanih strana, osmišljene da maksimiziraju učešće i saradnju između političkih lidera, javnih institucija, mladih, civilnog društva, akademske zajednice, medija, privatnog sektora, predstavnika međunarodne zajednice, čime su poboljšale inkluzivnost vladanja kroz zajedničku procjenu općih problema i zajedničko stvaranje efikasnih rješenja.

Kako se dijalog razlikuje od drugih procesa i kako ih dopunjuje?

Dijalog nije strategija prikladna za svaku namjenu. To nije čarobni lek za rješavanje svih svjetskih kriza, gdje postoji duboka politička paraliza ili duga historija nasilja. **Dijalog prvo zahtijeva da budu ispunjeni osnovni uslovi.**

Kada su nasilje, mržnja i nepovjerenje stalno jači od volje za postizanjem konsenzusa ili ako među učesnicima postoji značajna neuravnoteženost moći ili nedostatak političke volje, tada situacija možda neće biti zrela za dijalog. Štaviše, učesnici moraju biti slobodni da izgovore svoje misli bez straha od odmazde ili odbijanja.

Proces dijaloga se razlikuje od ostalih oblika upravljanja konfliktom. Kod dijaloga, cilj nije izaći kao pobjednik. Dok je svrha pregovora postizanje konkretnog rješenja, cilj dijaloga je izgradnja mostova među zajednicama, razmjena perspektiva i otkrivanje novih ideja i pristupa.

Dijalog se razlikuje i od debate u nekoliko ključnih aspekata, koji su sažeti u sljedećoj tabeli:

85. <https://www.unicef.org/bih/en/stories/workshop-youth-pale-mutual-dialogue-and-meeting-against-prejudices>

Debata	Dijalog
Uvjereni da vaša grupa ima pravi pristup ili politiku	Otvoreni za mogućnost da mnogi ljudi/grupe imaju djelove odgovora
Borbeni učesnici pokušavaju da dokažu drugima da griješe	Kooperativni učesnici rade zajedno na zajedničkom razumijevanju
Slušaju kako bi pronašli nedostatke i izneli kontra argumente	Slušaju kako bi razumjeli, pronašli smisao i dogovor
Branimo sopstvene pretpostavke kao istinu	Otkrivamo svoje pretpostavke za ponovnu procjenu
Sagledavanje jedne ili dvije strane pitanja	Sagledavanje svih strana pitanja
Brane svoje stavove protiv drugih	Priznaju da razmišljanje drugih može poboljšati sopstveno
Traženje nedostataka i slabosti u stavovima drugih	Traženje snaga i vrijednosti u stavovima drugih
Stvaranje pobjednika i gubitnika kako bi se diskusija završila	Održavanje teme otvorenom kako bi se stvorile nove mogućnosti
Tražite zaključak ili glasanje za potvrđivanje vašeg stava	Otkrivete nove opcije, ne tražite zatvaranje

Pored promoviranja interkulturalnog razumijevanja, izgradnje mira i transformacije sukoba, dijalog može imati transformativne efekte na učesnike. Kada se ljudi uključe u dijalog, nešto se dogodi: oni promijene svoje shvatanje sebe i drugih, i dok otkrivaju zajedničke osobine, sarađuju kako bi uticali na svoj kontekst i okruženje.

AKTIVNOST 3.7 Forum za dijalog⁸⁶

Pregled:	U ovoj aktivnosti učesnici primjenjuju pristup dijaloga ili World Café (<i>Svjetski Kafe</i>) pristup kako bi udružili svoja znanja, stavove i ideje o određenom pitanju. Potrebno je navesti određenu količinu osnovnih podataka ovisno o iskustvu grupe.
Složenost:	Nivo 3
Veličina grupe:	8 do nekoliko stotina
Vrijeme:	120 min
Ciljevi:	Koristiti dijalog za generiranje preporuka za mlade u vezi sa djelovanjem usmjerenim na promjene. Učesnici su u stanju da se konsultuju i zajedno konstruišu rješenja za zajedničke probleme. Mladi učesnici identificiraju preporuke za prioritetne akcije u različitim sektorima.
Metode:	Dijalog (verzija 1) ili World Café (verzija 2)
Materijali:	Nekoliko stranica flipčart papira i markera za svaku World Café stanicu
Priprema:	Teme konsultacija treba unaprijed navesti. Teme mogu biti na nivou zajednice, društva ili regije. Ako se pripremi dovoljno unaprijed, format omogućava pozivanje i učešće lidera zajednice (iako se i dalje daje prednost glasovima i učešću mladih). U ovom slučaju treba pripremiti pozadinske brifinge za učesnike ako stupaju u kontakt sa liderima višeg nivoa. Alternativno, može se organizovati uvodna panel prezentacija koja će učesnike upoznati sa ključnim informacijama i raspravama.
Postavke u prostoriji:	Raspored sjedenja koji će vam trebati ovisi o veličini vašeg skupa i o tome da li ćete se odlučiti za panel eksperata ili ne. U svakom slučaju, biće korisna radna ostrva na kojima ljudi mogu raspravljati u manjim grupama, a ne frontalni / predavački aranžman.

NAPOMENE ZA FACILITATORA

Učesnici bi trebalo da su već savladali, uvježbali i razumjeli principe i tehnike interkulturnog dijaloga, prije ove aktivnosti.

86. Prilagođeno iz: Dijalog za budućnost i Vijeće Evrope (2015), str. 57-58

Instrukcije:

Verzija 1: Dijalog

1. Započnite dobrodošlicom učesnicima i predstavljanjem pitanja/izazova/agende dijaloga o izgradnji mira. Na primjer. „*Izgradnja mira na Balkanu 2020-2050: mogućnosti i izazovi*“. Predmet/izazov može predstaviti govornik ili panel govornika.
2. Podijelite učesnike u grupe od 8-10 učesnika. Svaka grupa dobija jednu temu ili sektor za izgradnju mira (npr. mediji, vladanje, obrazovanje, religija, porodica, civilno društvo, ekonomija, kultura, turizam itd.). Dajte svakoj grupi flipčart da zabilježi svoje ideje.
3. Jedna osoba u svakoj grupi treba da volontira ili da bude imenovana za zapisničara koji će zapisivati ključne tačke na flipčart papiru. Grupe mogu bilježiti svoje ideje kao liste sa pozicijama ili kao konceptijske mape. Moglo bi biti korisno da se ideje organizuju pod naslovima kao što su Izazovi, Potrebe, Prioriteti, Strategije, Resursi
4. Dajte grupama jedan sat da razgovaraju o ulozi izgradnje mira, potrebama, mogućnostima i prioritetima dodijeljenog sektora. Posljednjih 15 minuta (koje će im signalizirati facilitatori) treba iskoristiti za postizanje konsenzusa o Top 3 zaključka i prioriteta za djelovanje.
5. Svaka grupa treba da imenuje jednog ili dva glasnogovornika koji će plenarnom skupu predstaviti zaključke i preporuke grupe.

Verzija 2: World Café

Pristup „World Café“ u kooperativnoj izgradnji znanja može se koristiti kao još jedan način da se kontroverzna pitanja nepristrasno istražuju kad ima malo dostupnih pozadinskih informacija. Ovaj pristup je namjenjen samo radu s mladima i može biti osnova za kasniji dijalog sa liderima zajednice.

Da bi se na smislen način raspakovala izazovna i kontroverzna društvena pitanja, umjesto da se mladima govori šta da misle, ova aktivnost ih angažuje u aktivno zajedničko građenje znanja - omogućavajući učesnicima da objedine ono što znaju i da izmoghaju tačke za dalja ispitivanja, koja se potom mogu koristiti za nastavak diskusija.

Ova varijanta sadrži stimulans za diskusiju: fotografiju koja predstavlja kontroverznu temu. Za svaku manju grupu treba obezbijediti drugačiju sliku. Neki primjeri uključuju moćne slike i kontroverzne teme:

- Antifašističke demonstracije u Bosni: <https://www.bbc.com/news/world-europe-52692097>
- Migranti zaustavljeni na srpsko-mađarskoj granici: <https://balkaninsight.com/2020/02/07/migrant-convoy-in-serbia-turned-back-at-hungarian-border/>
- Parade ponosa i kontraprotesti u Srbiji: <https://www.euronews.com/2019/09/16/i-m-not-giving-up-belgrade-pride-calls-for-serbia-to-address-lgbt-rights>
- Strukturni rasizam u SAD: <https://www.nytimes.com/2016/07/31/magazine/the-superhero-photographs-of-the-black-lives-matter-movement.html>

Instrukcije:

1. Rasporedite stolove i stolice za rad u malim grupama. Na svaki stol stavite komad flipčart papira i sliku kontroverzne teme.
2. Organizujte učesnike u male grupe i ukratko opišite pitanje koje ste odabrali za njih.
3. Neka grupe razgovaraju o slici na svom stolu, a zatim na flipčart papiru neka zapišu sva pitanja koja će slika inicirati u vezi sa tim problemom. Uputite učesnike da formuliraju pitanja koja počinju sa svakom od ovih riječi: Šta? Kada? Gdje? Ko? Kako? Zašto?
4. Nakon 10 minuta, zamolite grupe da sjednu za drugi sto, gdje će razgovarati o pitanjima

koja je postavila prethodna grupa i pokušati da ponude neke odgovore, zapisujući ih pored pitanja na flipčart papiru. Neki odgovori koje napišu biće činjenični, neki interpretativni, a neki orijentirani na rješenje. Grupe mogu dodati još pitanja ako žele.

5. Nakon 10 minuta, grupe nastavljaju dalje i ponavljaju postupak. To rade dok ne obiđu sve stolove.
6. Ostavite posljednjih 10 minuta da se učesnici slobodno kreću po prostoriji čitajući sva pitanja i odgovore na svakom stolu. Zatim zamolite sve da se vrate na svoja mjesta.
7. **Informativnu sesiju** o aktivnosti obavite tako što ćete pitati šta oni misle da su naučili o tom problemu kroz vježbu. Da li smatraju da im je to proširilo razumijevanje? Gdje bi dalje željeli da ga prenesu?



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Višestruke perspektive i inkluzivni dijalog su snažni alati za građenje znanja i razumijevanje određene teme ili pitanja.
- Zajedničko rješavanje problema kroz participativne procese donosi bolji uvid, veću kreativnost, više resursa i snažnije vlasništvo nego da pokušate da to uradite sami ili bez konsultacija.

Savjeti za organizovanje mirovnih dijaloga

Kada organizujete procese dijaloga, važno je sljedeće:

- a) Upravljajte očekivanjima.** Ciljevi moraju biti jasno navedeni od samog početka kao i definicija uspjeha. **Znajte ko su uključeni akteri.** Proces koji se ponekad naziva i „mapiranje aktera“, znači da ćete s pažnjom razmotriti uključene institucije, interesne grupe i pojedince. Shvatite politički kontekst, uzmite u obzir ulogu „ometača“ koji mogu poremetiti proces i razmislite kako da ih najbolje angažujete.
- b) Podignite svijest o dijalogu.** Pokrenite kampanje javnog informiranja i podizanja svijesti javnosti putem različitih medija, kako bi ljudi saznali o pozitivnim ishodima dijaloga, ali i nešto više o pitanjima koja se tiču njihovih zajednica.
- c) Pripreme, pripreme, pripreme.** Proces dijaloga je rezultat pažljive pripreme čiji je cilj ispuniti uslove neophodne za koristan dijalog i, da tako kažemo, obezbijediti isti teren za igru, prije nego što se ljudi okupe. Os suštinskog je značaja osigurati da su glavni akteri i zainteresovane strane spremni da se istinski angažuju u takav proces.
- d) Omogućite transparentnost.** Pozovite vanjske posmatrače – pripadnike medija i organizacije da učestvuju. To će pomoći u izgradnji povjerenja i stvaranju osjećaja uključenosti, odgovornosti i transparentnosti.
- e) Shvatite promjene dinamike moći.** Pazite na razlike među društvenim i političkim hijerarhijama i disparitete među elitama, posebno u društvima koja drže do statusa ili zemljama sa krutim klasnim hijerarhijama.

Transformiranje složenih sukoba

Transformacija složenih i duboko ukorijenjenih društvenih sukoba često je dugotrajan proces. Oslanja se na ljude i institucije uključene u sukob koji treba da se angažuju i steknu znanje, razumijevanje i vještine koje će ih osnažiti i omogućiti im da žive i rade zajedno u miru. Transformacija sukoba zahtijeva da se aktivnosti preduzimaju na nekoliko nivoa, često istovremeno:

- 1) Na ličnom nivou:** mladi mogu da nauče da biraju akcije kojima se minimiziraju destruktivni efekti socijalnih sukoba i maksimizira potencijal za lični rast i blagostanje na fizičkom, emocionalnom i duhovnom nivou. Kao primjeri mogu se navesti pomaganje ljudima da razviju samosvijest, edukacija radi povećanja baze znanja, obuka za širenje baze kompetencija, njena mentalnog i duhovnog zdravlja i rasta.
- 2) Na nivou odnosa:** ljudi u sukobu često usvajaju negativne obrasce komunikacije, stvaraju stereotipe i polariziraju se, uz povećano nepovjerenje kada sukob eskalira. Da bi se konflikt preusmjerio, važno je odabrati akcije koje minimiziraju komunikacije koje slabo funkcioniraju, a maksimiziraju, na primjer, razumijevanje, izgradnju povjerenja, promoviranje poštovanja i priznavanja, povećanje znanja i svijesti o međuzavisnosti i poboljšanje komunikacije.
- 3) Na strukturnom nivou:** sukob stvaraju sistemi i strukture, koji su istovremeno pod uticajem sukoba, a koji oblikuju način na koji se organizuju odnosi moći u porodici, zajednici i društvu, metode pristupanja resursima i njihove distribucije, kao i osnove za donošenje odluka. Graditelji mira moraju razumjeti i fokusirati se na strukturne uslove koji dovode do nejednakosti i nepravde koji, ako im se dozvoli da rastu, mogu dovesti do frustracije i nasilnih izraza sukoba. To zahtijeva unaprijeđenje i primjenu nenasilnih mehanizama angažiranja i transformaciju strukturne nepravde. Time će se smanjiti kontradiktorna suočavanja i potaći razvoj boljih i inkluzivnijih struktura koje će zadovoljiti osnovne ljudske potrebe. Strukturna izgradnja mira može uključivati lobiranje za pravednije politike, institucionalne reforme, odgovornost i transparentnost. Pored toga, maksimizira se učešće mladih u odlukama koje utiču na njihov život.
- 4) Na kulturnom nivou:** Tu je obuhvaćeno identificiranje i razumijevanje kulturnih obrazaca koji doprinose porastu nasilnih manifestacija sukoba, kao i identificiranje i nadograđivanje resursa i mehanizama unutar kulturnog okruženja za konstruktivno reagiranje na sukobe i njihovo rješavanje. Na primjer, iskorjenjivanje duboko usađenih stereotipa, predrasuda, diskriminacije i nasilja iz jezika, izraza, pjesama, šala, stavova, priča i narativa koji se često koriste i socijaliziraju u zajednicama od malih nogu i koji se koriste kao opravdanje za nepravde, isključenja i agresiju prema određenim grupama u društvu (npr. žene i manjine).

AKTIVNOST 3.8 Društveno premještanje

Pregled:	○ Stimuliranje procjene koja se provodi pod vođstvom mladih, a koja se odnosi na izazove i potrebe u njihovom društvu, kao i razvijanje ideja za promjene koje generiraju mladi. Ovu aktivnost je najbolje raditi sa grupom od 6-8 učesnika.
Složenost:	○ Nivo 3
Veličina grupe:	○ Grupe od 5-8 učesnika
Vrijeme:	○ 60-90 min
Ciljevi:	○ Učesnici su u stanju prepoznati niz izazova i potreba u svom društvu i objasniti njihove međusobne odnose. Učesnici mogu objasniti šta smatraju prioritetima za akciju i zašto. Učesnici su u stanju dati konkretne preporuke za promjene koje su potrebne i identificirati neke načine na koje i sami mogu doprinijeti tom procesu kao mladi.
Metode:	○ Interaktivna igra pregovaranja
Materijali:	○ Trebaće vam komadi papira ili kartice sa ključnim terminima (pogledajte instrukcije) napisanim velikim slovima, kao i prazan papir ili kartice u rezervi.
Priprema:	○ Ako radite sa većom grupom, podijelite je u manje grupe i postavite po jednog facilitatora u svaku grupu. Grupa može biti iz jedne zajednice/škole ili mješovita iz nekoliko zajednica/škola (po mogućnosti iz istog mjesta).
Postavke u prostoriji:	○ Radna ostrva gdje svi mogu lako vidjeti i dodirnuti komadiće papira ili kartice.

Instrukcije:

1. Formirajte grupu od 5-8 učesnika sa facilitatorom. Objasnite da je svrha ove aktivnosti zajedničko promišljanje o potrebama njihovog društva za izgradnju mira.
2. Počnite sa krugom ličnog predstavljanja (ime, starost, hobi) tako da svaka osoba kaže nešto. Facilitator također treba da se predstavi.
3. Nakon predstavljanja, zamolite učesnike da ocijene trenutno blagostanje u njihovom društvu (socijalno, ekonomsko i političko) na ljestvici od 1-10 (1 je grozno, 10 je izvrsno/savršeno). Učesnici ovo mogu uraditi usmeno, jedan za drugim. Do ovog momenta nisu potrebna objašnjenja.
4. Zamolite učesnike da na trenutak u sebi razmisle o tome šta bi njihovom društvu omogućilo da postigne visoku ocjenu (10) kod svih pokazatelja inkluzivnog socijalnog, ekonomskog i političkog blagostanja. Naglasite inkluzivnost, odnosno blagostanje za sve etničke i vjerske grupe, muškarce i žene, djecu, mlade i odrasle, svih sposobnosti i rodova, iz svih regija, gradova, naselja i sela itd.
5. Pokažite kartice na kojima su napisana rješenja koja se obično predlažu za trenutne izazove. Tu mogu spadati, na primjer, ekonomska reforma, reforma obrazovanja, ustavna reforma, međuetnički dijalog, osnaživanje mladih, nenasilni aktivizam itd.
6. Objasnite im da u rezervi ima nekoliko dodatnih praznih kartica, ukoliko mladi smatraju da treba uključiti i druga rješenja. Ako žele, mogu unijeti nove ideje u ove dodatne listove i dodati ih u aktivnost.
7. Objasnite im da sada imaju 35 minuta da razmotre potrebe svog društva i osmisle strategiju koja

će promovirati inkluzivno blagostanje svih njegovih pripadnika. Njihov zadatak je da naizmjenice premještaju kartice oko stola, mijenjajući redoslijed prioriteta kako oni smatraju da je potrebno. Naglasite da ne postoji „tačan“ ili „pogrešan“ odgovor. Ovo je konsultacija zasnovana na njihovim iskustvima iz sopstvenog društva i njihovim vizijama/nadama za njegovu budućnost.

Pravilo br. 2: Svaki put kada premjestite karticu, **moraju objasniti logiku iza toga**. Moraju reći, na primjer:

- „Mislim da moramo da damo prioritet ____ jer ____.“
- Ili „Slažem se s vama da je ____ važan, ali smatram da to ovisi o ____ . Stoga tome dajem veći prioritet.“
- Ili „Ako počnemo sa ____, to će potaći druge da urade ____.“
- Ili „Ovo dvoje moraju ići zajedno jer ____.“

8. Ako grupa zaglavi, facilitator može **postavljati pitanja samo** da bi potakao dalji dijalog. Facilitator ne treba da daje prijedloge, a inače bi trebalo samo da sluša mlade učesnike.

9. Grupa može krenuti ka konsenzusu, ali to nije neophodno. Na kraju dodijeljenog vremena, zamolite nekog dobrovoljca da rezimira strategiju do koje je grupa došla do tog trenutka.

10. Fotografirajte konačne rezultate ako ima nekoliko grupa. Odštampane ih i postavite na zid galerije u prostoriji kako bi ih drugi mogli vidjeti i uporediti formulacije rješenja.

10. **Informativnu sesiju** o aktivnosti provedite tako što ćete sa učesnicima napraviti dva kruga, kako bi svaka osoba podijelila sljedeće:

- Kako vam se čini ova aktivnost?
- Gdje biste mogli da vidite sebe kao učesnika na ovoj slici?

Završite ohrabrujućim napomenama o važnosti svake osobe u stvaranju društva koje želi.

Savjeti za olakšavanje: Mladi na Zapadnom Balkanu mogu pokrenuti pitanja vezana za historiju nasilnih sukoba / ratova, međugeneracijske traume, političku propagandu i manipulacije, nedostatak nezavisnih novinskih medija, nedostatak kritičkog mišljenja uopće, zastarjelo obrazovanje, rasprostranjene probleme siromaštva, nezaposlenosti i korupcije, isključivanje mladih iz procesa kreiranja politika i odlučivanja, rigidne/pesimistične mentalitete, ukrštene oblike nepovoljnog položaja i diskriminacije, rodno zasnovano nasilje i nasilje među mladima. Razgovor može brzo postati pesimističan ako se učesnici osjećaju preplavljeni izazovima i ako imaju malo ideja za rješenja. Facilitator treba da stimulira razmišljanje usmjereno ka rješenju postavljanjem pitanja koja pomažu u rastavljanju velikih problema na manje cjeline. **Na primjer**, ako su jedan od problema politički manipulirani mediji, a mladi se osjećaju nemoćnim da promijene cijelu medijsku industriju, facilitator može postaviti pitanja o tome gdje novinari stiču obrazovanje, o tome da li mladi ikada objavljuju članke, blogove ili video snimke, o tome gdje sami mladi traže više nezavisnih informacija koje daju drugačiju perspektivu ili su sveobuhvatnije. Na ovoj osnovi, učesnici mogu biti potaknuti da razmišljaju o alternativnim strategijama za promoviranje nezavisnih medija.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Socijalni, ekonomski i politički izazovi društva međusobno su povezani.
- Potrebna su rješenja odozdo prema gore i odozgo prema dolje.
- Mladi mogu doprinijeti boljitku društva kroz vrijednosti koje su izabrali da podržavaju, svojim svakodnevnim ponašanjem i svojim životnim izborima; kroz način na koji grade prijateljstva, porodice, studije i karijeru; i kroz ispoljavanje moralne hrabrosti za unaprijeđivanje stvari pravde i odupiranje socijalnim, ekonomskim i političkim pritiscima koji jačaju podjele, mržnju i ravnodušnost.

Izgradnja jedinstva

Na kraju krajeva, transformacija sukoba ovisi o stvaranju uslova koji omogućavaju snažnije jedinstvo i bolju saradnju. Izgradnja jedinstva može biti izazov jer su potrebe, vrijednosti, prioriteti, sklonosti, načini razmišljanja, komunikacije i djelovanje ljudi različiti. Izgradnja jedinstva usred različitosti stoga ovisi o razvoju naših sposobnosti da:

- Bolje razumijemo suštinske potrebe i osjećanja drugih
- Bolje razumijemo postupke, namjere i motivacije drugih
- Bolje izražavamo sopstvene suštinske potrebe i osjećanja
- Bolje razmišljamo o sopstvenim postupcima, namjerama i motivacijama
- Bolje prilagodimo sopstvene unaprijed stvorene ideje i stavove kako bismo usvojili nove perspektive, informacije, potrebe i prioritete
- Bolje izmogamo opcije kako bi ispunili potrebe svih uključenih
- Bolje izražavamo dobru volju za pronalaženjem inkluzivnog i poštenog rješenja
- Bolje se konsultujemo i procijenimo mogućnosti za ostvarenje dogovorenog rješenja
- Bolje prenesemo proces konsultacija i donošenja odluka svim zainteresovanim stranama
- Bolje sarađujemo i do kraja ostvarujemo dogovoreno rješenje, uključujući periodične preglede, evaluacije i podešavanje
- Bolje saopćavamo rezultate preduzetih radnji
- Bolje shvatamo i nadograđujemo saznanja iz svake akcije

AKTIVNOST 3.9 Transformiranje netolerancije, promoviranje pozitivnih promjena⁸⁷

Pregled:	U ovoj aktivnosti, učesnici prelaze na akciono planiranje tako što počinju identificirati ulazne tačke za promjene u društvu. Fokus je na transformiranju netolerancije i promoviranju pozitivnih promjena. Ovo se odnosi na niz konfliktnih situacija, bilo da su zasnovane na predrasudama, netrpeljivosti i diskriminaciji zbog nacionalnosti, etničke pripadnosti, religije, seksualne orijentacije ili su izazvane nečim drugim.
Složenost:	Nivo 3
Veličina grupe:	Bilo koja
Vrijeme:	45 – 90 min
Ciljevi:	Identificirati niz ulaznih tačaka za intervencije u izgradnji mira.
Metode:	Mozgalice i/ili ples
Materijali:	Štampani obrazac „sijalica“; flipčart i flomasteri
Priprema:	Ova aktivnost je dobar nastavak bilo koje od prethodnih aktivnosti gdje se analiziraju uzroci netolerancije i sukoba.
Postavke u prostoriji:	Radna ostrva

Instrukcije:

Mozgalica:

1. Predstavite aktivnost grupi: „Okrenimo sada svoje misli ka onome što možemo učiniti – kao vršnjački edukatori i mladi graditelji mira – da naša [zajednica / grad / mjesto porijekla / regija] postane tolerantnije, sigurnije, inkluzivnije i pravednije mjesto za život. Koji su neki od načina koji mogu pomoći u sprječavanju i transformaciji netolerancije, diskriminacije i ekstremizma?“ Tu možete navesti druga posebna pitanja koja su u fokusu (npr. Islamofobija, seksizam, rasizam, homofobija itd.).

2. Zamolite grupu da razmotre pitanje pomoću mozgalice [40 min]. To se može uraditi na plenarnoj sesiji ili u malim grupama, ovisno o broju učesnika sa kojima radite i gdje se nalazite u grupnom procesu. Na flipčartu ili tabli napravite veliki „oblak za razmišljanje“ ili „sijalicu“ oko koje ćete unositi informacije učesnika. Druga mogućnost je da učesnici koriste štampani obrazac.

Neke opće ideje mogle bi biti sljedeće:

- **Podignite svijest** - diskriminacija se dešava, naučite da je prepoznate, saznajte koja su vaša prava
- **Ne tolerirajte netoleranciju** - prozovite je, nazovite je onakvom kakva jeste i jasno stavite do znanja da je loša

87. Izvor: „Naslikajte kurikulum promjena“ autorke Sara Clarke-Habibi za produkcijsku kuću Off-Centre Productions, London, 2019.

- **Slavite različitost** - pokažite različitost u pozitivnijem svjetlu, učinite je lijepom, učinite je inkluzivnom (tj. uključite i manjine i ugrožene većine, tako da se svi osjećaju predstavljeni), budite otvoreni za nova iskustva/ kulture/ itd.
- **Okupite ljude** - kako bi mogli da vide da su više slični nego različiti
- **Povežite se i naučite** - o kulturama/religijama/ običajima/vrijednostima jedni drugih, o tome kako ukloniti predrasude i smanjiti strahove, o tome kako ljudi mogu izgledati različito, ali imaju toliko toga zajedničkog, o tome kako je različitost veliki resurs
- **Slušajte i budite pažljivi** - Slušajte i pokušajte da shvatite zbog čega se ljudi plaše/ljute ili frustriraju
- **Smanjite frustracije i izgradite solidarnost** - aktivnom diskusijom, pronalaženjem i zajedničkim provođenjem rješenja
- **Sarađujte** - Pozovite ljude da se pridruže, da priđu, učestvuju i rade zajedno na projektima unaprijeđenja zajednice
- **Angažujte lidere zajednica** - i druge aktere u zajednici da se pridruže i podrže izgradnju bezbjednih, inkluzivnih, zdravih i pravednih zajednica u kojima su zadovoljene svačije potrebe za pripadanjem i blagostanjem.

Učesnici mogu dati konkretnije prijedloge u skladu sa svojim lokalnim kontekstom i realnošću.

Alternativa: Teatar slika / ples

Priprema: [60 min] Organizujte učesnike u male grupe. Uputite ih da kreiraju i uvježbaju petominutni teatar slika ili ples koji priča priču u kojoj se netolerancija, ksenofobija i/ili diskriminacija transformiraju primjenom nekih od gore identificiranih ključeva promjene koji donose razumijevanje, toleranciju i solidarnost njihovoj zajednici.

Za opciju teatar slika, male grupe treba da kreiraju tri zamrznute slike svojim telima („tableau“): jedna predstavlja netoleranciju; druga predstavlja toleranciju; treća predstavlja korak koji bi bio potreban za ostvarenje transformacije između prve dvije.

Dijeljenje i diskusija: [30 min] Okupite grupe da izvedu predstavu i razgovarajte o kreacijama u velikoj grupi.

Produžetak: Pitajte grupu koje su dodatne mjere – na društvenom nivou i na duži rok – neophodne za spriječavanje netolerancije. Između ostalog, neke od ideja mogu biti:

- **Ideološki pomaci:** promoviraju inkluzivan pogled na svijet kroz formalno i neformalno obrazovanje, promoviraju globalnu solidarnost, prepoznaju međuzavisnost, sve ljude doživljavaju kao dio jedne ljudske porodice, odbacuju primjenu nasilja u svim oblicima, posvećeni su inkluzivnom miru i blagostanju.
- **Političke mjere:** obezbjeđuju da vlade štite i promoviraju ljudska prava kroz sveobuhvatne socijalne i ekonomske politike s posebnom pažnjom na manjinske grupe, obezbjeđuju da vlade podržavaju političke i građanske slobode, suzbijaju korupciju, suzbijaju ekonomsku eksploataciju, okončavaju „strana zanimanja“, promoviraju inkluzivne prakse vladanja
- **Ekonomske mjere:** smanjuju nezaposlenost i siromaštvo kroz socijalno pravedne ekonomske politike, suzbijaju kapitalističku pohlepu i promoviraju inkluzivno ekonomsko blagostanje
- **Sociološki faktori:** prepoznaju i vrednuju različitost, primjenjuju ograničenja na govor mržnje (na Internetu i izvan njega), jačaju usluge podrške manjinama i ranjivim populacijama, prepoznaju društvene nepravde, raspravljaju o njima i donose politike i izražavaju simboličke geste kako bi ih ispravili, bave se nejednakostima u moći promoviranjem ravnopravnog učešća žena i manjina
- **Psihološka podrška:** promovirae zdrave porodice i prakse odgajanja djece, štiti omladinu i mlade ljude od zlostavljanja, nanošenja štete i zapostavljanja, promovirae ličnu i grupnu

sigurnost (fizičku, ekonomsku), pruža mogućnosti za pozitivno pripadanje grupi i pozitivnu životnu svrhu, olakšava izgradnju pozitivnih vještina (hrabrost, samoefikasnost) kroz avanture i izazove uz pratnju podržavajućih uzora, promovira vještine nezavisnog, reflektivnog i kritičkog razmišljanja, promovira empatiju, omogućava učešće u donošenju odluka

- **Pristupi rodne socijalizacije:** odgajaju dječake i djevojčice uz poštovanje seksualne i rodne ravnopravnosti, vrednujući neagresivnu muškost i promovirajući vrijednosti i vrline koje pripadaju svim rodovima.

Postavite ove ulazne informacije naokolo u prostoriji za obuku kako biste potakli planiranje akcije za kasnije aktivnosti koje se tiču vršnjačke edukacije i kampanje zagovaranja mladih.

✎ STVARAMO NAŠU ZAJEDNICU –GOSTOLJUBIVU, INKLUZIVNU, TOLERANTNU I BEZBJEDNU ZA SVE



Povezivanje izgradnje mira s pomirenjem i suočavanjem s prošlošću

Na zapadnom Balkanu, gdje su mnogi savremeni sukobi povezani s nerješanim pitanjima iz prošlosti, uključujući, ali ne ograničavajući se na komunizam i ratove iz devedesetih, izgradnja mira neizbježno je povezana s procesima pomirenja i suočavanjem s prošlošću.

Suočavanje s prošlošću pojam je koji opisuje težak, ali neophodan proces rješavanja i prevazilaženja destruktivnog nasljeđa historijskih sukoba, nasilja i nepravde. Zbog toga uključuje procese sjećanja i nadamo se da vodi pomirenju između podijeljenih grupa i društava. Svrha suočavanja s prošlošću je osigurati da sadašnje i buduće generacije mogu biti rasterećene nasljeđenih nepravdi i pružiti im priliku da žive u zdravom društvu u kojem se buduće nepravde ciljano i uspješno sprječavaju.

Pomirenje je složen pojam koji može imati mnogo značenja i može se smatrati kontroverznim. U kontekstu zapadnog Balkana, posebno u postjugoslavenskom kontekstu, termin „pomirenje“ često su koristili lokalni i međunarodni akteri nakon ratova iz devedesetih; neki bi rekli da je prekomjerno i pogrešno korišten, što je dovelo do određenog nepovjerenja u taj pojam kao prazan ili kontraproduktivan. Prepoznavanje da je pomirenje složen pojam u stvarnosti znači da o njemu treba stalno razmišljati i raspravljati. Istovremeno, pomirenje je koristan i važan pojam koji pomaže u definiranju onoga šta se interkulturalnim dijalogom i izgradnjom mira u postkonfliktnim društvima želi postići na duži rok.

Pomirenje se može definirati kao „proces koji predstavlja međusobno priznavanje zajedničke nasilne prošlosti i transformaciju štetnih odnosa i ponašanja radi promocije zajedničke budućnosti ka održivom miru“ (Lederach, 1997; Bloomfield, 2003).

Pomirenje je postupan proces koji se namjerno preduzima radi ponovnog uspostavljanja odnosa između strana pogođenih sukobom. Pomirenjem se prekidi u prethodnim vezama uzrokovani sukobima, nepravdom i / ili nasiljem popravljaju uzajamnim priznavanjem i odgovornošću. To omogućava obnovu povjerenja i saradnje.

Pomirenje je, stoga, neodvojivo od priznavanja i ispravljanja nepravdi iz prošlosti i ima za cilj pružiti osnovu za ponovno uspostavljanje odnosa između bivših neprijatelja koje karakterišu istina, međusobno priznavanje i odgovornost, što dovodi do povećanog povjerenja i saradnje. Konkretno, pomirenje se odnosi na „spajanje pojedinaca, grupa i društava opterećenih prošlim ili sadašnjim sukobima i negativnim predstavama i percepcijama „drugog“. Kroz zajedničko iskustvo, saradnju i stalnu razmjenu grade se novi putevi za pomirenje ljudi koji bi inače ostali zarobljeni u prošlosti.”⁸⁸ I na međuljudskom i na kolektivnom nivou, pomirenje se oslanja na bavljenje istinom, pravdom i iscjeljenjem kako bi se izgradilo međusobno povjerenje, samopouzdanje i volja za saradnjom. Sve dok štete iz prošlosti ostaju nepriznate, a prošle rane ne zarastaju, one će i dalje ometati dobrobit društva u sadašnjosti i budućnosti. **Cilj pomirenja** je stoga doći do zajedničkog priznanja šteta iz prošlosti i zajedničke posvećenosti obezbjeđivanju međusobne sigurnosti, prava, dostojanstva i dobrobiti svih pripadnika društva, bez obzira na etničku, vjersku ili drugu specifičnu identifikaciju.

Pomirenje ne znači niti zaboraviti prošlost, niti nužno znači opraštanje. Prije svega, pomirenje znači **učenje od prošlosti i promjena stavova i ponašanja kako bi se bolje osiguralo međusobno poštovanje i uzajamno blagostanje**. Cilj je stvoriti društvo u kojem se prepoznaje i vrednuje različitost i prava svih naroda, u kojem svi ljudi prepoznaju nepravde i štete počinjene u prošlosti i njihov kontinuirani uticaj na život danas i, preko zajedničkih napora vlada i stanovništva, ispraviti te štete i obezbijediti da se one nikad više ne ponove.

Mlade generacije na zapadnom Balkanu sve su spremnije da se pomire sa historijom regije što bi predstavljalo presudan korak ka ujedinjenoj budućnosti, u kojoj se sve grupe međusobno priznaju, cijene i poštuju. Preduzimanje ovog koraka zahtijeva uključivanje u izazovne razgovore i odučavanje ili preformuliranje dijela nečega što se učilo kod kuće, u školi i u medijima. Zbog toga **pomirenje zahtijeva hrabrost**. Dio ovog odučavanja može uključivati otvorenu i iskrenu raspravu o pogrešnim postupcima i politikama naših predaka i prepoznavanje mogućnosti koju sada imamo da krenemo novim i boljim putem. Osim razmatranja tranzicijske pravde i mjera strukturne reforme, naši razgovori mogu uključivati i razmišljanja o meritumu javnih izvinjenja i drugih simboličnih gesti koje bi mogle doprinijeti procesu pomirenja.

Sve u svemu, **pomirenje** se treba razumijeti kao:

- i proces i cilj, ne kao događaj, već kao nešto što zahtijeva održive i kontinuirane napore i djelovanje;
- složen i višeslojan proces koji se tiče različitih nivoa u društvu i između društava i koji bi trebao povezati te različite nivoe i aktere;
- način rješavanja prošlih i sadašnjih sukoba unutar i između društava zapadnog Balkana, tako da nove generacije ne budu sputane antagonističkom dinamikom neriješenih nepravdi.

Angažman mladih u pomirenju važan je jer prošli i sadašnji sukobi i dalje utiču na odnose između pojedinaca i grupa unutar i između društava širom zapadnog Balkana. Ova pitanja neće nestati sama

//////////

88. RYCO Statuti, str.6

po sebi ili njihovim ignoriranjem. Proaktivni napori na rješavanju ovih sukoba i podjela neophodni su kako bi regija i ljudi koje tamo žive počeli napredovati, a da spektar novih sukoba ne zahvati plamen.⁸⁹

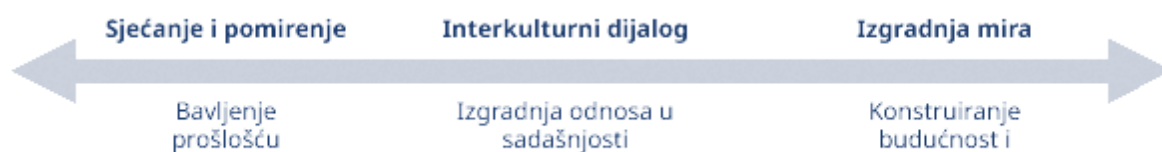
Prakse sjećanja ponekad se koriste za antagonizaciju i jačanje društvenih podjela. Zbog toga RYCO promoviše **konstruktivno sjećanje** kao etičniji pristup. Konstruktivno sjećanje uključuje posmatranje prošlosti na holistički način, iz više perspektiva, kroz prizmu zajedničke humanosti. To znači ispitivanje perioda sukoba, nasilja i nepravde kroz okvir ljudskih potreba za dostojanstvom, blagostanjem i pravdom. Potrebna je otvorenost prema neugodnim istinama, kao i spremnost da budemo samokritični prema sopstvenoj prošlosti i nasljeđenim narativima. Konstruktivno sjećanje također uključuje spremnost saslušati druge perspektive, činjenice, interpretacije i narative. To ne mora značiti prihvatanje tih drugih stavova. Radije, to znači biti spreman dijeliti, slušati, kritički razmišljati i zajednički raditi u svrhu bolje budućnosti. Konstruktivno sjećanje nudi metodu da se pojedinci, grupe i društva sa zapadnog Balkana bave teškim pitanjima vezanim za prošle i sadašnje sukobe na način koji produbljuje odnose između njih. Neophodan temelj za konstruktivno sjećanje je dijalog.

Mladi se mogu uključiti u konstruktivno sjećanje i pomirenje time što će:

- steći vještine za sagledavanje prošlih događaja u njihovom historijskom kontekstu,
- naučiti razlikovati činjenice i mišljenja,
- kritički razmišljati o primljenim narativima,
- slušati i razmatrati druge perspektive, interpretacije i narative koji nude dodatne uvide u historijske događaje,
- razmišljati o ulogama i izborima historijskih aktera,
- izvagati te izbore u odnosu na ravnotežu univerzalnih ljudskih prava i etike,
- odabrati da sami postanu pozitivni akteri u proaktivnom oblikovanju bolje budućnosti.

Kada se preduzmu promišljeno, konstruktivno sjećanje i pomirenje povezani su s dva druga preduslova za mir: to jest **pravdom** i **iscjeljenjem**. Radeći na prepoznavanju šteta iz prošlosti i stvaranjem uslova za individualno i socijalno zacjeljivanje, rane iz prošlosti se postupno liječe, a postupci ponovnog povezivanja i popravljavanja postupno favoriziraju. Edukacija za konstruktivno sjećanje i pomirenje osjetljiv je zadatak koji zahtijeva hrabrost. Također zahtijeva i njeguje etičku zrelost koja se temelji na zajedničkoj humanosti i dostojanstvu.

Jedan od načina razumijevanja odnosa između interkulturnog dijaloga, izgradnje mira, transformacije sukoba, sjećanja i pomirenja je da se oni sagledaju kao dio spektra:



89. RYCO Strateški plan (2019-2021), str. 24

Ovi faktori su prirodno međusobno povezani, ali se razlikuju u smislu svog glavnog fokusa. Kao takvi, mogu se zamisliti i kao polja koja se preklapaju:



Pokušaj suočavanja s nasljeđem nasilnih sukoba i promoviranje konstruktivnog sjećanja na osporavanu historiju često zahtijeva duboko bavljenje teškim, osjetljivim i kontroverznim pitanjima. **To može biti izvan vaših sadašnjih kompetentnosti kao vršnjačkih edukatora mladih i to bi trebalo pokušati samo ako imate podršku i vođstvo trenera ili mentora koji je obučen i iskusan u suočavanju s prošlošću i radu s historijskim i međugeneracijskim traumama.** Uprkos tome, postoje načini da programi vršnjačke edukacije mladih pruže učenje o prošlosti kroz, na primjer, posjete s vodičima historijskim muzejima, pozivanje gostujućih predavača da podijele svoje znanje o određenoj temi, provođenje mrežnih istraživanja ili razgovora s roditeljima i starijima u zajednicama. U svakom slučaju, imajte na umu da historija koja se prikazuje možda neće uzeti u obzir više perspektiva, zato ne zaboravite razmišljati kritički.

Primjer dobre prakse: Pitajte dedu i babu

U **Albaniji**, Institut za Medije i kulturu demokratije provodi godišnje takmičenje „Pitajte svoje bake i djedove“ čiji je cilj podizanje svijesti mladih i albanskog društva o važnosti suočavanja s prošlošću. U svom trećem izdanju, mladi od 15 do 19 godina pozvani su da samostalno ili kao tim otlikaju prošlost Albanije (1944– 1997) kroz kreativni rad u jednoj od tri kategorije - multimedija, esej ili vizuelna umjetnost - na temu moto # Ispričajte1Priču. Od 1. septembra do 15. oktobra 2018. godine, 430 srednjoškolaca iz 43 škole širom Albanije prijavilo je 312 radova o komunističkoj prošlosti društva. Moćne umjetničke i medijske kreacije posebno su uticale na širu publiku. Pobjednici su bili okupljeni kako bi podijelili svoje projekte i učestvovali u studijskim posjetama spomen-mjestima širom zapadnog Balkana.

AKTIVNOST 3.10 Pomirenje

Pregled:	U ovoj aktivnosti učesnici uče o pomirenju, o faktorima koji ga omogućavaju i započinju s prepoznavanjem znakova napretka ka pomirenju na zapadnom Balkanu. Kroz diskusije učesnici se pozivaju da istraže kako, kao pojedinci i grupe, svi možemo doprinijeti pomirenju na zapadnom Balkanu.
Složenost:	Nivo 3
Veličina grupe:	Do 20
Vrijeme:	60 min
Ciljevi:	Učesnici su u stanju definirati šta znači pomirenje i šta ono zahtijeva. Učesnici su u stanju prepoznati kretanja ka pomirenju u svom društvu. Učesnici mogu predvidjeti inkluzivne prakse sjećanja koja doprinose pomirenju.
Metodi:	Mapa uma, lični osvrt, poezija
Materijali:	Flipčart/tabla, papir i materijali za pisanje
Postavke u prostoriji:	Bilo koje

Instrukcije:

Korak 1: Ključni koncept. Recite učesnicima da će učiti o pomirenju i kako ga promovirati u regiji. Ponudite sljedeću definiciju: „Pomirenje je postupan proces koji se preduzima radi ponovnog uspostavljanja odnosa između strana pogođenih sukobom.”

Koristeći pristup mape uma, neka učesnici rade u malim grupama kako bi razmislili o tome šta za njih znači „pomirenje“. Na primjer, mogu se uključiti neke od ovih mogućnosti:

- priznavanje i potvrđivanje šteta iz prošlosti
- izvinjenje zbog nepravdi u prošlosti
- odupiranje politici razdvajanja
- vrednovanje različitosti
- zajednički rad na boljem društvu / budućnosti
- vježbanje empatije i poštovanja
- preuzimanje odgovornosti za spriječavanje mržnje
- priznavanje međugeneracijske traume
- promocija međuljudskog i međugrupnog zacjeljivanja
- sagledavanje drugih kao ljude
- oslobađanje od mržnje
- okupljanje radi izgradnje jedinstvenog društva

Pozovite učesnike da podijele svoje ideje i konsolidiraju ih na velikoj umnoj mapi učionice (na flipchartu ili table sa kredom).

Korak 2: Refleksija

Neka učesnici razmisle i razgovaraju o sljedećim pitanjima:

1. Šta za vas znači pomirenje?
2. *Kako bi pomirenje izgledalo u našem (društvu / regiji)? Koji bi bili neki od znakova?*
3. Šta bi bilo potrebno za izgradnju takve vrste pomirenja? Ko bi trebao biti uključen?
4. *Kakva je uloga istine, pravde, izvinjenja i reforme u unaprijeđivanju pomirenja? [Odvojite vrijeme da bi definirali svaki od ovih pojmova ako je potrebno.]*
5. *Kao pojedinac, koje radnje možete preduzeti kako bi podržali proces pomirenja?*
6. *Kao mladi akter, šta vi ili vaša organizacija možete učiniti da podržite proces pomirenja?*
7. Šta bi vlada trebala da uradi dabi podržala proces pomirenja?

Korak 3: Pisanje poezije⁹⁰: Ispod je jednostavna aktivnost stvaranja pjesme o pomirenju, nakon što su naučili i razgovarali o procesima pomirenja u lokalnom / regionalnom kontekstu. Da biste obavili ovu aktivnost, upoznajte učesnike sa idejom da je „iskreno“ pomirenje na kraju odraz brige (o prošlosti, o „drugom“, o sebi) i da stoga iskreno pomirenje dolazi iz srca. Priznajte također i da je putovanje svake osobe do pomirenja s prošlošću, sa „drugim“ i sa sobom, jedinstveno. Kada se to zvrši, neka učesnici dovrše sljedeće rečenice kako bi stvorili sopstvenu pjesmu o pomirenju. To je najbolje da se u radi kao samostalna vježba refleksije.

Kad je pomirenje iskreno, dolazi iz srca.

- Pomirenje od srca **izgleda kao ...**
- Pomirenje od srca **zvuči kao ...**
- Pomirenje od srca **se osjeća kao ...**
- Pomirenje od srca **ima ukus kao ...**
- Pomirenje od srca **miriše kao ...**
- Pomirenje od srca **znači...**

Dok govorimo i slušamo iz srca, donosimo promjene.

Završna aktivnost: Pozovite učesnike da podijele svoje posljednje misli i iskustva. Oni bi također mogli podijeliti svoje prijedloge o organizovanju komemoracija i dijaloga od strane mladih u njihovim lokalnim zajednicama.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Pomirenje je i proces i cilj. To nije događaj, već nešto što zahtijeva održive i kontinuirane napore i djelovanje.
- Pomirenje je složen i višeslojan proces koji se tiče različitih nivoa u društvu i između društava i koji bi trebao povezati te različite nivoe i aktere.
- Pomirenje na zapadnom Balkanu omogućuje novim generacijama da se oslobode ograničenja koja im nameće negativno nasljeđe prošlosti.

90. Iz „Poezija Crvene sobe“, NSW Australija, 2019

AKTIVNOST 3.11 Posjeta mjestu sjećanja

Pregled:	Ova aktivnost pomaže mladim ljudima da upoznaju i kritički razmišljaju o prošlosti svoje regije i podiže im svijest o nasljeđu prošlosti u današnje vrijeme. Pomaže im da bolje razumiju trenutne izazove u svojim društvima i nudi mogućnosti za pomirenje s drugima koji su angažirani u izgradnji inkluzivnijeg, pravednog i demokratskog društva.
Složenost:	Nivo 4
Veličina grupe:	Do 20
Vrijeme:	Nekoliko sati
Ciljevi:	Učesnici su u stanju da opišu značaj sjećanja i njegovo mjesto u historiji zapadnog Balkana. Učesnici mogu citirati dokaze iz prve ruke o lokaciji i povezati ih sa stručnim izvještajima i / ili debatama. Učesnici su u stanju izraziti neke lične refleksije o lokalitetu sjećanja.
Metodi:	Posjeta sa vodičem (terenska posjeta) ili gledanje dokumentarca
Materijali:	Bilježnik i olovka za refleksije
Priprema:	Prije posjete sa drugim mladim učesnicima, facilitator(i) bi se sam(i) trebao(-li) upoznati sa spomen mjestima (područjima).
Postavke u prostoriji:	n/a

NAPOMENA ZA FACILITATORA:

Pregled dokumentarnih filmova o sjećanju i posjete spomen mjestima, poput bivših logora, zatvora, ratnih memorijala i muzeja, pružaju mogućnosti za dublje refleksije o ključnim događajima i nasljeđu teške prošlosti zapadnog Balkana. Posjeta spomen mjestu često pruža izvore iz prve ruke, poput artefakata, živih svjedoka i/ili historičara koji nude višestruku perspektivu lokacije i njenih značenja. Posjetioци koji pripadaju generacijama „memorije“ i „post-memorije“ također donose sopstvene interpretativne okvire na lokaciju.

Instrukcije:

1. Obavite posjetu sa vodičem barem jednom, a ako je moguće i većem broju spomen mjesta na zapadnom Balkanu (pogledajte spisak nekih predloženih lokacija u nastavku).
2. Ako fizička posjeta nije moguća, pogledajte jedan ili nekoliko dokumentaraca o spomen područjima (pogledajte neke prijedloge u nastavku).
3. Prije posjete / gledanja, upoznajte učesnike s prirodom lokaliteta / dokumentarnog filma i objasnite zašto ćete ga zajedno proučavati. Unaprijed ih obavijestite da tema može biti teška jer može sadržati bolna sjećanja i rađati oprečna osjećanja.
4. Upotrebite sljedeća osnovna pitanja za usmjeravanje rasprave i razmišljanja o mjestu sjećanja ili dokumentarcu:

- a. *Kome / čemu je posvećeno ovo spomen mjesto?*
- b. *Šta se ovdje odvijalo tokom ovog događaja / razdoblja? Smatrate li to pravednim ili nepravednim?*
- c. *Kakvi su bili životni uslovi ljudi tokom ovog historijskog događaja / razdoblja?*
- d. *Ko je držao vlast u to doba i šta su oni uradili sa svojom moći?*
- e. *Koje su se moralne dileme pojavile u ovom događaju / periodu?*
- f. *Kakve su izbore ljudi donosili i koje su posljedice?*
- g. *Kako su ljudi reagirali na tadašnje događaje? Kako su reagirali od tada?*
- h. *Koja pitanjaotvara vama ovo mjesto sjećanja?*

NAPOMENA ZA FACILITATORA:

Kontroliranje emocija na spomen mjestu⁹¹

Posjete spomen-mjestima i muzejima često uključuju i znanje i osjećaje. Spomen-područje ili muzej ispunjava funkciju približavanja historije posjetiocu. Mladi posjetioci mogu osjetiti tugu, zabrinutost ili ljutnju zbog nepravdi i patnji koje su ljudi pretrpjeli. Ta osjećanja mogu ih navesti da se više angažuju, povećavajući njihovo zanimanje za tu temu, ali mogu ih i savladati i blokirati proces učenja. Za facilitatore je važno razmotriti kako će se ljudi odnositi prema emocionalnom sadržaju posjete, kao i biti svjestan da se ne može pretpostaviti kako će se stvari odvijati. Moglo bi biti korisno prethodno razgovarati s učesnicima o stvarima i dogovoriti se koja će se pravila primijenjivati tokom posjete. Učesnici bi također trebali biti svjesni da su neka historijska mjesta u stvari grobnice koje zaslužuju poštovanje: neke vrste ponašanja mogu uznemiriti druge posjetioce. Kao facilitatori, možda biste se htjeli pripremiti za sopstvene reakcije i donijeti odluke o tome koliko svojih osjećaja treba prenijeti drugima. To očigledno puno ovisi o vama samima, vašem odnosu s učesnicima i vašoj situaciji.

Aktivnost obrade osjećaja⁹²: Facilitatori mogu promovirati učenje pomažući učesnicima da obrade svoja osjećanja u vezi s posjetom. Pokušajte sljedeće:

- Normalno je da na izložbama i lokacijama postoje neki predmeti, fotografije, priče ili fizičke strukture koji kod nekih posjetioca ostavljaju snažniji utisak od ostalih.
- Zamolite učesnike da odaberu jedan takav predmet i da ga opišu skiciranjem, pisanjem ili crtanjem. Na taj način mogu brzo pronaći ventil za svoja osjećanja, što će im često olakšati prelazak na novu fazu procesa učenja ili prebacivanje na drugu temu.
- Tokom nastavka rada nakon posjete, učesnici se svojim crtežima ili napomenama mogu prisjetiti slika s posjete i povezati ih s temom o kojoj se raspravljalo.

//////

91. Izvor: „Izlet u prošlost - nastava za budućnost: Priručnik za nastavnike. Beč: Agencija Evropske unije za temeljna prava, 2010., str. 36-37. https://www.holocausteducation.org.uk/wp-content/uploads/FRA_handbookteachers.pdf

92. Ibid.

ODABRANI DOKUMENTARNI FILMOVI I SPOMEN MJESTA NA ZAPADNOM BALKANU 6:

Sljedeći spisak nije sveobuhvatan, ali nudi dobru polaznu osnovu za edukatore koji žele preduzeti konstruktivne aktivnosti sjećanja i pomirenja s mladima.

Albanija

Dokumentarni filmovi:

- „Djeca diktature“ i diskusija sa stručnjacima na polju suočavanja s prošlošću u Albaniji. <https://idmc.al/en/documentary-children-of-the-dictatorship.html>
- „Sjećanje na zemlju koja je zaboravila da zaboravi“ i diskusija sa stručnjacima na polju suočavanja s prošlošću u Albaniji: <https://idmc.al/en/documentary-the-memory-of-a-country.html>
- „AZIZI“ <https://filmfreeway.com/Azizi>
- „Mall per me kendue“ <https://kujto.al/mall-per-me-kendue/>
- „Dokumentari i fshehur“, autor Fabian Kati

Posjete sa vodičem/Muzeji/spomen mjesta:

- Tirana: „Bunk'Art“ (<https://www.bunkart.al>) i „Kuća lišća - Muzej tajnog nadzora“ (<http://muzeugjethi.gov.al/?lang=en>)
- Skadar: „Mjesto svjedočanstva I sjećanja“ (<http://www.vdkshkoder.com>), Spomenik bivšim progonjenim osobama u Skadru (izgrađen 2019 godine) (<https://www.starplus-tv.com/shkoder-ngrihet-memoriali-perkujtimor-ne-nder-te-brezave-qe-vuajten-persekucionin-komunist/>), Muzej Marubi (<http://albania.al/activity/culture/marubi-national-museum-of-photography/>)
- Rešen: Zloglasni zatvor i radni logor „zatvor Spač“. Više informacija na ovoj interaktivnoj web stranici koju je kreirala Kulturna baština bez granica Albanija: <https://www.spacprison.com/#/home>
- Tepelena: Bivši internacijski logor u Tepeleni. Više informacija: <https://kosovotwopointzero.com/en/kampi-famekeq-i-tepelenes-ne-ekranin-e-madh/>
- Lušnjje: Kasarne internacijskih sela poput sela Saver i gradski memorijal Internacije i deportacije iz 1954–1991
- Đirokastro: „Musine Kokalari“ Muzej kuće i zatvor Gjirokastra unutar dvorca. Više informacija: https://gjirokastra.org/gjirokastra/?page_id=2261

Drugo:

- IDMC „Komunizam kroz ahrivske dokumente“ pedagoški alati (2017, 2018).
- IDMC priručnik uemene historije (2018).

BOSNA I HERCEGOVINA

Dokumentarni filmovi:

- „What kind of memorials do we want to build?“ / „Kakve memorijale želimo da gradimo?“

<https://www.youtube.com/watch?v=yzxDJrGzXeQ> (Engleska verzija), https://www.youtube.com/watch?v=M11XqkfP_0Y (BHS verzija)

- „Memory Walk Sarajevo“. Filmski isječci koje su izradili mladi iz Sarajeva i Istočnog Sarajeva, Bosna i Hercegovina, tokom radionice Memory Walk, koji prikazuju spomenike i njihov prijem kod građana:
 - Sarajevske ruže:<http://www.youtube.com/watch?v=cbZLMMrJJew>
 - Milan Simović Spomenik:<http://www.youtube.com/watch?v=5HaWtl0Ywks>
 - Vraca Memorijalni Park:<http://www.youtube.com/watch?v=irdHHnNdaDw>
 - Iza scene:<http://www.youtube.com/watch?v=rtHQSUNkDjg>
- „Usmena historija u Bosni i Hercegovini - Otkrivanje ličnih sjećanja na rat i pritvor“ sadrži 100 video svjedočenja građana BiH iz različitih društvenih slojeva i regija o njihovim ličnim iskustvima tokom Drugog svjetskog rata i nedavnog rata od 1991. do 1995. <http://www.bosnianmemories.org/>
- Online FAMA Collection, jedan od najvećih multimedijalnih projekata o opsadi Sarajeva u BiH (1992-1996). Web stranica sadrži snimljena video svjedočanstva i druge podatke poput fotografija, animacija, crteža, mapa: <https://www.famacollection.org/>
- Dokumentarni film Al Jazeera o Muzeju ratnog djetinjstva u Sarajevu: <https://www.youtube.com/watch?v=an2dq02MXbc>
- „Novi pristupi pomirenju nakon sukoba u Bosni i Hercegovini“, uključujući i dokumentarni film „Obični heroji: Jagoda i Hamdija“: <https://www.youtube.com/watch?v=dELAlzO-5i0>
- „Podučavanje historije u Bosni“:<https://www.youtube.com/watch?v=ED8hT-mKCoQ&t=2s>
- „Škola različitih uspomena“:<https://www.youtube.com/watch?v=PPVc-0XMhdw>

Posjete sa vodičem /Muzeji/ spomen mjesta:

- Srebrenica: „Memorijal genocida u Srebrenici“, Potočari:<https://www.potocarimc.org/>
- Prijedor: Bivši logori u Omarskoj, Keratermu i Trnopolju od 1992. godine, Spomenik Mrakovica iz Drugog svjetskog rata
- <http://www.memorylab-europe.eu/memorymap/predor>
- Mostar: „Muzej žrtava rata i genocida (1992-1995)“ (<https://www.facebook.com/Muzej-žrtava-rata-i-genocida-1992-1995-223154371601228/>), Partizansko groblje, Stari mostarski most
- Sarajevo: „Tunel NADE“ (<https://tunelspasa.ba/#Dobrodošli>), „Muzej ratnog djetinjstva“ (<https://warchildhood.org/museum/>), Izložba „Sarajevo pod opsadom“ u Historijskom muzeju BiH (<https://muzej.ba/sarajevo-under-siege/>), kao i linije Fronta oko Sarajeva;
- Izbor spomenika i spomen mjesta žrtava rata 1992.-1995. u različitim djelovima Bosne i Hercegovine, sa fotografijama i opisima, uspostavljen od strane Centra za nenasilnu akciju: <https://kulturasjecanja.org/en/category/victims/>
- Izrada karata logora / pritvora vezanih za rat 1992.-1995: <http://cdtp.org/>
- Spomenici u Bosni i Hercegovini vezani za „Narodnooslobodilački rat“ 1941-1945: <https://www.spomenicinob.info/>

Drugo

- Web portal memorijskog alata – Cilj ovog web portala je povezati aktere sa zapadnog Balkana i iz cijelog svijeta, pružiti pedagoški materijal i razmjenu najboljih praksi za formalno i neformalno obrazovanje u odnosu na kulturu sjećanja (<http://memorytools.cliohipbih.ba>)

KOSOVO

Dokumentarni filmovi:

- „Ljudi i sjećanja govore” (<https://peopleandmemories.org/en/>)
- „Monumentalne skulpture socijalističke Jugoslavije na Kosovu: između pamćenja i zanemarivanja” (<https://vimeo.com/63422298>)
- „Dubina dva” Ognjena Glavonića (Srbija, Francuska, 2016, 80') (https://www.youtube.com/watch?v=Ri_ySvE4L0&ab_channel=FreePeople)
- „Nada” Shpresa Abazi (<https://dokufest.com/en/programme/6029/film/602579>)
- „Shtëpitë Shkolla” o obrazovanju u domaćim školama na Kosovu 1992-1999 (https://www.youtube.com/watch?v=MN66IJsA3UU&ab_channel=FadilAliu)
- Virtuelni muzej izbjeglica (<https://museumofrefugees-ks.org/?lang=en>) koji prikuplja lične priče izbjeglica o ratu na Kosovu, koje su ili bježale iz svojih domova i napuštale svoja mjesta ili su u to vrijeme bile interno raseljene, uključujući Srbe i Rome.

Posjete sa vodičem / Muzeji / Spomen mjesta:

- Priština: Spomenik Gazimestan (<https://en.wikipedia.org/wiki/Gazimestan>), Spomenik „Bratstvo i Jedinstvo” (<https://www.spomenikdatabase.org/pristina>), „Shkolla e Herticve”, matična škola u Kodra e Trimave koja je služila za održavanje časova tokom Miloševićevog režima.
- Landovica: Spomenik „Boro i Ramiz” (<https://www.spomenikdatabase.org/landovica>)
- Prekaz: memorijalni kompleks „Adem Jašari” (<https://ademashari.rks-gov.net/en/kompleksi-memorial>)
- Velanija: „Groblje partizana mučenika” (<https://www.spomenikdatabase.org/velanija>)
- Drenas: KLA Memorijal (slično memorijalu Vijetnamskom ratu u Vašingtonu D.C.) (<https://www.behance.net/gallery/70284511/in-Kosovo-the-KLA-Memorial>)
- „Heroinat Memorial”, u čast žrtvi i doprinosu svih etničkih Albanci tokom rata na Kosovu 1998-1999. (<http://molosgroup.com/heroinat-memorial-2/>)
- Gnjilane: „Memorijal palog vojnika, 1941-1945” (<https://oralhistorykosovo.org/return-to-sender-second-world-war-memorials-and-the-cities-in-postcards-5/>)
- Mitrovica: Spomenik herojima NOB-a (https://en.wikipedia.org/wiki/Monument_to_the_Serbian_and_Albanian_Partisans)
- Đakovica: „ Muzej Qerkezi ”

Drugo:

- „Želim da me se čuje”, knjiga koju su izdali Integra i forum ZFD s pričama žena koje su preživjele torturu na Kosovu, obje etničke pripadnosti, objavljena 2017. godine.
- Izložba „Nekad davno i nikad više” <https://hlc-kosovo.org/themes/fdh/assets/360/ekspozita.html>
- Internet izložba „Vratiti pošiljaocu: Sto godina razglednica s Kosova - spomen mjesta / mjesta sjećanja / spomenici korišćeni u razglednicama (<https://oralhistorykosovo.org/return-to-sender-one-hundred-years-of-postcards-from-kosovo-5/>)
- Monografija o nestalim ljudima (<https://kosovotwopointzero.com/en/monographs/people-missing/>)
- Dokumentacijski centar Kosovo (DCK) - Fond za humanitarno pravo (FHP) (<https://www.hlc-kosovo.org/en/dck>)
- Kosovska knjiga pamćenja - Neka ljudi pamte ljude <http://www.kosovomemorybook.org>
- Projekt sjećanja Kosovo - mrežna platforma historijskog narativa Kosova čiji je cilj promocija historije, sjećanja i kulturnog nasljeđa među kosovskim stanovništvom, posebno među mladima, ali i među kreatorima politika, autorima udžbenika, naučnicima, istraživačima i

društvenim kritičarima <http://kosovomemory.org>

- „Višeperspektivni pogled na rat na Kosovu: <http://multi-perspektiva.com/en/sources/>

CRNA GORA

Posjete sa vodičem / Muzeji / Spomen mjesta:

- Herceg Novi: Zatvorenički logor „Morinj” (<http://media.cgo-cce.org/2014/12/cgo-cce-proces-suocavanja-sa-prosloscu-u-cg-slucaj-morinj.pdf>)
- Nikšić: Spomenik ubijenim partizanima ispod brda Trebjesa, Spomenik narodnom heroju Ljubi Čupiću
- Podgorica: Spomenik posvećen svim civilnim žrtvama u bivšoj Jugoslaviji, bez obzira na nacionalno / etničko porijeklo, od 1991. do 2001. godine.

SJEVERNA MAKEDONIJA

Posjete sa vodičem / Muzeji / Spomen mjesta:

- Skoplja: Kip Skenderbega (<https://www.ziviler-friedensdienst.org/de/publikation/monumenti>), Kip Majke Tereze (<https://www.ziviler-friedensdienst.org/de/publikation/monumenti>), Spomenik slomljenog krila posvećen 54-ci makedonskih vojnika koji su poginuli boreći se za Jugoslovensku vojsku tokom ratova u Sloveniji i Hrvatskoj 1991/92 (<https://www.ziviler-friedensdienst.org/de/publikation/monumenti>)
- Zajas: „memorijal Albanskim majkama”
- Tetov: Muzej komunističke partije Makedonije
- selo Neprošteno: Makedonski memorijal posvećen sukobu iz 2001. godine
- Veles: Spomen grobnica stotine boraca koji su poginuli u Drugom svjetskom ratu za oslobođenje od fašističkih okupatora: (<https://macedoniafromabove.mk/veles/>)
- „Memorijalni centar Zebrnjak”, sagrađen 1937. godine za 25. godišnjicu bitke kod Kumanova koja se odigrala 23. i 24. oktobra 1912. godine tokom Prvog balkanskog rata, između turske Vardarske armije i Prve srpske armije <http://www.macedoniafromabove.mk/zebrnjak.html>

SRBIJA

Dokumentarni filmovi:

- „Dubina Dva / Depth Two” film Ognjena Glavonića (Srbija, Francuska, 2016, 80') (https://www.youtube.com/watch?v=Ri_ySVeF4L0&ab_channel=FreePeople)

Posjete sa vodičem / Muzeji / Spomen mjesta:

- Beograd: „Muzej Jugoslavija” (<https://www.muzej-jugoslavije.org/en/>), Park Jajinci (<https://www.spomenikdatabase.org/jajinci>), Staro Sajmište bivši koncentracioni logor (<http://www.starosajmiste.info/en/project/about-us>), „Memorijal Heroji sa Košara” posvećen 108-ci vojnika koji su ubijeni na Kosovu.
- Batajnica, vojni kompleks u koji je devedesetih godina vlada Srbije prevozila tijela albanskih civila ubijenih u kosovskom ratu. (<https://ratusrbiji.rs/en/secret-mass-graves-in-serbia/>)
- O antiratnim kampanjama u Srbiji, Ženama u crnom, otporu Miloševiću i NATO bombardovanju. (<https://ratusrbiji.rs/en/the-anti-war-movement-in-serbia/>)

- Stajicevo, gdje su srpske vlasti tokom ratova devedesetih držale hrvatske ratne zarobljenike i civile. (<https://ratusrbiji.rs/en/prison-camps-for-croats/>)
- Leskovac, gdje su se krajem devedesetih dogodile prisilne mobilizacije i njihovi efekti na stanovništvo (<https://ratusrbiji.rs/en/forcible-mobilisation-in-serbia/>)
- Kragujevac, „Memorijalni park Šumarice ” - slikovita spomen bašta koja označava mjesto ratnih masakra počinjenih u Srbiji pod nacističkom okupacijom. <https://www.atlasobscura.com/places/sumarice-memorial-park>
- Memorijalni park „14 Oktobar”, Kraljevo u spomen hiljadama civila koje je njemački Wehrmacht pogubio u oktobru 1941. godine. <https://www.spomenikdatabase.org/kraljevo>

Drugo

- Rat u Srbiji: Zaista se dogodio (1991-2001)“ <https://www.yihr.rs/en/war-in-serbia-it-did-happen-1991-2001/> <https://ratusrbiji.rs/en/>

Za više resursa, pogledajte:

- MemoryLab (<http://www.memorylab-europe.eu/>)
- SpomenikDatabase (<https://www.spomenikdatabase.org/>),
- „Bavljenje prošlošću”- website (Forum ZFD) (<http://www.dwp-balkan.org/en/>)
- Priručnik za obuku za suočavanje s prošlošću (Centar za nenasilnu akciju) (https://nenasilje.org/publikacije/pdf/prirucnik_pomirenje/Handbook_Reconciliation_e.pdf)
- Mapiranje Inicijativa inkluzivne memorije na Zapadnom Balkanu (<https://www.paxforpeace.nl/publications/all-publications/mapping-inclusive-memory-initiatives-in-the-western-balkans>)



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Posjetam spomen mjestima i interakcijom s preživjelima historijskog nasilja izgrađuje se sposobnost mlađih generacija da razumiju historijske događaje i promjene u njihovom značaju tokom vremena.
- Važno je obraditi i znanje i osjećaje povezane sa spomen mjestima.
- Kroz interakciju sa mjestima sjećanja, mladi ljudi postaju učesnici u društvenim refleksijama o uticaju netolerancije, zloupotrebe moći, mržnje i rata i stiču dublje saznanje o značaju mira, tolerancije, demokratije, ljudskih prava, nenasilja i pomirenja.
- Svaka osoba, mlada i stara, akter je historije i bira kako će doprinijeti društvima i sjećanjima budućih generacija.

AKTIVNOST 3.12 Bavljenje izazovima tokom međugrupne razmjene⁹³

Pregled:	○ Kao budući treneri i vršnjački edukatori, važno je pripremiti se za moguće izazove i rizike koji mogu nastati kada osjetljive teme stvaraju napetost u vašoj grupi. Ispod su neke studije slučaja koje se temelje na stvarnim iskustvima obuke u kontekstu prekogranične razmjene mladih na zapadnom Balkanu. Primjeri su također relevantni za međukulturne susrete unutar datog društva. Nakon svakog primjera pronaći ćete nekoliko pitanja koje treba da stimuliraju vaše razmišljanje i diskusiju. Neke od studija slučaja uključuju (ne)reakciju trenerskog tima, tako da možete razgovarati o njihovom stavu i da li biste postupili drugačije ili ne. Druge studije slučaja ne odnose se na reakciju trenera, tako da možete razmisliti o različitim mogućnostima reagiranja na ovu situaciju.
Složenost:	○ Nivo 4
Veličina grupe:	○ Do 20
Vrijeme:	○ 60 – 90 min
Ciljevi:	○ Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none">• Prepoznati i otvoreno i s poštovanjem razgovarati o nekim potencijalnim rizicima i izazovima vezanim za prekogranične i međukulturne susrete u vršnjačkoj edukaciji mladih za izgradnju mira i transformaciju sukoba na zapadnom Balkanu• Pomoći jedni drugima u identificiranju strategije za trenere koji će se nositi s tim rizicima i izazovima u etičkom i inkluzivnom načinu učenja
Metodi:	○ Diskusija u malim grupama
Materijali:	○ Štampani obrazac sa studijama slučaja
Priprema:	○ Facilitatori bi se trebali upoznati sa slučajevima i unaprijed razmisliti o etičkim i inkluzivnim načinima uokvirivanja i odgovaranja na osjetljivosti, napetosti i neslaganja u procesu dijaloga.
Postavke u prostoriji:	○ Radna ostrva

Studija slučaja 1:

Za vreme regionalnog susreta mladih, tokom obilaska grada, jedan učesnik vidi spomen ploču povezanu s prošlim ratom, koja sadrži negativnu karakterizaciju etničke grupe kojoj on pripada. Tokom naredne plenarne sesije, koja je sesija povratnih informacija o dnevnom programu, ovaj učesnik podiže ruku i kaže da je video ovu ploču i da se zbog nje osjećao jako loše. Trener koji vodi ovu sesiju klima glavom na tu rečenicu, ali ne ulazi dublje u to, i nastavlja opštu diskusiju, prelazeći na druga pitanja iz grupe.

93. Studije slučaja iz ove aktivnosti napisao je Nicolas Moll i uključio ih u radni dokument „Konstruktivno suočavanje s prošlošću u okviru razmjene mladih RYCO“, RYCO (December 2019).

1. Po vašem mišljenju, zašto trener nije reagirao na izjavu učesnika?
2. Zašto se ovo nereagiranje može smatrati problematičnim?
3. Koje bi bile druge mogućnosti da se reaguje na izjavu učesnika?
4. Da ste vi trenerski tim ovog projekta, koja bi po vašem mišljenju bila najprikladnija reakcija?
5. Jeste li doživjeli slične situacije tokom projekata koje ste organizirali / na kojima ste učestvovali?

Studija slučaja 2:

Na regionalnoj razmjeni mladih u gradu Y, grupa mladih gleda dokumentarni film o jednom od društava koja učestvuju u projektu. Film također sadrži dio o sukobu koji se dogodio u ovom društvu prije 20 godina, s primjerima o mogućnostima i poteškoćama zajedničkog života nakon sukoba. Tokom projekcije filma, nekoliko učesnika zbijaju šale koje nisu povezane sa filmom. Neki drugi učesnici izlaze iz prostorije i ne vraćajući se na projekciju filma. Treneri također izlaze i ulaze u prostoriju. Drugi se učesnici osjećaju vrlo iritirano i čak uvrijeđeno zbog ovih stavova, ali to ne izražavaju eksplicitno. Nakon završetka filma, treneri najavljuju da je vrijeme za večeru i kratko podsjećaju grupe na zakazani program za sljedeći dan.

1. Po vašem mišljenju, zašto se situacija razvijala na taj način?
2. Zašto se stav trenera može smatrati problematičnim?
3. Kakve mogu biti posljedice ove situacije?
4. Koje bi bile druge mogućnosti da treneri reaguju?
5. Da ste vi trenerski tim ovog projekta, koja bi po vašem mišljenju bila najprikladnija reakcija?
6. Jeste li doživjeli slične situacije tokom projekata koje ste organizirali / na kojima ste učestvovali?

Studija slučaja 3:

Tokom neformalnog razgovora drugog dana programa, učesnik A iz Bosne i Hercegovine kaže B i C, koji su također dva učesnika iz BiH: „Ono što se dogodilo u Srebrenici nije bio genocid, jer ionako su tamo ubijeni samo vojnici, a ne civili“. Učesnici B i C vrlo emotivno reaguju na ovu izjavu i kažu drugom učesniku da je on „negator genocida“ i „srpski nacionalista“. Sada je i učesnik A uznemiren i dobija podršku od učesnika D iz Srbije. Nakon večere, učesnici B i C kažu jednom od trenera šta se dogodilo i kažu mu da nisu sigurni žele li ostati.

Molimo vas analizirajte situaciju:

1. Šta se dogodilo? Zašto se to dogodilo?
2. Koje su različite mogućnosti za trenere da reaguju na ovu situaciju?
3. Da ste vi trenerski tim ovog projekta, šta biste uradili?
4. Kako bi se situacija mogla razviti ako uopšte ne reagujete?
5. Jeste li doživjeli slične situacije tokom projekata koje ste organizirali / na kojem ste učestvovali?

Studija slučaja 4:

Tokom regionalne razmjene mladih s učesnicima iz 4 društva, održava se službena fudbalska utakmica kvalifikacija za Svjetsko prvenstvo između dva od ovih društava, a tokom te utakmice dolazi do incidenta koji dovodi do toga da mediji oba društva vrlo negativno govore jedni protiv drugih, sa stalnim pozivanjem na rat u kojem su bili na suprotnim stranama prije 20 godina. Također unutar grupe vode se vrlo burne rasprave i optužbe u koje je uključeno nekoliko učesnika iz oba društva.

1. Koje su različite mogućnosti za trenere u smislu kako da reaguju na ovu situaciju?
2. Da ste trenerski tim ovog projekta, šta biste uradili?
3. Kako bi se situacija mogla razviti ako uopšte ne reagujete?
4. Jeste li doživjeli slične situacije tokom projekata koje ste organizirali / na kojima ste učestvovali?

Studijaj slučaja 5:

Tokom plenarne sesije, jedan od predavača kaže: „Milošević je bio najgora ličnost na čitavom Balkanu i mislim da će se svi ljudi složiti oko toga“. Nakon sesije, dva učesnika odlaze kod ovog trenera i kažu da ih je ova izjava zaista uznemirila. Jedan od njih kaže: „Osjetio sam se lično napadnut zbog ovoga“, a drugi kaže: „Vi kao trener biste trebali biti objektivni, a ovo nije bila objektivna izjava“.

1. Koje su različite mogućnosti trenera da reaguje na ovu situaciju?
2. Da ste vi trenerski tim ovog projekta, šta biste uradili?
3. Jeste li imali sličnih situacija tokom projekata koje ste organizirali / na kojem ste učestvovali?

Studija slučaja 6:

Tokom neformalnog trenutka na regionalnom susretu s učesnicima iz nekoliko društava zapadnog Balkana, učesnik iz Albanije pita učesnika iz Bosne i Hercegovine i jednog iz Crne Gore o ratu u Bosni i Hercegovini. Oboje izražavaju vrlo različita mišljenja o ratu, a učesnik iz Albanije ostaje zbunjen. Takođe, učesnik iz BiH i onaj iz Crne Gore nisu baš zadovoljni diskusijom. Sva trojica odlučuju posjetiti jednog od trenera, kako bi mu rekli o svojoj diskusiji, ali i da bi ih jako zanimalo može li se tokom susreta održati sesija na kojoj bi se razgovaralo o ratu u Bosni i Hercegovini i njegovim različitim interpretacijama, kako bi bolje razumjeli o čemu se radi. Trener kaže da to nije tema njihovog projekta i da se moraju držati programa

1. Po vašem mišljenju, zašto je trener tako reagirao?
2. Koje bi bile druge mogućnosti da trener reaguje na ovu situaciju?
3. Da ste vi trenerski tim ovog projekta, šta biste uradili?
4. Jeste li doživjeli slične situacije tokom projekata koje ste organizirali / na kojem ste učestvovali?

Studija slučaja 7:

Tokom susreta sa mladima, trener primjećuje da jedan od učesnika koji je prilično diskretan i koji je razgovarao samo s učesnicima iz sopstvenog društva, sada sve manje razgovara čak i s učesnicima iz svog društva i izoluje se sve više i više. Trener zna da ovaj učesnik dolazi iz grada koji je puno pretrpio u ratu, ali ne zna ništa konkretno o priči učesnika. Trener se pita šta da radi.

1. Koja su moguća objašnjenja za stav učesnika?
2. Koje su različite mogućnosti trenera da reaguje na ovu situaciju?
3. Da ste vi trenerski tim ovog projekta, šta biste uradili?
4. Jeste li doživjeli slične situacije tokom projekata koje ste organizirali / na kojem ste učestvovali?

Studija slučaja 8:

Poslije prvog susreta u društvu X, drugi susret će se održati u društvu Y. Dvije sedmice prije početka drugog susreta, dva učesnika iz društva X pišu jednom od trenera reći da moraju otkazati: njihovi roditelji ne žele ih pustiti jer se boje za njihovu sigurnost ako odu u društvo Y „koje je ratovalo protiv nas i gdje nas ljudi mrze“.

1. Koje su različite mogućnosti trenera da reaguje na ovu situaciju?
2. Da ste vi trenerski tim ovog projekta, šta biste uradili?
3. Jeste li doživjeli slične situacije tokom projekata koje ste organizovali / na kojem ste učestvovali?

Studija slučaja 9:

Prije prvog susreta na regionalnoj razmjeni mladih, treneri mole učesnike da sa sobom ponesu materijale o svojim društvima pomoću kojih mogu predstaviti svoje društvo ostalim učesnicima. Ujutro drugog dana programa, učesnici svih društava rade zajedno u paralelnim grupama na prikupljanju materijala kako bi

pripremili izložbeni pano o svom društvu. Popodne se postavljaju različiti izložbeni paneli, a treneri pozivaju učesnike da šetaju okolo i da ih pogledaju. Nakon toga, svi se sastaju na plenarnoj sesiji kako bi podijelili utiske, postavili pitanja i razgovarali o onome što su vidjeli. Dva učesnika iz društva X kažu da ih je jako uznemirilo što je na izložbenom panou društva Y bila fotografija rata između društva X i društva Y koja prikazuje žrtve iz društva Y. Dva učesnika iz društva X kažu da namjerno u svoj panel nisu stavili niti jednu fotografiju o ratu, jer su se željeli usredotočiti na pozitivne stvari i da su se osjećali okrivljenim zbog te fotografije. Jedan učesnik iz društva Y tada odgovara da se ovaj rat dogodio i da je bilo važno to spomenuti i da su učesnici iz društva X trebali prihvatiti da je društvo X počinilo zločine nad ljudima iz društva Y. Napetost i osjećaji u zraku postaju opipljivi, neki učesnici iz drugih društava također nešto govore, a diskusija postaje sve više zbudjujuća. U ovoj situaciji, trener koji vodi sesiju najavljuje da je sada bolje prekinuti raspravu i da bi bilo bolje vratiti se na nju kasnije. Odmah po završetku plenarne rasprave, trenerski tim se sastaje i razgovara o tome šta treba uraditi. Prvo odlučuju da dvoje od njih razgovaraju sa dva učesnika iz društva X i onima iz društva Y koji su se posvađali tokom diskusije, što oni čine nakon večere. Oni također odlučuju izmijeniti prvobitno predviđeni dnevni red za sljedeće jutro, kako bi se vratili na događaje od popodneva: Za početak pozivaju svakog učesnika da napiše šta je doživio prethodnog dana; nakon toga se formiraju male, mješovite grupe u kojima učesnici međusobno dijele svoje utiske. Na narednoj plenarnoj sesiji, različite male grupe sažimaju svoje rasprave. Nakon toga, treneri prave pauzu i nastavljaju s prvobitno zakazanim programom. Također najavljuju da će tokom sljedećeg susreta organizirati konkretnu sesiju sa nevladinom organizacijom koja radi sa veteranima iz različitih društava, kako bi učesnicima omogućili da nauče i diskutuju više o tome kako treba razgovarati o ratu i kako se razgovor o ratu može iskoristiti za izgradnju mira.

Molimo vas analizirajte reakciju trenera:

1. Koji su, po vašem mišljenju, vjerovatno bili razlozi da odluče reagirati na takav način?
2. Šta mislite o različitim koracima njihove reakcije?
3. Da ste vi bili treneri koji su razgovarali sa trojicom učesnika koji su se međusobno posvađali: kako biste vodili diskusiju? Koji bi bio cilj koji biste željeli postići ovom diskusijom?
4. Da ste vi trenerski tim ovog projekta, šta biste uradili?

Modul 4: Mobiliziranje mladih za izgradnju mira

Uvod

Mladim ljudima su potrebne prilike i poticaj da osmisle sopstvene akcije za mobilizaciju vršnjaka kao podršku izgradnji mira i pomirenju. Stavljanje mladih na vozačko sjedište moćna je strategija za angažiranje mladih kao pozitivnih aktera društvenih promjena i graditelja mira.⁹⁴ Međutim, obim u kojem društvo dozvoljava mladim ljudima da se uključe u procjenu potreba, utvrđivanje prioriteta i donošenje odluka o njihovom društvu i njihovoj budućnosti, u velikoj mjeri ovisi o stavovima odraslih prema mladima i kvalitetu međugeneracijskih partnerstava uspostavljenih tokom zajedničkog rada odraslih i mladih.⁹⁵

Ovaj modul nadograđuje kompetencije analize sukoba i transformacije sukoba predstavljene u prethodnim modulima, angažujući učesnike u identifikaciji, zalaganju i provođenju akcija mladih specifičnih za dati kontekst, u poticanju izgradnje mira i pomirenja u njihovim zajednicama.

Aktivnosti u ovom modulu pomoći će vama i vašim učesnicima u organizaciji inicijativa zajednice, uključujući razvoj kampanja zagovaranja mladih za transformaciju sukoba i izgradnju mira.

Ciljevi učenja

Ovaj modul ima za cilj da pomogne mladim trenerima da:

- Predstave Rezoluciju 2250 Vijeća sigurnosti UN-a „Mladi, mir i sigurnost“;
- Identificiraju postojeće i potencijalne **aktere** i aktivnosti mladih na izgradnji mira u zajednici;
- Identificiraju **strukture** i **institucije** koje podržavaju izgradnju mira mladih;
- Artikuliraju lične snage i mogućnosti za izgradnju mira na lokalnom i nacionalnom nivou;
- Dizajniraju **inovativne** inicijative za izgradnju mira mladih;
- Izgrade strategiju **aktivizma** mladih, uključujući kampanju **zagovaranja**, koja će angažirati druge mlade ljude u izgradnju mira;
- Utvrde različite vrste **medija** koje mladi mogu koristiti za promociju poruka i ciljeva izgradnje mira;
- Stvore mehanizme koji potiču **djelovanje** na lokalnom nivou, koje će biti osjetljivo na različitost.

Ishodi učenja

Na kraju ovog modula, učesnici će moći:

- Artikulirati kako je RVSUN 2250 relevantna u kontekstu zapadnog Balkana;
- Razbiti stereotipe i predrasude u vezi sa učešćem mladih u izgradnji mira;
- Artikulirati viziju uloge mladih u izgradnji mira i načine za promociju učešća mladih;
- Identificirati i regrutirati potencijalne vršnjačke edukatore za mir;
- Sarađivati na dizajniranju inovativnih inicijativa za izgradnju mira, strategija angažmana zajednice, kao i na zagovaranju mirovnih kampanja;
- Podijeliti sa drugima svoje priče o uspjehu u doprinosu izgradnji mira.

//////////

94. UNICEF Albanija i RYCO (2019). Edukacija za interkulturni dijalog, izgradnju mira, konstruktivno sjećanje i pomirenje: Priručnik za trenere na zapadnom Balkanu. Pripremila Sara Clarke-Habibi

95. Ibid.

Sažetak ključnih naučenih stvari

- **Mladi** imaju važnu ulogu u utvrđivanju kreativnih i efikasnih rješenja za društvene izazove.
- **Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija (UNSCR) 2250 o mladima, miru i sigurnosti** zagovara i podržava učešće mladih kao ključnih partnera i aktera u izgradnji mira.
- O **preprekama za učešće mladih u izgradnji mira**, bilo na osnovu pola, roda, religije, nacionalnosti, jezika, sposobnosti ili seksualnosti, trebalo bi otvoreno razgovarati i ukloniti ih inkluzivnim planiranjem i olakšavanjem.
- **Umjetnost, novinarstvo i zagovaranje** su nekoliko načina koje vršnjački edukatori i aktivisti mogu koristiti za unaprijeđivanje kritičnih i konstruktivnih procesa društvenih promjena.

RVSUN 2250: Mladi, mir i sigurnost⁹⁶

Odrasli tradicionalno pokazuju tendenciju da mlade uglavnom smatraju žrtvama ili počiniteljima nasilja, ali ne i ključnim akterima za prevenciju nasilja i izgradnju mira. Usvajanjem Rezolucije Vijeća Sigurnosti Ujedinjenih nacija 2250 o mladima, miru i sigurnosti u decembru 2015. godine, ove percepcije počele su se mijenjati i počela se prepoznavati uloga mladih u stvaranju značajnijih prostora, relevantnijih alata i djelotvornijih strategija za učešće i uticaj mladih na procese donošenja odluka širom svijeta.

Stubovi RVSUN 2250

RVSUN 2250 prepoznaje pozitivnu ulogu mladih u sprječavanju nasilja i kao i njihovu funkciju aktivnih agenata u izgradnji mira. Njome se promoviraju 5 područja djelovanja mladih:



Učešće: Poziva na značajno učešće mladih u mirovnom i bezbjednosnom programu, ne samo iz perspektive korisnika, već i najvažnije, kao ravnopravni partneri.



Prevenција: Prepoznaje ulogu mladih u prevenciji nasilja. Također naglašava potrebu za olakšanim pružanjem omogućavajućeg okruženja i poboljšanjem ulaganja u društveno-ekonomski razvoj i kvalitetno obrazovanje mladih, kao i za stvaranjem mehanizama za promociju kulture mira, tolerancije, interkulturnog i međureligijskog dijaloga koji uključuje mlade



Zaštita: Podsjeća na obaveze za zaštitu civila, uključujući i mlade ljude, a posebno od svih oblika seksualnog i rodno zasnovanog nasilja



Partnerstvo: Aktivno povećanje političke, finansijske, tehničke i logističke podrške UN subjekata, međunarodnih organizacija i civilnog društva u odnosu na učešće mladih ljudi u izgradnji mira. Također se naglašava važnost partnerstva s mladima, lokalnim zajednicama i nevladinim organizacijama kao akterima u suzbijanju nasilnog ekstremizma.



Prekid nasilja i reintegracija: Podrška smisljenoj reintegraciji mladih žena i muškaraca koji su direktno uključeni u oružane sukobe ili u druge nasilne inicijative (bande, itd.).

//////////

96. Izvor: UNOY Priručnik Mladi za mir, s. 46-47.

AKTIVNOST 4.1 Lokalizacija Agende RVSUN 2250 za Mlade, Mir i Sigurnost⁹⁷

Pregled:	○ Ova aktivnost potiče mlade na razmišljanje o načinima na koje mogu koristiti Rezoluciju Vijeća Sigurnosti UN-a 2250 kao podšku njihovom učešću u inicijativama za izgradnju mira i društvene promjene u njihovoj zajednici i društvu.
Složenost:	○ Nivo 3
Veličina grupe:	○ 5 - 100
Vrijeme:	○ 90 min
Ciljevi:	○ Upoznati 5 stubova Rezolucije 2250 ○ Povezati Agendu 2250 sa njihovim sadašnjim i budućim radom kao mladi graditelji mira
Metodi:	○ Kreativne prezentacije u malim grupama
Materijali:	○ Kopija UNSCR 2250, slika 5 stubova, uređaji povezani na internet radi istraživanja
Priprema:	○ Kopije 5 stubova za svaku od 3 grupe
Postavke u prostoriji:	○ Radna ostrva

Instrukcije:

Uvod:

1. Ispričajte vašoj grupi o Rezoluciji 2250 Vijeća Sigurnosti Ujedinjenih naroda o mladima, miru i sigurnosti donesenoj 2015. godine, koja igra glavnu ulogu u promjeni percepcije lidera i zajednica širom svijeta kako bi prepoznali važnu ulogu mladih u donošenju odluka i njihovo djelovanje u vezi pitanja mira i sigurnosti. Implementacijom Agende 2250, mladi se uključuju u stvaranje značajnijih prostora, relevantnijih alata i djelotvornijih strategija za učešće u uticaj na procese odlučivanja širom svijeta.

Stubovi UNSCR 2250:

2. Objesite poster / projektirajte / podijelite odštampanu sliku 5 stubova Rezolucije 2250 ispod.
3. Objasnite da RVSUN 2250 promovira 5 područja djelovanja mladih (vidi prethodnu stranicu)
4. Ovisno o vašoj grupi, mogli biste olakšati jednu od sljedećih aktivnosti:

Ako vaša grupa prvi put čuje o rezoluciji RVSUN 2250:

Možete ih organizirati u tri podgrupe i dati im malo vremena da istraže i nauče o rezoluciji, a zatim

97. Izvor: UNOY Priručnik Mladi za mir, s. 46-47.

ostatku grupe prikazati kreativnu prezentaciju (pomoću pozorišne predstave, likovnih umjetnosti ili neke druge kreativne metode).

- a) Grupa 1 može istražiti 5 stubova rezolucije;
- b) Grupa 2 može razgledati pozadinu i potrebe za takvom rezolucijom (kako su se mladi za nju zalagali);
- c) Grupa 3 može istražiti trenutni kontekst RVSUN 2250 (planovi za provođenje, studija napretka itd.).

Alternativno, ako se želite usredsrediti samo na principe Rezolucije 2250:

Jednostavno možete organizirati svoju grupu da razmišlja o tri teme:

- 1) izazovi učešća mladih u izgradnji mira;
- 2) mogućnosti za angažiranje mladih u izgradnji mira;
- 3) kako im RVSUN 2250 može pomoći u poslu koji obavljaju.

Prikažite prezentaciju i obavite informativnu sesiju: Nakon 30-45 minuta grupnog rada, okupite sve i neka se grupe izmjenjuju u izlaganju i diskusijama.

Ako želite saznati više, pogledajte:

- *Sama rezolucija: RVSUN 2250* <http://unoy.org/wp-content/uploads/SCR-2250.pdf>
- *Vodič za započinjanje RVSUN 2250:* <http://unoy.org/wp-content/uploads/Guide-to-SCR-2250.pdf> [Sve što trebate znati o RVSUN 2250 na jednom mjestu: šta kaže rezolucija? Zašto je to važno? Šta možete učiniti s tim?]

Primjer dobre prakse: Mladi ljudi kao aktivni učesnici u izgradnji mira

Y-PEER Sjeverna Makedonija i ARNO- Udruženje za socijalne inovacije, organizirali su konferenciju „Mladi, mir i sigurnost“, 5-6. Oktobra 2017. godine u Skoplju. Cilj konferencije bio je upoznati mlade sa Agendom Ujedinjenih Nacija 2250; njegovati vještine za provođenje inicijativa za izgradnju mira; prepoznati i potaknuti ulogu i status adolescenata i mladih kao ključnih aktera u izgradnji mira i pomirenju koji pomažu u poboljšanju sigurnosti i stabilnosti u procesu socijalne integracije; mapirati 4 glavna područja za izgradnju mira u Makedoniji i generirati 4 ideje / inicijative u svakom od tih područja, na kojima će se raditi u bliskoj budućnosti. Učesnici su bili 18 mladih aktivista iz urbanih i ruralnih sredina, iz različitih socijalnih, vjerskih i etničkih grupa, iz više gradova Sjeverne Makedonije, uključujući Skoplje, Bitolj, Tetovo, Delčevo, Prilep, Veles i Kumanovo.

Na panelima učesnika razgovaralo se o tome koje su najveće potrebe Sjeverne Makedonije za uključivanjem mladih ljudi u odnosu na ciljeve održivog razvoja i izgradnje mira. Metodom glasanja odlučili su se za 4 glavna područja: obrazovanje, rodnu ravnopravnost, medije i zdrave stilove života. Zatim su generirali projektne ideje za svako područje, od kojih pominjemo samo nekoliko: snažnije uključivanje mladih u školske procese donošenja odluka koje se tiču njih (obrazovanje); izrada kampanje zagovaranja oko koncepta „Moj posao, a ne moj rod“ (rodna ravnopravnost); promocija pozitivnih društvenih vrijednosti putem društvenih medija (mediji); organiziranje radionica u školama o praktičnim životnim vještinama (zdravi stilovi života).

Izvor: Y-PEER Macedonia, 2020. <https://youthpeer.org.mk/mladi-mir-i-bezbednost/>

Ljestvica učešća mladih⁹⁸

Moć mladih da kreiraju pozitivne promjene dolazi kako iz nas tako i iz sistema u društvu koji oblikuju da li se i kako možemo izraziti i učestvovati u donošenju odluka.

Kako vi i vaši vršnjaci stičete kompetentnosti u ovom Priručniku, take ćete imati veću moć da vodite procese međukulturnog dijaloga, izgradnje mira i transformacije sukoba u regiji. Imat ćete više samopouzdanja kako biste uvjerali odrasle da mladi ljudi ne bi trebali biti samo „primaoci“ projekata koje su osmislili odrasli, već bi im se trebale pružiti mogućnosti da osmisle sopstvene projekte putem kojih mogu osmisliti sopstvena rješenja kako bi uticali na društvo.

Stavljanje mladih na vozačko mjesto moćna je strategija za angažiranje mladih kao pozitivnih aktera društvenih promjena i graditelja mira. Međutim, stepen do kog se mladim ljudima omogućava da se uključe u procjenu potreba, utvrđivanje prioriteta i donošenje odluka o svom društvu i budućnosti, u velikoj mjeri ovisi o stavovima odraslih prema mladima i kvalitetu uspostavljenih međugeneracijskih partnerstava uspostavljenih tokom zajedničkog rada odraslih i mladih.

Ovo se podjednako odnosi i na mlade iz ranjivih, marginaliziranih i teško dosegljivih sredina koji se suočavaju sa dodatnim preprekama za učešće, uključujući nažalost i, nadamo se retko, predrasude i diskriminaciju prisutne kod trenera mladih. Mladi vršnjački edukatori i treneri moraju biti oprezni oko sopstvenih stavova i ponašanja koja mogu ometati puno i ravnopravno učešće svih mladih.

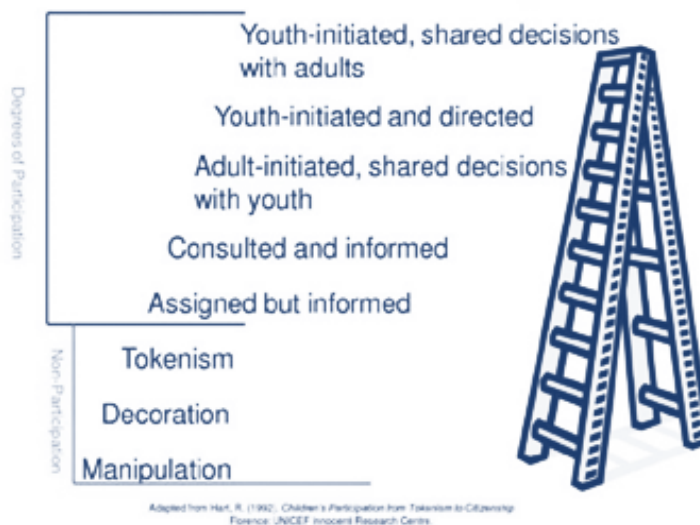
„Ljestvica učešća mladih“, prikazana dolje na slici, koristan je model za vizualizaciju stepena učešća mladih u projektima i inicijativama. Pomoću ovog modela možete razmišljati o projektima u kojima učestvujete i koje organizujete.

Tri donje prečke (manipulacija, ukrašavanje i tokenizam) predstavljaju neuključenost ili slabu uključenost. Gornje prečke predstavljaju sve veći stepen učešća mladih sve do situacije kada mladi sami pokreću i djeluju na idejama u punom partnerstvu sa odraslima. Prilikom osmišljavanja obuke i aktivnosti za vršnjačku edukaciju, treneri bi trebali razmisliti o nivou učešća mladih koji im pružaju i stvoriti prostor, posebno za mlade iz ranjivih, marginaliziranih i teško dosegljivih sredina. Tokenizam, ukrašavanje i manipulacija nikada nisu zadovoljavajući. Trebali biste težiti stvaranju što je moguće boljih prilika za vaše učesnike da se aktivno savjetuju, pokreću i vode aktivnosti u procesu učenja i angažmana u zajednici.

//////////

98. Preuzeto iz „Hartove ljestvice“ iz „Učestvovanja mladih u planiranju zajednice“, izvještaja Američkog udruženja za planiranje, Inovacioni centar za razvoj zajednice i mladih (www.theinnovationcenter.org)

Ladder of Youth Participation



U nastavku su ukratko opisani svaki od ovih nivoa učešća, počevši od maksimalnog učešća mladih i spuštajući se na minimalni. Dok ih pregledavate, zapitajte se na kojem su nivou učešća mladi koje poznajete i / ili sa kojima radite:

8. **Pokreću mladi, odluke su zajedničke sa odraslima:** Dizajniraju i vode mladi, a odluke su zajedničke sa odraslima
7. **Pokreću i usmjeravaju mladi i odrasli:** Dizajniraju i vode mladi i odrasli u punom partnerstvu
6. **Pokreću odrasli, odluke su zajedničke sa mladima:** Dizajniraju i vode odrasli, a odluke su zajedničke s mladima
5. **Konsultacije i informiranje:** Dizajniraju i vode odrasli koji se savjetuju s mladima. Mladi daju preporuke koje odrasli uzimaju u obzir
4. **Raspoređivanje i informiranje:** Mladi ne pokreću, ali razumiju i imaju određeni osjećaj vlasništva.
3. **Tokenizam:** Simbolička zastupljenost nekolicine. Zapravo nemaju istinski glas. Moguće da će se tražiti da govore u ime grupe koju predstavljaju
2. **Dekoracija:** Odrasli koriste mlade da promoviraju ili podrže cilj bez obavješćavanja mladih.
1. **Manipulacija:** Mladi nisu uključeni u dizajn ili odluke; Uključenost mladih odrasli koriste za prenošenje poruka odraslih.

Stavljanjem mladih na vozačko mjesto njihov potencijal i vrijednost prepoznaju se kao pozitivni resursi, a oni sami kao doprinositelji i lideri inicijativa za promjene.

AKTIVNOST 4.2 Penjanje uz ljestvicu⁹⁹

Pregled:	○ Aktivnost se sastoji od igranja uloga i diskusije. Učesnici razmišljaju o značenju učešća mladih i razgovaraju o načinima povećanja sopstvenog učešća u lokalnoj zajednici.
Složenost:	○ Nivo 2
Veličina grupe:	○ 16 – 40
Vrijeme:	○ 120 min
Ciljevi:	○ Razmisliti o načinima na koje mladi mogu učestvovati i faktorima koji ometaju ili olakšavaju njihovo učešće ○ Razviti vještine za saradnju, organiziranje i djelovanje zajedno s drugima ○ Gajiti osjećaj odgovornosti za sopstvene postupke
Metodi:	○ Mozgalica, igra uloga
Materijali:	○ Štampani obrazac „Ljestvica učešća mladih“ (jedna kopija po maloj grupi), papir A4, flomasteri, makaze, traka; zid i post-it ceduljice
Priprema:	○ Unaprijed pripremite šest znakova sa oznakom: Prepreke, Kontrola, Bez kontrole, Omogućavajući faktori, Kontrola, Bez kontrole.
Postavke u prostoriji:	○ Radna ostrva i dostupan prostor na zidovima

Instrukcije:

Dio 1: Šta je ljestvica učešća [45 minuta]

- 1. Aktivirajte postojeće znanje [5 min]:** Pitajte učesnike šta za njih znači pojam „učešće mladih“. Pitajte ih za kratke primjere iz njihovog iskustva kao mladih u učestvovanju u njihovoj zajednici i društvu.
- 2. Predstavite [10 minuta]:** Podijelite dijalog sa „ljestvice učešća mladih“ i objasnite da je ovo model za razmišljanje o različitim načinima učešća. Ukratko razgovarajte o različitim nivoima. Pojasnite da model nije namjenjen da sugerira da je biti na najvišem nivou uvijek nužna ili najbolja stvar. Npr., nema ničeg suštinski lošeg ako vas u određenim situacijama konsultiraju (ili čak samo informiraju). Međutim, tri donje prečke manipulacije, dekoracije i tokenizma nisu prihvatljive i ne mogu se smatrati „učešćem“ u pravom smislu, jer su na tim nivoima uključenost i doprinos mladih minimalni ili nikakvi.
- 3. Priprema za igranje uloga [10 min]:** Organizujte učesnike u 8 malih grupa (po jedna za svaki nivo na ljestvici). Dodijelite po jedan nivo učestvovanja svakoj grupi i zamolite ih da pripreme kratku igru uloga u trajanju od 2-3 minute kako bi ilustrirali nivo koji im je dodijeljen.
- 4. Prezentacije [20 min]:** Kada grupe budu spremne, pozovite ih da redom prikažu svoje igre uloga. Dopustite pitanja i komentare između igara uloga ako učesnici to žele.

99. Izvor: Compass priručnik za edukaciju mladih o ljudskim pravima, Vijeće Evrope (2015, p. 236-239)

Dio 2: Kako učestvujemo [75 minut]

5. **Mozgalica [5 min]:** Zamolite učesnike da rade u parovima 5 minuta, i da pokušaju pronaći primjere u sopstvenom životu za što više nivoa od 8 navedenih. Recite im da razmisle o onome što rade u svim aspektima svog života: kod kuće, u školi, u klubovima, na poslu i kad su s porodicom i prijateljima.
6. **Dijeljenje [5 min]:** Pozovite učesnike da podijele svoje primjere u malim grupama od 4-6 ljudi.
7. **Analiza faktora [10 min]:** U ovim malim grupama zatražite od učesnika da iznesu ideje o preprekama (stvari koje ih spriječavaju da se penju uz ljestvicu) i omogućavajućim faktorima (stvari koje im pomažu da se penju uz ljestvicu). Trebali bi svaku ideju napisati na zasebnoj „post-it“ ceduljici.
8. Dok male grupe razgovaraju, zalijepite naslove „prepreke“ i „omogućavajući faktori“ na zid, na udaljenosti od nekoliko metara.
9. Dovedite grupe na plenarni skup i zamolite ih da zalijepi svoje ceduljice na zid ispod odgovarajućih naslova. [5 min]
10. **Pojasnite i procijenite [15 min]:** Pregledajte dva spiska s učesnicima. Zatražite pojašnjenje u vezi sa bilo kojom dvosmislenom izjavom i pokušajte riješiti sve nesuglasice između učesnika oko toga gdje treba postaviti izjave. Možda ćete htjeti iznijeti nekoliko primjera ili ih podsjetiti da „prepreke“ mogu biti psihološke, fizičke ili strukturne.
11. **Kontrola / bez kontrole [20 minuta]:** Sada stavite naslove „Kontrola“ i „Bez kontrole“ na zid ispod originalnih naslova i zamolite učesnike da svaki spisak sortiraju u dva pod-spiska, prema tome da li se izjave odnose na pitanja nad kojima imaju (ili bi mogli imati) kontrolu ili se odnose na faktore koji su izvan njihove kontrole.
12. **Savjet:** Pokušajte im pomoći da premjestite što više izjava pod kategoriju „kontrola“. Također ohrabrite učesnike da pronađu načine kako da zaobiđu stvari koje se čine preprekama. Na primjer, ako sugeriraju da nam „trener / autoritet neće dopustiti“, saznajte jesu li pokušali pitati! Ako kažu: „Mislimo da to ne možemo učiniti“, pitajte kako bi se mogli potruditi da to ipak učine! Ako kažu: „To bi samo naljutilo moje roditelje / trenere / lokalne vlasti“, provjerite mogu li pronaći druge načine postavljanja pitanja kako bi navedena osoba ili ljudi reagirali drugačije.
13. **Na kraju,** pregledajte gdje se nalaze ceduljice na četiri pod-spiska. Pređite na evaluaciju i informativnu sesiju o ovoj aktivnosti.

Informativna sesija [25 min]: Provedite procjenu i informativnu sesiju s grupom postavljanjem pitanja poput sljedećih:

- *Da li vam je aktivnost pomogla razmisliti jasnije o načinima na koje učestvujete u različitim oblastima svog života? Šta vas je najviše iznenadilo?*
- *Mislite li da je učešće mladih generalno na visokom ili niskom nivou? (u vašoj školi, klubu, zajednici, društvu itd.) Koji su razlozi za to?*
- *Da li je važno da mladi učestvuju aktivno ili ne? Zašto?*
- *Da li je učešće mladih rezultat uglavnom unutrašnjih (psiholoških) faktora ili eksternih (socijalnih, fizičkih ili strukturnih faktora)?*
- *Kako se mladi osjećaju kad su u mogućnosti učestvovati u većoj mjeri od „tokenizma“?*
- *U kojim aspektima života i društva bi učesnici iz grupe htjeli učestvovati na višoj „prečki“? Koji su razlozi za i protiv toga?*
- *U kojim aspektima života i društva bi učesnici iz grupe htjeli učestvovati na nižoj „prečki“? Koji su razlozi za i protiv toga?*
- *Koliko članova u grupi osjeća da želi učestvovati više nego trenutno, a koliko vjeruje da će to učiniti? Kako i kada?*

Produžetak [30 min]: Neka grupa sastavi spisak stvari u svojoj lokalnoj zajednici koje bi htjela promijeniti. Zamolite ih da identificiraju jednu ili dvije stavke na spisku na koje smatraju da bi mogli uticati, istražite na koji način bi se njihov glas mogao čuti ili kako bi na neki drugi način mogli uticati na promjene. Potaknite ih da realizuju ove ideje pomoću drugih aktivnosti u ovom priručniku.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Stavljanjem mladih na vozačko sjedište njihov potencijal i vrijednost prepoznaju se kao pozitivni resursi, a oni sami kao doprinositelji i lideri inicijativa za promjene.
- Mladi vršnjački edukatori i treneri moraju biti oprezni oko svojih stavova i ponašanja koja mogu ometati puno i ravnopravno učešće svih mladih.

Primjer dobre prakse: Nacionalna omladinska vijeća

Evropski forum mladih (YFJ)100 je nezavisna, demokratska platforma koju vode mladi, a predstavlja oko 100 nacionalnih vijeća mladih i međunarodnih organizacija mladih. YFJ radi na osnaživanju mladih ljudi da aktivno učestvuju u društvu kako bi poboljšali sopstveni život, zastupajući i zagovarajući svoje potrebe i interese i interese njihovih organizacija prema evropskim institucijama, Vijeću Evrope i Ujedinjenim nacijama. YFJ vjeruje da je za kulturu rada osnova „kultura učestvovanja“ i zalaže se za razvijanje agende omladinske politike ruku pod ruku s povećanim učešćem mladih u procesima donošenja odluka o pitanjima koja se tiču i pogađaju njih.”¹⁰¹

100. Skraćenica YFJ je od francuskog: „Forum mladih Jeunesse“

101. Izvor: Kompas priručnik, s. 239.

AKTIVNOST 4.3 Regrutiranje mladih ljudi za izgradnju mira¹⁰²

Pregled:	○ Ova sesija usmjerava buduće trenere za izgradnju mira u odnosu na razgovore o načinu regrutiranja i angažiranja mladih za projekte i aktivnosti izgradnje mira.
Složenost:	○ Nivo 3
Veličina grupe:	○ Do 30
Vrijeme:	○ 60 min
Ciljevi:	○ Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Identificirati kako da regrutiraju potencijalne vršnjačke edukatore za mir • Diskutirati koji bi drugi mladi ljudi mogli biti uključeni u izgradnju mira i kako • Razvijati strategije za uključivanje mladih u izgradnju mira
Metodi:	○ World Café
Materijali:	○ Flip chart papir i markeri
Priprema:	○ Unaprijed pripremite sobu za World Café - 4 stola sa stolicama oko njih ili prostori u kojima se ljudi mogu okupljati i ugodno pisati na hartiji za table.
Postavke u prostoriji:	○ Četiri World Café „stanica” sa tablama i markerima

Instrukcije:

- Organizujte grupu u 4 male grupe ili koristite postojeću podjelu od prethodne sesije.
- Podijelite flipčart papir za svaku grupu, kao i markere. Kod svake World Café stanice treba biti flipčart papir s jednim od četiri donja pitanja o kojima će grupe raspravljati:
 - Koje mlade ljude možemo uključiti u aktivnosti izgradnje mira i kako?*
 - Koje su ključne osobine i vještine mirovnih edukatora?*
 - Koje su prepreke i izazovi za mlade graditelje mira u našoj regiji?*
 - Koje strategije možemo koristiti za regrutiranje i zadržavanje potencijalnih vršnjaka mirovnih edukatora?*
- Objasnite grupama njihov zadatak: svaka grupa će imati 10 min. za diskusiju o svom pitanju i zapisivanju ključnih tačaka na svom papiru. Svaka grupa treba odabrati 1 osobu koja će ostati za njihovim stolom tokom cijele vježbe, a ostalim će grupama izvijestiti o čemu se raspravljalo za stolom. Nakon 10 minuta, grupe će se okretati u smjeru kazaljke na satu i samo

102. Preuzeto iz Ozerdem, A., Uloga mladih u izgradnji mira: izazovi i mogućnosti; De Vos, M., 6 načina za uspješno uključivanje mladih u izgradnju mira; Međuagencijska mreža za razvoj mladih Radna grupa za mlade i izgradnju mira uz podršku Fondacije PeaceNexus, „Učešće mladih u izgradnji mira. Napomena o praksi”.

će izvjestitelji ostati na svojim mjestima, kako bi saželi raspravu i zabilježili doprinos sljedeće grupe na flipčart papir.

4. Merite vrijeme i najavite rotaciju grupa svakih 10 minuta. Ova rotacija dogodiće se 4 puta, jer imamo 4 grupe.
5. Nakon posljednjeg kruga, zamolite izvjestitelje sa svakog stola da predstave rezultate rada 4 grupe na svojoj temi (oko 5 minuta za svaku grupu). Pitajte da li postoje dodatni komentari, pitanja ili doprinos iz grupe i iznesite kratki pregled urađenog, čime ćete rezimirati ovaj dio i nastaviti sa sljedećim dijelom vježbe.
6. **Sljedeći koraci:** Zamolite 4 grupe da na flipčartu nacrtaju mapu koja predstavlja način na koji će regrutirati i zadržati mlade ljude koji će biti angažirani u edukaciju o miru, izgradnju mira i procese pomirenja u svojim zemljama. Dajte grupama šarene markere i 10 minuta da dovrše zadatak. Objasnite da bi trebali vizualizirati konkretne primjere akcija koje će poduzeti nakon obuke.
7. Nakon 10 minuta, zamolite grupe da ukratko predstave načine uključivanja mladih u mirovne aktivnosti u svojim zemljama i istaknu plakate na zidovima prostora za obuku, koj će poslužiti kao inspiracija i vizuelni izraz posvećenosti učesnika radu na terenu nakon povratka kući.

AKO ŽELITE SAZNATI VIŠE, vidite: Učešće mladih u izgradnji mira: bilješka iz prakse (2016) <https://www.youth4peace.info/system/files/2016-10/PRACTICE%20NOTE%20-%20Young%20People%27s%20Participation%20in%20Peacebuilding%20%282016%29.pdf>

Uloga mladih vršnjaka graditelja mira

Praksa vršnjačke izgradnje mira mladih započinje tako što od sebe stvaramo modele za mir i humanost i proširujemo ove vrijednosti, stavove i vještina na našu interakciju s vršnjacima, porodicama, naseljima, zajednicom i širim društvom. Mladi graditelji mira mogu poduzeti širok spektar manjih i većih inicijativa koje:

- Okupljaju ljude za rad na zajedničkim problemima;
- Potiču ljude da razgovaraju jedni s drugima kako bi razjasnili nesporazume, riješili sukobe i popravili odnose;
- Educiraju druge o osnovama analize sukoba i izgradnje mira;
- Osiguravaju nove načine za sagledavanje sukoba i upravljanje sukobima u zajednici;
- Promoviraju solidarnost, pravičnost i pravdu, posebno za ranjive i ugrožene;
- Bave se potrebama, strahovima i ciljevima ljudi

Projekti i aktivnosti za mlade koji promovišu interkulturalni dijalog i poštovanje kulturne raznolikosti pomažu u stvaranju atmosfere poštovanja u društvu. Susreti mladih ljudi preko percepiranih etničkih granice poboljšavaju razumijevanje kulturne raznolikosti. Rad mladih koji se bavi potrebama i brigama mladih, sam po sebi može biti dio dugoročne strategije prevencije sukoba, jer se njime priznaje i potvrđuje uloga koju nezadovoljstvo i frustracija mladih mogu igrati u eskalaciji sukoba.¹⁰³

Neki primjeri aktivnosti izgradnje mira u kojima mladi mogu učestvovati i voditi ih uključuju:

- **Izgradnja kapaciteta:** aktivnosti obuke kojima se grade znanja i vještine drugih (vršnjaci i članovi zajednice) u transformaciji sukoba, izgradnji mira i pomirenju;
- **Umrežavanje i izgradnja kohezije;** mogu se usredsrediti na pitanja koja nemaju nikakve veze sa sukobom sama po sebi, poput zajedničkog poslovnog interesa, sporta ili kulturnih aktivnosti, ali su ipak važna za izgradnju mostova između sukobljenih strana.¹⁰⁴
 - Na primjer: Organizovanje i učestvovanje u događajima i aktivnostima koji okupljaju ljude preko tradicionalnih podjela. Na primjer, sportska natjecanja, kulturna događanja, festivali / plesovi, praznici ili sajmovi udruženja.
- **Participativna analiza i transformacija sukoba:** događaji i procesi koji se sastoje od širokog spektra zainteresovanih strana u identificiranju različitih dimenzija sukoba i utvrđivanju putova do rješenja.
 - Na primjer: Organiziranje savjetovanja ili dijaloga radi baljenja specifičnim pritužbama sukobljenih grupa u cilju pronalaženja zajednički dogovorenih rješenja i / ili razvoj projekata za poboljšanje zajednice kroz inkluzivne i participativne procese savjetovanja i saradnje.
- **Zagovaranje:** akcije kojima je cilj promijeniti mišljenja i pristupe organa vlasti (koji imaju moć promijeniti politike prema određenom pitanju ili situaciji).¹⁰⁵
 - Na primjer: Interakcija sa lokalnim, nacionalnim ili regionalnim donosiocima odluka kako bi se u ime zajednice poslale važne poruke o prioritetima, izazovima i potrebama, i / ili promoviranje i zagovaranje mirnog suživota putem kampanja, medija ili različitih događaja;
- **Nenasilni aktivizam:** Nenasilni otpor ili nenasilna akcija praksa je postizanja društveno-političkih ciljeva kroz simboličke proteste, građansku neposlušnost, ekonomsku ili političku nesaradnju i druge metode, bez upotrebe nasilja.¹⁰⁶

Važno je da svaka mlada osoba prepozna da ima priliku inicirati i / ili doprinijeti pozitivnim društvenim promjenama. Kao treneri, i vi morate igrati važnu ulogu u pomaganju mladim ljudima da razviju vještine i samopouzdanje kako bi postali akteri pozitivne promjene.

//////

104. VE 2012, Priručnik, str. 122

105. VE 2012, Priručnik, str. 121

106. CoE 2012, T-Kit p. 126

AKTIVNOST 4.4 Naše snage i prilike za izgradnju mira

Pregled:	○ Ova aktivnost angažuje mlade u prepoznavanju njihovih snaga i mogućnosti za izgradnju mira u njihovom lokalnom i nacionalnom kontekstu. Učesnici dijele priče o sopstvenim iskustvima i uspjesima u promoviranju mira i sigurnosti u zajednici. Grupa uči iz priča, ističući individualne zasluge i kolektivne snage mladih u uključivanju zajednica, vlasti i razvojnih partnera u izgradnju mira.
Složenost:	○ Nivo 2
Veličina grupe:	○ Bilo koja
Vrijeme:	○ 45 min
Ciljevi:	○ Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none">• Ispričati svoje priče o uspjehu u doprinosu izgradnji mira• Identificirati svoje snage i prilike za izgradnju mira u njihovoj zajednici• Identificirati strukture i institucije koje podržavaju izgradnju mira kod mladih
Metodi:	○ Grupno pripovijedanje
Materijali:	○ n/a
Postavke u prostoriji:	○ Bilo kakva

Instrukcije:

1. Na plenarnoj sesiji, zamolite učesnike da razmisle o vremenu koje oni kao mladi graditelji mira izdvajaju kao „vrhunac“ - vrijeme kada su se osjećali najživlje, najangažiranije ili su zaista bili ponosni što su povezani sa svojim omladinskim radom na izgradnji mira ; vrijeme zbog kojeg su osjećali da doprinose višoj svrsi; vrijeme kojeg je kod njih ostavilo duboki osjećaj služenja dobrom cilju.
2. Podijelite učesnike u male grupe od po 3-4.
3. Uputite grupe da će svaka osoba imati 2-3 minuta da ispriča svoju priču.
4. Nakon svake priče, grupa (ili facilitator grupe) treba otvoriti dijalog s pripovjedačem da izvuče poente iz najvažnijih trenutaka njihove priče. Koristite sljedeća pitanja za vođenje rasprave:
 - a. *Zbog čega je ovo vrhunsko iskustvo za vas?*
 - b. *Kako ste vi - šta ste učinili ili kako ste doprinijeli - pomogli da ovo postane vrhunsko iskustvo?*
 - c. *Kako su drugih pomogli da ovo postane vrhunsko iskustvo?*
 - d. *Kako su ostali partneri i strukture, procesi ili lideri zajednice pomogli da ovo postane vrhunsko iskustvo?*
5. Na plenarnoj sesiji pozovite grupe da rezimiraju neke ključne tačke učenja iz njihove razmjene.
6. Omogućite diskusiju kako bi se učesnicima pomoglo da prepoznaju pojedinačne zasluge i kolektivne snage mladih u uključivanju zajednica, vlasti i razvojnih partnera u izgradnju mira, jer će to biti korisno na narednim sesijama o planiranju akcije i za njihov sopstveni rad u zajednici.

Spriječavanje diskriminacije u radu mladih¹⁰⁷

Diskriminacija se odnosi na nejednak tretman različitih kategorija ljudi, često na osnovu rase, starosti, spola, sposobnosti ili druge stvarne ili pretpostavljene lične karakteristike, koja služi za njihovo isključivanje ili udaljšavanje od drugih grupa ili za ograničavanje ili uskraćivanje pristupa potpunom ostvarivanju njihovih prava.

Spriječavanje diskriminacije u omladinskom radu znači biti pažljiv na svako ponašanje koje pravi nepravedne razlike između mladih učesnika. To znači podržavati jednakost i nediskriminaciju ljudskih prava, što podrazumijeva tretman svih osoba s jednakim poštovanjem i pažnjom. Ovo je posebno važno u radu mladih koji uključuje ranjive i ugrožene grupe mladih ljudi koje se suočavaju s dodatnim preprekama za učešće.



Jeste li svjesni mladih u svojoj zajednici koji dolaze iz ranjivih, marginaliziranih i teško dosegljivih sredina? Kako društvo stvara prepreke za njihovo puno i ravnopravno učešće? Šta možete učiniti kao mladi graditelj mira i kao trener da omogućite tim mladima da u potpunosti učestvuju u aktivnostima vršnjačke edukacije mladih?

Značajan aspekt izgradnje mira mladih vršnjaka povezan je s prevencijom diskriminacije. Ovo nužno započinje raspravom o tome šta je diskriminacija, kako je prepoznati, kako adekvatno reagirati kada je prepoznata i kako aktivno raditi na sprječavanju diskriminacije u različitim lokalnim zajednicama, posebno među mladima.

Oslanja se na promoviranje atmosfere tolerancije, solidarnosti i prava na jednake mogućnosti za sve mlade ljude u zajednici. Promociju ovih vrijednosti treba provoditi kroz sve aspekte rada: od načina na koji je prostor organiziran da bi bio dostupan svima, do načina na koji se tretiraju učesnici, kao i načina na koji se jezik koristi u komunikaciji i tema koji se promoviraju itd.

Posebno je važno da mladi vršnjački edukatori ne prezentiraju sadržaj ili stavove koji bi se mogli smatrati uvredljivim ili isključivim za bilo koju grupu u zajednici. Na primjer, vršnjački edukatori i treneri trebali bi u potpunosti izbjegavati govoriti u stereotipima.

Tipovi diskriminatornog govora¹⁰⁸

- **Uvredljiv govor:** Kada negativnim izrazima označavamo cijelu grupu ljudi.
- **Stereotipni govor:** Kada je generalizacija o određenoj grupi prihvaćena kao dobro poznata.
- **Humor:** Šale koje ismijavaju ili neadekvatno predstavljaju grupe ljudi.
- **Uvredljiva poređenja / objašnjenja:** Korištenje negativnih stereotipa za objašnjavanje ili upoređivanje s nečim drugim.
- **„Medicinski govor“ ili dijagnostički govor:** Identificiranje ljudi samo prema njihovim medicinskim dijagnozama, zanemarujući da iza dijagnoze stoji osoba, poput svih ostalih.

107. Prilagođeno iz: Vodič za rad sa osjetljivim grupama mladih (Vodič za rad sa osjetljivim grupama mladih), Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji, 2014, str. 20-21, 73-74.

108. Vodič za rad sa osjetljivim grupama mladih (Vodič za rad sa osjetljivim grupama mladih (Guide for working with sensitive groups of young people), Belgrade: OEBS Misija u Srbiji, 2014, s. 25

AKTIVNOST 4.5 Promijenite vaše naočare¹⁰⁹

Pregled:	Ovo je vježba na otvorenom u kojoj se od učesnika traži da zamisle da svijet vide očima nekoga ko je u društvu sistematski u nepovoljnom položaju ili marginaliziran.
Složenost:	Nivo 3
Veličina grupe:	8 – 20
Vrijeme:	90 min
Ciljevi:	<ul style="list-style-type: none">• Podizanje svijesti o nejednakostima u društvu• Razvijanje vještina posmatranja i empatije za ljude koji žive na marginama ili su u društvu u nepovoljnom položaju• Njegovanje solidarnosti i motivacije za rad na pravdi
Metodi:	Aktivnosti na otvorenom / susjedstvu, galerija fotografija, diskusija
Materijali:	Jedan par starih naočara ili naočara za sunce ili samo okviri (opciono); Uređaji za fotografisanje (kamera ili mobilni telefon) - idealno po osobi, ako je moguće; Računar, internet, štampač u boji, papir za štampač, traka; zid za galeriju fotografija
Postavke u prostoriji:	Bilo kakve

Instrukcije:

- Ko je na marginama? Šta je obespravljeno u društvu?** Sa grupom provedite mozgalicu o onima koji su obespravljeni ili žive na marginama društva, tj. ljudi koji nemaju iste mogućnosti koje su dostupne većini društva, a koji se često suočavaju s predrasudama, stereotipizacijom i nekim oblicima diskriminacije, kao što je uskraćivanje pristupa pristojnom stanovanju, zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju, informacijama ili zapošljavanju. **Primjeri** mogu uključivati samohranu majku sa malim djetetom, obojenu osobu, izbjeglicu ili imigranticu koja ne zna nacionalni jezik, osobu sa invaliditetom, osobu sa HIV / AIDS-om, beskućnika, nepismenu osobu, mentalno bolesnu osobu, rasnu ili etničku manjina, osobu koja je LGBTIQ+, itd. **Alternativno**, možete i unaprijed napisati profile prije sesije.
 - Zamolite svakog učesnika da odabere jedan takav profil i da „stavi perspektivu tog profila“ kao naočare. Objasnite da će izaći u susjedstvo i istražiti lokalitet očima te osobe. (Napomena:
 - Naglasite da poenta nije odglumiti ulogu, već zamisliti sa kojim pristupom i **preprekama bi se osoba s ovim profilom mogla suočiti u svijetu**.
- *Kako bi se osjećali u koži te osobe?*
 - *Da li bi mogli uživati u svim pogodnostima?*
 - *Gdje bi kupovali hranu (ako je mogu priuštiti)?*
 - *Gdje bi živjeli?*

109. Prilagođeno iz Compass priručnika za obrazovanje mladih o ljudskim pravima, Vijeće Evrope (2015, str. 126-128)

- *Sa kim bi izlazili / družili se?*
 - *Kako bi stizali s jednog mjesta na drugo?*
 - *Da li bi imali pristup svakom mjestu u gradu koje žele posjetiti?*
 - *Da li bi mogli bez straha hodati ulicama?*
 - *Koja bi za njih bila „sigurna mjesta“?*
 - *Da li bi se suočili sa bilo kojim ograničenjima u pogledu vrste posla kojem bi imali pristup?*
 - *Da li bi imali „vrijeme za odmor/praznike“?*
4. Recite učesnicima da, dok obilaze lokalitet i gledaju na svijet „očima ovog profila“, trebaju fotografirati to što će primjetiti, kako bi imali odgovarajuću dokumentaciju onoga što posmatraju. Dogovorite se oko vremena za povratak svih.
 5. Po povratku, zamolite svakog učesnika da odabere 2-4 slike koje će predati facilitatoru za štampanje i postavljanje na zid.
 6. Kada se postave sve slike, zamolite grupu da ih pogleda i pokuša pogoditi koje su grupe zastupljene. Zatim pozovite svakog učesnika da predstavi svoje slike i objasni zašto je odabrao određeni profil.

Evaluacija:

Započnite tako što ćete pitati učesnike o onome što su doživjeli i što su vidjeli:

- *Šta se dogodilo? Da li ste uživali u aktivnosti? Zašto ili zašto ne?*
- *Šta je je bilo najiznenađujuće od onoga šta ste otkrili?*
- *Zašto ste odabrali upravo te primjere?*
- *Koje ste unaprijed stvorene ideje ili stereotipe imali o osobi koju ste izabrali? Kako je to uticalo na vaše bavljenje bavili aktivnošću i na to što ste „izabrali vidjeti“?*
- *Da li vam je vježba omogućila da na bilo koji način suosjećate s osobom na margini? Zašto ili zašto ne? [Napomena: Neki učesnici možda neće „vidjeti“ ništa u susjedstvu što bi moglo predstavljati prepreku njihovom profilu. Pomozite im da postanu svjesni nekih „nevidljivih“ izazova koji mogu ipak postojati.]*
- *Šta bi vam pomoglo da bolje vidite tuđim očima?*
- *Šta ste naučili o sebi?*

Sada pređite na diskusiju o nekim širim pitanjima:

- *Kakav učinak imaju naši stereotipi i uvjerenja na način na koji vidimo svijet oko sebe?*
- *Koliko je rizično iznositi pretpostavke o nekome na osnovu generalizacije o njegovom/njenom socijalnom identitetu / grupi?*
- *Koliko je rizično generalizirati grupu ljudi na osnovu jednog ili dva primjera?*
- *Koja ljudska prava štite ugrožene grupe koje su učesnici identificirali?*
- *Koliko su trenutno osigurana prava ovih ljudi? Kako se krše?*
- *Šta se još može učiniti kako bi se osiguralo ostvarivanje njihovih prava? Ko bi trebao biti odgovoran za to?*

Informativna sesija:

1. Objasnite da je uobičajeno da se ljudi pri obavljanju ove aktivnosti oslanjaju na stereotipe o marginaliziranim grupama. Stereotipi su generalizacije o grupama ljudi koje mogu biti donekle tačne ili potpuno netačne. Čak iako su u određenoj meri tačne, unutar svake grupe neizbježno postoje razlike među pojedincima.
2. Objasnite da niko ne može pobjeći od toga da svijet promatra iz sopstvenog iskustva i primljenih ideja. Svako treba biti svjestan da primjenom sopstvenih stereotipa o „drugima“, kako bi vidjeli njihovim očima i suosjećali sa njihovim iskustvom, rizikuju da će ojačati uvjerenja koja mogu biti iskrivljena ili pogrešna.

Savjeti:

- Ova aktivnost se može obavljati kao glavna aktivnost ili kao nešto dodatno što ljudi mogu raditi tokom odmora.
- Aktivnost „viđenja“ najbolje je raditi pojedinačno, ali može se raditi i u paru.

Alternativa: Izgradnja tornja

Alternativna aktivnost sa sličnim ishodima je „Izgradnja tonja“.

1. Organizujte učesnike u grupe od po 3 osobe.
2. Dajte im zadatak da naprave najviši toranj koji mogu od materijala koji dobiju.
3. Materijali su: papirnati tanjiri, papirne čaše, uže, selotejp, papirne maramice, slamke.
4. Sve grupe su obavještene da su primile iste materijale. U stvari, međutim, jedna je grupa dobila oštećenu traku i znatno manje materijala ... ta bi grupa trebala biti udaljena od ostalih grupa.
5. Dajte grupama 10 minuta da naprave toranj.
6. Sa vremena na vrijeme, facilitator bi trebao obići i provjeriti grupe. Facilitator podržava svaku grupu, osim GRUPU (koja ima manje materijala i čiji je toranj vjerovatno manje visok). Umjesto toga, facilitator im može dati primjedbu da nisu dovoljno motivirani.
7. Kada vrijeme za vježbu završi, facilitator započinje raspravu na temu „Šta je bilo presudno da bi grupa pobijedila u ovom izazovu?“ Učesnici će reći stvari kao što su: timski rad, dobre ideje, podjela zadataka itd.
8. Facilitator svima pruža podršku, sve dok u jednom trenutku ne upita: „A šta je sa resursima? Početne pozicije?“ Nakon neke rasprave, može se otkriti da je jedna grupa imala manje / slomljene materijale, manje podrške i dobijala je aktivno obeshrabrenje.
9. Završavajući čitav proces, facilitator bi trebao pitati „Podsjeća li vas ova situacija na neke grupe u našim društvima?“ i dopustite grupi da zajedno razmišljaju. Svijest o položaju nejednakosti grupe može dovesti do osjetljivosti, pa facilitator mora objasniti grupi da je to bilo u edukativne svrhe.

Produžetak:

- U goste pozovite ljude koji su iskusili život na marginama društva (ili koji rade s takvim pojedincima i zajednicama) da dođu i razgovaraju sa grupom o svom iskustvu i, ako se slože, odgovore na pitanja iz grupe. Obavezno pripremite grupu unaprijed da sasluša gosta i da s njim razgovara uz dužno poštovanje.
- Da biste saznali više o životu ugroženih i marginaliziranih grupa, ohrabrite učesnike i / ili organizujte priliku za učesnike da volontiraju u skloništu ili centru za azil.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Ljudi na svijet gledaju i doživljavaju ga različito. Neki se suočavaju sa većom socijalnom marginalizacijom i nepovoljnim položajem od drugih.
- Možemo biti slijepi za ove stvarnosti oko sebe dok se ne potrudimo vidjeti svijet tuđim očima.
- Međutim, trebali bismo biti oprezni da ne pretpostavimo kakvo je iskustvo druge osobe. Pozvati drugu osobu da podijeli svoje iskustvo i slušati je aktivno i empatično najbolji je način da se bolje razumije.

Prevazilaženje barijera učešću

Važno je da se vi i vaši koordinatori posavjetujete i razmislite o tome kako ukloniti barijere i prilagoditi se potrebama određenih grupa mladih kako biste osigurali njihov pristup i učešće..

- **Fizička pristupačnost:** Sadržaj, programe i aktivnosti treba organizovati u prostorima koji su fizički dostupni svima, uključujući različite grupe mladih sa invaliditetom, na primjer korisnike invalidskih kolica (kojima će trebati rampe ili liftovi) i osobe s invaliditetom vida ili sluha (kome će trebati prilagođeni programi, materijali i aktivnosti). Ovo može zahtijevati angažiranje volontera za pomoć u fizičkom pristupu, štampanju materijala posebnim ili većim fontom, korišćenjem posebnog softvera ili organiziranjem „jezika znakova“.
- **Dostupnost jezika:** Na mjestima na kojima je nekoliko jezika u službenoj upotrebi ili ako je grupa višejezična, materijali bi trebali biti dostupni na više jezika ili na zajedničkom, po mogućnosti neutralnom jeziku (npr. Engleski).
- **Materijalna dostupnost:** Pružanje finansijske podrške učešću mladih u nepovoljnom položaju koji mogu imati dodatne troškove u vezi sa dužim putovanjima ili nedostatkom mobilne i internet veze potrebne za učešće u aktivnostima mladih.
- **Dostupno vrijeme:** za mlade koji su samohrani roditelji, zaposleni roditelji i / ili negovatelji možda će biti potrebno identificirati da li će ove grupe imati pristup obuci mladih i mogućnostima izgradnje mira. To može uključivati dopuštanje dužih pauza za obavljanje poslova čuvanja djece ili organiziranje obuke u naizmjenično doba dana ili večeri radi prilagođavanja porodičnim obavezama.
- **Lična sigurnost i integritet:** Kada radite s preživjelim žrtvama nasilja i zlostavljanja (faktor koji nije uvijek unaprijed poznat), neophodno je minimizirati aktivnosti koje uključuju fizički kontakt između učesnika. U svim slučajevima fizičkog kontakta, koliko god minimalan bio, treneri moraju objasniti unaprijed i dobiti pristanak učesnika prije uspostavljanja kontakta (npr. stavljanje ruke na rame) i prije nametanja bilo kakvog fizičkog ograničenja (npr. stavljanje poveza na oči). Učesnici moraju imati pravo da ne učestvuju u bilo kojoj aktivnosti ili radnji koja im stvara nelagodu.
- **Lični i kulturni zahtjevi:** Kada obuke uključuju polaznike različitih nacionalnosti i religija, ne bi trebalo biti simbola u prostorijama isključivo jedne nacionalne ili vjerske zajednice. Bolje bi bilo nemati nikakve simbole ili postaviti sve simbole. Učesnici mogu imati kulturne ili vjerske zahtjeve, uključujući ograničenja u hrani (npr. bez svinjskog, vegetarijansko, vegansko, itd.), vremena molitve itd., koje trebaju poštovati. Takve zahtjeve treba ispuniti što je moguće potpunije. U stvari, ako iz bilo kog zdravstvenog, kulturnog ili vjerskog razloga ne mogu ili ne žele učestvovati u nekoj aktivnosti koju su predložili treneri, te razloge treba poštovati i prilagoditi se bez negativnog osjećaja ili stigme.



Razmislite na trenutak kako bi učesnik koji dolazi iz ugrožene, ranjive ili marginalizirane grupe mogao shvatiti poziv za učešće na obuci za mlade o izgradnji mira u drugom gradu? Kakve strahove i brige može imati mlada osoba koja nikada prije nije napustila svoju ruralnu zajednicu? Šta je sa omladinom čiji roditelji nemaju prihoda? Mladi čovjek koji ima telesnu smetnju? Mladi čovjek koji nema pristup mobilnoj ili internet tehnologiji? Mladi čovjek koja pripada diskriminovanoj etničkoj manjini? Mlada samohrana majka? Mlada osoba koja je preživjela rodno zasnovano nasilje? Koja bi sagledanja bila potrebna da bi im se osigurao pristup obuci i da bi se osjećali ugodno u učešću?

AKTIVNOST 4.6 Forsiranje kruga¹¹⁰

Pregled:	○ Ovo je fizička aktivnost koja pomaže učesnicima da razumiju osjećaje uključenosti i isključenosti. Kroz diskusiju pokušava pokazati kako isključenost i uključenost mogu postati uzroci sukoba u savremenim društvima.
Složenost:	○ Nivo 2
Veličina grupe:	○ 8 – 10 po grupi
Vrijeme:	○ 20-30 min
Ciljevi:	○ <ul style="list-style-type: none">• Iskusiti pripadnost većinskoj grupi i biti manjina;• Kritički analizirati strategije koje ljudi koriste da bi bili prihvaćeni u društvu i strategije koje koriste da bi zadržali „druge“ vani;• Razmišljati o sopstvenim vrijednostima i ponašanju kao članovi društva.
Metodi:	○ Igra (*sa određenim fizičkim kontaktom)
Materijali:	○ Papir i olovke za posmatrače; sat ili tajmer; zvono ili muzika za označavanje vremena.
Priprema:	○ Dovoljno velik prazan prostor za broj učesnika u vašoj grupi, kako bi mogli formirati nekoliko krugova od osam do deset ljudi.
Postavke u prostoriji:	○ Otvoren prostor za kretanje uokolo

NAPOMENA ZA FACILITATORA:

Ova aktivnost je energična i često zahtijeva trčanje i dodirivanje. Uspostavljanje određenog osnovnog povjerenja prije ove vježbe je vrlo važno. Nije pogodna za grupe koje uključuju mlade ljude sa smanjenom mobilnošću. Ako imate mješovitu grupu, koja uključuje mlade ljude koji poštuju stroga vjerska načela ili učesnike koji dolaze iz različitih strana u sukobu, važno je provjeriti osjećaju li se svi ugodno u vezi sa učestvovanjem. Za sve učesnike igra može postati emotivna - smiješna ili uznemirujuća. Informativna sesija je vrlo važna.

Instrukcije:

1. Organizujte grupu u podgrupe od šest do osam ljudi.
2. Zamolite svaku grupu da odabere jednu osobu koja će biti „posmatrač“ i drugu koja će biti „outsajder“.
3. Privatno dajte konkretne instrukcije posmatraču, kao što je hvatanje bilješki o sljedećem:

110. Izvor: Vijeće Evrope (2004). Svi različiti - svi jednaki, obrazovni paket: ideje, resursi, metode i aktivnosti za neformalno interkulturalno obrazovanje sa mladima i odraslima, 2. izdanje (revidirano i ažurirano). Strasbourg: Izdavaštvo Vijeća Evrope. Dostupno na mreži na: www.coe.int/compass

- a. šta ljudi u krugu govore međusobno ili autsajderu;
 - b. šta rade članovi kruga kako ne bi pustili autsajdera unutra;
 - c. šta kaže autsajder;
 - d. šta radi autsajder.
4. Recite ostalim članovima grupe da stanu rame uz rame da bi krug bio toliko zbijen da između njih ne ostane prostora.
 5. Objasnite da „autsajder“ mora pokušati ući u krug, dok oni koji formiraju krug moraju pokušati da ga zadrže vani. **Napomena:** Autsajder može koristiti niz taktika kako bi dobio pristup krugu: ući na silu, provući se među nogama ljudi, „pokucati na vrata“ i tražiti pristup, glumiti da je povređen ili invalidiziran, pregovarati o uključivanju, podmitit, pozvati druge da napuste grupu i stvore novi krug sa njim, itd. Bez spominjanja bilo čega od gorenavedenog, trener bi trebao napomenuti „autsajderu“ da postoji mnogo različitih mogućnosti, da može „razmišljati izvan okvira“ i da slobodno može odabrati koji god pristup mu padne na pamet.
 6. Recite posmatraču da uhvati bilješke o strategijama koje koriste i „autsajder“ i oni u krugu, a također da djeluje kao mjerač vremena.
 7. Vodite računa o vremenu – označite da je isteklo vrijeme, ili prekidanjem muzike koja svira tokom igre, ili uz pomoć zvona.
 8. Nakon dvije ili tri minute, bez obzira na to je li uspio ući u krug ili ne, „autsajder“ se pridružuje krugu, a na red dolazi drugi član.
 9. Aktivnost će završiti tek kad svi članovi grupe koji žele „forsirati krug“ pokušaju to uraditi.

Informativna sesija: Okupite sve kako biste razgovarali o tome šta se dogodilo i kako su se osjećali. Dopustite grupi da neformalno komentira šta se dogodilo prije početka strukturirane evaluacije.

Zatim pitajte igrače:

- *Kako ste se osjećali kad ste bili „insajder“ / dio kruga?*
- *Kako ste se osjećali kad ste bili „autsajder“?*
- *Da li su se oni koji su uspjeli u „forsiranju kruga“ osjećali drugačije od onih koji nisu to uradili?*

Pitajte posmatrače:

- *Koje strategije je koristio „autsajder“?*
- *Koje su strategije „insajderi“ koristili da spriječe ulazak drugih?*
- *Da li je neko od vas imao osjećaj nadmetanja ili agresije tokom igre?*

Zatim pitajte sve:

- *U stvarnim životnim situacijama, kada biste više voljeli biti „autsajder“ ili manjina, a kada biste se više voljeli osjećati djelom grupe ili većine?*
- *U društvu krug može predstavljati privilegije, novac, moć, rad ili stanovanje. Koje strategije koriste autsajderi da bi dobili pristup tim resursima?*
- *Kako i zašto insajderi čuvaju svoj status? Čega se boje?*
- *Na koje bismo druge načine mogli gledati na integraciju drugih ili bismo mogli preusmjeriti svoje razumijevanje grupnosti?*

Daljnje aktivnosti/varijacije:

Ako ima dovoljno ljudi da se igraju nekoliko krugova, možete na samom početku zamoliti svaku grupu da sebi da ime. Ovo će ojačati osjećaj grupnog identiteta. Tada možete igrati tako da autsajder uvijek dolazi iz druge grupe. Na kraju svakog kruga, „autsajder“ bi se trebao vratiti u svoju prvobitnu grupu bez obzira na to da li su uspjeli „forsirati krug“ ili ne.

Zamolite učesnike da kažu šta im treba da bi bili svjesniji sopstvenog ponašanja kad, bez namjere, isključe druge iz „grupe“. Na primjer: *Postoje li predstavnici svih djelova lokalne zajednice koji su uključeni u svoje lokalne omladinske grupe, klubove, društva ili organizacije? Da li bi se drugi mogli pridružiti kad bi htjeli? Šta bi ih moglo zaustaviti? Šta bi ih ohrabrilo da se pridruže? Koju biste akciju mogli poduzeti da biste osigurali da prilika za učešće bude otvorena za sve?*

Nastavite sljedećom aktivnošću „Sve što dijelimo“ kako biste istražili kako je svako od nas mješavina svojstava i iskustava koja dijelimo s nekim ljudima, ali ne sa svima, i kako bismo proslavili te zajedničke osobine i razlike.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Ljudi svjesno i nesvjesno učestvuju u raznim oblicima isključenja.
- Isključene populacije često pokušavaju raznim strategijama da dobiju pristup, ali ih „insajderi“ često spriječavaju da ga ostvare.
- Svaka osoba treba razmisliti o svojoj ulozi „insajdera“ i o onome što može učiniti da „otvori krug“.

AKTIVNOST 4.7 Ukljanjanje barijera učešću

Pregled:	U ovoj aktivnosti, vršnjački edukatori mladih razmišljaju o načinima uklanjanja prepreka za učešće marginaliziranih, ranjivih i socijalno ugroženih populacija mladih.
Složenost:	Nivo 3
Veličina grupe:	4-6 po grupi
Vrijeme:	35 min
Ciljevi:	<ul style="list-style-type: none"> • Razmišljati o preprekama za učešće u aktivnostima vršnjačkog obrazovanja sa kojima se određene populacije mladih mogu suočiti; • Predvidjeti koje bi to prepreke mogle biti i Identificirati načine za njihovo smanjenje kako bi svi mogli učestvovati; • Razviti ličnu i organizacijsku naviku planiranja omladinskih aktivnosti s obzirom na potrebe marginalizirane, ranjive i socijalno ugrožene omladine.
Metode:	Rad u malim grupama
Materijali:	Podjela radnih listova
Postavke u prostoriji:	Radna ostrva

Instrukcije:

1. Podijelite učesnike u male grupe od 4 do 6 osoba. Dajte svakoj grupi jedan primjer socijalno ugrožene osobe koja se prijavila za učešće u njihovoj zamišljenoj dvodnevnoj obuci vršnjačke edukacije. Na primjer:

<i>Mlada slijepa osoba</i>	<i>Mlada osoba koja upražnjava vjersku molitvu i post i ne smije imati fizički kontakt sa suprotnim spolom</i>
<i>Mlada osoba u invalidskim kolicima</i>	<i>Mlada osoba koja nikada nije napustila svoju seosku zajednicu</i>
<i>Mlada osoba koja ima beb</i>	<i>Mlada osoba koja nema pristup mobilnoj ili internet tehnologiji</i>
<i>Nepismena mlada osoba</i>	<i>Mlada osoba koja pripada diskriminiranoj etničkoj manjini</i>
<i>Mlada osoba koja je transeksualna</i>	<i>Mlada osoba koja je doživjela rodno zasnovano nasilje</i>

2. Dajte im 15 minuta da pročitaju slučaj i razgovaraju o sljedećim pitanjima i zabilježe svoja razmišljanja u radni list.
 - *Na koje prepreke za učešće ova osoba može naići?*
 - *Šta će ovoj osobi trebati da bi se osjećala sposobno i ugodno da u potpunosti učestvuje u programu / događaju radionice?*
 - *Kako treba prilagoditi sadržaj programa radionice, aktivnosti, logistiku i eventualno budžet kako bi se uklonile barijere i omogućio angažman ovog učesnika?*
3. Ponov se okupite i naizmjenice slušajte sažetak svake grupe (15 minuta). Pružite drugima priliku da daju doprinos dopunskim idejama za mozgalicu svake grupe. Ova razmišljanja o uklanjanju barijera učešću mogu se kasnije prikupiti i podijeliti kao resursni dokument ili spisak za provjeru za vršnjačke edukatore mladih.
4. Zatvorite sesiju revizijom principa i prakse inkluzivnosti predstavljenih u ovom priručniku. (5min)

HANDOUT

Scenario: Mlada osoba koja _____ želi učestvovati na radionici vršnjačke edukacije koju ste vi organizirali.

1) *Na koje prepreke za učešće može ova osoba da naiđe?*

2) *Šta će mu/joj trebati da bi mogao(-la) u potpunosti i ugodno učestvovati u programu radionice?*

3) *Kako će sadržaj radionice, aktivnosti, logistika i / ili budžet trebati prilagoditi kako bi se omogućilo puno učešće ove osobe?*

Transformacija uloge ranjive i marginalizirane omladine u izgradnji mira ¹¹¹

Da bi se transformirala uloga ranjivih i marginaliziranih mladih u izgradnji mira - to jest, da bi se oni popeli uz „ljestvicu učestvovanja“ - postoje dva važna preduslova koja moraju biti ispunjena u edukativnim aktivnostima i projektima:

//////////

111. Izvor: Vodič za rad sa osjetljivim grupama mladih (Guide for working with sensitive groups of young people), Beograd: OEBS Misija u Srbiji, 2014, s. 66

- 1) **„Ništa o nama bez nas!”** Kod svih aktivnosti kojima je, direktno ili indirektno, cilj uključivanje mladih iz osjetljivih, marginaliziranih ili teško dosegljivih grupa trebalo bi direktno angažirati i konsultovati i relevantne organizacije civilnog društva koje sarađuju s njima i / ili ih zastupaju na lokalnom ili nacionalnom nivou, od samog početka. Ni o jednoj obuci, projektu, programu, politici ili strateškom dokumentu ne bi se trebalo odlučivati bez punog i direktnog učešća „onih na koje se najviše odnose”: to jest članova grupe (grupa) koje će biti najpogođenije. Ovo će također osigurati da procjene potreba i strategije pruže rješenja zasnovana na onome što je zaista relevantno, željeno, realno, funkcionalno i ostvarivo. Uključenost od početka procesa promovira razumijevanje i doprinosi razvoju empatije među mladima i drugima u zajednici, stvarajući tako ključne preduslove za njihovo uključivanje i učešće.
- 2) **Angažirati cijelu zajednicu:** Na putu ka postizanju socijalne inkluzije marginaliziranih grupa u izgradnji mira za mlade, neophodno je angažirati cijelu zajednicu. Pitanja roda, seksualnog identiteta, invaliditeta, diskriminiranih manjina itd. moraju se uvesti u glavni tok društva i visoko rangirati na listi lokalnih projektnih i političkih prioriteta. Da bi se privukla pažnja čitave zajednice, o problemima i izazovima sa kojima se suočavaju mladi iz ovih grupa treba razgovarati i njima se baviti na razne načine i u različitim okruženjima. Aktivnosti vršnjačke edukacije izvrsno su mjesto za početak i mogu prerasti u druge projekte, obuke za izgradnju kapaciteta i kampanje zagovaranja.

Dobra praksa: Graditi mir zajedno¹¹²

Mirovni letnji kamp pod nazivom „Gradimo budućnost zajedno!”, organiziran od 29. jula do 2. avgusta u Mostaru, u Bosni i Hercegovini, također je uključivao mlade ljude sa invaliditetom. Ovaj kamp je mladim ljudima pružio priliku da se izraze i ojačaju svoje zajednice svojim aktivizmom. Kamp je pokazao da svaka osoba može biti aktivna u mirovnim procesima i može doprinijeti da Bosna i Hercegovina bude sigurnija i zasnovana na poštovanju i podršci. Mustafa Mehić, jedan od učesnika kampa, istakao je da je prvi put učestvovao u kampu koji je okupio mlade sa i bez invaliditeta.

„Učešće u aktivnostima za mlade u našem društvu izazov je, posebno za osobe sa invaliditetom, poput mene, jer aktivnosti na takvim događajima uopće nisu prilagođene osobama sa invaliditetom. Učestvujući u ovom letnjem kampu, želim na sopstvenom primjeru pokazati mladim ljudima i vršnjacima šta znači biti osoba sa invaliditetom u našem društvu ili sa koliko prepreka se susrećemo u svakodnevnom životu, bez velike podrške i prilagođavanja našim potrebama. Vjerujem da je vrlo važno uključiti osobe s invaliditetom u takve događaje kako bi se pokazalo uključivanje u praksu i naglasiti da bi svaka osoba trebala biti aktivno uključena u mirovne procese.”

Pored edukativnog karaktera ovog kampa, organizatori su namjeravali koristiti sport kao sredstvo okupljanja učesnika. Azra Dedić, iz Bihaća, je 25-godišnjakinja s Downovim sindromom koja je postigla veliki uspjeh u džudu i 2019. osvojila zlatnu medalju na Evropskom prvenstvu u ID džudu u njemačkom gradu Kelnu u kategoriji do 70 kilograma. Azra Dedić je bila trener u ovom mirovnom kampu.¹¹³

//////////

112. Global Analitika. Izgradimo budućnost zajedno! Dostupno na: <https://globalanalitika.com/izgradimo-buducnost-zajedno/>

113. Ibid.

Kritičko građanstvo

Kako se izgradnja mira odnosi na dugoročne procese promjena, na kraju se sve svodi na našu ulogu građana i lidera promjena. Stoga se vršnjačka edukacija odnosi na učenje kako da postanemo aktivni građani.

Aktivno građanstvo kombinuje niz ključnih vještina i strategija, uključujući: 1) kritičko razmišljanje, 2) građanski angažman i 3) zagovaranje.

Kritičko razmišljanje oslanja se kako na vještine (poput ocjenjivanja dokaza, otkrivanja skrivenih pretpostavki i logične potkrepe sopstvenih argumenata), tako i na narav (poput radoznalosti i otvorenosti). Bez kritičkog razmišljanja, ljudi ne dovode u pitanje valjanost, korisnost ili pravednost politika, praksi, argumenata i tvrdnji. Kritičko razmišljanje potrebno je za suočavanje sa izazovima u društvu. U idealnom slučaju, kritičko razmišljanje pomaže pojedincima da postavljaju kritička i reflektivna pitanja kako bi analizirali problem, njegove učinke, moguće alternative i sopstvenu ulogu u ostvarivanju rješenja. Ponekad rastuća svijest mladih o društvenim izazovima i raskoraku između ideala i stvarnosti demokratskog društva ostavlja u njima osjećaj razočaranja i frustracije. Ključ za prevladavanje ovog osjećaja nemoći je postati civilno angažirani akter.

Građanski angažman odnosi se na „rad na stvaranju razlika u građanskom životu sopstvene zajednice i razvijanje kombinacije znanja, vještina, vrijednosti i motivacije da se to uradi. To znači promoviranje kvaliteta života u zajednici, kako kroz političke, tako i kroz nepolitičke procese.“ Građanski angažman temelj je za pretvaranje ideala izgradnje mira u stvarnost. Postoji mnogo načina da postanete aktivni i angažirani građani. Volontiranje, nacionalna služba, učešće u udruženjima i projektima civilnog društva svi su oblici građanskog angažmana.¹¹⁴ Učešće u donošenju odluka jedan je od načina na koji od pasivnih građana prelazimo u aktivne građane.. Zagovaranje se smatra jednim od najviših oblika aktivnog građanstva, jer je potrebno znanje, hrabrost, komunikacija i organizacijske vještine da bi se efikasno razgovaralo sa javnošću i nosiocima moći o društvenim problemima koji zahtijevaju pažnju i promjene. Često se, međutim, zagovaranje svodi jednostavno na protest. Nažalost, mnoge protestne kampanje nemaju opipljiv uticaj: zainteresovani građani neko vrijeme izlaze na ulicu, ali onda se ništa ne mijenja. U drugim slučajevima protesti rezultiraju političkim ostavkama ili drugim privremenim mjerama, ali značajna rješenja koja su dobro promišljena, inkluzivna, izvodljiva i održiva ostaju nedostižna jer strukture i procesi donošenja odluka nisu adekvatni ili nedostaje politička podrška željenoj akciji.

Da bi se ojačao angažman mladih u ličnoj i društvenoj transformaciji, potrebno je napraviti prelazak na kritičko građanstvo. **Kritičko građanstvo** crpi inspiraciju iz pokreta kritičke pedagogije koji je unaprijedio Paulo Freire. Usredotočen je na podizanje **svijesti** ljudi kako bi se mogli osloboditi odnosa moći u svom društvu koji ih drže potlačenima. Njime se znanje kanalizira u **praksu** - to jest, u svjesnu akciju koju preduzimaju obični građani radi promjene status quo-a i postizanja viših stepena socijalne pravde. **Za izgradnju mira, ovo predstavlja pomak u razmišljanju sa dijaloga na akciju.**

Nije dovoljno da se ljudi okupe u dijalogu kako bi stekli znanje o svojoj društvenoj stvarnosti. Moraju zajednički djelovati na svoju okolinu kako bi kritički promišljali o svojoj stvarnosti i tako je transformirali kroz daljnju akciju i kritičku refleksiju.”¹¹⁵

Kritičko građanstvo nije samo zauzimanje pesimističnog stava o nejednakostima u moći i nepravdi u društvu. Naprotiv, kod kritičkog građanstva radi se o pojedincima i zajednicama koji žele transformirati svoju stvarnost kroz akcije zasnovane na vrijednostima.

114. Izvor: <https://youth.gov/youth-topics/civic-engagement-and-volunteering>

115. Vidite Friere Institute, <https://www.freire.org/paulo-freire/concepts-used-by-paulo-freire>

AKTIVNOST 4.8 Vršnjačko obrazovanje za mir na zapadnom Balkanu

Pregled:	U ovoj sesiji učesnici sagledavaju potrebe i prioritete vršnjačke edukacije za mir u svojim lokalnim i nacionalnim zajednicama, dijeleći ideje o mogućnosti povezivanja inicijativa mladih u društvima WB6. Ova sesija se nadovezuje na kasnije sesije o praksi vršnjačke edukacije i planiranju akcija.
Složenost:	Nivo 3
Veličina grupe:	Do 30
Vrijeme:	90 + 45 min
Ciljevi:	Učenici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Prepoznati ulogu vršnjačke edukacije u aktivizmu izgradnje mira • Prepoznati izazove i prioritete u izgradnji mira među vršnjacima na zapadnom Balkanu • Identificirati ideje o lokalnim inicijativama za vršnjačko obrazovanje.
Metode:	Prezentacija, rad u malim grupama, forum teatar, planiranje akcije
Materijali:	Kopije obrasca za razmišljanje i planiranje za male grupe; flipčart papir; markeri; traka
Postavke u prostoriji:	Radna ostrva

Instrukcije:

1. Sesija započinje malim pregledom vršnjačke edukacije. Sesija bi se trebala fokusirati na područja vršnjačke edukacije i pokazati njenu ulogu kao dio neformalnog obrazovanja.
2. Organizujte učesnike u grupe prema mjestu porijekla. **Napomena za facilitatora:** Kasnije tokom aktivnosti, grupe će se pomiješati i podijeliti svoja otkrića i planove između društava.
3. U grupama, sesija nastavlja procesom identificiranja izazova i potreba mladih na zapadnom Balkanu povezanih s promocijom mira i sigurnosti u regiji, zajedno sa idejama za akciju.
4. **Napomena za facilitatora:** da bi vježba bila ciljanija i konkretnija, spomenite da se izazovi, potrebe i prioritete u području mira i sigurnosti mogu usmjeriti na manje entitete, poput sopstvenih zajednica učesnika. Vrijeme za grupni rad je 15 minuta. Tim facilitatora trebao bi biti oko grupa kako bi moderirao i podržavao grupne radove.
5. Nakon rada u grupama, od svake će se grupe tražiti da predstavi svoj rad. Imaće dodatnih 15 minuta za pripremu kratke, 3 minutne pozorišne predstave. Pozorišna predstava trebala bi prikazati izazove, potrebe i ideje za akciju koje imaju mladi ljudi, na interaktivan način koji može privući publiku i činioce. **Napomena za facilitatora:** važno je obavijestiti učesnike da u procesu nema formalnog pozorišnog elementa; potrebno je koristiti maštu i sve moguće vještine na licu mjesta kako bi se predstavili rezultati diskusije njihove grupe.
6. Kad se čitav tim bude osjećao potpuno spremnim za svoje nastupe, svaka će grupa biti zamoljena da izvede predstavu. Svaka grupa će imati 3-4 minuta.

7. **Obavite informativnu sesiju o prezentacijama na forumu teatru:** Nakon predstava svih grupa, trebala bi uslijediti mala diskusija kako bi se osiguralo da svi podijele svoja razmišljanja u vezi sa sesijom. Mogu se postavljati pitanja kako bi se svi uključili u diskusiju, kao na primjer: jeste li pronašli slične potrebe i izazove u radu drugih grupa? Da li vam se čini da je ovaj način predstavljanja vašeg rada interaktivan i koristan? Da li ćete primijeniti metodu u svojoj zajednici?
8. Nakon diskusije, svima se zahvalite na doprinosu i učešću na sesiji.

Produžetak: Ideje za akciju i saradnju

9. Prerasporedite učesnike u nove grupe, s po jednom osobom iz svakog od WB6 društava, tako da sve grupe budu pomiješane. Prvi korak je sažeti doprinos svake grupe na flipčart papiru koji je izrađen kao na slici dolje. Drugi korak je da članovi grupe pomoću mozgalice dođu do ideja o povezivanju njihovih napora na izgradnji mira. **Na primjer**, ako mladi u dva društva imaju ideju da pokrenu kampanju zagovaranja na Internetu protiv ksenofobije, mogu se povezati i podijeliti resurse i talente. U tom će se slučaju povući crta između dviju inicijativa koje ih povezuju. Dajte grupama 15 minuta da razgovaraju o idejama i vezama.
10. Postavite ove grafikone ideja na zid i pozovite svaku grupu da ukratko navede veze koje je uspješno prepoznati za potencijalnu saradnju. Ovo će pomoći tokom budućih sesija o planiranju akcije.

Mladi, mir i sigurnost na zapadnom Balkanu						
	Albanija	Bosna	Kosovo	Crna Gora	S. Makedonija	Srbija
Izazovi						
Potrebe						
Ideje za akciju						

Kritičko razmišljanje

Sposobnost kritičkog razmišljanja osnovna je vještina za analizu sukoba, transformaciju i izgradnju mira. Omogućava mladim ljudima da prepoznaju dezinformacije i pristrasnost, kao i strukturne i kulturne korijene nepravde. Kritičko razmišljanje je neophodno za pronalaženje istine, a istina je neophodan temelj za pravdu i dobrobit. Učiti postavljati pitanja, testirati informacije i vizualizirati kako različiti faktori i programi utiču jedni na druge, jača sposobnost mladih za kritičku analizu sukoba i slobodu mišljenja koja je potrebna za donošenje odluka koje doprinose miru.

Vrhunska pitanja kritičkog razmišljanja¹¹⁶

Da biste vježbali vještine kritičkog razmišljanja, pomozite učesnicima da postavite ova široka i svestrana pitanja kad god se susretnu s novim informacijama ili argumentima:

KO	... ima koristi od ovoga? ... je oštećen ovim? ... donosi odluke o ovome? ... je najneposrednije pogođen?	... razgovara o ovome a da ste ga i vi čuli? ... bi bio najbolja osoba za konsultacije? ... će biti ključni ljudi u ovome? ... zaslužuje priznanje za ovo?
ŠTA	... su snage / slabosti? ... drugo može biti perspektiva? ... je druga alternativa? ... bio bi kontraargument?	... je najbolji / najgori scenario? ... je najvažnije / najmanje važno? ... možemo učiniti za uvođenje pozitivnih promjena? ... sprječava našu akciju?
GDJE	... bismo ovo vidjeli u stvarnom svijetu? ... postoje slični koncepti / situacije? ... je najveća potreba za ovim? ... u svijetu bi ovo bio problem?	... možemo dobiti više informacija? ... trebamo otići za pomoć oko ovoga? ... će nas ova ideja odvesti? ... su područja za poboljšanje?
KADA	... je to prihvatljivo / neprihvatljivo? ... bi ovo koristilo našem društvu? ... bi ovo izazvalo problem? ... koje je najbolje vrijeme za akciju?	... ćemo znati da smo uspjeli? ... igra ulogu u našoj historiji? ... možemo očekivati da se ovo promijeni? ... trebamo tražiti pomoć oko ovoga?
ZAŠTO	... je ovo problem / izazov? ... je to relevantno za mene / druge? ... je ovo najbolji / najgori scenario? ... su ljudi pod uticajem ovoga?	... bi ljudi trebali znati za ovo? ... je već dugo takvo stanje stvari? ... smo dopustili da se ovo dogodi? ... ima potrebe za ovim danas?
KAKO	... je ovo slično s _____? ... ovo narušava stvari? ... znamo istinu o ovome? ... ćemo pristupiti ovome bezbjedno?	... ovo koristi nama / drugima? ... ovo šteti nama / drugima? ... vidimo ovo u budućnosti? ... možemo to promijeniti za naše dobro?

Mladi, mediji i izgradnja mira¹¹⁷

Internet je omogućio ljudima širom svijeta da u trenu dobiju pristup vjestima i informacijama. Informacijska revolucija radikalno je promijenila naš svijet, demokratizujući više nego ikad prije proizvodnju i potrošnju informacija. Time se moć za izazivanje veoma dobrih i veoma štetnih posljedica stavlja u ruke običnih ljudi. Mediji i Internet na moćan način povezuju i dijele ljude.

Mladi su neprestano preplavljeni informacijama kroz različite vrste medija. *Znači li to da smo svi bolje informirani ili možda i nije tako?* Kako se mediji sve više komercijalizuju, poruke postaju sve pojednostavnjenije, a stereotipizacija i senzacionalizam pojavljuju se kao alarmantni razvojni događaji. *Je li sve teže pronaći kvalitetne vijesti?*

Ironično, porast upotrebe Interneta doveo je do pada kvalitetnog novinarstva. Profesionalno novinarstvo koje se trudi pridržavati se određenih standarda kvaliteta i etičkih vrijednosti, ustupilo je mjesto sve većoj lavini neistraženih „nezadovoljnih dreka“ blogera, „lažnih vijesti“ i drugih „dezinformacija“ politički motiviranih aktera i izmanipuliranih „poluistina“ iz komercijalnih i političkih izvora koji žele da javnost kupuje to što oni prodaju.

//////////

116. Izvor: Global Digital Citizen Foundation, <https://www.svdpc-sacramento.org/Libraries/Docs/critical-thinking-cheatsheet-CLR-1.sflb.ashx>

117. Ovaj je dio preuzet iz Compass priručnika za obrazovanje o ljudskim pravima, s. 184-185.

Ovi pristrasni oblici medija mogu imati ogroman uticaj na stavove i razmišljanja mladih, hraneći predrasude i nerazumijevanje u regiji. Kao primjer, portal BiH www.analiziraj.ba ima dio o lažnim vijestima pod nazivom „(V)lažne vijesti“. Satirično je, ali urednik je rekao da, uprkos tome što su namerno klasificirane kao lažne vijesti, ljudi i dalje zovu i pitaju je li to istina.

Zato, s jedne strane, blogovi, lični komentari, fotografije i video objave na društvenoj mreži mogu nas u velikoj mjeri približiti onome što se događa u svijetu u stvarnom vremenu: neposrednost i neobrađenost materijala mogu biti zaista moćni. Ali tom materijalu može nedostajati i kontekst i analiza, ostavljajući previše neobjašnjenog ili pristrasnog, zbog čega se događa da se pogrešno razumije i/ili bude dezinformativan. Nadalje, jednostranost i negativnost prečesto predstavljaju normu.

Novinari i mediji igraju ključnu ulogu u kolektivnom pamćenju društva zbog načina na koji izvještavaju o različitim historijskim ličnostima i događajima. **Mirovno novinarstvo** odnosi se na izbore koje naprave urednici i izvještači - o tome šta izvještavati i kako izvještavati - kako bi stvorili mogućnosti za šire razmatranje društva i vrednovanje nenasilnih odgovora na sukobe. Većina medija pristrasna je u korist nasilja i nasilnih aktera. Ovo „ide na ruku“ interesima nasilnih aktera koji nastoje zastrašiti i poremetiti mirovni proces, stvarajući „negativnu povratnu spregu“. Također slabi nenasilne grupe koje su pogođene sukobom, utišavajući njihov glas i aktivnosti. Pogotovo pod diktaturama, ali i u „slobodnim“ društvima, mediji su politički izmanipulirani u propagandne alate, često skrećući pažnju sa tenzija u društvu ili iskrivljujući problem prikazivanjem jednostrane slike.

Naučiti kritički razmišljati o informacijama koje konzumiramo - njihovom izvoru, pouzdanosti, perspektivi, pristrasnosti, ciljevima - ključno je za zaštitu nas samih i naših zajednica od manipulacija i ključno za promoviranje inkluzivne, nenasilne i socijalno pravedne kulture dijaloga i mira. Moramo naučiti biti svjesni kako se problemi predstavljaju i koji motivi stoje u temelju takvog predstavljanja. Također moramo naučiti kako stvarati medijski sadržaj koji doprinosi transformaciji sukoba i izgradnji mira.

Mirovno novinarstvo se fokusira na suzbijanje ove pristrasnosti u medijima; ima za cilj holistički prikazati razloge koji stoje iza sukoba, uključujući nijansiraniji prikaz temeljnih potreba. Cilj mu je također podržati svijest i razmišljanje o mogućnostima, strategijama i naporima za izgradnju mira – suprotstavljajući se, ponekad hroničnom, pesimizmu koji također obeshrabruje ljude da učine više za društvene promjene.

Pored mirovnog novinarstva, mladi mogu koristiti medije i digitalne alate na više načina za promoviranje izgradnje mira. Etičke odluke i bonusi izgradnje mira stupaju na scenu svaki put kada mladi koriste medije za:

- Pronalaženje informacija, istraživanje
- Snimanje podataka putem fotografija i video zapisa
- Dizajniranje i izradu medijskog sadržaja (pisanog i vizuelnog)
- Dijeljenje, objavljivanje i širenje sadržaja i pojačavanja poruka
- Povezivanja s drugima istomišljenicima
- Uključivanje u dijalog s drugima, educiranje



Razmislite o medijima koje redovno konzumirate (novine, časopisi, televizija, radio ili Internet). Kakvi su to mediji (lokalni, privatni, nezavisni)? U koje informacije najviše vjerujete? Zašto? Kako/dali biste mogli doprinijeti izgradnji mira kroz različite oblike novinarskih i društvenih medija? ¹¹⁸

118. Vijeće Evrope (2012), Toolkit, str. 127

AKTIVNOST 4.9 Mirovno novinarstvo¹¹⁹

Pregled:	○ Ova aktivnost pomaže mladim ljudima da nauče o narativima u medijskim izvorima povezanim sa sukobima i mirom i kritički ih ispitaju. Ona pomaže da cjelovito razmišljaju o načinu na koji se poruke grade i koriste u društvu. Oni posmatraju stvarne društvene i političke narative u regiji; prepoznaju ulogu medija u procesu izgradnje dobrosusjedskih odnosa.
Složenost:	○ Nivo 4
Veličina grupe:	○ Bilo koja
Vrijeme:	○ 60 min
Ciljevi:	○ Učesnici su u stanju kritički analizirati upotrebu jezika i selektivno pokrivanje problema u novinskim medijima. Učesnici su u stanju objasniti kako mirovno novinarstvo funkcionira da bi se suprotstavilo predrasudama u medijima koji promoviraju društveni konflikt.
Metode:	○ Kritička analiza medija
Materijali:	○ Veze do / kopije novinskih članaka
Priprema:	○ Odaberite nekoliko članaka iz štampe (na mreži ili izvan nje) koji razmatraju / prezentuju konfliktnu situaciju. Idealno bi bilo da to bude kombinacija članaka iz različitih perspektiva koji omogućavaju učesnicima da upoređuju i suprostave načine artikulacije problema i stvaranja javnih poruka. Mediji se mogu prikupljati iz jednog lokaliteta / društva ili iz susjednih lokaliteta / društava, ovisno o predviđenom obimu aktivnosti.
Postavke u prostoriji:	○ Radna ostrva

Instrukcije :

Kritička medijska pismenost: Podijelite svoju grupu u podgrupe od 4-5 učesnika i dajte im 1 ili 2 članka po grupi. Zamolite ih da analiziraju te članke iz perspektive mirovnog novinarstva koristeći sljedeća usmjeravajuća pitanja:

- Koliko je strana u sukobu predstavljeno? Može li ih biti još? Ako da, koje su to strane?
- Da li su glasovi svih grupa jednako zastupljeni? Da li se nekima daje više prostora od drugih? Zašto?
- Daje li članak neku strategiju upravljanja sukobima? Ako ne, koje biste mogli zamisliti?
- Da li članak potiče predrasude, netrpeljivost, mržnju ili nasilje? Kako?
- Podržava li članak transformativne narative, ističući moguća rješenja, mogućnosti ili napore za izgradnju mira? Ako da, koje? Ako ne, zašto?

////////////////////////////////

119. Izvor: Youngblood (2017), Šta je novinarstvo? U UNOY (2018), Priručnik za obuku Youth4Peace, str. 45.

Dajte učesnicima flipčart papir i flomastere da zapišu svoja razmišljanja.

Dijeljenje: Zamolite svaku grupu da prezentira u 5 minuta svoje glavne nalaze i refleksije. Sintetizirajte ključna zapažanja i razmišljanja na flipčartu.

Opis: Razgovarajte sa grupom o ulozi medija u doprinosu dinamici sukoba i mira u njihovom kontekstu. Razgovarajte o tome kakva treba biti uloga javnosti kao konsumenta i proizvođača medijskog sadržaja. Razgovarajte o tome šta bi se moglo učiniti kako bi se uticalo na poruke koje kruže medijima i kako se zalagati za mirovno novinarstvo. Zapišite uloge učesnika na flipčartu. Navodite grupu da razmotri odgovornost medija i sopstvenu odgovornost prilikom objavljivanja sadržaja na društvenim mrežama. Ohrabrite ih da uvijek kritički razmišljaju o tome kojem programu „mediji služe“ i da nastoje privući više pažnje na poruke mira i solidarnosti.

Savjet: Ovo je moćna vježba za mješovitu grupu učesnika iz različitih zajednica ili društava, ako se njome dobro upravlja. Međutim, vježba može biti osjetljiva. Ako je grupa zrela, mogu se ispitati kontroverzne teme koje su specifične za trenutne ili prošle sukobe među zajednicama. Na primjer, naprednija grupa može se baviti medijskim izvještavanjem o značajnim historijskim događajima i njihovim memorijalnom izražavanju ili o procesima tranzicijske pravde koji se odnose na te događaje. Također se mogu ispitati izazovi na prelazu iz politički kontrolisanih medija u nezavisne i demokratske medije i ka mirovnom novinarstvu u društvima širom zapadnog Balkana tokom posljednjih 25 godina. Ako grupa nije spremna za ove teme, odaberite sadržaj koji je manje kontroverzan ili udaljeniji od života učesnika.

Produžetak: Odaberite članak koji promoviše sukob i preprišite ga primjenjujući principe mirovnog novinarstva.



KLJUČNI POJMOVI ZA UČENJE U VAŠOJ GRUPI:

- Mirovno novinarstvo usko je povezano sa konceptom pozitivnog i negativnog mira, budući da bi mirovni novinari trebali težiti promociji pozitivnog mira naglašavajući priče kojima je cilj promovirati uslove za mir, pravdu i jednakost.
- Umjesto da samo izvještava o dominantnim narativima, mirovno novinarstvo nudi kontranarative za transformaciju stereotipa, mitova i pogrešnih percepcija.
- Mirovni novinari pažljivo biraju i analiziraju riječi koje koriste, potpuno svjesni njihove moći.
- Mirovni novinari promišljeno odabiru slike koje koriste, shvaćajući da mogu lažno prikazati događaj, pogoršati ionako tešku situaciju i ponovo žrtvovati one koji su patili.

Izgradnja mira preko umjetnosti¹²⁰

Umjetnost je snažno oružje izgradnje mira. Kroz proces umjetničkog stvaranja i ličnog iskustva formira se veza između racionalnog i emocionalnog. U procesu izgradnje mira, umjetnost može biti korisna u smislu podizanja svijesti o različitim dimenzijama sukoba, o potrebama umješanih strana i o mogućnostima za kreativna, inkluzivna i pravedna rješenja.

Ova vrsta umjetnosti naziva se raznim imenima: društveno angažirana umjetnost, umjetnost zajednice, javna umjetnost, i aktivistička umjetnost. Ovi pristupi umjetnosti usredsređeni su na socijalna pitanja i na to ko posjeduje moć. Socijalna umjetnost prepoznaje da moć pripada ne samo vođama i institucijama, već i običnim ljudima koji također imaju moć stvoriti zajednice koje žele i promijeniti društva na načine bez presedana.

Pozorišna umjetnost / Forum teatar

Forum teatar jedna je od tehnika koja se koristi u metodologiji Pozorište potlačenih, koje je stvorio Augusto Boal, pozorišni reditelj i politički aktivista iz Brazila. Prvi put razvijen 1960-ih, evoluirao je kroz iskustvo svog tvorca u kombinaciji sa drugim različitim tehnikama kao što su: pozorište slika, zakonodavno pozorište, duga želja...

Cilj mu je osnažiti potlačene grupe u društvu i potaknuti dijalog.

Kroz različite dramske igre i vježbe, grupa učesnika definira važna socijalna pitanja i konkretne primjere ugnjetavanja u društvu. Predstava se stvara slijedeći jednostavnu dramsku strukturu i određena pravila. U ovoj fazi mogu se koristiti mnoge druge pozorišne tehnike (pozorište slika, pozorište u novinama, itd.). Pozorište slika često se koristi kao jedan od koraka u stvaranju komada forum teatra. Takođe, rasprava o socijalnim pitanjima s kojima se ljudi suočavaju nastavlja se čitavo vrijeme i vrlo je važna. Obično se učesnici u procesu potiču da podijele konkretne i stvarne priče iz svojih zajednica i da ih predstave pomoću tijela, riječi, slika i drugih sredstava.

Nakon što se pripremi predstava / scena, ona se izvodi pred publikom. Prepreka između publike i izvođača srušena je, tako da gledaoci postaju „gl(eda)ci“, odnosno aktivni učesnici u predstavi. Oni mogu promijeniti tok predstave time što će je zaustaviti i zauzeti mjesto jednog od likova u predstavi. Ostali izvođači ostaju u svom liku, improvizujući svoje odgovore.

Publika i izvođači istražuju nekoliko alternativnih rješenja problema predstavljenog na sceni. Ovaj proces je zadnja faza procesa forum teatra, a olakšava ga facilitator zvan Joker.

Ova predložena rješenja omogućavaju učesnicima u procesu da isprobaju različite pravce djelovanja, koji mogu biti primjenjivi u svakodnevnom životu. Zbog toga se tehnika forum teatar često naziva „probom za stvarnost“.

Budući da upotreba pozorišta u omladinskom radu može izazvati neka osjetljiva pitanja, snažno se preporučuje da istražite više o pozorištu potlačenih i forum teatru prije nego što ih počnete koristiti. Možda ćete htjeti istražiti i knjigu „Igre za glumce i ne-glumce“, gdje možete pronaći konkretnije igre i vježbe: <https://www.deepfun.com/wp-content/uploads/2010/06/Games-for-actors-and-non-actors...Augusto-Boal.pdf>

//////////

120. Izvor: „Naslikajte kurikulum promjena“ autorke Sara Clarke-Habibi za produkcijsku kuću Off-Centre Productions, London, 2019.

Primjer dobre prakse: Izgradnja mira kroz pozorište

Beogradski centar za ljudska prava, uz podršku Fondacije Konrad Adenauer, stvorio je pozorišnu predstavu pod nazivom „Kafana 101: mjuzikl za barove i birtije“ (vidi: <https://www.facebook.com/events/1788298641303645>). Predstava je istraživala pitanje nacije, nacionalnog identiteta, stereotipa i diskriminacije u zemljama zapadnog Balkana kroz perspektive mladih. Proširila je perspektivu o iskustvima mladih u postkonfliktnim društvima, uključujući sumnje i strahove mladih u vezi sa odnosima između zemalja bivše Jugoslavije. Izvedba je realizovana pomoću materijala prikupljenih internetskim istraživanjem gdje su mladi mogli anonimno podijeliti svoje priče povezane sa njihovom etničkom pripadnošću, nacijom i nacionalnim identitetom, kao i kroz direktan radom sa mladim izvođačima koji su podijelili svoje lične priče i uticali na scenario komada. Sami izvođači dolazili su iz različitih sredina i iskustava kao što su Romi, Bošnjaci, Srbi i drugi.

Primjer dobre prakse: Izgradnja mira kroz Ples

Održan u 2011 godini, projekt „Samo ples“¹²¹ imao je za cilj da organizuje saradnju među mladima kako bi bio snimljen video zapis koji pokazuje kako mladi na Kosovu žele živjeti u miru i harmoniji sa drugim etničkim grupama. Projekt je realizirao multietnički tim za mlade iz Prištine i Gračanice. Video je uključivao mnoge etničke pripadnosti koje žive na Kosovu: Albance, Srbe, Rome, Aškalije, Bošnjake i Turke. Glasovni zapis u video isečku govori se na tri jezika: albanskom, engleskom i srpskom, a spot je proizveden na ista tri jezika.

Vizuelna umjetnost

Zašto slike mogu biti tako moćan način komunikacije sa javnošću? Jedna slika može ponekad imati daleko veći emocionalni uticaj nego što bi to mogle imati same riječi. „Slika može izgovoriti hiljadu riječi. Slike se mogu puno brže razumljeti od dugih rečenica. Slike pomažu u priči: pomažu nam da nešto osjetimo i budemo lično uključeni. Sjajne slike često nadilaze jezičke barijere. Na ovaj način, slike mogu pomoći educiranju javnosti o određenoj ideji. Društveno angažirana umjetnost može izazvati emocije, stvoriti empatiju i motivirati ljude da promijene način na koji osjećaju i ponašaju se prema drugima. Umjetnost može osnažiti najugroženije članove društva da imaju veću slobodu izražavanja. Umjetnost potencijalno može privući pažnju uticajnih osoba i donosilaca odluka, posebno ako se kombinuje sa kampanjama zagovaranja. Društveno angažirana umjetnost može usmjeriti pažnju na potrebe za socijalnom pravdom.“¹²²

„Postoje dva načina na koje se politika slika iz temelja promijenila: Prvo je brzina kojom slike cirkuliraju i doseg koji imaju... U današnjem digitalnom svijetu fotografija ili video snimak može doći do publike širom svijeta odmah kad se naprave. Medijske mreže sada mogu lokalni događaj učiniti gotovo trenutno globalnim ... Drugo je ono što bismo mogli nazvati demokratizacijom vizuelne politike. Nekada je vrlo malo aktera - država ili globalnih medijskih mreža - imalo pristup slikama i moći da ih distribuiraju globalnoj publici. Danas svi mogu fotografirati pametnim telefonom, prenijeti fotografiju na društvene mreže i odmah je distribuirati s potencijalnim dosegom širom svijeta. Rezultat je bez presedana... revolucija vizuelne komunikacije „koja nudi snažan medij za društvene promjene.“¹²³

121. Izvor: <https://www.youtube.com/watch?v=GDXbjScWE>

122. Source: <https://www.tate.org.uk/art/tate-exchange/art-social-change>

123. Izvor: <https://www.e-ir.info/2018/03/08/the-power-of-images-in-global-politics/>

Na primjer, ulična umjetnost je jedna vrsta društvene umjetnosti koja se može koristiti za društvene komentare, promjene i izgradnju mira. Određene vrste slika imaju moć da utiču na način na koji ljudi misle i osjećaju i na to kako ulična umjetnost posebno može potaknuti razmišljanje i dijeljenje pitanja koja su od značaja za zajednicu. Zaista, umjetnici mogu biti lideri društvene promjene.

Nekoliko stvari uličnu umjetnost čini jedinstvenom:

- **Ulična umjetnost je umjetnost sa margine, umjetnost za sve.** Muzeji su tradicionalno ekskluzivni prostori, naplaćuju novac za ulaz, usredsređujući se na odabrani broj „poznatih“ umjetnika, koje favoriziraju političke i kulturne elite. Ulična umjetnost je od i za obične ljude, za sve ljude. Oni koji nemaju elitni status ili moć mogu učestvovati u uličnoj umjetnosti - i kao umjetnici i kao publika. Ulična umjetnost na taj način otvara umjetnost i kulturu javnosti na jedinstven način. Ulična umjetnost je „besplatna“ - svi joj mogu pristupiti, svi je mogu stvarati. Često kroz uličnu umjetnost, manje moćni i marginalizirani pronalaze platformu da se izraze, imaju glas i daju doprinos javnoj raspravi.
- **Ulična umjetnost je oblik angažmana u zajednici.** Izrada umjetnosti u zajednici može ojačati veze među ljudima: proces stvaranja živopisnih, uzdižućih murala s porukama solidarnosti i nade može izgraditi prijateljstvo među strancima i promijeniti umove i srca tamo gdje je povjerenje narušeno. Umjetnički proces može doprinijeti učenju među grupama: Umjetnost može okupljati grupe i pomagati ljudima da uoče njihove zajedničke crte umjesto njihovih razlika. Umjetnost može biti polazna točka za razmjenu ličnih narativa i putovanja, razmjenu iskustava o marginalizaciji, ugnjetavanju i patnji, kao i priča o preživljavanju i otpornosti.
- **Ulična umjetnost može biti ljekovita.** Određeni oblici umjetničkog stvaranja mogu čak promovirati iscjeljenje i obnoviti osjećaj nade u zajednicama koje su pogođene nasiljem i siromaštvom. Jačanjem povezanosti, kreativnosti i dijaloga, umjetnost u zajednici također može izliječiti i osnažiti.
- **Ulična umjetnost može biti oblik aktivizma.** Započinjanje razgovora o teškim temama: Umjetnici mogu pomoći u oblikovanju osjećaja javnosti o osjetljivim pitanjima i promovirati dijalog i osnaživanje zajednice. Umjetnost može postati katalizator za mlade ljude da razgovaraju o najvažnijim pitanjima u svom životu. Umjetnost zasnovana u zajednici omogućava ljudima da vrate moć, oblikuju sopstveni narativ i identitet i ispričaju sopstvenu priču. To može biti zaista važno kada drugi pokušavaju nametnuti negativne etikete i identitete izvana. Umjetnost može pogurati društvene pokrete prema naprijed: na primjer, u pokretu za građanska prava i raznim mirovnim pokretima širom svijeta.¹²⁴ Umjetnost je jedan od načina da se razgovara sa uticajnim osobama i donosiocima odluka.

„Slike i vizuelni predmeti čine stvari ... Razmotrite kako slike i predmeti vizualno prikazuju i izvode i tako politički uokviruju osjećaj identiteta i zajednice ... Slike i vizuelni predmeti govore nam nešto o svijetu i, šta je možda još važnije, o tome kako vidimo svijet. Oni su svjedoci našeg vremena i prošlih vremena.”¹²⁵

124. Izvadak iz: <https://www.afsc.org/blogs/news-and-commentary/discussion-art-tool-social-change>

125. <https://www.e-ir.info/2018/03/08/the-power-of-images-in-global-politics/>

Primjer dobre prakse: Primjena umjetnosti za razumijevanje među kulturama

Imamo vremena: Izgradnja mira kroz umjetnost na Kosovu i u Srbiji ¹²⁶

2017 godine program „Imamo vremena: Izgradnja mira kroz umjetnost na Kosovu i u Srbiji“ rezultirao je izložbom pod nazivom „10 do 12, imamo vremena!“ koja je među ostalim umjetničkim instalacijama uključivala mješavinu fotografije, filma i poezije. Projekt je uspio promovirati međusobno razumijevanje među mladima sa obje strane. Istraživanje provedeno dvije godine nakon izložbe pokazalo je da je većina učesnika doista promijenila svoj prvobitni pogled na svoje susjede. Čak su i oni čiji se pogled nije u potpunosti promijenio smatrali da je njihova perspektiva „postala bolja u kvalitetu, detaljnijoj percepciji onoga šta se događa i kako ljudi zapravo žive / misle / djeluju“.

„Poslije sam upoznao toliko sjajnih ljudi iz Beograda velikog srca i pozitivne energije, koji su nam pokazali da su i oni ljudi i da misle kao i mi. Imali smo istu energiju i potrebu da radimo zajedno u grupi, da napredujemo i zajedno stvaramo nevjerovatne stvari.“

„Osjećao sam se veoma dobrodošao. Nikad nisam imao predrasude, ali imao sam određeni osjećaj da bih trebao biti oprezan. Ali kad sam stigao, činilo se da se svi ponašaju prijateljski prema meni, trudeći se da me dočekaju na najbolji način. Čak mi je potpuno nepoznat na ulici ponudio kafu i imam mnogo uspomena nastalih u samo nekoliko dana. Voleo bih da sam mogao ići tamo i ranije.“

FEMART: Međunarodni festival žena umjetnica i aktivistkinja, Kosovo ¹²⁷

FEMART festival se održava svake godine od 2013. godine, u organizaciji Centra za umjetnost i zajednicu „Artpolis“, a okuplja lokalne, regionalne i međunarodne žene umjetnice svih vrsta, od onih koje izlažu po prvi put, do iskusnih profesionalki. U prvom izdanju učestvovalo je više od 60 umjetnica, a broj se je povećao na preko 200 umjetnica i aktivistkinja u sedmom izdanju, uključujući žene i muškarce sa Kosova, iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Sjeverne Makedonije, Srbije, Hrvatske, Italije i Holandije.

Najnovije izdanje FEMART 7, održano od 10. do 16. juna 2019. u Prištini na Kosovu, okupilo je žene umjetnice sa čitavog Balkana koje su predstavile umjetnička djela inspirirana pitanjima socijalnih i ljudskih prava. To je kombinovano sa kampanjom zagovaranja za ženska prava i uključivanja žena u napore za izgradnju mira u regiji.

Festival je započeo izložbom „*Budi moje lice*“ koja je prikazala priče preživjelih žrtava seksualnog nasilja povezanog sa sukobima. U snažnom simboličnom činu svjedočenja i prisjećanja, izložba je održana u hotelu Grand u Prištini, mjestu na kojemu je prije 20 godina bilo brojnih zločina povezanih sa seksualnim nasiljem u sukobima.

Direktor festivala, Zana Hoxha Krasniqi, komentirala je značaj ovog događaja, rekavši: „Prikazujući priče preživjelih na istom mjestu gdje su se i dogodile, ističemo odloženu pravdu i suosjećamo s preživjelim.“

126. <http://www.peaceagency.org/en/2019/11/05/peacebuilding-through-arts-kosovo-serbia/>

127. <https://artpolis-ks.com/eng/portfolio-femart-through-the-years/>

AKTIVNOST 4.10 Umjetnost mladih za mir

Pregled:	<p>U prvom dijelu ove radionice učesnici će shvatiti moć slika kako bi ljude naterali na razmišljanje o socijalnim problemima i naučice o jedinstvenim karakteristikama ulične umjetnosti kao posebnog oblika angažmana u izgradnji mira u zajednici.</p> <p>U drugom dijelu učesnici će razviti svoju viziju murala u zajednici, crpeći svoje ideje i raspravljajući o njima uz pomoć lokalnog uličnog umjetnika (ako je moguće). Na kraju radionice, umjetnik će voditi učesnike dok daju svoj doprinos kroz oslikavanje (privremenog ili trajnog) murala.</p>
Složenost:	Nivo 3
Veličina grupe:	5-20
Vrijeme:	2 dana
Ciljevi:	Artikulirati viziju mladih o promjeni u zajednici i vizualno je prenijeti
Metode:	Crtanje, foto analiza, mozgalice, aktivistička umjetnost
Materijali:	<ul style="list-style-type: none"> • PowerPoint sa slikama društveno angažirane ulične umjetnosti • Velika površina za pisanje (flipchart ili tabla) za mozgalice • Hartija i oprema za crtanje • Oprema za slikanje murala (velike količine boja, četke različitih veličina za sve učesnike, boja u spreju (opciono), zid ili velika rola papira ili veliki komad tkanine - nekoliko kvadratnih metara) • Ostali alati za digitalnu umjetnost (opciono): računari, softveri za crtanje
Priprema:	Dozvola za slikanje murala na trajnom zidu, podrška lokalnog (uličnog) umjetnika
Postavke u prostoriji:	Veliki otvoreni prostor s površinama za crtanje i slikanje

NAPOMENA ZA FACILITATORA:

Za oslikavanje trajnog murala na zidu potrebna je dozvola vlasnika imanja (npr. škole ili lokalnog preduzeća) i eventualno dozvola lokalnih vlasti. Prvo pribavite ovo odobrenje. Alternativa je oslikati mural na dugom komadu papira ili platna i okačiti ga kao privremenu izložbu. Druga alternativa je korišćenje gornjeg postupka za dizajniranje vizualne kampanje plakata (ručno izrađenih ili digitalnih) u kombinaciji sa razmjenom poruka ili kampanjom zagovaranja.

Instrukcije:

Lokalni kontekst (15 min): Zamolite učesnike da razmisle o izazovima u svom lokalnom kontekstu. Zapišite ključne ideje i zadržite ih za radionicu 2.

- „Na ljestvici od 1-10 (1 je veoma loše, 10 je vrlo dobro), koliko su ljudi u vašem [kvartu / gradu / društvu] dobrodošli / inkluzivni / tolerantni / zadovoljni?
- Možete li podijeliti neke primjere? Koji su problemi i nedoumice?
- Kad bi vaš [kvart / grad / društvo] ima „desetku“, što bi bilo drugačije? Kako bi to izgledalo i kako bi se činilo?

Zadržite ove ideje za kasnije. Okrenite se sada ideji umjetnosti kao alata za društvene komentare i promjene.

Vizualne instrukcije i diskusija [25 min]: Započnite prikazivanjem nekih ikoničnih/moćnih slika povezanih s pokretima društvenih promjena (npr. Martin Luther King koji drži svoj govor „Imam san“). [Pogledajte primjere u nastavku ili odaberite sopstvene].



Vodite raspravi u grupu o slikama pomoću sljedećih pitanja:

- **Da li prepoznajete bilo koju od ovih slika?** (Ako je odgovor da, pitajte šta znaju o njima. Ako je ne, ukratko spomenite po čemu su ove slike značajne).
- **Zašto slike mogu biti tako moćan način komunikacije sa javnošću?**

Mogući odgovori bi bili:

- Jedna slika može ponekad imati daleko veći emocionalni uticaj nego same riječi. „Slika može izgovoriti hiljadu riječi.“
- Slike mogu biti puno brže analizirane od dugih rečenica.
- Slike pomažu u priči: pomažu nam da nešto osjetimo i budemo lično uključeni.
- Sjajne slike često nadilaze jezičke barijere.

Umjetnici mogu voditi društvene promjene. Evo jednog primjera ulične umjetnosti usmjerene na društvene promjene.

[Pokažite poznate primjere ulične umjetnosti kao društveni komentar. Pogledajte prijedloge poznatih uličnih umjetnika [Banksy, Stephen Fairey, JR] u nastavku ili odaberite svoje.



(Banksy)



(Shepard Fairey)



(JR, wall between US/Mexico)

- Šta vidite na ovim slikama?
- Šta mislite, koju poruku pokušava poslati umjetnik?



Na osnovu ovih slika, kako umjetnost može biti alat za društvene promjene?

Izvicite odgovore grupe i njihova razmišljanja dopunite sljedećim:

- Slike mogu pomoći **educirati** javnost o određenoj ideji.
- Društveno angažirana umjetnost može izazvati **emocije**, stvoriti **empatiju i motivirati** ljude da promijene svoja osjećanja i ponašanje prema drugima.
- Često tamo gdje umjetnost napreduje, **raste** i sloboda izražavanja.
- Umjetnost može **osnažiti** najugroženije članove društva.
- Umjetnost može privući pažnju **uticajnih osoba i donosilaca odluka**.
- Društveno angažirana umjetnost može usmjeriti pažnju na potrebe **za socijalnom pravdom**.

Dodatne poente koje se mogu pojaviti u diskusiji:

- **Ulična umjetnost je umjetnost s margine, umjetnost za sve:** dok su muzeji tradicionalno ekskluzivni prostori, naplaćujući novac za ulaz, fokusirajući se na odabrani broj „poznatih“ umjetnika, koje favoriziraju političke i kulturne elite, ulična umjetnost je od i za obične ljude, sve ljude. Ulična umjetnost je „besplatna“: oni koji nemaju elitni status ili moć mogu učestvovati u uličnoj umjetnosti - i kao umjetnici i kao publika. Često kroz uličnu umjetnost, manje moćni i marginalizirani pronalaze platformu da se izraze, imaju glas i daju doprinos javnoj raspravi.
- **Stvaranje umjetnosti u zajednici može doprinijeti** učenju među grupama i ojačati veze među ljudima: proces stvaranja živopisnih, uzdižućih murala s porukama solidarnosti i nade može izgraditi prijateljstvo među strancima i promijeniti misli i srca tamo gdje je povjerenje narušeno.
- **Umjetnost može biti polazna tačka za razmjenu ličnih narativa i putovanja,** razmjenu iskustava marginalizacije, ugnjetavanja i patnje, kao i priča o preživljavanju i otpornosti.
- **Određeni oblici umjetničkog stvaranja mogu čak promovirati iscjeljenje** i obnoviti osjećaj nade u zajednicama u kojima su zajednice oštećene nasiljem. **Jačanjem povezanosti, kreativnosti i dijaloga,** umjetnost u zajednici također može izliječiti i osnažiti.
- **Umjetnost zajednice može podržati aktivizam pokretanjem razgovora o teškim temama:** Umjetnici mogu pomoći u oblikovanju osjećaja javnosti o osjetljivim pitanjima i promovirati dijalog i osnaživanje zajednice. Umjetnost može postati katalizator za mlade ljude da razgovaraju o najvažnijim pitanjima u njihovom životu.
- **Umjetnost zasnovana na zajednici omogućava ljudima da vrate moć,** oblikuju sopstveni narativ i identitet i ispričaju sopstvenu priču. To može biti zaista važno kada drugi pokušavaju nametnuti negativne etikete i identitete izvana.
- **Na ovaj način, umjetnost zajednice može pogurati društvene pokrete prema naprijed:** na primjer, u pokretu za građanska prava i raznim mirovnim pokretima širom svijeta.¹²⁸ Umjetnost je jedan od načina da se razgovara sa uticajnim osobama i donosiocima odluka.



Objasnite da se ova vrsta umjetnosti [poznata i kao društveno angažirana umjetnost, umjetnost zajednice, javna umjetnost i aktivistička umjetnost] fokusira na socijalna pitanja i moć. Socijalna umjetnost prepoznaje da moć pripada ne samo vođama i institucijama, već i običnim ljudima koji također imaju moć stvaranja zajednica koje žele i promjene društva bez presedana.¹²⁹

Vizualizacija i dijeljenje u paru (40 min): Pozovite grupu da se vrati svojim razmišljanjima o zajednici sa kojima je sesija započela. Pozovite grupu da svoje ideje pretvori u slike. Pomozite im da vizualno razmišljaju koristeći sljedeća pitanja. Dajte vremena za grupnu mozgalicu nekoliko minuta, a zatim podijelite oko papir i olovke. Dajte učesnicima 20 minuta da samostalno razmišljaju i crtaju.

128. Izvadak iz: <https://www.afsc.org/blogs/news-and-commentary/discussion-art-tool-social-change>

129. Izvor: <https://www.tate.org.uk/art/tate-exchange/art-social-change>

Koje slike ili boje ili riječi vam padnu na pamet kad pomislite:

- (1) o uslovima / odnosima u vašoj zajednici SADA,
- (2) kako biste željeli da izgledaju u BUDUĆNOSTI?

Pokušajte prepoznati kontraste između „sada“ i „željene budućnosti“. To može uključivati određene ljude / radnje / oblike / boje / poruke.

Dajte učesnicima 10 minuta da podijele svoje početne skice sa susjedom, a posljednjih 10 minuta pozovite ih da izlože nekoliko uzoraka iz grupe.

Produžetak: Pretvaranje vizije u mural za zagovaranje zajednice

Za prošireni projekt u zajednici, facilitatori za mlade mogu koristiti gornju radionicu da stimuliraju mozgalicu o vizuelnim temama, porukama i publici:

- **Koju promjenu želimo vidjeti u zajednici?**
- **Koju poruku želimo poslati? Kako to možemo vizualno prenijeti?**
- **Do koga želimo doprijeti?** [Ovo može uticati na izbor lokacije za mural]

Proces dizajniranja: Uz pomoć iskusnog umjetnika, grupa može odlučiti o ukupnom konceptu i dizajnu murala u zajednici. Umjetnik će usmjeravati oko izbora ključne slike / koncepta iz vizuelne mozgalice grupe i odlučiti kako da kombinuje doprinos učesnika sa ovom ključnom slikom / konceptom.

Proces bojenja: Biće potreban adekvatan zid i količine farbe. Idealno bi bilo da umjetnik ili grupa označe ključne djelove i oblike na zidu, a zatim svi učesnici mogu dodati svoje vizuelne priloge i poruke u dodijeljena područja. Kad se radovi osuše, iskusni umjetnik može postaviti povezujući vizuelni materijal povrh murala i dodati završne detalje kako bi povezo mural u cjelinu.

Proces angažiranja zajednice: Tokom samog slikanja murala, ljudi koji prolaze mogli bi se zaustaviti i promatrati, postavljati pitanja ili poželjeti da saznaju više o tome šta radite. Dobra je ideja vježbati objašnjavanje o čemu se radi u nekoliko rečenica kako biste bili spremni za ove razgovore.

Angažiranje zajednice i zagovaranje mladih

Važan dio izgradnje mira je interakcija sa širom zajednicom, podizanje svijesti o problemima i privlačenje većeg broja ljudi koji podržavaju pozitivne društvene akcije za promjene. Mladi moraju igrati važnu ulogu u kampanji za stvaranje promjena. Jeste li znali da mladi širom svijeta imaju pravo govoriti i biti saslušani o pitanjima koja ih pogađaju? Ova ideja je zakonski obuhvaćena u Konvenciji UN-a o pravima djeteta:

*„**UNCRC Član 12:** Svako dijete ima pravo reći šta misli o svim pitanjima koja ga pogađaju, kao i da se njegovi stavovi shvate ozbiljno.“*

Jedan od načina da vam se glas čuje i da angažirate širu zajednicu je zagovaranje. Zagovaranje znači promoviranje cilja u koji vjerujete. Zagovaranje može biti odskočna daska za dijalog sa zajednicom i obrnuto: dijalog sa zajednicom može donijeti nove ideje i partnere za zagovaranje.

Zagovaranje je nastojanje da se promijeni javno mnjenje i utiče na programe, političke odluke i prioritete finansiranja. Taj se napor može ostvarivati na lokalnom, nacionalnom ili međunarodnom nivou i uključuje neku vrstu interakcije s donosiocem odluka na određenom nivou. Pobornici educiraju ciljanu publiku o problemu i predlažu određeno rješenje. Sva zagovaranja uključuju izradu argumenata u korist određenog pitanja, putem vještog ubjeđivanja i strateškog djelovanja. Jednostavno rečeno,

zagovaranje znači aktivno podržavati cilj i pokušati nagovoriti i druge da ga podrže. Zagovaranje može izgledati različito, ovisno o pitanju o kojem se radi. Na primjer:

- U maloj kampanji zagovaranja, grupa mladih ljudi može nagovarati školske službenike da dozvole program vršnjačke mirovne edukacije u školi.
- Omladinski klub može zatražiti odobrenje lidera zajednice za upotrebu poslovnog prostora u zgradi zajednice.
- Nekoliko organizacija može sarađivati tražeći od lokalnih vlasti da uključe mlade ljude u konsultacije o politikama koje ih direktno pogađaju.
- Grupa organizacija može sarađivati na predlaganju promjena u školskim programima, tražeći da se uključi mirovno obrazovanje.
- Mladi se također mogu udružiti i voditi kampanje prilagođene mladima, kroz koje bi bili uključeni u nacionalnu i regionalnu prevenciju sukoba
- Kada kreirate kampanju zagovaranja, započinjete sa osmišljavanjem **pitanje** koje želite promijeniti u svojoj zajednici, a zatim izrađujete **plan** kako doći tamo, vodeći računa da što veći broj ljudi sazna o problemu i pridruži vam se u preduzimanju **akcije**. Još jedan ključni dio svake kampanje zagovaranja je identifikacija onih koji imaju **moć** izvršiti promjenu čiju realizaciju želite i otkrivanje najboljeg i najkonstruktivnijeg načina da ih nagovorite na to.
- Kampanje zagovaranja često kombinuju neki oblik **aktivizma i djelovanja u zajednici**. One mogu kombinirati javne akcije i privatne konsultacije. To može uključivati zagovaranje određenih promjena politike ili proaktivno pokazivanje alternativnih načina ponašanja. Često se sastoji samo od podizanja svijesti.
- Kampanje zagovaranja okreću se oko **jasne poruke** koju imaju, a koja pleni pažnju ljudi i uvjerava ih da podrže cilj. Ta poruka je naročito snažna kada je izrađena kroz proces dijaloga u zajednici. Ako se dobro razradi, poruka zagovaranja će biti sročena na način koji prenosi ključne informacije tako da ljudi budu brižni i željni djelovanja. Ona se može prenijeti u obliku slogana ili brendiranja, poster kampanja, javnih događaja i demonstracija, mrežnih platformi s napisanim / video / foto sadržajem, razmjene poruka na društvenim mrežama, kao i saopštenja za javnost i intervjua s lokalnim medijima.
- Kada provode aktivnosti zagovaranja, facilitatori mladih trebaju imati na umu da postoje različiti koraci kako bi se osigurala efikasnost inicijative. Možda nećemo moći sljediti sve preporučene korake, ali radi se o strukturiranom načinu razumijevanja kako zagovaranje djeluje i kako možemo postići najbolje rezultate analizom naše trenutne situacije i konteksta.

Primjer dobre prakse: Izgradnja kapaciteta za zagovaranje mladih

Projekt „Pokretanje mladih za pomirenje i saradnju“ koji je podržao RYCO fokusirao se na nadahnjujuće promjene, pomirenje i interkulturalnu razmjenu između 90 mladih na uzrastu od 15 do 29 godina - 30 iz Albanije, 30 iz Sjeverne Makedonije i 30 sa Kosova. Učešćem u Liderskom Programu pokretanja mladih, mladi učesnici su bili dio 12 radnih sesija koje su uključivale (1) edukaciju vršnjaka za vršnjake, (2) umrežavanje i (3) aktivizam.

Nakon radnih sesija, mladi učesnici imali su priliku sresti se na dvodnevnoj zajedničkoj aktivnosti u Tirani. Ovaj kamp otvoren je plenarnom sesijom na kojoj su se dijelile nadahnjujuće priče poznatih mladih ljudi iz Albanije, Sjeverne Makedonije i Kosova o tome kako njihov uticaj može biti način pojačavanja njihove poruke, rješavanja problema i suočavanja s izazovima i razvijanje poborničkih akcija.

Za početak diskusije i razmjenu priča i najboljih praksi među mladima, druga sesija kampa

osmišljena je na osnovu metodologije World Café. Tokom ove sesije mladi učesnici su organizirani u 12 grupa i svaka je grupa mogla da se okrene za drugi stol i započne diskusiju o sljedećim temama: liderstvo i donošenje odluka, multikulturalni odnosi, mediji, identitet, rodno zasnovano nasilje, tolerancija i inkluzija, obrazovanje i tržište rada, prava mladih, diskriminacija usmjerena na inkluziju i mobilnost manjinskih grupa. Tokom World Café sesije, mladi učesnici su razgovarali u parovima o temama prenoseći najbolje prakse iz svoje zajednice. Ova aktivnost imala je veliki uticaj jer je omogućila mladima da budu uključeni u grupne razmjene i vršnjačku edukaciju.

Treća sesija kampa bila je fokusirana na Simulacijsku igru zapadnog Balkana - „Samit zapadnog Balkana“. Igra je mladim učesnicima pružila sredstva i načine da razumiju i istraže domaće i regionalne sukobe koristeći lekcije naučene na osnovu najboljih praksi podijeljenih tokom World Café sesije. Mladi su naučili igrati uloge predstavnika Ministarstava, lobi grupa, međunarodnih organizacija i medija. Kao rezultat ove igre uloga, mladi učesnici naučili su iznalaziti moguća rješenja i pregovarati o mogućoj saradnji i pomirenju na zapadnom Balkanu.

Sljedeća sesija - Media Lab - osmišljena je kako bi pružila prostor mladim učesnicima za stvaranje umjetničkih djela putem ICT-a i fotografije. Mladi su se upoznali sa metodom upotrebe umjetnosti kao moćnog alata putem foto-glasa za podizanje svijesti i mobilizaciju zajednice za procese pomirenja i saradnje na zapadnom Balkanu. Mladi ljudi su bili potaknuti da kreiraju foto-glasove (poput videa i fotografije) kao način razmišljanja o pitanjima fokusiranih na rodnu ravnopravnost, socijalnu inkluziju i osnaživanje mladih u donošenju odluka i da reproduciraju najbolje prakse u svojoj zajednici.

Kamp je zaključen Rezolucijom o pokretanju mladih za pomirenje i saradnju na zapadnom Balkanu. Rezolucija ne predstavlja samo zajedničku deklaraciju i motivaciju mladih učesnika, već je i zahtjev svim institucijama i svim strukturama donošenja odluka da promoviraju kulturu mira, tolerancije i međukulturalnog razumijevanja u regiji. Tokom kampa snimljen je video s porukama mladih učesnika kako bi se podigla svijest o važnosti promocije duha pomirenja i saradnje.

Za dalje smjernice oko načina planiranja i provođenja strategije zagovaranja mladih, vidite:

- „Pribor za zagovaranje mladih“ (2019), UNICEF: <https://www.unicef.org.uk/wp-content/uploads/2019/03/Youth-Advocacy-Toolkit.pdf>
- „Priručnik za izgradnju vještina zagovaranja: Vodič za facilitatore radionica“ (2017), Centar za istraživanje i obuku o invaliditetu u ruralnim zajednicama (RTC:Rural): <http://rtc.ruralinstitute.umt.edu/www/wp-content/uploads/Youth-Advocacy-Facilitator-Guide-2.pdf>
- „Mladi kao pobornici: Vaš pribor za akciju za promjene“ (2011), Međunarodna federacija za planirano roditeljstvo (IPPF): https://www.ippf.org/sites/default/files/web_young_people_as_advocates.pdf
- „Zagovaranje mladih za kulturu mira: Reflektivni vodič za akciju u Evropi“ (2008), Ujedinjena mreža mladih graditelja mira (UNOY): <http://unoy.org/wp-content/uploads/Youth-Advocacy-for-a-Culture-of-Peace.pdf>

AKTIVNOST 4.11 Šta je zagovaranje?

Pregled:	Uvod u zagovaranje kao alat za izgradnju mira mladih.
Složenost:	Nivo 2
Veličina grupe:	8-30
Vrijeme:	60 min
Ciljevi:	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none">• Definirati šta znači „zagovaranje“ i dati neka objašnjenja o radu na zagovaranju• Objasniti korake / komponente uključene u kreiranje kampanje zagovaranja• Opisati potencijal zagovaranja kao alata izgradnje mira
Metode:	Mozgalice, vježba razvrstavanja karata, rasprave
Materijali:	Flipčart papir; markeri; 3 kopije stranice „Koraci postupka zagovaranja“ odštampane i unaprijed izrezane na komade.
Postavke u prostoriji:	Radna ostrva

Instrukcije:

Definirati šta je zagovaranje

1. Započnite raspravu o tome što je zagovaranje - zatražite od učesnika da razmisle i svoje odgovore i ideje zapišu na flipčart papir kao ključne riječi i izraze.
2. Nakon mozgalice, kratko sumirajte i dajte dodatne podatke o zagovaranju, uključujući neke primjere iz konteksta zapadnog Balkana.

Prethodno iskustvo sa zagovaranjem

3. Pitajte učesnike da li su pokrenuli ili učestvovali u bilo kojoj akciji koja se odnosi na zagovaranje - neka podijele svoja iskustva i najbolje prakse, posebno usredotočene na područje izgradnje mira. Mozgalica i diskusija trebali bi trajati oko 10 minuta.

Koraci u procesu zagovaranja (rasporedite karticu)

1. Nakon početne mozgalice i rasprave o zagovaranju uopšte, zamolite učesnike da se podijele u 3 grupe. Grupe će imati zadatak da utvrde koji su ispravni koraci u procesu zagovaranja. Ovdje možete naglasiti da će sistematsko razumijevanje procesa zagovaranja pomoći pobornicima da mudro planiraju, efikasno koriste resurse i ostanu usredsređeni na cilj zagovaranja.

2. Podijelite unaprijed odštampane i izrezane „Korake postupka zagovaranja“. Koraci trebaju biti mješoviti, a ne poređani hronološkim redoslijedom (kako je prikazano u štampanom obrascu). Svaka bi grupa trebala odlučiti kako ih dovesti u red, imajući na umu da postoje i unakrsne aktivnosti koje se provode tokom čitavog procesa zagovaranja.
3. Dajte grupama 15 minuta da dogovore korake u skladu sa svojim razumijevanjem procesa zagovaranja i potaknite ih da razgovaraju o tome šta svaki korak znači u praksi.

Podjela i diskusija

4. Kada su male grupe spremne, započnite raspravu u velikoj grupi o strukturi procesa zagovaranja: koji je prvi korak, drugi itd. Pitajte grupe kako su posložile korake, zajedno provjerite redoslijed, dok se diskutira o značenju svakog koraka. Koristite gornje informacije kako biste pružili neke dodatne detalje o svakom koraku, kao i unakrsnim aktivnostima. Diskusija bi trebala trajati oko 15 minuta.

Štampani obrazac 1: KORACI U PROCESU ZAGOVARANJA¹³⁰

Korak ___: Definirajte pitanje - Zagovaranje počinje pitanjem koje podržavamo ili problemom koji želimo riješiti. Odabrano pitanje ili problem treba ispunjavati dogovorene kriterijume grupe i podržavati njenu sveukupnu misiju. Da biste identificirali pitanje, koristite metode poput prikupljanja i analize podataka o situaciji na terenu; analiziranje okoline, uključujući političke, ekonomske, socijalne i druge faktore; analiziranje postojećih politika ili pravnih radnji; organiziranje sastanaka za identifikaciju pitanja; praćenje srodnih medija; i komunikacija sa donatorima ili partnerskim organizacijama.

Korak ___: Postavite ciljeve i zadatke zagovaranja - Cilj zagovaranja je opšta izjava onoga što se nadamo da ćemo postići dugoročno. Da bi se postigao, može biti potrebna podrška drugih organizacija. Zadatci zagovaranja opisuju kratkoročna, specifična, mjerljiva dostignuća koja doprinose postizanju cilja. Zadatci zagovaranja su SMART- osim što su specifični i mjerljivi, oni bi trebali biti i dostizni, realni i vremenski ograničeni.

Korak ___: Identificirajte i analizirajte ciljnu publiku, mapiranje - Pobornici bi trebali nastojati da razumiju postupak kreiranja politika u svom mjestu porijekla / regiji, kako bi utvrdili koje su institucije i pojedinci uključeni u pitanje zagovaranja, koje su njihove uloge, odnosi i bilans moći među njima, kako, kada i gdje djelovati kako bi se postigao maksimalan uticaj napora zagovaranja. Primarna ciljna publika uključuje donosiocje odluka koji su ovlašćeni donijeti željenu promjenu politike. Sekundarna ciljna publika uključuje osobe koje imaju pristup i mogu uticati na primarnu publiku - drugi kreatori politike, mediji, vjerske vođe itd.

Kada govorimo o izgradnji mira, važno je razumjeti koji su to mladi akteri i institucije uključeni u izgradnju mira i koja je njihova uloga u našem kontekstu. Zbog toga ih moramo mapirati i identificirati, segmentirati i analizirati. Ovo će nam također pružiti informacije o pozicijama ove publike, nivou i opsegu uticaja, relativnoj bazi snage, znanju o problemu, podršci datom pitanju, prednostima ciljne publike u slučaju podrške pitanju itd.

Korak ___: Izgradite bazu podrške - Izgradnja baze pristalica koja će podržati pitanje zagovaranja je presudna za uspjeh. Što je veća baza podrška, veće su šanse za uspjeh. Zato je važno kontaktirati omladinske aktiviste, mreže i pokrete koje vode mladi i omladinske organizacije, nevladine organizacije, mreže, donatore, koalicije, građanske grupe, profesionalna udruženja, ženske grupe, aktiviste, poslovne i vjerske vođe, slavne ličnosti i druge pojedince koji podržavaju pitanje i koji će zajedno raditi na ispunjenju zadataka zagovaranja. Potencijalne pristalice i saradnici mogu se identificirati putem naših partnerskih mreža, na konferencijama, sastancima, seminarima, putem medija, javnih sastanaka, online itd..

Korak ___: Izradite poruku - Poruke zagovaranja izražuju se i prilagođavaju određenoj ciljanoj publici kako bi se pitanje uokvirilo, a primalac poruke uvjerio da podrži pitanje i cilj. Postoje 3 važna pitanja na koja treba odgovoriti prilikom pripreme poruka zagovaranja:

- Do koga pokušavamo doprijeti porukom?
- Šta želimo postići porukom?
- Šta želimo da primalac poruke učini kao rezultat poruke?

130. Izvori: Penn, A., Pribor za zagovaranje; Buckley, S., Strategije i pristupi zagovaranju: Pregled; Clarke-Habibi, S., Mapiranje edukativnih inicijativa za interkulturni dijalog, izgradnju mira i pomirenje među mladima na zapadnom Balkanu 6. jula 2019.

Korak ___: Odaberite kanale komunikacije - To ovisi o ciljnoj publici. Kanali komunikacije variraju od dosezanja do šire javnosti, uticaja na određene donosioce odluka, korišćenja medija itd. Generalno, kanale možemo grupirati u 3 kategorije:

- Direktno angažiranje sa kreatorima politika, uključujući brifinge o politikama, sastanke, informativne listove, lobiranje.
- Mediji, uključujući tradicionalne medijske kanale, društvene medije, saopštenja za štampu, complete za štampu itd.
- Javne tribine, uključujući seminare, okrugle stolove, konferencije, javne rasprave, skupove.

Korak ___: Izradite plan provođenja - Plan provođenja će usmjeriti kampanju zagovaranja, na isti način kao što plan rada usmjerava provođenje projekta. Planovi trebaju sadržavati zadatke, odgovorne osobe, vremenski okvir, resurse i prekretnice.

Opšti zadaci:

- 1. Prikupljanje i analiza podataka.** Podržava svaki korak procesa zagovaranja. Podaci se koriste za identificiranje problema zagovaranja, za razvoj ciljeva zagovaranja, mapiranje i analizu ciljne publike i političkog okruženja, za izradu poruka, generiranje podrške i uticaj na donosioce odluka i kreatore politika. Prikupljanje podataka se odvija tokom trajanja kampanje zagovaranja, kako bi se zagovaranje temeljilo na dokazima.
- 2. Monitoring.** Prije pokretanja kampanje zagovaranja, pobornici moraju odrediti način praćenja svog akcionog plana i razviti prekretnice i / ili pokazatelje za procjenu napretka i prepreka, kako bi se prilagodile strategije i rokovi kada je to potrebno. Nadgledanje protivljenja vašoj kauzi također je ključna aktivnost za pobornike.
- 3. Mobilizacija resursa.** Da bi proveli kampanju zagovaranja, pobornicima su potrebni određeni resursi, a mobilizacija pristalica zagovaranja može biti korisna za postizanje ciljeva u procesu zagovaranja. Podrška ne mora biti finansijska, npr. osiguravanje prostora za sastanke i seminare, dijeljenje kancelariskog prostora, dijeljenje spiskova e-adresa i kontakata, stručnost osoba koje rade sa medijima ili kreatorima politike, projektiranje i izrada informativnih i drugih materijala, itd. Dobro je razviti strategiju mobilizacije resursa prije početka kampanje i identificirati potencijalna lica koja će doprinijeti finansijskim i drugim resursima.

AKTIVNOST 4.12 Dizajnirajte vašu kampanju zagovaranja¹³¹

Pregled:	Na ovoj radionici učesnici će naučiti kako da izrade kampanju zagovaranja. Kroz postupak „korak po korak“ oni će učestvovati u oblikovanju koherentnog paketa zagovaranja za projekt koji vode mladi. Njihov paket zagovaranja sadržaće strategiju i plan kako da prenesu svoju poruku i ideje kreatorima politika i činiocima u gradu/društvu kako bi promovirali diskusije, odluke i partnerstva koja će poboljšati politike, usluge i podršku.
Složenost:	Nivo 4
Veličina grupe:	8-20
Vrijeme:	90 minuta
Ciljevi:	Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none"> • Sarađivati s vršnjacima u dizajniranju i provođenju strategije zagovaranja za transformaciju sukoba među mladima i izgradnju mira u njihovom lokalnom / nacionalnom / regionalnom kontekstu • Objasniti i razviti ključno pitanje, ciljeve, zadatke, poruku, taktiku, rizike, uloge i kriterijume evaluacije njihove kampanje zagovaranja.
Materijali:	Velika površina za pisanje (flipčart ili tabla) za mozgalice; Radni listovi / štampani obrazac za mozgalice u kampanji; štampani obrazac - spisak za provjeru
Priprema:	Kopije radnog lista kampanje zagovaranja
Postavke u prostoriji:	Radna ostrva

Instrukcije:**Pregled i definicije [5 min]**

Da bismo povećali učinak projekata zajednice koje vode mladi, dragocjeno je razviti neke dodatne strategije koje će nam pomoći da podignemo svijest u našoj zajednici i razgovaramo o našoj viziji promjena i uključimo se u nju.

Prvo pitajte da li neko u grupi zna šta je zagovaranje i može li ga objasniti / definirati. Vodite grupu prema sljedećoj definiciji:

Zagovaranje je način komunikacije sa javnošću koji pomaže projektu društvenih promjena da krene naprijed.

131. Prilagođeno iz priručnika za zagovaranje mladih UNICEF-a (<https://www.unicef.org.uk/wp-content/uploads/2019/03/Youth-Advocacy-Toolkit.pdf>)

DIO 1: IZRADA KAMPANJE ZAGOVARANJA [90 min]

Organizujte učesnike u grupe od 3-4 na radnim stanicama za male grupe. Vodite ih kroz sljedeće faze kako bi konstruisali svoju kampanju zagovaranja.

KORAK 1: DEFINIRANJE PITANJA

Prije nego razvijete kampanju zagovaranja, vaši učesnici će morati identificirati:

- (1) **problem** koji žele riješiti i
- (2) **viziju promjene** na kojoj žele raditi
- (3) **rješenje** koje predlažu za postizanje te vizije.

KORAK 2: CILJEVI

„Šta želimo da postigne naša kampanja zagovaranja? Do koga želimo doprijeti i kako?“

Podsjetite učesnike da se ne trebaju bojati visoko ciljati! Ali pokušajte i biti realni.

Dajte učesnicima 10 minuta da rade u malim grupama kako bi izradili svoje ciljeve za svoju PTC kampanju zagovaranja, koristeći priloženi radni list.

Primjer:

Vizija: „Živimo u zajednici bez predrasuda i netrpeljivosti, u kojoj ljudi svih nacionalnosti i religija žive zajedno kao susjedi i prijatelji.“

Rješenje: „Podijeliti naše zajedničko iskustvo umjetnosti i dijaloga kao način za smanjenje predrasuda i promociju različitosti.“

Cilj 1: „Dvadeset mladih iz različitih djelova našeg grada dio su naše kampanje zagovaranja kroz svoje učešće u našem projektu zajednice o umjetnosti i dijalogu.“

Cilj 2: „Opštinska vlast učestvuje u našoj kampanji zagovaranja učeći o našem projektnom iskustvu i promovirajući ga u izjavi za javnost kao dobru praksu za razvoj zajednice.“

Pozovite svaku grupu da podijeli svoje početne ideje. Dajte pozitivne povratne informacije o elementima koji su jasni i ponudite prijedloge ili pitanja za elemente koji bi se mogli dalje razvijati. Ako vam vrijeme dopušta, podijelite s učesnicima produžetak prikazan dolje i dajte im još 5-10 minuta da dorade svoje ciljeve.

Produžetak: Pokušajte osigurati da ciljevi strategije zagovaranja budu „SMART“:

- **SPECIFIČNI:** Šta tačno želimo postići kampanjom? Budite jasni i direktni. Npr. Želimo uljepšati javne prostore u našem susjedstvu, povećati učešće mladih u procesima lokalnog dijaloga, doprinijeti smanjenju broja incidenata iz mržnje u našem susjedstvu, itd
- **MJERLJIVI:** Kako možemo izmjeriti učinak naše kampanje i da li smo ispunili svoje ciljeve? Brojevi su dobri. Šta bismo mogli računati kao pokazatelje? Npr. Broj razgovora sa članovima lokalne zajednice o projektu? Broj članaka u medijima o njemu? Broj lajkova i dijeljenja na objavama na društvenoj mreži? Broj sastanaka sa liderima zajednice? Broj incidenata iz mržnje / incidenata nasilništva u susjedstvu (nadamo se da će opadati u mjesecima nakon projekta)?
- **ACHIEVABLE (OSTVARIVI):** Da li se naši ciljevi mogu postići? *D/N - Ako su nejasni ili preopšti, biće ih teško postići.*
- **REALISTIČNI:** Da li su ciljevi realistični? *D/N - Možda ih nije lahko postići, ali moraju biti izvodljivi.*
- **TIME BOUND (VREMENSKI OGRANIČENI):** Mogu li se ciljevi postići za vrijeme perioda projekta / kampanje? *D/N - Odredite datume kada sve treba započeti i završiti.*

KORAK 3: CILJEVI I BAZA PODRŠKE

Ko posjeduje moć da nam pomogne u ostvarenju naše vizije?

Dajte učesnicima 5 minuta da identificiraju ključne ljude koji imaju moć da pomognu u ostvarivanju vizije promjene u stvarnosti. Razmislite i napravite listu:

- **Donosioci odluka:** Ovo su vaši glavni ciljevi kampanje - ljudi čiji mentalni sklop trebate promijeniti ili na koga trebate uticati da biste realizirali svoju viziju.
- **Uticajne osobe:** Ovo su drugi ljudi koji vam mogu pomoći da ubedite svoje ciljeve - kao što su lokalne škole, šira javnost, organizacije zajednice ili lokalni mediji.
- **Primjeri:** direktor lokalne škole, vaše lokalno vijeće, akcijska grupa zajednice, mreža roditelja u susjedstvu, političari, drugi mladi ljudi pogođeni problemom itd. Odaberite **dvije ili tri ciljne osobe** na koje ćete se **usredsrediti**.

KORAK 4: KLJUČNA PORUKA

„Ključna poruka koju šaljete ciljanoj publici biće pokretačka snaga vaše kampanje. Vaša poruka mora biti **jasna** i **laka** za prenošenje - ona mora privući pažnju ljudi i uvjeriti ih da vas podrže. Zato:

** Vaša ključna poruka bi trebala privući:

- **glavu** (to što želite da ljudi znaju),
- **srce** (zašto želite da je ljudima to važno) i
- **ruke** (šta hoćete da oni urade).

Dakle, koja je ključna poruka koju želite poslati svojoj ključnoj publici? Zapišimo ideje kao tačke razgovora. Tada **to možemo pokušati sažeti kao dopadljiv i uvjerljiv slogan.**“ Nekoliko savjeta za izradu dopadljivog slogana:

- Neka bude kratko i jednostavno (obično oko 10 riječi ili manje)
- Izbjegavajte neugodne formulacije
- Neka bude lahko za pamćenje i ugodno za uho
- Neka poziva na emotivnost ili dogovor

Neka grupe rade 10 minuta na izradi nekih dopadljivih i uvjerljivih slogana koji prenose njihovu suštinsku poruku.

Okupite grupe i zamolite svaku da podijeli dvije najbolje ideje. Zapišite ih na tabli. Utvrdite par njih koji najbolje odgovaraju potrebama sadašnjeg projekta i preradite ih prema potrebi uz pomoć grupe. Podizanjem ruku glasajte za željenu frazu: to će biti slogan kampanje. [10 min]

KORAK 5: TAKTIKA

*Koje ćemo taktike koristiti za promociju naše poruke? Kako ćemo je poslati?
Ko će šta i kada raditi?*

Objasnite učesnicima da kada razmišljaju o taktikama promocije poruke, pobornici često kombiniraju **javnu kampanju** (podizanje svijesti, izgradnju javne podrške i angažmana, npr. putem medija) i **privatnu kampanju** (angažiranje i uticaj na donosiocima političkih odluka putem privatnih sastanaka). Aktivnosti mogu uključivati stvaranje:

- Branda (e.g. majice)
- Mrežnih platformi (web stranice, Facebook grupe, druge platforme društvenih medija)
- Pisanih i video blogova i online ažuriranje projekta
- Hashtags# na društvenim medijima
- Objave za štampu na društvenim medijima

- Javni događaji (npr. prezentacije za vašu školu, školski odbor, lokalnu zajednicu, gradsko vijeće, sastanke itd.)

Izradite raspored i dodijelite uloge koje će pružiti strukturu za realizaciju kampanje na djelu.

Podijelite i obavite informativnu sesiju: U ovoj fazi - bilo na istoj ili na novoj sesiji - okupite male grupe kako biste podijelili i pregledali svoje planove kampanje zagovaranja [45 min]. Utvrdite načine za optimizaciju njihovog povezivanja, ako je moguće.

Krug povratnih informacija i sljedeći koraci [30 min]

Vratite grupu nazad za završni krug i evaluaciju. Pitajte: "Koja je jedna korisna stvar koju ste danas naučili?" Zatim, „Koji je vaš sljedeći korak za unaprijeđenje vaše kampanje zagovaranja?"

DIO 2: PPROVOĐENJE U DJELO

Da bi stekli iskustvo u zagovaranju, neka grupe odaberu jednu vrstu aktivnosti od gore navedenih koju će razviti - koristeći slogan kampanje kao sidro. Neka učesnici nastave raditi u svojim malim grupama 15 minuta (idealno s mentorom) i neka razmisle kako bi mogli osmisliti i implementirati aktivnosti kampanje. Prilikom planiranja trebali bi identificirati i zapisati „šta“, „gdje“, „kako“, „ko“ i „kada“ njihovih aktivnosti zagovaranja.

KORAK 6: RIZICI I IZAZOVI

Nakon što ste iznijeli obrise kampanje zagovaranja, razmislite na trenutak:

- Koji su rizici i izazovi ove strategije?
- Kako ćemo upravljati tim rizicima i izazovima? Na primjer, ako želimo da naša poruka stigne do ljudi koji ne govore isti jezik, kako možemo to uraditi?
- Da li imamo tehničke vještine za izradu web stranice i možemo li to uraditi besplatno?
- Kako kreirati dobro objavu za javnost i što da uradimo ako novinar sa kojim smo kontaktirali ne pokupi priču?
- Ako fotografije objavljujemo online, trebamo li prvo tražiti dozvolu od ljudi na fotografijama?
- Ako objavljujemo online blogove, treba li neko pratiti ima li javnih povratnih informacija ili pitanja?

Za svaki rizik ili izazov provjerite može li vaša grupa identificirati rješenje ili alternativu. [5-10 min]

Uspjeh: Razmislite unaprijed: kako će izgledati uspjeh vaše kampanje? Vratite se na SMART ciljeve i navedite neke pokazatelje. [5 min]

KORAK 7: IMPLEMENTACIJA I EVALUACIJA

[Ovo treba spomenuti, ali se neće provoditi do kraja projekta zagovaranja.]

Procjena vaše kampanje na kraju će vam pomoći da shvatite šta je bilo uspješno i koje biste promjene htjeli unijeti sljedeći put. Ne zaboravite proslaviti svoje uspjehe, bez obzira na to da li su bili veliki ili mali! Nakon što implementirate vašu kampanju, ponovo se okupite i odgovorite na sljedeća evaluacijska pitanja:

1. Šta ste htjeli da se dogodi?
2. Šta se zapravo dogodilo?
3. Šta je bilo uspješno? (Kako znamo? Dokazi?)
4. Šta nije bilo uspješno? (Kako znamo? Dokazi?)
5. Šta možemo uraditi sljedeći put?

PLAN ZAGOVARANJA



Šta treba promjeniti PROBLEM	Šta želite da se dogodi NAŠA VIZIJA:
Koje korake trebamo preduzeti? CILJEVI	
1.	
2.	
3.	
Ko ima moć? Ko može pomoći da se to dogodi? CILJEVI	Šta možemo reći da bi ih ubjedili? ključne poruke za svaki cilj
1.	1.
2.	2.
3.	3.
Šta treba javnost znati OPŠTA KLJUČNA PORUKA:	

[Handout- Source: <https://www.unicef.org.uk/wp-content/uploads/2019/03/Youth-Advocacy-Toolkit.pdf>]

Šta treba da uradimo?

Taktika

URADI	OD KOGA	DO KADA

Ko drugi može da nam pomogne da se to dogodi?

Influenseri i ključni podržavaoci

1.
2.
3.

Koji su rizici i izazovi

1.
2.
3.

Kako ćemo upravljati rizicima i izazovima

1.
2.
3.

Kako će izgledati uspjeh?

--

Spisak za provjeru planiranja zagovaranja¹³²

Šta treba promijeniti?

- Jesmo li identificirali ključni problem ili pitanje?
- Jesmo li identificirali osnovne uzroke problema?
- Jesmo li utvrdili šta treba promijeniti da bi se pozabavili ovim uzrocima?
- Jesmo li definirali konkretne i realno očekivane rezultate iz namjeravanih napora zagovaranja?
- Jesmo li pronašli načine za rad sa ljudima koji su najviše pogođeni ovom problematikom?
- Jesmo li prikupili što više podataka koji podržavaju našu poziciju?

Šta može dovesti do promjena?

- Jesmo li identificirali svoje primarne ciljeve za ovu kampanju?
- Jesmo li identificirali svoje sekundarne ciljeve za ovu kampanju?
- Jesmo li identificirali potencijalne saveznike?
- Jesmo li identificirali potencijalne protivnike?

Kako možemo uticati na naš ciljani segment?

- Jesmo li se odlučili za odgovarajući pristup našim ciljevima?
- Jesmo li razvili skup jasnih, jezgrovitih poruka?
- Jesmo li pripremili odgovarajuće alate zagovaranja?
- Jesmo li izradili plan kada i kako koristiti svako sredstvo zagovaranja?

Sa kim možemo sarađivati?

- Jesmo li izradili mapu potencijalnih partnera?
- Jesmo li kontaktirali potencijalne partnere i saveznike?

Kako možemo osigurati značajno učešće mladih ljudi?

- Jesmo li pronašli načine da osiguramo učešće mladih u fazama dizajniranja, implementacije i evaluacije naše inicijative zagovaranja?
- Jesmo li pripremili i proveli samoevaluaciju učešća mladih?

Sa kojim preprekama se možemo suočiti? Kako možemo prevladati prepreke i rizike?

- Jesmo li izmislili o mogućim preprekama i faktorima rizika s kojima bismo se mogli suočiti tokom naše kampanje zagovaranja?
- Jesmo li razvili strategije za prevladavanje mogućih prepreka i smanjenje faktora rizika?
- Jesmo li pripremili strategije za rješavanje i odgovor na protivnike koji bi mogli pokušati potkopati našu inicijativu?

Kako ćemo nadgledati i ocijenjivati da li funkcioniraju naši napori za zagovaranje?

- Jesmo li odlučili ko će pratiti da li su naše planirane akcije preduzete i završene?
- Jesmo li identificirali pokazatelje koji će nam pomoći u praćenju i procjeni procesa, rezultata, ishoda i uticaja naše inicijative zagovaranja?
- Jesmo li razvili plan praćenja i evaluacije za analizu pokazatelja i nadogradnju pouka koje smo izvukli iz našeg iskustva?

//////////

132. Prilagođeno iz knjige „Mladi kao zagovornici: vaš priručnik za akciju za promjene“ (2011), Međunarodna federacija za planirano roditeljstvo (IPPF): https://www.ippf.org/sites/default/files/web_young_people_as_advocates.pdf

Dio 3: Priprema za vršnjačku edukaciju

Uvod

Dobrodošli u 3. dio ovog priručnika. Ovdje ćete pronaći to što vam treba kako bi planirali i implementirali svoju edukativnu aktivnost. Vaša priprema je presudna, ne samo da biste bili sigurni u smislu provođenja, već najvažnije, da biste svojoj grupi prenijeli pravu poruku. Ako ste stariji / iskusan trener, možda znate većinu ovih stvari, ali je dobro osvježiti poznavanje ovim savjetima i uključiti ih u svoj pripremni rad.¹³³

U ovom dijelu će biti predstavljena Y-PEER edukativna metodologija i iznijeti neki metodološki savjeti zasnovani na utvrđenim dobrim praksama koje će vam pomoći da stvorite efikasno okruženje za učenje kroz iskustvo - uključujući i tradicionalne i online formate obuke. Steći ćete svijest o grupnim procesima i naučiti o strategijama za bavljenje izazovima koji mogu nastati u procesu obuke. Isprobavanje ovdje predloženih savjeta ojačaće vaše projekte van-formalnog učenja s mladima.

Ciljevi učenja

Ovaj modul ima za cilj da pomogne mladim trenerima oko:

- Sticanja znanja i vještina o iskustvenom učenju i ciklusu iskustvenog učenja
- Razvijanja zajedničkog razumijevanja različitih interaktivnih metoda i načina njihovog korišćenja u obuci za vršnjačku edukaciju o izgradnji mira u kontekstu WB6
- Razumijevanja kako planirati, pripremiti se i održati obuke vršnjačke edukacije
- Razumijevanja uloge facilitatora obuke i prakticiranja vještine facilitacije
- Boljeg razumijevanja grupnih procesa
- Predviđanja i pripreme za moguće izazove koji mogu nastati u van-formalnoj, interaktivnoj vršnjačkoj edukaciji o izgradnji mira
- Konstruktivnog bavljenja teškim situacijama i učesnicima u procesu obuke
- Razvijanja timskog duha, uzajamne odgovornosti i vještina ko-facilitacije među učesnicima obuke

Ishodi učenja

Na kraju ovog modula, učesnici će moći:

- Dizajnirati, pripremiti i provesti interaktivnu sesiju o izgradnji mira.
- Iskristiti niz interaktivnih metoda van-formalnog učenja;
- Primijeniti u praksi stavove, ponašanja i vještine neophodne da bi bili efektivni facilitatori;
- Posmatrati i razumjeti grupni rad i grupni proces prepoznajući interakcije unutar grupe koje izazivaju pozitivan i negativan socijalni uticaj;
- Identificirati, razumjeti i kontrolirati ponašanje „teških učesnika“ koji bi mogli potkopati proces obuke i postizanje rezultata grupe;
- Omogućiti pozitivan timski rad koji doprinosi uspjehu programa obuke;
- Steći znanje i vještine kako davati i primati povratne informacije
- Procjeniti snage i slabosti predstavljenih sesija na osnovu dobijenih povratnih informacija i uključiti te povratne informacije u poboljšane buduće obuke.

//////////

133. PreuzeTo od UNOY 2018

Šta je vršnjačko obrazovanje?¹³⁴

Vršnjak je osoba koja pripada istoj društvenoj grupi sa drugom osobom ili grupom ljudi. Društvena grupa može se zasnivati na uzrastu, rodu, nacionalnosti, etničkoj pripadnosti, seksualnoj orijentaciji, zanimanju, socijalno-ekonomskom ili zdravstvenom statusu, porijeklu ili interesima, fizičkim ili ličnim osobinama i drugim karakteristikama.

Obrazovanje (edukacija) se odnosi na proces i radnje olakšavanja učenja ili sticanja znanja, vještina i kompetentnosti, vrijednosti, stavova i uvjerenja i ponašanja.

Vršnjačka edukacija je proces u kojem dobro obučeni i motivirani mladi ljudi preduzimaju aktivnosti neformalnog i van-formalnog učenja sa svojim vršnjacima. Ove aktivnosti, koje se odvijaju tokom dužeg vremenskog razdoblja, usmjerene su na razvoj znanja, stavova, uvjerenja, kompetentnosti i vještina mladih ljudi. Vršnjačka edukacija može se odvijati u grupama različitih veličina ili putem individualnih kontakata u različitim okruženjima: školama, univerzitetima, klubovima, nevladinim organizacijama, crkvama, džamijama i drugim vjerskim prostorijama, radnim mjestima, uličnom okruženju, skloništim, internet platformama ili na bilo kojem drugom mjestu gdje se okupljaju mladi ljudi.

Obrazovanje se može odvijati u formalnom, neformalnom ili van-formalnom okruženju:

1. Formalno obrazovanje	Odnosi se na strukturirano obrazovanje unutar formalnog obrazovnog sistema prema hronološkim i hijerarhijskim stepenima. Formalno obrazovanje stiče se u predškolskoj ustanovi, osnovnoj i srednjoj školi, univerzitetu, tehničkim školama i / ili specijalizovanim i institucionaliziranim programima. Ono uglavnom vodi ka formalnoj sertifikaciji.
2. Van-formalno obrazovanje	Odnosi se na bilo koji planirani program obrazovanja osmišljen za poboljšanje niza vještina i kompetentnosti, izvan formalnog obrazovnog sistema. Van-formalno obrazovanje ima jasnu svrhu učenja. Ova vrsta obrazovanja često koristi metodologije participativnog učenja i obično se događa na radionicama, projektima, inicijativama, obukama itd. koje organizuju grupe civilnog društva, zajednice itd..
3. Neformalno obrazovanje	Odnosi se na doživotni proces učenja u kojem pojedinci stiču stavove, vrijednosti, vještine i znanja kroz svakodnevna životna iskustva i uticaje u svom okruženju. To može uključivati, na primjer, porodicu, prijatelje, susjede, susrete, masovne medije, igre itd. Ova vrsta učenja nije nužno planirana, ali se ipak događa.

Izvor: Povelja o obrazovanju za demokratsko građanstvo i obrazovanju o ljudskim pravima (Vijeće Evrope, 2010)

Neki primjeri aktivnosti vršnjačke edukacije mladih uključuju:

- **Terenske kampanje** za podizanje svijesti, npr. dijeljenje brošura i letaka;
- **Radionice** u omladinskom centru koje koriste interaktivne tehnike kao što su igre, kvizovi, igranje uloga ili priče;
- **Pozorišne prezentacije** u omladinskom klubu, praćene grupnim diskusijama;
- **Projekcije filmova** praćene otvorenom diskusijom;
- **Izleti i aktivnosti** na otvorenom;
- **Webinari** u organizaciji pokreta koje vode mladi za mlade.
- **Neformalni razgovori mladih** u kafićima ili drugim mjestima na kojima prirodno komuniciraju i razgovaraju o svom životu;

134. Prilagođeno iz UN-ovog međuinstitucionalnog priručnika „Priručnik za obuku trenera za vršnjačku edukaciju“ (<https://www.streetyouth.org/wp-content/uploads/2013/02/peer-education-training-of-trainers.pdf>) i iz „Priručnika za vršnjačku edukaciju mladih – Priručnik za obuku trenera“ UNFPA, 2006. (<https://www.unfpa.org/resources/peer-education-toolkit>)

Zašto vršnjačko obrazovanje?¹³⁵

Vršnjaci imaju snažan uticaj na to kako mlada osoba razmišlja i ponaša se. Ovo se odnosi i na rizične i na sigurne, kao i na konfliktne i mirotvorne stavove i ponašanja. Mladi dobijaju puno informacija i ideja od svojih vršnjaka o pitanjima koja su posebno osjetljiva, pa čak i o nekima koja spadaju u kulturološke tabue. Vršnjačka edukacija koristi ovaj uticaj vršnjaka na pozitivan način.

Kredibilitet vršnjačkih edukatora sa njihovom grupom učesnika važna je osnova na kojoj se gradi uspješna vršnjačka edukacija. Mladi ljudi koji su učestvovali u inicijativama za vršnjačku edukaciju često hvale činjenicu da se informacije i ideje lakše prenose i percipiraju zbog zajedničke pozadine i interesa edukatora i publike u područjima kao što su muzika, hobiji, uzori, upotreba jezika, porodična iskustva (npr. pitanja braće i sestara, borba za nezavisnost) i zahtjevi uloga (npr. student, član tima). Mlađi vršnjački edukatori ređe se doživljavaju kao autoritet koji „propovijeda” sa osuđujuće pozicije o tome kako bi se drugi trebali ponašati. Naprotiv, proces vršnjačke edukacije doživljava se kao dobijanje savjeta od prijatelja koji zna i koji ima slične brige i shvatanje kako je biti mlada osoba.

Vršnjačka edukacija također je način za osnaživanje mladih. Nudi im mogućnost da učestvuju u aktivnostima koje ih se tiču i da pristupaju informacijama i uslugama koje su im potrebne za donošenje informiranih odluka, dok istovremeno pojačava njihovo učešće i zastupljenost. Mladi postaju odgovorniji, aktivniji i suosjećajniji pojedinci u društvu.

Vršnjačka edukacija kao dio slagalice

Vršnjačka edukacija jedan je dio složene slagalice koja podržava razvoj mladih i njihov angažman u svim oblastima društvenog napretka. Na primjer, vršnjačka edukacija može dopuniti napore na stvaranju povoljnijih politika za pristup mladih ljudi mogućnostima, uslugama i finansiranju dizajniranim za podršku udruženjima mladih, obrazovanja zasnovanog na vještinama za mirovne programe i inicijative za prevenciju nasilja, laboratorija za inovacije mladih, medija vođenih mladima, kampanja i drugih programa koje dizajniraju i koji su namjenjeni za ranjive i marginalizirane mlade ljude. Svaka od ovih akcija odnosi se na složene probleme koji zahtijevaju složena rješenja koja uključuju različite aktere i činioce u društvu koji predstavljaju različita polja znanja, uticaja i pristupa resursima. Samo vršnjačko obrazovanje neće imati značajan uticaj na kvalitet života mladih, ukoliko nije dio sveobuhvatnog pristupa i napora čitave zajednice, koji se također fokusiraju na politike i strategije na nivou institucija i na nivou donošenja odluka, izgrađenih na međugeneracijskom dijalogu koji mladim ljudima omogućava da svoje stavove izraze drugima.

Vršnjačka edukacija i partnerstvo mladi-odrasli

Vršnjačka edukacija je usredsređena na učenje sa ljudima iz iste starosne grupe. To, međutim, ne isključuje mogućnost međugeneracijskog učenja i saradnje, poznate i kao partnerstvo mladih i odraslih.¹³⁶ Partnerstva između mladih i odraslih proizlaze iz uvjerenja da mladi imaju pravo učestvovati u razvoju programa koji im služe i imati glas u oblikovanju politika koje će uticati na njihov život. Učestvovanje mladih u politikama i programima koje sponzoriraju odrasli može pomoći u postizanju snažnijih ishoda programa, posebno kada se na mladost ne gleda samo kao na korisnike aktivnosti izgradnje mira, već i na ključne aktere i pokretače ovih napora. Ako se pravilno razumiju, istinska partnerstva mladi-odrasli sagledavaju mlade kao potpuno ravnopravne partnere i usredsređuju se na rad po pitanjima i programima mladih u kontekstu stvarnosti mladih. Zapravo, mladi ljudi su najbolje u stanju prepoznati sopstvene potrebe, artikulirati sopstvene težnje i pronaći kreativne načine za korišćenje svojih postojećih talenata i vještina. Uloga odraslih u ovom pogledu je da slušaju mlade i podržavaju ih u razvoju i ostvarivanju njihovih kapaciteta za pozitivnu transformaciju njihovih zajednica

135. Y-Peer Priručnik za obuku trenera 2005

136. <https://www.youthdoit.org/themes/meaningful-youth-participation/young-adult-partnership/>

i društva. Uspješna partnerstva mladih i odraslih grade se na znanju, idejama, snalažljivosti, mrežama i energiji mladih i time su u boljoj prilici da osiguraju održivost i efikasnost programa i postignu pozitivne rezultate. Međugeneracijska partnerstva za izgradnju mira moraju ne samo uključiti mlade ljude u proces, već ih prepoznati kao sebi jednake i partnere.

Dizajn i provođenje vaše obuke¹³⁷

Oduševljeni ste temama izgradnje mira i transformacije sukoba i jedva čekate da započnete s provođenjem sopstvene obrazovne aktivnosti. Ali odakle početi? Bez brige, pokušaćemo vam prikazati ključne korake kako bi to bilo što uspješnije.

Prije nego što počnete bilo šta, važno je razumjeti kontekst gdje će se odvijati vaša aktivnost i grupu s kojom ćete raditi. Pročitajte historiju sukoba i sami napravite brzu analizu. Posavjetujte se sa drugima o tome koje bi bile najprikladnije teme za vašu intervenciju, s obzirom na ovaj kontekst i ovu grupu. Da li je vaša glavna tema interkulturalni dijalog? Transformacija sukoba? Pomirenje? Suočavanje s prošlošću? Nakon što je definirate, moći ćete je detaljnije definirati i prilagoditi.

Uobičajeni tok programa obuke¹³⁸

Tok programa je vrlo važan, jer može imati veliki uticaj ne samo na učenje vaše grupe već i na grupnu dinamiku. Izgradnja povjerenja prije svega važna je za kasnije diskusije o osjetljivim temama.

1 Dobrodošlica, predstavljanje, upoznavanje i izgradnja timova

Prvi dani ili prva sesija trebaju biti posvećeni uokvirivanju vaše aktivnosti: predstavljanje aktivnosti, metodologije i ciljeva, međusobno upoznavanje, izgradnja tima i podjela očekivanja i doprinosa. Izgradnja timova je presudna i vjerujemo da je uvijek treba uključiti u bilo koju obrazovnu aktivnost. Grupa se mora osjećati samopouzdana i u sigurnom okruženju u kojem se može izraziti bez osuđivanja, uz poštovanje osnovnih vrijednosti (poput raznolikosti ili nenasilja). Prva sesija je također obično trenutak u kojem se uspostavljaju pravila suživota (ili grupni ugovor ili principi rada). Grupa odlučuje o stavovima i principima na osnovu kojih će raditi zajedno tokom čitavog programa.

2 Dijelenje, učenje, odučavanje

Nakon što se vaša grupa dogovori o načinu zajedničkog rada, možete započeti sa nekim aktivnostima koje se postupno povećavaju u odnosu na poteškoće, ali i na osjetljivost. Možda biste trebali započeti sa ključnim konceptima i razmjenom iskustava. Uvođenje novih znanja ili vještina može se obaviti tako što ćete ih nadograđivati od jedne sesije do druge. Svoju grupu ćete navoditi od analize i refleksije do ugrađivanja novog znanja ili odučavanja od starog znanja, sve do konačnog stvaranja zajedničkih osnova i razumijevanja kao grupa. Za metode se možete pozvati na prethodni dio o „Metodama“.

137. Ovaj dio preuzet iz UNOY str. 59-67. Više smjernica o dizajniranju i provođenju programa vršnjačke edukacije, uključujući planiranje programa, zapošljavanje i zadržavanje vršnjačkih edukatora, osposobljavanje mladih da budu vršnjački edukatori, vodeće sesije vršnjačke edukacije, nadzor i upravljanje programima i praćenje i evaluacija mogu se naći na ovom izvoru: Dokazi - Na osnovu smjernica za vršnjačku edukaciju mladih, koje je izradio FHI uz podršku USAID-a 2010. Dostupno na mreži at: <http://petri-sofia.org/wp-content/uploads/2017/12/Evidence-Based-Guidelines-for-Youth-Peer-Education.pdf>

138. Ovaj dio preuzet iz UNOY s. 59-67.

Večernje sesije

Programi obuke za mlade često dodaju neke neformalne sesije na kraju svakog dana, gdje se učesnici mogu opustiti i nastaviti s upoznavanjem na različitim nivoima. Neke uobičajene sesije uključuju:

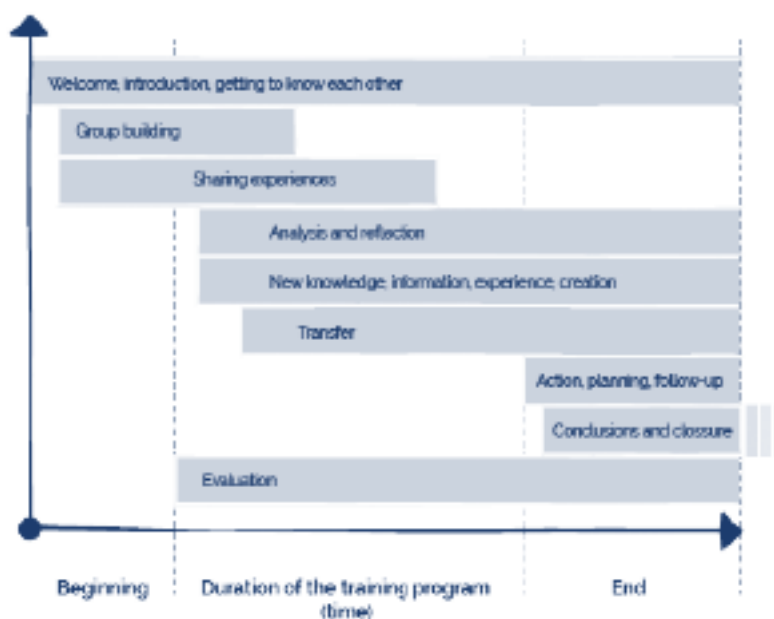
- **Sajam / umrežavanje organizacija:** pruža učesnicima priliku da predstave rad svojih organizacija. Možete ih zamoliti da donesu materijale, naprave kolaž ili pripreme štandove / tezge koje učesnici mogu slobodno posjetiti, slično pijaci.
- **Multikulturalna noć:** ovo može biti posebno obogaćujuće ako pripadnici vaše grupe dolaze iz različitih kulturnih sredina; možete ih zamoliti da svoje kulture predstave na različite (interaktivne) načine (hrana, plesovi, tradicionalne nošnje itd.).
- **Oproštajna noć:** organizirajte lijep prostor za posljednje večere gdje će učesnici moći uživati u neformalnoj sesiji za oproštaj i možda pokazati svoje skrivene talente?

3 Refleksije

U programima dužim od jednog dana, obično je jedna sesija dnevno posvećena učesnicima da se izraze na konstruktivan način i predlože poboljšanja i promjene programa.

4 Planiranje daljnjih aktivnosti i završna evaluacija

Pred kraj vašeg programa, obično je najmanje jedna sesija posvećena planiranju daljnjih aktivnosti. Nadamo se da je za vašu grupu obuka prvi korak koji će se nastaviti primjenom i umnožavanjem učenja u njihovim lokalnim zajednicama. Ovo je također trenutak da zaokružite program i iznesete završne riječi.



UNOY, p. 67

Stvaranje djelotvornih okruženja za učenje

Vršnjački edukatori i treneri trebalo bi da se pažljivo pripreme prije svake obuke kako bi stvorili efikasno okruženje za učenje. Najbolji savjeti u vezi s tim objašnjeni su ispod, a uključuju sljedeće:

- 1) Iznesite jasno ciljeve učenja
- 2) Stvorite odgovarajuće okruženje / atmosferu za učenje
- 3) Odaberite odgovarajuću metodologiju podučavanja
- 4) Odaberite odgovarajuće metode za učenje
- 5) Modelirajte željene kompetencije u procesu obuke
- 6) Održavajte informativne sesije s učesnicima nakon aktivnosti
- 7) Razmišljajte o praksi

(1) Iznesite jasno ciljeve učenja¹³⁹

Ukoliko ne istaknemo jasno šta želimo i očekujemo da učesnici nauče, srešćemo se sa brojnim negativnim posljedicama. Bez jasnih ciljeva učenja, treneri bi mogli izgubiti puno vremena ili angažirati učesnike u niz besciljnih aktivnosti. Može se desiti da dizajniramo edukativne aktivnosti koje pružaju samo kognitivne inpute, međutim zanemaruju druge aspekte učenja učesnika, poput njihovog emocionalnog angažmana sa temom i njihovog angažmana oko međusobnih odnosa. Dobro promišljeni, pažljivo napisani i jasno preneseni ciljevi učenja, trenerima i učesnicima pružaju mapu da bi znali kuda da se kreću u procesu učenja i zašto.

(2) Stvorite odgovarajuće okruženje¹⁴⁰

Stvaranje „sigurnog“ okruženja neophodno je za sve aktivnosti mladih. Samo u sigurnom okruženju mladi otvoreno govore o pitanjima i brigama koji utiču na njihov život. Samo u sigurnom okruženju može se razgovarati o osjetljivim i kontroverznim pitanjima, a da učesnici ne naštete sebi ili drugima. Stvaranje takvih uslova zahtijeva pripremu, podršku i dobre vještine facilitatora. Sigurno okruženje pomaže mladim ljudima „da se nose sa razlikama, ublažava tenzije i potiče nenasilna sredstva za rješavanje sukoba. Ono potiču samorefleksiju i slušanje drugih, promovira interkulturni dijalog, daje glas manjinama, gradi međusobnu toleranciju i poštovanje i njeguje kritičniji pristup informacijama dobijenim iz medija“ (Vijeće Evrope 2015, str. 12).

Najbolji način za njegovanje sigurnog okruženja za učenje je započeti promocijom „otvorenog i zajedničkog pristupa učenju, s posebnim naglaskom na samorefleksiju i promišljenu, informiranu akciju“. Treneri bi trebali razmisliti unaprijed „o načinu na koji njihova lična uvjerenja i vrijednosti utiču na njihove stavove prema spornom materijalu i postupanju s njime“ (str. 9).

Kroz sav proces vršnjačke edukacije, treneri bi trebali biti oprezni oko načina na koji okruženje za učenje utiče na učesnike, kako bi svaka mlada osoba imala osjećaj pripadnosti uključenosti u proces učenja. Treneri bi trebali redovno sebi postavljati pitanja o okruženju za obuku:

- Da li se moji učesnici osjećaju bezbjedno?
- Da li moji učesnici imaju osjećaj pripadnosti?
- Motivira li okruženje učesnike da daju sve od sebe?
- Da li okruženje podržava proces učenja učesnika?
- Da li je okruženje prilagođeno za učesnike različitih pozadina i potreba?

139. Prilagođeno iz CDRSEE (2013), Podučavanje radi učenja, str. 94

140. CDRSEE (2013), Podučavanje radi učenja, str. 52

Bezbjednost i samootkrivanje¹⁴¹

Treneri ne znaju uvijek biografiju svih u njihovoj grupi. To se posebno odnosi na aktivnosti između zajednica i regionalne aktivnosti. A čak i kad zaista dobro poznajete svoju grupu, ne možete uvijek znati kako se osjećaju po svakom pitanju. U osnovi, treneri nikada nisu potpuno sigurni „ko je u prostoriji“. Svako ima duboko privatna iskustva, misli i osjećaje koje im možda neće biti ugodno podijeliti u svim okolnostima. Dakle, dok je stvaranje sigurnog prostora ključno za započinjanje razgovora o osjetljivim pitanjima s učesnicima, treneri moraju biti spremni na činjenicu da stvaranje takvog sigurnog prostora može navesti mlade ljude da „otkriju“ bolna prošla iskustva. Kada se to dogodi, može doći do teške situacije za sve kojih se to tiče - za učesnika koji otkriva podatke, za ostale učesnike koji slušaju i za samog facilitatora. Objelodanjivanje podataka može izazvati značajne posljedice po grupnu dinamiku i vođenje aktivnosti, a teško je unaprijed se pripremiti za takve situacije. Šta god trener odlučio da uradi kao odgovor, odluku treba donijeti u dogovoru sa učesnikom koji je objelodanio nešto. To uključuje i odluku kako će se sa objelodanjivanjem postupati u grupi.

Dalji savjeti za stvaranje prostora za učenje u kojima se mladi učesnici osjećaju ugodno u vezi sa razmjenom, izražavanjem mišljenja, ideja, pitanja i uvjerenja uključuju sljedeće:¹⁴²

- Izbjegavajte prikazivanje nacionalnih i vjerskih predmeta iz određene tradicije. Prostor bi trebao biti **neutralan i sa dobrodošlicom** prihvatiti sva uvjerenja i načine razmišljanja.
- Na početku svake sesije radionice **obavijestite** učesnike o tome šta će raditi i koja je svrha aktivnosti. To će im pomoći da se pripreme, usredotoče pažnju i energiju i oblikovaće njihova očekivanja i način razmišljanja.
- Ako je u pitanju nova grupa učesnika, posvetite nešto vremena na početku sesije na upoznavanje. Koristite **ledolomce** kako biste stvorili bliskost i povjerenje među učesnicima.
- Naročito kada okupljate mješovite grupe iz različitih zajednica ili mjesta, posvetite određeno vrijeme na početku za **zajedničko utvrđivanje osnovnih pravila** o načinima komunikacije i ponašanja koji omogućavaju pozitivnu interakciju u grupi. Utvrđivanje ovih osnovnih pravila pomoću mozgalice može izgraditi sinergiju u grupi i osjećaj vlasništva nad procesom učenja.
- Kontinuirano procjenjujte motivaciju svojih učesnika i uvijek imajte **energizatore** spremne za obnavljanje i održavanje njihove koncentracije i energije.
- Razvijte aktivnosti koje **promoviraju uključivanje manjinskih perspektiva** i potiču interakciju i interkulturni dijalog.
- Tokom aktivnosti van-formalnog učenja, poput razrednih putovanja, kampova ili seminara, koristite pauze za kafu, obroke i večeri kako biste **potakli neformalne prostore za interakciju**. Ovi trenuci će poboljšati proces međusobnog razumijevanja i otkrivanja.
- Vodite računa da se ideje, mišljenja i prijedlozi učesnika uzmu u obzir i da se odraze u aktivnostima i ishodima procesa učenja. To će im pomoći da se **osjećaju cijenjenima i prepoznatima**, stvoriti znanje i vještine koje smatraju **bitnim** za njihov život.
- Studijske jedinice / lekcije / ekskurzije, posebno one o osjetljivim ili osporavanim temama, zaključite aktivnošću koja **pozitivno motivira** učesnike i služi kao **odgovarajuće finale**.
- Ohrabrite učesnike da **nastave dijalog** izvan prostorije za obuku i dajte im do znanja da vam se uvijek mogu obratiti sa **svojim pitanjima, brigama i razmišljanjima**.

141. Vijeće Evrope i Evropska Komisija (2012), Priručnik za Mlade koji transformiraju konflikt, str. 163.

142. Preuzeto iz Arigatou Foundation (2008), Učiti živjeti zajedno, str. 32

(3) Odaberite odgovarajuću metodologiju podučavanja¹⁴³

Izgradnja kompetencija mladih za interkulturni dijalog, izgradnja mira i transformacija sukoba neće proizaći iz čisto teorijske vježbe zasnovane na frontalnom učenju ili predavanju. Iskustva bi trebala mobilisati mlade ljude na fizičku, intelektualnu, emocionalnu i kreativnu **interakciju** kako bi se osjećali povezanim s onim što uče.

Postoji niz metodologija koje možete izabrati. Svaka od njih ima jedinstvene karakteristike, svrhu i metode.¹⁴⁴ Treneri mladih mogu koristiti jednu ili nekoliko ovih strategija za uvođenje, nadogradnju i konsolidaciju učenja učesnika.

Pažnja: Prije primjene bilo koje metodologije u vašoj obuci, preporučuje se aktiviranje prethodnog znanja i razumijevanja polaznika kao načina koji osigurava da se zainteresiraju i angažiraju u proces učenja.¹⁴⁵ Jedan od načina da saznate šta vaši učesnici već znaju, jeste pozvati ih da razmisle i podijele informacije o svom predznanju i iskustvu. To se može učiniti spontano postavljanjem pitanja na konverzacijski način ili formalnije, kao npr.:

- Prije nego što započnemo, dozvolite mi da postavim pitanje. Šta znate o (temi o kojoj ćemo razgovarati)?
- Evo nekoliko ključnih pojmova. Šta za vas znače ovi izrazi? Da li ih koristite? Molim vas, recite: „Ne znam” ako vam nisu poznati.
- Gdje ste se susreli (sa ovom temom) u prošlosti? Kakva ste iskustva imali s njom?

Kada jednom saznate šta vaši učesnici već znaju i razumiju, vaša pažnja može se okrenuti aktiviranju tog znanja. Ovo sprječava da učesnicima bude dosadno ili da se frustriraju, a vama omogućava da pomognete učesnicima da preispitaju ili modificiraju to što su prethodno naučili prema potrebama. Također možete nadograditi i proširiti njihovo prethodno znanje novim iskustvima i uvidima.

Ispod je nekoliko nastavnih metodologija koje treneri mogu odabrati ili kombinirati:

Učenje zasnovano na iskustvu¹⁴⁶

Učenje zasnovano na iskustvu ili „učenje radom” glavni je pristup koji se koristi u Y-Peer metodologiji. Fokusira se na proces učenja i na učesnika, tj. polaznika. Pojam iskustveno učenje uveo je David Kolb koji je nadahnut Konfucijevom izrekom:

„Reci mi, zaboraviću; pokaži mi i pamtiću; uključi me i razumjet ću.”

Iskustveno učenje koristi visoko interaktivne tehnike (poput simulacija, igara, igranja uloga, učenja na službi i terenskih obilazaka) i uključuje četiri elementa koje nazivamo „Kolbov ciklus”:

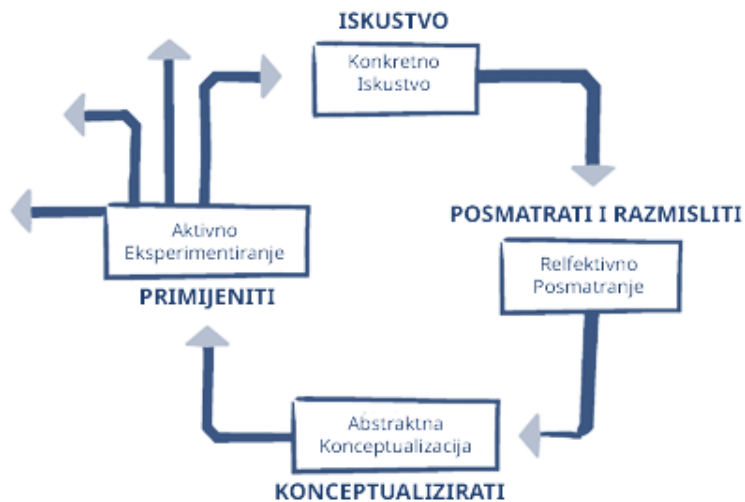
- 1) **Učešće / Direktno iskustvo**
- 2) **Posmatranje i refleksija o iskustvu**
- 3) **Konceptualizacija / Generalizacija** naučenih lekcija
- 4) **Primjena** naučenih lekcija

143. CDRSEE (2013), Podučavati radi učenja, str. 23-24

144. Preuzeto iz Arigatou Foundation (2008), Vodič - Učiti živjeti zajedno, str. 28-29

145. CDRSEE (2013), Podučavanje radi učenja, str. 52

146. Preuzeto iz 2005 Y-PEER Priručnika, str. 20.



Source: Jenkins, A. 1990, p. 42

U prvom koraku trener predstavlja aktivnost ili vježbu koju učesnici potom moraju sami da naprave (npr. mozgalica, igranje uloga, igra, studija slučaja itd.). Polaznicima je ovo često zabavno, a ponekad i izazovno.

U drugom koraku, trener vodi učesnike da razmotre svoje iskustvo, izraze svoje reakcije, misli i osjećaje o njemu i razmisle o tome šta im znači. Polaznici se ovim pitanjima bave kroz diskusiju.

U trećem koraku trener izvlači sličnosti i razlike u reakcijama učesnika i pruža dodatne informacije koje im pomažu da razumiju na dubljem nivou. Učesnici polaznici pomažu da se izvuku zaključci iz iskustva i daju mu smisao.

U završnom koraku, trener uključuje učesnike u primjenu ovog iskustva na nove situacije. Polaznici odgovaraju na prijedloge i pitanja poput: Kako bi stečena znanja ili vještine mogle biti korisne u vašem životu? Kako se teškoće mogu prevazići primjenom ovog znanja ili vještine? Koje daljnje korake možemo planirati kako bismo ovo znanje i ove vještine primijenili u praksi?

Kroz učenje temeljeno na iskustvu, učesnici povećavaju svoje znanje, razvijaju vještine i razjašnjavaju svoje vrijednosti.¹⁴⁷ Iskustva mogu biti povezana s prošlim ili trenutnim događajima u životu učesnika ili mogu proizaći iz praktičnih aktivnosti koje su predložili treneri. Oslanjajući se na misli, osjećaje i osjećanja, učesnici razmišljaju, procjenjuju i analiziraju iskustvo, bilo pojedinačno ili kolektivno.

„Ono što je važno naglasiti je da je ova metodologija otvorenog tipa, odnosno ne nudi konačan odgovor. Ona postavlja izazov učesniku da sam donese zaključke.¹⁴⁸ Da bi bile efikasne, aktivnosti učenja kroz iskustvo trebaju imati solidne i dobro pripremljene informativne sesije. Više o strategijama za informativne sesije možete saznati na stranici 22.

//////

147. David Kolb, Iskustveno učenje: Iskustvo kao izvor učenja i razvoja, Englewood Cliffs, NJ, Prentice Hall, 1984. Udruženje iskustvenog učenja. <http://www.aee.org>

148. UNOY Priručnik za obuku Youth4Peace, str. 52

Kooperativno učenje

U kooperativnom učenju učesnici su podijeljeni u male grupe koje samostalno rade na postizanju zajedničkog cilja. Učesnici teže međusobnoj podršci, tako da svi članovi grupe imaju koristi jedni od drugih. Kod kooperativnog učenja postoji pozitivna uzajamna zavisnost među naporima učesnika da uče; učesnici shvataju da mogu postići cilj samo ako svi članovi daju doprinos dodijeljenom zadatku. Metoda omogućava učenje kroz interakciju.

Kooperativno učenje poboljšava sposobnost mladih za rad sa različitim ljudima. Tokom interakcija u malim grupama mogu pronaći puno prilika za razmišljanje i reagiranje na različite odgovore koje drugi članovi grupe donose za stol. Male grupe također omogućavaju mladima da dodaju svoje perspektive nekom pitanju na osnovu njihovih kulturnih razlika. Ova razmjena pomaže učesnicima da razumiju druge kulture i gledišta.

Kooperativno učenje također poboljšava komunikacijske vještine učesnika i jača njihovo samopoštovanje. Aktivnosti koje uključuju kooperativno učenje promoviraju uspjeh svih učesnika u grupi, doprinoseći tako osjećajima kompetentnosti i samopoštovanja svakog učesnika. Primjeri kooperativnih tehnika učenja su zajednički projekti, igre i igranje uloga.

Učenje zasnovano na problemima

Kod ove metodologije koristi se problem koji pomaže razvoju kreativnosti učesnika, njihovog kritičkog mišljenja, njihove sposobnosti za analizu i promišljanje o etičkim vrijednostima. Metodologije zasnovane na problemima potiču učesnike da postavljaju pitanja i odgovaraju nanjih, koristeći svoju prirodnu radoznalost. Mladi se suočavaju s problemima za koje nema apsolutnih odgovore ili lakih rješenja i koji odražavaju složenost stvarnih situacija.

Učenje temeljeno na problemima pomaže polaznicima da zauzmu aktivan i samokontroliran pristup sopstvenom učenju, koji je usmjeren na zadatak. Ova se metodologija može koristiti zajedno sa igranjem uloga, analizom studija slučaja, dilemama i socijalnim pitanjima, ili sa tehnikama koje uključuju učenje zasnovano na iskustvu.

Učenje kroz projekte¹⁴⁹

Projektni rad ili učenje kroz projekte pedagoški je pristup koji doprinosi sticanju kombinacije stavova, vještina, znanja i kritičkog razumijevanja, kao i razvoju vrijednosti. Može se koristiti u određenom predmetnom području, ali je također vrlo prikladan za međupredmetni pristup i za rješavanje međusektorskih pitanja. Projektno učenje nudi svoj najbolji potencijal kada se provodi u malim grupama i / ili od strane cijelog razreda. Obično je strukturiran u slijedu koraka koji se protežu kroz nekoliko sedmica:

- izbor teme za proučavanje ili otvorenog pitanja i planiranje rada;
- prikupljanje informacija, organizacija prikupljenih informacija i donošenje odluka (što podrazumijeva individualnu odgovornost, saradnju u grupi, ali i upravljanje potencijalnim razlikama u stavovima ili nesuglasicama);
- priprema proizvoda (koji može imati različite oblike, kao što su poster, video, podcast, publikacija, web stranica, portfelj, tekst, predstava ili događaj);
- prezentacija proizvoda;
- razmišljanje o iskustvu učenja.

//////////

149. Vijeće Evrope (2018), Kompetencije za Demokratsku Kulturu, Tom 3, s. 36

Kada tema uključuje jezičku i kulturnu raznolikost, proces također može stimulirati vrednovanje različitosti i otvorenost prema različitostima i drugostima. Uloga trenera u učenju zasnovanom na projektima sastoji se od uloge facilitatora procesa učenja. Učesnici slijede upute trenera koje se odnose na korake koje treba proći, ali o sadržaju odlučuju sami polaznici. Glavni instrument trenera je pitanje, a ne odgovor. Gore opisani principi i dalje važe, a trener prati kako se odvija saradnja u grupama. Trener bi trebao ohrabriti učesnike da sarađuju, podržavaju jedni druge, daju jedni drugima povratne informacije i razmišljaju o onome što otkriju, kao i o svojim interakcijama.

Učenje na službi¹⁵⁰

Učenje na službi je također djelotvoran način za razvoj čitavog spektra vještina izgradnje mira i transformacije sukoba jer pruža polaznicima priliku da povežu znanje i kritičko razumijevanje i vještine stečene u radionici sa smislenom akcijom usmjerenom na stvarni svijet. Kroz ovu vezu ne samo da se znanje, kritičko razumijevanje i vještine konsoliduju i dalje razvijaju, već se uspostavljaju procesi koji potiču razvoj i kritičku svijest o stavovima i vrijednostima. Učenje na službi je više od rada u zajednici. Podrazumijeva pružanje usluga u zajednici u kontekstu strukturiranog niza koraka, u kojima trener igra važnu ulogu kao organizator i facilitator, istovremeno zadržavajući snažan pristup usmjeren na učenika i osnažujući polaznike da donose odluke i djeluju po svojoj volji u saradnji sa vršnjacima. Kako je učenje na službi oblik projektnog učenja, sličan slijed koraka poslužiće kao referenca za proces:

1. Procjena potreba zajednice i identifikacija poboljšanja ili promjene koju treba predvidjeti;
2. Priprema zadatka koja se provodi prikupljanjem informacija, identificiranjem i kontaktiranjem ključnih činioca zajednice, analizom mogućnosti rješavanja problema i planiranjem intervencije;
3. Putem angažmana u službi za zajednicu, preduzimanje aktivnosti koje su značajne za polaznike i poboljšavaju učenje i razvoj vrijednosti, stavova, vještina i znanja i kritičkog razumijevanja. Akcija može biti nekoliko vrsta, uključujući:
 - direktna podrška grupi korisnika kojima je potrebna (na primjer, posjeta centru za starije građane, organizovanje obrazovnih aktivnosti za mlađu omladinu u nerazvijenom području, darivanje građana koji obavljaju volonterski rad);
 - indirektna podrška ili promjena u zajednici (na primjer, prikupljanje igračaka za nevladinu organizaciju koja podržava mlade u nepovoljnom položaju, farbanje zida u blizini igrališta kako bi bilo prikladnije za djecu, postavljanje web platforme ili aplikacije koja starijim građanima zajednice omogućava da traže podršku volontera, prikupljanje sredstava za podršku lokalnoj inicijativi);
 - zalaganje za promjene (na primjer, zagovaranje javnih politika koje će usvojiti lokalne vlasti, upozoravanje lokalnih građana na određene rizike ili zalaganje za promjenu u određenom ponašanju građana);
4. Predstavljanje rada i njegovih ishoda zajednici i proslava postignuća.
5. Refleksije o iskustvu učenja, po mogućnosti tokom čitavog procesa, i evaluacija obavljenog posla koja će dovesti do zaključaka i preporuka za poboljšanje efikasnosti budućih sličnih aktivnosti.

Učenje kroz diskusiju

Diskusije su usmene interakcije među učesnicima koje nastoje potaknuti razmjenu ideja. One pomažu u razvijanju vještina komunikacije i slušanja i promoviraju razumijevanje različitih pitanja i gledišta. Diskusije se mogu voditi na razne načine, uključujući debate, okrugle stolove i fokus grupe. Mogu se temeljiti na studijama slučaja, stvarnim životnim pričama i dilemama ili na relevantnim filmovima, slikama i pjesmama.

//////////

150. Vijeće Evrope (2018),Kompetencije za demokratsku kulturu: Tom 3, s. 36

Diskusije često imaju koristi od instrukcija koje daje facilitator. Preporučuje se da koristite participativne tehnike za sažimanje ideja i pronalaženje veza između njih. Takve tehnike uključuju mape uma, skice koncepata i tehnike meta-plana ili karata.

Učenje na osnovu introspekcije

Refleksija je dio svih gore spomenutih metodologija, jer svaka uključuje individualnu i kolektivnu refleksiju u različitim fazama. Međutim, postoji još jedna vrsta refleksije koja nadilazi intelekt i pomaže mladim ljudima da procijene sopstveno stanje duha i usmjere pažnju na sopstveno učenje. Ova vrsta refleksije odnosi se na introspektivne metodologije koje njeguju samorazumijevanje i duhovnost kod mladih.

Introspekcija daje učesnicima priliku da identificiraju i procjene svoje unutrašnje misli, osjećaje i želje. To je posebno važno za interkulturalne i međureligijske programe etičkog obrazovanja, jer mladim ljudima omogućava promišljanje o njihovim vrijednostima i stavovima. Također je korisna prilikom procjene ličnih promjena i obaveza.

Introspekcija se može odvijati pojedinačno ili u grupama. Tehnike poput meditacije, tihih trenutaka ili bilo koje druge kontemplativne prakse pomažu učesnicima u stvaranju samo-reflektivnog iskustva.

(4) Odaberite odgovarajuću interaktivnu metodu učenja

Za razliku od tradicionalnog formalnog obrazovanja koje se usredotočuje na „stručno“ govorenje i publiku koja pasivno sluša, **interaktivne metode** su poželjnije za obrazovanje mladih, jer kroz iskustvo i interakciju uključuju sve učenike u zajedničko učenje. Interaktivne metode imaju jači uticaj na stavove mladih jer omogućavaju dublji lični uvid u vrijednosti i osjećaje, a djelotvornije su za izgradnju vještina koje su ključne za lični razvoj.¹⁵¹

Neke od najčešćih interaktivnih metoda koje se koriste na treninzima vršnjačke edukacije uključuju:

1. **Ledolomci:** aktivnosti ili igre koje pomažu učesnicima da probiju led i da im bude ugodnije u grupi. To su kratke aktivnosti koje podržavaju izgradnju povjerenja među grupama i stvaranje sigurnog prostora.
2. **Energizatori:** kratke aktivnosti (po mogućnosti ne duže od 5 minuta) prije sesije ili između sesija koje mogu pomoći jer unose određenu dozu humora, opuštaju i vraćaju energiju.
3. **Igre:** od sporta do igre za stolom, ako se razvijaju i prilagode temi cilja učenja i sadržaju sesije, igre se mogu pokazati vrlo vrijednim alatima za promoviranje relevantnog iskustva učenja.
4. **Diskusije i zadaci u malim grupama:** neki koncepti mogu biti zanimljivi učesnicima za diskusiju u manjim grupama. Ovo bi im moglo pomoći da dobiju više prostora za razmjenu i refleksiju o određenoj temi i za izgradnju zajedničkih osnova. To se može učiniti, na primjer, kroz mozgalice, World café, tehnologiju otvorenog prostor, slagalicu i diskusije u malim grupama.
5. **Mozgalica:**
6. **Igranje uloga:** učesnici su pozvani da iskuse šta znači preuzimanje tuđe uloge. Oni postaju neko drugi, različit od njihove uobičajene stvarnosti, koji predstavljaju ponašanja, misli, reakcije drugog i tako dalje. Ova metoda omogućava učesnicima da razviju empatiju i shvate njenu vrijednost. Iako je to kratko vrijeme, učesnici su pozvani da osjete šta znači biti u koži druge osobe.
6. **Simulacija:** iako se čini sličnom igri uloga, razlika je u tome što učesnik zadržava sopstvene karakteristike, ali mora da simulira kako bi reagirao u određenoj situaciji.
7. **Studija slučaja:** učesnicima se može dati studija slučaja o određenoj stvarnoj ili fiktivnoj situaciji u

//////////

151. Prilagođeno iz: UNOY(2018) Priručnik za obuku Youth4Peace.

kojoj bi grupa trebala čitati, istraživati i raspravljati na osnovu nekih usmjeravajućih pitanja. Generalno, dijeljenje se odvija na plenarnoj sesiji kako bi se omogućila razmjena i zajedničko učenje.

8. **Debata:** učesnici razgovaraju o osjetljivoj ili kontroverznoj temi, koju obično podržava moderator (može biti trener ili učesnici). Oni će o tom pitanju razgovarati sa različitih pozicija i perspektiva, a vi ih možete u jednom trenutku zamoliti da promijene svoje stavove.

10. **Pripovijedanje:** dijeljenjem lične priče (može biti od sudionika, trenera ili vanjskih gostiju), grupa može razmišljati i raspravljati o ključnim pitanjima / temama sadržanim u priči.

11. **Terenski obilazak:** ako vrijeme dopušta, zanimljiva metoda obuke može biti organizacija izleta za grupu koja će učiti na licu mjesta. Direktnim izlaganjem svom okruženju, oni mogu učiti intervjuiranjem ljudi u zajednicama, posjetama određenim historijskim mjestima itd.

12. **Doprinos eksperata:** neke sesije mogu biti manje proaktivne ili zanimljive i mogu biti u formatu prezentacije, sa direktnim doprinosom koji daje trener ili vanjski stručnjak o određenoj temi. Prezentacije kojima se doprinosi koje omogućavaju određenu interakciju između trenera i učesnika (tj. s pitanjima i odgovorima tokom prezentacije ili dijeljenjem primjera iz grupe) bile bi idealne kada se koristi van-formalna metodologija.¹⁵²

Pogledajte Dodatak 2 za detaljne smjernice i savjete o tome kako koristiti ove interaktivne Metode u svojim obukama za vršnjačku edukaciju.

(5) Modelirajte željene kompetencije u procesu obuke

U vršnjačkom obrazovanju uloga facilitatora je izuzetno važna.

Facilitator je pojedinac koji omogućava grupama i organizacijama efikasniji rad; za saradnju i postizanje sinergije. Facilitator bi se trebao truditi da bude „sadržajno neutralna“ strana koja tokom sastanka ne zauzima niti zagovara jedinstveno gledište, već koja osigurava da grupa tijekom svog rada slijedi otvorene, pravične i inkluzivne postupke.¹⁵³

Uloga facilitatora nije da govori, podučava ili propovijeda, već da sluša, diskutira i demonstrira. Facilitator bi trebao obezbijediti adekvatno okruženje za emocionalnu podršku, diskusiju o više ideja i poštovanje mišljenja svih učesnika. Na primjer, prilikom vođenja sesije o filmskoj diskusiji, facilitator bi trebao uzeti u obzir ne samo stvar koja je u pitanju, već i ono što je izvan nje. Zbog toga bi trebao unaprijed prikupiti više informacija o diskutiranim pitanjima i biti svjestan kulturološki specifičnih načina rješavanja nekih problematičnih situacija prije nego što pristupi vođenju sesije. Ako bi, na primjer, facilitator trebao da razgovara o miru, kako bi mogao olakšati raspravu i pomoći učesnicima da je prenesu u stvarnost sopstvenog iskustva, onda je dobra priprema od ključnog značaja. Facilitator mora osigurati da ne postoje seksistički stavovi u korist tipično ženskog ili muškog tipa ponašanja.

Na kraju, veoma je važno da facilitator stvori povjerljivo okruženje unutar grupe i preuzme odgovornost da se svaki član osjeća dobro. To znači da svi učesnici trebaju usvojiti pravila, uključujući poštovanje jednih prema drugima, procjenjivanje ponašanja, a ne osobe i odlučivanje o tome kako i šta će dijeliti. Facilitator i sama grupa trebaju biti oprezni da ne krše ova pravila. Primjeri takvih opštih pravila su sljedeći:

- Izbjegavajte generalizacije;
- Koristite „Ja“ poruku;
- Pristupite govornicima / facilitatorima s povjerenjem;
- Budite otvoreni;

152. Izvor: UNOY Youth4Peace Training Toolkit, p. 57-58

153. Izvor: <https://download.e-bookshelf.de/download/0000/5874/32/L-G-0000587432-0002384959.pdf>, autor: Michael Doyle

- Slušajte pažljivo;
- Aktivno učestvujte;
- Poštujte ostale;
- Ne razgovarajte kada neko drugi govori / prezentira;

Ako se pojave pitanja na koja facilitator nema odgovor, nema ništa loše u tome da kažete: „Ne znam, ali provjeriću i odgovoriću vam kasnije.“, ili „Pronađimo odgovor na ovo pitanje zajedno.“

Vrlo često se događa da na početku diskusije facilitator čuje pitanja kao što su: Da li radim ispravno kad ...? Je li u redu ako ...? U većini slučajeva, ova pitanja pokazuju da učesnik želi da pronađe referencu sa ostalima u grupi ili želi više informacija ili pomoći o određenoj temi. Kada odgovara, facilitator treba:

- biti siguran da razumije pitanje; parafrazirati pitanje kako bi bio siguran da je sve jasno;
- biti siguran da su odgovori na pitanja sažeti i jasni, u suprotnom facilitator može zbuniti učesnike ili izgubiti pažnju;
- objasniti izraze, ako ima potrebe, tako da ih svi razumiju; ako se bilo ko od učesnika ili facilitator služi profesionalnim žargonom ili terminologijom, treba se pobrinuti da ga svi u prostoriji razumiju.

Facilitatori, sa svoje strane, trebaju:

- razumjeti da je njihova uloga olakšati grupni proces, pružiti potrebne materijale i izvor informacija;
- planirati svaku sesiju unaprijed;
- osigurati odgovarajuće i bezbjedno okruženje za učenje;
- razjasniti i predstaviti zadatke obuke polaznicima, istražiti njihova očekivanja i strepnje i adekvatno odgovoriti tokom radnog procesa;
- odlučiti o jasnim i preciznim pravilima rada zajedno s učesnicima i pridržavati ih se;
- formulirati jasne i razumljive definicije i koncepte;
- jasno saopštiti instrukcije za vježbe;
- razumjeti šta se događa u grupi na nivou procesa, tj. kakvi su odnosi među učesnicima i djelotvorno uticati na njihov razvoj;
- verbalizirati šta se događa među članovima grupe na nivou procesa i razgovarati o tome s njima kako bi se poboljšao rad i interakcija unutar grupe.

Facilitator treba prepoznati, prihvatiti i poštovati razlike među učesnicima, kao i izbjegavati nošenje ili predstavljanje bilo kojeg simbola ili upotrebu osjetljivog vokabulara (to može biti određena vrsta odjeće, vjerski simboli ili dodaci) koji mogu izazvati sukob među učesnicima.

S druge strane, od učesnika(tj. **polaznika**) vršnjačke edukacije očekuje se da:

- preuzmu odgovornost za svoje postupke;
- razumiju koje su njihove potrebe za obukom (uz pomoć trenera);
- povežu obuku sa sobom i svojim okolnostima;
- prenesu novo iskustvo sa obuke u stvarne situacije.

(6) Informativna sesija s učesnicima nakon aktivnosti učenja¹⁵⁴

Informativni dio predstavlja trenutak u okviru vaše sesije / aktivnosti kada će vaši učesnici uvidjeti smisao i razumjeti učenje iza aktivnosti / iskustva koje su prošli. Informativna sesija o aktivnosti

//////////

154. Izvor: UNOY (2018), Pribor za obuku Youth4Peace, s. 53

je presudna jer je to trenutak kada učesnici trebaju razmisliti o onome što se dogodilo i kako je to povezano s njihovim svakodnevnim životom. Ako učesnik proživi iskustvo, ali ga ne može povezati kao metaforu s tim što se događa u životu, propustiće se glavna stvar koju treba naučiti.

Uobičajena tehnika informativne sesije jeste da se ona odvija na plenarnom skupu da bi čitava grupa zajedno reflektirala i izvukla zaključke iz aktivnosti učenja. Sastoji se od tri trenutka u kojima biste pitali svoju grupu o sljedećem:

- a) **Kako ste se osjećali tokom iskustva / aktivnosti?** Ovo pitanje za informativnu sesiju je posebno važno ako provodite aktivnost koja je osjetljiva ili može predstavljati emocionalni izazov. Ključno je da se pobrinite da učesnici mogu da izraze svoje osjećaje i ono što im se dogodilo u smislu emocija. Možete ih potaknuti da to podijele ili zapišu na papir, jer je ponekad lakše na trenutak razmisliti ili je možda previše lično da bi se podijelilo na plenarnoj sesiji. Ipak je presudno da učesnici o tome razmišljaju.

Sugestija: Zamolite svakog učesnika da podijeli jednu riječ (samo jednu riječ, bez objašnjenja) o tome kako se osjeća sada / u tom trenutku. Ovo će vam omogućiti da prilično jasno shvatite kako je aktivnost prošla za grupu i da počnete navoditi učesnike da vježbaju verbalizaciju emocija i ličnih osjećaja.

- b) Šta se **dogodilo** tokom iskustvene aktivnosti? Da li je cilj postignut? Zašto? Koji su faktori uticali na to?

Ovdje ćete htjeti da oni razmisle o tome što se dogodilo tokom aktivnosti samo po sebi, bez analize ili poređenja s prethodnim iskustvima; to je činjenična diskusija. Zapamtite, ovdje je fokus na aktivnosti!

- c) **Kako mogu ovu aktivnost i svoja razmišljanja prenijeti u svakodnevni život?** Koje zaključke mogu donijeti za svoj život i svoje okruženje, uključujući društvo koje me okružuje? Ovaj treći dio je konačno najvažniji i ovdje biste trebali biti u stanju voditi diskusiju usklađenu sa vašim ciljem učenja na sesiji. Ovaj dio je srž učenja gdje će učesnici početi shvaćati kako je ova aktivnost povezana sa životom i društvom.

Savjet: Neke aktivnosti mogu biti vrlo emotivne, posebno ako ste tražili od učesnika da preuzmu određene uloge. Da biste bili sigurni da će svoje uloge ostaviti iza sebe za informativnu sesiju, možete ih zamoliti da na trenutak izađu van prostorije za obuku, prije nego što se vrate „kao oni sami“ (izvan svoje uloge - „izaći iz uloge“). Možete ih zamoliti i da zgužvaju komad papira kojim im je dodijeljena uloga.

(7) Razmišljajte o praksi: Vodite dnevnik učenja¹⁵⁵

Druga tehnika koja se savjetuje je da svaki učesnik kreira i koristi dnevnik učenja u vezi sa svojim interkulturnim aktivnostima i modulima za izgradnju mira, sjećanje i pomirenje. Dnevnik učenja je privatna i idealno bi ga trebao koristiti svaki učesnik na kraju svake sesije kako bi zabilježio svoja iskustva i osjećaje. Dnevnik učenja namjenjen je jačanju procesa samorefleksije. Trebao bi biti popunjen nakon sesije, kada su učesnici sami i imaju vremena za razmišljanje. U interkulturnim procesima učenja, dnevnik učenja može pomoći učesnicima da vide dalje od svojih predrasuda i da prodube svoje razumijevanje različitosti. Ovaj postupak ponekad zahtijeva „odvikavanje“ ili odvajanje od onoga što su prethodno naučili i od onoga što su smatrali „ispravnim“. Pružanje prilika mladim

//////////

155. Preuzeto iz Arigatou Foundation (2008), Učiti živjeti zajedno, str. 53-54

Ljudima da komuniciraju sa sobom kroz privatnu refleksiju, da se pitaju zašto i kako se stvari događaju i da priznaju ono što znaju, opažaju i doživljavaju, ključno je za razvijanje samokritičnog učenja. Pitanja za refleksiju pomažu mladim ljudima da prevaziđu sopstveno razumijevanje; ona izazivaju njihovu percepciju svijeta i motiviraju ih da preispitaju sopstvena stanovišta i ponašanje.:

- Šta sam naučio iz ovog iskustva?
- *Jesu li se moje ideje promijenile? Ako da, kako i zašto?*
- *Da li je nešto pošlo kako ne treba? Šta? Zašto? Kako bih to mogao popraviti ili prevladati tu situaciju?*
- Jednu stvar koju sam danas naučio o sebi je _____
- Danas sam imao problem pokušavajući _____. Sutra ću riješiti taj problem time što ću _____.
- Najbolji dio u vezi _____
- Ranije sam mislio _____. Sada mislim _____
- Danas sam promijenio način na koji sam _____ jer _____

Dnevnicu učenja mogu se koristiti i za istraživanje određene teme, kompetencije ili principa. Na primjer, možete zatražiti od učesnika da razmisle o principu poštovanja:

- Šta za vas znači poštovanje?
- *Zapišite neke trenutke kada ste iskazivali poštovanje drugima u vašoj školi, porodici ili zajednici.*
- *Zabilježite trenutak kada ste pokazali nepoštovanje prema drugima ili su ga drugi pokazali prema vama.*
- *Koji bi bio bolji način za rješavanje tih trenutaka?*
- *Koje ste dvije obveze spremni preuzeti kako biste više poštovali druge?*

Grupe i grupni proces

Uloga koju grupa prijatelja ima u adolescenciji ne može se zanemariti. Ta grupa igra ključnu ulogu u razvoju, autonomiji i socijalizaciji mladih ljudi.

Vršnjačka edukacija odvija se u grupama u kojima učesnici intenzivno komuniciraju, doživljavaju snažne emocije i istražuju različite stilove i modele ponašanja. Te su grupe svojevrsne laboratorije u kojima se mogu primijetiti razne vrste društvenog ponašanja, testirati vještine, eksperimentirati sa novim načinima djelovanja i rješavati stvarne probleme u sigurnom okruženju.

Grupa se razlikuje od slučajnog skupa ljudi. Postoje mnoge definicije pojma grupe. Oslanjajući se na teoriju, neki ističu važnost komunikacije među ljudima, drugi ističu uzajamnu zavisnost među članovima grupe, a ima i onih koji ističu važnost zajedničkog cilja. Jedna kratka definicija opisuje grupu kao *dvoje ili više pojedinaca koji utiču jedni na druge svojim socijalnim interakcijama*.

Ne postoje dvije iste grupe. Svaka grupa ima svoje karakteristične osobine, ali slijede neka zajednička obilježja koja su u osnovi grupne dinamike:

- **Interakcija** – međuljudski odnosi koji se odnose na određeni zadatak rađaju se, organizuju i održavaju unutar grupe. Svaki član grupe može imati potencijalni uticaj na ostale članove.
- **Ciljevi i zadaci** – članovi grupe okupljaju se i ujedinjuju u ostvarivanju određenih ciljeva koji su definirani i zajednički dogovoreni. Članovi grupe pokušavaju formulirati i riješiti svoje radne zadatke - preživljavanje, prilagođavanje, identitet, rast, saradnja.
- **Međuzavisnost** – članovi grupe u određenoj mjeri ovise jedni o drugima u procesu organizacije i realizacije svog ponašanja.
- **Struktura** – organizacija grupe omogućava povezivanje svakog pojedinca s ostalim članovima putem određenog modela uzajamne privlačnosti i moći, uloga i normi. Te strukture pružaju dinamičan, ali i relativno stabilan oblik odnosa među članovima.
- **Jedinstvo** – grupe su kohezivne socijalne kombinacije pojedinaca. Postoje različiti stepeni privlačnosti među članovima grupe i između članova i grupe u cjelini. Jedinstvo uključuje međuljudske, kao i grupne procese - s jedne strane to je mjera u kojoj pojedinac voli, poštuje i vjeruje ostalim pojedincima, a s druge strane - osjećaj „nas“ je taj koji solidarno ujedinjuje članove grupe.

Šta je grupni proces?

Grupni rad može razlikovati sadržaj od procesa. Na primjer, u živoj grupnoj raspravi sadržaj se odnosi na ono što je rečeno: riječi i fraze, raspravljani problemi, predloženi argumenti.

Proces je nešto sasvim drugo. Kada smo zainteresovani za proces, zanima nas šta nam riječi, način ponašanja i priroda diskusije govore o međuljudskim odnosima između učesnika u razgovoru. Pitamo se zašto učesnik daje izjavu upravo u tom trenutku, na taj način (intonacija, visina i ton glasa, govor tijela) i zašto se obraća drugom učesniku u grupi.

Kad se dogodi da su ljudi u istoj grupi, oni obično komuniciraju poštujući socijalni kodeks koji sugerira prihvatljivo, poželjno i pristojno ponašanje. Istovremeno,, svaka osoba ima emocije, misli i utiske u odnosu na ostale članove. Pokazati kakvo je lično iskustvo sa međuljudskim odnosima u grupi je u srži grupne dinamike. Ovo je složen, višeslojan postupak na koji utiču brojni faktori. Precizne i pravovremene intervencije facilitatora demonstriraju model razmjene osjećaja i otvorenije komunikacije unutar grupe.

Faze razvoja grupe

postoje 4 glavne faze razvoja grupe:

Faza 1 - Formiranje

U ovoj fazi članovi grupe se međusobno susreću i orijentišu u situaciji i zadatku grupe. Obilježava je pristojnost, opreznost i dobri maniri u komunikaciji. Učesnici se međusobno proučavaju posmatranjem, prikupljaju informacije i formiraju utiske. Izbjegavaju se bilo kakve razlike, razgovori o ličnim stvarima ili protiviljenje. Na atmosferu grupe utiče i karakterizira je površna komunikacija. Tokom ove faze, sigurnost, povjerenje i poštovanje stavljaju se na probu i grade se u grupi. U prvom planu je želja biti prihvaćen u grupi, a ne odbijen. Kraj ove faze obilježavaju prve otvorenije i iskrenije izjave o potrebama, naporima i osjećajima učesnika koje sebi dopuštaju da ih izraze.

Faza 2 - Oluja

Ova faza započinje prvim kontroverzama i protiviljenjima unutar grupe. Neki članovi više ne mogu tolerirati lažni način komunikacije ili izbjegavanje važnih (po njihovom mišljenju) stvari u grupnoj interakciji (podjela uloga i odgovornosti) i počinju izražavati svoje nezadovoljstvo. Drugi više vole sigurnost i nepostojanje nesigurne atmosfere u prvoj fazi. U početku nastaju male, a kasnije i veće suprotnosti koje se ili brzo riješe ili zaobiđu.

Učesnici puno razgovaraju, bez slušanja. U ovoj fazi grupu karakteriziraju povećana napetost, osuđujuće izjave, kritike i davanje savjeta. Počinje proučavanje grupnih normi - šta je pogodno za grupnu raspravu, kako komunicirati, koji je grupni zadatak. Počinju se pojavljivati različiti oblici protiviljenja promjenama, pretvarajući nekoga iz grupe u žrtvenog jarca, zahtijevajući više jasnoće u strukturi i organizaciji grupe. Pojavljuje se spremnost za uspostavljanjem pravila za rad u grupama - u početku nije jasno shvaćen, ali se kasnije snažno brani.

Faza 3 - Normiranje

Prošavši kroz „oluju“ sukoba i borbe za moć, članovi grupe tek sada počinju bolje da razumiju jedni druge i da prepoznaju tuđa iskustva i vještine.

Atmosfera grupe sada se doživljava drugačije - brzina razgovora usporava, riječi učesnika su manje oštre i počinju pažljivo i suosjećajno slušati ostale. Izrazi lica su im smekšani, a neki dijele mišljenje da osjećaju da su bili saslušani. Grupa počinje raditi i se udruživati se oko svojih „pravila za rad i članstvo u grupi“. Učesnici razvijaju osjećaj pripadnosti grupi. Norme grupe postaju jasnije i počinju uticati na pojedinačne članove.

Faza 4 - Izvedba

Ova faza funkcioniranja i razvoja grupe često se opisuje kao faza produktivne međuzavisnosti i fleksibilnosti. Upoznati sa svojim razlikama i granicama u komunikaciji, članovi grupe mogu razmjenjivati ideje, integrirati svoje vještine i raditi sa vještinama drugih, dijeliti ulogu vođe i konsenzusom donositi odluke u grupi. Uloge i odgovornosti se mijenjaju u saglasnosti s potrebama grupe i njenih članova na fleksibilan i prirodan način. Lojalnost grupnog identiteta, grupnog i „timskog duha“ na visokom je nivou i svi su orijentirani ne samo na zadatak već i na ljude i ljudske odnose.

Faza 5 - Prekidanje

Ovo je završna faza u procesu grupe. Tu se grupna aktivnost uspješno završava, a članovi se oslobađaju dužnosti kako u smislu grupnih zadataka, tako i odnosa među ljudima kao djelova iste grupe. Članovi grupe ponosni su na ono što su postigli tokom života grupe i sretni su i cijene činjenicu da su bili dio efikasne i zadovoljavajuće organizacije. Neki učesnici imaju snažan osjećaj tuge i gubitka.

Znanje o grupnom radu i procesima pomoglo bi vršnjačkim edukatorima da razumiju interakcije osoba-prema-osobi i grupne pojave u cjelini. Strukturirani grupni rad svojstven pristupu vršnjačke edukacije zahtijeva pažljiv izbor aktivnosti i igara, ovisno o njihovoj ulozi u grupnom procesu i fazama

razvoja grupe. Praktični rad facilitatora, dogovoren kroz grupni proces, umjetnost je koja se razvija tokom mnogih sati grupnog rada. Ovu vrstu specijaliziranih znanja i vještina teško je poučavati, jer u velikoj mjeri ovise o kontekstu. Teorijsko znanje iz područja grupne dinamike je važno jer predstavlja šemu sa kognitivnim tačkama za analizu grupnih pojava i procesa.

Komunikacija u grupnom procesu

Komunikacija igra bitnu ulogu u grupnim procesima. Postoje dvije glavne vrste komunikacije:

- 1) **Verbalna komunikacija** u kojoj se koriste riječi ili jezik, a sastoji se od pisanja, čitanja, razgovora i slušanja;
- 2) **Neverbalna komunikacija** u kojoj se ne koristimo riječima da bismo se izrazili, već gestikulacijama, pogledima, pokretima ruku i stavom tijela.

U svakodnevnom životu retko razdvajamo ove dvije vrste komunikacije. Oboje zajedno koristimo kako bismo izrazili ono što želimo, jer jedno podržava drugo.

Što je poruka jasnija, konkretnija, razumljivija i što su bolji uslovi komunikacije, to je veća mogućnost primanja komunikacija onako kako je predviđeno. Nisu, međutim, sve poruke pogodne za transformaciju sukoba i izgradnju mira. Zato je važno razmisliti i biti i pažljiv sa vrstama poruka koje šaljemo. Nadalje, moramo paziti na to kako primamo poruke od drugih i šta radimo s njima.

U 1. modulu ovog priručnika predstavili smo vam detaljne refleksije o važnosti učenja komunikacije u interkulturalnim okruženjima i ukazali na neke od prepreka u odnosu na interkulturalni dijalog.

Također mogu postojati prepreke u ponašanju za uspješnu komunikaciju. Na primjer, pokretanje ruku na određeni način može isprovocirati neke ljude ovisno o tome šta ti gestovi znače u njihovoj kulturi. Slično tome, glasno govorenje, prekidanje druge osobe, nagli ulazak i izlazak iz razgovora i odvratanje pažnje od strane drugih ljudi, predmeta ili aktivnosti itd. može izazvati uvredu, dovesti do nesporazuma ili na drugi način ometati komunikaciju. Korišćenje provokativnih riječi, optuživanje i osuđivanje također mogu uzrokovati prekid komunikacije.

Da bi postali efikasni komunikatori koji su sposobni transformirati sukobe i izgraditi mir, treneri i polaznici trebaju vježbati koristeći sljedeće sastojke uspješne komunikacije:

- **Aktivno slušanje:** veoma pažljivo pratiti riječi i govor tijela druge osobe kada govori i sluša radi razumijevanja, a ne biti nepažljiv, brzo prosuđivati ili donositi preuranjene zaključke u sopstvenom umu.
- **Jasnoća:** koristiti poznate i lake riječi, jasan glas i izgovor;
- **Ponavljanje:** vraćati se i preoblikovati izražene ideje, riječi ili rečenice u više oblika;
- **Pitanja** za ispitivanje i poticanje razmišljanja, diskusije i izražavanja;
- **Govor tijela,** uključujući pokrete ruku i tijela koji objašnjavaju ili podržavaju govor;
- **Kontakt pogledom,** što podrazumijeva razuman i kulturološki prikladan pogled ka onome s kim komuniciramo.

Vođenje online obuka

U slučaju da svoju obuku trebate organizirati u mrežnom formatu (bilo zbog ograničenja mogućnosti putovanja ili okupljanja uživo, ili ako je to željeni način učenja na mreži), moraćete posvetiti dodatnu pažnju potrebama, mogućnostima i ograničenjima internetskog prostora za učenje.

Postoji mnogo različitih načina za pristup mrežnom učenju, od jednostavnih do složenih, jednokratnih webinarima i diskusijama uživo, do potpuno razrađenih modularnih kurseva sa unaprijed snimljenim predavanjima, čitanjima, zadacima i radionicama.

U vezi sa vršnjačkom edukacijom mladih, RYCO je stekao iskustvo stvarajući online obuke uživo koje omogućavaju mladima interaktivno uključivanje u dijalog i rad u malim grupama, pomoću interaktivnih tabli i radnih prostora zasnovanih na Internetu u kombinaciji sa video konferencijama. U nastavku su navedeni neki savjeti zasnovani na ovom iskustvu. Međutim, treba imati na umu da postoje brojne druge mogućnosti mrežne obuke i možda ćete radije koristiti druge platforme i resurse.

Prednosti i ograničenja online sastanaka za vršnjačko obrazovanje mladih

Internet sastanci za vršnjačku edukaciju mladih mogu da ponude određene koristi, posebno u pogledu okupljanja ljudi kada fizičko putovanje nije moguće. Internet aplikacije koje omogućavaju virtualne radne prostore za saradnju mogu također ubrzati timski rad i uneti veću kreativnost.

U isto vrijeme, nemaju svi pouzdan pristup Internetu ili se ne osjećaju jednako ugodno s mrežnim alatima. Frustracije zbog internetskih veza koje se neprestano prekidaju ili mrežnih alata koji nisu intuitivni mogu, stoga, nehotice ograničiti učešće nekih mladih i / ili umanjiti kvalitet iskustva u obuci.

Neke dodatne stvari koje treba razmotriti uključuju:

- Online treninzi nude ograničene mogućnosti za interakciju i saradnju među polaznicima u poređenju sa obukama uživo gdje ljudi mogu komunicirati verbalno i neverbalno, fizički komunicirati tokom ledolomaca, igranja uloga, rada u malim grupama i kooperativnih igara, kao i koristiti pauze i večeri kako bi upoznali svakog neformalno uz interakciju tokom formalnih sesija.
- Mnogi ljudi smatraju da je održavanje pažnje tokom dugih sastanaka na mreži fizički zamornije (naprezanje očiju, itd.) nego na sastancima uživo gdje se ljudi mogu kretati i komunicirati na različite načine.
- Tehnički izazovi i izazovi vezani za koncentraciju na mrežnim prostorima znače da organizatori obuka moraju drugačije razmišljati o trajanju obuke i o širini i dubini koncepata i vještina kojima se mogu baviti tokom dana obuke. Biće potrebni kraći dani obuke, više pauza i prilagođena očekivanja o tome šta se može uraditi u jednom danu.

To ne znači da mrežna obuka ne može biti bogata i zabavna! Može! To, međutim, znači da treneri moraju drugačije planirati kako bi osigurali da polaznicima bude ugodno, da se osjećaju povezani jedni s drugima, osjećaju se dobrodošlo i da imaju puno prilika da budu aktivno angažirani.

Elementi dobrih iskustava obuke na mreži

Mnoge (ali ne sve) metode neformalnog učenja koje se primjenjuju kod tradicionalnih obuka uživo mogu se prilagoditi mrežnom prostoru. Na primjer, dobre online obuke mogu kombinirati takve aktivnosti kao što su:

- Plenarne diskusije
- Olakšane ili samostalno usmjeravane aktivnosti male grupe u internetskim sobama za grupe
- Samostalni rad na čitanju i razmišljanju
- Interaktivni kvizovi i ankete
- Internet prezentacije i mediji (koje su pregledali i / ili kreirali treneri ili učesnici)
- Vježbe opuštanja za koncentraciju
- Kreativne i vizuelne aktivnosti
- Redovne pauze za fizičko istezanje, zabavne ledolomce i energizatore
- I još! (videti Dodatak 2 za više smjernica o neformalnim metodama, uključujući primjenu digitalnih alata)

U najboljem slučaju, biće puno interakcije između učesnika na mreži. U tom smislu, određeni tradicionalni elementi obuke, poput ličnih uvoda i rundi razmjene, mogu se zadržati u mrežnom formatu i trebaju biti ugrađeni što je više moguće.

Većina mrežnih obuka, koliko god bile kratke, također će imati koristi od podrške za facilitaciju. Odnosno, uz glavnog trenera ili facilitatora, korisno je imati i drugu(-e) osobu(-e) koja(-e) nadgleda(ju) chat prostor na Internetu, hvata(ju) bilješke, mjeri(-e) vrijeme i / ili nudi(-e) tehničku podršku (npr. za ulazak i izlazak iz prostorija za grupe). Ovisno o vašoj sopstvenoj vičnosti u radu sa online aplikacijama i facilitacijom, možda ćete moći to uraditi sami, ali dobro je i zatražiti pomoć i tako angažirati druge ljude da preuzmu vlasništvo nad iskustvom obuke. Također je važno obaviti osnovnu tehničku provjeru prije i/ili na početku svake mrežne obuke kako biste bili sigurni da se svi mogu vidjeti i čuti.

Neki osnovni tehnički zahtjevi za online obuke uključuju:

- Pristup računaru / pametnom telefonu
- Pristup pouzdanoj internetskoj vezi
- Pristup slušalicama sa mikrofonom
- Osnovno poznavanje aplikacija za video konferencije na mreži (kao što su Zoom, Skype, Google Hangouts, itd.) i kako koristiti funkcije prijavljivanja / audio / video / chat / hands / emojis / breakout rooms / whiteboard)
- Možda ćete željeti da učesnici unaprijed dobiju neke materijale putem e-pošte, da ih koriste na mreži ili odštampaju

Mrežne platforme i aplikacije

Mnogo je opcija u pogledu mrežnih platformi i aplikacija za video konferencije koje možete koristiti za održavanje online sesija za obuku. Slijedi samo nekoliko prijedloga koji su korišćeni tokom prošlih RYCO obuka:

Za video konferencije:

- Zoom (www.zoom.us)
- Google Hangouts (<https://hangouts.google.com>)
- Skype (www.skype.com)

Za interaktivne table:

- Miro (www.miro.com)
- Mural (www.mural.co)
- Padlet (www.padlet.com)

Za daljnje savjete o tome kako organizovati mrežne radionice glatko i efikasno, Mural je izradio „Definitivni vodič za omogućavanje radionica na daljini“ koji će vam možda biti od pomoći. Može se preuzeti na: <https://www.mural.co/ebook>

Uloga trenera i facilitatora u mrežnom okruženju

Vaša uloga online trenera i facilitatora uključuje sljedeće:

- 1) Pružiti tehničke orijentacije pred obuku za bilo koje platforme i aplikacije koje ćete koristiti;
- 2) Poželjeti dobrodošlicu i usmjeriti vašu grupu / malu grupu na mrežni prostor za obuku i svaku interaktivnu vježbu na mreži;
- 3) Omogućiti vašoj grupi tehničku upotrebu aplikacija za video konferencije i radni prostor (npr. Zoom, Miro, Padlet);
- 4) Poticati aktivno i inkluzivno učešće vaše grupe;
- 5) Osigurati razumijevanja ključnih pojmova i osjećaja emocionalne angažiranosti i pripadnosti u vašoj grupi;
- 6) Sažimati diskusije vaše grupe ili odabrati volontera za taj zadatak;
- 7) Pozitivno završavati svaku sesiju i zahvaliti se grupi na učešću.

Osnovne vrijednosti izgradnje mira za trenere ¹⁵⁶

Postoje neke suštinske stvari vezane za izgradnju mira koje morate uvijek imati na umu tokom obuke. Prije i tokom svake obuke, odvojite malo vremena da se podsjetite na sljedeće glavne savjete:

- **Budite senzitivni na kontekst i grupu:** posebno ako dolazite iz druge stvarnosti, konteksta ili pozadine u odnosu na svoju grupu, presudno je biti svjestan i senzitivna na kontekst u kojem ćete intervenirati: koje su trenutne tenzije? Kako doživljavaju mene (kao autsajdera)? Koja su osjetljiva pitanja kojih moram biti svjestan?
- **Komunicirajte nenasilno:** primijenite u praksi svoje NVC vještine! Govorite sa „Ja“ porukama, nemojte lično primati komentare, prepoznajte potrebe svoje grupe, nadiđite stavove i interese. Osjetite empatiju prema svojoj grupi, osjetite humanost svakog od vaših polaznika.
- **Budite koncentrirani i prisutni:** budite 100% u prostoriji za obuku, osjetite šta se događa i budite prisutni sa svojom grupom i za nju. Nije važno da li ste na obuci ili ne, ili da li je vaša grupa uključena u rasprave u podgrupama: budite tu za njih. Osjetite snagu prisutnosti upravo tu s njima. Za njih će biti velika razlika što će vas osjetiti u potpunosti prisutnim. Također će im biti primjer da postupe na sličan način.
- **Aktivno slušajte:** slušajte iz srca. Možda zvuči otrcano, ali ako izvodite program o miru i sukobu bavite se osjetljivim temama i možda imate učesnike koji su mogli biti žrtve ili počinitelji (ili oboje) nasilja, a možda će im biti teško podijeliti ili otvoriti se za određene stvari, ali na to morate biti spremni.
- **Budite suosjećajni:** ne osuđujte svoju grupu ili učesnike. Budite pažljivi, jer iako niste tu da ih čuvate, u određenim okolnostima to bi mogao biti jedini siguran prostor u kojem se osjećaju ugodno za razmjenu intimnih informacija, pa se zato pobrinite da stvorite okruženje ljubavi, brige i suosjećanja.
- **Vjerujte procesu i grupi:** iako ste odgovorni za pripremu i davanje najboljeg od sebe, ono što se događa u prostoriji za obuku kolektivna je odgovornost vas i vaše grupe, al i drugih vanjskih faktora: budite otvoreni za sve što dođe neočekivano i budite fleksibilni da pratite vašu grupu

156. Izvor: UNOY Priručnik za obuku Youth4Peace, str. 74-76

u datom trenutku. Vjerujte okviru koji ste postavili jednako kao i procesu i grupi.

- **Održavajte pravi balans:** budući da vjerujete svojoj grupi, budite otvoreni za njihove povratne informacije. Obavezno pronađite pravu ravnotežu između povjerenja u svoj program i svjesnosti upravljanja vremenom i potreba čitave grupe. Nekim učesnicima će možda trebati više vremena da podijele svoje osjećaje ili daju doprinos, ali neki drugi mogu osjetiti potrebu da pređu na sljedeću sesiju: pronađite pravi balans.
- **Budite multi-parcijalni:** dajte poticaja da se sva mišljenja u prostoriji čuju i izbjegavajte da vaše mišljenje preuzme vodeću ulogu u raspravi ili postane jedina istina.
- **Dajte konstruktivne povratne informacije:** imajte na umu da kad god dajete povratne informacije, one bi trebale jasno isticati s čime su povezane (vježba, postavljeno pitanje, stav ili raspoloženje), a trebali biste pružiti i alternativu onome što je moglo biti učinjeno. Budite precizni u svojim povratnim informacijama i pazite da one nikada ne budu lične.
- **Budite skromni:** tokom sesija, a posebno tokom informativnih sesija, imajte na umu da niste u poziciji da sve znate ili imate istinu u svojim rukama; ostanite skromni.
- **Ne donosite sudove dok i dalje čvrsto branite principe mira i nenasilja:** ponekad se učesnici mogu suprostaviti principima nenasilja i tvrditi da se nasilje može prinjeniti u nekim slučajevima: budite čvrsti u promoviranju nenasilja i osporavanju tih ideja sa svojom grupom.
- **Budite iskreni:** nemojte lagati svoju grupu: ako nešto ne znate, samo recite, ne trebate znati sve. Kao što je već spomenuto, ovaj program je prostor za zajedničko učenje i nemate pravo znati sve detalje ili sve odgovore. Vi zaista imate odgovorost pripremiti se najbolje što možete i biti iskreni prema svojoj grupi.
- **Prihvatite greške:** ako pogrešite, ništa strašno, samo priznajte, podijelite grešku sa svojom grupom i nastavite dalje!
- **Promovirajte održivost:** razmislite koliko papira koristimo tokom obuke... Budite svjesni toga i pokušajte biti ekološki prihvatljivi: od nekorišćenja plastičnih boca za vodu do svjesnosti o upotrebi resursa).
- **Ne bojte se biti ranjivi:** učesnici obično cijene to što možete podijeliti iz svog ličnog i profesionalnog iskustva. To vas može dovesti u ranjiv položaj, jer može značiti i dijeljenje grešaka ili teških, osjetljivih trenutaka koje ste proživjeli kao na primjer u sukobu. Međutim, to je obično dobrodošlo i pomaže u jačanju veza sa vašom grupom. Ipak, pronađite pravi balans i ne postanite jedini centar pažnje.

Svi ti stavovi i vrijednosti bitni su u bilo kojem trenutku tokom obuke, ali smatrali smo da je posebno važno kada pružate povratne informacije učesnicima. To su trenuci koji mogu biti osjetljiviji, pa će vam svi ovi principi dobro doći. Obavezno ih primijenite!

„Briga o sebi“ za trenere ¹⁵⁷

Treneri i vršnjački edukatori mogu koristiti ove prijedloge kako bi pomogli sebi da se opuste, smanje stres i unesu balans u iskustvo obuke.

Disati duboko. Da li ste ikada primijetili svoje disanje kad se osjećate pod stresom ili se prebrzo krećete? Vjerovatno je plitko i usko. Udahnite nekoliko puta polako i duboko da biste se opustili.

Prošetajte. Izađite. Idite u kupovinu. Bavite se sportom. Vježba ne samo da pomaže u sagorevanju nervozne energije, već vam omogućava da napustite mjesto uzroka stresa.

Jedite dobro. Zauzeti ljudi često preskaču obroke ili prečesto jedu brzu hranu. Teška hrana, previše ili premalo kalorija i neadekvatna ishrana mogu učiniti da se osjećate letargično. Jedite povrće, voće, žitarice i nemasne proteine - hranjivu, visokoenergetsku hranu.

Pijte vodu. Većina ljudi ne pije dovoljno vode i osjeća se dehidrirano, umorno i bolno. Sljedeći put kada se osjećate suvo ili vam je potrebno tečno pojačanje, pijte vodu umjesto kafe, čaja ili pića sa visokim sadržajem šećera.

Usporite. Ne brinite; ne morate stati. Jednostavno time što ćete povesti računa da vaš um bude gdje je i vaše tijelo, osjećaćete se (i činiti se) manje raspršenim, jasnije ćete razmišljati i biti učinkovitiji. Strategije upravljanja vremenom i delegiranja također mogu pomoći u izbjegavanju zbunjivih prioriteta i zakazivanja sukoba.

Udružite se. Ako ste trener ili vršnjački edukator pod stresom, možda ne dopuštate drugim ljudima da vam pomognu da to riješite - bilo delegiranjem zadataka drugim vršnjacima ili trenerima, partnerstvom s drugim grupama ili jednostavno umrežavanjem radi podrške i savjeta. Dijeljenje tereta sa drugim ljudima i održavanje veze s pozitivnim ljudima može pomoći u prevenciji stresa.

Spavajte dobro. Dobar san nije luksuz - on je nužnost za jasno razmišljanje i smišljene reakcije. Neka vam cilj bude da se dobro odmorite, s tim što ćete paziti šta jedete prije odlaska u krevet, isključiti telefon, televizor i računar i provesti nekoliko minuta da usporite i pređete iz „užurbanog dana“ u „mirnu noć“ - možda tako što ćete popiti topli napitak i slušati umirujuću muziku.

Opustite se. Zategnuti mišići i usko, kritičko razmišljanje pogoršavaju stres i vode vas ka izgaranju. Pronađite načine da istegnete i tijelo i um. Okupajte se. Mollite se. Istegnite mišiće. Nježno istezanje ublažava fizičku napetost, dok slične „umne vježbe“ ili meditacija mogu pomoći u smanjenju kroničnog perfekcionizma i kritičkog stava.

Zabavljajte se. Smijeh je sjajan lek, zato se okružite zabavnim stvarima i ljudima. Gledajte svoje omiljene komične emisije i filmove, igrajte se s djecom ili životinjama, odlučite biti u blizini ljudi koji vas nasmiju ili se samo nasmijte sebi kad postanete preterano ozbiljni ili nesretni.

Odmaknite se. Bilo na sat, dan ili sedmicu, udaljite se s posla i koncentrirajte se u potpunosti na nešto drugo. Danas se napunite energijom kako biste sutra bili produktivniji i mogli uživati u svom poslu.

//////////

157. Izvor: Y-Peer Priručnik za obuku trenera (2005), p. 155.

Upomoć! Što da se radi ako nešto krene „kako ne treba“?

Ne brinite. U ovom ćete odjeljku pronaći preporuke šta da se radi kada se suočite sa određenim izazovima u kontekstu nastave / obuke.

Izazovne situacije mogu se pojaviti kada zajedno sa mladima radite na interkulturalnom dijalogu, izgradnji mira, sjećanju i pomirenju. Osjetljive teme i problemi, teški razgovori, oklijevanje trenera, odbijanje roditelja, međugeneracijski problemi i izazovi s učesnicima su neki od izazova koji se mogu očekivati. Znajući to, važno je i, prije svega, korisno za trenere da razmišljaju unaprijed, kako bi bili spremni intervenirati na emocionalno inteligentan način, kada se u radionici pojavi teška dinamika. Pozivamo vas da prođete kroz sljedeće slučajeve i razmislite o tome kako bi vas ove situacije mogle izazvati kao facilitatora.

Postupanje u „teškim situacijama“

U svakoj grupi postoje ljudi čije ponašanje ponekad potkopava grupni proces i postignuća grupe. To može biti iz više razloga. Facilitator bi trebao razviti osjetljivost i vještine potrebne za rješavanje takvih situacija. Vrlo je važno da facilitator nauči da razlikuje individualno ponašanje „teških učesnika“ i neko ponašanje unutar grupe, koje je posljedica određenih poteškoća u grupnom procesu ili nekih problema koje facilitator i grupa imaju jedni s drugima, a koje izražavaju određeni učesnici.

- Ako postoji neki problem u procesu obuke na koji se fokusira pažnja mnogih ili svih učesnika, facilitator bi trebao prekinuti rad grupe i upitati učesnike o uzroku zabune.
- Ako je problem sa određenim učesnikom, postoji niz različitih mehanizama za rješavanje situacije.

Postupanje sa „teškim“ učesnicima i „teškim situacijama“ važan je dio posla tokom obuke. To je dio profesionalizma trenera jer neželjeno ponašanje nekih učesnika remeti dinamiku grupe. Strpljenje, pažnja i izbjegavanje direktnog sukoba omogućavaju treneru da kontroliše situaciju tokom obuke.

Evo nekoliko ideja o tome kako postupati s ponašanjem učesnika kada takvo ponašanje ometa proces obuke:

Kada učesnici kasne:

Ponekad se kasni dolazak ne može izbjeći; međutim, to treba smatrati nepoštovanjem onih koji dolaze na vrijeme. Evo nekoliko strategija za prevladavanje ovog problema:

- Pomozite grupi da se dogovori o pravilu dolaska na vrijeme. Ako članovi grupe sami dođu do ovog pravila, najvjerojatnije će ga poštovati.
- Dajte primjer: nemojte sami kasniti. Vaše ponašanje će se smatrati pokazateljem koliko ste ozbiljni prema obuci.
- Uvjerite učesnike da je za njih važno da budu prisutni na početku sesije. Ako su svjesni da bi mogli propustiti nešto važno u prvim minutama seanse, više će se truditi da stignu na vrijeme. Na primjer, mogli biste distribuirati materijali koji će se koristiti tokom sesije.

Kada se učesnici uošte ne pojave:

Ponekad neki od pozvanih učesnika ne dođu na obuku ili je propuste. Odsustvo takvih učesnika može imati ozbiljan uticaj na rad grupe. Ovaj problem mogao bi se riješiti sljedećim metodama (ili tehnikama):

- Uvjerite se da učesnici osjećaju stvarnu potrebu da dolaze na sesije. Ako polaznici ne misle da

je obuka korisna, prirodno je da će njena vrijednost pasti.

- Podijelite materijale tokom svake sesije. Polaznici ne žele propustiti neke informacije ili instrukcije vezane za obuku.
- Provjerite jeste li postigli dogovor sa administracijom organizacija iz kojih dolaze učesnici. Često se učesnici pravdaju tako štoi kažu da su pozvani na posao zbog neke hitne situacije. Dok razgovarate sa nadređenima, trebete naglasiti da njihovi polaznici trebaju proći čitavu obuku, jer će se time povećati njihova efikasnost iz čega će organizacija imati značajne koristi.

U slučaju da se unutar grupe vode neki neprimjereni razgovori:

Organizacijom rada u malim grupama pružate učesnicima priliku da međusobno komuniciraju, razmjenjuju znanje i iskustvo i uče jedni od drugih. Ovo znatno smanjuje potrebu polaznika za diskusijom o stvarima koje nisu povezane sa obukom.

Postoje i druga sredstva koja bi vam mogla pomoći da smanjite mogućnost neprimjerenih razgovora:

- Približite se učesnicima koji razgovaraju među sobom. Ako je razgovor neprikladan, obično će prestati. Ako je nešto vrijedno, možete se pridružiti i pružiti pomoć.
- Saznajte zašto učesnici razgovaraju među sobom. Ponekad za to mogu postojati opravdani razlozi. Na primjer, učesnici možda pojašnjavaju neke nejasne informacije ili pomažu jedni drugima da nadoknade materijal koji su neki propustili.

Ako učesnici napuste obuku prije kraja sesije:

Po pravilu, samo nekolicina učesnika imala bi hrabrosti da napusti sesiju prije nego što ona završi. Ponekad tokom rada u malim grupama postoje situacije u kojima učesnici mogu otići ranije ili možda se ne vrte na sesiju nakon pauze. Evo nekoliko strategija koje bi mogle biti od pomoći u smanjenju takvog ponašanja.

- **Pobrinite se da se uvijek se odvija neka aktivnost.** Jedan od najčešćih razloga učesnika koji ranije odlaze je osjećaj da se više ništa važno neće događati. Bolje je grupi zadati više zadataka nego ostaviti učesnike da ništa ne rade. U takvim je slučajevima važno osigurati da u narednim sesijama imaju dovoljno vremena da završe započeto.
- **Obratite pažnju na pauze.** Ako ste imali dugu sesiju i vrijeme je za pauzu za ručak ili pauzu za kafu, trebali biste se dogovoriti o tačnom vremenu za nastavak rada. Zapišite to na flipčartu, slajdu ili belu/crnu tablu, kako bi svi mogli čuti i vidjeti ove informacije. Neuobičajeno vrijeme poput „10: 43h“ lakše je zapamtiti nego „10: 45h“.
- **Ostavite učesnicima nešto važno za kraj sesije.** Na primjer, možete tražiti od učesnika da rezimiraju obavljene posao, uz vašu pomoć. Završne rasprave trebale bi biti jednako važne kao i uvodne. Ponekad biste mogli sačekati i kraj sesije kako biste podijelili neke materijale od posebne važnosti.

Ako učesnici ne rade na datim zadacima:

Mnogo se vremena gubi kada članovi grupe nisu fokusirani i ne rade na svojim zadacima ili ne žure da pređu na sjedeću fazu rada. Sljedeće metode pomoći će vam da usmjerite pažnju učesnika na izvršenje dodijeljenog zadatka:

- Jasno objasnite šta treba uraditi. Bilo bi dobro kada bi svaki učesnik mogao svoj zadatak odštampati na papiru. Usmena objašnjenja mogla bi se lahko zaboraviti i to bi moglo otežati izvršenje zadatka.
- Prvi dio grupnog rada planirajte tako da bude kratak i da se lahko može obaviti. To će omogućiti grupi brže stvaranje energije, a s tim i prelazak na složenije zadatke bez nepotrebnog odlaganja.

- Jasno definirajte ciljeve obuke. Znati o koristi svake vježbe natjeraće članove grupa da aktivnije učestvuju.
- Koristite metodu „korak po korak“ u provođenju zadataka i definirajte vremenski okvir za završetak svake faze. Što su učesnici bliže roku, to će više raditi. Ako želite pomoći grupi, možete pratiti vrijeme i blago podsjećati da je „ostalo šest minuta“ - ovo će znatno poboljšati napore učesnika da završe posao.

Ako grupu ometa ponašanje pojedinih učesnika:

Ponekad bi rad u grupi mogao postati manje efikasan zbog ponašanja jednog ili dva učesnika koji usporavaju proces učenja odvlačeći pažnju grupe sa teme obuke ili sesije. Ponekad je teško pronaći jednostavno rješenje za izbjegavanje takvog ponašanja; međutim, sljedeći savjeti pomoći će vam da se nosite sa tim situacijama:

- Morate biti sigurni da shvaćate da li učesnik stvarno ometa rad. Može biti da ste, dok istovremeno nadgledate rad nekoliko grupa, pristupili grupi u trenutku kada jedan od njenih članova izražava mišljenje previše emotivno ili previše strastveno. Ostali članovi grupe to bi mogli da prihvate kao normalno ponašanje, dok bi trener mogao pogrešno protumačiti situaciju, zamišljajući najgori scenario.
- Saznajte zašto ova osoba ometa rad. Ponekad je to zbog činjenice da je grupa kao cjelina izgubila sposobnost funkcioniranja ili da njezini članovi različito razumiju ideju zadatka.
- Posmatrajte ponašanje teškog učesnika kako biste vidjeli ima li i dalje destruktivan uticaj na grupu. Po pravilu, trebate razgovarati sa tom osobom i pokušati otkriti koji je razlog takvog ponašanja. Ako se situacija ne popravi, trebali biste promijeniti sastav grupa (koje rade na različitim zadacima). Na taj će način biti moguće smanjiti uticaj koji teški učesnik ima na jednu određenu malu grupu.
- Uvijek se oslanjajte na podršku i pomoć grupe, ako je potrebno. U mnogim slučajevima bili bi bolji od vas u rješavanju teške situacije.

Postupanje sa „teškim učesnicima“

Težak učesnik može odvratiti pažnju grupe od izvršenja zadatka ili može u potpunosti poremetiti dnevni red, što sa obzirom na ograničeno vrijeme često znači da će sesija biti upropašćena.

Kao treneri ulažete veliki napor u rješavanju teškog ponašanja učesnika i to vas čini manje efikasnim. U mnogim slučajevima borili biste se sa tim pojedincima, što bi vam znatno ograničilo ulogu trenera. Rezultat bi bio osjećaj iscrpljenosti i neispunjavanja glavnih obaveza.

Kako da se nosite sa takvom situacijom?

Postoji jedan glavni savjet. Prije svega, pokušajte priznati da je ponašanje teškog učesnika činjenica - nemojte se pretvarati da ne primjećujete - ova strategija neće riješiti problem. Ako prihvatite da je ponašanje teškog učesnika činjenica u stvarnosti grupe, tada ćete imati dvije mogućnosti - da se odmah pozabavite njima ili da to ostavite za kasnije.

Suočavanje s njima znači da biste trebali pokušati riješiti problem koji ponašanje ove osobe uzrokuje vama ili grupi; trebali biste saslušati osobu i suprotstaviti se takvom ponašanju.

Ostaviti ga za kasnije znači da biste trebali uzeti u obzir zahtjev učesnika i zapisati ga u memoriju grupe, npr. na parkiralistu za ideje, kako biste ga kasnije mogli pogledati, ili da biste trebali pričekati još jednu manifestaciju takvog ponašanja, a ne donijeti odluku na licu mjesta.

Ovdje je važan trenutak da ne biste trebali lično shvatiti teško ponašanje učesnika. Više nego što

predstavlja prijetnju vama kao treneru, ovo ponašanje predstavlja prijetnju grupi i radu grupe, prijetnju izvršenju zadatka grupe. Ovo je vaše polazište.

Kad prebacite fokus sa ličnog na grupni, počete ćete osjećati da ima više prostora za akciju. Čitava strategija će biti drugačija - umjesto da branite sebe i svoje postupke, posmatraćete ponašanje u kontekstu dobrobiti grupe i postizanja ciljeva grupe. U ovoj situaciji vaš glavni saveznik je sama grupa, zajedno s pravilima grupe koja su svi prihvatili i usvojili. Sada se na pitanje gleda u drugom svjetlu.

Umjesto da razgovarate o tome zašto ste napadnuti kao trener, možete pozvati grupu da provjeri pravila grupe, da razmisli o tome šta se događa u grupnom procesu i da razmotri da li grupa osjeća da se nalazi na pravom putu. Ako ne, ako postoje pitanja koja spriječavaju učesnike da nastave postupak kako ste planirali, onda je trenutak da zajedno razgovarate o njima i nađete koristan način za napredak. Na taj način modelirate vrijednosti i principe transformacije sukoba i izgradnje mira.

Sagledavanje problema na ovaj način znači da se rasprava neće voditi između vas i teškog učesnika, kako je on namjeravo, već između tog lica i grupe.

U nekim slučajevima je prihvaćanje ponašanja kao legitimno (priznavanje) pravi potez. Možete prepoznati (opisati) ponašanje i dati učesniku pravo da odgovori ili dopustiti grupi da odgovori. Na taj će način učesnik dobiti odgovor na svoje pitanje ili povratnu informaciju o svom ponašanju od grupe i teško će opravdati bilo kakve daljnje pokušaje da bude u fokusu pažnje.

Naravno, ne treba prihvatiti i tolerirati svaku vrstu ponašanja. Ako učesnik fizički prijeti drugom učesniku ili vrijeđa njegovo dostojanstvo, trebali biste se odmah usprotiviti i takvom ponašanju stati na kraj.

Ponekad morate intervenirati ako je ponašanje učesnika destruktivno (razmetljivo pričanje i bavljenje nečim drugim ili odvlačenje pažnje grupe uzastopnim uznemiravanjem).

Takva situacija zahtijeva vašu intervenciju i ovdje bismo se mogli pozvati na „ljestvice“ postupnog intenziviranja intervencije:

- uspostaviti kontakt pogledom;
- ustati;
- početi prilaziti učesniku;
- otići do učesnika i uspostaviti kontakt pogledom;
- pitati učesnika šta misli;
- obratiti im se direktno;
- suprotstaviti im se tokom pauze, privatno;
- suprotstaviti im se pred čitavom grupom.

Intervencije koje su posljednje na ovom sipsku trebali bi koristiti samo u krajnjem slučaju; međutim, ne biste se trebali bojati da ih koristite ako je potrebno i ako ste iscrpili sve ostale mogućnosti.

U ekstremnim slučajevima mogli biste preduzeti mjere kao što su:

- **Suočavanje u privatnom okruženju.** Privatno razgovarajte sa „teškom“ osobom u pauzi: „Mislim da ovdje imamo lijepu grupu sa velikim potencijalom za razvoj. Grupi i meni bi bilo lakše kad biste se mogli suzdržati i pružiti drugima više šansi da se izraze. Mogu li računati na vašu podršku u ovome?“
- **Suočavanje pred grupom.** Odvojite malo vremena za analizu ponašanja učesnika u grupi, ističući da to spriječava dinamiku grupe. Imajte na umu da je pristup „imenovanja i sramoćenja“ rizičan i treba ga olakšati smirenim, ali iskrenim pristupom koji se fokusira na ometajuće ponašanje, a istovremeno održava jezik poštovanja prema samoj osobi. Ovdje mogu biti korisne nenasilne tehnike komunikacije.

Međutim, sve što je gore navedeno treba vježbati i razmotriti ovisno o konkretnoj situaciji i okolnostima; trener treba biti fleksibilan i otvoren prema pronalaženju bilo kakvih drugih rješenja i taktika kako bi maksimizirao pozitivne rezultate sesije vršnjačke edukacije.

Sastaviti sve zajedno

Sesije predložene na sljedećim stranicama pripremiće vas i vaše učesnike za planiranje i izvođenje kvalitetnih interaktivnih obuka vršnjačke edukacije koristeći interaktivne metode i tehnike koje uključuju mlade na aktivan i smislen način i koje obuhvata njihovo sopstveno iskustvo. Kako je svaka obuka vršnjačke edukacije jedinstvena, ove sesije će vam također pomoći da teme i metode obuke prilagodite u skladu sa kontekstom i potrebama vaših vršnjaka.

Kao budući treneri i vršnjački edukatori, bićete orijentisani na razvijanje onih načina razmišljanja, vrijednosti, ponašanja i vještina koji su potrebni da biste bili dobri i efikasni facilitatori i / ili ko-facilitatori obuke, razmatrajući neke uobičajene greške u facilitaciji i načine kako ih ispraviti. Također ćete biti orijentisani na prepoznavanje nekih uobičajenih ponašanja koja remete proces obuke i / ili dinamiku grupe, i naučićete neke strategije zasnovane na iskustvu za konstruktivno i efikasno bavljenje tim situacijama, kako bi se proces obuke održao na pravom putu. Na kraju ćete naučiti kako davati i primati povratne informacije o vašim vještinama facilitacije obuke, šta će vam biti od ključnog značaja da bi postali odličan facilitator i njegovali pozitivne odnose sa članovima tima i vršnjacima.

AKTIVNOST 5.1 Metode interaktivne obuke

Pregled:	○ Sesija usmjerava učesnike na prirodu interaktivnih metoda. O raznim metodama se raspravlja i demonstrira u smislu kako su one korisnije od didaktičkih pristupa. Učesnici uče koju će metodu koristiti i na koje moguće poteškoće mogu naići.
Složenost:	○ Nivo 1
Veličina grupe:	○ Bilo koja
Vrijeme:	○ 90 min
Ciljevi:	○ Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none">• Opisati prirodu i funkciju različitih interaktivnih metoda;• Provesti niz interaktivnih metoda sa vršnjacima.
Metode:	○ Mozgalice, rad u malim grupama, predavanja, diskusije
Materijali:	○ Flipčart papir; markeri; traka, papir A4, ceduljice na kojima su unaprijed napisane sljedeće interaktivne metode: igranje uloga, simulacijske igre, mozgalica, rad u malim grupama, dodavanje energije i zatvaranje.
Postavke u prostoriji:	○ Po mogućnosti, veliki otvoreni prostor i, ako je moguće, ostrva za rad u malim grupama

Instrukcije:

Energizator „Papirnati avioni“ (10 minuta)

1. Zamolite svakog učesnika da napravi sopstveni papirnati avion od lista papira veličine A4 i na njega napiše svoje ime, nešto što voli i nešto što ne voli. Zamolite sve učesnike da stanu u red jedan pored drugog i da puste avione da lete u prostoriji. Zatim ih pozovite da počnu hodati prostorijom i da svi učesnici nasumce pakupe po jedan papirnati avion. Svaki učesnik mora uzeti papirnati avion koji pripada nekom drugom u grupi i pročitati to što piše na papiru. Zatim tu osobu predstavljaju grupi, postavljajući prethodno dva ili tri dodatna pitanja, ako je potrebno.
2. Na kraju provjerite raspoloženje u grupi i spremnost učesnika za rad.

Mozgalica o interaktivnim metodama (20 minuta)

3. Zapišite neselektivno sve interaktivne metode koje su proizašle iz mozgalice, a zatim razgovarajte o njima sa grupom uz razjašnjavanje značenja svake metode, kada je prikladna za upotrebu i koje komplikacije mogu nastati u njenom provođenju.
4. Potaknite raspravu tako što ćete pitati učesnike kakve su uloge učesnika i facilitatora u svakoj od metoda o kojima se diskutiralo.

Practicirajte interaktivnu metodu - rad u malim grupama (55 minuta)

5. Učesnici se dijele u male grupe: - 5 minuta. Šapnite ime životinje svakom od učesnika. Primjer: pijetao, pas, mačka, magarac (treba ih mijenjat). Tada svi počinju imitirati riku te životinje i pridružuju se odgovarajućoj „vrsti“. Tako ćete učesnike podijeliti u četiri male grupe.
6. Učesnici svake manje grupe su facilitatori interaktivne metode naznačene na papiru koji im dajete. Svaka mala grupa ima 10 minuta da razgovara o strategiji predstavljanja svoje interaktivne metode pred velikom grupom. Zatim svaka mala grupa ima još 10 minuta da predstavi svoju interaktivnu metodu.
7. Nakon svake prezentacije, pitajte učesnike kako su se osjećali, jesu li imali teške trenutke, šta im se najviše dopalo, a zatim im dajte povratne informacije o njihovom nastupu.

„Dodajte loptu“ kako bi priveli kraju radni proces (5 minuta)

8. Pozovite učesnike da sjednu na stolice u krug. Uzmite zamišljenu loptu i recite prvu asocijaciju koja vam dođe u vezi sa obukom. Na primjer: „bučno“, a zatim dodajte loptu nekome drugome ko bi trebao da izgovori svoju asocijaciju i postupak se nastavlja dok svi učesnici nešto ne kažu.
9. Na osnovu asocijacija, sažmite tačku sesije u jednu ili dvije rečenice, a zatim je zatvorite ili pozovite neke od sudionika da je sažmu.

AKTIVNOST 5.2 Postupanje sa teškim učesnicima

Pregled:	○ Ova sesija usmjerava buduće trenere i vršnjačke edukatore na neka uobičajena ponašanja koja mogu narušiti proces obuke i / ili dinamiku grupe. Zatim se razmatraju neke strategije zasnovane na iskustvu za konstruktivno i efikasno rješavanje ovih situacija kako bi se proces obuke održao na pravom putu.
Složenost:	○ Nivo 3
Veličina grupe:	○ Do 30
Vrijeme:	○ 90 min
Ciljevi:	○ Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none">• Utvrditi i opisati ponašanje „teških polaznika“ s kojima su se susrećali u svom radu kao facilitatori obuke.• Saznati više o ponašanju koje bi moglo ometati i potkopati postizanje rezultata grupe;• Postupati s ponašanjem teških učesnika.
Metode:	○ Mozgalice, rad u malim grupama, predavanja, diskusije
Materijali:	○ Flipčart papir; markeri; traka, A4 papir
Postavke u prostoriji:	○ Bilo kakve

NAPOMENE ZA FACILITATORA

U svakoj grupi postoje ljudi čije ponašanje ponekad podriva grupni proces i postignuća grupe. To može biti iz više razloga. Facilitator bi trebao razviti osjetljivost i vještine potrebne za rješavanje takvih situacija. Vrlo je važno da facilitator nauči razlikovati individualno ponašanje „teških učesnika“ i neko ponašanje unutar grupe koje izražavaju određeni učesnici, a koje je u stvari posljedica određenih poteškoća u grupnom procesu ili nekih problema između facilitatora i grupe.

- Ako u procesu obuke postoji neki problem koji privlači pažnju mnogih ili svih učesnika, facilitator bi trebao prekinuti rad grupe i pitati učesnike o uzroku zabune.
- Ako je problem sa nekim određenim učesnikom, postoji niz različitih mehanizama za rješavanje situacije. Ova sesija govori o pomaganju facilitatorima da savladaju ove mehanizme. Prilikom postupanja sa teškim učesnicima vrijedi sljedeće pravilo: „gram prevencije bolji je od kilograma intervencije“.

Instrukcije:

1. Polaznici obuke trenera trebaju predložiti vježbu zagrijavanja.
2. Zatim biste trebali predstaviti ciljeve sesije

Vježba. Najteži učesnici u mojoj grupi [15 minuta]

3. Podijelite učesnike u male grupe od 3 do 5 ljudi, ovisno o veličini grupe za obuku. Zamolite svakog učesnika da se prisjeti i ispriča grupi o situaciji koju je imao kao trener kada je naišao na teškog učesnika. Zamolite ih da iznesu detalje o ponašanju koje je poremetilo rad grupe i bilo problematično za trenera. Zamolite učesnike da ukratko opišu svako takvo ponašanje i zapišu ga na vrh zasebnog lista hartije. Na kraju vježbe svaka grupa bi trebalo da identificira ponašanja koja se jasno razlikuju.
4. **Završni dio:** Zamolite učesnike u svakoj maloj grupi da predstave vrste ponašanja koje su formulirali. U slučaju da se neka ponašanja različitih grupa podudaraju ili su vrlo slična, trebali biste pomoći učesnicima da naprave zajednički opis koji kombinuje slična ponašanja; ovo treba napisati na posebnom listu flipčart papira. Na kraju vježbe u velikoj grupi treba se ukazati na samo jednu vrstu ponašanja (koja se ne ponavlja).

Napomena: Ako nema dovoljno vremena, ova vježba može se zamijeniti razmatranjem unaprijed pripremljenih slučajeva teškog ponašanja učesnika.

Radionica za ideje [40 minuta]

5. Sakupite listove sa jedinstvenim ponašanjima ispisanim na njima i rasporedite ih u različite uglove prostorije. Organizujte grupu u male grupe (u svakoj grupi trebaju biti najmanje dva učesnika). Broj grupa trebao bi da odgovara broju ponašanja opisanih na posebnim listovima papira.
6. **Organizujte vrtešku** – svaka bi grupa trebala da ode do jednog lista papira. Zadatak je razgovarati i na tom listu napisati korake / ponašanja trenera usmjerenih na postupanje sa opisanim specifičnim ponašanjem. Deset minuta kasnije grupe bi trebale promijeniti mjesta okrećući se u smjeru kazaljke na satu, tako da bi svaka grupa morala razgovarati o novoj vrsti ponašanja. Grupe bi se trebale nekoliko puta mijenjati.

Napomena: Ako je broj identificiranih ponašanja mnogo veći od broja malih grupa, tada biste mogli odabrati najčešća ponašanja ili bi svaka grupa mogla raditi na dvije vrste ponašanja, a zatim bi grupe trebale promijeniti mjesta. Međutim, ovog puta će broj rotacija biti manji.

7. **Završni dio:** Posljednji korak u ovoj vježbi je prezentacija rezultata grupa.

Prezentacija teorije i praktični koraci u vezi s postupanjem sa teškim učesnicima.

8. Koristeći informacije predstavljene u prvom dijelu Dodatka, pripremite kratku prezentaciju o radu s teškim učesnicima i fazama intervencije. Predstavite to grupi.

Zatvaranje

9. Iznesite kratki pregled tema obrađenih tokom dana. Zamolite učesnike da razmisle o dnevnim aktivnostima i razgovaraju o nekim centralnim temama. Oni mogu dati povratne informacije o tome kako osjećaju da se obuka odvija.

AKTIVNOST 5.3 Vještine facilitacije i ko-facilitacije

Pregled:	Svijest o govoru tijela, stilovima komunikacije, interakciji s polaznicima, vremenu, skretanju itd. od vitalnog su značaja za kvalitet facilitacije i, konačno, za kvalitet iskustva u obuci. Ova sesija usmjerava buduće trenere i vršnjačke edukatore da razviju potreban način razmišljanja, vrijednosti, ponašanja i vještine potrebne da bi bili dobri i efikasni facilitatori i / ili ko-facilitatori obuke. Razmatraju se neke uobičajene greške koje facilitatori čine i kako ih ispraviti.
Složenost:	Nivo 3
Veličina grupe:	Do 30
Vrijeme:	90 minutes
Ciljevi:	Učesnici će moći: Istražiti i razviti vještine facilitiranja i ko-facilitiranja kroz interaktivne vježbe. Razumjeti efekte loše facilitacije i ko-facilitacije. Stvoriti svijest da dobar timski rad doprinosi uspjehu programa obuke.
Metode:	Mozgalice, rad u malim grupama, predavanja, diskusije
Materijali:	Flipčart papir; markeri; traka; odštampani obrasci „Šta raditi, a šta ne prilikom ko-facilitacije“
Postavke u prostoriji:	Fleksibilan prostor za igranje uloga i rad u malim grupama

Instrukcije:

1. Započnite sesiju igrom uloga dva trenera, situacija koja naglašava lošu saradnju (skrivenu za učesnike), uključujući, na primjer, često međusobno prekidanje, protivrječnost, neprestani pokušaji biti u centru pažnje, guranje ispred drugih, itd.
2. Pitajte učesnike šta misle o igri uloga. Zamolite ih da daju konkretne primjere slabe ko-facilitacije. Pitajte ih šta je trebalo učiniti umjesto toga.
3. **Rad u malim grupama:** Organizujte učesnike u četiri grupe i svaka grupa će mozgati i odgovarati na donja pitanja:
 - Grupa 1: Ko je facilitator?
 - Grupa 2: Koje su vještine potrebne da bi bili facilitator?
 - Grupa 3: Šta treba da radi facilitator?
 - Grupa 4: Šta ne treba da radi facilitator?
4. Neka svaka od malih grupa podijeli rezultate svog rada i diskutira u velikoj grupi.

Zatvaranje sesije:

- Zamolite učesnike da podijele svoja razmišljanja o sesiji i kako mogu da primjene to što su naučili kao facilitatori
- Podijelite učesnicima „Šta raditi, a šta ne prilikom ko-facilitacije“ (vidi na poledini)

ODŠTAMPANI OBRASCI: ŠTA RADITI, A ŠTA NE PRILIKOM KO-FACILITACIJE

- Dogovorite sa svojim ko-facilitatorom šta ćete sve pokrivati prije nego što dođete na radionicu za obuku. Budite jasni ko radi i u kojem vremenskom okviru.
- Dođite na vreme. Budite tu dovoljno rano kako bi vi i vaš partner odlučili kako želite da uredite prostoriju.
- Budite odgovorni za svoje vrijeme. Ne tražite od svog ko-facilitatora da pazi na sat i da vam signalizira kad vam istekne vreme. Sa sobom nosite sat i provjeravajte ga kako biste bili svjesni koliko vam je vremena ostalo.
- Počinjite i završavajte na vrijeme. Nemojte prekoračiti dogovoreno vrijeme ni s učesnicima ni sa vašim ko-facilitatorom. Ako vam ponestane vremena i niste pokrili sve što ste trebali, zaustavite se gdje jeste i napravite bolje sljedeći put. Zapamtite da učesnici uvijek mogu ostati i razgovarati sa vama nakon završetka sesije.
- Doprinosite liderstvu vašeg partnera. Ne prekidajte i ne izazivajte. Pričekajte da vas ko-facilitator pozove da govorite. Možete razgovarati s učesnicima kada je red na vas da prezentirate - da date tačne informacije ili dodate ono što znate o temi.
- Pozovite svog saradnika da govori kada vam zatreba pomoć. Ne pretpostavljajte da će vas spasiti. Recite: „Joe, imaš li što dodati?“ ili „Jane, znaš li odgovor na to?“
- Sjednite sa strane kada vaš partner izlaže temu. Nemojte sjediti pored svog partnera ili se sakrivati tamo gdje vas ne mogu vidjeti. Sjednite negdje tako da oboje možete uspostaviti kontakt pogledom, ali gdje osoba koja prezentira može biti „pod reflektorom“.
- Usredsredite se na ono što vaš partner govori. Ne radite druge stvari dok vaš partner prezentira (poput čitanja novina ili rada na kalendaru ili domaćem zadatku). Kada izlažete nakon svog saradnika, pokušajte se pozvati na ono što je rekao. Ako pažljivo slušate šta vaš ko-facilitator govori, to će učiniti i vaši učesnici.
- Pomozite po potrebi. Nemojte davati instrukcije za aktivnosti koje su u suprotnosti s onim što vaš partner pokušava uraditi.
- Dajte komplimente partneru. Nemojte ga ocrnjivati. Recite partneru da vam se dopala njegova prezentacija (šta je rekao i uradio). Pozitivne povratne informacije o određenim akcijama znače da će se radnja ponoviti. Ne šalite se s partnerom ako to isključuje grupu ili nekoga omalovažava. Pozitivan odnos podrške između ko-facilitatora stvara sigurno okruženje za učenje za učesnike. Odnos između facilitatora je od primarne važnosti za edukaciju grupe.

Izvori:

Y-PEER TOT priručnik, 2005. UNFPA. Pogledajte stilove ko-facilitacije, Štampani obrazac 9 (str. 149), Štampani obrazac 10 (str. 151). Priručnik Kadmos za životne vještine na arapskom jeziku Nizar Ramal, A. Rayan Fakih i Mustafa Saeed / Bejrut 2006

AKTIVNOST 5.4 Priprema za sesije vršnjačke edukacije

Pregled:	Ova sesija daje priliku polaznicima da vježbaju u timovima osmišljavanje interaktivne sesije vršnjačke edukacije koja će u praksi primjeniti stečena znanja i vještine vezane za izgradnju mira kod mladih, timski rad i olakšavanje obuke vršnjačke edukacije mladih.
Složenost:	Nivo 3
Veličina grupe:	Do 30
Vrijeme:	90 min
Ciljevi:	Učesnici će moći planirati, dizajnirati i predstaviti interaktivnu sesiju izgradnje mira
Metode:	Rad u malim grupama
Materijali:	Flipčart papir; Markeri
Postavke u prostoriji:	Fleksibilno sjedenje za plenarne krugove i radna ostrva

NAPOMENA ZA FACILITATORA

Krajnja svrha obuke je poboljšati sposobnost vršnjačkih edukatora da tačno prenesu znanje o izgradnji mira i transformaciji sukoba na vršnjake i da pouzdano utiču na svoje vršnjake na pozitivan način. Suštinski dio ovog budućeg rada biće planiranje i izvođenje obuke, primjena interaktivnih metoda i tehnika, kao što su mozgalice, diskusije u malim grupama, studije slučaja i kvizovi igara, itd. koji uključuju mlade na aktivan i svrsishodan način u koji je ugrađeno njihovo sopstveno iskustvo.

Svaka obuka za vršnjačku edukaciju je jedinstvena, pa bi budući treneri vršnjačke edukacije trebali naučiti razmatrati trenutni kontekst i prilagoditi interaktivne sesije o različitim temama u skladu s potrebama svojih vršnjaka.

KORACI KOJE TREBATE SLIJEDITI:

Ledolomac:

Na primjer: „Promjena sjedišta“: Stolice rasporedite u krug, ne ostavljajući stolicu za sebe, već stojeći ravno u sredini. Broj stolica je za jedan manji od broja učesnika, tako da će uvijek biti jedan bez sjedišta koji će stajati u središtu kruga. Prvo definirajte karakteristiku prema kojoj bi određeni dio grupe trebao promijeniti sjedište - na primjer, „Svi sa smeđim očima“. Dalje, označite „start“ pljeskom ruku i svi koji imaju tu osobinu (svi sa smeđim očima) moraju promijeniti mjesto. Niko sa smeđim očima ne bi smio ostati na starom mjestu. U međuvremenu, onaj u središtu pokušava pronaći mjesto, a sljedeći bez sjedišta postavlja novu karakteristiku. Pojasnite da li je instrukcija pravilno shvaćena postavljanjem pitanja - Jeste li razumjeli? (10 minuta)

Pregled i instrukcije:

Pregledajte teme pokrivene tokom obuke. Kratkim komentarom predstavite svrhu trenutne sesije koja se odnosi na pripremu i planiranje kratkih sesija u malim timovima koja će biti predstavljena narednog dana (10 minuta)

Organizacija po timovima:

Grupa bi trebala biti organizirana u male timove od po 3-4 člana. Postoje različite mogućnosti za formiranje timova: olakšajte podjelu grupa uzimajući u obzir vještine učesnika (cilj je da se učesnici ravnomjerno rasporede u sve grupe prema njihovim vještinama); organizujte timove prema drugim karakteristikama, na primjer s kime će raditi u budućnosti; nasumično formirajte timove (brojeći učesnike od 1 do potrebnog broja timova u koje grupa treba da bude organizirana). Svi pristupi imaju svoje prednosti i nedostatke. (10 minuta)

Definiranje radnih tema za timove:

1. Nakon podjele timova, svaki od njih bira temu na kojoj će raditi. Obično trener timovima kao opcije nudi teme koje su obrađene tokom obuke. Učesnici raspravljaju u svojoj maloj grupi koju temu da odaberu, a zatim objavljuju svoj izbor. Ponekad se može dogoditi da tim izabere temu iz istog područja rada koja nije pokrivena. U slučaju da iste teme odaberu 2 ili više grupa, olakšajte postupak kako biste osigurali veću raznolikost u sesiji prezentacija sljedećeg dana - predložite jednom od timova da promijeni temu. (10 minuta)
2. Dajte vremenski okvir za pripremu timova - do kraja tekuće sesije i tokom večeri. Definirajte i vremenski okvir za sesiju prezentacija narednog dana - približno 20 minuta za prezentaciju. Iznesite strukturu sesije - ledolomac, osnovni dio sa implementacijom različitih interaktivnih metoda i tehnika, i zatvaranje. Objasnite da bi svi članovi tima trebali imati ulogu u prezentaciji. Napišite na listove flipčart papira, 1) imena učesnika, grupiranih u njihove timove i teme svakog tima, i 2) strukturu sesije, kako bi sve to bilo na raspolaganju učesnicima za provjeru. Dajte informacije gdje i kako ćete biti dostupni za konsultacije i podjelu materijala tokom pripreme. (15 minuta)
3. Timovi započinju svoj rad i nastavljaju do kraja sesije i nakon nje. Trener je dostupan tokom čitavog vremena pripreme.

AKTIVNOST 5.5 Vođenje sesija i primanje povratnih informacija

Pregled:	○ Ova sesija fokusira se na usmjeravanje polaznika na važnost davanja i primanja konstruktivnih povratnih informacija o njihovim vještinama facilitatora. Povratne informacije su ključne za međuljudske odnose i važan dio postajanja izvrsnim facilitatorom. Učeci da se osjećaju ugodno oko davanja i primanja povratnih informacija, budući treneri i facilitatori rastu u svojoj samosvijesti, samopoštovanju, moralu, samopouzdanju, motivaciji i učinku.
Složenost:	○ Nivo 4
Veličina grupe:	○ Do 30
Vrijeme:	○ 90 min
Ciljevi:	○ Učesnici će moći: <ul style="list-style-type: none">• Steći iskustveno znanje o tome kako voditi interaktivnu sesiju o izgradnji mira;• Steći znanje i vještine kako davati i primati povratne informacije;• Procijeniti snage i slabosti predstavljenih sesija na osnovu primljenih povratnih informacija.
Metode:	○ Demonstracije, diskusije, kratko predavanje
Materijali:	○ Štampani obrazac „Upitnik za evaluaciju“ za učesnike; Dodatni materijali prema potrebama timova (ljepljive ceduljice, makaze, papir u boji itd.)
Postavke u prostoriji:	○ Fleksibilan prostor za grupne aktivnosti, fizičke vježbe i rad u malim grupama.

NAPOMENA ZA FACILITATORA

Povratne informacije su ključne za međuljudske odnose i važan dio vještina olakšavanja. Obavljaju dragocjenu ulogu u poboljšanju samosvijesti, jačanju samopoštovanja, podizanju morala, ohrabrivanju ljudi da žele učiti, nudeći sigurnost i motivaciju i poboljšavajući individualne performanse.

1. Šta su „efektivne povratne“ informacije?

Efektivne povratne informacije fokusirane su na ponašanje, a ne na opažene stavove. Također su fokusirane na ponašanje koje se može promijeniti. Povratne informacije trebali bismo temeljiti na posmatranju i pokušati biti objektivni. Važno je da se povratne informacije daju u pravo vrijeme i da se podvuče ono što je pojedinac dobro učinio i šta može učiniti bolje. Ako je moguće, bolje je da se povratne informacije daju u četiri oka.

2. Tehnike davanja povratnih informacija

Sendvič povratnih informacija

Ova tehnika podrazumijeva da se pozitivne izjave daju na početku, diskusij o područjima za poboljšanje vodi se u sredini, a kraj je ponovo rezerviran za pozitivne izjave. Dakle, osobi kojoj dajemo povratne informacije ostavljamo pozitivan osjećaj, pa će ona bolje prihvatiti preporuke za poboljšanje i vjerovatnije je da će ih slijediti.

„Stop, Start, Dalje“

„Stop, Start, Dalje“ tehnika se fokusira na ono što osoba koja daje povratne informacije smatra da facilitator treba prestati raditi, zatim to što bi trebao početi raditi i to što bi trebao nastaviti raditi.

3. Savjeti za davanje povratnih informacija

- Stvorite bezbjednu atmosferu.
- Ako se osoba koja prima povratne informacije ne osjeća ugodno, onda povratne informacije u krajnjoj liniji mogu biti budu neproduktivne.
- Budite pozitivni.
- Dajte barem onoliko pozitivnih povratnih informacija koliko i negativnih. Obavezno predložite rješenje nakon negativnih povratnih informacija.
- Budite precizni.
- Recite nešto konkretno i pozitivno usmjereno na zadatak koji želite izvršiti
- Budite neposredni.
- Za produktivne povratne informacije potrebno ih je često davati.
- Budi tvrdi, ali ne zlobni.

Možete započeti tako što ćete zatražiti perspektivu druge osobe o situaciji. Dalje, dajte objektivne, specifične, napredne vrste povratnih informacija. Pitajte da li razumiju sve što očekujete.

4. Kako primati povratne informacije

Kada primamo povratne informacije, dobro je biti otvoren za prijedloge, pažljivo saslušati i postavljati pitanja o komentarima, biti spreman dati svoj doprinos i promijeniti se.

KORACI KOJE TREBATE SLIJEDITI:

Ledolomac

1. Na primjer: „Ljudi ljudima“: Organizujte grupu u 2 jednake podgrupe brojanjem učesnika (1, 2, 1, 2...). Zatim zamolite sve učesnike sa brojem 1 da formiraju unutrašnji krug, da se okrenu licem ka učesnicima sa brojem 2 (vanjski krug) i da naprave parove 2 sa 2. Pozovite parove da zauzmu položaje. U ovom položaju dva dijela tijela se moraju dodirivati. Na primjer: prst u nos, lakat u rame, koleno na nozi itd. Treba ih brzo prozivati i postupno prelaziti sa jednostavnijih u teže položaje, dajući učesnicima dovoljno vremena da ih zauzmu prije nego što pređu na sljedeći. Nakon prozivanja 3-4 položaja, zazovite „Ljudi ljudima“ i unutrašnji krug bi se trebao kretati u smjeru kazaljke na satu i na taj način stvoriti nove parove. Nastavite s ovim instrukcijama kroz nekoliko promjena partnera. **Napomena:** Treba imati na umu da nivo ugodnosti i sposobnosti članova grupe variraju. Nekim ljudima može biti teško da zauzmu u neke položaje ili smatraju da su neki od njih kulturološki neprikladni. (10 minuta)

Priprema za prezentacije

2. Pokrenite kratku raspravu o tome kako je tekao proces pripreme i provjerite da li je sve što je potrebno za prezentacije sesije pri ruci.

Opišite vremenski okvir za prezentacije sesije: 20 minuta za prezentaciju.

Definirajte vremenski okvir za povratne informacije: 15 minuta i za polaznike koji nisu facilitatori i za trenere.

Kako davati i primati povratne informacije

3. Pokrenite kratku diskusiju o tome kako davati povratne informacije. Kada se prikupe sve ideje, dajte dodatne informacije, rezimirajte i napišite najvažnije tačke i model davanja povratnih informacija na flipčart papiru koji bi tokom sesije trebali biti vidljivi svim učesnicima. (25 minuta)

Redoslijed prezentacije i obrazac za povratne informacije

4. Pospešite redoslijed predstavljanja timova (na primjer, timovi biraju brojeve po redoslijedu, ili ostavite timove da kratko pregovaraju i da međusobno odrede prema svojoj želji kojim redoslijedom će prezentirati). Dajte obrasce upitnika za evaluaciju i objasnite učesnicima kako da ih koriste za svoje evaluacije za svaki od timova. (10 minuta)

Prezentacija timova

5. Prezentacije počinju. Svi ostali timovi učestvuju u vježbama kao učesnici i na kraju svake predstavljene sesije svi prvo pojedinačno ocjenjuju tim koji izlaže, a zatim daju svoje povratne informacije. Podsjetite da se trebaju poštovati pravila za povratne informacije. Dajte vaše povratne informacije posljednji. (4 ekipe x 25 minuta = 100 minuta)

Zatvaranje

6. Na kraju prezentacija interaktivnih sesija napravite pregled čitave obuke i postignuća grupe. Zahvalite učesnicima na njihovom trudu. (15 minuta)
7. Vježba zatvaranja: Počnite pljeskati rukama i uputite učesnike da prate vaš tempo. Postupno ubrzavajte dok čitava grupa ne počne snažno aplaudirati. Na kraju, pohvalite grupu da je ovaj aplauz upućen njihovom nevjerovatnom zalaganju, ličnom razvoju, predanosti i postignućima. (5 minuta)

Vještina facilitacije: upitnik za evaluaciju¹⁵⁸

Radionica / Presentacija (naziv/tema): _____

Lokacija: _____ Datum: _____

Facilitator /Ko-facilitator: _____

Povratne informacije daje (zaokružite jedno): Trener/ Vršnjak/ Učesnik/ Vanjski posmatrač/
Samooocjenjivanje

Upute: Molimo vas ocijenite vještine facilitacije vršnjačkog edukatora ili prezentera **pomoću sljedeće ljestvice:**

Facilitator:	1 Slabo	2 Dobro	3 Odlično
Bezbjedno okruženje za učenje			
Stvorio je atmosferu dobrodošlice i izgradio prisan odnos s učesnicima			
Osigurao je da grupa razvije osnovna pravila i na njih pristane			
Štitio je raznolikost i promovirao inkluziju			
Vještine komunikacije			
Jasno i koncizno je objašnjavao svrhu aktivnosti / vježbe			
Koristio je dobru intonaciju i jačinu glasa			
Koristio je odgovarajući govor tijela, izraze lica, gestikulacije, kontakt pogledom			
Pažljivo je slušao učesnike			
Održavao je energiju i entuzijazam			
Tehnike obuke			
Pokazao je dobru pripremu			
Primjenjivao je interaktivne metode			
Koristio je vizuelna pomagala i podršku (PowerPoint, flipchart)			
Prilagođavao je ritam /nivo/ jezik potrebama grupe			
Poticao je učešće i omogućavao interakciju			
Davao je povratne informacije učesnicima			
Sproveo je informativnu sesiju i sažimao aktivnosti i rasprave			
Tematska kompetentnost			
Pokazao je poznavanje teme i konceptijsku tačnost			
Vješto se kretao kroz višesrube / suprotstavljene perspektive			

158. Izmjenjeno iz: Y-PEER TOT Priručnik, <https://petri-sofia.org/en/resources/>

Upravljanje učesnicima

Pratio je **energiju** grupe i održavao **motivaciju**

Sa **prekidima** se nosio na odgovarajući način

Sa **emocijama** u grupi se nosio na odgovarajući način

Vještine ko-facilitacije

Sarađivao s **poštovanjem** sa ko-facilitatorom

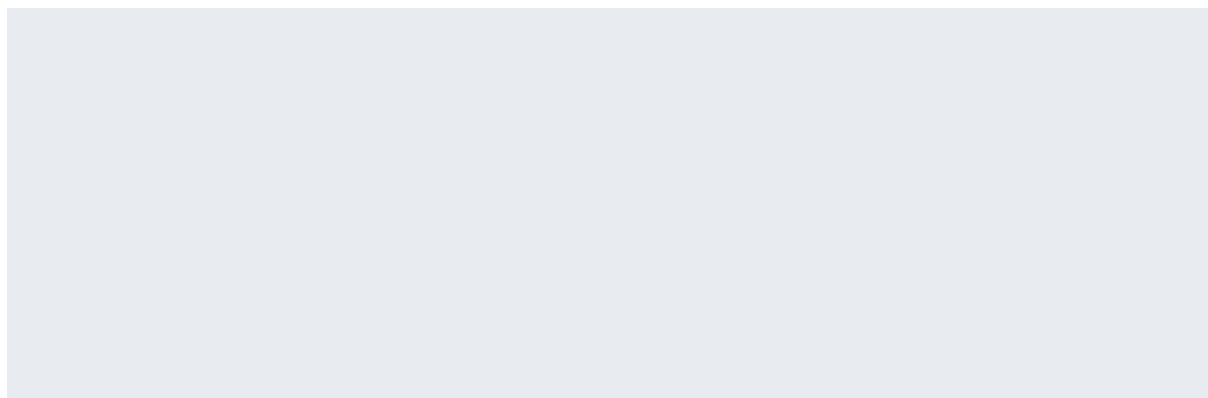
Slijedio je dogovoreni **dnevni red** i dodijeljene **uloge** ko-facilitacije

Nudio je **praktičnu pomoć** kada je trebalo

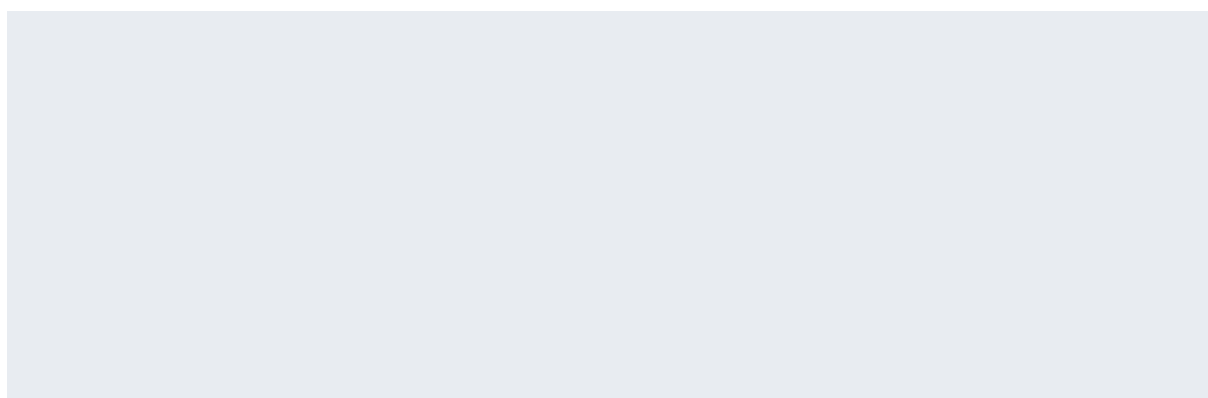
Po potrebi je obavještavao o **promjenama** dnevnog reda

Komentari vršnjačke revizije:

Stvari u kojima sam zaista uživao/uživala u vašem pristupu facilitaciji su ...



Moguća polja za poboljšanje su...



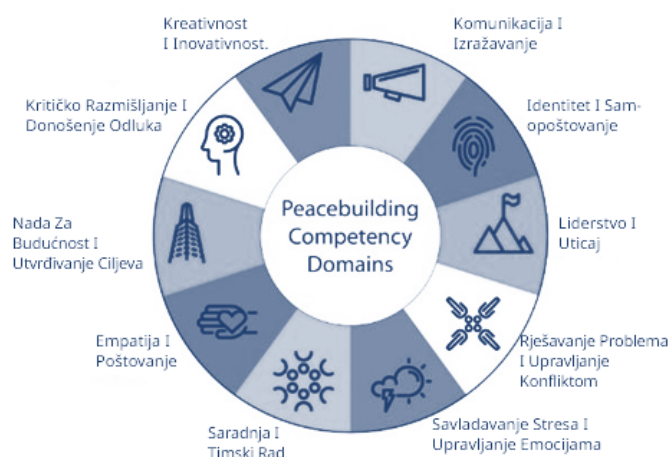
Dodaci

Dodatak 1: Kompetentnosti mladih ljudi za izgradnju mira

Prolazeći kroz ovaj Priručnik, prirodno ćete razmišljati o tome koje su kompetentnosti mladim ljudima potrebne kako bi se učinkovito angažirali u interkulturalni dijalog, izgradnju mira, sjećanje i pomirenje. Također biste trebali razmisliti o tome koje dodatne kompetentnosti su vam potrebne kao treneru kako biste mogli voditi vršnjake u njihovom razvoju kao graditelji mira.

Okvir kompetentnosti za izgradnju mira UNICEF-a (2016) na sažet i fokusiran način predstavlja kompetentnosti koje mladi ljudi trebaju steći kako bi promovirali i doprinijeli izgradnji mira. Ovaj priručnik usvaja i nadograđuje taj okvir integrirajući neke dodatne kompetentnosti za mlade i za trenere koje su posebno potrebne za interkulturalni dijalog, konstruktivno sjećanje i pomirenje.

Okvir kompetentnosti za izgradnju mira preporučuje deset domena kompetentnosti za mlade ljude koji žive u sukobom pogođenim okruženjima. Osnovne kompetentnosti za mlade uključuju:



Svaki od deset domena kompetentnosti opisan je u nastavku i ilustriran određenim ciljevima učenja.

Interkulturalna komunikacija i izražavanje

Mladi kontinuirano uče i iskušavaju nove načine komunikacije i izražavanja. Vježbanje kreativnih metoda izražavanja može omogućiti adolescentima i mladima da izgrade samopouzdanje i steknu samosvijest, dok im strategije učenja kako da efikasno komuniciraju mogu pomoći oko snalaženja u teškim situacijama, rješavanja sukoba i izgradnje mira.

Mladi bi trebali naučiti kako nečiji rod, etnički i kulturni identitet, socio-ekonomski status i niz drugih faktora utiču na to kako uče da komuniciraju i da se izražavaju i kako drugi na njih reagiraju. Trebali bi dalje vježbati načine izražavanja svojih jedinstvenih identiteta na zdrave i produktivne načine, a u nekim slučajevima koristiti komunikaciju i izražavanje kako bi se suprostavili društvenim ili kulturnim normama.

U situacijama kada se glas mladih ne čuje ili kada imaju malo prilika za izražavanje, razvijanje ove kompetentnosti može im pomoći da pronađu glas. U situacijama kada govor mržnje i drugi negativni

oblici komunikacije pokreću sukob ili kada neke rodne, identitetske ili kulturne grupe nisu u stanju da se slobodno izraze, razvijanje ove kompetentnosti može osnažiti mlade ljude da se bore protiv govora mržnje, promoviraju mirovni govor i osiguraju da se marginalizirani glasovi čuju.

Ciljevi¹⁵⁹ za ovaj domen kompetentnosti:

- a) Slušati i razumjeti perspektive drugih ljudi bez osuđivanja.
- b) Tačno prenositi svoje ideje, perspektive ili mišljenja.
- c) Prepoznati i izražavati niz emocija sigurno i konstruktivno.
- d) Prepoznati i konstruktivno odgovarati na tuđe osjećaje.

Identitet i samopoštovanje

Mladi neprestano istražuju svoj identitet i često tek u odrasloj dobi dostižu potpuno razvijen osjećaj „sebe“. Izgradnja samopoštovanja i pružanje sigurnih prostora za istraživanje sopstvenog identiteta može pomoći mladim ljudima da se pozitivno angažiraju u porodici, s grupama prijatelja i vršnjaka, dok odrastaju u samopouzdanu, dinamičnu odraslu ženu i muškarca.

Treba im osigurati sigurno okruženje za podršku kako bi mogli razviti zdrav osjećaj o sebi i istražiti gdje se uklapaju u svojoj zajednici i društvu. Kroz istraživanje i učenje počinju definirati svoj identitet u porodici, grupama prijatelja i vršnjaka, krećući se ponekad kroz izazovne društvene pritiske i očekivanja vezanih za njihov rod, sposobnost, etničku pripadnost, religiju, kulturu i druge relevantne markere identiteta.

U situacijama kada su neke identitetske grupe marginalizirane ili isključene, ova kompetentnost može pomoći mladima da promoviraju inkluziju. U situacijama kada politika identiteta pokreće izgradnju sukoba, ova kompetentnost može pomoći mladim ljudima da kritički analiziraju i dekonstruiraju politiku identiteta. U situacijama kada je sukob možda oštetio samopoštovanje mladih ili ih je naterao da se stide svog identiteta, razvijanje ove kompetentnosti može im pomoći da se međusobno podržavaju u izgradnji samopoštovanja i razvoju zdravih, snažnih, jedinstvenih identiteta.

Ciljevi za ovaj domen kompetentnosti:

- Razmišljati o sopstvenom individualnom identitetu i razvijati ga u odnosu na socijalni, kulturni i historijski kontekst. Ko sam ja?
- Razmišljati o svom grupnom identitetu i o osjećanjima prema sopstvenim grupama (npr. grupa vršnjaka, etnička grupa, dobna grupa). Ko smo mi?
- Razmišljati o osjećanjima prema drugim grupama. Ko su oni?
- Razvijati pozitivan osjećaj samosvijesti.
- Razvijati pozitivan osjećaj svijesti o drugima.
- Shvatiti i prihvatiti da se pojedinci i grupe razlikuju u svojim snagama i slabostima i da ta raznolikost ne mora biti izvor sukoba.

Liderstvo i uticaj

Mladi ljudi koji razumiju svoj kapacitet liderstva i uticaja vjerovatnije će tražiti nova znanja, eksperimentirati i ustrajati kada se susretnu sa izazovima. Učenje kako mogu pozitivno uticati na svoju okolinu omogućava mladim ljudima da rade na pozitivnim promjenama u svojoj porodici, s grupama prijatelja i vršnjaka i može doprinijeti jačanju zamaha za mir u zajednici.

Mogućnosti za mlade ljude da se bave liderstvom i nauče uticati na druge variraju od jednog konteksta

//////////

159. Ciljevi adaptirani iz UNICEF-ovog priručnika za izražavanje i inovativnost namjenjenog adolescentima

do drugog, različni su za mlade muškarce i djevojke, kao i za one iz različitih etničkih, kulturnih ili socijalno-ekonomskih sredina. Mladi bi trebali naučiti da analiziraju kako njihovo porijeklo i identitet utiču na njihov stil liderstva i kako zajednica reaguje na njih kao lidere. U situacijama kada su mladi ljudi prisiljeni, prinuđeni ili su pod nekim uticajem da podrže nasilje, prakticiranje pozitivnih načina liderstva i uticaja na ljude može im pomoći u prevazilaženju sukoba. U situacijama kada društvene norme ili uticaji sukoba zatvaraju put mladim ljudima ka liderstvu i donošenju odluka ili kada nedostaje glas za mir u zajednici mladih, razvoj ove kompetentnosti može podržati mlade ljude da stvore prostor za učešće u donošenju odluka u zajednici i potaknu mirovne napore.

Ciljevi za ovaj domen kompetentnosti:

- Prepoznati da imaju uticaja na stvari koje se događaju u njihovom životu.
- Razumjeti svrhu svog života.
- Povećati svoj interes za poduzimanje akcija kako bi pomogli sebi i drugima.
- Razviti realno razumijevanje svoje kontrole nad sopstvenim okolnostima.
- Ostati na projektu dok se ne postigne cilj.
- Postići odgovarajući stepen poštovanja od drugih.

Rješavanje problema i upravljanje konfliktom

Sposobnost rješavanja problema i upravljanja konfliktom na nenasilni način presudna je za održavanje pozitivnih odnosa sa drugima i izgradnju mira u zajednici. Razvijanje ove kompetentnosti može pomoći mladim ljudima u snalaženju u teškim promjenama i upravljanju poremećajima u svojoj porodici i grupama prijatelja i vršnjaka. Ta kompetentnost može dalje omogućiti mladim ljudima da identificiraju probleme sukoba, uoče mogućnosti postizanja „win-win“ rješenja, gdje svi dobijaju, i da se učinkovito bave sukobima kako bi pomogli u rješavanju problema čim se pojave.

Mladići i djevojke iz različitih etničkih i kulturnih grupa, socio-ekonomskih slojeva i različitih sposobnosti često preuzimaju različite uloge dok se bave konfliktom. Mladi bi trebali naučiti da razumiju prirodu sukoba, analiziraju ulogu svoje zajednice u održavanju dinamike sukoba i pronađu mogućnosti za rješavanje temeljnih problema.

U situacijama kada je sukob dugotrajan ili kada strane nikako nisu u stanju da pronađu rješenja za zajedničke probleme, razvijanje ove kompetentnosti može pomoći mladim ljudima da potaknu strane u sukobu da pristupe rješavanju sukoba na različite, konstruktivnije načine. U situacijama kada se mladi ljudi redovno suočavaju sa teškim situacijama, vještine upravljanja konfliktom mogu im pomoći da ublaže štetne posljedice konflikta.

Ciljevi¹⁶⁰ za ovaj domen kompetentnosti su:

- Koristiti različite tehnike za upravljanje, rješavanje ili transformaciju sukoba.
- Istražiti više rješenja / opcija za rješavanje sukoba ili problema.
- Koristiti pregovaračke vještine tokom međuljudskog sukoba.
- Nagovoriti druge da razumiju i poštuju njihovu perspektivu.
- Sagledati i poštovati različite perspektive i stavove u sukobu, neslaganju ili problemu.

Savladavanje stresa i upravljanje emocijama

Sposobnost da se nose sa stresom i upravljaju sopstvenim emocijama može pomoći mladim ljudima da se snađu u izazovima s kojima se suočavaju u sukobima i humanitarnim situacijama. Refleksija o nečijem emocionalnom stanju može pomoći mladim ljudima da shvate zašto imaju određene emocije

//////////

160. Izvor: UNICEF (2015), Priručnik za izražavanje i inovativnost namjenjen adolescentima

i da razumiju emocije drugih. Mladići i djevojke koji su razvili sposobnost transformacije negativnih emocija u sebi, nadalje, mogu pomoći drugima da učine isto, u nekim slučajevima upravljajući emocijama drugih da bi doveli do deeskalacije sukoba.

Tako se očekivanja od mehanizama koji se smatraju prihvatljivim za savladavanje stresa i pokazivanje emocija razlikuju ovisni o kontekstu i često su različita za mladiće i djevojke, razvijanje ove kompetentnosti može pomoći mladim ljudima da se suprostave društvenim očekivanjima o načinu upravljanja stresom i emocijama.

U situacijama kada su nasilni sukobi i drugi događaji traumatizirali mlade ljude, porodice i zajednice, razvijanje ove kompetentnosti može pomoći mladićima i djevojkama da izliječe sebe i druge. U situacijama kada društvene norme predstavljaju prepreke učenju i razgovoru o emocijama i kada se emocijama lahko manipulira sa ciljem eskalacije sukoba ili poticanja nasilja, razvijanje ove kompetentnosti može pomoći mladim ljudima da prevaziđu društvene norme i upravljaju emocijama drugih da deeskaliraju sukob.

Ciljevi za ovaj domen kompetentnosti:

- Identificirati izvore stresa u svom životu.
- Prepoznati svoj emocionalni i bihevioralni odgovor na stres.
- Vježbati zdrave strategije za smanjenje ili upravljanje stresom.

Saradnja i timski rad

Vježbanje saradnje i timskog rada može pomoći mladim ljudima da formiraju i održavaju zdrave odnose s drugima i pripremiti ih za aktivno učešće u zajednici dok odrastaju u različite uloge. Mladi bi trebali naučiti koristiti saradnje, uočiti barijere u saradnji i vježbati načine za prevazilaženje tih barijera. Umjesto da okrivljuju, mladi ljudi mogu promovirati zajedničko rješavanje problema i pomirenje.

Mladi bi trebali razviti razumijevanje o tome kako zajednice mogu da koriste kulturne, identitetske i socijalno-ekonomske markere za isključenje pojedinaca i grupa, kao i razmisliti o tome kako to utiče na njih i na druge. Trebali bi razviti svijest o isključenim osobama i grupama i naučiti tehnike poticanje inkluzije i svrsishodnog učešća svih osoba bez obzira na razlike.

U situacijama kada su mladi ljudi izolirani ili su neke kulturne ili identitetske grupe isključene iz odlučivanja i / ili aktivnosti u zajednici, razvijanje ove kompetentnosti može pomoći mladim ljudima da promoviraju inkluziju marginaliziranih osoba i grupa. U situacijama kada su odnosi prekinuti ili obrasci nepovjerenja koče saradnju, razvijanje ove kompetentnosti može pomoći mladim ljudima da izgrade povjerenje, zbliže ljude i promoviraju pomirenje između sukobljenih strana.

Ciljevi za ovaj domen kompetentnosti:

- Osjećati i pokazivati poštovanje i uvažavanje prema drugima.
- Prepoznati kako su sopstvene vještine i vještine drugih dragocjena prednost tima.
- Postizati kompromis pri radu na grupnom ili timskom zadatku.

Empatija i poštovanje

Sposobnost da se razumiju osjećanja druge osobe i da se poštuje urođeno dostojanstvo svih osoba ključne su osobine mladih kao graditelja mira. Izgradnja odnosa punih značenja sa različitim ljudima može pomoći mladićima i djevojkama da razviju empatiju i poštovanje.

Mladi sa snažnom kompetentnošću za empatiju i poštovanje mogu igrati aktivnu ulogu u promociji međusobnog razumijevanja u porodici, među grupama prijatelja i vršnjaka i u zajednici.

Tamo gdje su stroge rodne uloge norma, mladići i djevojke imaju manje mogućnosti da nauče perspektive suprotnog pola. Isto tako, mogućnosti za smislenu interakciju sa osobama iz različitih etničkih, vjerskih, kulturnih ili socio-ekonomskih grupa uvelike se razlikuju ovisno o kontekstu. Mladi bi trebali naučiti kritički analizirati temelje kulturnih normi, društvenih snaga, kao i strukture unutar njihovih institucija koje promoviraju ili destimuliraju različitost.

U situacijama kada su različite kulture / identitetske grupe izolirane jedna od druge, razvoj ove kompetentnosti može pomoći mladim ljudima da razumiju iskustva i perspektive različitih ljudi. U situacijama kada dehumanizacija ili vjerska netrpeljivost pokreću sukob i gdje perspektive jedne grupe dominiraju političkim i društvenim diskursom, razvijanje ove kompetentnosti može pomoći mladim ljudima da se suprotstave narativima koji dovode do podjela ili da promoviraju uključivanje različitih glasova i perspektiva.

Ciljevi za ovaj domen kompetentnosti:

- Razumjeti misli i osjećaje drugih.
- Povezivati pozitivne slike i osobine s ljudima različitog porijekla i identiteta.
- Razvijati pozitivne odnose s njegovateljima i drugim uzorima i / ili mentorima.
- Razvijati pozitivne, podržavajuće odnose s vršnjacima.
- Shvatiti razliku između zdravih i nezdravih odnosa
- Vježbati strategije za izgradnju pozitivnih odnosa.

Nada za budućnost i utvrđivanje ciljeva

Za mlade ljude koji se suočavaju sa izazovnim situacijama, osjećaj nade u budućnost može smanjiti stres, povećati otpornost i osnažiti ih da naprave pozitivne promjene u svom životu i životu ljudi oko sebe. Adolescenti mogu naučiti da procjenjuju situaciju u kojoj se nalaze; mogu zamisliti realne alternative i identificiraju korake koje mogu poduzeti za izgradnju bolje budućnosti. Njihova sposobnost da zamisle bolju budućnost i postave ciljeve mogu im pomoći da svoju nadu pretvore u stvarnost.

Nivo kontrole koju roditelji imaju u određivanju budućnosti svoje djece, posebno za djevojčice i mlade žene, snažno utiče na sposobnost mladih da zamisle budućnost za koju realno misle da je mogu postići. Na niz raspoloživih prilika, socijalne odgovornosti i ono što oni smatraju realnim i ostvarivim ciljevima dalje utiču socio-ekonomski status, kultura, rodno zasnovana očekivanja i mnogi drugi srodni faktori.

U situacijama kada su nade i snovi mladih izgubljeni ili su im mogućnosti koje su im ranije bile dostupne ograničene, razvoj ove kompetentnosti može pomoći mladim ljudima da otkriju ili stvore nove mogućnosti za sebe i druge. U situacijama kada je (dugotrajni) sukob stvorio osjećaj bespomoćnosti ili beznađa kod mladih ljudi, porodica i zajednica, razvoj ove kompetentnosti može pomoći mladim ljudima da zamisle bolju budućnost na čijem ostvarenju mogu raditi i oni i drugi.

Ciljevi za ovaj domen kompetentnosti:

- Zamisliti pozitivnu budućnost za sebe, svoje porodice i zajednice.
- Postaviti ciljeve za ostvarenje svojih vizija i nada.
- Osjećati se motivirano za postizanje svojih ciljeva.

Kritičko razmišljanje i donošenje odluka

Sposobnost kritičkog razmišljanja može pomoći mladim ljudima da uoče strukturne i kulturne snage koje ih ograničavaju ili im postavljaju prepreke. Ako su osnaženi da sami donose odluke, može im pomoći da prevladaju ove barijere i usmjere tok sopstvenog života. Naučiti preispitivati, testirati informacije i vizualizirati kako različiti faktori i agende utiču jedni na druge, jača sposobnost mladih za kritičku analizu sukoba i slobodu mišljenja koja je potrebna za donošenje odluka koje doprinose miru.

Mladići i djevojke moraju razumjeti kako rodne norme i kulturni stereotipi mogu dovesti do nejednakosti, nasilja i sukoba. Kritičko razmišljanje može im pomoći da razbiju štetne stereotipe, analiziraju pristrasnost i predrasude i razlikuju da li određena ponašanja doprinose miru ili sukobu. Donošenje odluka može im pomoći da se suprotstave predrasudama i diskriminaciji sa kojima se suočavaju oni ili drugi i da poduzmu mjere za njihovo preobražavanje.

U situacijama kada autoritarni obrasci (u vlasti, obrazovanju, institucijama, porodici i / ili zajednici) ograničavaju kritičko razmišljanje, razvijanje ove kompetentnosti može mladim ljudima omogućiti da analiziraju kako te situacije doprinose sukobu. U situacijama kada su stereotipi i / ili predrasude uobičajeno prihvaćeni i kada su rasizam, seksizam, predrasude prema starijim licima i / ili etnocentrizam isprepleteni s dinamikom sukoba, ova kompetentnost može mladim ljudima omogućiti da ih dekonstruiraju i izazovu na načine koji promoviraju mir.

Ciljevi za ovaj domen kompetentnosti:

- Donosite logične i etičke sudove.
- Balansirajte rizike i koristi različitih postupaka.
- Podržite odluke dokazima i jakim argumentima.
- Prikupite i procijenite informacije kako biste donosili informirane odluke.
- Donosite odluke neovisno o odraslima.
- Izradite plan za tok aktivnosti prije nego što ćete ga provesti.

Kreativnost i inovativnost

Poticanje kreativnosti i inovativnosti omogućava adolescentima da zamisle mirnu budućnost i stvore nove puteve ka miru. Tome može doprinijeti sposobnost razmišljanja o originalnim idejama, zamišljanja mogućnosti izvan sopstvenog iskustva, istraživanja alternativnih načina rješavanja problema. Mlade ljude treba poticati da koriste umjetničke metode, analiziraju socijalna pitanja, testiraju ideje i pronalaze inovativna rješenja za probleme.

Dostupnost prostora za kreativno izražavanje i društvene percepcije o tome koje su vrste kreativnih / umjetničkih aktivnosti pogodne za mlade žene i muškarce razlikuju se od jednog konteksta do drugog. Pored toga, kulturne i društvene percepcije često pridaju različit stepen vrijednosti i pažnje (kreativnim ili inovativnim) idejama dječaka i djevojčica, muškaraca i žena i osoba iz različitih kultura, porijekla i različitih sposobnosti. Mladi bi trebali naučiti analizirati i pronalaziti kreativne načine da se suprotstave ovim normama i percepcijama.

U situacijama kada mogućnosti za mlade da se bave umjetničkim i kreativnim aktivnostima nisu lahko dostupne ili kada autoritarni obrasci ograničavaju kreativne sposobnosti adolescenata, razvijanje ove kompetentnosti može pomoći mladim ljudima da stvore alternativne mogućnosti za razvoj kreativnosti. U situacijama kada dugotrajni sukob (ili bilo koji sukob) opravdava potrebu za inovativnim rješenjima, razvoj ove kompetentnosti može mladim ljudima omogućiti da pokreću napore za izgradnju mira stvaranjem novih putova i pristupa za postizanje mira.

Ciljevi za ovaj domen kompetentnosti:

- Razmišljati o neočekivanim, originalnim ili novim idejama za rješavanje problema.
- Eksperimentirati i testirati svoje ideje i izvlačiti zaključke o rezultatima.
- Slijediti svoje ciljeve kroz strategije koje drugi nisu isprobali.
- Razvijati izume kako bi se bavili problemima ili stvorili zanimljive mogućnosti.
- Provoditi kreativne projekte poput pisanja priča, izvođenja predstava ili organiziranja izložbi.

Dodatak 2: Interaktivni metodi, Vodič „Kako da“

Ledolomci i energizatori

Ledolomci: Za upoznavanje grupe koristimo ledolomce. Neophodni su kako bi prikupili više informacija o učesnicima naše sesije i kako bi postigli da se oni osjećaju ugodnije i otvorenije za razgovor o sebi pred grupom.

Energizatori su sjajan način za podizanje energije i uključivanje zabavnih aktivnosti u dragocjenu vrijeme sesije. Neke od glavnih prednosti su sljedeće:

- Ove aktivnosti pojačavaju krivulju učenja i nivo percepcije za sve sudionike, povećavajući nivo energije kad god je to potrebno.
- Imajući priliku da se malo bave fizičkom aktivnošću i oslobode energiju, učesnici će biti bolje pripremljeni da održe fokus.

Vježbe za završnu sesiju su presudne za dobar kraj bilo koje sesije. Svrha njihove primjene je ugraditi sjećanje na prijatna osjećanja koja omogućavaju učesnicima da lakše pamte informacije koje su prikupili iz čitavog iskustva.

Savjeti i trikovi za korišćenje ovih vježbi

Trener treba znati sljedeće:

- Koliko vremena je potrebno za vježbe?
- Koliki je broj učesnika?
- Koji je profil učesnika? (tj. imaju li specifične potrebe na osnovu uzrasta, roda, vjere, kulture, jezičkih vještina, porodične situacije, invaliditeta, zdravlja itd.)
- Faze napredovanja grupe (ovisno o tome koliko se grupa povezala tokom sesije, neke vježbe mogu se koristiti u određenim tačkama te sesije)
- Koji je smisao primjene ovih vježbi? To isključivo ovisi o treneru kao facilitatoru sesije - može biti „zagrijavanje“ grupe, pregrupiranje vaših učesnika, jačanje veza unutar glavne grupe ili logično povezivanje vježbe s materijalom za obuku.
- Treba dati direktne i jasne instrukcije
- Držite se rasporeda (vremena potrebnog za vježbu).
- Objasnite šta vježba postiže i kako.

Energizatori i rodova osjetljivost: Uzmite u obzir kulturna pitanja koja se odnose na fizičku bliskost i dodirivanje muškaraca i žena. Možda će biti potrebno imati dvije simultane aktivnosti (jednu sa ženama, a drugu sa muškarcima). Alternativno, možete zatražiti od muškaraca ili žena da obavljaju aktivnost sa drugom grupom koja promatra i daje povratne informacije. Ili ćete pronaći neki drugi mehanizam. Ovi energizatori su važni u pomaganju ljudima da se usredotoče, zato ih izbjegavajte ispuštati zbog kulturnih tabua. Umjesto toga, prilagodite ih da vam odgovaraju.¹⁶¹

Primjeri ledolomaca i energizatora

Na Internetu su dostupne stotine sjajnih ideja za ledolomce i energizatore koje možete koristiti kako biste se pobrinuli da su vaše vršnjačke obuke i aktivnosti zabavni i angažirani. Ispod je samo nekoliko za početak.

//////////

161. Izvor: CAMP and Saferworld (2014), p. 22

Obavezno pogledajte sljedeće veze da biste dobili više ideja:

1. Session Lab: <https://www.sessionlab.com/library/energiser>
2. Mindtools: <https://www.mindtools.com/>
3. Živeći demokratiju – na nekoliko jezika: <https://www.living-democracy.com/>
4. Salto-Youth Platforma: <https://www.salto-youth.net/>

15' Runda imena (u krugu): Možete zatražiti od učesnika da izgovore svoja imena i naprave određenu gestu koji ih karakterizira (varijacija umjesto geste: pridjev koji počinje istim slovom kao i njihovo ime ili njihova super moć). Možete zatražiti od sljedećeg učesnika da ponovi imena svih učesnika koji su se predstavili prije nje/njega ili da cijela grupa ponovi nakon svakog učesnika. Ovo bi trebalo pomoći u pamćenju imena i probijanju leda.

10' Pozdravi! Aktivnost koja probija led i osigurava da se učesnici mogu pozdraviti: jednostavno zamolite učesnike da prošetaju prostorijom za obuku i dajte im neke instrukcije kako da se pozdrave:

- Rukovanje
- Tapkanje po ramenu
- Pozdrav udarcem dlanom
- Zagrljaji

Kao trener počinjete vikati „rukovanje” i dok ne izgovorite sljedeći oblik pozdrava, učesnici se i dalje međusobno pozdravljaju na taj način. Ne morate ići redosljedno; možete samo reći „rukovanje”, pa „visokih pet”, pa opet „rukovanje”, pa „zagrljaji”, „tapkanje”, pa... itd. Međutim, imajte na umu da su neki pozdravi ličniji od drugih, zato se pobrinite ići postupno kako bi se učesnici osjećali ugodno dok probijaju led.

20' Brzi randevu: Pustite muziku i zamolite učesnike da pronađu par svaki put kad muzika prestane. Jednom kada su u parovima, dajte im usmjeravajuća pitanja koja mogu postavljati jedni drugima kako bi počeli upoznavati osobu koja je ispred njih (primjeri: objasnite kako ste prošli obuku, koji je vaš veći san, ko je vaš superheroj mira, koji je vaš najveći strah, itd.). Dajte im nekoliko minuta prije nego što ponovo pustite muziku, a oni nađu novi par. Dok još nisu u parovima i dok svira muzika, zamolite ih da se samo druže i plešu ako im se prohtije.

10' Igra bacanja lopte: Osnajte umove i reflekse tako što ćete postaviti učesnike da stoje u dva suprotna reda na udaljenosti od nekoliko metara ili u krugu. Bacite loptu nekome i neka je oni bace nekome drugom. Nakon što se prva lopta nekoliko puta baci između učesnika i oni se osjećaju ugodno, ubacite drugu loptu u gužvu, a zatim treću loptu i tako dalje, dok se istovremeno ne baca velik broj lopti između dva reda.

10' Oluja sa grmljavinom: Grupa kolektivno stvara talas neprekidnih zvukova koji oponašaju vjetar i kišu koji se pretvaraju u pljusak s grmljavinom, uz vjetar koji mlati i puše, da bi se postupno stišao do blagog povjetarca. Vi započinjete radnju i podajete je u krug dok svi to ne počnu raditi. Zatim uvedite novu radnju koja se širi naokolo, a zatim drugu, pa još jednu. Redosljed radnji: Šutnja, trljanje ruku (vjetar), tapšanje bedara (lagana kiša), pucketanje prstima (kišni pljuskovi), pleskanje rukama (jaka kiša), tapkanje nogama i pleskanje rukama (grmljavina), pleskanje rukama (jaka kiša), pucketanje prstima (kišni pljuskovi), tapšanje bedara (lagana kiša), trljanje ruku (vetar) i na kraju opet tišina.

20' Dnevni krug zatvaranja: Postoji mnogo načina da upotrebite krugove kako bi zatvorili dan ili sesiju obuke. Na primjer: možete imati „**Krug zahvalnosti**” u kojem se svaka osoba poziva da kaže jednu stvar na kojoj je zahvalna tog dana. Varijacija ovoga je „**Lični krug značenja**” u kojem se svaka osoba poziva da kaže jednu stvar koja je za nju danas imala značaja. Druga varijacija je „**Lični vremenski**”

krug“ u kojem svaka osoba govori kako se osjeća koristeći se vremenskim riječima (sunčano, oblačno, olujno, itd.). Dobar način za završetak obuke je imate „**Krug posvećenosti**“ u kojem svaka osoba dijeli obavezu koju je spremna preuzeti u budućnosti. To može biti posvećenost drugoj vrsti ponašanja (npr. mirno rješavanje sukoba) ili posvećenost akcionom planu (npr. dijeljenje onoga što su naučili tokom obuke sa svojim kolegama i vršnjacima). Ako je dan obuke ili sesija bio posebno stresan „**20' krug smotrenosti**“ može biti odličan način za smirivanje i centriranje energije, za vraćanje unutrašnje ravnoteže zatvaranjem očiju, dubokim i pažljivim disanjem i provjerom različitih djelova sebe ili svog tijela kako biste primijetili kako se osjećate i udahnući suosjećanje i smirenje u taj prostor.

Diskusije i zadaci u malim grupama

Rad u malim grupama koristi se kao interaktivna metoda kako bi se polaznici bolje upoznali, posebno ako dolaze iz različitih gradova, zemalja itd., sa različitim predznanjem, različitim nivoima znanja i iskustva. Štaviše, rad u maloj grupi pruža bolje mogućnosti za fokusiranje na temu i temeljitiju diskusiju o njoj.

Ovom metodom učesnici iz velike grupe nasumično su organizirani da rade na istim ili sličnim zadacima u malim grupama. Postoje različiti načini podjele grupa:

- Facilitator može da zamoli učesnike da broje do 1, 2, 3 itd., ovisno o tome koliko bi malih grupa trebalo formirati.
- Umjesto brojeva, učesnici mogu izgovoriti imena voća, na primjer: jabuka, breskva, jagoda i sl. Ili bilo koju kategoriju koja čini opštu atmosferu prijatnijom i zabavnijom.
- Grupe se mogu organizirati na osnovu interesa, na primjer nabranjem nekoliko tema za diskusiju, za koje će se učesnici dobrovoljno prijaviti.
- Facilitator može koristiti i razne vježbe zagrijavanja kako bi podijelio učesnike u male grupe.

Naročito zabavan način da se to uradi je napisati imena različitih životinja na malim ceduljicama papira: npr. pijetao, mačka i pas. Tada facilitator daje komad papira svakom učesniku tako da samo učesnik može vidjeti šta je na njemu napisano, a da to ne pokaže drugima. Kada svi vide šta je napisano na njihovom papiru, facilitator mora uputiti učesnike da imitiraju zvuk svoje životinje i da formiraju grupu zajedno sa ostatkom svojih „vrsta“. Dakle, svi pijetlovi čine jednogrupu, sve mačke čine drugu, a svi psi treću. Postoji mnogo načina za podjelu velike grupe u male, ali na facilitatoru je da odabere.

Kako provesti?

Nakon formiranja grupa, facilitator treba da zatraži od svake grupe da se okupe u različitim kutovima prostorije. Tada treba objaviti zadatke na kojima će raditi male grupe. Male grupe često koriste flipčart da zapišu svoje ideje, a zatim biraju „glasnogovornika“ ili „prezentera“ kako bi rezultate svoje grupe predstavili pred drugima.

Vrlo važan dio rada u malim grupama je završna diskusija nakon prezentacija svih grupa. Kada sve grupe izvrše zadatak, u velikoj grupi se počinje diskusija gdje učesnici sažimaju informacije koje su prikupili u malim grupama. Facilitator treba postaviti dodatna pitanja u vezi sa njihovim iskustvom i treba odgovoriti na neka od njih.

U vršnjačkoj edukaciji za izgradnju mira, rad u malim grupama može se efikasno koristiti za ledolomce, izgradnju povjerenja i umrežavanje, što je ključno za aktivnosti izgradnje mira. Ova metoda pruža mogućnosti za temeljnije istraživanje predmeta učenja i njegovu analizu iz različitih perspektiva / kutova. Štaviše, vjerovatnije je da će svi dobiti priliku da govore i aktivno se pridruže procesu u manjoj, nego u većoj grupi. Rad u malim grupama vrlo je koristan kada je cijela grupa broji više od 15 ljudi.

Izazovi vezani za rad u malim grupama i kako postupati s njima

Dok radite sa raznolikom grupom u kojoj su predstavnici iz područja pogođenih sukobima, važno je imati na umu one razlike koje se mogu zasnivati na etničkoj pripadnosti, nacionalnosti, vjeri, jeziku, području prebivanja itd. Facilitator treba prethodno prikupiti i procijeniti informacije kako bi se minimizirali rizici od sukoba i nesporazuma tokom sesije. Odnosno, kada se formiraju manje grupe, trebaju se uzeti u obzir različiti faktori, kao što je izbjegavanje kategorija podjele koje su povezane sa etničkom pripadnošću, nacionalnošću, vjerom ili jezikom učesnika. Moguće je da se sukob pojavi tokom rada u malim grupama. U tom slučaju, facilitator treba odmah poduzeti mjere, bez čekanja da istekne vrijeme za diskusije u malim grupama. Na primjer, facilitator se može pridružiti radu male grupe ili može promijeniti format rada u grupi i zatražiti od učesnika da rade u parovima ili pojedinačno ako je potrebno. Provođenje informativne sesije i refleksija su od izuzetne važnosti nakon rada u malim grupama.

Tehnički detalji i savjeti:

- Pobrinite se da svim grupama bude obezbjeđen siguran i udoban prostor;
- Poštujte privatnost tokom rada u malim grupama, ali podržavajte i grupni rad ako učesnici imaju pitanja;
- Obezbjedite dovoljno resursa kao što su flipčarti, flomasteri itd. ;
- Dajte jasne smjernice, ako je potrebno pojednostavite temu diskusije;
- Poštujte vrijeme;
- Budite fleksibilni - razmislite o ponovnom formiranju ili spajanju malih grupa.

Mozgalica

Mozgalica je metoda kolektivnog rada čiji je cilj generirati kreativne ideje koje rezultiraju rješenjem određenog problema u kratkom vremenskom rasponu. Izumitelj klasičnog pristupa mozganju je Alex Osborn. Osnovni principi metode su sljedeće:

- Sloboda kreativnosti - potiče se nekonvencionalno razmišljanje;
- Stimuliranje novih ideja - nema ograničenja za generirane ideje i kontra-ideje, a svaka može dovesti do druge;
- Takozvano „odloženo donošenje suda“ - evaluacija ili diskusija odvijaju se nakon završetka faze generiranja ideja;
- Stimuliranje timske atmosfere - učesnici mogu spontano izraziti ideje ili mišljenja u okruženju bez sudova i kritika; potiču se humor i opuštena atmosfera.

Facilitator (ili asistent, može biti i neko od učesnika) zapisuje ideje na tablu ili flipčart, a mozganje se nastavlja sve dok ideje ne prestanu teći ili dok ne istekne vrijeme dodijeljeno za zadatak.

Kako provesti?

Prvi korak je utvrđivanje problematične situacije. Izuzetno je važno da ovu situaciju svi dobro razumiju i da među učesnicima ne dođe do zabune prije nego što pređu na drugu fazu generiranja ideja.

Ovo je suština mozgalice i krajnji rezultati u velikoj mjeri ovise o tome. Ideje se mogu generirati na dva načina:

1. otvorenim prijedlozima - svaki učesnik izražava svoju ideju onako kako mu padne na pamet i spontano;
2. grupnim dodavanjem - učesnici se izmjenjuju unaprijed određenim redoslijedom, ali svako može propustiti svoj red ako u tom trenutku nema čime da doprinese;

Ova se faza nastavlja sve dok ne postane jasno da je grupa iscrpila svoj potencijal za iznošenje novih ideja. Sljedeća faza je grupiranje i izbor ideja, a u ovoj fazi učesnici ocjenjuju ideje i odabiru najvrednije kao konačni rezultat sesije. Postoje razne analitičke tehnike i pristupi evaluaciji.

Ova faza se može podijeliti na sljedeće podfaze:

- a) **Razjašnjenje ideja:** Moguće je da su neke djelomično nejasne ili nepotpune, pa će ih prije evaluacije možda trebati urediti ili proširiti. Ovaj korak bi se mogao izostaviti i facilitator bi mogao parafrazirati ideje čim se izraze. Međutim, postoji rizik da parafraziranje unese element evaluacije koji bi mogao blokirati kreativni tok, pa bi to trebalo raditi samo ako je facilitator iskusan.
- b) **Grupiranje ideja:** Nakon što su sve ideje razjašnjene, treba ih klasificirati prema određenim kriterijumima (uglavnom na temelju iznesenih prijedloga). Ideje treba grupirati na osnovu sličnosti i imenovati grupe.
- c) **Filtriranje ideja:** Na osnovu novih kriterijuma (filtera), postupak evaluacije eliminira neke od ideja. Grupa postavlja kriterijume ili unaprijed, ili ih formulira neposredno prije nego što se primijene na svaki od prijedloga. Ovaj postupak odvaja ideje koje ne odgovaraju postavljenim kriterijumima.
- d) **Rangiranje ideja:** Preostale ideje razvrstane su prema njihovoj važnosti / relevantnosti i time grupa određuje koje od njih najbolje ispunjavaju kriterijume.
- e) **Završna faza:** Mozgalica prestaje ili kada dodijeljeno vrijeme istekne ili kada se nađe dobro rješenje problema. Grupni proces izuzetno je emocionalno nabijen, pa je završna faza vrlo važna za učesnike, iako se često preskače.

Primjena metode mozgalice na vršnjačku edukaciju o izgradnji mira kod mladih

Mozgalica je učinkovita tehnika za raspakovanje različitih koncepata mira i transformacije sukoba; ona kombinira opušteni, neformalni pristup rješavanju problema sa lateralnim razmišljanjem. Štaviše, mozgalica pruža slobodno i otvoreno okruženje koje ohrabruje sve da učestvuju, što je ključni dio u vršnjačkoj edukaciji o izgradnji mira kod mladih. Mozgalice također uključuju raznoliko iskustvo članova tima koje pruža šire razumijevanje koncepata i ideja. Također može potaći ljude da se posvete rješenjima, jer su dali doprinos i odigrali ulogu u njihovom razvoju.

Izazovi povezani s tehnikom mozgalica i kako postupati s njima

Iako mozgalica može biti efikasna, važno je pristupiti joj otvorenog uma i duha neosuđivanja. Štaviše, facilitator bi trebao biti u stanju upravljati situacijama u kojima bi učesnici mogli izraziti bilo kakve ideje koje mogu implicirati bilo kakvo nezakonito djelo, diskriminaciju ili govor mržnje. Ovisno o konkretnoj situaciji, ako se ona ipak dogodi, facilitator bi trebao odmah reagirati na nju ili bi morao održati nastavak i refleksiju o njoj nakon mozgalice.

Zlonamjerna sukobljavanja i pojava vođa svakako se moraju se spriječiti. Svi polaznici imaju jednaka prava na učešće; treba poticati plahe polaznike, dok one aktivnije i autoritativnije treba obuzdati.

Tehnički detalji i savjeti:

1. Prethodno pripremite prostor i pribor kao što su table, flomasteri;
2. Zamolite nekoga da pomogne u zapisivanju ideja;
3. Dobro je održavati kontakt pogledom s publikom dok zapisujete ideje;
4. Ne ograničavajte broj ideja - što je veći, to će biti bolji kvalitet kreativnog rješenja problema;
5. Ne dopustite bilo kakvo ocjenjivanje ideja (bilo negativno ili pozitivno) dok one ne prestanu dolaziti;
6. Prihvatite neobične, originalne, pa čak i apsurdne ideje;
7. Na kraju, kombinujte ideje. Možete razvijati i poboljšati, modifikovati ili dopunjavati neke ideje,

- dodajući ih drugima;
- Vodite računa da se mozgalica odvija u demokratskom stilu, u kreativnoj, fokusiranoj i mirnoj atmosferi;
 - Na početku, diskusije mogu biti onoliko široke koliko je potrebno, nakon čega se procjenjuje potencijal prijedloga i u užu izbor ulaze samo najbolje ideje.

Igranje uloga

Igranje uloga interaktivna je metoda u kojoj polaznici preuzimaju uloge i ponašanje drugih ljudi u unaprijed određenoj problemskoj situaciji. To omogućava polaznicima da iskuse neke emocije drugih ljudi, vježbaju socijalne vještine i ispitaju situaciju, kao i moguće alternative i posljedice.

Facilitator može primijeniti metodu igranja uloga u sljedeće svrhe:

Proširenje znanja: „Potapanje“ u ulogu, razmišljanje o načinu na koji se ona izvodi i povratne informacije ostalih učesnika omogućavaju polazniku da bolje shvati različite aspekte vezane za ulogu i pripisano ponašanje, emocije, stavove, vještine, itd..

Razvijanje empatije: Učešće u igranju uloga omogućava nam da razumijemo gledište drugih ljudi shvaćajući kako se drugi ljudi osjećaju u određenoj ulozi ili situaciji.

Vježbanje vještina: U određenoj situaciji omogućava nam vježbanje različitih socijalnih vještina povezanih s tom situacijom.

Vježbe za izvedbu situacija: U okruženju za obuku koje pruža ličnu zaštitu, moguće je odglumiti različite životne situacije, što može poboljšati razumijevanje opšte situacije, sopstvenog ponašanja i ponašanja drugih. Ovo je prilika za vježbanje određenih vještina rješavanja situacije. Omogućava proširivanje repertoara korištenih ponašanja i promatranje reakcije drugih učesnika na ta ponašanja.

Kako provesti?

Igranje uloga ima nekoliko faza koje su redosljedno opisane u nastavku.

Priprema koja obuhvata:

- Predstavljanje zadataka obuke. Facilitator objašnjava zašto se koristi ovaj pristup i šta se očekuje u pogledu rezultata obuke za učesnike;
- Davanje jasnih instrukcija o igranju uloga. Facilitator objašnjava igru uloga, glavne uloge u njoj i uloge posmatrača, tj. onih koji neće učestvovati, ali će posmatrati proces na temelju određenih kriterijuma;
- Identifikaciju učesnika u ulozi i razjašnjavanje njihovih uloga;

Igranje uloga:

Igranje uloga odvija se prema unaprijed određenom vremenskom okviru i formatu; važno je da svi slijede i poštuju date smjernice i učesnike u igri. Facilitator treba motivirati ostale članove grupe da gledaju i pažljivo prate predstavu.

Diskusija i analiza – ovo je faza informativne sesije koja obuhvata:

- Izlazak iz uloge: U svim slučajevima igranje uloga dovodi do stvarnih emocija koje se ne mogu previdjeti. Zbog toga bi učesnicima trebalo odmah nakon završetka igranja uloga omogućiti da podijele kako su se osjećali tokom predstave i kako se osjećaju u sadašnjem trenutku.

- b) Diskusija: Ovo u stvari prdestavlja analiza igranja uloga. Polaznici razmišljaju o tome šta se dogodilo, zašto se to dogodilo, a zatim razgovaraju o različitim aspektima uloga (emocije, stavovi, uvjerenja, vrijednosti, vještine, ponašanja) i situacije (razvoj, uticaj različitih faktora itd.).
- c) Prenošnje generalizacije iz igre uloga u stvarnost: Nakon analize igre uloga, učesnici obično nastavljaju sa „prenošenjem“ situacije u stvarni život. Analiziraju se slične situacije iz stvarnog života i iskustva učesnika.

Primjena igranja uloga na vršnjačku edukaciju o izgradnji mira mladih

Igranje uloga jedna je od efikasnih metoda koja omogućava učesnicima da iskuse različita gledišta i sagledaju specifične situacije iz različitih uglova. Učesnici imaju priliku da se stave u „nečije cipele“ što ih potiče da pokažu empatiju prema drugima. Igranje uloga facilitator može primijeniti za vježbanje komunikacijskih vještina, vještinu reći „ne“ - asertivno ponašanje, promjenu svojih stavova, uvjerenja i vrijednosti povezanih s ličnim identitetom i konfliktnim situacijama. Omogućava učesnicima da „iskuse“, a zatim analiziraju prikupljeno iskustvo, da shvate šta motiviše određena ponašanja i da rade sa delikatnim pitanjima ili tabuima. Također im omogućava i da predvide buduće situacije i njihov razvoj u „zaštićenom“ okruženju za obuku. Igranje uloga može se koristiti za dokazivanje uticaja tradicija, kulturnih vrijednosti i vjerovanja, kao i društvenog pritiska na pojedinačno ljudsko ponašanje. Stoga u mirovnom obrazovanju igranje uloga postaje važan dio nastave. Scenarija za igranje uloga mogu se naći na Internetu, ili u knjigama, uključujući literaturu koja predstavlja lokalni način života, a mogu ih napisati i facilitatori ili učesnici prije ili tokom obuke.

Izazovi vezani za igranje uloga i kako postupati s njima

Snažna emotivna reakcija od strane učesnika (ljutnja, plač itd.). Prenošnje ličnih osjećaja i iskustava iz stvarnih situacija u igru uloga sasvim je normalno. Često je teško predvidjeti, ali facilitator mora imati na umu tu mogućnost i treba pokušati smanjiti rizike tokom pripreme slučaja (i izbora glavnih uloga). Ako ipak dođe do ozbiljne emotivne reakcije, vrlo je važno reagirati adekvatno i s potrebnom osjetljivošću, kao i individualno raditi sa učesnikom i preporučiti mu stručnu pomoć.

Tehnički detalji i savjeti:

- U nekim slučajevima može biti korisno snimiti rekonstrukciju slučaja kamerom, a zatim analizirati snimak. Ovisno o slučaju, mogu se koristiti i rekviziti poput kostima, šešira itd.
- Kada su grupe manje (do 15 učesnika), moguće je da svi dođu na red i uđu u ulogu, nakon čega se raspravlja o slučaju. U većim grupama samo neki od polaznika učestvuju u igranju uloga, rekonstruirajući problematičnu situaciju pred ostalima. Ipak, kako bi se provela druga faza metode i vodila diskusija u kojoj svi imaju priliku da govore, grupa ne bi trebala prelaziti 20 do 25 ljudi.
- Facilitatori mogu odabrati da iskoriste nekoliko slučajeva kako bi učesnici mogli prepoznati i sličnosti i razlike među slučajevima.

Sljedeći problemi mogu se pojaviti tokom prezentacije igre uloga i njenog stvarnog izvođenja.

Neposredno nakon početka igranja uloga, (neki) učesnici odbijaju da igraju.

To se može dogoditi iz nekoliko razloga - neprikladan scenario, anksioznost nekih učesnika zbog izvođenja pred drugima, nedostatak vještina u vježbanju određene uloge itd. Facilitator treba biti spreman da prilagodi scenario u slučaju da su neki djelovi osjetljivi za učesnike, kao i da pronađe novi način izvođenja, kao što je traženje od učesnika da prilagode scenarija, vođenje rasprave (otvorene, u malim grupama i pojedinačno - ovisno o slučaju) kako bi se utvrdili razlozi i da bi se nastavila odgovarajući način.

Učesnici koriste stereotipne uloge, tj. ponašaju se na opšto prihvaćeni način ili koriste banalne fraze.

Razlozi se opet mogu vidjeti u neprikladno odabranoj situaciji, nedostatku iskustva u igranju uloga ili nemogućnosti identificiranja s predloženim ulogama. Trener može unijeti promjenu u igru uloga intervenirajući predlozima za novi razvoj igre uloga, promjenu situacije ili uključivanje novih učesnika. Trener bi također mogao smatrati važnim da razgovara s učesnicima zašto se ti stereotipi pojavljuju i, uz svo poštovanje učesnika u ulogama, da grupa pokuša analizirati zašto se to događa, zašto ljudi imaju te stereotipe;

Igra uloga postaje previše emocionalna, tj. učesnici mogu napustiti prostoriju, zaplakati, izraziti bijes itd.

Ovakav razvoj situacije je veoma vjerovatan. To proizlazi iz uslova igre uloga koji omogućavaju učesnicima da budu otvoreniji, igraju ulogu kao stvarnu situaciju ili prenose osjećaje i emocije iz stvarnih situacija. To zahtijeva da trener bude senzibilan prema ponuđenim situacijama i relevantnom izvođenju svakog učesnika, čak i kada se čini da situacija nije previše emotivna.

Tehnički detalji i savjeti:

- a) Ohrabrite sve učesnike da učestvuju u igri uloga tokom obuke;
- b) Osigurajte dovoljno prostora za pripremu svojih predstava;
- c) Osigurajte prostor za izvođenje predstava;
- d) Po potrebi osigurajte potrebne materijale, poput kancelarijskog pribora, kostima, muzike;
- e) Osigurajte da se svi pridržavaju početne politike / dogovora o snimanju videozapisa i fotografija tokom sesije;

Simulacije

Radnja u simulacijskim igrama odvija se prema zamišljenom (simuliranom) scenariju. Druga opcija je preslikavanje stvarne situacije koja uključuje visok rizik od eskalacije sukoba i po život, kao i / ili rizično ponašanje. Svrha je ponoviti karakteristike moguće situacije, pozivajući na adekvatno ponašanje. Na taj način se stiče znanje, ali naglasak je na razvijanju vještina i stavova i na usvajanju vrijednosti.

Kada se koriste za obuku, simulacijske igre mogu značajno poboljšati posao facilitatora u postizanju različitih ciljeva: razbijanje leda, razvoj vještina timskog rada, vještine svrsishodne interakcije, vještine prezentacije, opuštanja i motivacije za rad, vještine rješavanja problema, vještine analitičkog i apstraktnog rješavanja problema, stimulacija mašte, tolerancija prema drugim ljudima, samoevaluacija, vještina samokontrole i samoupravljanja, vještine vrednovanja itd.

Kako provesti?

Na primjer, u simulacijskoj igri Brodolom, učesnici trebaju zamisliti da su na pustom ostrvu nakon brodoloma. Njihov opstanak ovisi o izrađenim pravilima o međuljudskim odnosima i o podjeli dužnosti i odgovornosti. Tokom ovog procesa razvijaju se vještine suočavanja sa kritičnim situacijama i svrsishodne komunikacije između dvije osobe (iz kursa o vještinama timskog rada).

Faze u simulacijskim igrama slične su fazama igranja uloga:

- a) **Davanje jasnih instrukcija o simulacijskoj igri:** Facilitator objašnjava simulacijsku igru, daju se jasne instrukcije i smjernice, kao i glavne uloge u njoj i uloge posmatrača, tj. onih koji neće učestvovati, ali će posmatrati postupak na temelju određenih kriterijuma.
- b) **Proces simulacijske igre:** Simulacijska igra započinje i završava prema unaprijed određenom

vremenskom okviru. Facillitator prati vrijeme. U pogledu krajnjih rezultata simulacijske igre su predvidljivije od igranja uloga, iako i one mogu biti prilično emotivne.

- c) **Diskusija i analiza simulacijske igre:** Ovo je faktička analiza simulacijske igre. To je faza diskusije o tome šta se tačno dogodilo u grupi na procesnom nivou. Ko je imao kakvo učešće i odnos prema zadatku itd.
- d) Primjena metode simulacijskih igara na vršnjačku edukaciju o izgradnji mira kod mladih

Simulacijske igre zajedno s igrama uloga smatraju se jednom od učinkovitih metoda u mirovnom obrazovanju. Simulacijske igre omogućavaju nam da raspakujemo i analiziramo pitanja vezana za sukob, rješavanje sukoba, pomirenje i, uopšte, izgradnju mira na način koji pruža ne samo znanje, već i emocionalno iskustvo za učesnike.

Izazovi vezani za primjenu metode simulacijskih igara i kako postupati s njima

Scenarija simulacijskih igara mogu se temeljiti na stvarnim činjenicama ili pokrivati određena geografska područja. Međutim, ovisno o situaciji, pozadini učesnika, važno je izbjegavati korišćenje ili spominjanje bilo koje konkretne reference na mjesta, nacionalnosti ili religije, jer to može izazvati agresiju ili nesporazum kod učesnika. Zbog toga treneri obično koriste izmišljena mjesta - zemlje, sela itd. Izazovi povezani s igrama uloga također su relevantni za simulacijske igre.

Tehnički detalji i savjeti:

- a) Jasno definirajte šta treba postići simulacijom;
- b) Prethodno obezbijedite potrebne materijale;
- c) Uvježbavajte simulacije s drugim facilitatorima ako se organizira po prvi put;
- d) Poštujte vrijeme;
- e) Obezbijedite siguran i privatn prostor;

Studije slučaja

Svaka studija slučaja sastoji se od dva glavna elementa: opis situacije koja odražava problem koji je relevantan za ciljeve učenja i naknadne analize slučaja kako bi se pronašlo rješenja problema.

Slučajeve unaprijed priprema facilitator ili tim za obuku i oni se temelje ili na stvarnim događajima ili na hipotetičkim okolnostima. Oni bi trebali biti što realniji. Trebalo bi imati dovoljno informacija za pokretanje analize. Kod davanja tih informacija, važno je spriječiti element procjene ili bilo koje lahko dostupne zaključke. Zadatak grupe je da analizira slučaj, identificira korelacije u njemu, procijeni mogućnosti i predvidi posljedice u svakom potencijalnom scenariju.

Studija slučaja mogla bi se istražiti kroz igranje uloga. Ideja je da se neki učesnici upoznaju sa slučajem, preuzmu uloge i obrasce ponašanja učesnika u problematičnoj situaciji i predstavu slučaj ostatku grupe. To dovodi do jače emocionalne i iskustvene komponente koja omogućava učesnicima da bolje suosjećaju sa likovima.

Kako provesti?

1. **Priprema:** Ova faza se odvija prije dolaska polaznika. Facillitator postavlja ciljeve obuke i razvija slučajeve ili planira da koristi postojeće. Ako je u pitanju igranje uloga, facilitator priprema plan i obezbjeđuje potrebni materijal.
2. **Analiza:** U klasičnoj verziji postupka proučavanja slučaja, slučaj se čita grupi ili se svakom od učesnika pruža prilika da se sa njim pojedinačno upozna uz pomoć dodatno dostavljenih materijala.

Ako se studija razradi putem igranja uloga, ova faza implementacije ima svoje podfaze:

- a) **Priprema:** Odaberite „glumce“, predstavite im scenario i dajte im jasne instrukcije o ulogama, vremenu itd. Važno je omogućiti im da postavljaju pitanja za pojašnjenje, kao i dati im dovoljno vremena da uđu u svoje uloge i, možda, međusobno razgovaraju o svojim idejama o izvedbi. Dok se učesnici pripremaju za svoje uloge, facilitator daje zasebne instrukcije publici. On može postaviti određene kriterijume koje bi publika primijenila tokom promatranja reprize.
- b) **Rasprava i analiza:** Stude slučaja razlikuju se od ostalih vrsta tehnika obuke koje se bave problematičnim situacijama, jer predstavljaju složene i loše strukturirane probleme, koji mogu sadržavati detaljne i periferne informacije. Istovremeno, možda im nedostaju informacije koje su vitalne za racionalnu analizu i konačno rješenje. Kao rezultat toga, analizu studije slučaja često je nemoguće podijeliti na jednostavne korake i ona retko dovodi do „tačnog“ odgovora.

Ostale varijacije pristupa studiji slučaja uključuju:

Debate: učesnici istražuju i raspravljaju o osjetljivoj ili kontroverznoj temi iz različitih pozicija i perspektiva, obično uz podršku moderatora (može biti trener ili polaznik). Možete ih zamoliti u nekom trenutku da promijene svoje pozicije.

Pripovijedanje: dijeljenjem lične priče (bilo učesnika, trenera ili vanjskih gostiju), grupa može razmišljati i raspravljati o ključnim pitanjima / temama ugrađenim u priču.

Terenske posjete: ako vrijeme dopušta, organizacija izleta za vašu grupu do određenog kulturnog ili historijskog područja može biti odličan način za proučavanje slučaja.

Koji god oblik se usvoji, diskusija o studiji slučaja odvija se prema standardnim pravilima koja važe za diskusije.

3. U završnoj fazi diskusije i analize vrlo je važno povezati slučaj sa stvarnim svijetom. Analiziraju se slične stvarne situacije i učesnici razmjenjuju relevantna lična iskustva, raspravljajući o mogućim opcijama, obrascima ponašanja itd.

Primjena studija slučaja na vršnjačku edukaciju o izgradnji mira mladih

Studije slučaja omogućavaju učesnicima da prošire svoju samosvijest dok se identificiraju s učesnicima u datom slučaju. Svijest o sopstvenim životnim izborima, emocijama, stavovima i ponašanjima postaje još jača kada nakon što su odigrali ulogu, dobiju povratne informacije od ostalih članova grupe. Studija slučaja i njegova analiza omogućavaju nam da pregledamo moguća rješenja određenog problema, kao i da istražimo raspon mogućih posljedica date odluke.

Izazovi vezani za tehniku studija slučaja i kako postupati s njima

Mogao bi se pojaviti ozbiljan rizik ako facilitator odluči da zatraži od učesnika da daju svoj doprinos procesu izbora slučajeva, jer neki od njih mogu biti previše kontroverzni da bi grupa mogla njima upravljati u kratkom vremenskom periodu. Učesnici mogu također iznijeti traumatična lična iskustva kao slučajeve, pretvarajući time okruženje u terapijsko, za koje vršnjački trener i grupa uopšte ne bi bili spremni. Zapravo, pokušaji rješavanja pitanja traume s nekim ko nema profesionalnu kompetentnost mogli bi dovesti produbljanja traume.

Doprinos eksperata

Predavanje je oblik pružanja informacija i koristi ga govornik za iznošenje mišljenja o određenoj temi. Predavanje je prikladno sredstvo kada je u pitanju predstavljanje problema koji je publici relativno nepoznat. Predavanje sugerira visoki nivo kompetentnosti predavača o temi diskusije, pružajući govorniku priliku da predstavi svoje tumačenje problema.

Glavni cilj predavanja / prezentacije je pružiti veliku količinu informacija široj publici, što je veoma učinkovito kada je riječ o prenošenju novih znanja za koja druge metode ne bi bile prikladne.

Prezentacija je atraktivniji oblik predstavljanja informacija uz upotrebu različitih dodatnih alata (multimedija, grafika, videozapisi, animacija, muzika itd.) i ima određenu strukturu ili scenario osmišljen da olakša razumijevanje informacija od strane publike.

Kako provesti?

Predavanje ili prezentacija obično se sastoji od sljedećih djelova:

- a) Objašnjenje razloga zbog kojeg je odabrana tema i demonstracija kako se ona uklapa u kontekst obrazovanja za mir i predmetnu obuku;
- b) Kratka prezentacija veze između ove i prethodne teme ili aktivnosti i sažetak znanja i vještina stečenih tokom obuke i povezanih s predstojećom prezentacijom.
- c) Kratko predstavljanje zadataka i sadržaja prezentacije vezanih za obuku. Bila bi dobra ideja da se ovdje primjene tehnike privlačenja pažnje publike (izjava koja izaziva pitanja ili je takva da, na prvi pogled, nema nikakve veze sa temom; smiješna priča vezana za neke od ključnih trenutaka u predavanju / prezentaciji, kratki zabavni video zapis ili demonstracija koja može poslužiti kao veza do glavnog dijela prezentacije).

Glavni dio predavanja / prezentacije trebao bi pružiti logično predstavljanje svih ključnih tačaka. Dobra je ideja učiniti sljedeće:

- Objasniti značaj ovih ključnih tačaka u odnosu na cjelokupni kontekst;
- Navesti primjere iz svakodnevnog života ili iz prakse;
- Preformulirati ih i ponoviti na novi način;
- Koristiti tehnike za zadržavanje pažnje publike (predstavljanje informacija sa smislom za humor je gotovo uvijek prednost).

Izlaganje treba završiti sažetkom glavnih poenta i završnim naglaskom na početni cilj predavanja / prezentacije.

Izazovi povezani s predavanjem/prezentacijom i kako postupati s njima

Važno je unaprijed znati o publici - koja geografska područja predstavljaju, njihov rod, jezik, etničku pripadnost i vjeru. Sve je to važno za izbor pravog sadržaja i formulacije za predavanje ili prezentaciju. Izbjegavajte uključivanje osjetljivih vizualizacija u prezentaciju. Ohrabrite polaznike da postavljaju pitanja tokom prezentacije, kao i nakon njenog završetka. Zatražite od publike sažetak onoga što su razumjeli kako bi provjerili jesu li ideje adekvatno prenijete.

Ako imate (polu)iskusnu grupu, na početku obuke možete pitati učesnike da li postoje teme na dnevnom redu o kojima su već prošli obuku. Na taj način, ako svi imaju znanje o određenim temama, možda neće biti potrebno da predavač troši puno vremena na njih, a više vremena može se dodijeliti novim područjima učenja. To će smanjiti dosadu i frustraciju u grupi.

Tehnički detalji i savjeti:

- Govorite dovoljno glasno da bi vas svi mogli čuti, a ne samo oni koji sjede blizu vas.
- Predstavite temu logičnim redoslijedom koji se postupno nadovezuje na koncepte i pruža ilustrativne primjere.
- Tokom prezentacije postavljajte pitanja. Ovo će publiku uključiti u temu.
- Koristite dinamičnu intonaciju, govorite s entuzijazmom. Monotona prezentacija održana bez intonacije zvučće dosadno, a polaznici će se osjećati iscrpljeno.
- Uspostavite kontakt pogledom sa svakim iz publike. Ipak, izbjegavajte preduge ili prečeste kontakte pogledom sa bilo kime posebno. Ne biste trebali čitati iz bilješki ili trošiti previše vremena gledajući plakat, tablu ili sliku koju projicira multimedija.
- Kada je to prikladno, koristite demonstracije i vizuelne alate (dijapozitive, crteže, tabele, grafikone itd.) kako biste ilustrirali važne tačke i stvorili neformalnije okruženje.
- Predavač / facilitator treba unaprijed pripremiti bilješke, postere, multimedijalne prezentacije itd. i koristiti ih kako bi istakao glavne tačke oko kojih će se prezentacija organizirati.

Pitanja i odgovori / proširena diskusija

Nakon predavanja ili prezentacije, svrha sesije pitanja i odgovora ili proširene diskusije je otvoriti prostor polaznicima da razjasne svoje razumijevanje, potraže dodatne informacije, uvježbaju svoje to što su naučili i vještine komunikacije, formuliraju sopstveni stav o temi i izraze i brane svoje stavove.

Bilo bi dobro kada bi grupa mogla postići neku vrstu zajednički dogovorenog konačnog ishoda – formulaciju jednog ili više alternativnih rješenja ili zaključaka – a čak i još korisnije kad bi grupa mogla to postići kao rezultat sopstvenih napora.

Kako provesti?

1. **Pokretanje:** Ako diskusija ne započne spontano, trener bi je trebao pokrenuti. Mogu se koristiti razne tehnike - klasične (zahtjev da se definira glavna tema o kojoj se raspravlja, pitanje; citat ili maksima vezana za temu), kao i provokativnije („šokantna“ izjava ili priča koja, na prvi pogled, nema nikakve veze s temom prezentacije). Glavno pitanje o kojem se raspravljalo trebalo bi biti dovoljno motivirajuće da se učesnici pridruže. Ovo pitanje može se formulirati oslanjajući se na resurse grupe. Također bi ga trebalo formulirati na način koji ne bi omogućio jedan određeni odgovor.
2. **Glavni dio:** Bilo bi dobro kada bi grupa, uz pomoć facilitatora, mogla formulirati neka osnovna pravila koja će se primijeniti na diskusiju, prije njezinog početka: na primjer, dogovoriti se o signalu koji ukazuje na to da neko želi uzeti riječ, o maksimalnom trajanju svakog doprinosa, o trajanju rasprave u cjelini itd. Tada može započeti stvarna diskusija o temi. Uloga facilitatora je vrlo važna; intervencija facilitatora mora se odnositi samo na proces, a ne na sadržaj rasprave.
3. **Zalučak:** Kraj diskusije često dolazi prirodno kada su učesnici podijelili sve svoje ideje i nemaju više ništa reći. Važno je napomenuti da kada se to dogodi ili kada vrijeme za raspravu završi, facilitator treba pričekati malo prije nego što sažme rezultate i, u stvari, treba pomoći grupi da donese sopstvene zaključke. Ipak, važno je imati ovaj sažetak u pisanom obliku, jer učesnici mogu lahko zaboraviti zaključke do kojih su došli tokom diskusije, a to bi metodu obuke učinilo manje efikasnom.

Suštinski element konstruktivne rasprave je dobro moderiranje. Facilitator treba biti svjestan da se ne udalji previše od glavnog problema, kao i da vodi računa da svi budu podjednako uključeni u proces, tako da je potrebno efikasno moderiranje da bi se upravljalo rizikom od previše pasivnih učesnika i samo s jednim ili dva previše aktivna.

4. **Nakon diskusije:** važno je posvetiti neko vrijeme nakon diskusije kako biste podijelili osjećaje i iskustvo koje je ona izazvala kod svakog učesnika. Ovo je vrijeme i za procjenu u kojoj su mjeri postignuti preliminarni ciljevi zadatka. Preporučuje se završna vježba kako bi se učesnicima pomoglo da emocionalno prebrode prethodni zadatak i pripreme se za sljedeće faze rada.

Izazovi povezani s primjenom metode prezentacije s proširenom diskusijom i kako postupati s njima

Različito pozicija, lična historija i uvjerenja mogu biti razlog za izazivanje frustracije i nerazumijevanja među učesnicima. Stoga je za trenera važno da garantuje klimu poštovanja nečije ličnosti i različitog mišljenja. U redu je ispraviti (samo u vrlo retkim slučajevima) neke obmanjujuće informacije ako je očito da ih sama grupa ne može identificirati i ispraviti.

Tehnički detalji i savjeti:

- Pružiti priliku svima da se pridruže diskusiji, ohrabriti pasivnije učesnike i onemogućiti one koji su previše aktivni da iskoriste svo vrijeme određeno za raspravu;
- Izbjegavati prebrzo ispunjavanje trenutaka tišine sažetcima ili smjernicama, jer ponekad učesnici trebaju te trenutke kako bi formulirali svoje stavove o temi.
- Pobriniti se da učesnici prate dnevni red.

Vizuelne metode

Vizuelne metode uključuju likovne umjetnosti i alate i tehnike primijenjene umjetnosti. Među najčešće korišćenim vizuelnim metodama na obukama su: kolaž, slikanje, instalacija, grb / zastava, digitalni proizvodi poput GIF-ova i mema itd.

Vizualne metode oslobađaju kreativni potencijal učesnika, pružajući im priliku za samoizražavanje kroz umjetnost. Ovaj pristup je vrlo pogodan za aktiviranje grupne dinamike jer se može koristiti kao individualni ili kolektivni zadatak koji zahtijeva dodjeljivanje uloga i stalnu interakciju među članovima grupe. Zajednički napori i stvaranje jedinstvenog vizuelnog proizvoda imaju izuzetno visoku emocionalnu vrijednost za grupu, što čini metodu efikasnom za stvaranje i jačanje grupne kohezije i timskog duha.

Kako provesti?

Tehnike vizuelne umjetnosti predstavljaju slabo strukturiranu metodu i, ovisno o zadatku obuke, faze implementacije se mogu značajno razlikovati. Ipak, svaki zadatak treba pažljivo planirati, sa strogim vremenskim parametrima i jasnim instrukcijama. Ovo se još više odnosi na složeno strukturirane višestepene zadatke, organizovane za veće grupe učesnika.

Sve u svemu, faze mogu biti sljedeće:

1. **Preliminarna faza:** Ova faza ne zahtijeva prisustvo polaznika. Trener ili trenerski tim razvija zadatke obuke, planira korake potrebne za izvršavanje zadatka, određuje trajanje svake faze implementacije, piše upustva i priprema potrebne materijale.
2. **Implementacija:** Prvi korak u realizaciji metode uključuje instrukcije facilitatora i moguću podjelu polaznika u manje grupe. Facilitator osigurava potrebne materijale i od tog trenutka bilježi vrijeme, daje daljnja pojašnjenja o instrukcijama, a u nekim slučajevima pruža i tehničku pomoć ako je potrebno (npr. dostavlja materijale koji nedostaju, naravno ako obezbjeđivanje materijala nije dio zadatka). Facilitator bi se, na svaki način, trebao suzdržavati od uplitanja, savjetovanja učesnika o tome kako najbolje raditi na izvršenju zadatka, donošenja sudova, pokazivanja (verbalno ili ne) sklonosti radu određenog učesnika ili male grupe itd. Pri kraju

vremena za vježbu (5-15 minuta prije isteka), facilitator treba upozoriti učesnike, pružajući im tako priliku da dovrše svoj rad.

3. **Izlaganje rezultata:** Nakon završetka radnog procesa, proizvod / proizvodi se predstavlja(ju) pred cijelom grupom. Ovo je vrijeme koje za učesnike ima veliku emocionalnu vrijednost i važno je da facilitator bude u stanju održati pozitivno kolektivno raspoloženje, ohrabrujući svakog izvođača i blokirajući svaku vrstu podsmijeha, omalovažavanja i bilo kakve negativne komentare na rad učesnika ili male grupe. Važno je imati na umu da estetska vrijednost radova i tehničke vještine učesnika ovdje nisu na prvom mjestu. Evaluacija bi se trebala usredsrediti na poruku i razumijevanje zadatka obuke.
4. **Završna faza :** Ako je stvorena pozitivna emocionalna atmosfera i ako postoji osjećaj uspješnog izvršenja zadatka, nakon prezentacija može se organizirati kratko dijeljenje osjećaja ili se može koristiti odgovarajuća vježba zatvaranja koja će učesnicima pomoći da zadrže pozitivne emocije. U suprotnom, bilo bi prikladno dati učesnicima malo više vremena da podijele kako su se osjećali tokom izvršavanja zadatka, kao i da razmjene povratne informacije o svom timskom radu. Ukoliko tim ne uspije izvršiti zadatak, ipak je važno to iskustvo doživjeti kao pozitivno i iz zajedničkog rada izvući korisne zaključke.

Primjena metode vizualne umjetnosti na vršnjačku edukaciju o izgradnji mira kod mladih

Tehnika vizualne umjetnosti jedan je od najučinkovitijih načina izražavanja kulture i različitosti kroz umjetnička djela. Štaviše, rad na umjetničkim proizvodima pomaže učesnicima da se opuste, prevladaju stres i napetosti

Postoji niz načina na koje pripovijedanje priča može poboljšati interkulturno razumijevanje i komunikaciju. Priče:

- omogućavaju učesnicima da istraže sopstvene kulturne korijene;
- pružaju učesnicima iskustva različitih kultura;
- omogućavaju učesnicima da suosjećaju sa nepoznatim ljudima / mjestima / situacijama;
- nude uvid u različite tradicije i vrijednosti;
- pomažu učesnicima da shvate da je mudrost zajednička svim ljudima / da sve kulture nude uvid u univerzalna životna iskustva;
- pomaže im da razmotre nove ideje koje otkrivaju razlike i zajedničke osobine kultura širom svijeta.

Izazovi povezani sa tehnikom vizuelne umjetnosti i kako postupati s njima

Facilitator(i) trebaju imati na umu da nisu svi sposobni lijepo crtati ili koristiti druge likovne tehnike, pa je stoga važno stvoriti neosuđujuće okruženje i objasniti da ovo nije nadmetanje. Ako se neki učesnici ne osjećaju ugodno s korišćenjem određenih umjetničkih tehnika, facilitator bi trebao biti u stanju pronaći alternativu.

Tehnički detalji i savjeti:

- Optimalna veličina jedne radne grupe koja primjenjuje tehnike vizuelne umjetnosti je 3 do 6 osoba. Metoda se također može vrlo uspješno primijeniti u velikim grupama (30 do 200 ljudi), ali facilitator i tim za obuku trebaju vrlo pažljivo planirati raspodjelu podzadataka i doprinos odvojenih grupa zajedničkom cilju, vodeći računa da svi učesnici budu aktivno uključeni u proces prema svojim vještinama.
- Ovisno o obimu zadatka, potreban prostor može varirati od vrlo malog (jedan radni stol ili jednostavno neko prostor na podu) do velike dvorane (kako bi se mogli smjesiti svi elementima čitave instalacije).

- Sa obzirom na kreativnu prirodu ove metode obuke, facilitator i tim za obuku trebaju osigurati širok spektar materijala i alata (boja, bojice, olovke, četke, makaze, ljepilo, bijeli i obojeni papir, karton, novine i časopisi, tkanina, kanapi, štapići, traka itd.) kako bi učesnicima omogućili da realiziraju svoje kreativne ideje i izvrše svoje zadatke obuke.

Digitalni alati/platforme, filmovi, video isecci i upotreba multimedija

U današnje vrijeme važnost digitalnih alata i platformi, korištenje multimedija, vizuelna sredstva poput video zapisa, plakata, interaktivne statistike i tako dalje, postaju sve popularnije i bitnije za gotovo sve vrste aktivnosti. Shodno tome, interaktivne metode u vršnjačkoj edukaciji također su stekle neke od elemenata virtualne komunikacije. Upotreba filmova, video zapisa i opšto multimedija, pomaže trenerima i vršnjačkim edukatorima da olakšaju svoje sesije. Štaviše, digitalni alati koji će biti opisani u nastavku potiču učesnike na rad i učenje putem inovativnih platformi. Ova metoda se može koristiti u različitim okruženjima: škole, obuke za razvoj životnih vještina, obuke zdravstvenog obrazovanja, terapijske zajednice - komune, crkve, džamije i drugi vjerski prostori i mnogi drugi.

Kako provesti?

Aktivnosti vršnjačke edukacije su raznolike, to može biti višednevna obuka za buduće vršnjačke edukatore, ili samo sesija, ili projekcija filma praćena diskusijom i sl. U stvari, vizualizacije, multimedija uopšte, video i foto sadržaji postali su sastavni dio moderne komunikacije. Ovisno o temi, na mrežnim platformama kao što su YouTube.com, Vimeo.com i sl. postoje brojni video isecci, filmovi, crtani filmovi itd. Obično organizacije koje rade na terenu imaju dio na svojim web lokacijama koji pokriva multimediju, uključujući fotografije ili video zapise koji se mogu koristiti u vršnjačkoj edukaciji.

Neki od prijedloga za upotrebu digitalnih interaktivnih alata su:

1. **Kahoot!** je platforma za učenje zasnovana na igrama koja olakšava kreiranje, dijeljenje i igranje igara za učenje ili kvizova o trivijalnostima u nekoliko minuta; učesnici se mogu povezati putem telefona i pridružiti se kvizu individualno ili kao grupa.
2. **Mentimeter** je interaktivna prezentacijska platforma koja omogućava korisnicima da podijele znanje i povratne informacije u realnom vremenu na mobilnom telefonu pomoću prezentacija, anketa ili sesija razmjene mišljenja na časovima, sastancima, skupovima, konferencijama i drugim grupnim aktivnostima;
3. **Prezi** je softver za vizuelno pripovijedanje, alternativa tradicionalnim formatima prezentacija zasnovanih na slajdovima. Prezi prezentacije sadrže pregled sličan mapi koji omogućava korisnicima pomicanje između tema, zumiranje detalja i povlačenje unazad da bi se otkrio kontekst;
4. **PechaKucha** je format pripovijedanja u kojem facilitator prikazuje 20 slajdova po 20 sekundi komentara;
5. **FlipGrid** je alat za video odgovor koji olakšava posao učesnicima / polaznicima i zabavlja ih dok dijele svoje ideje. Učesnici mogu snimiti do pet minuta odgovora, dodati emoji-je na svoje fotografije i brzo pristupiti mreži putem mrežnog koda. Odličan je alat za pomoć učesnicima da se osjećaju ugodnije i budu sigurniji u razmjeni svojih ideja i izazivanju znatiželje sa svojim vršnjacima;
6. **Quizlet Live** je zabavan način za poticanje saradnje igranjem timske igre pomoću seta Quizlet kartica za učenje. Facilitatori odabiru set kartica za učenje, pokreću igru uživo dajući polaznicima kod za pridruživanje, a polaznici se organizuju u timove. Samo jedan član ekipe ima tačan odgovor, a netačan odgovor vraća rezultat ekipe na nulu.
7. **Canva** je platforma za grafički dizajn koja omogućava korisnicima da kreiraju grafike prezentacije, postere i drugi vizuelni sadržaj na društvenim mrežama,.

Primjena digitalnih alata i upotreba multimedije u vršnjačkoj edukaciji o izgradnji mira mladih?

Digitalni alati i platforme izvrstan su način za promociju kreativnosti, inovativnosti i interaktivnosti među mladima u procesu vršnjačke edukacije. Korištenje digitalnih alata pomaže facilitatorima da stvore zabavnu i razigranu atmosferu koja potiče razbijanje leda među učesnicima i podizanje grupnog duha.

Pored toga, korišćenje filmova i multimedije omogućava učesnicima da uče iz različitih sadržaja. Nesumnjivo je da filmovi igraju veliku ulogu u oblikovanju stavova, emocija i načina na koji ljudi percipiraju stvari, stoga je prenošenje glavnih poruka nastavnih tema kroz filmove, video ili foto sadržaje efikasan i kreativan način za to.

Kao i u svim slučajevima korištenja interaktivnih metoda, diskusije u nastavku i informativne sesije također su važan dio ove metode. Moguće je koristiti i inovativne alate i digitalne platforme za dobijanje povratnih informacija, na primjer *Mentimeter* i *SurveyMonkey* itd.

Izazovi povezani s primjenom metode korištenja digitalnih alata i multimedije i kako postupati s njima

Kada koristite filmove, animacije i video isečke, važno je odabrati ih prema dobi i zrelosti publike. Na obukama za mir i transformaciju sukoba, facilitator primjnuje sličan pristup u diskusijama o vrstama sukoba, komunikaciji, vrijednostima itd. Facilitator treba biti svjestan mogućih reakcija publike i biti spreman da odgovori. Štaviše, facilitator bi trebao biti senzibilan na emocije koje film ili isečak mogu potaknuti kod učesnika i o tome razgovarati i raditi zajedno s učesnicima. Vrijeme za diskusiju o filmu / klipu također treba pažljivo planirati.

Facilitator također treba biti svjestan mogućih rizika povezanih s objektima, uključujući pristup tehnologijama ili internetskoj mreži, i imati na umu da nisu svi upoznati sa modernim tehnologijama.

Tehnički detalji i savjeti:

1. Sav sadržaj, na primjer kvizove, filmove, animacije, predloške za mozganje i slično pripremite unaprijed;
2. Testirajte – provjerite da li sve funkcionira kako treba;
3. Razmislite o alternativni u slučaju nestanka električne energije ili prekida internet veze dok koristite digitalne platforme ili multimedije;
4. Razmislite o jezičkoj bareri;
5. Pripremite se za diskusiju koj aslijedi - o kojim pitanjima treba razgovarati, koje poruke prenijeti.

Dodatak 3: Alati za osiguranje kvalitetne obuke

Kako bi osigurao kvalitetnu pripremu i olakšavanje u radionicama vršnjačke edukacije za izgradnju mira i transformaciju sukoba, RYCO je stvorio dva alata zasnovana na identificiranim pokazateljima kvalitetne obuke koje mogu koristiti stariji treneri tokom procesa obuke, vršnjaci u procesu obuke, i/ili učesnici i posmatrači na lokalnim radionicama.

Ovi alati za osiguranje kvaliteta mogu se koristiti na tri načina:

- 1. Za učenje:** Pokazatelji kvaliteta pružaju standarde za planiranje i olakšavanje radionica u obliku uočljivih ponašanja i vještina. Upoznavanje s ovim pokazateljima kvaliteta može pomoći vršnjačkim edukatorima i trenerima da razviju zajedničku viziju kako osigurati „dobro“ olakšavanje i razmisle o sopstvenom ponašanju i vještinama olakšavanja.
- 2. Za ocjenjivanje:** Alati za osiguranje kvaliteta mogu se koristiti i za pružanje specifičnih i konstruktivnih povratnih informacija vršnjačkim edukatorima, „polaznicima“, o njihovom ponašanju (ko)facilitacije, tako da mogu sistematski dalje poboljšati svoje vještine.
- 3. Za moitoring, evaluaciju i planiranje:** Tokom provođenja radionica za vršnjačku edukaciju, ovi alati mogu se koristiti za praćenje i ocjenu njihovog kvaliteta, kao osnovu za planiranje budućih događaja obuke trenera.

Prvi alat u nastavku je „brzi“ alat za pregled kvaliteta koji može biti koristan u postavkama obuke uživo. Drugi alat koji slijedi je detaljan alat koji se može koristiti za timsko učenje.

Vještine facilitacije: Upitnik za evaluaciju¹⁶²

Radionica / prezentacija (naziv/tema): _____

Lokacija: _____ **Datum:** _____

Facilitirao / ko-facilitirao: _____

Povratne informacije daje (zaokružite jedno): Trener/ Vršnjak/ Učesnik/ Vanjski posmatrač/
Samoocjenjivanje

Upute: Molimo vas ocijenite vještine facilitacije vršnjačkog edukatora ili presentera pomoću sljedeće ljestvice:

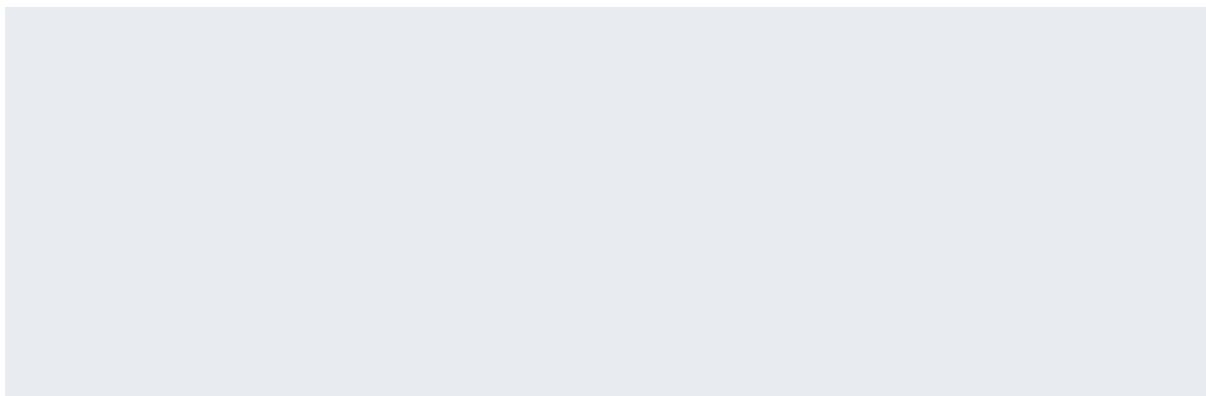
////////////////////

162. Izmjenjeno iz: Y-PEER TOT Priručnik, <https://petri-sofia.org/en/resources/>

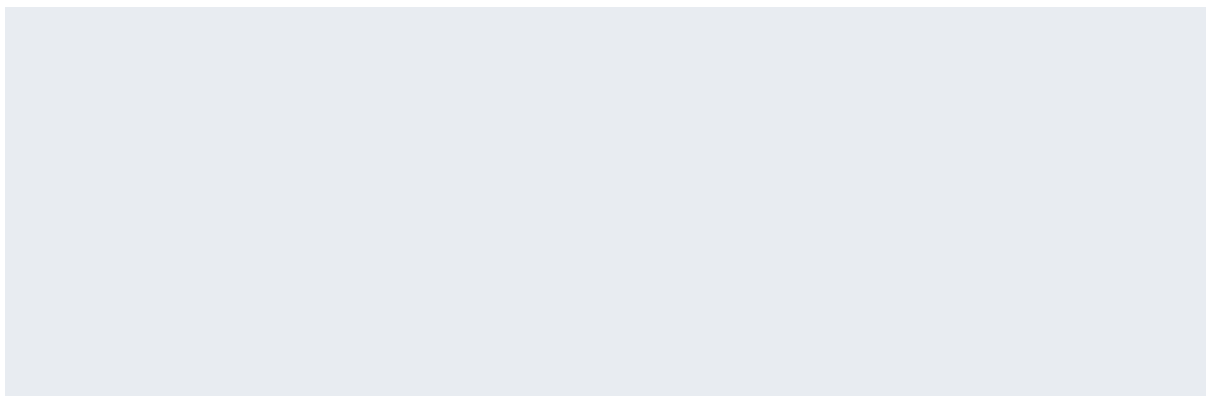
Facilitator:	1 Slabo	2 Dobro	3 Odlično
Bezbjedno okruženje za učenje			
Stvorio je atmosferu dobrodošlice i izgradio prislan odnos s učesnicima			
Osigurao je da grupa razvije osnovna pravila i na njih pristane			
Štitio je raznolikost i promovirao inkluziju			
Vještine komunikacije			
Jasno i koncizno je objašnjavao svrhu aktivnosti / vježbe			
Koristio je dobru intonaciju i jačinu glasa			
Koristio je odgovarajući govor tijela, izraze lica, gestikulacije, kontakt pogledom			
Pažljivo je slušao učesnike			
Održavao je energiju i entuzijizam			
Tehnike obuke			
Pokazao je dobru pripremu			
Primjenjivao je interaktivne metode			
Koristio je vizuelnn pomagala i podršku (PowerPoint, flipčart)			
Prilagođavao je ritam/ nivo/ jezik obuke potrebama grupe			
Poticao je učešće i omogućavao interakciju			
Davao je povratne informacije učesnicima			
Sproveo je informativnu sesiju i sažimao aktivnosti i rasprave			
Tematska kompetentnost			
Pokazao je poznavanje teme i konceptijsku tačnost			
Vješto se kretao kroz višekratne/ supropstavljene perspektive			
Upravljanje učesnicima			
Pratio je energiju grupe i održavao motivaciju			
Sa prekidima se nosio na odgovarajući način			
Sa emocijama u grupi se nosio na odgovarajući način			
Vještine ko-facilitacije			
Sarađivao je s poštovanjem sa ko-facilitatorom			
Slijedio je dogovoreni dnevni red i dodijeljene uloge ko-facilitacije			
Nudio je praktičnu pomoć kada je trebalo			
Po potrebi je obavještavao o promjenama dnevnog reda			

Komentari vršnjačke revizije:

Stvari u kojima sam zaista uživao/uživala u vašem pristupu facilitaciji su ...



Moguća područja za poboljšanje su...



Detalji alata za osiguranje kvaliteta za facilitaciju radionica

Autor Sara Clarke-Habibi za RYCO

Radionica / prezentacija (naziv/tema): _____

Lokacija: _____

Datum:

Prezentirao / Facilitirao / Ko-facilitirao: _____

Povratne informacije daje (zakoruzite jedno): Trener/ Vršnjak/ Učesnik/ Vanjski posmatrač/
Samoocjenjivanje

Instrukcije:

- 1) *Priprema / učenje:* Prije upotrebe ovog instrumenta, pročitajte sve pokazatelje kvaliteta kako biste stekli pregled kompetencija i vještina koje se očekuje da razvijete i / ili procijenite. U ovom alatu postoje tri odjeljka kompetencija (u hiperlinku): [Dio 1. PRIJE OBUKE - Vještine planiranja i komunikacija \[10 stavki\]](#); [Dio 2. TOKOM OBUKE- Vještine olakšavanja \[22 stavke \]](#); [Dio 3. NAKON OBUKE- Evaluacija i daljnje aktivnosti \[2 stavke\]](#). Razgovarajte o pokazateljima za svaku stavku sa svojim trenerom / timom / koordinatorom kako biste stekli zajedničko razumijevanje svake kompetentnosti / područja izvedbe i pojasnili sva pitanja.
- 2) *Ocjenjivanje:* Koristite odgovarajući dio alata (1, 2 ili 3) za aktivnost koju promatrate. Dok promatrate aktivnost / vršnjačkog edukatora u akciji (npr. dok se pripremate ili održavate radionicu), procijenite svaku oblast kompetencija / vještina koristeći predviđene pokazatelje. Specifični pokazatelji mogu se podvući ako su posebno primjenjivi. Dodatne napomene i primjedbe mogu se napisati sa strane, kao objašnjenje vaših zapažanja ili kao primjeri. U odgovarajuće vrijeme, ocjenu treba podijeliti i razgovarati s pojedincem i / ili timom, što je dio njihovog procesa obuke i / ili kontinuiranog profesionalnog razvoja.
- 3) *Praćenje, evaluacija i planiranje:* Organizacija može povremeno sakupljati i pregledavati povratne informacije o osiguranju kvaliteta kao dio šireg procesa praćenja, ocjenjivanja i planiranja sljedećih koraka (npr. izbor da se buduća obuka usmjeri na jačanje određenih vještina ili radnih procesa na osnovu identificiranih potreba).

Dio 1. PRIJE OBUKE- Vještine planiranja i komunikacije

a. Lični angažman	Napomene / Primjedbe
<ul style="list-style-type: none"><u>Uzorno</u> – Pokazuje entuzijazam i proaktivno se angažuje; pravovremeno i u potpunosti izvršava sve zadatke najbolje što može.<u>U usponu</u> – Pokazuje zanimanje za pripremu lokalnih radionica, ali se angažuje na ograničen način i / ili čeka da bude pozvan i / ili ne izvršava zadatke pravovremeno, dosljedno ili u potpunosti.<u>Slabo</u> – Pokazuje minimalno zanimanje i angažman u pripremi lokalnih radionica i / ili ne odgovara na komunikacije i / ili ne izvršava pravovremeno dodijeljene zadatke.	
b. Timski rad	Napomene / Primjedbe
<ul style="list-style-type: none"><u>Uzorno</u> – Poletno surađuje sa članovima tima; redovno i jasno komunicira; s poštovanjem se odnosi prema svim članovima tima i njihovim doprinosima; sa zadovoljstvom prima i pruža konstruktivne povratne informacije.<u>U usponu</u> – Pokazuje dobru volju, ali ograničeno samopouzdanje i / ili vještine za efikasan timski rad; ne otkriva sve ili dominira; može se poboljšati u komunikaciji, saradnji ili davanju i primanju povratnih informacija.<u>Slabo</u> – Pokazuje otpor ili neprijateljstvo prema timskom radu i / ili pokazuje nezadovoljstvo podjelom uloga i odgovornosti; pokazuje favoriziranje i / ili neprijateljstvo prema određenim članovima tima; ne daje i ne prihvata povratne informacije konstruktivno.	
c. Regrutiranje učesnika radionice	Napomene / Primjedbe
<ul style="list-style-type: none"><u>Uzorno</u> – Razvija i provodi zdravu strategiju informiranja usmjerenu na odgovarajuću ciljanu publiku, jasno objavljujući svrhu radionice, profil traženih kandidata i rok za prijavu; Pravovremeno prima i pregledava prijave; Bira učesnike bez naklonosti ili diskriminacije na osnovu dogovorenih kriterijuma; Osigurava štoje moguće raznovrsniju grupu učesnika na osnovu relevantnih kriterijuma.<u>U usponu</u> – Razvija pogodan poziv za učesnike, ali se muči s postizanjem vidljivosti na mreži i izvan nje i / ili se muči sa obradom prijava, primjenom kriterijuma za izbor i uključivanje i / ili komunikacijom s podnosiocima zahtjeva.<u>Slabo</u> – Poziv pruža nedovoljne informacije o radionici ili željenom profilu prijavljenih; poziv se šalje prekasno da bi željeni učesnici moglo na vrijeme biti regrutirani i / ili poziv ne kruži u prikladnim off line i on line prostorima gdje će ga ciljna publika vidjeti; ne odaziva se kandidatima i / ili ne slijedi kriterijume raznolikosti i inkluzije prilikom izbora učesnika.	
d. Idektifikacija potreba za učenjem	Napomene / Primjedbe
<ul style="list-style-type: none"><u>Uzorno</u> – Koristi upitnik za pred-obuku ili drugi oblik participativne komunikacije i detaljno procjenjuje postojeće znanje i vještine grupe učesnika i identificira relevantna područja učenja ili kompetentnosti koje su im potrebne i na koje se žele usredsrediti i razviti u radionici.<u>U usponu</u> – Raspituje se o prethodnom iskustvu učesnika i prikuplja neke informacije o njihovim postojećim znanjima i vještinama, ali se malo oslanja na ove informacije za pripremu radionice.<u>Slabo</u> – Ne istražuje postojeće znanje ili vještine grupe učesnika niti uzima u obzir njihove specifične potrebe prije izrade plana radionice.	
e. Identifikacija ciljeva učenja	Napomene / Primjedbe

- **Uzorno** – identificira nekoliko specifičnih konceptualnih ciljeva učenja koji su povezani sa vještinama potrebnim za radionicu u cjelini i za svaku specifičnu aktivnost učenja, kako bi jasno izrazio svrhu i vrijednosti svakog dijela radionice; preispituje ove ciljeve tokom čitavog procesa obuke kako bi se osigurao da je učenje na pravom putu.
- **U usponu** – Artikulira nekoliko konceptualnih ciljeva i vještina povezanih s radionicom, ali ih ne pregledava i ne nadgleda tokom procesa obuke.
- **Slabo** – Artikulira nekoliko vrlo širokih / generičkih ciljeva za obuku, ali nedostaju specifični konceptualni ciljevi ili ciljevi povezani sa vještinama potrebnim za radionicu i svaku aktivnost.

f. Odabir / dizajn aktivnosti učenja

Napomene / Primjedbe

- **Uzorno** – Pažljivo odabire aktivnosti koje ciljaju na svaki od specifičnih ciljeva učenja za radionicu, osiguravajući adekvatan i raznolik spektar interaktivnih metoda koje su prilagođene različitosti i maksimiziraju inkluzivno učešće.
- **U usponu** – Bira aktivnosti koje su relevantne za neke ciljeve učenja za radionicu, ali ne sve, primjenom uskog spektra interaktivnih metoda i / ili uz ograničeno razmatranje različitosti i inkluzije.
- **Slabo** – Bira aktivnosti koje nisu relevantne za ciljeve učenja radionice i / ili odabire aktivnosti koje nisu izvodljive na mjestu obuke i / ili u vremenskom okviru.

g. Priprema programa radionice

Napomene / Primjedbe

- **Uzorno** – Priprema jasan i koherentan program radionice koji je dobro prilagođen lokalitetu, vremenskom okviru i grupi učesnika i koji odražava odgovarajuću raznolikost interaktivnih metoda za efikasno vršnjačko angažiranje mladih.
- **U usponu** – Raspored programa je zadovoljavajući u pogledu ciljeva radionice, ali bi mogao da se poboljša na osnovu sagledanja grupe za obuku, lokaliteta ili vremenskog okvira.
- **Slabo** – Plan obuke je nejasan i/ili neorganiziran i/ili neusklađen sa ciljevima radionice.

h. Ublažavanje barijera učešću

Napomene / Primjedbe

- **Uzorno** – Unaprijed se raspituje kod svih kandidata / učesnika o potencijalnim preprekama za njihovo učešće (fizičke, finansijske, tehnološke, kulturne / vjerske / socijalne) i ne diskriminira po ovoj osnovi; savjetuje se s timom i osmišljava strategije / rješenja za ublažavanje tih prepreka kako bi se omogućilo njihovo učešće (npr. pružanjem dodatne podrške, prilagođavanjem fizičke pristupačnosti, prilagođavanjem kulturnoj / vjerskoj / socijalnoj raznolikosti, itd.); prati dalje sve učesnike koji odustanu kako bi razumio šta je spriječilo njihovo učešće.
- **U usponu** – Unaprijed se raspituje o potencijalnim preprekama za učešće, izlazi u susret nekima, ali diskriminira druge na temelju dodatnog posla koji bi trebao zavšiti ako se omogući njihovo učešće; i / ili ne prati odustajanje da bi shvatio šta je spriječilo njihovo učešće.
- **Slabo** – Ne istražuje potencijalne prepreke za učešće svih kandidata / učesnika; ne vrši prilagođavanja kada učesnici spominju pitanja / potrebe; ne prati učesnike koji odustanu.

i. Upravljanje logistikom i materijalima:**Napomene / Primjedbe**

- Uzorno – Organizuje odgovarajuće mjesto i format obuke (izvan mreže / na mreži / hibrid); na odgovarajući način raspoređuje uloge i odgovornosti (facilitator, ko-facilitator, posmatrač, zapisničar, tehnička podrška, itd.); procjenjuje i priprema plan za nepredviđene slučajeve u vezi sa mogućim rizicima; planira i upravlja tehničkim zahtjevima; priprema i distribuira potrebne materijale učesnicima i timu za olakšanje (digitalno / štampano); osigurava tehničku provjeru i orijentaciju prije obuke.
- U usponu – Vršiti osnovne pripreme (mjesto, format, materijali, itd.), ali nisu sva područja kompletna niti se odvijaju bez problema; i / ili ne razvija adekvatan plan za nepredviđene slučajeve za rizike
- Slabo – Ostavlja logističke i materijalne pripreme za posljednji trenutak i / ili previđa bitne neophodne pripreme.

j. Komunikacija s učesnicima prije obuke:**Napomene / Primjedbe**

- Uzorno – Gradi odnos s polaznicima slanjem pravovremene, pozdravne i informativne poruke svim učesnicima kako bi predstavio tim radionice, pružio raspored / logističke informacije, materijale za obuku, pristupne linkove, upitnik prije obuke, itd. ; brzo i uljudno odgovara na sve upite učesnika.
- U usponu – Prenosi neke, ali ne sve informacije o obuci / rasporedu / zahtjevima za pristup / materijalima / itd. na jasan, pravovremen i ljubazan način; odgovara na neke, ali ne na sve upite učesnika.
- Slabo – Ne komunicira na jasan ili pravovremen način s učesnicima; ne odgovara na zahtjeve učesnika za informacijama; i / ili komunicira na način koji ne odaje dobrodošlicu.

Dio 2. TOKOM OBUKE- Vještine facilitacije

Stvaranje bezbjednog okruženja za učenje	
a. Stvaranje atmosfere dobrodošlice, građenje prisnih odnosa, predstavljanje sebe	Napomene / Primjedbe
<ul style="list-style-type: none"><u>Uzorno</u> – Pozdravlja učesnike po dolasku; koristi topao govor tijela (kontakt pogledom, nasmiješeni, kulturno prikladni pozdravi / rukovanje itd.); predstavlja sebe i svoju ulogu u grupi; uključuje se u preliminarni mali razgovor; provjerava / pokušava osigurati da se učesnici osjećaju ugodno; otkriva lične podatke umjereno i kada su relevantni za grupu učesnika i / ili za izgradnju prisnog odnosa.<u>U usponu</u> – Pozdravlja samo neke učesnike; pokazuje ograničenu ili pretjeranu upotrebu govora tjela; predstavlja se, ali ne objašnjava ulogu ili obrnuto; ne osigurava da se učesnici osjećaju ugodno kroz provjere logistike ili časkanjem/ neformalnim razgovorom; otkriva lične stvari koje nisu povezane s potrebama učesnika (tj. pretjerano djeljenje)<u>Slabo</u> – Ne pozdravlja učesnike po dolasku; ne predstavlja sebe ili svoju ulogu prije nego što počne s dnevnim redom dana; ne provjerava / osigurava dali se učesnici osjećaju ugodno; ne otkriva nikakve podatke, otkriva previše ili nebitne lične pojedinosti.	
b. Osiguranje da se o osnovnim pravilima diskutira, da se ta pravila izrade i da na njih pristaje grupa	Napomene / Primjedbe
<ul style="list-style-type: none"><u>Uzorno</u> – na početku radionice uvodi koncept osnovnih pravila grupe i njihovu svrhu; poziva grupu da zajedno idetificiraju osnovna pravila koja će svima obezbjediti sigurno okruženje za učenje; sluša i bilježi prijedloge u grupi; olakšava diskusiju o nijansama kada je potrebno; traži saglasnost grupe; prati poštovanje osnovnih pravila tokom obuke i navraća im se po potrebi.<u>U usponu</u> – poziva grupu da stvori osnovna pravila bez potpunog objašnjenja njihove važnosti; ubrzava proces zajedničkog stvaranja osnovnih pravila bez nijansirane refleksije; zaboravlja dobiti saglasnost grupe; ne prati pridržavanje osnovnih pravila tokom cijele radionice; kada se prekriše, ne vraća se na osnovna pravila radi refleksije sa grupom.<u>Slabo</u> – ne definiira osnovna pravila s grupom na početku radionice ili čita naglas unaprijed definirana osnovna pravila, bez diskusije ili dobijanja saglasnosti; dozvoljava flagrantna kršenja osnovnih pravila tokom obuke.	
c. Zaštita raznolikosti, promocija inkluzije	Napomene / Primjedbe
<ul style="list-style-type: none"><u>Uzorno</u> – Priznaje i pozdravlja raznolikost misli, identiteta, iskustva; Nastoji osigurati inkluziju i jednakost svih učesnika bez obzira na rod, spol, seksualnost, rasu, etničku pripadnost, vjeru, nacionalnost, klasu, sposobnost; Budno pazi na nesvjesnu pristrasnost u svom i tuđem ponašanju; Prema potrebi osigurava da se primjeri različitosti integriraju u program obuke, sadržaj i diskusiju;<u>U usponu</u> – Priznaje vrijednost raznolikosti i nastoji osigurati inkluziju, ali propušta neke ključne trenutke kada raznolikost nedostaje ili je osporavana i / ili pokazuje određenu neosjetljivost ili pristrasnost.<u>Slabo</u> – Zanemaruje / omalovažava / ismijava / stigmatizuje raznolikost (mišljenja, identiteta, iskustva) na bilo koji direktan ili indirektan, verbalni ili neverbalni način; Pokazuje nedostatak svjesti o sopstvenoj pristrasnosti; Ne uspijeva odgovoriti na otvoreno izražavanje predrasuda ili diskriminacije u procesu obuke.	

Komunikacijske vještine

d. Verbalna komunikacija

*Napomene /
Primjedbe*

- Uzorno – Tokom obuke koristi jasan, pun poštovanja jezik koji je pozitivan na različitost i inkluzivan; Učesnicima se obraća po imenu; Mijenja intonaciju i jačinu glasa na odgovarajući način kako bi angažirao publiku; Demonstrira tehnike aktivnog slušanja vezane za odjekivanje / parafraziranje, postavljanje pitanja za pojašnjenje, izgovaranja „aha“, „hmm“, itd. da bi iskazao interes;
- U usponu – Koristi jasan jezik i / ili dobru intonaciju i / ili se povezuje s pričama drugih, ali ne sve gore navedeno ili ne čitavo vrijeme.
- Slabo – Govori pretiho ili prebrzo da bi bio razumljiv; Govori monotono; Verbalno dominira prostorijom i / ili stalno prekida učesnike; Ostaje pri svom narativu bez povezivanja sa doprinosima drugih.

e. Neverbalna komunikacija

Napomene/Primjedbe

- Uzorno – Uspostavlja kontakt pogledom s učesnicima; baca pogled po prostoriji da se poveže sa svim učesnicima; Pokazuje toplinu i iskrenost u izrazima lica i govoru tijela; klima glavom i / ili koristi izraze lica da signalizira aktivno slušanje; koristi gestikulaciju i pokrete rukama kako bi dopunio i naglasio verbalne poruke; zna kada treba da šuti kada je to konstruktivno za proces učenja.
- U usponu – Nedosljedno koristi govor tijela; propušta mogućnosti za uspostavljanje veze, iskazivanje interesa ili poboljšanje verbalne komunikacije; retko uspostavlja kontakt pogledom; pokazuje ograničene emocije; izgleda izvještačeno
- Slabo – Ne ostvaruje kontakt pogledom ili bulji; pokazuje ljutnju; smije se ili se izruguje učesnicima; okreće se od učesnika na duži vremenski period ili tokom sopstvenih prezentacija; ignorira učesnike.

Tehnike obuke

f. Predstavljanje aktivnosti

*Napomene /
Primjedbe*

- Uzorno – Dosljedno i jasno objašnjava svrhu svake aktivnosti / vježbe; dosljedno daje kratke i jasne instrukcije za radionice.
- U usponu – Objasnjava svrhu aktivnosti i instrukcije, ali ne uvijek jasno ili kratko; ponekad mu treba previše vremena za davanje instrukcija tako da je vrijeme za samu aktivnost izgubljeno i učesnicima dosadi.
- Slabo – Ne objašnjava jasno svrhu aktivnosti ili pruža nepotpune / nesuvisle instrukcije.

g. Primjena interaktivnih metoda

*Napomene /
Primjedbe*

- Uzorno – Demonstrira kompetentnu primjenu širokog spektra interaktivnih metoda kao što su ledolomci i energizatori, igranje uloga, akvarijum, igre, World Café, rad u malim grupama itd. ; Pokazuje sposobnost pravilnog uvođenja, tempiranja i izlaganja svake metode a da ne treba da se poziva na bilješke; Pokazuje spretnost prilikom prebacivanja između metoda tako da teku „prirodno“; postavlja otvorena pitanja i raspoređuje uloge facilitatora kako bi se maksimizirao aktivan i kreativan angažman učesnika.
- U usponu – Demonstrira kompetentnu upotrebu nekih interaktivnih metoda, mada se i dalje oslanja na frontalnu prezentaciju; muči se s prelazima i / ili propušta neke dodatne mogućnosti za raspodjelu uloga i maksimiziranje angažmana učesnika.

- **Slabo** – Troši veći dio obuke predavajući učesnicima primjenom frontalnih metoda; postavlja zatvorena pitanja „da / ne“ koja učesnika drži u pasivnom režimu angažmana; pretjerano kontrolira razgovor, spriječavajući da se čuju drugi glasovi, perspektive, ideje itd.

h. Upotreba vizuelnih pomagala

*Napomene /
Primjedbe*

- **Uzorno** – Koristi vizuelna pomagala (flipčart / PowerPoint) na odgovarajući način za podršku učenju; PPT su vizualno atraktivni, bez suvišnog materijala, sažeto fokusirani na ključne teme i poruke, bez prekomjernog teksta; Jasno piše i crta na flipčartima da bi učesnici mogli vidjeti; vizualno bilježi ideje; parafrazira riječima samih ljudi; sažima koncizno.
- **U usponu** – Vizuelna pomagala su jezgrovita, ali nedovoljno jasna i / ili nisu vizuelno atraktivna i / ili ih facilitator koristi previše / premalo u odnosu na druge interaktivne metode.
- **Slabo** – Vizuelna pomagala ometaju ili odvlače pažnju od učenja, npr. previše teksta i / ili pisanje i crtanje je nečitko ili nevažno.

i. Prilagođavanje ritma /nivoa/ jezika obuke

*Napomene /
Primjedbe*

- **Uzorno** – Procjenjuje postojeće znanje / nivo kompetentnosti grupa i po potrebi prilagođava ritam / nivo / jezik obuke: ubrzava ili usporava po potrebi da bi se održao angažman i omogućilo učešće.
- **U usponu** – Provjerava s grupom da li je tempo / nivo ugodan, ali ne prilagođava ritam / nivo / jezik po potrebi.
- **Slabo** – Ide prebrzo ili presporo za postojeći nivo kompetentnosti grupe; ne provjerava tempo rada s grupom i / ili ignoriše pozive za prilagođavanje ritma / nivoa.

j. Omogućavanje interakcije

*Napomene /
Primjedbe*

- **Uzorno** – Umanjuje svoju ulogu na minimum: izbjegava dominiranje prostorom; uokviruje po potrebi, ali promovira proces saradnje i prenosi odgovornosti na grupu; Potiče interakciju usmjeravajućim pitanjima i minimalnim dodatnim inputima dok učesnici rade na zadatku.
- **U usponu** – pruža neke mogućnosti za interakciju, ali intervenira prerano ili previše, ne ostavljajući dovoljno prostora da grupa preuzme vlasništvo nad sopstvenim procesom.
- **Slabo** – dominira prostorom frontalnim metodama; drži grupu fokusiranom na sebe; ne dopušta vrijeme ili dopušta nedovoljno vremena za interaktivnu razmjenu.

k. Poticanje učešća

*Napomene /
Primjedbe*

- **Uzorno** – Poziva učesnike da se izraze i ostavlja dovoljno prostora za to; Pokazuje aktivno slušanje, inkluzivnost i odsustvo suda u izrazima lica, govoru tijela i komentarima; Strateški koristi otvorena pitanja i poziva na razradu (npr. „Šta se dogodilo? Zašto mislite da je to? Recite nam više. Šta mislite da bi bio sljedeći korak?“ itd.); S entuzijazmom ispunjava prijedloge učesnika.
- **U usponu** – Poziva na učešće, ali za to ne ostavlja dovoljno prostora; Koristi otvorena pitanja, ali ne istražuje dalje doprinose učesnika; uglavnom zanemaruje prijedloge učesnika.
- **Slabo** – Koristi uglavnom zatvorena pitanja „da / ne“, dominira sesijom govoreći o sopstvenim iskustvima i idejama.

I. Davanje i primanje povratnih informacija**Napomene/Primjedbe**

- **Uzorno** – Pozitivno prihvaća doprinose svakog učesnika i daje povratne informacije kada je to prikladno; koristi „tehniku sendviča“ (uvažavanje, povratne informacije o onome što se može poboljšati, ohrabrenje); poziva učesnika da razmisli o sopstvenom ponašanju i alternativama / opcijama koje bi mogle donijeti bolji rezultat; pozdravlja i modelira prijemčivost za povratne informacije.
- **U usponu** – Modelira mnoge standarde kvaliteta davanja i primanja povratnih informacija, ali nedosljedno; treba poboljšati vrijeme i / ili formulaciju povratnih informacija.
- **Slabo** – Ne daje povratne informacije po potrebi i / ili daje samo negativne komentare; kritizira osobu a ne ponašanje; daje preopšte izjave, ne navodeći precizno kako da se poboljša situacija; omogućava samo jednosmjernu komunikaciju (diktiranje bez dijaloga); i / ili ne modelira otvorenost za povratne informacije.

m. Informativna sesija & Sažimanje**Napomene /
Primjedbe**

- **Uzorno** – Nakon svake ključne aktivnosti, poziva učesnike da razmisle o njihovom iskustvu, osjećajima, pitanjima i uvidima; Sažima ključne tačke svake aktivnosti (ili poziva dobrovoljce da to učine) kako bi osigurao zadržavanje osnovnih lekcija; Osigurava odgovarajući dnevni krug ili aktivnost za zaokruženje da bi došao do zatvaranja grupnih procesa.
- **U usponu** – Provodi neko vrijeme izvodeći i sažimajući aktivnosti, ali ne dopušta da proces ide veoma duboko; i / ili preskače razgovore s učesnicima i samo im govori šta da upamte od aktivnosti; Uključuje krug završetka dana, ali nije dobro prilagođen zatvaranju.
- **Slabo** – Prelazi s jedne aktivnosti na drugu, ne nalazeći vremena za opisivanje iskustava i osjećaja; Ne sažima ključne tačke kako bi se osiguralo zadržavanje učenja; Dan radionice završava naglo bez zatvaranja.

Tematska kompetentnost**n. Osiguranje konceptualne tačnosti i itengriteta****Napomene /
Primjedbe**

- **Uzorno** – Razumije i izlaže ključne koncepte [izgradnje mira i transformacije sukoba] koherentno i sažeto; pokazuje zdravo i nijansirano razumijevanje osjetljivih i teških tema; Tačno odgovara na zahtjeve za pojašnjenjem i razradom; Pojašnjava nejasnoće kada se pojave; Unaprijed govori o sopstvenim ograničenjima znanja; Po potrebi traži dodatne informacije / inpute; po potrebi uključuje vanjske resurse / stručnjake.
- **U usponu** – Predstavlja ključne koncepte adekvatno, ali možda bez nijansi; pokazuje osjetljivost na teške teme, ali mu je potrebno više pozadinskog znanja ili vještina da bi konstruktivno postupao s njima; i / ili je svjestan ograničenja znanja, ali mu je potrebno više tehnike za uključivanje stručnosti u grupnu raspravu (npr. pozivanje na studije slučaja, vanskiji izvori / osobe sa resursima)).
- **Slabo** – Ključne pojmove predstavlja netačno ili ih uopšte ne predstavlja; miješa koncepte sa ličnim mišljenjima i pristrasnostima; zauzima stav „autoriteta“, izgovarajući teme izvan njegove / njene kompetentnosti; pokazuje aroganciju i / ili neosjetljivost prema drugim pogledima; ne razjašnjava nejasnoće.

o. Bavljenje višestrukim stanovištima, rješavanje konflikta**Napomene /
Primjedbe**

- **Uzorno** – Pomaže grupi da razmotri i poštuje različite perspektive i uvaži njihovu vrijednost radi razumijevanja složenog pitanja; Pravi razliku između činjenica i mišljenja; Ostaje hladan kada se u grupi pojave „vrući trenuci“; Pomaže grupi u istraživanju mogućnosti za rješavanje sukoba u kontekstu obuke / radionice; Koristi niz tehnika za uključivanje grupe u konstruktivan dijalog i rješavanje problema.

- U usponu – Ističe vrijednosti višestrukih perspektiva, ali propušta priliku da je demonstrira; i / ili se muči da se konstruktivno angažuje sa „vrućim trenucima“ kada dođe do sukoba perspektiva.
- Slabo – Pokazuje pristrasnost za određenu perspektivu i / ili otvorene predrasude; ne razlikuje između činjenica i mišljenja; iznosi ili podržava apsolutne tvrdnje o znanju; ulazi u sukob s učesnicima; i / ili potiskuje konstruktivni dijalog i rješavanje problema.

p. Praćenje učenja i iskustava učesnika

*Napomene /
Primjedbe*

- Uzorno – Svjesno prati učenje učesnika tokom radionice; redovno provjerava razumijevanje; poziva na pitanja; stvara prostor za razmišljanje na kraju svakog dana da bi učesnici mogli dati kratke usmene povratne informacije o svojim opštim osjećajima / posebnom uvidu / izazovu / nadama za sljedeći dan / itd .; Kasnije razgovara sa trenerskim timom i po potrebi prilagođava predstojeće sesije; provjerava kod učesnika da li su prilagođavanja pomogla.
- U usponu – Prati učenje i iskustvo učesnika na osnovu „utisaka“, ali o tome izričito ne traži / istražuje / poziva na pružanje povratnih informacija; ili fokusira svakodnevno promišljanje ili na kognitivne ili na emocionalne dimenzije, ali ne obadvoje; vrši manja prilagođavanja, ali ne provjerava da li su bila učinkovita.
- Slabo – Nadgleda minimalno ili uopšte ne nadgleda proces učenja; retko / nikad ne provjerava razumijevanje ili opšte osjećaje; ne vrši prilagođavanja za predstojeće sesije radi poboljšanja učenja i / ili iskustava učesnika.

Upravljanje učesnicima

q. Praćenje grupe energije

*Napomene /
Primjedbe*

- Uzorno – Prati nivo energije i entuzijazma u grupi tokom radionice; Primjećuje znakove dosade, frustracije ili niske energije i reagira ubrzavanjem, mijenjanjem aktivnosti, odmorom i / ili primjenom motivacijske tehnike;
- U usponu – Ulaže napore da prati nivo energije i entuzijazma, ali propušta neke znakove; Odgovara na zahtjeve, ali bi imao koristi od različitih tehnika podizanja energije i motivacije.
- Slabo – Ignoriše nivo energije i raspoloženje grupe; drži se sopstvene agende bez obzira kako se osjećaju učesnici; odbija zahtjeve za predahom ili promjenom ritma.

r. Kontrola ometanja

Napomene/Primjedbe

- Uzorno – Postupa na odgovarajući način sa ometajućim, dominirajućim i dosadnim učesnicima, bez definiranja tipova ili stigmatizacije, ponovnim povezivanjem, ponovnim kanaliziranjem ili ponovnim energiziranjem pojedinaca po potrebi, bilo sa grupom ili odvojeno od nje; Koristi nenasilne tehnike komunikacije i / ili dobar humor za rješavanje problema; zadržava fokus na poboljšanju grupne kohezije i konstruktivnog angažmana.
- U usponu – Dobro se nosi s određenim vrstama ometanja, ali se muči sa drugima; ne gubi kontrolu nad sopstvenim ponašanjem, ali dopušta situaciji da im odvraća pažnju ili da ih issrpi, što prigušuje atmosferu u radionici.
- Slabo – Kritičan je, neprijateljski raspoložen ili odbacuje ponašanje, zabrinutost ili pritužbe učesnika; pretjerano personalizuje napetost; izražava emocionalnu preplavljenost („gubi se“); koristi polarizacijski i / ili stigmatizirajući jezik; i / ili dozvoljava da radionica skrene s puta.

s. Bavljene emocijama	Napomene / Primjedbe
<ul style="list-style-type: none"> • <u>Uzorno</u> – Priznaje i razgovara o teškim osjećajima pojedinačno i / ili unutar grupe na osjetljiv i prikladan način; Govori otvoreno i iskreno bez snishodljivosti ili osuđivanja; Pokazuje razumijevanje / empatiju; Objašnjava da su osjećaji učesnika (u kontekstu i ako je prikladno) normalni; Pruža savjete pojedincu / grupi za konstruktivno snalaženje / rješavanje osjećaja u datom trenutku („Napravimo pauzu ovdje da uzmemo vazduh/ da zajedno razmislimo / da slušamo / razmotrimo ...” itd.) Kasnije provjerava pojedince / grupe kako bi utvrdio da li su se osjećaji slegli ili traže daljnje razgovore. • <u>U usponu</u> – Uopšte uzevši topao je i ljubazan prema učesnicima, ali ne pokazuje sposobnost empatije; pita o osjećajima, ali ih ne normalizira / potvrđuje ili ne dopušta prostor za istraživanje / rješavanje tih osjećaja; pokazuje brigu, ali ne nudi savjete pojedincu ili grupi o tome kako se nositi sa situacijom u datom trenutku. • <u>Slabo</u> – Ne pita o osjećajima učesnika; Zanimaruje ili osuđuje / kritizira emocije i osjećaje koje učesnici izražavaju; Ne nudi savjete / postupke za rješavanje problema za pojedince ili grupu. 	
t. Motiviranje grupe	Napomene / Primjedbe
<ul style="list-style-type: none"> • <u>Uzorno</u> – Održava sopstvenu motivaciju i motivaciju učesnika stalnim hrabrenjem, uvažavanjem, humorom, angažiranim razgovorom, pozitivnim izazovima, uvjeravanjem i prepoznavanjem. • <u>U usponu</u> – Pokazuje uspone i padove u održavanju grupne motivacije; Ponekad izgleda nesigurno ili prinuđeno, dok se ponekad čini ugodnim i prirodnim; Mogao bi povećati raspon motivacijskih tehnika. • <u>Slabo</u> – Muči se da održi sopstvenu motivaciju i motivaciju grupe; izgleda kao da nije povezan sa grupom i njenim raspoloženjem; pokazuje slabo razumijevanje motivacijskih tehnika. 	
Vještine ko-facilitiranja	
u. Pridržavanje dnevnog reda i dodijeljenih uloga	Napomene/Primjedbe
<ul style="list-style-type: none"> • <u>Uzorno</u> – Pridržava se dogovorenog dnevnog reda, dodijeljenih uloga i vremena; Ako je potrebno, komunicira s kolegom u vezi promjena dnevnog reda; • <u>U usponu</u> – Uglavnom se drži dogovorenog dnevnog reda, uloga i vremena; Mora preskočiti neke sadržaje / aktivnosti zbog problema s upravljanjem vremenom; • <u>Slabo</u> – Oduzima vrijeme kolegama tokom sesija ne poštujući raspored; i / ili podriva ulogu kolege iznošenjem njegovog / njenog dogovorenog sadržaja; i / ili mijenja dnevni red bez prethodne komunikacije sa kolegom. 	
v. Ko-facilitacija prisnog odnosa	Napomene / Primjedbe
<ul style="list-style-type: none"> • <u>Uzorno</u> – Pozitivno saraduje sa ko-facilitatorom; Pokazuje poštovanje, transparentnost i dobru volju; Dijeli prostor za obuku; • Osigurava glatkost i kontinuitet u timskom radu; Proaktivno nudi praktičnu pomoć po potrebi • <u>U usponu</u> – Generalno dobro saraduje sa ko-facilitatorom; muči se s nekim komunikacijskim, koordinacijskim ili praktičnim pitanjima. • <u>Slabo</u> – Takmiči se sa ko-facilitatorom za kontrolu, vrijeme na sceni i / ili prepoznavanje; dominira prostorom za obuku ili njime dominira ko-facilitator; ne komunicira transparentno i u saradnji; stoji po strani umjesto da pomogne kad je potrebno. 	

Dio 3. NAKON OBUKE- Ocjenjivanje i dalje aktivnosti

a. Evaluacija učesnika	Napomene / Primjedbe
<ul style="list-style-type: none">• <u>Uzorno</u> - Okončava radionicu završnom sesijom za evaluaciju. Pruža strukturirani obrazac za povratne informacije za učesnike koji će razmišljati o svom iskustvu i pružiti anonimne pisane povratne informacije o tome što je bilo uspješno i što bi se moglo poboljšati; Osigurava da svi učesnici predaju popunjeni obrazac; Prikuplja i pregledava ove povratne informacije kako bi se procijenio proces i ishodi sesija, izvlačeći ključne pouke za poboljšanje planiranja i provođenja, uključujući sopstvenu ulogu člana tima / vršnjačkog edukatora / (ko)facilitatora.• <u>U usponu</u> - Užurbano predaje pismeni obrazac za povratne informacije u posljednjih nekoliko minuta radionice ili obrazac za povratne informacije šalje nakon radionice i prima samo nekoliko odgovore ili prikuplja samo usmene povratne informacije od učesnika. Pregledava primljene povratne informacije, ali ih ne koristi u budućem planiranju.• <u>Slab</u> - Okončava radionicu bez završne evaluacije od strane učesnika.	
b. Praćenje učesnika	Napomene / Primjedbe
<ul style="list-style-type: none">• <u>Uzorno</u> – U roku od jednog ili dva dana poslije radionice, šalje poruku zahvalnosti svim učesnicima na njihovom učešću i povratnim informacijama; pruža informacije, poticaje i / ili prateću dokumentaciju o sljedećim koracima.• <u>U usponu</u>– Šalje naknadnu poruku više od nekoliko dana kasnije i / ili pruža minimalne informacije i ohrabrenje za sljedeće korake.• <u>Slabo</u> – Nakon radionice, ne šalje daljnje informacije učesnicima.	

Pojmovnik

Aktivno građanstvo je „sposobnost promišljenog i odgovornog učešća u političkom, ekonomskom, socijalnom i kulturnom životu. Mladi uče o aktivnom građanstvu kroz upoznavanje sa konceptima i vrijednostima na kojima se temelji građanstvo u demokratiji (obično kroz neki oblik obrazovanja, formalnog ili neformalnog), aktivnim i odgovornim članovima svoje zajednice (kroz aktivnosti civilnog društva) i, nakon što dostignu odgovarajuću dob, prakticiranjem prava i odgovornosti građana u demokratiji (pridruživanje političkoj stranci ili grupi, glasanje, kandidovanje za izabranu funkciju, itd.). Aktivno građanstvo je i ljudsko pravo, ali, istovremeno i odgovornost. Mladi ljudi koji se suočavaju s preprekama u pristupu socijalnim pravima vjerovatnije će imati prepreke i u ostvarivanju aktivnog građanstva i odgovornom učešću u društvu“ (Partnerstvo za mlade Vijeća Evrope).

Obrazovanje o građanstvu ima tri glavna cilja: obrazovanje ljudi o građanstvu i ljudskim pravima kroz razumijevanje principa i institucija [koje upravljaju državom ili nacijom]; učenje primjene sopstvene prosudbe i kritičke sposobnosti; i sticanje osjećaja odgovornosti pojedinca i zajednice. Obrazovanje o građanstvu može se smatrati etičkim (ili moralnim) obrazovanjem, kao i obrazovanjem za građanstvo (UNESCO).

Zajednica označava „društvenu ili kulturnu grupu koja je veća od nečijeg neposrednog kruga porodice i prijatelja i prema kojoj se javlja osjećaj pripadnosti. Postoje brojne vrste grupa koje bi ovdje mogle biti relevantne, na primjer, ljudi koji žive u određenom geografskom području (poput susjedstva, naselja ili grada, društva, grupe društava poput Europe ili Afrike, ili čak i svijeta, u slučaju „globalne zajednice“), geografski difuznija grupa (kao što su etničke grupe, vjerske grupe, slobodne grupe, grupe seksualne orijentacije, itd.) ili bilo koja druga vrsta društvene ili kulturne grupe prema kojoj pojedinac gaji osjećaj pripadnosti“ (Vijeće Evrope 2016: 41).

Konflikt: Konflikt obuhvata sukob ili borbu između dvije ili više strana (osoba, grupa, društava, itd.) koje smatraju da su njihove potrebe, ciljevi ili strategije nespojivi, međusobno isključivi ili antagonistički. Može uključivati svađu oko zahtjeva, interesa, kolektivnog pamćenja, emocija, percepcija, vrijednosti, vjerovanja, historije, kulture, ponašanja, djelovanja, simbola ili moći. U većini slučajeva svađa uključuje niz faktora.¹⁶³

Osjetljivost na konflikte: je „ne nanosi štetu“ pristup planiranju i provođenju programa, zasnovan na sistematskim naporima da se razumije kontekst sukoba, razumije interakcija između intervencija i konteksta sukoba, da se postupa shodno tom razumijevanju kako bi se izbjegli negativni uticaji i maksimizirali pozitivni uticaji na faktore sukoba, kao i da bi se odgovorilo na promjene u dinamici sukoba prilagođavanjem programiranja.¹⁶⁴

Suzbijanje i spriječavanje nasilnog ekstremizma: Inicijative C/PVE imaju razne oblike, uz čestu primjenu dijaloga i inkluzije u cilju promocije međureligijskog i interkulturalnog razumijevanja, kao i razmjenu poruka i upotrebu društvenih medija i drugih komunikacijskih kanala usmjerenih na suzbijanje terorističkih narativa i promociju alternativnih vizija društva zasnovanih na poštovanju ljudskih prava i ljudskog dostojanstva.

Zločini protiv čovječanstva: Zločini protiv čovječanstva definirani su u Rimskom statutu Međunarodnog krivičnog suda kao „Djela koja su dio široko rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv bilo kojeg civilnog stanovništva, uz znanje o napadu: (a) ubistvo; (b) istrebljenje; (c) porobljavanje; (d) deportacija ili prisilno premještanje stanovništva; (e) zatvaranje ili drugo teško lišavanje fizičke slobode kršenjem temeljnih pravila međunarodnog prava; (f) mučenje; (g) silovanje,

163. UNICEF Vodič za programiranje Osjetljivosti na konflikte i mirotvorstvo (Prvi nacrt).

164. UNICEF (2016), Priručnik Mladi kao graditelji mira

seksualno ropstvo, prisilna prostitucija, prisilna trudnoća, prisilna sterilizacija ili bilo koji drugi oblik seksualnog nasilja slične težine; (h) progon bilo koje grupe ili kolektiviteta koji se mogu identificirati na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, rodnoj ili drugoj osnovi koja je univerzalno priznata kao nedozvoljena prema međunarodnom pravu, u vezi sa bilo kojim aktom navedenim u ovom stavu ili bilo koje drugo krivično djelo iz nadležnosti Suda; (i) prisilni nestanak osobe; (j) zločin apartheida; (k) ostala nehumana djela sličnog karaktera kojima se namjerno nanose velike patnje ili teške povrede tijela ili mentalnog ili fizičkog zdravlja.”

Kultura: obrasci ideja, običaja i ponašanja koje dijele određeni ljudi ili društvo. Ovi obrasci identificiraju pripadnike kao dio grupe i razlikuju pripadnike od ostalih grupa. Kulture su dinamične i evoluiraju, uče se i prenose generacijama, dijele se među onima koji se slažu oko načina imenovanja i razumijevanja stvarnosti, često se identificiraju „simbolično”, kroz jezik, odijevanje, muziku i ponašanje i integriraju u sve aspekte života pojedinca

Suočavanje s prošlošću: DwP je širok pojam koji obuhvata inicijative povezane s tranzicijskom pravdom, sjećanjem i pomirenjem. Principi suočavanja s prošlošću Joinet-Orentlicher uključuju pravo na znanje, pravo na naknadu štete, pravo na pravdu i garanciju neponavljanja, koji se dalje oslanjaju na vladavinu prava, neponavljanje i eliminaciju nekažnjivosti za zločine iz prošlosti.

Demokratsko građanstvo „usko je povezan koncept koji naglašava uvjerenje da se građanstvo treba temeljiti na demokratskim principima i vrijednostima kao što su pluralizam, poštovanje ljudskog dostojanstva i vladavina prava” (Vijeće Evrope, Compass).

Demokratsko društvo „jeste društvo u kojem svi građani imaju svrsishodne i djelotvorne načine da učestvuju u procesima donošenja odluka svake organizacije koja donosi odluke ili preuzima radnje koje se tiču njih i da traže od drugih pojedinaca i onih koji su odgovorni za donošenje odluka i preuzimanja radnji potpunu odgovornost ako njihove odluke ili postupci krše osnovna ljudska prava ili su neiskreni, neetični, nepravedni, tajnoviti, neefikasni, nereprezentativni, neodgovarajući ili neodgovorni, tako da su sve organizacije u društvu u vlasništvu građana, pod nadzorom građana i vođene građanima, a svi pojedinci i organizacije odgovaraju za zločine” (Partnerstvo za mlade EU i Vijeća Evrope).

Diskriminacija: nejednaki tretman različitih kategorija ljudi, često na osnovu rase, starosti, pola ili drugih stvarnih ili pretpostavljenih ličnih karakteristika, koja služi za njihovo isključivanje ili udaljšavanje od drugih grupa ili za ograničavanje ili uskraćivanje pristupa punom ostvarenju njihovih prava.

Obrazovanje o demokratskom građanstvu (EDC) Vijeće Evrope definira kao „zbir praksi i principa usmjerenih na to da se mladi ljudi i odrasli osposobe za aktivno učešće u demokratskom životu preuzimanjem i ostvarivanjem njihovih prava i odgovornosti u društvu”. EDC pokriva širok spektar aktivnosti i programa grupiranih u četiri glavna područja: obrazovanje o ljudskim pravima, političko obrazovanje, obrazovanje za mir i obrazovanje za demokratiju, a odvija se u različitim oblicima obrazovanja - formalnom, neformalnom i vanformalnom. Politika EDC-a temelji se na principima doživotnog učenja.¹⁶⁵

Etničko čišćenje: Odnosi se na „svrsishodnu politiku jedne etničke ili vjerske grupe kojom se nasilnim i inspirativnim sredstvima uklanja civilno stanovništvo druge etničke ili vjerske grupe s određenih geografskih područja”. P. Therr nudi još jednu definiciju: „sistematski organizovano, prisilno uklanjanje, nasilnim sredstvima i obično trajno, grupe definirane prema etničkoj pripadnosti ili nacionalnosti” (*Konačni izvještaj Komisije stručnjaka uspostavljene na osnovu Rezolucije Vijeća Sigurnosti Ujedinjenih nacija 780 (1992)*).

165. https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/planipolis/files/ressources/montenegro_strategy_civic_education_2007_2010.pdf

Etnocentrizam: stav da je sopstvena kulturna grupa, nacionalnost ili religija superiornija od drugih grupa.

Rod se odnosi na društveno izgrađene uloge, odgovornosti i norme koje se očekuju od muškaraca i žena u datoj kulturi ili društvu. To se uči u porodici, od prijatelja, u zajednici, školi, vjerskim institucijama, radnim mjestima, medijima i iz reklama. Na njih utiču i običaj, zakon, klasa, etnička pripadnost i individualne preference.

Rodna nejednakost je poseban oblik diskriminacije koji se odnosi na činjenicu da se ženama i djevojkama u mnogim društvima sistematski uskraćuju iste mogućnosti, prava i slobode kao i muškarcima i dječacima. To je izraz strukturnog i kulturnog nasilja. Društveni zakoni, socijalne politike i kulturne norme često su u interakciji kako bi se žene i djevojke držale u socijalno inferiornom položaju, s manje mogućnosti za učesće u aktivnostima i njihovo vođenje.

Genocid: Izraz „genocid“ skovao je advokat Raphael Lemkin 1944. godine, pokušavajući opisati uništavanje grupe ljudi na osnovu njihove navodne rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti ili religije. Ova nova riječ, koju je skovao autor, sastavljena je od starogrčke riječi *genos* (rasa, pleme) i latinske *cide* (ubijanje). „Genocid“ je postao međunarodno-pravni pojam 1948. godine. Prema UN-ovoj Konvenciji o spriječavanju i kažnjavanju zločina genocida usvojenoj 1948. godine, genocid je u članu 2. definiran kao „bilo koje od sljedećih djela počinjenih sa namjerom da se u cjelini ili djelomično uništi nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa, kao takva: (a) ubijanje pripadnika grupe; (b) nanošenje teških tjelesnih ili mentalnih povreda pripadnicimagrupe; (c) namjerno izlaganje grupe životnim uslovima koji su sračunati da dovedu do njenog fizičkog uništenja u potpunosti ili djelomično; (d) nametanje mjera za spriječavanje rađanja unutar grupe; (e) prisilno premještanje mladih iz jedne grupe u drugu.“

Govor mržnje: „Svi oblici izražavanja koji šire, potiču, promoviraju ili opravdavaju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam, islamofobiju ili druge oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući: netrpeljivost izraženu agresivnim nacionalizmom i etnocentrizmom, diskriminaciju i neprijateljstvo prema manjinama, migrantima i ljudima imigrantskog porijekla“ (Partnerstvo za mlade Vijeća Evrope).

Ljudska prava: Ljudska prava su prava svojstvena svim ljudskim bićima, bez obzira na našu nacionalnost, mjesto prebivališta, spol, nacionalno ili etničko porijeklo, boju kože, vjeru, jezik ili bilo koji drugi status. Svi imamo jednako pravo na svoja ljudska prava bez diskriminacije. Sva su prava međusobno povezana, međusobno zavisna i nedjeljiva.“ (Kancelarija visokog povjerenika za ljudska prava, Ujedinjene nacije)

Identitet se odnosi na čovjekov osjećaj ko je on i na samoopise kojima pripisuje značaj i vrijednost. *Lični identiteti* temelje se na ličnim svojstvima (npr. brižni, tolerantni, ekstrovertni), međuljudskim odnosima i ulogama (npr. majka, prijateljica, koleginica) i autobiografskim narativima (npr. rođene od roditelja radničke klase, obrazovana u javnoj školi). *Socijalni identiteti* zasnivaju se na članstvu u socijalnim grupama (npr. nacija, etnička grupa, vjerska grupa, rodna grupa, dobna ili generacijska grupa, zanimanje, obrazovna institucija, hobi klub, sportski tim, virtualna grupa na društvenom mediju), kao što su lični kvaliteti, međuljudski odnosi i uloge kao i životna iskustva i narativi.

Uticaj: „Postoji tendencija brkanja izlaznih kategorija i uticaja. Izlazne kategorije (outputi) su rezultati koji su predviđeni i postignuti projektom. Uticaj su efekti koje ti rezultati imaju na pojedince, organizacije, sisteme ili politike. Na primjer, rezultat kursa obuke je ono što osoba nauči dok je na kursu, dok je uticaj ono što osoba naknadno čini s tim novim naučenim stvarima... Brojevi onih koji su uključeni i obavljene posjete su izlazne kategorije, ali uticaj treba pronaći u povećanoj interkulturnoj svijesti učesnika ili u njihovoj kolektivnoj svijesti o baštini i kulturi Evrope.“ (Doyle 2011: 15)

Pokazatelji: Pokazatelji su specifične mjerljive promjene koje se mogu lahko uočiti (u razumnim okvirima), čuti ili pročitati kako bi se pokazalo da se ishod postiže.

Neformalna edukacija/učenje „je doživotni proces kojim svaki pojedinac stiče stavove, vrijednosti, vještine, znanja i uvide svakodnevnim izlaganjem okolini, kao na primjer kod kuće, na poslu, u slobodno vrijeme; s putovanja, čitanjem, iz različitih medijskih izvora. Za razliku od formalnog i van-formalnog obrazovanja, neformalno obrazovanje je obično neorganizovano i nesistematično. Praktično se ono nikad ne certificira, ali čini većinu čovjekovog doživotnog učenja.“ (Partnerstvo za mlade EU i Vijeća Evrope)

Interkulturalni dijalog je otvorena razmjena mišljenja ispunjena poštovanjem između pojedinaca i grupa koje pripadaju različitim kulturama koja dovodi do dubljeg razumijevanja globalne percepcije drugog. (Vijeće Evrope)

Interkulturalno učenje: Glavna svrha interkulturalnog učenja je smanjiti etnocentrične perspektive, boriti se protiv predrasuda i promovirati akcije solidarnosti koje podržavaju jednakost u ljudskom dostojanstvu i poštovanje pluralizma kulturnih identiteta.

Međunarodni omladinski rad: „Omladinski rad odnosi se na njegovanje mašte, inicijative, integracije, uključivanja i težnje mladih. Njegova su načela da je edukativan, osnažujući, participativan, izražajan i inkluzivan. Kroz aktivnosti, igranje i zabavu, vođenje kampanja, razmjenu informacija, mobilnost, volontiranje, udruživanje i razgovore, on potiče [kod mladih ljudi] kako razumijevanje mjesta koje zauzimaju unutar njihovih zajednica i društava, tako i njihov kritički angažman u njima.“ (Deklaracija 2. Evropske konvencije o omladinskom radu 2015: 4)

Mobilnost učenja: „Transnacionalna mobilnost koja se preduzima na određeno vrijeme, svjesno organizovana u obrazovne svrhe ili radi sticanja novih kompetencija ili znanja. Obuhvata širok spektar projekata i djelatnosti i može se implementirati u formalnim ili neformalnim okruženjima.“ (Evropska platforma o mobilnosti učenja)

LGBTIQ+: Skraćenica koja se odnosi na pojedince koji se identificiraju kao lezbijke, homoseksualci, biseksualci, transseksualci, interseksualci ili queer-i.

Posredovanje (medijacija) je postupak kojim nepristrasna treća strana pomaže dvojici (ili više) učesnika u sporu da pronađu rješenje za sukob. Učesnici, a ne posrednici, odlučuju o uslovima svakog postignutog sporazuma. Medijacija se obično fokusira na buduće, a ne na prošlo ponašanje. Ljudi iz različitih kultura mogu koristiti različite stilove i pristupe medijaciji.¹⁶⁶

Memorijalizacija: Proces očuvanja sjećanja na ljude ili događaje, često izgradnjom spomenika, muzeja i prigodnim događajima. U kontekstu tranzicijske pravde, memorijalizacija se koristi za odavanje počasti žrtvama kršenja ljudskih prava. Spomen obilježja mogu pomoći vladama da ublaže tenzije sa žrtvama iskazivanjem poštovanja i priznavanjem prošlosti. Također mogu biti od pomoći u uspostavljanju historijskih zapisa i spriječavanju ponovnog zlostavljanja.

Mobilnost: „Mobilnost mladih je sposobnost mladih da se kreću između različitih mjesta u svom matičnom društvu i izvan njega, radi postizanja ciljeva ličnog razvoja, autonomije, u svrhu volontiranja i omladinskog rada, obrazovnih sistema i programa, stručne obuke, zapošljavanja i ciljeva karijere, mogućnosti stanovanja i aktivnosti u slobodno vrijeme“ (Partnerstvo za mlade EU i Vijeća Evrope).

Nacionalizam: Predanost ideji nacije, uzdizanje sopstvene nacije iznad svih ostalih, posebno isključenjem, ili na štetu interesa drugih nacija.

Pregovaranje je proces naprijed-nazad komunikacije čiji je cilj postizanje međusobno prihvatljivog

//////////

166. CAMP 2014, 65.

sporazuma s drugom stranom kada imate suprotstavljene interese.

Van-formalno obrazovanje/učenje je pojam koji se često koristi i o kojem se intenzivno raspravlja u oblasti mladih. Van-formalno učenje je bilo koji planirani obrazovni program osmišljen za poboljšanje niza vještina i kompetentnosti, izvan formalnog obrazovnog okruženja. On predstavlja čitav niz osnovnih principa učenja, metodologija i pristupa u u sektoru mladih, kojima se obično ističu unutrašnja motivacija učenika, dobrovoljno učestvovanje, kritičko razmišljanje i demokratsko djelovanje. Pojmovnik Evropskog centra znanja za omladinsku politiku opisuje vanformalno učenje kao „svrhovito, ali dobrovoljno učenje koje se odvija u različitim okruženjima i situacijama za koje podučavanje / obuka i učenje nisu nužno jedina ili glavna aktivnost. Ova okruženja i situacije mogu biti isprekidani ili prolazni, a u aktivnostima ili kursevima koji se održavaju mogu raditi profesionalni facilitatori učenja (kao što su treneri mladih) ili volonteri (kao što su lideri mladih). Djelatnosti i kursevi su planirani, ali su rijetko strukturirani konvencionalnim ritmovima ili nastavnim predmetima. Obično su usmjereni ka određenim ciljnim grupama, ali rijetko dokumentiraju ili procjenjuju ishode učenja ili postignuća na konvencionalno vidljive načine“ (Partnerstvo za mlade EU i Vijeća Evrope).

Nenasilna komunikacija je metoda komunikacije za mirno rješavanje sukoba koja uključuje četiri osnovna koraka: 1) promatranje bez procjene, 2) izražavanje osjećaja, 3) artikuliranje potreba, 4) postavljanje uljudnih, a ne bespogovornih zahtjeva. Daje prioritet empatiji i međusobnom poštovanju i može se koristiti za olakšavanje razumijevanja i jačanje odnosa u mnogim okruženjima.

Mir: Negativni mir odnosi se na odsustvo direktnog nasilja. Pozitivni mir odnosi se na odsustvo posrednog (strukturnog) nasilja, drugim riječima, na prisustvo uslova socijalne pravde. (Galtung)

Izgradnja mira: Rad na sukobu s namjerom postizanja ishoda izgradnje mira, uključujući smanjenje rizika od otpočinjanja ili obnavljanja sukoba, putem rješavanja uzroka i posljedica sukoba, jačanja nacionalnih kapaciteta nivoima za upravljanje sukobima na svim; i postavljanja osnova za održivi mir i razvoj. (UNICEF)¹⁶⁷

Izgradnja mira kroz edukaciju: Na nivou radionica, edukacija za mir može poprimiti niz direktnih i indirektnih oblika. *Direktni* pristupi uključuju inicijative koje se direktno odnose na rat / sukob i potrebu ulaganja u međugrupnu toleranciju, saradnju, mir, nenasilno rješavanje sukoba i pravdu. *Indirektni* pristupi su oni koji izbjegavaju direktne reference na rat / sukob, ali koji promovišu inkluzivne, nediskriminatorne vrijednosti i prakse, uključujući kohezivno funkcioniranje i razvoj državnih organa, mreža i politika.

Predrasude: Negativni unaprijed stvoreni sudovi o osobi ili grupi koji se ne temelje na razumu ili stvarnom iskustvu, već na nekom društvenom atributu (poput religije, roda, rase, etničke pripadnosti, jezika, nacionalnosti, itd.) koji se ne dopada drugima, ili na nekom neosnovanom uvjerenju o osobi ili grupi.

Pomirenje: Pomirenje je postupak popravljanja raskida prethodnim odnosa uzrokovanih sukobom, nepravdom i / ili nasiljem. Pomirenje je, dakle, neodvojivo od priznavanja i nadoknade za nepravde iz prošlosti i ima za cilj uspostavljanje osnove za obnovljene odnose između bivših neprijatelja koje karakteriziraju istina, uzajamno priznanje i odgovornost, što zajedno dovodi do povećanog povjerenja i saradnje. Pomirenje se obično shvata kao uslovljeno ispunjavanjem Joinet-Orentlicherovih principa suočavanja s prošlošću. Ovi principi uključuju pravo na saznanje, pravo na nadoknadu, pravo na pravdu i garanciju neponavljanja, koji se dalje oslanjaju na vladavinu prava, neponavljanje i eliminaciju nekažnjivosti za zločine iz prošlosti. Izgradnja pomirenja zahtijeva predanost i hrabrost.

////////////////////

167. UNICEF (2016), Omladina kao Youth as Peacebuilders Toolkit

Sjećanje: vidi „Memorijalizacija“

Spol (nasuprot rodu) se odnosi na biološke razlike između muškaraca i žena na osnovu polovih i reproduktivni organa.

Stereotip: široko rasprostranjena i pojednostavljena / redukcionistička slika ili vjerovanje o grupi ljudi koje je generalizirano na sve pripadnike grupe. Neki su stereotipi pozitivni, drugi negativni. Stereotipi se obično temelje na predrasudama i često su pod uticajem medijskih prikaza „drugih“.

Društvena kohezija je sposobnost društva da osigura dobrobit svih svojih članova, minimiziranjem razlika i izbjegavanjem polarizacije. Kohezivno društvo je zajednica slobodnih pojedinaca koji se uzajamno podržavaju i slijede te zajedničke ciljeve demokratskim sredstvima. Socijalna kohezija nije samo pitanje borbe protiv socijalne isključenosti i siromaštva, već i stvaranja takve solidarnosti u društvu kojom će se isključenost svesti na minimum.¹⁶⁸

Društveni uticaj: „Prikladan način konceptualizacije društvenih uticaja su promjene jednog ili više od sljedećeg: način života ljudi - to jest kako oni svakodnevno žive, rade, igraju se i komuniciraju; njihova kultura - odnosno njihova zajednička vjerovanja, običaji, vrijednosti i jezik ili dijalekt; njihova zajednica - njena kohezija, stabilnost, karakter, usluge i sadržaji; njihovi politički sistemi - u kojoj su mjeri ljudi u stanju učestvovati u odlukama koje utiču na njihov život, nivo demokratizacije koja se odvija i resursi predviđeni u tu svrhu; njihovo okruženje - kvalitet vazduha i vode koje ljudi koriste; dostupnost i kvalitet hrane koju jedu; nivo opasnosti ili rizika, prašine i buke kojima su izloženi; adekvatnost sanitarnih uslova, njihova fizička sigurnost i pristup resursima i kontrola nad njima; njihovo zdravlje i dobrobit - zdravlje je stanje potpunog fizičkog, mentalnog, socijalnog i duhovnog blagostanja, a ne samo odsustvo bolesti ili nemoći; njihova lična i imovinska prava - posebno da li su ljudi ekonomski pogođeni ili su lično u nepovoljnom položaju koji može uključivati kršenje njihovih građanskih sloboda; njihovi strahovi i težnje - njihova percepcija o njihovoj sigurnosti, njihovi strahovi o budućnosti njihove zajednice i njihove težnje za njihovu budućnost i budućnost njihove omladine“ (Vanclay 2003: 8).

Tranziciona pravda: mjere koje preduzima društvo koje izlazi iz historije kršenja ljudskih prava velikih razmjera (uključujući ratne zločine i zločine protiv čovječanstva) u svrhu suočavanja s nekažnjivošću, traženja djelotvorne naknade i sprječavanja njihovog ponavljanja. Uobičajeni instrumenti tranzicijske pravde zasnovani na principima Joinet-Orentlicher (koji uključuju pravo na saznanje, pravo na pravdu, pravo na nadoknadu i pravo na garancije neponavljanja) sastoje se od komisija za istinu, krivičnih sudova, programa nadoknade i raznih vrsta institucionalnih reformi.

Ratni zločini: Ratni zločini mogu se počinili protiv različitih žrtava, bilo boraca, bilo neboraca. U međunarodnim oružanim sukobima, žrtve obuhvataju one posebno zaštićene četirima Ženevskim konvencijama iz 1949. godine, tj. (1) ranjene i bolesne u oružanim snagama na terenu; (2) ranjeni, bolesni i brodolomci pripadnici oružanih snaga na moru; (3) ratni zarobljenici; i (4) civilne osobe.

Ksenofobija: strah i mržnja prema strancima ili nepoznatima, ili prema bilo čemu što je strano ili nepoznato.

Omladinski rad „obuhvata širok spektar aktivnosti (npr. socijalne, kulturne, obrazovne, sportske i političke) koje provode mladi, s mladima i za mlade, kroz vanformalno i neformalno učenje. Omladinski rad ima tri bitna obilježja: (i) mladi se odlučuju da učestvuju; (ii) rad se odvija tamo gdje su mladi; (iii) prepoznaje se da su mlada osoba i omladinski radnik partneri u procesu učenja. Njegova vrijednost prepoznata je u zaključcima Vijeća o radu mladih i istaknuta u studiji objavljenoj 2014. godine“ (Partnerstvo za mlade EU i Vijeća Evrope).

//////////

168. Vidi: Revidirana strategija za socijalnu koheziju Vijeća Evrope (2004)

Bibliografija

Fondacija Arigatou (2008). Učiti živjeti zajedno: Interkulturalni i Interreligijski program za etičko obrazovanje. Preuzeto sa: <https://www.eccnetwork.net/sites/default/files/media/file/161059eng.pdf>

Bak M., Tarp K.N., Schori Liang C. (2019). *Definiranje koncepta „nasilnog ekstremizma“: Razgraničenje atributa i fenomena nasilnog ekstremizma*. Ženevski dokument 24. avgust. Ženevski centar za sigurnosnu politiku. Preuzeto sa <https://dam.gcsp.ch/files/2y10xuCSaBlvYTDbinjPokvyDO2XLpn5jG4va93jVUzppqj08EDHwnC>

Bloomfield D., Barnes T. i Huyse L. (2003). *Pomirenje nakon nasilnih sukoba: Priručnik*. Međunarodni institut za demokratiju i izbornu pomoć. Preuzeto sa <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/reconciliation-after-violent-conflict-handbook.pdf>

Brander P., Keen E., Gomes R., Lemineur M., Ondráčková B., Surian A., Suslova O. (2015). *Kompas: Priručnik za edukaciju o ljudskim pravima sa mladima*. Vijeće Evrope. Preuzeto sa <https://www.coe.int/en/web/compass>

Buckley, S. (2018). „Strategije zastupanja i pristupi: Pregled“. Udruženje za progresivne komunikacije. Preuzeto sa: <https://www.apc.org/en/advocacy-strategies-and-approaches-Pregled>

KAMP i Saferworld. (2014). *Priručnik za obuku trenera: Transformacija sukoba i izgradnja mira*. London. Preuzeto sa <https://www.saferworld.org.uk/resources/publications/797-training-of-trainers-manual-transforming-conflict-and-building-peace>

Centar za demokratiju i pomirenje u jugoistočnoj Evropi. (2013). *Nastava za učenje: Referentni vodič za nastavnike orijentisane na rezultate*. Beograd: CDRSEE.

Centar za istraživanje učenja i poučavanja (2016). „Smjernice za raspravu o incidentima mržnje, pristrasnosti i diskriminacije“, Univerzitet u Michiganu. Preuzeto sa: <https://crlt.umich.edu/publinks/respondingtobias>

Centar za istraživanje učenja i poučavanja. (2016). *Smjernice za raspravu o slučajevima mržnje, pristrasnosti i diskriminacije*. Univerzitet u Michiganu. Preuzete iz <https://crlt.umich.edu/publinks/respondingtobias>

Clarke-Habibi, S. (2019). *Edukacija za interkulturalni dijalog, izgradnju mira, konstruktivno sjećanje i pomirenje: Priručnik za trenere na zapadnom Balkanu*. Tirana: UNICEF Albanija i RYCO.

Clarke-Habibi, S. (2019). *Obojite kurikulum promjene*. London: Produkcije izvan centra.

Coser, L. A. (1956). *Funkcije socijalnog sukoba*. Free Press.

Vijeće Evrope i Evropska komisija. (2012). *Priručnik za preobražavanje sukoba mladih* (T-Kit 12). Strasbourg: Vijeće Evrope.

Vijeće Evrope. (2004.). *Svi različiti - svi jednaki, obrazovni paket: ideje, resursi, metode i aktivnosti za neformalno interkulturalno obrazovanje s mladima i odraslima*, 2. izdanje (revidirano i ažurirano). Strasbourg: Izdavaštvo Vijeća Evrope. Dostupno na mreži na: www.coe.int/compass

Vijeće Evrope. (2015). *Kompas: Priručnik za obrazovanje o ljudskim pravima sa mladima*. Strasbourg.

Vijeće Evrope. (2015). *Podučavanje kontroverznih pitanja kroz obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava* (EDC / HRE): Priručnik za nastavnike. Strasbourg. Preuzeto sa <https://rm.coe.int/16806948b6>

Vijeće Evrope. (2018). *Referentni okvir kompetencija za demokratsku kulturu: Tom 1 Koncepti koncepti i model*. Strasbourg. Preuzeto sa <https://rm.coe.int/prems-008318-gbr-2508-reference-framework-of-competences-vol-1-8573-co/16807bc66c>

Vijeće Evrope. (2018). *Referentni okvir kompetencija za demokratsku kulturu: Tom 3 Smjernice za primjenu*. Strasbourg. Preuzete iz <https://rm.coe.int/prems-008518-gbr-2508-reference-framework-of-competences-vol-3-8575-co/16807bc66e>

Crick, B. (1998). *Obrazovanje za građanstvo i učenje demokratije u školama („Krik izvještaj“)*. London: Autoritet za kvalifikacije i kurikulum. Preuzeto sa: <https://dera.ioe.ac.uk/4385/1/crickreport1998.pdf>

Crosby, Patricia & Ali, Assan (bez datuma). *Kontra narativi za suzbijanje nasilnog ekstremizma*. Commonwealth. Preuzeto sa <https://thecommonwealth.org/sites/default/files/inline/ComSec%20CVE%20Counter%20Narratives%20Presentation.pdf>

De Leo, J. (2010.). *Preusmjeravanje edukacije trenera na adresiranje održivog razvoja: smjernice i alati za obrazovanje za interkulturalno razumijevanje*. Bangkok: UNESCO.

de Vos, M. (2015). *6 načina za uspješno angažiranje mladih u izgradnji mira*. Preuzeto sa <https://www.devex.com/news/6-ways-to-successfully-engage-youths-in-peace-building-85577>

Devedesete.net. „Smisao prošlosti koja odbija prošlost: preporuke za odgovorno podučavanje ratova u Jugoslaviji i državama nasljednicama.“ Preuzeto sa: <http://www.devedesete.net/policy-paper>

Agencija Evropske unije za osnovna prava (2010). *Izlet u prošlost - nastava za budućnost: Priručnik za nastavnike*. Beč: EUAFR. Preuzete iz: https://www.holocausteducation.org.uk/wp-content/uploads/FRA_handbookteachers.pdf

European Union Agency for Fundamental Rights. (2010). *Excursion to the past – teaching for the future: Handbook for teachers*. Vienna, Austria. Retrieved from https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1218-Handbook-teachers-holocaust-education_EN.pdf

Fernandes-Alcantara, A.L. (2018). *Ranjiva omladina: pozadina i politike*. Washington, DC: Kongresna služba za istraživanje. Preuzeto sa <https://fas.org/sgp/crs/misc/RL33975.pdf>

Fischer, M. i Petrović-Ziemer, L. (2013). *Suočavanje s prošlošću na zapadnom Balkanu Inicijative za izgradnju mira i tranziciju pravdu u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Hrvatskoj*. Izvještaj Berghofa br. 18. Berlin: Berghof Foundation. Preuzeto sa <https://berghof-foundation.org/library/dealing-with-the-past-in-the-western-balkans-initiatives-for-peacebuilding-and-transitional-justice-in-bosnia-herzegovina-croatia-and-serbia>

Fisher, R., Ury, W. L., i Patton, B. (1981/2011). *Kako doći: Da, pregovaranje o sporazumu bez predavanja*. Pingvin.

Flere, S., Hurrelmann, K., Klanjšek, R., Lavrič, M., Reibold, H., i Taleski, D. (2015). *Izgubljeni u demokratskoj tranziciji? Politički izazovi i perspektive za mlade u jugoistočnoj Evropi*. Berlin, Maribor, Skoplje: Friedrich Ebert Stiftung. Preuzeto sa: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/11505.pdf>

Fondacija Friedrich Ebert. (n.d). *Studije o mladima u istočnoj Evropi (YEE)*. Centar za proučavanje postsocijalističkih društava (CEPSS). Preuzeto sa <http://projects.ff.uni-mb.si/cepss/index.php/youth-studies>

Generalna skupština Ujedinjenih nacija. „Mladi, mir i sigurnost“. Preuzeto sa: <https://www.un.org/pga/73/priorities/youth-peace-and-security>

- Hidalgo, N. 1993. Multikulturalna introspekcija učitelja. U Perry, T. i Fraser, J. (ur.) Freedom's Plough: Podučavanje u multikulturalnoj učionici. New York: Routledge.
- Međuresorska mreža za razvoj mladih Radna grupa za mlade i izgradnju mira. (2016). Učešće mladih u izgradnji mira: napomena iz prakse. Fondacija Peace Nexus. Preuzeto sa <https://www.youth4peace.info/system/files/2016-10/PRACTICE%20NOTE%20-%20Young%20People%27s%20Participation%20in%20Peacebuilding%20%282016%29.pdf>
- International Alert i Saferworld. (2003). „Pristupi osjetljivi na razvoj sukoba, humanitarne pomoći i izgradnji mira: paket resursa“. Preuzete iz: <https://gsdrc.org/document-library/conflict-sensitive-approaches-to-development-humanitarian-assistance-and-peacebuilding-a-resource-pack/>
- Japanska agencija za međunarodnu saradnju. (2009). JSRP model Priručnik za obuku o izgradnji mira. JICA program podrške za reintegraciju i razvoj zajednice u Kandaharu. Preuzete iz https://openjicareport.jica.go.jp/pdf/11955119_03.pdf
- Kolb, D. (1984). Iskustveno učenje: Iskustvo kao izvor učenja i razvoja, Englewood Cliffs, NJ, Prentice Hall. Preuzeto sa <http://www.aee.org>
- Lyamouri-BajjaN., GennebyN., MarkosyanR., OhanaY. (2012). Priručnik za transformiranje sukoba mladih. Vijeće Evrope i Evropska komisija. Preuzeto sa https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261899/T-Kit12_EN.pdf/9791dece-4a27-45e5-b2f1-b7443cb2125b
- Maiese M. (2003). Izgradnja mira. U Guy Burgess i Heidi Burgess (ur.), Beyond Intractability. Konzorcij za informacije o sukobima, Univerzitet u Koloradu, Boulder. Preuzeto sa <https://www.beyondintractability.org/essay/peacebuilding>
- Neufeldt, R. i sur. (2002) Izgradnja mira: Priručnik za obuku Caritas. Vatikan: Caritas Internationalis. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/B09D26A79A622416C1257187002C4053-caritas-gen-oct02.pdf>
- Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju. (2014). Vodič za rad sa osjetljivim grupama mladih (Vodič za rad sa osjetljivim grupama mladih), Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji.
- Ozardem, A. (2016). „Uloga mladih u izgradnji mira: izazovi i mogućnosti“, Oxfordska istraživačka grupa: Razbijanje ciklusa nasilja (26. oktobra). Preuzeto sa: <https://www.oxfordresearchgroup.org.uk/blog/the-role-of-youth-in-peacebuilding-challenges-and-opportunities>
- Mreža za informiranje o radikalizaciji (RAN). (2019). Spriječavanje radikalizacije na terorizam i nasilni ekstremizam: pružanje kontra ili alternativnih narativa. Berlin: Evropska unija. Preuzeto sa https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-best-practices/docs/delivering_alternative_narratives_en.pdf
- Regionalna kancelarija za saradnju mladih (2018). *Ono što već znamo o mladim ljudima u regiji*. Preuzeto sa https://www.rycowb.org/?page_id=3462
- Regionalna kancelarija za saradnju mladih. (2016). Statuti. Preuzeto sa https://www.rycowb.org/wp-content/uploads/2017/07/ryco-statute_final.pdf
- Regionalna kancelarija za saradnju mladih (datum?) „Okvir i principi Regionalne kancelarije za saradnju s mladima u vezi sa „pomirenjem i sjećanjem“ u vezi s regionalnom razmjenom mladih“
- Schilling K. (2012). Izgradnja mira i transformacija sukoba: knjiga resursa. Berlin: CPS / BfdW Bafoussam. Preuzeto sa <https://www.ziviler-friedensdienst.org/sites/ziviler-friedensdienst.org/files/anhang/publikation/zfd-peacebuilding-conflict-transformation-54114.pdf>

Schirch, L. (2004). Priručnik za resurse i obuku za žene u izgradnji mira. Istočni Mennotine univerzitet. Preuzeto sa: <https://emu.edu/cjp/star/docs/women-in-peacebuilding-pt1.pdf>

Thomas, K. W., Thomas, G. F. i Schaubhut, N. (2008). Sukob stilova muškaraca i žena u šest organizacija Nivos. *Međunarodni časopis za upravljanje sukobima*.

Thorup C.L. (2003). Šta djeluje na izgradnji tolerancije među balkanskom djecom i omladinom. Baltimore, dr. Med. : Međunarodna omladinska fondacija. Preuzeto sa https://www.iyfn.net/sites/default/files/WW_Tolerance_Balkans.pdf

UN-ova međuagencijska grupa za razvoj i zaštitu zdravlja mladih u Evropi i Centralnoj Aziji. (2003). Priručnik za vršnjačku edukaciju trenera. Elektronski izvor za vršnjačko obrazovanje mladih (YPEER). Preuzeto sa <https://www.streetchildren.org/wp-content/uploads/2013/02/peer-education-training-of-trainers.pdf>

UNDP. (2009). Briefing napomena: Dijalog za donosiocje odluka. Preuzeto sa: https://www.undp.org/content/dam/undp/library/crisis%20prevention/dialogue_conflict.pdf

UNICEF Albanija i RYCO (2019). Obrazovanje za interkulturalni dijalog, izgradnju mira, konstruktivno sjećanje i pomirenje: Priručnik za trenere na zapadnom Balkanu. Tirana: UNICEF.

UNICEF UK. (2018). *Priručnik za zagovaranje mladih*. Preuzeto sa: <https://www.unicef.org.uk/wp-content/uploads/2019/03/Youth-Advocacy-Toolkit.pdf>

UNICEF. (2013). *Angažiranje adolescenata u analizi sukoba: Vodič. Program obrazovanja i zagovaranja za izgradnju mira*. Preuzeto sa: <https://www.unicef.org/media/59361/file>

UNICEF. (2015). *Pribor za adolescente za izražavanje i inovacije*. Preuzeto s: <https://adolescentkit.org>

UNICEF. (2016). *Vodič za programiranje osjetljivosti na sukobe i izgradnje mira*. Preuzeto sa: <https://www.unicef.org/media/59156/file>

Generalna skupština Ujedinjenih nacija. (2015) Rezolucija 2250: Mladi, mir i sigurnost. Pristupljeno na: <https://www.un.org/pga/73/priorities/youth-peace-and-security>

Fond Ujedinjenih nacija za stanovništvo (UNFPA). (2006). Priručnik za vršnjačko obrazovanje mlade - Priručnik za obuku trenera. New York, NY. Mreža vršnjačke edukacije mladih (Y-PEER). Preuzeto sa https://www.unfpa.org/sites/default/files/jahia-publications/documents/publications/2006/ypeer_tot.pdf

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija. (2015). Seksualno nasilje vezano za sukobe: Izveštaj generalnog sekretara UN-a, UN Doc. S / 2015/203, 23. marta 2015. Preuzeto sa: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2015_203.pdf

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija. (2015). Seksualno nasilje vezano za sukobe: Izveštaj generalnog sekretara UN-a, UN Doc. S / 2016/361, 20. aprila 2016. Preuzeto sa: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2016_361.pdf

UNOY, Ortiz Quintilla, R. (2018). Priručnik za obuku Youth4Peacea. Hag, Holandija: Ujedinjena mreža mladih graditelja mira. Preuzeto sa: <https://unoy.org/downloads/youth4peace-training-toolkit/>

UNOY. (2008). „Zagovaranje mladih za kulturu mira: Reflektivni vodič za akciju u Evropi“. Hag, Holandija: Ujedinjena mreža mladih graditelja mira. Preuzeto sa <http://unoy.org/wp-content/uploads/Youth-Advocacy-for-a-Culture-of-Peace.pdf>

